

T. C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KARIŞIK DİLLİ ESERLERİN SÖZ VARLIĞI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

DOÇ. DR. ÖZLEM DEMİREL DÖNMEZ YAHYA KEMAL BEYİTOĞLU

MALATYA - 2021

**T. C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

KARIŞIK DİLLİ ESERLERİN SÖZ VARLIĞI

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN

YAHYA KEMAL BEYİTOĞLU

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ÖZLEM DEMİREL DÖNMEZ

MALATYA, 2021

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KARIŞIK DİLLİ ESERLERİN SÖZ VARLIĞI
DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÖZLEM DEMİREL
DÖNMEZ

HAZIRLAYAN
YAHYA KEMAL BEYİTOĞLU

Jürimiz tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu **Doktora** Tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak Ana Bilim, Bilim dalında **Doktora** Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Ünvanı Adı Soyadı	İmza
1. Metin girmek için buraya tıklayın veya dokununuz.
2. Metin girmek için buraya tıklayın veya dokununuz.
3. Metin girmek için buraya tıklayın veya dokununuz.
4. Metin girmek için buraya tıklayın veya dokununuz.
5. Metin girmek için buraya tıklayın veya dokununuz.

İNönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Karışık Dilli Eserlerin Söz Varlığı**” adlı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dūřecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden olduğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Yahya Kemal BEYİTOğLU

ÖN SÖZ

Türkçe, tarih boyunca çok geniş coğrafyalara yayılmış ve çok farklı kültürel kaynaklardan beslenmiş bir dildir. Bunun doğal bir sonucu olarak da oldukça zengin bir söz varlığına sahiptir. Türkçenin bu zengin söz varlığını incelemek, derinlere inildikçe her katmanında başka başka sırların gün yüzüne çıktığı, heyecan verici bir arkeoloji çalışmasına benzetilebilir. Bu bağlamda, Türkçenin söz varlığı yönünden her bir eserinin ele alınması, titizlikle incelenmesi gereken dönemlerinden biri de Eski Anadolu Türkçesidir.

Eski Anadolu Türkçesinin başlangıç dönemlerinde yazılmış kimi eserler, taşıdıkları karışık dil özellikleri yönüyle Türk dili araştırmacılarının her zaman dikkatini çekmiş ve bu eserlerdeki karışık dil özelliklerinin sırları çözülmeye çalışılmıştır. Ancak karışık dilli eserlerle ilgili olarak daha önce ses ve biçim özellikleri üzerine yapılan bu çalışmalar, söz varlığı incelemeleriyle yeterince desteklenmemiştir. Özellikle de bu eserlerin karakteristiğini yansıtacak sayıda karışık dilli eseri kapsayan bir söz varlığı çalışması yapılmamıştır. Bu çalışmada *Behcetü'l- Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik, Kıssa-i Yûsuf, Ferâiz Kitâbı*, Mevlânâ'nın bir kısım Türkçe manzumeleri, Şeyyâd Hamza'nın bir manzumesi söz varlığı yönünden incelenerek konuya bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu çalışmada kullanılan metodoloji, "Araştırmanın Metodolojik Akışı" başlığı altında izah edillip inceleme bölümünün ikinci ve üçüncü düzey başlıkları altına, başlıkların kapsamlarıyla ilgili açıklamalar ilave edilerek genel olarak söz varlığı çalışmalarında kullanılabilecek ölçünlü bir metodun uygulanması noktasında bir adım atılmıştır.

"Karışık Dilli Eserlerin Söz Varlığı" adlı bu çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümü, "Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Oluşumu ve Karışık Dilli Eserler"dir. Bu bölümde öncelikle Türkçenin Anadolu'da bir yazı dili hâline gelmesiyle ilgili tarihî süreç ele alınmış ardından karışık dilli eserlerin dil özellikleri ve bu özelliklerin sebepleriyle ilgili görüşlere yer verilmiştir. Daha sonra karışık dilli eserler, iki gruba ayrılarak konuyla ilgilenen hemen hemen tüm araştırmacılar tarafından karışık dilli eserler olarak nitelendirilen ve XIII. yüzyıl veya öncesinde Anadolu'da yazıldığı düşünülen karışık dilli eserler hakkında bilgiler aktarılmıştır.

İkinci bölüm, “Karışık Dilli Eserlerin Söz Varlığı” adını taşımaktadır. Çalışmanın inceleme kısmını oluşturan bu bölümde, belirlenen karışık dilli eserler taranarak eserlerdeki söz varlığı, “konularına göre adlar”, “özel adlar ve dil bilgisi öğeleri”, “konularına göre fiiller”, “yardımcı fiiller”, “kalıplaşmış sözler ve saygı ifadeleri”, “ayetler, sureler”, “yabancı dillere ait sözler-ibareler” olmak üzere yedi guruba ayrılmış ardından sözlerin anlamları ve dil bilgisi görevleri metin içerisindeki bağlamdan yola çıkılarak saptanmıştır. Anlamları ve görevleri belirlenen sözler, konularına ve dil bilgisi görevlerine göre alt başlıklara da ayrılarak sınıflandırılmış ve alfabetik olarak sıralanmıştır. Ayrıca sözlerin kökenleri araştırılıp ilgili maddenin yanında kısaltılarak verilmiştir. İncelenen metinlerde geçen sözlerden birer örnek verilerek temsil edilebilirlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan “İstatistik Veriler” adlı bölümde, karışık dilli eserlerin söz varlığı çalışmasında elde edilen istatistik veriler, tablolar hâlinde aktarılmış ve bu verilerin dağılımından elde edilmiş grafikler sunulmuştur.

Karışık dilli eserlerin söz varlığı açısından incelenmesini içeren bu çalışmanın yeni Türk dili sahasında özellikle de Eski Anadolu Türkçesi, karışık dilli eserler ve söz varlığı konularında çalışan araştırmacılar için önemli bir kaynak olacağını umuyorum.

Yalnızca bu çalışmamda değil, hayatımın her anında yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili eşim Zeynep Beyitoğlu’na, benim için her zaman moral kaynağı olan çocuklarım Furkan Manas ve Elif Azra’ya teşekkürlerimi sunarım.

Bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri konusundaki yetkinliği ve Türk diline olan ilgisinden dolayı sık sık fikir alışverişinde bulunduğum değerli arkadaşım Öğr. Gör. Aydın Özdemir’e önemli katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Bu çalışma süresince engin bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen, ilgili ve yol gösterici tutumlarıyla bana her zaman destek olan danışmanım Doç. Dr. Özlem Demirel Dönmez’e teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya yerleşmeye başlayan Oğuzlar, zamanla kendi ağız özelliklerine dayanan bir yazı dili oluşturmuşlardır. Yaygın olarak Eski Anadolu Türkçesi adıyla bilinen bu dönemin özellikle XII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIII. yüzyılın ilk yarısında yazılmış bazı eserleri, Oğuz Türkçesinin dil özelliklerinin yanı sıra Doğu Türkçesine özgü dil özelliklerini de içermektedir. “Karışık dilli” olarak nitelendirilen bu eserlerin ses ve biçim özelliklerinin ayrıntılı olarak incelendiği pek çok çalışma yapılmıştır. Ne var ki karışık dilli eserlerin söz varlığı üzerine yapılmış çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu alandaki eksikliğin giderilmesi adına yapılan bu çalışmada, karışık dilli eserlerden *Behcetü'l-Hadâik fî Mev'izati'l-Halâik*, *Kıssa-i Yûsuf*, *Ferâiz Kitâbı*, Mevlânâ'nın bir kısım Türkçe manzumeleri ile Şeyyâd Hamza'nın bir manzumesi söz varlığı açısından incelenmek üzere seçilmiştir. Öncelikle belirlenen karışık dilli eserler taranarak 4890 madde başı tespit edilmiştir. Eserlerde geçen sözlerin anlamları ve dil bilgisi görevleri metin içerisindeki bağlamdan yola çıkılarak saptanmıştır. Anlamları ve görevleri belirlenen sözler, konularına ve dil bilgisi görevlerine göre alt başlıklara da ayrılarak sınıflandırılmış ve alfabetik olarak sıralanmıştır. Daha sonra incelenen metinlerden örnekler verilerek kullanımlar somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Yapılan bu anlam ve dil bilgisi tasnifinin yanında incelenen eserlerde geçen sözlerin tanıklanma sıklıklarını yansıtan istatistik verilere de yer verilmiştir. Buna göre tespit edilen 4890 madde başının tanıklanma sıklığı; Konularına Göre Adlar başlığı altında 35682, Özel Adlar ve Dil Bilgisi Öğeleri başlığı altında 43549, Konularına Göre Fiiller başlığı altında 16938, Yardımcı Fiiller başlığı altında 7147, Kalıplaşmış Sözler ve Saygı İfadeleri başlığı altında 385, Ayetler, Sureler başlığı altında 96, Yabancı Dillere Ait Sözler-İbareler başlığı altında 50'dir. Çalışmada tespit edilen toplam söz varlığı ise 103847'dir.

Anahtar Sözcükler: Söz Varlığı, Karışık Dilli Eserler, Karışık Dilli Eserlerin Söz Varlığı, Eski Anadolu Türkçesi, Oğuz Türkçesi.

ABSTRACT

The Oghuz people, who started to settle in Anatolia from the eleventh century, gradually formed a written language based on their own dialect features. Some works of this period, written especially in the second half of the twelfth century and the first half of the thirteenth century, commonly known as Old Anatolian Turkish include the linguistic features of Oghuz Turkish as well as the linguistic features specific to Eastern Turkish. Many studies have been conducted in which the phonetic and form features of these works, described as "mixed language", have been examined in detail. However, the number of studies on the vocabulary of mixed language works is very few. In this study, carried out in order to eliminate the deficiency in this field, among the mixed language works, *Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik*, *Kıssa-i Yusuf*, *Ferâiz Kitâbı*, some Turkish poems of Mevlânâ and a poem of Şeyyâd Hamza were selected to be examined in terms of vocabulary. First of all, the determined works in mixed language were scanned and 4890 items were determined. The meanings and grammar tasks of the words in the works were determined based on the context in the text. The words, whose meanings and functions were determined, were classified into sub-headings according to their subjects and grammar tasks and were listed alphabetically. Then, by giving examples from the texts examined, the uses were tried to be concretized. In addition to this classification of meaning and grammar, statistical data reflecting the frequency of witnessing the words mentioned in the examined works were also included. According to this, the frequency of witnessing the detected 4890 items are 35682 under the title of Nouns According to Their Subjects, 43549 under the title of Special Nouns and Grammar Items, 16938 under the title of Verbs According to Their Subjects, 7147 under the title of Auxiliary Verbs, 385 under the title of Stereotypes and Respect Expressions, 96 under the title of Verses, Suras and 50 under the title of Foreign Language Words-Phrases. The total vocabulary detected in the study is 103847.

Keywords: Vocabulary, Mixed Language Works, Vocabulary of Mixed Language Works, Old Anatolian Turkish, Oghuz Turkish.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR	xxi
TABLolar VE LİSTELER	xxii
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI.....	4
ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	5
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİK AKIŞI	8
1. BÖLÜM: ANADOLU'DA TÜRK YAZI DİLİNİN OLUŞUMU VE KARIŞIK DİLLİ ESERLER	18
1.1. Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Oluşumu	18
1.2. Karışık Dilli Eserler	21
1.2.1. Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik	23
1.2.2. Kıssa-i Yûsuf	24
1.2.3. Kudûrî Tercümesi.....	25
1.2.4. Ferâiz Kitâbı.....	26
1.2.5. Kitâb-ı Güzîde	26
1.2.6. Mevlânâ'nın Bir Kısım Türkçe Manzumeleri.....	27
1.2.7. Şeyyâd Hamza'nın Bir Manzumesi.....	27
2. BÖLÜM: KARIŞIK DİLLİ ESERLERİN SÖZ VARLIĞI	29
2.1. Konularına Göre Adlar	29
2.1.1. Zaman	29
2.1.1.1. Zaman, Çağ, Devir	29

2.1.1.2.	Yıl, Mevsim, Ay, Gün	31
2.1.1.3.	Takvim.....	35
2.1.2.	Gök Bilimi, Gökyüzü, Hava Olayları.....	38
2.1.2.1.	Gökyüzü, Gök Cisimleri	38
2.1.2.2.	Hava, Meteoroloji Olayları.....	43
2.1.3.	Coğrafya	45
2.1.3.1.	Kara Kütleleri.....	45
2.1.3.2.	Su Kütleleri	48
2.1.3.3.	Coğrafi Yönler	49
2.1.3.4.	Yer-Yön Adları	50
2.1.4.	Hayvanlar	54
2.1.4.1.	Evcil Hayvanlar, Yük Hayvanları.....	54
2.1.4.2.	Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları	57
2.1.4.3.	Böcekler	58
2.1.4.4.	Hayvanlara Özgü Adlar, Durumlar (Organlar, Barınma, Beslenme)	59
2.1.5.	Bitkiler	61
2.1.5.1.	Meyveler, Sebzeler, Tarım Ürünleri.....	61
2.1.5.2.	Ağaçlar, Çiçekler, Diğer Bitkiler	65
2.1.5.3.	Bitki Bölümleri.....	72
2.1.6.	Madenler.....	73
2.1.7.	İnsan Bedeni.....	73
2.1.7.1.	Beden, Organlar, Dokular	73
2.1.7.2.	Vücut Salgıları, Sıvıları.....	84
2.1.7.3.	Beden Sağlığı, Sağlık Gereçleri, Sağlığı Etkileyen Maddeler	85
2.1.8.	Gündelik Yaşantı Öğeleri.....	87

2.1.8.1.	Ateş, Su, Toprak ve İlgilerini İçeren Adlar.....	88
2.1.8.2.	Beslenme.....	90
2.1.8.3.	Giyim Kuşam ve İlgilerini İçeren Adlar.....	92
2.1.8.4.	Güzellik, Kişisel Bakım (Temizlik, Süsleme/Süslenme, Süs Eşyası, Değerli Taş, Takı, Güzel Koku).....	95
2.1.8.5.	Madde, Nesne, Eşya, Araç Gereç, Taşıt	99
2.1.8.6.	Müzik, Müzik Aletleri.....	107
2.1.8.7.	Miktar, Ölçü, Hacim, Hesap.....	109
2.1.8.8.	Mesafe, Yakınlık-Uzaklık	113
2.1.8.9.	Yol, Geçit.....	113
2.1.8.10.	Eğlence, Ziyafet, Gezinti ve İlgilerini İçeren Adlar.....	113
2.1.8.11.	Ticaret, Ekonomi (Mal, Mülk, Servet, Takas, Para, Refah)	115
2.1.8.12.	Tarım	120
2.1.8.13.	Kent, Konut, İstihkâm	121
2.1.8.13.1.	Kent.....	121
2.1.8.13.2.	Konut, Yapı, İstihkâm.....	121
2.1.8.13.3.	Konut Bölümleri	123
2.1.8.13.4.	Tezyinat, Tefrişat.....	125
2.1.9.	Birey, Toplum.....	125
2.1.9.1.	Yaşam-Ölüm, Yaşam Evreleri	126
2.1.9.2.	Fiziksel İhtiyaçlar	128
2.1.9.3.	Fiziksel Yeterlilik, Yaradılış ve Ruh Özellikleri.....	129
2.1.9.4.	İnsan, Kadın, Erkek	131
2.1.9.5.	Grup, İnsan Topluluğu	134
2.1.9.6.	İnsan İlişkileri, Toplumsal Yaşam	135
2.1.9.7.	Evlilik.....	138

2.1.9.8.	Akrabalık.....	138
2.1.9.8.1.	Kan Akrabalığı	138
2.1.9.8.2.	Evliliğe Dayalı Akrabalık.....	142
2.1.9.9.	Sahiplik, Mülkiyet, Mensubiyet	143
2.1.9.10.	Kölelik, Esaret, Mahkûmiyet.....	144
2.1.9.11.	Cenaze, Yas, Ağıt	146
2.1.9.12.	Kimlik, Ad, Unvan, San	148
2.1.9.13.	Meslek, Uğraş, Görev	151
2.1.9.14.	Makam, Mevki, Mertebe	156
2.1.10.	Halk, Devlet, Siyaset	158
2.1.10.1.	Soy, Boy, Kavim, Millet	158
2.1.10.2.	Memleket, Yurt, Ülke.....	159
2.1.10.3.	Egemenlik, Hâkimiyet, İktidar.....	160
2.1.11.	İletişim, Etkileşim	162
2.1.11.1.	İletişim, İletişim Araçları, Dil-Anlatım, Edebiyat	162
2.1.11.2.	Ant, Sözleşme	173
2.1.11.3.	İzin, Müsaade.....	174
2.1.11.4.	Buyruk, Emir	174
2.1.11.5.	Öğüt, Nasihat	175
2.1.12.	Hukuk, Yasa, Töre.....	176
2.1.13.	Savaş-Barış, Ordu.....	181
2.1.13.1.	Savaş-Barış, Savaşçı	181
2.1.13.2.	Savaş Gereçleri, Silah, Teçhizat	183
2.1.14.	Bilim, Sanat	184
2.1.15.	Din, İnanç, Kutsallık.....	187
2.1.15.1.	Genel ve Tasavvufi Kavramlar	187

2.1.15.2.	Hız. Muhammed ve Dört Halifeyle İlgili Sözlür.....	198
2.1.15.3.	Nitelemeler, Unvanlar	202
2.1.15.4.	Ruhani Kavramlar, Varlıklar ve İlgilerini İçeren Adlar.....	209
2.1.15.5.	Sevap-Günah.....	211
2.1.15.6.	Cennet-Cehennem ve İlgilerini İçeren Adlar	212
2.1.15.7.	Şükür, Hamd, İbadet, Dua.....	215
2.1.15.8.	Sure Adları.....	221
2.1.15.9.	Yapı, Yer, Mekân ve Diğer Kavramlar	221
2.1.16.	Kavramlar	223
2.1.16.1.	Zaman Kavramı.....	225
2.1.16.2.	Değer Yargıları	226
2.1.16.3.	Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum.....	233
2.1.16.4.	Akıl, Zihin, İrade, Onay.....	250
2.1.16.5.	Hayal, Düş, Mitoloji	255
2.1.16.6.	Duyu, Algı.....	256
2.1.16.7.	Yer, Mekân.....	260
2.1.16.8.	Sır, Gizlilik	261
2.1.16.9.	Hile, Aldatma	262
2.1.16.10.	İyilik, Yardım, Yarar	262
2.1.16.11.	Kötülük, Zarar	265
2.1.16.12.	Dostluk-Düşmanlık.....	267
2.1.16.13.	Doğruluk, Gerçeklik, Esaslılık, Uygunluk	269
2.1.16.14.	İş, Hizmet	271
2.1.16.15.	Özveri, Kararlılık	272
2.1.16.16.	Amaç, Maksat	273
2.1.16.17.	Sebep, Gerekçe	274

2.1.16.18.	Durum, Hâl, Olay, Olgu.....	274
2.1.16.19.	Bölüm, Kısım, Parça-Bütün	275
2.1.16.20.	Yöntem, Tarz	277
2.1.16.21.	Önlem, Hazırlık	277
2.1.16.22.	Şans, Kısmet, Talih.....	277
2.1.16.23.	Hediye, İkrâm, Ağır-lama	279
2.1.16.24.	Yolculuk, Göç, Yerleşim	280
2.1.16.25.	Engel, Yasak	281
2.1.16.26.	Bedel, Karşılık	282
2.1.16.27.	Toplama/Toplanma, Bir Araya Getirme	282
2.1.16.28.	Düzen, Tertip, Sıra	282
2.1.16.29.	Beraberlik, Ortaklık.....	283
2.1.16.30.	Bırakma, Ayrılma, Kaybolma, Yitme	283
2.1.16.31.	Edimsel Kavramlar	284
2.1.16.32.	Diğer Kavramlar	285
2.1.17.	Sayı Adları.....	287
2.1.17.1.	Asıl Sayılar	287
2.1.17.2.	Sıra Sayıları.....	296
2.1.17.3.	Üleştirme-Kesir Sayıları	299
2.1.17.4.	Yaklaşıklık-Belirsizlik Sayıları.....	301
2.1.17.5.	Topluluk Sayıları	301
2.1.18.	Varlıkların Olma ve Bulunmaları	302
2.2.	Özel Adlar ve Dil Bilgisi Öğeleri.....	303
2.2.1.	Kişi Adları (Lakap ve Unvanlarıyla)	303
2.2.1.1.	Peygamber, Halife Adları	303
2.2.1.2.	Hükümdar, Sultan, Kral, Yönetici Adları.....	309

2.2.1.3.	Din Büyükleri, Sahabe, Evliya Adları	310
2.2.1.4.	Sanatçı (Şair, Yazar), Düşünür Adları	315
2.2.1.5.	Diğer Kişi Adları.....	316
2.2.2.	Yer Adları.....	321
2.2.2.1.	Şehirler, Ülkeler.....	321
2.2.2.2.	Nehirler, Göller, Dağlar, Çöller ve Diğer Yer Adları	324
2.2.3.	Boy, Kavim, Millet Adları.....	324
2.2.4.	Lehçe, Dil Adları	326
2.2.5.	Eser, Yapıt Adları	327
2.2.6.	Allah'ı İfade Eden Adlar, Nitelemeler	327
2.2.7.	Niteleme Adları	336
2.2.7.1.	Fiziksel İhtiyaçları ve Özellikleri İçeren Niteleme Adları	337
2.2.7.2.	Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları.....	342
2.2.7.3.	Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları	360
2.2.7.4.	Akıl, Zihin Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları	368
2.2.7.5.	Yüz Ölçümü-Zaman Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları	371
2.2.7.6.	Kıymetli Eşyalar, Giyim Kuşam ve Süsleme/Süslenmeyle İlgili Niteleme Adları	373
2.2.7.7.	Miktar, Ölçü, Hacim Bildiren Niteleme Adları	375
2.2.7.8.	Benzerlik, Eşitlik Bildiren Niteleme Adları	381
2.2.7.9.	Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılaman Niteleme Adları ...	382
2.2.7.10.	Doğayla İlgili Niteleme Adları.....	384
2.2.7.11.	Temizlikle İlgili Niteleme Adları.....	384
2.2.7.12.	Hareketlilik-Durağanlık, Ayrılma, Uzaklaşma Bildiren Niteleme Adları	384

2.2.7.13.	Toplumsal Yaşamla İlgili Niteleme Adları.....	387
2.2.7.14.	İletişim, Etkileşimle İlgili Niteleme Adları.....	389
2.2.7.15.	Renk Adları.....	391
2.2.7.16.	İhtiva Etme, Bulundurma, Taşıma, Sahiplik, Birliktelik Bildiren Niteleme Adları	392
2.2.7.17.	Eksiklik, Yoksunluk, Yokluk Bildiren Niteleme Adları	394
2.2.7.18.	Açıklık, Belirlilik Bildiren Niteleme Adları	395
2.2.7.19.	Sır, Gizlilik, Bilinmezlik Bildiren Niteleme Adları.....	396
2.2.7.20.	Gösterme-Belirtme Niteleyicileri	396
2.2.8.	Tarz-Durum Bildiren Sözler	398
2.2.9.	Yer-Zaman Bildiren Sözler.....	412
2.2.10.	Soru-Belirsizlik Bildiren Sözler.....	419
2.2.11.	Küçültme-Pekiştirme Bildiren Sözler	426
2.2.12.	Olasılık-Gereklilik Bildiren Sözler.....	428
2.2.13.	Seslenme-Hitap Bildiren Sözler.....	429
2.2.14.	Şaşma-Abartma, Beğenme Bildiren Sözler	430
2.2.15.	Karşılaştırma Bildiren Sözler	431
2.2.16.	Olumsuzluk Bildiren Sözler.....	434
2.2.17.	İkilemeler.....	434
2.2.18.	Zamirler	440
2.2.18.1.	Kişi Zamirleri.....	440
2.2.18.2.	Dönüşlülük Zamirleri.....	442
2.2.18.3.	İşaret Zamirleri	442
2.2.19.	Edatlar	444
2.2.19.1.	Soru Edatı.....	444
2.2.19.2.	Çekim Edatları.....	445

2.2.19.3. Ünlem Edatları.....	448
2.2.20. Bağlaçlar	448
2.2.21. Fiilimsiler	452
2.2.21.1. Mastarlar	452
2.2.21.2. Sıfat-fiiller	468
2.2.21.3. Zarf-fiiller.....	487
2.3. Konularına Göre Fiiller	523
2.3.1. Temel Fiiller	523
2.3.1.1. Kılış Fiilleri.....	523
2.3.1.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	535
2.3.2. Fiziksel İhtiyaçlar	543
2.3.2.1. Kılış Fiilleri.....	543
2.3.2.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	545
2.3.3. Yaşam Evreleri ve Beden Sağlığı.....	546
2.3.3.1. Kılış Fiilleri.....	546
2.3.3.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	547
2.3.4. Fiziksel Hareket	548
2.3.4.1. Kılış Fiilleri.....	548
2.3.4.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	549
2.3.5. Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum	552
2.3.5.1. Kılış Fiilleri.....	552
2.3.5.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	557
2.3.6. Akıl, Zihin.....	562
2.3.6.1. Kılış Fiilleri.....	562
2.3.6.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	564
2.3.7. Duyu, Algı.....	566

2.3.7.1.	Kılış Fiilleri.....	566
2.3.7.2.	Oluş, Durum Fiilleri	567
2.3.8.	İletişim, Etkileşim	569
2.3.8.1.	Kılış Fiilleri.....	569
2.3.8.2.	Oluş-Durum Fiilleri.....	574
2.3.9.	Gündelik Yaşantı	575
2.3.9.1.	Kılış Fiilleri.....	576
2.3.9.2.	Oluş-Durum Fiilleri.....	577
2.3.10.	Giyim Kuşam.....	578
2.3.10.1.	Kılış Fiilleri.....	578
2.3.11.	Tezyinat, Tefrişat	580
2.3.11.1.	Kılış Fiilleri.....	580
2.3.11.2.	Oluş-Durum Fiilleri.....	581
2.3.12.	Miktar, Ölçü, Ölçüm, Nicelik	581
2.3.12.1.	Kılış Fiilleri.....	581
2.3.12.2.	Oluş-Durum Fiilleri.....	582
2.3.13.	İş, Hizmet, Uygulama, Yerine Getirme.....	583
2.3.13.1.	Kılış Fiilleri.....	583
2.3.13.2.	Oluş-Durum Fiilleri.....	584
2.3.14.	Müzik, Eğlence, Ziyafet.....	584
2.3.14.1.	Kılış Fiilleri.....	584
2.3.14.2.	Oluş-Durum Fiilleri.....	584
2.3.15.	Evlilik	585
2.3.15.1.	Kılış Fiilleri.....	585
2.3.15.2.	Oluş-Durum Fiilleri.....	585
2.3.16.	Cenaze	585

2.3.16.1. Kılış Fiilleri.....	586
2.3.17. Yolculuk, Göç, Yerleşim.....	586
2.3.17.1. Kılış Fiilleri.....	586
2.3.17.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	586
2.3.18. Karşılama, Ağırlama	587
2.3.18.1. Kılış Fiilleri.....	587
2.3.19. Kavga, Mücadele, Savaş	587
2.3.19.1. Kılış Fiilleri.....	588
2.3.19.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	589
2.3.20. Koruma, Sahiplenme, Aidiyet.....	590
2.3.20.1. Kılış Fiilleri.....	590
2.3.20.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	591
2.3.21. Başarı, Beğenme, Takdir	591
2.3.21.1. Kılış Fiilleri.....	591
2.3.21.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	592
2.3.22. Toplama/Toplanma, Bir Araya Getirme	592
2.3.22.1. Kılış Fiilleri.....	592
2.3.22.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	592
2.3.23. Ayırma/Ayrılma, Bölme	593
2.3.23.1. Kılış Fiilleri.....	593
2.3.23.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	594
2.3.24. Erişme, Ulaşma	594
2.3.24.1. Kılış Fiilleri.....	595
2.3.24.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	595
2.3.25. Kaybolma, Yitme	596
2.3.25.1. Kılış Fiilleri.....	596

2.3.25.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	597
2.3.26. Emanet, İnam, Hibe.....	597
2.3.26.1. Kılış Fiilleri.....	597
2.3.27. Saklama/Saklanma, Gizleme	597
2.3.27.1. Kılış Fiilleri.....	597
2.3.27.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	598
2.3.28. Kurtulma, Rahatlama, Yararlanma	598
2.3.28.1. Oluş-Durum Fiilleri.....	598
2.3.29. Benzerlik, Eşitlik.....	599
2.3.29.1. Kılış Fiilleri.....	599
2.3.29.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	599
2.3.30. Engel, Yasak.....	599
2.3.30.1. Kılış Fiilleri.....	599
2.3.31. Taşkınlık, İsyan.....	600
2.3.31.1. Kılış Fiilleri.....	600
2.3.31.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	600
2.3.32. Hukuk, Yasa, Töre.....	600
2.3.32.1. Kılış Fiilleri.....	600
2.3.33. Din, İnanç, Kutsallık.....	601
2.3.33.1. Kılış Fiilleri.....	601
2.3.33.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	602
2.3.34. Ticaret, Ekonomi	602
2.3.34.1. Kılış Fiilleri.....	603
2.3.34.2. Oluş-Durum Fiiller	603
2.3.35. Tarım.....	604
2.3.35.1. Kılış Fiilleri.....	604

2.3.35.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	605
2.3.36. Hayvan Bakımı, Hayvan Himaye Etme, Hayvanlara Özgü Durumlar	605
2.3.36.1. Kılış Fiilleri.....	606
2.3.36.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	607
2.3.37. Doğa, Meteoroloji, Hava	608
2.3.37.1. Kılış Fiilleri.....	608
2.3.37.2. Oluş-Durum Fiilleri.....	608
2.4. Yardımcı Fiiller	611
2.4.1. Adla Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller	611
2.4.2. Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller.....	617
2.4.3. Ana Yardımcı Fiil	618
2.5. Kalıplaşmış Sözler ve Saygı İfadeleri	618
2.6. Ayetler, Sureler	626
2.7. Yabancı Dillere Ait Sözler-İbareler.....	630
3. BÖLÜM: İSTATİSTİK VERİLER.....	636
3.1. Tablolar	636
3.2. Grafikler.....	815
SONUÇ	832
KAYNAKLAR	838

KISALTMALAR

- Ar.* : Arapça
- BH* : *Behcetü'l- Hadâik fî Mev'izati'l-Halâik*
- Far.* : Farsça
- FK* : *Ferâiz Kitâbı*
- İbr.* : İbranice
- krş.* : Karşılaştırınız
- KY* : *Kıssa-i Yûsuf*
- M* : Mevlânâ'nın Bir Kısım Türkçe Manzumeleri
- Moğ.* : Moğolca
- Rum.* : Rumca
- ŞH* : Şeyyâd Hamza'nın Bir Manzumesi
- T.* : Türkçe

TABLULAR VE LİSTELER

Tablo 3.1.1. Genel Söz Varlığı.....	637
Tablo 3.1.2. Başlık-Esere Göre Madde Başı Dağılımı.....	812
Tablo 3.1.3. Başlıklara Göre Toplam Madde Başı Dağılımı.....	812
Tablo 3.1.4. Köken Bilgisi.....	813
Tablo 3.1.5. Batı Türkçesini Yansıtan Birtakım Dil Özelliklerinin Görülme Sıklığı.....	814
Tablo 3.1.6. Doğu Türkçesini Yansıtan Birtakım Dil Özelliklerinin Görülme Sıklığı.....	815
Grafik 3.2.1. Genel Söz Varlığı.....	816
Grafik 3.2.2. Konularına Göre Adlar.....	817
Grafik 3.2.3. Gündelik Yaşantı Ögeleri.....	818
Grafik 3.2.4. Birey, Toplum.....	819
Grafik 3.2.5. Din, İnanç, Kutsallık.....	820
Grafik 3.2.6. Kavramlar.....	821
Grafik 3.2.7. Kişi Adları.....	822
Grafik 3.2.8. Konularına Göre Fiiller.....	823
Grafik 3.2.9. Dil Bilgisi Ögeleri.....	824
Grafik 3.2.10. Niteleme Adları.....	825
Grafik 3.2.11. Zamirler.....	826
Grafik 3.2.12. Edatlar, Bağlaçlar.....	827
Grafik 3.2.13. Yardımcı Fiiller.....	828
Grafik 3.2.14. Madde Başları.....	829

Grafik 3.2.15. Köken Bilgisi.....	830
Grafik 3.2.16. Doğu Türkçesi.....	831
Grafik 3.2.17. Batı Türkçesi.....	832

GİRİŞ

Söz varlığı, bir dilin sözlü ve yazılı kaynaklarında yer alan ve bir milletin kültürünü şekillendirip devamlılığını sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle de Türk dili çalışmalarında özellikle son yıllarda üzerinde daha çok çalışılmaya başlanan bir inceleme alanı hâline gelmektedir.

Söz varlığı kavramı, *Türkçe Sözlük*'te; “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi.” şeklinde kavramın daha çok eş ya da yakın anlamlılarını açıklayan genel ifadelerle yer almaktadır (TDK, 2009: 1807). Böylece söz varlığı için farklı adlandırmaların da kullanıldığı söylenebilir. Başka bir tanımda, Korkmaz (2007: 144) söz varlığını, bir dilin bütün sözcükleri ve kişi veya toplulukların söz dağarcığında yer alan sözcükler toplamı olarak açıklarken Banguoğlu (2015: 141) ise söz varlığını meydana getiren unsurlara vurgu yaparak bir dildeki temel söz varlığının üretim ve birleşim yolları ile veya yabancı dillerden gelmiş sözcüklerle birlikte oluştuğunu; deyimlerin, atasözlerinin, fıkraların da dilin varlıkları içinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Söz varlığının tanımlarında genellikle “sözcük/kelime” ve “söz” olmak üzere iki anahtar kavramla karşılaşılmaktadır. Bu kavramların açıklanması ve sınırlarının çizilmesi söz varlığının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Ergin (2013: 95)'e göre sözcük; bir anlamı ya da cümlede üstlendiği bir görevi bulunan, tek başına kullanılan, bir ses veya sesler topluluğudur. Söz ise *Türkçe Sözlük*'te, “Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelimelerden oluşan dizi; toplumsal bir kurum olan dilin kişi tarafından özel olarak kullanılması.” şeklinde tanımlanmaktadır. Böylece “söz varlığı” ifadesiyle hem tek başına sözcüklerin hem de sözlerin anlatılmak istenildiği sonucuna varılabilir.

Söz varlığının kapsamı içine sadece bir dildeki sözcükler veya sözler de girmez. Nitekim Aksan; bir dilin terimlerinin, deyimlerinin, atasözlerinin, özdeyişlerinin,

kalıplaşmış sözlerinin yanında yabancı dillerden gelen unsurlarının da söz varlığı adı altında ele alınması gerektiğini belirterek söz varlığının sınırlarının ne kadar geniş olduğunu açıklamaktadır (Aksan, 2002: 13). Söz varlığı incelemelerinin bir toplumun tarihi, kültürü, manevi dünyası gibi çok çeşitli yönlerini aydınlatmada da önemli bir rol oynadığını vurgulayan Aksan, toplumların değerler dünyasından nükteye olan yönelimlerine kadar çok ayrıntılı bilgilere bu sayede ulaşılabileceğini ifade etmektedir (Aksan 2004: 7-8).

Yüzyıllarca farklı coğrafyalarda farklı kültürlerden beslenerek gelişen Türk dilinin her bir döneminin söz varlığı bakımından incelenmesi, Türk dilinin ve kültürünün ne denli zengin ve eşsiz olduğunu gösterecektir. Bu dönemlerden biri de şüphesiz Eski Anadolu Türkçesidir. Öyle ki Korkmaz (2013: 106)'a göre Eski Anadolu Türkçesi, dil ve kültür tarihimizde bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Çünkü Türkiye Türkçesinin temeli olan Oğuz Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi Dönemine kadar genellikle bir konuşma dili olarak varlığını sürdürmüşken bu dönemde çok yönlü ve zengin bir yazı dili hâline gelebilmiştir.

Eski Anadolu Türkçesinin başlangıç döneminde yazılmış bazı eserler ise ses ve biçim özellikleri bakımından hem Oğuz Türkçesinin özelliklerini hem de Doğu Türkçesinin izlerini bir arada taşıdıkları için ayrıca dikkat çekmekte ve “karışık dilli eserler” olarak nitelendirilmektedir (Erdem ve Sarı, 2010: 391). *Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik*, *Kudûrî Tercümesi*, Ali'nin *Kıssa-i Yûsuf'u*, *Kitâb-ı Güzîde*, *Kitâb-ı Ferâiz*, Mevlânâ'nın Türkçe şiirleri ve Şeyyad Hamza'nın bir manzumesi bu türden eserlerdendir (Ercilasun, 2015: 434).

Karışık dilli eserlerle ilgili günümüze kadar genellikle tek bir eserin dil özellikleri yönünden incelenmesine dayanan pek çok çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışmaların Türklük bilimine katkıları yadsınamamakla beraber bu türden çalışmaların -bir ölçüde söz varlığı bölümleri olarak değerlendirebileceğimiz- dizin/sözlük bölümlerinin kimi zaman sözün metin içinde kazandığı anlamı yeterince gözetilmeden yani sözlerin daha çok temel anlamları göz önünde bulundurularak ya da çok anlamlılık özellikleri ikinci planda tutularak hazırlandığı gözlemlenmektedir. Bu durum, hem eserin anlamsal değerinin yeterince anlaşılmasına hem de sözün varsa başka ve yeni anlamlarının gün ışığına çıkamamasına yol açabilmektedir.

Dil biliminin sözcük bilimi (leksikoloji) dalı içerisinde yer alan söz varlığı çalışmaları, ontolojik olarak sözlerin metin içinde kazandığı anlamalara göre değerlendirilip konularına ve dil bilgisi görevlerine göre sınıflandırılması esasına dayanmaktadır.

Epistemolojik açıdan bakıldığında söz varlığı çalışmalarında genel olarak benzer metotların uygulandığı fakat uygulanan metotların detaylarının ya çok az açıklandığı ya da hiç açıklanmadığı ve söz varlığı konusunda çalışma yapmak isteyen araştırmacıların bu konuda yapılmış çalışmaları inceleyerek karma bir metodoloji belirledikleri görülmektedir.

Bu çalışmada kullanılan metodoloji, “Araştırmanın Metodolojik Akışı” başlığı altında izah edilmiş ayrıca inceleme bölümünün ikinci ve üçüncü düzey başlıkları altına, başlıkların kapsamlarıyla ilgili açıklamalar ilave edilerek tezin metodolojik yönüne katkı sağlanmıştır. Böylece literatürdeki söz konusu metodolojik eksiklik sonraki söz varlığı çalışmaları için nispeten de olsa giderilmeye çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Anadolu'da XII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIII. yüzyılın ilk yarısında yazılmış *Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik*, *Kudûrî Tercümesi*, Ali'nin *Kıssa-i Yûsuf'u*, *Kitâb-ı Ferâiz* gibi bazı eserler, Oğuz Türkçesinin özellikleri yanında Doğu Türkçesine özgü birtakım dil özelliklerini bir arada taşıdığı ve fiil yapısında “*olğa/bolğa*” veya “*olğay/bolğay*” şekilleri yer aldığı için “karışık dilli eserler” olarak adlandırılmaktadır (Korkmaz, 2013: 82).

Akademik yazında, Türk dili araştırmacılarının üzerinde en fazla durduğu konulardan biri olan karışık dilli eserlerin ses ve biçim özelliklerinin ayrıntılı olarak incelendiği pek çok çalışma yapılmış ve bu eserlerdeki ikili kullanımlarla ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür (Korkmaz, 1973; Tekin, 1974; Mansuroğlu 1951; Arat, 1987; Canpolat, 1968). Buna karşın karışık dilli eserlerin söz varlığı üzerine yapılmış çalışmaların sayısı oldukça azdır.

Bu çalışmanın amacı, Oğuz Türkçesinin Anadolu'da yazı dili hâline gelmeye başladığı dönemde yazılmış karışık dilli eserlerin söz varlığını ortaya koyarak tarihî sürecin nasıl geliştiği, dilin nasıl işlendiği ve olgunlaştığı hakkında aydınlatıcı sonuçlara ulaşmak ve dönemin dil-düşünce-kültür ilişkisine dair çıkarımlarda bulunarak bu alandaki boşluğu kısmen de olsa doldurmaktır.

ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Karışık dilli eserlerle ilgilenen araştırmacıların çalışmaları incelendiğinde *Behcetü'l- Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik*, *Kıssa-i Yûsuf*, *Kudûrî Tercümesi*, *Ferâiz Kitâbı*, *Kitâb-ı Güzîde*, Mevlânâ'nın bir kısım Türkçe manzumeleri, Şeyyâd Hamza'nın bir manzumesi, *Şerhü'l-Menâr*, *Kitâb-ı Gunya*, *Marzubân-nâme Tercümesi*, *Kitâb-ı Ata-Dede*, Süleymaniye Kütüphanesindeki bir Kur'an tercümesi, Hayati Develi'nin yayımladığı bir Fâtiha tefsiri gibi pek çok metnin bu türden eserler arasında değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu eserler çalışmanın evrenini oluşturmaktadır.

Konuyla ilgili görüş ve tespitlere bakıldığında ise yukarıdaki metinlerden bir kısmının sadece bazı araştırmacılar tarafından karışık dilli eserler arasında zikredildiği veya eserin karışık dilli olup olmadığı konusunda görüş ayrılıklarının olduğu görülmektedir. Örneğin; Mansuroğlu (1960), *Şerhü'l-Menâr*'ı karışık dilli bir eser kabul ederken Tulum (1968), bu eserin Kıpçakça olduğunu belirtir. Ayrıca bazı eserlerin Oğuz Türkçesinin Anadolu'da çoktan yazı dili hâline geldiği XIV. yüzyıl veya sonrasında ve Anadolu sahası dışında yazılmış olduğu ya da olabileceği yönünde bilgilere ulaşılmaktadır. Nitekim *Şerhü'l-Menâr*'ı Kıpçak sahasına dâhil eden Tulum, eserin sanıldığı gibi XI-XII. yüzyılda değil, XIV. yüzyılda ya da en erken XIII. yüzyılın sonlarında şerh edilmiş olabileceğini belirtir (Tulum, 1968: 135). Yine Oğuz-Kıpçak özelliklerini bir arada taşıyan *Kitâb-ı Gunya*'nın XIV. yüzyılın ikinci yarısında tercüme edildiği düşünülmektedir (Akkuş, 1995: 19). *Marzubân-nâme Tercümesi* de XIV. yüzyılda Farsçadan Türkçeye çevrilmiş ahlaki bir eserdir (Korkmaz, 1973a: 73).¹

Bu durumlar neticesinde çalışmanın amacını ve hacmini de göz önünde tutarak araştırmacıların çoğunlukla görüş birliğine vardığı eserlerden *Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik*, *Kıssa-i Yûsuf*, *Kudûrî Tercümesi*, *Ferâiz Kitâbı*, *Kitâb-ı Güzîde*, Mevlânâ'nın bir kısım Türkçe manzumeleri ile Şeyyâd Hamza'nın bir manzumesi söz varlığı açısından incelenmek üzere seçilmiştir. Ancak *Kudûrî Tercümesi*'nin transkripsiyon (çeviri yazı) edilmiş metninin olmamasından ve *Kitâb-ı Güzîde*'nin

¹ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgiler, çalışmanın 1. Bölümünde Karışık Dilli Eserler başlığı altında verilmiştir.

karışık dillilik özelliği gösteren orijinal nüshasının henüz bulunamamasından ötürü bu iki eser çalışma listesine dâhil edilememiştir.

Söz varlığı incelenen eserler, transkripsiyon edilmiş metnin esas alındığı çalışmalar ve araştırmacının metni transkripsiyon ederken esas aldığı nüsha/nüshalar aşağıdaki tabloda listelenmiştir. Bu eserler, çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Söz Varlığı İncelenen Eserin Adı	Söz Varlığı İncelenen Eserin Transkripsiyon Edilmiş Metninin Esas Alındığı Çalışma	Söz Varlığı İncelenen Eseri Transkripsiyon Eden Araştırmacının Esas Aldığı Nüsha/Nüshalar
Şeyyâd Hamza'nın Bir Manzumesi	Mansuroğlu, M., "Şeyyad Hamza'nın Doğu Türkçesine Yaklaşan Manzumesi" <i>TDAY Belleten</i> , 1956, ss. 125-144.	Londra (S.O.A.S. 27,689)
Mevlânâ'nın Bir Kısım Türkçe Manzumeleri	Mansuroğlu, M., "Mevlâna Celâleddin Rumî'de Türkçe Beyit ve İbareler", <i>TDAY Belleten</i> , 1954, ss. 207-220.	Manzumelerin neşrinde aşağıda adı geçen yazmalara dayanılarak aslına en yakın metin elde edilmeye çalışılmıştır: 1. İst. Halis Ef. K. 724-4836 2. Konya Müze K. 2113 3. Konya Müze K. 2114 4. İst. Rıza Pş. K. 334 5. İst. Umumî K. 3786 6. İst. Umumî K. 3349 7. İst. Umumî K. 3350 8. Zahir Ef. (şahsa ait)

<p><i>Kıssa-i Yûsuf</i></p>	<p>Cin, A., (2004) <i>Ali, Kıssa-i Yûsuf (H.630/M.1233) (İnceleme-Metin-Dizin)</i> (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı (Yeni Türk Dili) Ana Bilim Dalı, Ankara.</p>	<p>Bu çalışmanın metni, aşağıdaki altı nüsha karşılaştırılarak hazırlanmıştır:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Azerbaycan El Yazması (Nizami Müzesi No: B/3422) 2. Berlin El Yazması (Berlin Kütüphanesi No: 138) 3. Dresden El Yazması (Dresden Kraliyet Kütüphanesi No: 419) 4. Millî Kütüphane Nüshası (Ankara) (Yz. No: 7522/2) 5. Kazan El Yazması (Tataristan Fenler Akademisi No: 53/3) 6. Manisa Matbu Nüshası (Genel Kitaplık Müdürlüğü No: 1401)
<p><i>Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik</i></p>	<p>Canpolat, M., (2018), <i>Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik</i>, TDK Yay., Ankara.</p>	<p>Bursa Bölge Yazmalar Kütüphanesi, Kurşunluoğlu, No: 99</p>
<p><i>Ferâiz Kitâbı</i></p>	<p>Tekin, Ş., “1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde ‘olga-bolga’ Sorunu”, <i>TDAY Belleten</i>, 1974, ss. 59-157.</p>	<p>Bibliothèque Nationale (Paris), Türkçe Yazmalar, No:62</p>

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİK AKIŞI

“Karışık Dilli Eserlerin Söz Varlığı” adlı bu çalışmada, metinlerde geçen sözler konularına ve dil bilgisi görevlerine göre sınıflandırılarak incelenmiştir.

Öncelikle belirlenen karışık dilli eserler taranarak eserlerdeki söz varlığı, “konularına göre adlar”, “özel adlar ve dil bilgisi öğeleri”, “konularına göre fiiller”, “yardımcı fiiller”, “kalıplaşmış sözler ve saygı ifadeleri”, “ayetler, sureler”, “yabancı dillere ait sözler-ibareler” olmak üzere yedi guruba ayrılmıştır.

Sözlerin anlamları ve dil bilgisi görevleri metin içerisindeki bağlamdan yola çıkılarak saptanmıştır. Anlamları ve görevleri belirlenen sözler, konularına ve dil bilgisi görevlerine göre alt başlıklara da ayrılarak sınıflandırılmış ve alfabetik olarak sıralanmıştır. Daha sonra söz varlığı içindeki bütün sözler anlamlandırılmış ve gerekli durumlarda ek açıklamalar yapılmıştır. Ardından etimolojik sözlükler yardımıyla sözlerin kökeni tespit edilmiştir. İncelenen metinlerden örnekler verilerek kullanımlar somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın başlıkları ve inceleme yöntemi belirlenirken Hatice Şirin User’in *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları (Söz Varlığı İncelemesi)* çalışmasından yararlanılmıştır. Ancak Şirin User (2009)’in çalışması ile bu tez çalışması arasındaki konu ve hacim farklılığı nedeniyle gerek başlıklarda ve gerekse de inceleme yönteminde büyük ölçüde çeşitlenmeler ve değişiklikler meydana gelmiştir.

Metinlerdeki söz varlıkları belirlenirken sözler, metin içerisindeki bağlamdan yola çıkılarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Ancak yeri geldikçe eserlerle ilgili çalışmalardan, dönem sözlüklerinden, Osmanlı Türkçesi sözlüklerinden, *Tarama Sözlüğü*’nden, *Derleme Sözlüğü*’nden, *Dîvânü Lugâti’t-Türk* gibi eserlerden de yararlanılmıştır. Sözlerin kökenleri ise etimolojik sözlüklerden faydalanılarak saptanmıştır.

Türkçe olmayan sözlerin kökenleri; kişi adları, yer adları, eser adları, melek adları, savaş adları gibi bazı özel adlar ile ayetler ve sureler dışında ilgili maddenin yanında kısaltılarak verilmiştir. Kökeni tespit edilemeyen sözler ise soru işareti (?) ile gösterilmiştir.

Söz varlıkları tespit edilen metinlerde, daha önce eserler üzerinde inceleme yapan araştırmacıların transkripsiyon ettikleri çalışmalar esas alınmıştır. Eserle ilgili birden fazla inceleme yapılmışsa ele alınan nüshanın karışık dilli olup olmadığı, çalışmanın niteliği gibi ölçütler göz önünde bulundurularak seçim yapılmıştır.

Çalışmada birden fazla araştırmacının transkripsiyon ettiği metinler incelendiği için birbirinden farklı transkripsiyon işaretleriyle karşılaşmıştır. Metinlerin bir kısmında “damak n’si” için “ñ”, “kapalı e” için “ı” işaretleri kullanılmıştır. Ancak bu çalışmada “damak n’si” için “ñ”, “kapalı e” için “è” işareti tercih edilerek farklı transkripsiyon işaretlerinin karışıklığa yol açmaması ve bütünlüğü bozmaması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada beş metin söz varlığı açısından incelenmiştir. İncelenen metinlerin üçü şiir (Şeyyâd Hamza’nın Bir Manzumesi, Mevlânâ’nın Bir Kısım Türkçe Manzumeleri, *Kıssa-i Yûsuf*), biri şiir-düzyazı karışık (*Behcetü’l- Hadâik fi Mev’izati’l- Halâik*), sonuncusu da düzyazı (*Ferâiz Kitâbı*) türündedir. Metinlerden örnekler verilirken bu sıralama esas alınmıştır. Örneğin,

kı1- Kılmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.

“yaratğanum huzûrunda **kılam** sinüñ bile yarğu” (ŞH 9b); “man yâr-i bâvafâam bar man cafâ **kı1ur** sen” (M VI-2a); “bu arada bu kitâbnı temâm **kı1dum** / okuyanlar bir du`â yâd **kı1a** êmdi” (KY B79r12); “bar erdi kâyim zâti birle kimse anı bar **kı1madı**” (BH 2a12); “ademîler hâcetin ferâiz kitâbına ve ‘ilmine muhtâclığın ve rağbetin gördüm te’lif **kı1dım**” (FK 60a8-9)

Yukarıdaki örneğe göre “kı1-” sözü, incelenen tüm metinlerde geçmektedir. Ancak bütün sözlerin tüm metinlerde örneği bulunmamaktadır. Bu durumda sözün geçtiği metin ya da metinlerden örnek veya örnekler yine aynı sıra ile verilmiştir. Örneğin,

faz1: Ar. Erdem, üstünlük.

“yüz biñ erden artuğ anıñ **faz1ı** / tört biñ tört yüz mescid binâ kı1ılmış êmdi” (KY B2r2); “**faz1ı** birle ‘ilm ve hikmetden maña bildürdi” (BH 2b4-5); “gendü

özlerini haşadan ırak dutalar tã iki cahãn **fazlin** müzdin bulalar emdi” (FK 60a16)

Bu örneğe göre, “fazl” sözü üç metinde geçmiştir. Yukarıdaki örneklerde de görülebileceği gibi örnek dize ya da cümleler tırnak işareti (“ ”) içine alınmış ve birbirinden noktalı virgül (;) ile ayrılmıştır. Her söz geçtiği cümle veya dize içinde kalın yazı tipiyle gösterilmiştir. Farklı transkripsiyon algılarına yol açmamak için dize ya da cümlelerin ilk harfleriyle özel adların ilk harfleri büyük yazılmamıştır. Örnek dize ya da cümlelerin ait olduğu metin, varsa nüsha bilgisi, beyit ve dize sırası ya da varak (yaprak), safya ve satır numarası ayrıç () içinde aşağıdaki ölçütler esas alınarak verilmiştir.

Metin adları Şeyyâd Hamza ve Mevlânâ’ya ait metinlerde sanatçı adları, diğer metinlerde eser adları kısaltılarak belirlenmiştir. Buna göre incelenen eserler aşağıdaki gibi kısaltılmıştır:

ŞH: Şeyyâd Hamza’nın Bir Manzumesi

M: Mevlânâ’nın Bir Kısım Türkçe Manzumeleri

KY: *Kıssa-i Yûsuf*

BH: *Behcetü ’l- Hadâik fi Mev’izati ’l-Halâik*

FK: *Ferâiz Kitâbı*

Şeyyâd Hamza’nın sadece bir manzumesi incelendiği için ayrıç () içinde yalnızca eser adı ile beyit ve dize sırası verilmiştir. Dize sırası belirlenirken 1. dize için “a”, 2. dize için “b” denilmiştir. Örneğin,

ķırgu: Atmaca.

“samürlü börki başında dutardı bir güzel **ķırgu**” (ŞH 6b)

Bu örnekte verilen dize, Şeyyâd Hamza’nın incelenen manzumesindeki 6. beytin 2. dizesidir.

Mevlânâ’nın 10 manzumesi incelenmiştir. Buna göre ayrıç () içinde eser adının kısaltmasından sonra manzume numarası ardından beyit ve dize sırası verilmiştir.

Manzume numaraları için 1’den 10’a kadar Romen rakamları kullanılmıştır. Dize sırası belirlenirken 1. dize için “a”, 2. dize için “b” denilmiştir. Örneğin,

dam: *Far.* Dem, an, vakit. *krş.* **dem**

“gel ay sākī ġanīmatdur bu **dam** nay” (M VIII-4a)

Bu örnekte geçen dize, Mevlânâ’nın incelenen manzumelerindeki 8. şiirin 4. beytinin ilk dizesidir.

Kıssa-i Yûsuf, söz varlığı incelenen şiir türündeki eselerden en uzun olanıdır. *Kıssa-i Yûsuf*’un transkripsiyon edilmiş metninin esas alındığı çalışma, ağırlıklı olarak Berlin nüshasına dayanmakla birlikte eserin altı farklı nüshasının karşılaştırılmasıyla oluşturulmuştur. Bu nedenle ayraç () içinde eser adından sonra metnin esas alındığı nüsha adı da kısaltılarak verilmiştir. *Kıssa-i Yûsuf*’un transkripsiyon edilmiş metninin esas alındığı çalışmaya (Cin, 2004) göre, eserin nüshaları aşağıdaki gibi kısaltılmıştır:

A: Azerbaycan El Yazması

B: Berlin El Yazması

D: Dresden El Yazması

MK: Milli Kütüphane Nüshası (Ankara)

K: Kazan El Yazması

M: Manisa Matbu Nüshası

Nüsha adından sonra eserin varak numarası verilmiş ve varağın a sayfası için Latince “r: recto (ön sayfa)”, b sayfası için “v: verso (arka sayfa)” işaretleri kullanılmıştır. Ardından beyit ve dize sırası verilmiştir. Dize sırası belirlenirken 1. dize için “a”, 2. dize için “b” denilmiştir. Örneğin,

ilhām: *Ar.* Esin, içe doğma.

“men za‘īfa **ilhām** tevfiķ koyı vërgil” (KY B3r4a)

Bu örnekte verilen dize, *Kıssa-i Yûsuf*’un Berlin nüshasının 3. varağının a sayfasındaki 4. beytin ilk dizesidir.

Behcetü'l- Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik, şiir-düzyazı karışık olmakla beraber ağırlıklı olarak düzyazı türünde bir eserdir. Bu metinden örnek verilirken ayrıç () içinde eser adının kısaltmasından sonra cümle veya dizenin bulunduğu varak numarası verilmiştir. Varağın ön sayfası için “a”, arka sayfası için “b” denilmiştir. Daha sonra satır numarası verilmiştir. Satır numarası verilirken bazen birden fazla satır numarası kısa çizgi (-) ile ayrılarak gösterilmiş, böylece cümlenin veya dizenin anlam bütünlüğü korunmaya çalışılmıştır. Örneğin,

fen: Ar. Bilim, bilgi.

“menden dilediler kim türk dilinçe bu **fen** içinde bir kitâb eyleyem” (BH 2b7-8)

Buna göre bu cümle, *Behcetü'l- Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik*'ın 2. varağının arka sayfasında ve 7 ile 8. satırları arasında geçmektedir.

Bazen metnin anlam bütünlüğünü korumak için örneğe birden fazla dize alınmıştır. Bu durumda, dizeler yan yana sıralanmış ve birbirinden eğik çizgi (/) ile ayrılmıştır. Beyit ve dize sırası verilen metinlerde ayrıca dize sırası belirtilmemiş sadece beyit numarası aktarılmıştır. Örneğin,

âhiretlik: Ar.+T. Öbür dünyada karşılığı görüleceğine inanarak yapılan iş veya iyilik.

“arab aydur ya 'kûba yâ isrâ' il / benüm üçün **âhiretlik** du 'â kılğıl” (KY B47v15)

ķum: Kum.

“bolursa yazuğuş hem yer **ķuminça** / bağışlaya çalap anı közüñ açup yuminça”
(BH 14b20)

Ferâiz Kitâbı, düzyazı türünde bir eserdir. Bu metinden örnek verilirken ayrıç () içinde eser adının kısaltmasından sonra cümlenin bulunduğu varak numarası verilmiştir. Varağın ön sayfası için “a”, arka sayfası için “b” denilmiştir. Daha sonra satır numarası verilmiştir. Satır numarası verilirken bazen birden fazla satır numarası kısa çizgi (-) ile ayrılarak gösterilmiş, böylece cümlenin anlam bütünlüğü korunmaya çalışılmıştır. Örneğin,

yorç: Kadının küçük erkek kardeşi, küçük kayın.

“eger sorsalar bir er ölse ana bir ve ata bir er arındaşı alsa bir **yorı** alsa” (FK 71a20-21)

Buna gre bu cmle, *Feriz Kitbı*’nın 71. varağının n sayfasında ve 20 ile 21. satırları arasında gemektedir.

Sz varlığı incelenen metinlerden rnek verilirken transkripsiyon edilmemiş Arapa-Farsa szler ve ibareler ayra iinde  nokta (...) ile gsterilmiştir. Bu ynteme genellikle ayet ve hadislerin aktarımında başvurulmuştur. rneğin,

baara: *Ar.* Kur’an’ın ikinci ve en uzun suresi.

“altını **el-baara** sretinde yz kıldı avluhu. ta‘l (...)” (BH 4b8)

rnek cmle ya da dizede transkripsiyon edilmiş Arapa-Farsa szler-ibareler varsa bunlar alışmanın ilgili başlıkları altında rneklendirilmiştir. rneğin, Mevln’nın manzumelerinde rastlanan Farsa szler-ibareler, “Yabancı Dillere Ait Szler-İbareler” başlığı altında; *Kıssa-i Ysuf*’taki ayet ve sureler, “Ayetler, Sureler” başlığı altında verilmiştir.

İncelenen metinlerde yırtılma, tahribat veya başka bir sebepten dolayı okunamayan kısımlar kşeli ayra iinde  nokta [...] ile gsterilmiştir. rneğin,

hidyet: *Ar.* Doğru yol, hak olan Mslmanlık yolu.

“**hidyetinde** zallet yoğ fa‘l durur aa [...]” (BH 3a18)

Okunamayan kısımlar, metni transkripsiyon eden araştırmacı tarafından rekonstrksiyonla (yeniden kurma) tamamlanmışsa kşeli ayra [] iinde aktarılmıştır. rneğin,

nuşret: *Ar.* Yardım.

“[andan **nuşretin** bi]ldrdi” (BH 3b16)

Metinde gemeyen fakat anlam veya biim bakımından bulunması gerektiği dşnlen kısımlar, metni transkripsiyon eden araştırmacı tarafından tamamlanmışsa ok başlı tek tırnak (<>) işareti iinde aktarılmıştır. rneğin,

nāz: *Far.* Tanrı'ya yalvarıp yakarma, dua etme anlamında bir tasavvuf terimi.

“kaçan ni‘met bëreni <bilse> **nāz** kıla” (BH 6b13)

Yabancı dillere ait sözcükler-ibareler, maddelendirilirken sözcükler-ibareler içinde geçen Türkçe sözcükler-ibareler ayrıca içine gösterilmiştir. Örneğin,

rasīd turkam u bâçihrahāy gul (vardı) **biguftamaş çi şud ān ‘ahd guft** (vardı): *Far.* Türküm geldi ve asık suratla gül (vardı) dedi ona o verdiğin söz ne oldu dedim (o gitti) dedi.

“**rasīd turkam u bâçihrahāy gul** vardı / **biguftamaş çi şud ān ‘ahd guft** ol vardı” (M IX-1)

İncelenen metinlerin söz varlığını oluşturan bütün sözcükler, metindeki bağlamdan yola çıkılarak ilgili olduğu başlık altında verilmiş ve örneklendirilmiştir. Bu durumda aynı sözün, birden fazla başlıkta tekrar etmemesi için aşağıdaki yöntem/yöntemler uygulanmıştır.

Öncelikle başlıklar oluşturulurken birtakım ölçütler belirlenmiş ve bu ölçütler ikinci ve üçüncü düzey başlıkların altında açıklanmıştır. Böylece başlıkların sınırları çizilmiş ve hangi sözün hangi başlığın içinde değerlendirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Daha sonra sözün geçtiği metindeki bağlamından ve görevinden hareketle çağrıştırdığı başlığın içinde aktarılmış ve örneklendirilmiştir. Örneğin,

fırdevs: *Far.* Cennet, cennet bahçesi.

“hemān-dem **fırdevs** içre hūrlar kezer” (KY B36r12a); “ol er kim haķ bezedi anuĵ için **fırdevsi** ħil‘at bërdi aņa sündüsü” (BH 11b22)

Bu örnekte “cennet, cennet bahçesi” anlamındaki “fırdevs” sözü, “Konularına Göre Adlar” başlığı altında incelenmiştir. Bu söz, dinî terminolojiyi çağrıştırdığı için “Din, İnanç, Kutsallık” başlığı içine alınmış ve bu bağlığın alt başlığı olan “Cennet-Cehennem ve İlgililerini İçeren Adlar” başlığı altında verilmiş ve örneklendirilmiştir.

degin: Değın, dek.

“maşrıktan mağribe **degin** kanda kim bir ġarīb barısa ġurbet odı anı yaķar” (BH 3a4-5); “tā ona **degin** ve ne farīze on ikiden çıkısa anı ‘avul kılalar” (FK 70b21-22)

Bu örnekte ise “degin” sözü, cümlelerde üstlendiği görevine göre değerlendirilmiş ve “Özel Adlar ve Dil Bilgisi Ögeleri” başlığı altında incelenmiştir. Bu söz, bir çekim edatı olduğu için “Edatlar” başlığı içine alınmış ve bu başlığın alt başlığı olan “Çekim Edatları” başlığı altında verilmiş ve örneklendirilmiştir.

İncelenen metinlerde bir sözün aynı başlığı ilgilendiren birden fazla anlamı varsa bu anlamlar numaralandırılarak verilmiş ve ayrı ayrı örneklendirilmiştir. Fakat bir sözün farklı başlıklarla ilgili birden fazla anlamı varsa ok (→) işaretiyle ilgili başlığa gönderme yapılmış ve anlamı tırnak işareti (“ ”) içinde verilmiştir. Örneğin,

ne: 1. Ne, hangi şey.

“Çelebī kulların ister elebīyi **ne** sanur sen” (M I-2b); “yūsuf üzre aħvāl netek keldüğünü / ķardařları yūsufi **ne** kıldüğünü” (KY B3r9); “bireğüye şordılar ĩmān haķīka[ti] **ne** durur” (BH 5a15-16); “tā ona degin ve **ne** farīze on ikiden çıkısa anı ‘avul kılalar” (FK 70b21-22)

2. Neden, niçin.

“ğüçeklep özüme sāķī **ne** munça yutdurur ağu” (şH 1b); “elebīdür ķamu dirlik çelebe gel **ne** gezer sen” (M I-2a); “**ne** varur sen anlar seni sevmezler ėmdi” (KY B17v12b); “**ne** köñül birle uyursın mısmıl erken murdār kibi yersin” (BH 30a23)

3. Ne kadar, ne çok.

“**ne** bahāya satılır sen közin körgil / müřterī hāzırdur alur ėmdi” (KY B15r14)

→ 2.2.14. “Oldukça, fazlasıyla.”

Yukarıdaki örnekte “Soru-Belirsizlik Bildiren Sözler” başlığı altında incelenen “ne” sözünün bu başlıkla ilgili üç anlamının olduğu görölmektedir. Sözün bu anlamları numaralandırılarak verilmiş ve ayrı ayrı örneklendirilmiştir. İncelenen metinlerde “ne” sözünün “oldukça, fazlasıyla” anlamında da kullanıldığı tespit edilmiş ve “ne” sözü bu

anlamıyla “Şaşma, Abartma, Beğenme Bildiren Sözler” başlığı altında da incelenmiş ve ok (→) işaretiyle de söz konusu başlığa gönderme yapılmıştır.

Ok (→) işaretiyle yapılan göndermelerde bir sözün farklı başlıklarla ilgili ikiden fazla anlamı varsa bu başlıklar ve anlamlar iki eğik çizgi (/) ile birbirinden ayrılmıştır. Örneğin,

baş: Bir şeyin yakını veya çevresi.

“anlar yūsufi sayrayu keltürdiler / ‘ād kıyusınıñ **başığa** tégürdiler” (KY K9v3)

→ 2.1.7.1. “Baş, kafa.” // 2.1.8.7. “Adet, tane.” // 2.1.16.13. “Temel, esas.” // 2.2.9. “Başlangıç, önce.”

Bu örnekten “baş” sözünün incelenen metinlerde beş farklı anlamda geçtiği ve bu anlamları ilgilendiren başlıklar altında örneklendirildiği anlaşılmaktadır.

Bir sözün, genellikle “alamorf”lara (bir morfemin farklı varyantları) ve “alafon”lara (anlam ayırma görevi olmayan ufak “çeşit ses”ler) (Başkan, 2003: 93-98) dayalı farklı yazılışlarına aynı başlık altında ya *krş.* (karşılaştırınız) kısaltmasıyla gönderme yapılmış ya da sözün farklı yazılışları eğik çizgi (/) ile birbirinden ayrılarak aynı maddede verilmiştir. İlk yönteme daha çok, sözün karşık dilliliğine işaret eden *dün/tün, dağ/tağ, köñül/göñül, beñzet-/meñzet-* gibi ikili kullanımlarında başvurulmuştur. Örneğin,

dün: Gece. *krş.* **tün**

“ya kıb aydur **düne** bir düş kördim” (KY B5v12a); “döşedi yeri bezedi dürlü halkı **dün** kündüz birle” (BH 2a9)

yarlığa- / yarlıқа-: Affetmek, bağışlamak.

“fağlıñ birle **yarlığağıl** kerim emdi” (KY B19v10b); “men kimiñ birle bolur ersem **yarlığayam** anı demek bolur” (BH 6a18)

Karışık Dilli Eserlerin Söz Varlığı çalışmasında elde edilen veriler, istatistik veriler içeren tablolar ve bu verilerin dağılımından elde edilmiş grafikler ışığında çalışmanın Sonuç bölümünde tartışılmıştır.

İstatistik verilerin aktarıldığı tablolarda tanıklanan her bir sözün incelenen metinlerde hangi sıklıkla tekrar ettiği sayısal olarak gösterilmiştir. Herhangi bir maddenin bir eserde tanıklanmadığını ifade etmek için ise eğik çizgili O (\emptyset) işareti kullanılmıştır.

1. BÖLÜM: ANADOLU'DA TÜRK YAZI DİLİNİN OLUŞUMU VE KARIŞIK DİLLİ ESERLER

1.1. Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Oluşumu

Orta Asya'da XI. yüzyıla kadar ortak bir yazı dili olarak kullanılan Türkçe, Türk boylarının İran, Azerbaycan, Kafkasya, Anadolu, Suriye, Irak, Mısır gibi bölgelere göçleri neticesinde çeşitlenmiş ve bu durum, boyların kendi ağız özelliklerine dayalı yeni yazı dillerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır (Özkan, 2014: 54). Bu yeni yazı dillerinden biri de Anadolu'ya yerleşen Oğuzların XIII-XV. yüzyıllar arasında oluşturduğu² ve bugün Türkiye Türkçesi adıyla devam eden Eski Anadolu Türkçesidir.³

Eski Anadolu Türkçesi, tarihî dönemleri bakımından Selçuklu Dönemi, Beylikler Dönemi ve imparatorluk hâline gelmeden önceki Osmanlı devrini içine alan Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi şeklinde üç döneme ayrılmaktadır (Gülsevin, G. ve E. Boz, 2010: 5-20).

Anadolu'da Türk yazı dilinin oluşumunda ilk aşamayı teşkil eden Selçuklu Dönemi'nden günümüze fazla eser kalmamıştır.⁴ Bu nedenle Türkçenin Anadolu'da özellikle XIII. yüzyıldan önce "karanlık" bir dönemden geçtiği düşünülebilir (Akar, 2012: 233). Nitekim Türk dili araştırmacılarının Eski Anadolu Türkçesi hakkında karşılaştığı sorunların büyük bir bölümü de bu döneme aittir. Bu sorunların ise hem araştırmalara kaynaklık edebilecek metin sayısının azlığından hem de mevcut metinlerin bir kısmında dil özellikleri bakımından birtakım karışıklıkların bulunmasından kaynaklandığı söylenebilir.

² XI-XIII. yüzyıllar arasında Oğuzların Batı Türkistan'dan Horasan'a ve Anadolu'ya gerçekleştirdikleri yoğun göçler, 1040 yılında Horasan'da Büyük Selçuklu Devleti'nin, 1071 Malazgirt Savaşı ile de Anadolu'da Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşunu sağlamıştır. Böylece Oğuz Türkleri, bu iki coğrafyada bağımsız birer devlet yapısına kavuşmuşlar ve bunun doğal bir sonucu olarak da zamanla Oğuz Türkçesine dayalı bir yazı dili oluşturmuşlardır (Korkmaz, 2013: 81).

³ Bu dönem, çeşitli şekillerde adlandırılmıştır: Öncelikle bazı Batılı araştırmacılar tarafından, Altosmanische (Eski Osmanlıca) terimi kullanılmış ancak yaygınlaşmamıştır. Dönem için kullanılan en yaygın adlandırma, Eski Anadolu Türkçesi olmuştur. Faruk Kadri Timurtaş, XV. yüzyıldaki Balkanlar sahasını içine almadığı için bu terime itiraz etmiş ve Eski Türkiye Türkçesi terimini kullanmıştır. Ahmet Bican Ercilasun ise Azerbaycan'ı dışarda bıraktığı için bu terime de itiraz ederek söz konusu dönem için Eski Oğuz Türkçesi teriminin kullanılmasını teklif etmiştir (Ercilasun, 2015: 429-430).

⁴ Bu durum, Anadolu'da gelişmeye başlayan yazı dilinin yeni oluşmaya başlaması ve Moğollarla Haçlıların tahripçi akınları sonucu eserlerin kaybolmuş olmasıyla açıklanabilir (Özkan, 2013: 65; Korkmaz, 2013: 82).

Mevlânâ ve oğlu Sultan Veled'in Türkçe beyit ve manzumeleri, Hoca Dehhânî'nin şiiirleri, Ahmed Fakih'in eserleri, Şeyyâd Hamza'nın mesnevileri ve diğeer manzumeleri, Yûnus Emre'nin şiiirleri Selçuklu Dönemi'nden günümüze kadar gelebilmiş belli başlı eserlerdir (Özkan, 2013: 65). Bu eserler dışında genellikle yazılış tarihleri ve alanları belli olmayan ancak araştırmacılar tarafından XII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIII. yüzyılın ilk yarısına ve Anadolu sahasına dâhil edilen *Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik*, Ali'nin *Kıssa-i Yûsuf'u*, *Kudûrî Tercümesi*, *Ferâiz Kitâbı* gibi daha başka eserler de vardır (Korkmaz, 2013: 81-82). Anadolu sahasında ortaya çıktığı düşünölen, Oğuz Türkçesinin bu ilk eserleri dil özellikleri bakımından hem Oğuz Türkçesi (Batı Türkçesi) hem de Eski Türkçe ve Doğu Türkçelerinin izlerini taşımaktadır yani bu eserlerde *ol- ~ bol-*,⁵ *dağı ~ tağı*, *dê- ~ tê-*, *+(y)I ~ +nI*, *+DAn ~ +DIn* gibi ikili şekiller bir arada kullanılmaktadır. Bundan dolayı da bu tür eserlere “karışık dilli eserler” adı verilmektedir (Erdem ve Sarı, 2010: 391-395).

Karışık dilli eserlerin en önemli ses ve şekil özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Oğuz Türkçesinde daha sonra *v-*'ye dönüşmüş olan Eski Türkçe önses *b-*'lerin korunmuş olması: *bar*, *bar-*, *bêr-*.

2. *b- > m-* değişmesi bakımından her iki sesin de yer almış olması: *beğ ~ meğ*, *beğze- ~ meğze-* gibi.

3. *t- > d-* değişimi bakımından *t-*'li ve *d-*'li şekillerin yan yana bulunması: *taş ~ daş*, *tut- ~ dut-* gibi.

4. Birden fazla heceli sözlerin sonlarındaki *-ğ / -g* ünsüzleri ile çekim ve yapım eklerinin başlarındaki *ğ- / g-* ünsüzlerinin kısmen korunmuş, kısmen de eriyip kaybolmuş olması: *kamuğ*, *yalğan*; *dapu < tapuğ* “hizmet”, *ulu < uluğ* gibi.

5. İsim çekimi eklerinde Oğuz Türkçesi şekillerinin yaygın olmasına karşılık, Doğu Türkçesine ait şekillerin de yer alabilmesi: *daş+dın*, *dilüñ+ni*, *kulumız+nıñ* gibi.

⁵ Eski Türkçe ve Doğu Türkçelerinde kullanılan *bol-* “ol-” fiiliyle Batı Türkçesinde kullanılan *ol-* “ol-” fiili aynı eserde yan yana görölebilmektedir. Bu ikili kullanılıştan dolayı karışık dilli eserler meselesine “olga-bolga meselesi” adı da verilmektedir (Akar, 2012: 233).

6. - *ga* / -*ge* > - *gu* / -*gü* gelecek zaman eklerinin yanında Oğuz Türkçesine özgü -*ası* / -*esi*, - *daçı* / -*deçi*, -*acaç* / -*ecek* eklerinin de kullanılmış olması (Kokmaz, 1995: 297).

Bazı Türk dili araştırmacıları karışık dilli eserlerdeki bu ve benzeri ikili kullanımları, Doğu Türkçesinden Batı Türkçesinin ilk dönemi olan Eski Anadolu Türkçesine geçişin bir yansıması olarak değerlendirmişlerdir.⁶ Bu görüş ilk defa 1956 yılında Reşit Rahmeti Arat tarafından ifade edilmiştir. Arat, eğer Oğuz Türkçesi XIII. yüzyıldan önce de bir yazı dili idiyse o hâlde bu yüzyıldan önce Oğuz Türkçesiyle yazılmış metinlerin olması gerektiğini ve geçiş özellikleri taşıyan bu bir kısım ilk Oğuz Türkçesi metinlerinin dillerinin sonraki nesiller tarafından beğenilmeyerek değiştirilmiş olabileceğini ileri sürer (Arat, 1987: 317-318). Bu düşüncesini de XV. yüzyılda istinsah edilmiş *Akaid-i İslâm* adlı bir eserin mukaddimesinde geçen şu cümlelerle desteklemeye çalışır:

... gördüm kim mütekaddimler ulusu imâm-ı zâhid Ebû Nasr b. Zâhir b. Muhammed es-Serahsî, rahmetullahi aleyhi, bir kitâb cemeylemiş kim her bir sözi bin can değer; amma gördüm kim terkib muhallel ve muhabbat olga bolga ibâretince⁷ yazmışlar. Diledim kim bu lâtif ve şerif nüshanın lütfi ve şerefi dahi artuk ola; ol sakim ibâretten sarîh ve fasîh ve rûşen Türkçeye döndürdüm (Arat, 1987: 318).

Arat'tan başlayarak Mansuroğlu (1951), Buluç (1955), Canpolat (1968), Korkmaz (1973b) gibi araştırmacılar, Oğuz Türkçesinin Doğu Türkçesinden Batı Türkçesine uzanan bir geçiş dönemini yansıttığı ve söz konusu dil özelliklerinin normatif olduğu görüşünü benimsemişlerdir (Korkmaz, 2013: 83).

Karışık dilli eserlerin bir “geçiş dönemi”nin mahsulleri olduğu görüşüne ise Şinasi Tekin karşı çıkarak eğer bir geçiş dönemi yaşandıysa bunun izlerinin XIII. yüzyıldan itibaren birdenbire nasıl ortadan kalkmış olabileceğini sorar ve bu eserlerdeki ikili kullanımların müstensihlerin kendi şahsî lehçe veya ağızları ile ilgili özelliklerden ibaret olduğu fikrini ortaya atar (Tekin, 1974: 67-70).

⁶ Bu düşünceye göre Karahanlı Dönemi edebî dili, XII-XIII. yüzyıllarda Oğuzlar arasında, Oğuz konuşma dilinin özelliklerini almak suretiyle gelişerek Azerbaycan ve Anadolu’da yeni bir yazı diline dönüşmüştür (Ercilasun, 2015: 434).

⁷ Bu mukaddimededen yola çıkılarak “olga-bolga” sözünün dilin o dönemde yadırganır olan arkaik ve Oğuz Türkçesine uymayan özelliklerine işaret etmek için kullanılan bir deyim olduğu, dolayısıyla karışık dilli eserler meselesinin aslında XV. yüzyılda ortaya atıldığı düşünülebilir (Coşar, 2010: 253).

Karışık dilli eserlerle ilgili bir başka görüş de Gerhard Doerfer'e aittir. O, meselenin Oğuz Türkçesinin tarihî gelişimiyle alakalı olabileceği düşüncesini ileri sürmüştür.⁸ Oğuz Türkçesinin tarihî gelişime süreçlerini açıklamaya çalışan Doerfer, Oğuz Türkçesini kendi içinde batıda Selçuklu Türkçesi, doğuda Türkmençe olarak ikiye ayırdıktan sonra Selçuklu Türkçesini de bir tarafta Anadolu ve Azerbaycan Türkçelerini içine alacak şekilde Batı Selçuklu Türkçesi; diğer tarafta Horasan Türkçesini ve Özbek Oğuz Türkçesini kapsayacak biçimde Doğu Selçuklu Türkçesi olarak ikiye ayırmıştır. Doerfer'e göre XI-XIII. yüzyıllar arasında Horasan Türkçesinin Anadolu Türkçesini etkilemeye çalışması neticesinde bu iki kol arasındaki ağız yapıları ayrılığında kaynaklanan karışık dilli eserler vücuda gelmiştir (Korkmaz, 2013: 84-86).

Sonuç olarak Anadolu'da Türk yazı dilinin oluşumu hususunda önemli bir düğüm olan karışık dilli eserler meselesinin araştırmacılar tarafından Oğuz Türkçesinin Eski Türkçe ve Doğu Türkçeleriyle olan organik bağıyla, müstensihlerin kendi lehçe veya ağız özellikleriyle ve Oğuz Türkçesinin kendi içindeki tarihî gelişimiyle bağlantılı olduğu şeklinde birbirinden farklı üç yaygın görüşün tartışıldığı söylenebilir.

1.2. Karışık Dilli Eserler

Karışık dilli eserler; eserin karışık dilli olduğu konusunda araştırmacıların görüş birliği içinde olup olmaması, yazıldığı yüzyıl ve saha gibi ölçütlere göre iki gruba ayrılabilir. Bu bağlamda, konuyla ilgilenen hemen hemen tüm araştırmacılar tarafından karışık dilli eserler olarak nitelendirilen ve XIII. yüzyıl veya öncesinde Anadolu'da yazıldığı düşünülen *Behcetü'l-Hadâik fî Mev'izati'l-Halâik*, *Kıssa-i Yûsuf*, *Kudûri Tercümesi*, *Ferâiz Kitâbı*, *Kitâb-ı Güzîde*, Mevlânâ'nın bir kısım Türkçe manzumeleri ile Şeyyâd Hamza'nın bir manzumesi ilk gruba alınabilir. Diğer tarafta ise *Şerhü'l-Menâr*, *Kitâb-ı Gunya*, *Marzubân-nâme Tercümesi*, *Kitâb-ı Ata-Dede*, Süleymaniye Kütüphanesindeki bir Kur'an tercümesi, Develi (1998) tarafından yayımlanan bir Fâtîha

⁸ Zeynep Korkmaz, Doerfer'in yaptığı çok yönlü araştırmalar neticesinde ulaştığı sonuçların Selçuklu Dönemi Türkçesinin dil yapısı konusundaki görüşleri değiştirecek nitelikler taşıdığını söyler. Böylece kendisinin de karışık dilli eserlerle ilgili başlangıçta savunduğu "geçiş dönemi" fikrinin "kısmî" bir yanığı olduğunu, bunun da XI-XIII. yüzyıllar arasındaki Oğuz Türkçesinin tarihî gelişimini tamamlamış bir yazı dili olarak görme beklentisinden kaynaklanmış olabileceğini belirtir. Korkmaz ayrıca meselenin Oğuz Türkçesinin kendi içindeki gelişme süreçlerinin ortaya çıkardığı bir ayrılık olarak değerlendirilmesi gerektiğini, bu nedenle de değişik bir anlam taşıyan "karışık dilli eserler" teriminin bırakılarak "Selçuklu Türkçesi ağızları" teriminin kullanılmasının yerinde olacağını ifade eder (Korkmaz, 2013: 84-86).

tefsiri gibi bazı araştırmacılar tarafından karışık dilli eserler arasında zikredilen ve XIV. yüzyıl veya sonrasında, Anadolu sahası dışında yazılmış olduğu ya da olabileceği yönünde görüşler bulunan metinleri saymak mümkündür.

Araştırmacıların, kimi eserleri karışık dilli olarak nitelendirirken tam bir görüş birliğine varamadıkları görölmektedir. Örneğin; Mansuroğlu (1960), *şerhü'l-Menâr*'ı karışık dilli bir eser kabul ederken Tulum (1968), bu eserin Kıpçakça olduğunu belirtir. Ya da başka bir ifadeyle birinci gruptaki eserlerin “karışık dillilik” özelliğini en iyi yansıtan metinler olduğu düşünölebilir. Öyle ki, ikinci grupta değinilen *Kitâb-ı Ata-Dede* adlı eser üzerinde doktora çalışması yapan Güneş, 157 yapraktan oluşan eserin ilk 18 sayfasında Doğu Türkçesi özelliklerinin geri kalan sayfaların bütününde ise Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin bulunduğunu belirtir (Güneş, 2015: 3-4). Dolayısıyla bu eserdeki karışık dil yapısının metnin tamamına hâkim olmadığı görölmektedir. Ayrıca ikinci gruptaki eserlerin bir kısmıyla ilgili Anadolu'da Türk yazı dilinin oluşumunu çoktan tamamladığı XIV. yüzyıl veya sonrasında ve Anadolu sahası dışında yazılmış olduğu ya da olabileceği yönünde tespitler söz konusudur. Nitekim *şerhü'l-Menâr*'ı Kıpçak sahasına dâhil eden Tulum, eserin Arapça metni de ihtiva etmesinden yola çıkarak müellifinin Nesefî adıyla anılan ve 1310 yılında vefat ettiği bilinen bir âlim olduğunu ve böylece *şerhü'l-Menâr*'ın sanıldığı gibi XI-XII. yüzyılda değil, XIV. yüzyılda ya da en erken XIII. yüzyılın sonlarında şerh edilmiş olabileceğini belirtir (Tulum, 1968: 135). Argunşah ve Sağol Yüksekkeya ise Memlük Kıpçak sahasının Oğuz-Kıpçak karışık dilli bir eseri olarak nitelendirdikleri *şerhü'l-Menâr*'ın 1402 yılında yazıldığını ileri sürmektedirler (Argunşah M. ve G. Sağol Yüksekkeya, 2017: 296). Yine Oğuz-Kıpçak özelliklerini bir arada taşıyan *Kitâb-ı Gunya*'nın XIV. yüzyılın ikinci yarısında tercüme edildiği düşünölmektedir (Akkuş, 1995: 19). *Marzubân-nâme Tercümesi* de XIV. yüzyılda Sadrü'd-dîn Mustafâ şeyhoğlu tarafından Germiyan beyi Süleyman şah'ın isteğiyle Farsçadan Türkçeye çevrilmiş ahlaki bir eserdir (Korkmaz, 1973a: 73).

Bu durumda, birinci grupta sayılan karışık dilli eserler üzerinde daha ayrıntılı durmanın yararlı olacağı düşünölebilir.

1.2.1. Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik

Dinî, ahlaki öğütler içeren; ayet, hadis, tefsir ve kıssalarla 41 meclise ayrılan *Behcetü'l-Hadâik*, yakın bir tarihe kadar üzerinde inceleme yapan araştırmacılar tarafından XII. yüzyıl sonu ile XIII. yüzyıl başlarında Anadolu'da yazılmış olabileceği düşünülen bir eserdir. Ancak eserin yeni bir nüshasının bulunmasıyla müellifi, yazım tarihi ve yeri kesin olarak ortaya konulmuş ve şimdiye değin Anadolu sahasında yazıldığı tespit edilebilen en eski telif eser olduğu belirlenmiştir. Buna göre *Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik*; Fahrüddîn bin Mahmûd ibni'l-Hüseyin ibni Mahmûd et-Tebrîzî tarafından 1270-1286 yılları arasında, Kayseri'de yazılmıştır (Koç, 2011: 167).

Behcetü'l-Hadâik'in; Bursa, İstanbul (İbrahim Efendi nüshası ve yeni bulunan Yazma Bağışlar nüshası), Berlin ve Ankara nüshaları olmak üzere bilinen beş nüshası vardır. Eserin dil yapısını en iyi yansıtan, 1303 yılında Ebû Bekir b. Şeyh Ali b. Muhammed tarafından istinsah edilen 353 sayfalık bir nüshası Bursa'dadır (Orhan Kütüphanesi, Kurşunluoğlu Kitapları, Tasavvuf, No: 5). 1475'te Ahmed b. Hüseyin b. Hacı Mûsâ tarafından yazılan 325 yapraklık, dil bakımından yenileştirilmiş diğer bir nüshası İstanbul'dadır (Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, No: 354). Eserin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesinde 140 yapraklık, 20-41. meclisleri eksik bir nüshası ile Almanya'da bulunan ve Türkçe yayınlarda Marburg nüshası olarak geçen 291 yapraklık Berlin (Staatsbibliothek, No: I076) nüshaları da vardır (Erkan, 1992: 346-348). *Behcetü'l-Hadâik*'in bunlardan başka, Fahrüddîn bin Mahmûd ibni'l-Hüseyin ibni Mahmûd et-Tebrîzî tarafından 1270-1286 yılları arasında, Kayseri'de yazılmış, yeni bulunan Yazma Bağışlar (Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar No: 4040) nüshası bulunmaktadır (Koç, 2011: 166-167).

Bugüne kadar *Behcetü'l-Hadâik* üzerinde yapılan çalışmalar, Bursa nüshası üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu nüsha, S. Buluç tarafından bulunduktan sonra İ. H. Ertaylan tarafından nüshanın içindekileri yayımlanmıştır. Sonra M. Ergin tarafından nüsha tavsifi yapılmış, daha sonra S. Buluç tarafından dil özellikleri tanıtılmış ve örnek metin neşri verilmiştir. İ. H. Ertaylan tarafından eserin tıpkıbasımı da yayımlanmıştır. Ardından M. Canpolat tarafından eserin 50 sayfalık bir bölümü üzerinde çalışılarak belli başlı dil özellikleri tespit edilmiş ve yine S. Buluç tarafından eserde bulunan manzumelerin neşri yapılmıştır. Böylece bilim dünyasına tanıtılmış olan *Behcetü'l-*

Hadâik'in gerek Bursa nüshası gerekse de diğer nüshaları üzerinde M. Mansuroğlu, Z. Korkmaz, E. Coşan, M. Koç gibi pek çok araştırmacı çalışmalar yapmıştır (Canpolat, 2018: 19-20). Eserin Bursa nüshasının tam metni ve dizini de yine M. Canpolat (2018) tarafından yayımlanmıştır.

1.2.2. Kıssa-i Yûsuf

Kıssa-i Yûsuf, hayatı hakkında pek bilgi bulunmayan ve Harezmi bir Oğuz Türkü olduğu düşünülen Ali isminde bir şaire aittir. Eserin yazıldığı yer belli değildir. Yazılış tarihinin ise eserdeki bir dörtlükten yola çıkılarak 1234 olduğu düşünülmektedir (Cin, 2004: 54-56).

Şairin, eserinde rubai veya hece vezninin, özellikle “Hikmet”lerin yazıldığı, 4+4+4=12 ölçüsünü kullanmasından Ahmed Yesevi tesirinde kaldığı ve bu tarzı dinî hikâye edebiyatında ilk defa uyguladığı kabul edilmektedir. *Kıssa-i Yûsuf*; edebî Oğuz Türkçesine ait izler taşıması, doğrudan Kur’an-ı Kerim’deki kıssaya dayanması ve Türk edebiyatında Yûsuf kıssasının işlendiği ilk eser olması bakımından önemlidir (Gülensoy, 1989: 379).

Kıssa-i Yûsuf ‘un yazma nüshalarının büyük bir kısmı Türkiye dışındadır. Eserin Türkiye’de bir el yazması ve 2-3 matbu nüshası bulunmaktadır. Yurt dışında, bilhassa Kazan’da, eserin birçok el yazması bulunmaktadır. Metnin okunaklı olması sebebiyle en önemli nüshalardan biri olan Berlin el yazması (Berlin Kütüphanesi, No: 138) nüshası, 79 varak ve 16 satırdan oluşmaktadır. Eserin diğer bir nüshası, Azerbaycan el yazması (Nizami Müzesi No: B/3422) nüshasıdır. Bu nüsha, 70 varak olup genelde 16 satırdır ve baştan 10 varak kadar eksiktir. Dresden el yazması (Dresden Kraliyet Kütüphanesi No: 419) nüshası, 75 varak ve 17 satırdır. *Kıssa-i Yûsuf* ‘un ayrıca Millî Kütüphane (Ankara) (Yz. No: 7522/2) nüshası, Kazan el yazması (Tataristan Fenler Akademisi No: 53/3) nüshası, Manisa Matbu Nüshası (Genel Kitaplık Müdürlüğü No: 1401) gibi yazma ve matbu olmak üzere pek çok nüshası bulunmaktadır (Cin, 2004: 56-59).

Kıssa-i Yûsuf la ilgili ilk çalışma M. Th. Houtsma’ya aittir. Houtsma, eserin Berlin ve Dresden el yazmalarından seçtiği bazı parçaları yayımlamıştır. Daha sonra C. Brockelmann, Houtsma’nın yayımladığı metne dayanarak eserin dil incelemelerini

yapmıştır. Eser üzerinde S. Çağatay, F. Faseyef araştırmacılar da çalışmalar yapmıştır. (Cin, 2004: 59-61). *Kıssa-i Yûsuf*'la ilgili yapılmış son incelemelerden biri de A. Cin (2004)'ün, eserin altı nüshasını karşılaştırarak hazırladığı doktora çalışmasıdır.

1.2.3. Kudûrî Tercümesi

Kudûrî Tercümesi, Ebû Hüseyin Ahmed b. Muhammed el-Kudûrî el-Bağdâdî'nin Hanefî mezhebinin görüşlerini ortaya koymak için yazdığı *el-Muhtasar* adlı Arapça eserin çevirisidir. Ne zaman ve kim tarafından tercüme edildiği belli olmayan eser, Anadolu sahasında meydana getirilen ilk fıkıh kitabıdır (Özkan, 2011: 36).

Eserin bilinen tek yazma nüshası, Londra Üniversitesine bağlı *School of Oriental and African Studies*'in eski öğretim üyelerinden Mr. Mundy'nin özel kitaplığında Ms. 89 sayıda kayıtlı bulunmaktadır. Yazmanın baş, orta ve son kısımlarında eksiklikler vardır. Eser, Karahanlı Türkçesi özellikleri taşımakla birlikte yer yer Kıpçakça özellikler de ihtiva etmektedir. Ancak esas olarak Oğuz Türkçesinin XIII. yüzyıl öncesi özelliklerini yansıtmaktadır. Buna göre eserin XII-XIII. yüzyıl arasında yazıldığı düşünülmektedir (Korkmaz, 1968: 225-231).

Yazarının adından ötürü *el-Kudûrî* diye meşhur olan eserin yakın tarihler de dahil olmak üzere Türkçeye pek çok çevirisi yapılmıştır. Fakat Türk Dili tarihi bakımından kıymet arz eden *Kudûrî Tercümesi* üzerinde yeterince çalışılmadığı söylenebilir. Söz konusu çeviriyle ilgili en ayrıntılı bilgiler, *XI. Türk Dil Kurumunda Okunan Bilimsel Bildiriler*'de "Eski Bir Kuduri Çevirisi" başlığı ile Z. Korkmaz (1968) tarafından aktarılmıştır. Korkmaz, özel kitaplığında yer alan yazma üzerinde çalışma ve yayın yapma müsadese verdiği için Mr. Mundy'e teşekkür etmekte ve ardından çevirinin imlası, söz hazinesi, ses ve şekil bilgileri yönünden açıklamalar yapmaktadır. Korkmaz ayrıca kendisinden önce Kilisli Rifat'ın da Mr. Mundy'nin kitaplığında yer alan bu yazmayı incelediğini ifade etmektedir. *Kudûrî Tercümesi* ile ilgili Korkmaz'ın aktardığı bu kıymetli bilgiler dışında elimizde farklı bir veri veya çalışma bulunmamaktadır. Eserin transkript edilmiş metni de mevcut değildir.

1.2.4. Ferâiz Kitâbı

Farsça yazılmış bir fıkıh kitabından Fakih Yakut Arslan tarafından Türkçeye tercüme edilen *Ferâiz Kitâbı*, fikhın feraiz (miras dağıtımı) ile ilgili konularını içeren bir eserdir. Tercüme tarihi bilinmemekle birlikte 1343 yılında Miskin Abbas adında biri tarafından istinsah edilmiş bir nüshası Paris'te (Bibliothèque Nationale, Türkçe Yazmalar, No: 62) bulunmaktadır (Özkan, 2011: 36-37).

Ferâiz Kitâbı'nı dil özellikleri bakımından inceleyerek dizini ile birlikte yayımlayan Ş. Tekin, eserin aslına (Semerkanlı Abu'lleys'in Farsça yazdığı eser) rastlayamadığını ifade etmiş ve eseri Türkçeye çeviren Fakih Yakut Arslan'ın Oğuz Türkçesini sonradan öğrenmiş bir Türk olduğunu ileri sürmüştür. Tekin, aynı zamanda eserle ilgili tespitlerini genelleyerek karışık dilli eserlerde karşılaşılan ikili kullanımların müstensihlerin kendi lehçe veya ağız özelliklerinden kaynaklandığı şeklinde bir yoruma varmıştır. *Ferâiz Kitâbı*'nin miras dağıtımı için son derece ayrıntılı bir el kitabı olduğunu belirten Tekin, metnin hem Türk dili tarihi hem de İslam hukuku tarihi açısından zengin bir malzeme içerdiğini de belirtmiştir (Tekin, 1974: 59-157).

1.2.5. Kitâb-ı Güzîde

R. R. Arat, karışık dilli eserlerle ilgili görüşlerini aktarırken ilk Oğuz Türkçesi metinlerinin dillerinin sonraki nesiller tarafından beğenilmeyerek değiştirilmiş olabileceğini ileri sürmekte (Arat, 1987: 317-318) ve bu düşüncesini de XIV. yüzyılın sonunda veya XV. yüzyılda istinsah edilmiş *Akaid-i İslâm* adlı bir eserin mukaddimesinde geçen aşağıdaki cümlelerle desteklemeye çalışmaktadır.

... gördüm kim mütekaddimler ulusu imâm-ı zâhid Ebû Nasr b. Zâhir b. Muhammed es-Serahsî, rahmetullahi aleyhi, bir kitâb cemeylemiş kim her bir sözi bin can değer; amma gördüm kim terkiib muhallel ve muhabbat olga bolga ibâretince yazmışlar. Diledim kim bu lâtif ve şerif nüshanın lütfi ve şerefi dahi artuk ola; ol sakim ibâretten sarîh ve fasîh ve rûşen Türkçeye döndürdüm (Arat, 1987: 318).

Buna göre *Kitâb-ı Güzîde*, Ebu Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Serahsî adlı bir Türk âliminin -mütercimi Mehmed bin Bâli'nin ifadesine göre- "olga-bolga" ibaretince yazmış olduğu ve Mehmed bin Bâli'nin "fasîh ve rûşen Türkçeye" yani XIV. yüzyıl sonu veya XV. yüzyıl başlarının Anadolu Türkçesine aktardığı bir ilmihâl

kitabıdır (Köprülü, 1980: 223). Dolayısıyla *Kitâb-ı Güzîde*'nin Arat (1987)'nin sözünü ettiği *Akâid-i İslâm* adlı eserin başka bir nüshası olduğu düşünülmektedir (Canpolat, 1968: 167).

Bilinen en eski nüshası Paris Millî Kütüphanesinde yer alan eserin Türkiye ve Avrupa kütüphanelerinde *Akâid-i İslâm*, *Güzîde*, *Güzîde Kitâbı* gibi değişik adlarla da bulunabilen birçok nüshası vardır. Fakat “olga-bolga” dilinde yazılmış yani karışık dillilik özelliği gösteren asıl nüshaya henüz ulaşılabilmiş değildir (Erdem, 1992: 5-8).

1.2.6. Mevlânâ'nın Bir Kısım Türkçe Manzumeleri

XIII. yüzyılda Konya'da yaşamış olan Mevleviye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, âlim ve şair Mevânâ Celâleddîn-i Rûmî, dönemin ümmetçi ortak İslâm kültürünün bir temayülü olarak eserlerini genellikle Farsça yazmıştır. Ancak sanatçının *Dîvân*'ında bir miktar Türkçe ve Türkçe-Farsça karışık beyit ile *Mesnevî*'sinde geçen Türkçe ibareler vardır (Mazıoğlu, 2007: 811-812). Anadolu Türkçesinin ilk malzemelerinden kabul edilen bu beyit ve ibareler, Yaltkaya (1934), Mansuroğlu (1954) ve Mazıoğlu (2007) tarafından incelenmiştir.

Mansuroğlu, Mevânâ'nın Farsça manzumelerindeki Türkçe sözlerin o zamanın bütün Farsça yazarlarında görülen, Yeni Farsçaya girmiş, Türkçe alınma malzemeler olduğunu ifade etmektedir. Yine Mansuroğlu, bu metinlerin dilinin XV. yüzyıl ve devamı Anadolu Türkçesinden oldukça farklı olduğunu, bu metinlerin hem eski Türk yazı dilinde görülebilen pek çok söz ve malzemeyi hem de Oğuzlarla onlara yakın şiveler konuşan Türk boylarının söz ve şekillerini içerdiğini belirtmektedir (Mansuroğlu, 1954: 207-208).

1.2.7. Şeyyâd Hamza'nın Bir Manzumesi

Şeyyâd Hamza'nın hayatı ile ilgili şimdiye kadar ulaşılan bilgiler sınırlıdır. Bunlardan ilki, sanatçıyı ilim âlemine tanıtan Fuat Köprülü'ye aittir. Şeyyâd Hamza'yı bâtinî mezhebe sahip babalardan biri olarak nitelendiren Köprülü, Lâmi'î Çelebi'nin *Lâtâ'if*'inde geçen iki fikradan yola çıkarak onun Nasreddin Hoca ile çağdaş olduğu ve dolayısıyla XIII. yüzyılda yaşadığı yorumunu yapmaktadır. Ancak şaire ait yeni şiirlerin bulunmasıyla Şeyyâd Hamza'nın Sünnî olduğu anlaşılmış, “Kara Veba” olarak bilinen

ve Anadolu'ya 1348 yılında girmiş olan veba salgını üzerine yazdığı bir kasideden hareketle de XIV. yüzyılın ilk yarısında hayatta olduğu kesinlik kazanmıştır (Taş, 2008: 19).

Şeyyâd Hamza'nın *Yûsuf ve Zelîhâ* ve *Dâstan-i Sultân Mahmûd* mesnevileri dışında kimi münferit şiirleri de bulunmaktadır (Taş, 2008: 19-20). Bu şiirlerinden biri ise şairin halk için yazdığı, sade, dikaktik manzumelerinin aksine remzî karakterdeki Türk klasik tasavvuf şiirinin ileri bir örneği olan ve Ömer b. Mezid'e ait *Mecmuatü'n-Nezâir* içinde yer alan bir manzumesidir. Şeyyâd Hamza'nın bu manzumesi, Eski Anadolu Türkçesi özellikleri yanında Doğu Türkçesinin söz ve şekillerini bir arada taşıması yönüyle de dikkat çekmekte ve öteki manzumelerinden ayrılmaktadır (Mansuroğlu, 1956: 125-126).

2. BÖLÜM: KARIŞIK DİLLİ ESERLERİN SÖZ VARLIĞI

2.1. Konularına Göre Adlar

Bu başlık altında, çalışmada tetkik edilen metinlerde geçen ad soylu sözler, aşağıdaki konulara göre sınıflandırılarak incelenmiştir.

2.1.1. Zaman

Çalışmada incelenen metinlerde tanıklanan bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre ile ilgili kavramları karşılayan adlar; zaman, çağ, devir; yıl, mevsim, ay, gün ve takvim öğelerine göre sınıflandırılarak Zaman başlığı altında ele alınmıştır.

2.1.1.1. Zaman, Çağ, Devir

an / ān: *Ar.* Lahza, dakika.

“faḥr-ı ‘ālem dünyā degşürdi ol **ānda** / bellü bilgil kimse kalmayası bunda” (BH 152a3); “bu **anda** bolur kim bir müsülmān mürted bolsa” (FK 64b11)

ara: An, esna.

“eger düşüñ uşbu **ara** zāhir ola / kardaşlaruñ bu ma‘niden aḥvāl bile” (KY B4v6)

→ 2.1.3.4. “İç.” // 2.1.9.6. “Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi.”

çağ: Çağ, devir.

“sitānad u ziman tā **çağı** bolğay” (M VIII-2b)

dam: *Far.* Dem, an, vakit. *krş.* **dem**

“gel ay sākī ğanīmatdur bu **dam** nay” (M VIII-4a)

dem: *Far.* An, vakit. *krş.* **dam**

“isā’īl yūsufa destūr vërmez / bir **dem** ayrulmağa revā körmez” (KY B6r6); “bu **dem** dünyādan köñül kötürmişlerdür” (BH 3a10)

devr: *Ar.* Devir, zaman.

“şonra **devre** anıñ suwı üstüne kelmiş / yılan çıyan cümle anda maķām dutmış”
(KY B9v13)

ezel: *Ar.* Başlangıcı belli olmayan zaman.

“mevlī kıldı senüñ birle / ol **ezelde** ‘ahd u peymān” (BH 39b6)

lahze: *Ar.* Lahza, an.

“bir **lahze** sensiz özüm olumasven” (KY B37v5b)

müddet: *Ar.* Süre.

“telim köp **müddet** yıl andan keçdi / qanzaferden züleyhā özün saķlar idi” (KY B29r14); “dünyā kıyusuna bile düşdiler bir **müddet** bile boldılar” (BH 8b18)

orta: Başlangıcı ile bitimi arasında eşit uzaklıkta olan süre.

“ve vaķtlarda receb ayı **ortası** durur kim kıllarıma anuñ içinde rüzīler üleşdürür men” (BH 13b8-9)

rüzgār: *Far.* Zaman, vakit.

“bir **rüzgār** içinde iki kimerse qarañu dün içinde yörirler erdi” (BH 8b7-8)

sā‘at: *Ar.* Zaman, vakit.

“dīne aytur bu **sā‘at** yatur idim” (KY B7r10a); “bular tiz durmağa kāhelik kılurlar bir **sā‘at** uyķu içinde qalurlar” (BH 17a14)

tārīh: *Ar.* Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz.

“**tārīhniñ** hoş altı yüz otuzundan / bu za‘īf bu kitābnı düzdi emdi” (KY B79r10)

va‘de: *Ar.* Bir iş için önceden belirlenen zaman, mühlet, mehil.

“oğlanları birle muķkem **va‘de** kıldı” (KY B6r11a); “**va‘desi** anuñ dārū‘l-qarār tapuķısı ğılmān ve cüfti hūr-ı ebkār” (BH 19b4-5)

vaķit / vaķt: *Ar.* Vakıt, zaman.

“ol **vaqt** melik özi kâfir idi” (KY B14v16a); “bir **vaqit** yer yüzün [...]” (BH 2a16); “degme hâlde ve mîrâşlar **vaqtinde** faķihler ve imāmlar katına gidümesler” (FK 60a10-11)

zamān: Ar. Zaman, vakit.

“bir **zamānda** bir peygāamber kopmuşdu” (KY B9v15a); “mekān yarattı mekānda durmadı **zamān** ketürdi **zamān** anı körmedi” (BH 2a11-12)

zamāne: Ar. İçinde bulunulan zaman, dönem.

“ayıtğıl yā muḥammed **zamāne** issisinden kaçır siz çalışa barmas siz” (BH 26b21-22)

2.1.1.2. Yıl, Mevsim, Ay, Gün

aḫşam: Akşam.

“andan **aḫşam** birle yatsu namāzı arasında on iki rek‘at namāz kılsa degme iki rek‘atında bir kez selām bère” (BH 12b7-8)

ay: Yılın on iki bölümünden her biri.

“ya‘ķüb aydur āh yetmiş yıl mı ken / āh yoksa yetmiş **ay** olur mu ken” (KY B12r2); “receb taḡrı **ayı** durur ve şa‘bān mēnüm **ayum** durur ve ramazān ümmetüm **ayı** durur” (BH 11b1)

→ 2.1.2.1. “Ay, kamer.”

daḡ: Tan, sabah vakti.

“yā cebrā`il ne vaķte degin ḡapular açuķ bolur ayıttı **daḡ** yeri belürinçe açuķ durası durur” (BH 33a13)

dün: Gece. *krş.* **tün**

“ya‘ķüb aydur **düne** bir düş kördim” (KY B5v12a); “döşedi yeri bezedi dürlü ḡalkı **dün** kündüz birle” (BH 2a9)

erte: Erte, sabah.

“ol tün keçti yarındası **erte** boldı” (KY B6v4a); “bular şubh vaqtında ğāfil bolurlar **erte**ye degin uyıyu qalurlar” (BH 17a17)

faşl: *Ar.* Mevsim.

“kaçan kim yaz **faşlı** bolsa ve kün hamele kirse” (BH 64a9)

gün: Gün. *krş.* **kün**

“resül aydur abdest kılar erken saqal arasına barmaq soqmasa kıyāmet **gün** od soqsalar (...)” (FK 71b17-18)

→ 2.1.2.1. “Güneş.”

hazān: *Far.* Sonbahar, güz.

“bu kez **hazān** şiddeti beter oldı / ibni yemen yehūdā anda qaldı” (KY B69r1)

ikindü: İkinci, öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi.

“bayram oldur kim kimerse beş namāz kılsa / erte öyle **ikindü** aqşam yatsu kılsa” (BH 56b25-26)

kēce / keçe: Gece.

“fehmi artsun hātırı rüşen olsun / **keçe** yene hıdmetge kelsün emdi” (KY B5v7);

“kaçan kim **kēce** üzilse erte yaqın kelse kündüz sultānı kelmege qaşd kılsa” (BH 18a18-19)

kértü şubh: *T.+Ar.* Gerçek sabah; sabah namazı vaktinin girdiği, güneşin doğmasına kadar olan süre. *krş.* **şubh-ı şādık**

“ol <şubh-ı> şādıkdur ya ‘nī **kértü şubh**” (BH 18b1)

qış: Kış.

“yazın küzin yay <u> **qış** yaqılmadı yazmadın” (BH 32b12)

kün: Gün. *krş.* **gün**

“atamıza ol düşüñi sen yorduñ / bu **kün** anıñ bedelidür bilgil emdi” (KY B7v5);
“yılduzlar bir **küñiñ** [keçeleri]” (BH 2a17)

→ 2.1.2.1. “Güneş.”

küz: Güz, sonbahar.

“yazın **küzin** yay <u> kış yañılmadıñ yazmadıñ” (BH 32b12)

kündüz: Gündüz.

“döşedi yeri bezedi dürlü halkı dün **kündüz** birle” (BH 2a9)

öyle: Öğle.

“bayram oldur kim kimerse beş namāz kılsa / erte **öyle** ikindü aħşam yatsu kılsa”
(BH 56b25-26)

şabāh: Ar. Sabah.

“aqrın eşgil yā **şabāh** ne öter sen” (KY B72v11a)

seher: Ar. Sabahın güneş doğmadan önceki zamanı.

“yatsuyı ürdi uyımağ için **seheri** ürdi yalvarmağ için” (BH 25b3-4)

şubh: Ar. Sabah.

“**şubh** yeli hālıkğa zārı kıldı” (KY B72r7a); “bular **şubh** vaktında gāfil bolurlar
erteğe degin uyıyu qalurlar” (BH 17a17)

şubh-ı kâzib: Ar. Yalancı sabah, sabah namazı vaktinin tam olarak girmedığı geçici
aydınlık. *krş.* **yalancı şubh**

“ol **şubh-ı kâzib** durur yalancı şubh demek bolur” (BH 17b17)

şubh-ı şādıq: Ar. Gerçek sabah; sabah namazı vaktinin girdiği, güneşin doğmasına
kadar olan süre. *krş.* **kærtü şubh**

“kündüz sultānınuñ birisi şubh-ı kâzib birisi **şubh-ı şādıq** ve ramazān pīş-revi
birisi receb ve birisi şa‘bān ayı durur” (BH 17a6-7)

tün: Gece. *krş.* **dün**

“ol **tün** keçti yarındası érte boldı” (KY B6v4a)

ve`l-fecr: *Ar.* Fecir, tan, sabahın erken vakti.

“**ve`l-fecr** nesim yêli esmegi bolur” (BH 63b10)

yalançı şubh: *T.+Ar.* Yalancı sabah, sabah namazı vaktinin tam olarak girmedigi geçici aydınlık. *krş.* **şubh-ı kâzib**

“ol şubh-ı kâzib durur **yalançı şubh** demek bolur” (BH 17b17)

yarın: Yarın.

“**yarın** kardaşlarıña kavşup ıdasın” (KY K5v15a); “**yarın** uçmak kapuları tevhid birle açılası durur” (BH 7b15)

yassıg: *Yatsı.* *krş.* **yatsu**

“ya`küb **yassıg** namāzın kıılır idi / oğlanları ağlayu anda keldi” (KY B12r10)

yatsu: *Yatsı.* *krş.* **yassıg**

“andan aḥşam birle **yatsu** namāzı arasında on iki rek`at namāz kılsa degme iki rek`atında bir kez selām bère” (BH 12b7-8)

yay: Yaz.

“uṣ çağladı `işmet küni / yazuqluya rahmet **yayı**” (BH 13a17)

yaz: Bahar, ilk bahar.

“yine receb ayı meşeli **yaz** gününe meñzer” (BH 15b9-10)

yıl / yul: Yıl.

“aydur temām elig **yul** turgıl dedı” (KY B14v8a); “üç **yıldı** indürdi aña kur`anı” (BH 4a8)

2.1.1.3. Takvim

ādīne: *Far.* Cuma günü.

“receb ayının ilk **ādīnesi** dünin ol bir dün durur kim feriştelere aña regāyib adalar” (BH 12a5-6)

‘arefe: *Ar.* Dinî bayram günlerinden bir önceki gün.

“ol terviye birle **‘arefe** durur ‘arafāt tağına ağmaq için durur” (BH 66b21)

‘aşūrā: *Ar.* Muharrem ayının onuncu günü.

“bir yetīm başın kim sıgarısa **‘aşūrā** küni haq ta‘ālā ol kuluñ teninde nice dü barısa degme bir kılna uçmaq içinde bir derece kaldırı bère” (BH 72b3-4)

berāt: *Ar.* Hz. Muhammed’e peygamberliğin bildirildiği şaban ayının on beşinci gecesi.

“**berāt** düni durur anuñ için kim bir niceye berāt bërür uçmaq saña dëyü” (BH 29a13-14)

→ 2.1.9.14. “Nişan, rütbe; imtiyaz ve taltif için verilen belge, kurtuluş belgesi.”

cemāde’l-āhīr: *Ar.* Hicri takvimin altıncı ayı.

“evvel şafer rebī’ü’l-evvel rebī’ü’l-āhīr **cemāde’l-āhīr** durur” (BH 19b18-19)

cemāde’l-evvel: *Ar.* Hicri takvimin beşinci ayı.

“evvel şafer rebī’ü’l-evvel rebī’ü’l-āhīr **cemāde’l-evvel** cemāde’l-āhīr durur” (BH 19b18-19)

düşenbe: *Far.* Salı günü.

“receb ayının yigirmi yedinci kün erdi **düşenbe** kün aña kur‘ān indi” (BH 65b20)

eyyāmu’l-beyz: *Ar.* Hz. Adem’in siyah teninin ağarması için oruç tuttuğu günler olan her ayın on üç, on dört ve on beşinci günleri.

“**eyyāmu’l-beyz** ya’ī dūkel ayuḡ on üçünçü on dördünçü on beşinçü küni durur”
(BH 44a19)

ḡarām ayları: *Ar.+T.* İslami literatürde savaşıñ haram kabul edildiği dört kutsal ay. Bu aylardan zilkade on birinci, zilhicce on ikinci, muharrem birinci ve recep yedinci aydır.
krş. **ḡurum ayları**

“ve ayları yarattı **ḡarām ayları** birle bezedi” (BH 24a19)

ḡurum ayları: *Ar.+T.* İslami literatürde savaşıñ haram kabul edildiği dört kutsal ay. Bu aylardan zilkade on birinci, zilhicce on ikinci, muharrem birinci ve recep yedinci aydır.
krş. **ḡarām ayları**

“ve **ḡurum aylarında** şa’bān ayın⁹ muḡammed ayın kıldı” (BH 24a19-20)

ḡadir: *Ar.* Kur’an’ın indirildiği ramazan ayının yirmi yedinci gecesi.

“ikinci **ḡadir** düni nitekim aydur (...) dördünçü cāyize düni durur” (BH 32a5-6)

muḡarrem: *Ar.* Hicri takvimin birinci ayı.

“üçü ulaşı durur ol zu’l-ka’de ve zu’l-ḡicce ve **muḡarrem** durur” (BH 19b16-17)

penşembe: *Far.* Perşembe günü.

“peyğāmbere aydur ‘aleyhi’ş-şalātü ve’s-selām receb ayınuḡ **penşembesi** kün oruç dutsa” (BH 12b6-7)

ramazān: *Ar.* Hicri takvimin dokuzuncu ayı.

“receb ayı doğmağı delil durur **ramazān** ayı kelmegine” (BH 16a1)

rebī’ān: *Ar.* Rebi ayları yani hicri takvimin üçüncü ve dördüncü ayı.

“ol aylar kim anuḡ içinde kök kürledi yağmur yağdı ot çiçek bitdi **rebī’ān** dediler ya’nī rebī’ü’l-evvel ve rebī’ü’l-āḡir” (BH 34a4-5)

⁹ Bu örnekte şaban ayı, hurum aylarından (haram ayları) biri olarak ifade edilmektedir. Ancak hurum ayları zilkade, zilhicce, muharrem ve recep aylarından oluşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Algül, H., (1997) “Haram Aylar”, *TDV İslām Ansiklopedisi*, C. 16, ss. 105-106.

rebī'ü'l-âhîr: *Ar.* Hicri takvimin dördüncü ayı.

“evvel şafer rebī'ü'l-evvel **rebī'ü'l-âhîr** cemāde'l-evvel cemāde'l-âhîr durur”
(BH 19b18-19)

rebī'ü'l-evvel: *Ar.* Hicri takvimin üçüncü ayı.

“ol aylar kim anuñ içinde kök kürledi yağmur yağdı ot çiçek bitdi rebī'ân dediler
ya'nī **rebī'ü'l-evvel** ve rebī'ü'l-âhîr” (BH 34a4-5)

receb / recep: *Ar.* Hicri takvimin yedinci ayı.

“**recep** ayı calāba otuzundan / tārīhniñ hoş altı yüz otuzundan” (KY B79r9b-
B79r10a); “kim oruç dutar erse **receb** ayı içinde haq ta'ālā vācib kıla kendü üzre
üç nese ol kul için” (BH 11b8-9)

regāyib: *Ar.* Hicri aylardan recep ayının ilk cuma gecesi.

“receb ayınuñ ilk ādīnesi dünin ol bir dün durur kim ferīsteler aña **regāyib**
ada<r>lar” (BH 12a5-6)

şafer: *Ar.* Hicri takvimin ikinci ayı.

“evvel **şafer** rebī'ü'l-evvel rebī'ü'l-âhîr cemāde'l-evvel cemāde'l-âhîr durur”
(BH 19b18-19)

sağır ay: Sağır ay, recep ayına verilen adlardan biri. *krş.* **şehrü'l-aşamm**

“ve hem şehrü'l-aşamm daqı kelmiş durur kim aña dërler ve aşamm **sağır ay**
dèmek bolur” (BH 17b19-20)

şa'bān: *Ar.* Hicri takvimin sekizinci ayı.

“receb tañrı ayı durur ve **şa'bān** mènüm ayum durur ve ramažān ümmetüm ayı
durur” (BH 11b1)

şehr-i şa'bān: *Ar.* Şaban ayı.

“anuñ ayı **şehr-i şa'bān**” (BH 23a12)

şehrü'l-aşabb: *Ar.* Ayıplı ay, recep ayı.

“aylarda birisi ‘ayblu durur ol işbu receb ayı durur anuñ için **şehrü’l-aşabb** dèrler” (BH 17b18-19)

şehrü’l-aşamm: *Ar.* Sağır ay, recep ayına verilen adlardan biri. *krş.* **sağır ay**

“ve hem **şehrü’l-aşamm** dağı kelmiş durur kim aña dèrler ve aşamm sağır ay demek bolur” (BH 17b19-20)

şevvāl: *Ar.* Hicri takvime göre ramazandan sonra gelen ay, bayram ayı.

“ve ol ay kim siñek ve üyez kögeven üredi deve üyezlenmekden kıyruğın kötürdi ol aya **şevvāl** dèdiler” (BH 34a13-14)

şu‘ā’un bāne: *Ar.* Nur yayılma ayı, şaban ayı.

“şa‘bān **şu‘ā’un bāne** demek bolur ya‘nī bir nūr belürdi demek bolur” (BH 18b12-13)

terviye: *Ar.* Kurban Bayramı arifesinden evvelki gün, zilhiccenin sekizinci günü.

“ol **terviye** birle ‘arefe durur ‘arafāt tağına ağmaq için durur” (BH 66b21)

zu’l-ħicce: *Ar.* Hicri takvimin on ikinci ayı.

“üçi ulaşu durur ol **zu’l-ħa‘de** ve **zu’l-ħicce** ve muħarrem durur” (BH 19b16-17)

zu’l-ħa‘de: *Ar.* Hicri takvimin on birinci ayı.

“üçi ulaşu durur ol **zu’l-ħa‘de** ve **zu’l-ħicce** ve muħarrem durur” (BH 19b16-17)

2.1.2. Gök Bilimi, Gökyüzü, Hava Olayları

İncelenen metinlerde tespit edilen gök cisimleri, gök cisimlerinin konumları, gökyüzü ve unsurları ile atmosferde meydana gelen birtakım olayları ve etkilerini ilgilendiren sözler bu başlık altında aktarılmıştır.

2.1.2.1. Gökyüzü, Gök Cisimleri

‘ālem: *Ar.* Dünya, cihan.

“**âlem** içre meşhûrdur anıñ ‘adlı” (KY B2r1b); “on sekiz miñ ‘**âlem** yarattı kimseyi kendüzine yâr kılmadı” (BH 2a12-13)

‘amud: *Ar.* Bir yıldız adı.

“yedünçi yılduz adı ‘**amud** idi” (KY B4r6a)

‘arş: *Ar.* Göğün en yüksek katı.

“**arş** idisi bizlere belâ vèrdi” (KY B20v12a); “‘**arşı** yarattı ‘**arşı** aña durak degül” (BH 2a9-10)

ay: Ay, kamer.

“**ay** bigi sen sen gün bigi sen sen” (M II-2a); “**ay** kün on bir yılduz aña secde kıldı” (KY B3v9b); “hamd u şenâ ol tañrıya kim yarattı kökleri bezedi **ay** kün yılduz birle” (BH 2a8)

→ 2.1.1.2. “Yılın on iki bölümünden her biri.”

burc: *Ar.* Zodyak üzerinde yer alan on iki takımyıldıza verilen ortak ad.

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki **burc** şābite ve tāli‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve eflāk ve menāzil ve qurūnāt ve ihtirākāt ve harekāt ve sükūnāt ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve mevzū‘āt meşārık ve meğārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

cahān: *Far.* Cihan, dünya, âlem. *krş.* **cihān**

“gendü özlerini haṭādan ıraқ dutalar tā iki **cahān** fazlin müzdin bulalar emdi” (FK 60a16)

cihān: *Far.* Dünya, âlem. *krş.* **cahān**

“**cihān** içre qopmış idi yūsuf nebi” (KY B3r11a); “bu **cihānda** ve ol **cihānda** tevḥīd birle maqşūda degürler ve murādların bulurlar” (BH 9a13)

dolun ay: Dolunay. *krş.* **ṭolun ay**

“**dolun ay** tēk balqur érdi anıñ yūzi” (KY B29r4a)

dünyā: *Ar.* Dünya, yeryüzü.

“hālīkīñ birligine kertünür sen / **dünyā** āhīr devlet körünür ěmdi” (KY B14v2);
“**dünyādan** naşībīn alanlara vaqtı kelüp ölenlere nūr uçmağ erzānī kı1” (BH 3a8-9)

eflāk: *Ar.* Felekler, gökler.

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc şābite ve řālī‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve **eflāk** ve menāzil ve řurūnāt ve iřtirākāt ve ĥarekāt ve sükūnāt ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve mevzū‘āt meşārīk ve meğārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

felek: *Ar.* Gök, gökyüzü, sema.

“dökilgesi dükel yılduz bu **felekden**” (BH 28b5)

ferruĥ: *Far.* Bir yıldız adı.

“onbirünçi yılduz adı **ferruĥ** idi” (KY B4r8a)

gün: Güneş. *krş.* **kün**

“ay bigi sen sen **gün** bigi sen sen” (M II-2a)

→ 2.1.1.2. “Gün.”

ĥamel: *Ar.* Koç burcu.

“kaçan kim yaz faşlı bolsa ve kün **ĥamele** kirse” (BH 64a9)

hilāl: *Ar.* Hilal, yeni ay.

“**hilāle** beñzer seniñ қаşlaruñ var” (KY B37v7a)

ĥurşīd: *Far.* Güneş.

“cemālinde **ĥurşīd** māh ‘āciz қaldı” (KY B51v1a)

iřtirākāt: *Ar.* Gezegenin güneşe yaklaşması.

“munça miñ dürlü yıldızlar ve on iki burc şābite ve ʔālī‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve eflāk ve menāzil ve ʔurūnāt ve **ih̄tirākāt** ve ʔarekāt ve sükūnāt ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve mevzū‘āt meşārīḳ ve meġārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

ḳābus: *Ar.* Bir yıldız adı.

“beşinçı yıldız adı **ḳābus** idi” (KY B4r5a)

ḳalaḳ: *Ar.* Bir yıldız adı.

“toḳuzunçı yıldız adı **ḳalaḳ** idi” (KY B4r7a)

kök: Gök.

“cebrā‘īl nūrī aḡa melḥūz oldı / yerden **kökge** nūrdan tirek olur emdi” (KY B11r10); “ḡamd u şenā ol taḡrıya kim yarattı **kökleri** bezedi ay kün yıldız birle” (BH 2a8)

kök yūzi: Gökyüzü

“mūdām eger kökler tapa naḡar ḳılsa / **kök yüzinde** ulduzlar körer ise” (KY B33r10); “şubḡ-ı kāzib ḳurt ḳuyruġı kibi yörenür **kök yüzine** uzanur” (BH 18a20)

ḳuyaş: Güneş.

“cemālīḡ **ḳuyaş** kibi ‘ışḳıḡ ḳatı” (KY B37v3b)

kün: Güneş. *krş.* **gün**

“ay **kün** on bir yıldız aḡa secde ḳıldı” (KY B3v9b); “ḡamd u şenā ol taḡrıya kim yarattı kökleri bezedi ay **kün** yıldız birle” (BH 2a8)

→ 2.1.1.2. “Gün.”

küneş: Güneş.

“bolmaya kim ecel **küneşi** ‘ömrünḡ bāġına çoġlaya” (BH 41a12-13)

kürsī: *Ar.* Göġün sekizinci katı.

“**kürsiyi** ürdi rahmetün yeri kıldı” (BH 25a20-21)

→ 2.1.16.7. “Oturacak yüksekçe yer.”

māh: *Far. Ay.*

“cemālinde ħurşid **māh** ‘āciz ħaldı” (KY B51v1a)

meyyān: *Ar. Bir yıldız adı.*

“resül aydur evvel yulduz adı **meyyān** idi” (KY B4r3a)

muḥiṣ: *Ar. Bir yıldız adı.*

“sekizinci yulduz adı **muḥiṣ** bayıċ emdi” (KY B4r6b)

reyyān: *Ar. Bir yıldız adı.*

“üçünçi yulduz adı **reyyān** idi” (KY B4r4a)

→ 2.2.1.2. “Hz. Yûsuf zamanındaki Mısır hükümdarı.”

sābit / sābite: *Ar. Bir yıldız adı.*

“altınçı yulduz adı **sābit** idi” (KY B4r5b); “munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc **sābite** ve ṭāli‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve eflāk ve menāzil ve ħurūnāt ve ihtirākāt ve ħarekāt ve sükūnāt ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve mevzū‘āt meşāriċ ve meġārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

→ 2.2.7.12. “Yerinden oynamayan, yerini deġiştirmeyen, duraġan.”

ṣāriḥ: *Ar. Bir yıldız adı.*

“onunçı yulduz adı **ṣāriḥ** idi” (KY B4r7b)

ṭāli‘a: *Ar. Bir yıldız adı.*

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc **sābite** ve **ṭāli‘a** ve ‘ādiye ve heyākil ve eflāk ve menāzil ve ħurūnāt ve ihtirākāt ve ħarekāt ve sükūnāt ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve mevzū‘āt meşāriċ ve meġārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

tarīk: Ar. Bir yıldız adı.

“ikinci yıldız adı **tarīk** idi” (KY B4r3b)

→ 2.1.16.20. “Yol, tarz, usul.”

tolun ay: Dolunay. *krş.* **dolun ay**

“**tolun ay** toğarken on bir yıldız / düşim içre secde kıldı başa düpdüz” (KY B3v3)

ulduz: Yıldız. *krş.* **yıldız / yulduz**

“kök yüzinde **ulduzlar** körer ise” (KY B33r10b)

ülker: Bir yıldız adı.

“ve'n-necm **ülker** yıldızı durur” (BH 92a15)

yılduz / yulduz: Yıldız. *krş.* **ulduz**

“ay kün on bir **yulduz** aña secde kıldı” (KY B3v9ab); “hamd u senā ol tañrıya kim yarattı kökleri bezedi ay kün **yılduz** birle” (BH 2a8)

zülfeķār: Ar. Bir yıldız adı.

“törtünçi yıldız adı **zülfeķār** biliñ emdi” (KY B4r4b)

2.1.2.2. Hava, Meteoroloji Olayları

āfet: Ar. Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım, felaket.

“yoķsa ben sücüd içre kılam zārı / size ‘azīm **āfet** vère idim barı” (KY B13r6);

“haķ ta‘ālā ol bendeyi üç **āfetden** ĩmin kıla” (BH175a8-9)

bulut / bulut: Bulut.

“kudret birle kökden ķar **bulut** boldı” (KY B20v1b); “receb ayı yele meñzer ve şa‘bān ayı **bulıda** meñzer ve ramażān ayı yağmura meñzer” (BH 20b1-2)

buz: Buz.

“oluş sâ‘at qar yağmur selīm oldı / yağadurğan qar **buzlar** cümle qaldı” (KY B21r7)

dolu: Dolu.

“dökilgesi dükel yılduz bu felekden / andayux kim yağar erse kökden **dolu**” (BH 28b5)

havā: Ar. Hava, gökyüzü.

“**havādan** anşuzdan bir ün keldi” (KY B12r1a); “ay kün anuñ çerāğı **havā** anuñ eyvānı” (BH 4a7)

qar: Kar.

“qudret birle kökden **qar** bulut boldı” (KY B20v1b); “anuñ şuvı südden ağırax durur baldan datlurax durur **qardan** şovuğırax” (BH 22b6-7)

qay: Kar fırtınası, tipi.

“şavuldı düp qaygum **qayı**” (BH 13a17)

nesīm: Ar. Hafif, tatlı tatlı esen rüzgar.

“ve’l-fecr **nesīm** yeli esmegi bolur” (BH 63b10)

tūfan: Ar. Tufan, şiddetli yağmur.

“melik aydur hālimiz oldı yaman / yā rabb nēden oldı uşbu **tūfan**” (KY B20v7)

yağmur: Yağmur.

“receb ayı yele meñzer ve şa‘bān ayı bulıda meñzer ve ramazān ayı **yağmura** meñzer” (BH 20b1-2)

yel: Rüzgâr.

“**yel** esti qar yağmur qatı yağdı” (KY B20v2a); “kim anuñ birle çerāğı mescide ketürürler **yel** söyündürmesün deýü” (BH 20a16-17)

yıldurum: Yıldırım.

“kök kürledi **yıldurum** katı heybet yağdı” (KY B20v6a)

2.1.3. Coğrafya

Çalışmada ele alınan metinlerde saptanan kara ve su kütlelerinin yeryüzünde meydana getirdiği fiziksel oluşumlar, dünya üzerindeki yer ve varlıkların konumunu tanımlamakta kullanılan terimler ile bir yer veya varlığın başka bir yer ya da varlığa göre bulunduğu noktayı ifade eden sözler Coğrafya başlığı altında değerlendirilmiştir.

2.1.3.1. Kara Kütleleri

bādiye: Ar. Çöl.

“şaḥābeler rızwānu’llāhi ‘aleyhi ecma’in darduşdılar **bādiye** ağaçların şaduladılar erdi” (BH 6a9)

berr: Ar. Kara, toprak.

“**berr** ve baḥr yok erdi uçmak ve ṭamu yok erdi ḥalā ve malā yok erdi men yaluñuz tañrı bar erdüm” (BH 113a7-8)

buḳ’a: Ar. Yer, toprak.

“sekizinçi mūsā **buḳ’asına** mübārek dēdi” (BH 31a9)

çayır: Üzerinde gür ot biten düz ve nemli yer.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu’mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaṣḥāş ca’ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeqākīl ve ḳaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāğ ve bŷstān ve gül ve **çayır** ve beylek çiçek ve çŷmen tağı mundayuḳ yüz miñ tŷmen” (BH 64a13-17)

etek: Dağ, tepe, yığın vb. yamaçlı şeylerin alt bölümü.

“anlar yŷsufi ēginine kŷterdiler / bir ḳaşnıñ **etegine** aşurdılar” (KY B7r8)

→ 2.1.3.4. “Bir şeyin çevresi, etrafı.” // 2.1.8.3. “Giysinın belden aşağıda kalan bölümü.”

dağ: Dağ. *krş.* tağ / tağ

“**dağda dağda** hey geze gelgil” (M II-1b)

ferş: *Ar.* Yer, yeryüzü.

“tā ‘āşīler ağlaşmağı ‘arşa ağsun haq rahmeti **ferşe** insün” (BH 27b23)

→ 2.1.8.13.4. “Bir yeri halı, taş vb. döşetme.”

ğār: *Ar.* Mağara.

“andın sonra şiddīk-ı şāhib-ğār / **ğār** içre muştafī tutdı anı yār” (KY B1v7)

→ 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yuûuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.”

in: Mağara.

“üçünçi ebā bekr birle **ine** kirdükleri dün durur” (BH 32a2)

kaş: Dağ, tepe.

“anlar yūsufi eğinine köterdiler / bir **kaşnı** eteğine aşurdılar” (KY B7r8)

→ 2.1.3.4. “Ön, ön taraf.” // 2.1.7.1. “Kaş.”

qır: Yeşili bol ve açıklık alan.

“şu denli yığlağay men kim yaşumdan saz yola **qırlar**” (ŞH 7a); “**qıra** keldim ol sakıncdın kirü döndim / kardaşlarım kaçan kapa dedüm idi” (KY B8v8)

mağara: *Ar.* Mağara.

“**mağaralarda** seni çok aradum / arslanlardan tutuban sordım emdi” (KY B65r4)

oydu: Mağara, kovuk.

“havādağı kuşlar tağ **oydusundağı** vuḥūşlar deniz ka‘rındağı balıklar yer karnındağı cān-verler taḥrīdan tebāreke ve ta‘ālā ḥācet dilerler” (BH 41a18-19)

ravza: *Ar.* Çimeni, ağacı bol olan yer.

“elvān yerler aḡar suwlar cümle körsün / şaḡralarda **ravzalarda** çiçek dërsün” (KY B5v8); “mübārek **ravzasından** daşra çıḡa yaş alma kibi yaḡaḡları yarma belük saḡları toz toprak birle bulaşmış bola” (BH 92a4-5)

rüy-ı zemīn: *Far.* Yeryüzü.

“ol keleşiḡ pür-nür oldı **rüy-ı zemīn**” (KY B40r11b)

şahra: *Ar.* Kır.

“**şahralarda** ravzalarda çiçek dërsün” (KY B5v8b); “yarın kim kıyāmet şubḡın belürde ‘izzet-serā perdesin kıyāmet **şahrāsında** urḡalar” (BH 27b24)

taḡ / taḡ: Daḡ. *krş.* daḡ

“**taḡdan** awlap bir günāhsız ḡurt duttular” (KY B13r8b); “ye’cüc ve me’cüc birle ḡalk arasında ol iki **taḡ** arası erdi” (BH 10a15-16)

taḡte’s-serā: *Ar.* Toprak altı, yer altı.

“arşı yarattı ‘arşı aḡa duraḡ degül **taḡte’s-serā** hem aḡa ıraḡ degül” (BH 2a9-10)

yazı: Ova.

“ol çileşi kim **yazıda** bulduḡ” (M III-3a); “yehūdā ol **yazıya** her kün çıḡar / ol kuyuya varuban her kün baḡar” (KY B13v16); “**yazı** yerde delim aḡaḡlar dikeler develeri ḡuma aḡnamasun dëyü” (BH 16a4-5)

yer / yër: Yeryüzü, mahal, mekân.

“elvān **yerler** aḡar suwlar cümle körsün” (KY B5v8a); “döşedi **yëri** bezedi dürlü ḡalkı dün kündüz birle” (BH 2a9); “neseye yuḡamaya el üç ḡurla yumayınca (...) arısız **yërde** mi andan ötrü buyurdı” (FK 71b13)

→ 2.1.16.18. “Durum.” // 2.1.16.19. “Bölüm, kısım, parça.”

yer yüzi: Yeryüzü, yer kabuḡu.

“bir vakit yer **yüzin** [...]” (BH 2a16)

2.1.3.2. Su Kütleleri

baħr: Ar. Deniz.

“kervān kelip nīl **baħrina** yakın düşdi” (KY B24r4a); “berr ve **baħr** yok erdi uçmaħ ve tamu yok erdi ħalā ve malā yok erdi men yaluğuz taħrı bar erdüm” (BH 113a7-8)

bıħar: Pınar.

“peygāberün on barmağından **bıħar** revān boldı” (BH 65a7)

deñiz: Deniz.

“**deñizler** kırağında köp ağladım” (KY B64v15a); “ammā sübhānehu ve ta‘ālā men za‘īf kulu ‘ināyet **deñizine** daldurdu” (BH 2b3-4)

→ 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.”

ırmaħ: Irmak.

“nīl **ırmağı** uşbudur közin körsen” (KY B24r5b); “aydur receb bir **ırmaħ** adı durur uçmaħ içinde” (BH 22b5-6)

köl: Göl.

“cebrā’ il aħa kevser **kölinde** su içürse” (BH 24a11-12)

mevc: Ar. Dalga.

“mihr deñizi ĩbrāħīm köñlinde **mevc** vurdu” (BH 71b2)

saz: Sazlık, bataklık.

“ben ögiçek böyük vaşın degey ol **sazdağı** ħargu” (şH 7b)

→ 2.1.5.2. “Saz, kamyş.”

2.1.3.3. Coğrafi Yönler

ğarb: *Ar. Batı.*

“şarqdan **ğarba** yöridi anuñ fermānı” (BH 4a7-8)

mağrib / mağrib: *Ar. Batı, garp.*

“züleyhānıñ maqāmı **mağrib** ili / iraklığı mısır ile anuñ yolu” (KY B27v10);

“maşrıqdan **mağribe** degin qanda kim bir ġarīb barısa ġurbet odı anı yaqar” (BH 3a4-5)

maşrıq: *Ar. Doğu, şark.*

“’ālem içre adıñ seniñ meşhūr ola / **maşrıq** mağrib uluları seni bile” (KY B4r14); “**maşrıqdan** mağribe degin qanda kim bir ġarīb barısa ġurbet odı anı yaqar” (BH 3a4-5)

meğārib: *Ar. Batı tarafları.*

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc şābite ve t̄ali‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve eflāk ve menāzil ve qurūnāt ve iħtirākāt ve ħarekāt ve sūkūnāt ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve mevzū‘āt meşāriq ve **meğārib** ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

meşāriq: *Ar. Doğu tarafları.*

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc şābite ve t̄ali‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve eflāk ve menāzil ve qurūnāt ve iħtirākāt ve ħarekāt ve sūkūnāt ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve mevzū‘āt **meşāriq** ve meğārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

şarq: *Ar. Doğu.*

“şarqdan ġarba yöridi anuñ fermānı” (BH 4a7-8)

2.1.3.4. Yer-Yön Adları

alt: Alt, aşağı.

“etegin **altına** sığındur dedi” (KY B8v16b); “bir yel eser ‘arş **altından** uçmak ağaçlarının yaprakları birbirine dokunur” (BH 45a3-4)

ara: İç.

“ye’cüc ve me’cüc birle halk arasında ol iki tağ **arası** erdi” (BH 10a15-16); “burnuna su vèrmek (...) barmak saçal **arasına** sokmak sünnet ol... (...)” (FK 71b11-12)

→ 2.1.1.1. “An, esna.” // 2.1.9.6. “Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi.”

arğa: Arka.

“ğāzīler arığ āb-dest birle at **arğasına** binseler yönin düşmān dapa dutup tekbr kılsalar” (BH 52b18-19)

baş: Bir şeyin yakını veya çevresi.

“anlar yūsufi sayrayu keltürdiler / ‘ād kıyusunıñ **başığa** tégürdiler” (KY K9v3)

→ 2.1.7.1. “Baş, kafa.” // 2.1.8.7. “Adet, tane.” // 2.1.16.13. “Temel, esas.” // 2.2.9. “Başlangıç, önce.”

birün: *Far.* Dış, haricî

“pādişāh eger ‘āşī degül isem / haṭādan zilletden **birün** isem” (KY B20r13)

çewre: Çevre, etraf.

“yene iki yüz biñ kişi **çewresinde** kılıç dutar” (KY B52v8a)

daş: Dış, iç karşıtı.

“kim kuluñ fi’li lehu ve ‘aleyhiden **daşdın** degül” (BH 5b5-6); “bāb farīze hikāyeti bilmiş gerekim bir er ölse tereketi dört yönden **daşdın** bolmaya” (FK 63a3-4)

→ 2.1.8.1. “Taş.”

dib / düb: Dip, alt. *krş. túb*

“**dübi** diren suwı yawlaķ açı érdi / anıñ suwın hıç kimesne içmez émdi” (KY B9v12); “ve rızvāna sipergam ağacı **dibinde** bey’at bu on kün içinde bağladı” (BH 66b7)

etek: Bir şeyin çevresi, etrafı.

“ol yahtuluķı çerisi şafın bağlar kök **etegin** çevüre kağlar” (BH 18b1-2)

→ 2.1.3.1. “Dağ, tepe, yığın vb. yamaçlı şeylerin alt bölümü.” // 2.1.8.3. “Giysinın belden aşığıda kalan bölümü.”

eřrāf: *Ar.* Etraf, çevre.

“ol ay içinde kim degme **eřrāfdan** kelürler erdi” (BH 34a16)

iç: İç, dış karşıtı.

“od **içinde** sakladı anı celıl / ĥalıl üçün odı büstān kıldı émdi” (KY B9r13); “menden dilediler kim türk dilinçe bu fen **içinde** bir kitāb eyleyem” (BH 2b7-8); “yārānlar iĥtilāfi ferāiz **içinde** hem bunun üzere durur” (FK 60a19-20)

içre: İçinde, arasında.

“zāhid aydur kitāb **içre** vaşfıñ kördüm / körüben yüziñe āşıķ oldım” (KY B11r15); “beyān kıldı **içre** ĥüccet burhānı namāz zekāt ĥac ĥurbānı” (BH 4a8-9)

iley: Ön, karşı.

“ol sedd kim ye’cüc ve me’cüc **ileyinde** bağladılar” (BH 10a20)

istikāmet: *Ar.* Yön, doğrultu.

“andan **istikāmet** duttılar ĥalka eglenmediler” (BH 5a5)

ķa’r: *Ar.* Dip, derinliklik.

“havādağı kuşlar tağ oyduşındağı vuhūşlar deniz **қа’rındağı** balıqlar yer karnındağı cān-verler tañrıdan tebāreke ve ta’ālā hācet dilerler” (BH 41a18-19)

қарағ: Orta.

“қуыунıñ **қарағında** bir таş olur idi / cebrā’īl ol таşнı tız чıkardı” (KY B11r3)

қаршу: Karşı, karşı taraf.

“şem’ūna sığınur ise **қаршу** қапар / rāvil dutup uruban saçın çeker” (KY B7v10);

“hūr u ğilmān **қаршу** kelse sevinü <hem> yalınu” (BH 10a9)

→ 2.2.19.2. “Karşı.”

қаş: Ön, ön taraf.

“atamızın **қаşında** pes biz қалalım / ‘ale’ d-devām sevüklüler olalım” (KY K5r3)

→ 2.1.3.1. “Dağ, tepe.” // 2.1.7.1. “Kaş.”

қıraғ: Kenar, kıyı, uç.

“ol sā’at ol kervān andan köçdi / bir gūristan **қıraғından** öte keçti” (KY B19r5)

ön: Ön.

“her keçe rızķı anıñ bir nār idi / **önünde** nūrdan қandīl yanar idi” (KY B10r9)

sağ: Sağ.

“iki yüz biñ er aşar **sağ** yanında” (KY B52v5a); “eger biti **sağ** el ilmek ve kelmek diler erseñ tevḥīd birle bolasın” (BH 9b14-15)

sınar: Sağ.

“ol қарınчалар serveri kim adı munzır erdi **sınar** közi kūr **sınar** ayаķı **sınar** eli yoқ erdi” (BH 53a18-19)

sol / şol: Sol.

“her ne қılған ‘amelin buldaçıdur / sağdan **soldan** iki ferişte yazar emdi” (KY B38v6); “bular īmānları nūrı sağdın ve **şoldın** yaḥtu berge” (BH 27a6-7)

taraf: Ar. Yan, yer, yön.

“ken ‘ān ili **tarafından** çok aradı / düşünde kördüğün ister emdi” (KY B14v4)

têgre: Çevre, etraf.

“‘ād kıuyusu **têgresinde** yük düşürdi” (KY B14v3b)

tüb: Dip, alt. *krş.* **dib / düb**

“ya ‘kūb anıñ **tübünde** oturur idi” (KY B11v16b)

üst: Üst.

“yūsufuñ adağnı **üstünde** ağnadı” (KY K5v13b); “aydur tañrınuñ kabı kacağı bar yer **üsdinde**” (BH 7a18); “tañrı rahmeti anıñ **üstine** bolsun” (FK 60a12-13)

üze: Üzerine, üstüne.

“andan şonra müdām tã‘at **üze** bolalum” (KY B6v3a)

üzere / üzre: Üzere, üzerine.

“bid‘at **üzere** rāy-ı tedbīr kıılır emdi” (KY B8r1b); “yüz miñ hezārān dürüd ve şalavāt ve selām ve tañıyyāt muħammed muştafā **üzre**” (BH 2b2); “bu fuķahālar fetvāları anıñ **üzre** durur” (FK 60a19)

yan: Yan, taraf.

“yarlı yūsuf **yanlarınça** yayan yeldi” (KY B7r16a); “elindeki keryeye baķar **yanında** yazlu durur” (BH 23a6); “yalvaç aydur örü durup abdest sınmas (...) **yanın** yatıp uyısa abdest sınır” (FK 71b25-26)

→ 2.1.8.5. “Kulplu toprak kap.”

yaña: Yan, taraf.

“bu kez meded diler men senden **yaña**” (KY B33r15a); “ol yerde kim kāfir birle büt arasında sevüşmek bir **yaña[dın]** durur” (BH 8a16-17)

yön: Bir yere gitmek için izlenen yol, istikamet.

“ğāzīler arıġ āb-dest birle at arķasına binseler **yōnin** dūşmān dapa dutup tekbīr kılsalar” (BH 52b18-19)

→ 2.1.16.4. “Görüş, bakım.”

yöre: Çevre, etraf, civar.

“hīç ferīşte kıalmas dükeli ka‘be içine kirür daķı **yōresinde** dērneşürler” (BH 12a10-11)

2.1.4. Hayvanlar

İncelenen metinlerde tespit edilen hayvan adları, hayvanların insanlarla olan münasebetlerine göre; evcil hayvanlar, yük hayvanları; yabani hayvanlar, av hayvanları ve böcekler olmak üzere sınıflandırılmıştır. Ayrıca hayvanlara ait organ adları ile hayvanların barınma, beslenme gibi durumlarını anlatan sözler bu başlık altında tetkik edilmiştir.

2.1.4.1. Evcil Hayvanlar, Yük Hayvanları

arvana: *Far.* Deve.

“şālīh **arvanasını** kendüzine izāfet kıldı mēnüm dēyü” (BH 15a4)

at: At.

“mu‘aṭṭar **atı** tozından tozardı müşk ile gül-bū” (ŞH 5b); “ol kılıç bir çamaz **at** biner idi” (KY B20r1a); “ğāzīler arıġ āb-dest birle **at** arķasına binseler yōnin dūşmān dapa dutup tekbīr kılsalar” (BH 52b18-19)

→ 2.1.9.12. “Ad, isim.”

bēsrek: İki hörgüçlü deve ile boz devenin melezi olan devenin erkeġi.

“ol od kıymuķları uluġluġı **bēsrek** develeri kövdesi kibi bolġa” (BH 27a15-16)

deve: Deve. *krş.* teve

“palās kiyrüp bir **deveye** mindürdiler” (KY B19r1b); “‘ömer rażıya’llāhu ‘anhu aydur eger sen anı ayıtsaŋ ol maña kızıl **deveden** sevgülürek erdi dēdi” (BH 6a13-14)

eşek: Eşek.

“taķı ‘uzeyr peygāmbere **eşegi** ‘acebraķ durur **eşekler** içinde” (BH 51a3-4)

it: Köpek.

“azuķın **ite** vērüp yedürdiler” (KY B7r15a); “bir **it** taŋrı dōstların saķladuđı için itlik andan kiderdiler” (BH 16a20)

ķarġa:¹⁰ Karga.

“bir ala **ķarġam** bar bir ķuyu ķatında baġladum” (BH 80a26)

ķatır: Katır.

“taķı biŋ **ķatır** māl yükletdürem / miŋ deve yük ħarīr zībā ola ėmdi” (KY B28r7); “yaş kölük dēdüġüm at **ķatır** eşek durur ķuru kölük dēdüġüm kemi ķayuk zevraķ durur” (BH 68a3-4)

kelb: Ar. Köpek.

“ħaķ ‘azze ve celle ol dün içinde yarlıġaya mēnüm ümmetümi beni **kelb** ķoyın düsi saġıŋınça” (BH 32a23-24)

ķırġu: Atmaca.

“samūrly bōrki baŋında dutardı bir güzel **ķırġu**” (ŞH 6b)

ķoç: Koç.

“ħalīl odı būstān olduġunu / ismā‘īle **ķoç** ķurbān keldüġünü” (KY B70r15); “andan ol **ķoçı** kim ölüm durur boġuzlayalar” (BH 69b12)

¹⁰ Tek başına düşünöldüġünde; Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları başlıġı altında ele alınması gereken “ķarġa” sözcüġü, kullanıldıġı cümlede evcil bir hayvanı çağırıştırdıġı için Evcil Hayvanlar, Yük Hayvanları başlıġı içinde deġerlendirilmiştir. Bu cümlede geçen karga; renk, büyüklük gibi belli özellikleri içeren kuşlar için ortak anlamda kullanılmış olabilir.

koym: Koyun.

“haḳ ‘azze ve celle ol dün içinde yarlıgaya menüm ümmetümi beni kelb **koym** düsi sağışınça” (BH 32a23-24)

kögerçin: Güvercin.

“ey bende **kögerçin** boynına ol yaşıł boğmaḳ men bağıladum” (BH 113a12)

kuzu: Kuzu.

“ya ‘ḳüb aydur düne bir düş kördim / düşüm içre on bir **kuzu** körer idim” (KY B5v12)

oğlaḳ: Oğlak.

“yüsufuñ ḳardaşları eve döndi / biri bir **oğlaḳ** dutup boğazladı” (KY B11v14)

öküz: Öküz.

“direkleriñ arasında **öküz** ḳılsun / ol **öküzler** kümüşden olsun emdi” (KY B35r8)

şıḡır: Şıḡır.

“reyyān aydur yeti semiz **şıḡır** kördim” (KY B48v4a); “bular **şıḡır** boğuzladılar” (BH 67b14)

tāzi: *Far.* Arap atı.

“geyürdü dürli aḡlasnı minürdi bir eyü **tāzi**” (ŞH 6a); “ol **tāzi**niñ ‘ādeti şöyle idi / ḳaçan eyer ursalar ḳışner idi” (KY B52r15b-B52r16a)

→ 2.2.4. “Arapça.”

tazu at: *Far.+T.* Arap atı.

“aḡır ḥil‘at **tazu at** bağışladı / muḥterem mükerrem tutar emdi” (KY D21v16)

teve: Deve. *krş.* deve

“biñ **teve** yük ḥazāne māl ketürdi / her birine bir ḳaravaş binmiş idi” (KY B25v3)

yılkı: Hayvan, hayvan sürüsü.

“kurbānlık **yılkı** aksak bolsa ya karaġu ya depük bolsa ya aruġ bolsa ya iglü bolsa anı kurbān kılma revā bolmas” (BH 69b20-21)

2.1.4.2. Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları

arşlan: Aslan.

“maġaralarda seni çok aradum / **arşlanlardan** tutuban sordım emdi” (KY B65r4); “dördünçi ‘aliyy-i murtażā taġrı **arşlanı**” (BH 4a11)

→ 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oġullarından biri.” // 2.2.7.2. “Yiġit, savaşçı.”

balık: Balık.

“ol suw içre bir **balık** olur idi” (KY B24r11a); “bêşinçi yûnusı ‘aleyh’s-selām **balık** karnından kurtardı” (BH 73a4-5)

kurt: Köpekgillerden yırtıcı bir hayvan.

“çopanı berk dut **kurtlar** öküşdür” (M V-2a); “saġlar iken birisin yava kıldım / elimden **kurtlar** alıp kider emdi” (KY B5v13); “şubġ-ı kâzib **kurt** kıyruġı kibi yörenür kök yüzine uzanur” (BH 18a20)

→ 2.1.4.3. “Bazı böceklere verilen ad.” // 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oġullarından biri.”

kuş: Kuş.

“ravzalarda dürlü **kuşlar** konar emdi” (KY B6r3b); “kerseler inçe şırātını **kuş** davuġ sen uçmaġa” (BH 10a4)

kuzġun: Kuzgun.

“ne ġikmet durur kim **kuzġun** yavrısını yalunuz yāz kılduġ” (BH 80a6)

pîl: *Far.* Fil.

“bir altun boynuzlu қоç ululuġı **pîl** kibi boynın yedmiş keldi” (BH 71b21)

yılan: Yılan.

“şoŋra devre anıŋ suwı üstüne kelmiş / **yılan** çıyan cümle anda maķām dutmış”
(KY B9v13)

2.1.4.3. Böcekler

çıyan: Zehirli bir böcek.

“yılan **çıyan** cümle anda maķām dutmış” (KY B9v13b)

haşerāt: Ar. Böcekler.

“**haşerāt** cümlesi anda olmuş” (KY B9v14a)

ķarınça: Karınca.

“yılan çıyan ķurt **ķarınça** düzülüben / ağız burun dil tamaķdan kezer emdi” (KY B38v2); “ol **ķarınçalar** serveri kim adı munzır erdi sıŋar kōzi kūr sıŋar ayakı sıŋar eli yoķ erdi” (BH 53a18-19)

kōgeven: Gök sinek.

“ve ol ay kim sıŋek ve üyez **kōgeven** üredi” (BH 34a13)

ķumurusķa: Karınca.

“yılan çıyan ķurt **ķumurusķa** anı eşer” (KY B38r13b)

ķurt: Bazı böceklere verilen ad.

“yılan çıyan **ķurt** ķumurusķa anı eşer” (KY B38r13b); “cānın melekü’l-mevt alur mālını mīrāş-ḥvāre alur tenini gūr içinde **ķurtçuğazlar** alur” (BH 30a16-17)

→ 2.1.4.2. “Köpekgillerden yırtıcı bir hayvan.” // 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yūsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.”

örümcük: Örümcek.

“bir **örümcük** peygāmbere perdedārlık kılduğı-çün bir baş ķur’āna **örümcük** ad berdi süretü’l-‘ankebüt dedı” (BH 16a18-20)

üvez: Üvez, sivrisineğe benzer bir böcek.

“ve ol ay kim **sişek** ve **üvez** kögeven üredi” (BH 34a13)

sişek: Sinek.

“ve ol ay kim **sişek** ve **üvez** kögeven üredi” (BH 34a13)

2.1.4.4. Hayvanlara Özgü Adlar, Durumlar (Organlar, Barınma, Beslenme)

av: Av, av hayvanı.

“nitekim duzağcınuş duzağına **av** dutılsa ol **av** duzağdan boşanmasun dëyü nite katarlar erse kıyâmette gürdan kopa<n>lar eyle katarlaşu baralar” (BH 57a20-22)

botlacı: Gebe (deve).

“tañrıya kærtünevüz ta‘at kılavuz ışbu kayadan bir kızıl tülü kara közlü on aylık **botlacı** arvana daşra çıksun” (BH 65b3-4)

boynuzlu: Boynuzu olan (hayvan).

“bir altun **boynuzlu** kış ululuğı pıl kibi boynın yedmiş keldi” (BH 71b21)

cân-ver: *Far.* Canlı hayvan.

“havâdağı kuşlar tağ oyduşındağı vuhuşlar deniz ka‘rındağı balıklar yer karnındağı **cân-verler** tañrıdan tebäreke ve ta‘älâ hâcet dilerler” (BH 41a18-19)

depük: Tepilmiş, tekme yemiş, sakatlanmış.

“kurbânlık yılkı aksak bolsa ya karağı ya **depük** bolsa ya aruk bolsa ya iglü bolsa anı kurbân kılma revâ bolmas” (BH 69b20-21)

duzağ: Tuzak.

“nitekim duzağcınuş **duzağına** av dutılsa ol av **duzağdan** boşanmasun dëyü nite katarlar erse kıyâmette gürdan kopa<n>lar eyle katarlaşu baralar” (BH 57a20-22)

ḥayvān: Ar. Hayvan.

“şālih arvanası daḳı aruḳ **ḥayvānlar** kibi bir **ḥayvān** erdi” (BH 15a9-10)

iglü: Hastalıklı (hayvan).

“ḳurbānlıḳ yılḳı aḳsaḳ bolsa ya ḳaraḡu ya depük bolsa ya aruḳ bolsa ya **iglü** bolsa anı ḳurbān ḳılma revā bolmas” (BH 69b20-21)

itlik: İtlik, köpeklik.

“bir it taḡrı dōstların saḳladuḡı iḳün **itlik** andan kiderdiler” (BH 16a20)

ḳanad: Kanat.

“bēş namāz bērdi saḡa ol bēş namāz **ḳanad** bolḡa yarın” (BH 10a3)

→ 2.1.15.4. “Meleklerin olaḡanüstü özelliklere sahip uzuvlarından biri.”

kiçük: Kaşıntı.

“ḳaçan kim devenüḡ **kiçügi** dutsa barurlar ol aḡaçlara sürinürler uyuz dōkilür oḡalur” (BH 16a7)

kölük: Yük hayvanı; binek.

“yaş **kölük** dēdügüm at ḳatır eşek durur ḳuru **kölük** dēdügüm kemi ḳayuk zevrak durur” (BH 68a3-4)

kövde: Gövde, beden.

“ol od ḳıymuḳları uluḡluḡı bēsrek develeri **kövdesi** kibi bolḡa” (BH 27a15-16)

ḳurbānlıḳ: Ar.+T. Kurban edilemek için ayrılmış, kurban edilmeye uygun.

“**ḳurbānlıḳ** yılḳı aḳsaḳ bolsa ya ḳaraḡu ya depük bolsa ya aruḳ bolsa ya iglü bolsa anı ḳurbān ḳılma revā bolmas” (BH 69b20-21)

ḳuyruḳ: Kuyruk.

“şubḥ-ı kāzib ḳurt **ḳuyruḡı** kibi yörenür kök yüzine uzanur” (BH 18a20)

vuḥūṣ: Ar. Vahşi hayvanlar.

“havādağı kuşlar tağ oydusundağı **vuḥūṣlar** deniz ka‘rındağı balıklar yer karnındağı cān-verler taḥrīdan tebāreke ve ta‘ālā ḥācet dilerler” (BH 41a18-19)

yavru: Yavru, yeni doğmuş hayvan.

“**yavru** yumurdadan çıķduğı vaķtın aķ çıķar” (BH 80a8-9)

yumurda: Yumurta, kanatlı hayvanların çoğalmasını sağlayan kabuklu bir madde.

“**yavru yumurdadan** çıķduğı vaķtın aķ çıķar” (BH 80a8-9)

yuva: Yuva.

“amel eyü mü‘mine **yuvada** dūneyen kuş kibi durur taḥrī bēūr rızķı dūrişmedin” (BH 14a3)

2.1.5. Bitkiler

Bitkiler başlığı altında, metinlerde saptanan meyveler, sebzeler, tarım ürünleri; ağaçlar, çiçekler, diğer bitkiler ile bitkilerin organlarını oluşturan bölümlerle ilgili adlar incelenmiştir.

2.1.5.1. Meyveler, Sebzeler, Tarım Ürünleri

alma: Elma.

“yāķūta beḥzer seniḡ yaḡaķlaruḡ / yaş **almadan** luṭufuraķ saķallaruḡ” (KY B37v15); “mübārek ravzasından daşra çıķa yaş **alma** kibi yaḡaķları yarma belük saķları toz topraķ birle bulaşmış bola” (BH 92a4-5)

arpa: Arpa.

“ta‘ām **arpa** étmegi vērgil émdi” (KY B17r12b); “yine üç **arpa** çöregi için ‘aliye on āyet keldi ögdül” (BH 134b5-6)

bilek: Far. Turfanda, mevsimin başında il yetişen (meyve, sebze).

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsnī ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş

ca‘ferīne **bilek** müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeķākīl ve ķaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāĝ ve bŷstān ve gŷl ve ķayır ve beylek ķiķek ve ķŷmen taķı mundayuķ yŷz miŷ tŷmen” (BH 64a13-17)

buĝday: Buĝday.

“yedi sŷnbŷl daĝı **buĝday** kŷrdŷm” (KY B48v8a); “sizlerŷn iķŷn durur (...) ādem ve hāvavā iķŷn durur eger anlar **buĝday** yemeseler erdi bola kim uķmaķdan ķıķmayalar erdi” (BH 37a9-10)

ca‘ferīne: Ar. Maydanoz.

“nitekim nīlŷfer ve reyhān ve lāle-i nu‘mān ve bŷdīne-i gāv-zebān ve hātmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhŷ ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc hāşhāş **ca‘ferīne** bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeķākīl ve ķaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāĝ ve bŷstān ve gŷl ve ķayır ve beylek ķiķek ve ķŷmen taķı mundayuķ yŷz miŷ tŷmen” (BH 64a13-17)

daĝıl: Ar. Tahıl, hububat.

“ve ol ay iķinde kim **daĝıl** dirildi ve bāzırgānlar bāzırgānliginden daşraĝı işin bitŷrdiler” (BH 34a15)

ekin: Tahıl, buĝday, hububat bitkisi.

“becīdd vėrdi **ekini** kŷp ekdŷrdi” (KY B51v3a); “ramazān ayında şevāb **ekinin** biķgil bayram kŷni rahmet ķeķin şavurĝıl” (BH 22b1)

gendenā: Far. Pırasa.

“nitekim nīlŷfer ve reyhān ve lāle-i nu‘mān ve bŷdīne-i gāv-zebān ve hātmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhŷ ve kāsni ve kevāz ve **gendenā** isfināc hāşhāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeķākīl ve ķaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl

ve bāğ ve būstān ve gül ve çayır ve beylek çiçek ve çümen tağı mundayuğ yüz miñ tümen” (BH 64a13-17)

ħurmā: *Far.* Hurma.

“**ħurmā** ağacıdır kâf teşbîh durur ya ‘nî menzetmek durur muħâtabe durur” (BH 5b9)

isfināc: *Far.* Ispanak.

“nitekim nîlüfer ve reyhān ve lāle-i nu ‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ħaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā **isfināc** ħaşhāş ca ‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i būyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeķākīl ve қaranful ve süsen ve sūnbül ve bāğ ve būstān ve gül ve çayır ve beylek çiçek ve çümen tağı mundayuğ yüz miñ tümen” (BH 64a13-17)

kāhū: *Far.* Marul.

“nitekim nîlüfer ve reyhān ve lāle-i nu ‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ħaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve **kāhū** ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ħaşhāş ca ‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i būyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeķākīl ve қaranful ve süsen ve sūnbül ve bāğ ve būstān ve gül ve çayır ve beylek çiçek ve çümen tağı mundayuğ yüz miñ tümen” (BH 64a13-17)

kevāz: ? (İst. Nüşası: *kerevīs*) Kereviz.

“nitekim nîlüfer ve reyhān ve lāle-i nu ‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ħaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve **kevāz** ve gendenā isfināc ħaşhāş ca ‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i būyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeķākīl ve қaranful ve süsen ve sūnbül ve bāğ ve būstān ve gül ve çayır ve beylek çiçek ve çümen tağı mundayuğ yüz miñ tümen” (BH 64a13-17)

қоруқ: Henüz olgunlaşmamış, ekşi üzüm.

“**koruk** kibi uzun saçlar üzlüp düşer / düyme dek bolup şüret yatur emdi” (KY B38r14)

koz: *Far.* Ceviz.

“bağdād içinde bir zāhid bar erdi bayram küni koynına talduru **koz** koyar erdi” (BH 60b23)

māş: *Far.* Bir çeşit börülce.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsnī ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaṣḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve **māş** ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i būyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeḳākīl ve ḳaranful ve sūsen ve sūnbül ve bāğ ve būstān ve gül ve çayır ve beylek çiçek ve çümen tağı mundayuḳ yüz miñ tümen” (BH 64a13-17)

nār: *Far.* Nar.

“her keçe rızķı anıñ bir **nār** idi / önünñde nūrdan ḳandīl yanar idi” (KY B10r9)

salķım: Üzüm gibi, birçoğı bir sap üzerinde bir arada bulunan meyve.

“sākī aydur ben düşi eyle kördim / üç **salķım** şāf üzüm şıķar idüm” (KY B44r4)

şeḳākīl: *Far.* Yabani havuç.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsnī ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaṣḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i būyā bābūnec helīlec ve nergis ve **şeḳākīl** ve ḳaranful ve sūsen ve sūnbül ve bāğ ve būstān ve gül ve çayır ve beylek çiçek ve çümen tağı mundayuḳ yüz miñ tümen” (BH 64a13-17)

turunç: *Far.* Portakala benzeyen, suyu acımtırak bir meyve.

“birer **turunç** birer pıçaḳ ketürdiler” (KY B42r16b)

üzüm: Üzüm.

“sākī aydur ben düşi eyle kördim / üç salķım řāf **üzüm** şıķar idüm” (KY B44r4b); “**üzüm** süçisin ićen kimse dünle uyısa érte ayıķ bolur dünyā sevgülüđi süçisin ićen kimse ğura kirmeyinçe ayılmas” (BH 84a8-10)

yemiş / yemiş: Meyve.

“budakları erdüğünden elvān olsun / **yemişleri** elvān elvān olsun ěmdi” (KY B35r4); “ve **yemişinüğ** menfa‘ati ķamu vaķtın eksilmes bolur” (BH 5b15-16)

zeytün: *Ar.* Zeytin.

“bu çerāğun yağı ķutlu ağaçdan durur ol **zeytün** ağacı durur” (BH 6b21)

2.1.5.2. Ağaçlar, Çiçekler, Diğer Bitkiler

ağaç: *Ağaç. krş.* **yığaç**

“**ağaç** tartup urmağa ĥamle ķıldı” (KY B45v10a); “ĥurmā **ağacıdur** kāf teşbīĥ durur ya‘nī meñzetmek durur muĥātabe durur” (BH 5b9)

bābūnec: *Far.* Bir çeşit papatya.

“nitekim nīlūfer ve reyĥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i ğāv-zebān ve ĥatmī-yi sipendān ve ķişnīz ve ķıkız ve kāhū ve kāsnī ve kevāz ve gendenā isfināc ĥaşĥaş ca‘ferīne bilek müşķ ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencüş ve cevz-i būyā **bābūnec** helīlec ve nergis ve şekākīl ve ķaranful ve sūsen ve sūnbül ve bāđ ve būstān ve ğül ve çayır ve beylek çiçek ve çümen taķı mundayuķ yüz miđ tümen” (BH 64a13-17)

būdīne-i ğāv-zebān: *Far.* Çiçekleri hekimlikte kullanılan bir bitki.

“nitekim nīlūfer ve reyĥān ve lāle-i nu‘mān ve **būdīne-i ğāv-zebān** ve ĥatmī-yi sipendān ve ķişnīz ve ķıkız ve kāhū ve kāsnī ve kevāz ve gendenā isfināc ĥaşĥaş ca‘ferīne bilek müşķ ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencüş ve cevz-i būyā **bābūnec** helīlec ve nergis ve şekākīl ve ķaranful ve sūsen ve sūnbül ve bāđ ve būstān ve ğül ve çayır ve beylek çiçek ve çümen taķı mundayuķ yüz miđ tümen” (BH 64a13-17)

cevz-i bŷyā: *Ar.+Far.* Hindistan cevizi.

“nitekim nīlŷfer ve reyhān ve lāle-i nu‘mān ve bŷdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhŷ ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş ca‘ferīne bilek mŷşk ve māş ve yāsemīn ve ŷenbelīz ve mŷrd ve merzencŷş ve **cevz-i bŷyā** bābŷnec helīlec ve nergis ve ŷeķākīl ve ķaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāğ ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen taķı mundayŷk yŷz miņ tŷmen” (BH 64a13-17)

çiçek: Çiçek.

“ol **çiçeği** kim yazıda bulduņ” (M III-3a); “elvān yerler aķar suwlar cŷmle kŷrsŷn / ŷaḥralarda ravzalarda **çiçek** dŷrsŷn” (KY B5v8); “ķaçan kim ağaçda **çiçek** bolmasa yemiş daķı bolmas” (BH 14b7)

çŷmen: Çimen, kendiliğinden yetişmiş çim.

“nitekim nīlŷfer ve reyhān ve lāle-i nu‘mān ve bŷdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhŷ ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş ca‘ferīne bilek mŷşk ve māş ve yāsemīn ve ŷenbelīz ve mŷrd ve merzencŷş ve cevz-i bŷyā bābŷnec helīlec ve nergis ve ŷeķākīl ve ķaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāğ ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve **çŷmen** taķı mundayŷk yŷz miņ tŷmen” (BH 64a13-17)

gŷl: *Far.* Gŷl.

“**gŷl** ŷ reyhān dŷrr ŷ mercān saķıservern” (KY B3r13b); “ve ol aylar iķinde kim ağaçlar yapraklanurlar bāğ ve bāğçe **gŷl** çiçek birle bezendi” (BH 34a8)

ḥaşḥāş: *Ar.* Haşhaş, gelincikgilerden otsu bir kŷltŷr bitkisi.

“nitekim nīlŷfer ve reyhān ve lāle-i nu‘mān ve bŷdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhŷ ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc **ḥaşḥāş** ca‘ferīne bilek mŷşk ve māş ve yāsemīn ve ŷenbelīz ve mŷrd ve merzencŷş ve cevz-i bŷyā bābŷnec helīlec ve nergis ve ŷeķākīl ve ķaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāğ ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen taķı mundayŷk yŷz miņ tŷmen” (BH 64a13-17)

ḥaṭmī-yi sipendān: *Ar.+Far.* Ebegümecine benzeyen bir çiçek.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve **ḥaṭmī-yi sipendān** ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaṣḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeqākīl ve қaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāğ ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen tağı mundayuk yŷz miğ tŷmen” (BH 64a13-17)

helīlec: *Ar.* Helile otu, çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan bir bitki.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaṣḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec **helīlec** ve nergis ve şeqākīl ve қaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāğ ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen tağı mundayuk yŷz miğ tŷmen” (BH 64a13-17)

қaranful: *Ar.* Karanfil.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaṣḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeqākīl ve **қaranful** ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāğ ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen tağı mundayuk yŷz miğ tŷmen” (BH 64a13-17)

қargu / қargŷ: Kargı, kamış.

“ben oğiček bŷyŷk vaşfın değey ol sazdağı **қargu**” (ŞH 7b); “ol **қargudan** dŷdŷk eylediler” (BH 139a13)

kāsni: *Ar.* Kasnı, hindiba.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve **kāsni** ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaṣḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve

cevz-i bŷyā bābŷnec helīlec ve nergis ve ŷeķākīl ve ķaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāĝ ve bŷstān ve gŷl ve ķayır ve beylek ķiķek ve ķŷmen taķı mundayuķ yŷz miņ tŷmen” (BH 64a13-17)

kīkiz: *Far.* Sarı ķiķekli, yıllık bir bitki, yabani hardal.

“nitekim nīlŷfer ve reyĥān ve lāle-i nu‘mān ve bŷdīne-i gāv-zebān ve ĥatmī-yi sipendān ve kiŷnīz ve **kīkiz** ve kāhŷ ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ĥaŷĥāŷ ca‘ferīne bilek mŷŷk ve māŷ ve yāsemīn ve ŷenbelīz ve mŷrd ve merzencŷ ve cevz-i bŷyā bābŷnec helīlec ve nergis ve ŷeķākīl ve ķaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāĝ ve bŷstān ve gŷl ve ķayır ve beylek ķiķek ve ķŷmen taķı mundayuķ yŷz miņ tŷmen” (BH 64a13-17)

kiŷnīz: *Far.* Ćiķekleri papatyaya benzeyen kokulu bir bitki.

“nitekim nīlŷfer ve reyĥān ve lāle-i nu‘mān ve bŷdīne-i gāv-zebān ve ĥatmī-yi sipendān ve **kiŷnīz** ve kīkiz ve kāhŷ ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ĥaŷĥāŷ ca‘ferīne bilek mŷŷk ve māŷ ve yāsemīn ve ŷenbelīz ve mŷrd ve merzencŷ ve cevz-i bŷyā bābŷnec helīlec ve nergis ve ŷeķākīl ve ķaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāĝ ve bŷstān ve gŷl ve ķayır ve beylek ķiķek ve ķŷmen taķı mundayuķ yŷz miņ tŷmen” (BH 64a13-17)

lāle-i nu‘mān: *Far.+Ar.* Daĝ ŷakayıkı olarak da bilinen bir tŷr ķiķek.

“nitekim nīlŷfer ve reyĥān ve **lāle-i nu‘mān** ve bŷdīne-i gāv-zebān ve ĥatmī-yi sipendān ve kiŷnīz ve kīkiz ve kāhŷ ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ĥaŷĥāŷ ca‘ferīne bilek mŷŷk ve māŷ ve yāsemīn ve ŷenbelīz ve mŷrd ve merzencŷ ve cevz-i bŷyā bābŷnec helīlec ve nergis ve ŷeķākīl ve ķaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāĝ ve bŷstān ve gŷl ve ķayır ve beylek ķiķek ve ķŷmen taķı mundayuķ yŷz miņ tŷmen” (BH 64a13-17)

nebāt: *Ar.* Bitki.

“hem daĝı yerden **nebāt** hīķ ŷsmedi” (KY B51v6b); “bu yıldan ol yıla deĝin kŷkden yere nice yaĝmur yaĝası durur nice yel esesi durur nice **nebāt** bitesi durur” (BH 29a20-21)

nergis: *Far.* Nergis.

“nitekim nīlüfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve **nergis** ve şeḳāḳīl ve ḳaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāg ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen taḳı mundayuḳ yŷz miş tŷmen” (BH 64a13-17)

merzencūş: *Far.* Mercanköşk, tŷylŷ yapraklı, gŷzel kokulu bir çiçek.

“nitekim nīlüfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve **merzencūş** ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeḳāḳīl ve ḳaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāg ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen taḳı mundayuḳ yŷz miş tŷmen” (BH 64a13-17)

mürd: *Far.* Mersin çalıısı.

“nitekim nīlüfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve **mürd** ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeḳāḳīl ve ḳaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāg ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen taḳı mundayuḳ yŷz miş tŷmen” (BH 64a13-17)

nīlüfer: *Far.* Nilŷfer.

“nitekim **nīlüfer** ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeḳāḳīl ve ḳaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāg ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen taḳı mundayuḳ yŷz miş tŷmen” (BH 64a13-17)

ot: Ot.

“ol aya muh arrem dediler ol aylar kim anuĝ içinde k k k rledi yaĝmur yaĝdı **ot** iek bitdi” (BH 34a4-5)

reyh n / reyĥ n: *Ar.* Reyhan, fesleĝen.

“g l   **reyh n** d rr   merc n saiserven” (KY B3r13b); “nitekim n l fer ve **reyĥ n** ve l le-i nu‘m n ve b d ne-i g v-zeb n ve  atm -yi sipend n ve kiŐn z ve k kiz ve k h  ve k sn  ve kev z ve genden  isfin c  aŐĥ Ő ca‘fer ne bilek m Ők ve m Ő ve y sem n ve Őenbel z ve m rd ve merzenc Ő ve cevz-i b y  b b nec hel lec ve nergis ve Őek k l ve  aranful ve s sen ve s nb l ve b ĝ ve b st n ve g l ve ayır ve beylek iek ve  men taĝı mundayuĝ y z miş t men” (BH 64a13-17)

Şandal: *Ar.* Bir t r aĝa.

“ol sar y ii vaŐfi beyle olsun /  amusı **Şandal** g lden olsun  mdi” (KY B35r12)

saz: Saz, kamış.

“Şu deĝli yıĝlaĝay men kim yaşumdan **saz** yola  ırlar” (ŞH 7a)

→ 2.1.3.2. “Sazlık, bataklık.”

siperĝam: *Far.* Fesleĝen.

“ve r zv na **siperĝam** aĝacı dibinde bey‘at bu on k n içinde baĝladı” (BH 66b7)

s sen: *Far.* Susam.

“nitekim n l fer ve reyĥ n ve l le-i nu‘m n ve b d ne-i g v-zeb n ve  atm -yi sipend n ve kiŐn z ve k kiz ve k h  ve k sn  ve kev z ve genden  isfin c  aŐĥ Ő ca‘fer ne bilek m Ők ve m Ő ve y sem n ve Őenbel z ve m rd ve merzenc Ő ve cevz-i b y  b b nec hel lec ve nergis ve Őek k l ve  aranful ve **s sen** ve s nb l ve b ĝ ve b st n ve g l ve ayır ve beylek iek ve  men taĝı mundayuĝ y z miş t men” (BH 64a13-17)

s nb l: *Far.* S mb l.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeqākīl ve қaranful ve sŷsen ve **sŷnbŷl** ve bāg ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen taқı mundayuқ yŷz miŷ tŷmen” (BH 64a13-17)

şenbelīz: *Far.* Şenbelid, sarı renkli bir çiçek.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve **şenbelīz** ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeqākīl ve қaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāg ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen taқı mundayuқ yŷz miŷ tŷmen” (BH 64a13-17)

‘ūd: *Ar.* Öd ağacı.

“**‘ūd** ‘anber müşg anda dütesŷnler / hem mŷnaққaş hem mu‘aṭṭar olsun ėmdi” (KY B35r16)

yāsemīn: *Far.* Yasemin.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve **yāsemīn** ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeqākīl ve қaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāg ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen taқı mundayuқ yŷz miŷ tŷmen” (BH 64a13-17)

yem: Yeşillik, sebze; hayvan yemi.

“ol ay kim anuŷ içinde ağaçlar yaprağı dŷkildi ot **yem** şarardı ol aya şafer dēdiler” (BH 34a5-6)

yıgaç: Ağaç. *krş.* ağaç

“yol üzere bir **yığaç** olur idi / ya ‘kūb anıñ túbünde oturur idi” (KY B11v16)

2.1.5.3. Bitki Bölümleri

budaq: Ağacın dal olacak sürgünü.

“**budaqları** erdüğünden elvān olsun / yemişleri elvān elvān olsun ėmdi” (KY B35r4); “ve **budaqları** kök dapa yönenmiş bolur” (BH 5b15)

çıbıq / çubuq: Çubuk, körpe dal.

“yañı bitmiş tal **çıbıqda** barmaqlaruñ” (KY B38r1a); “ve ol ay içinde <kim> bāğlar **çubuğı** uzatdı ve büstānlar urğan dartdı ve ağaçlar budaqlandı” (BH 34a9-10)

→ 2.1.8.5. “Çubuk; değnek biçiminde ince, uzun ve sert olan şey.”

qap: Kabuk.

“ol ağacun **qabın** şoyşalar erdi ve dibin qazşalar erdi” (BH 64b1)

→ 2.1.8.5. “Kap.”

kök: Bitkileri toprağa bağlayan bölüm.

“hurmā ağacınun **köki** berkinmiş bolur” (BH 5b14)

→ 2.1.16.13. “Temel, esas.”

misvāq: *Ar.* Dişlerin temizlenmesinde kullanılmak üzere genellikle erāk ağacından yapılan, bir ucu fırça şeklindeki çubuk parçası.

“namāza yunmaq başladıqda (...) **misvāq** kılmaq (...) ağzına su vèrmek” (FK 71b10-11)

sünbül: *Far.* Arpa, buğday, yulaf vb. ekinlerin tanelerini taşıyan kılıçlıklı başı, başak.

“yedi **sünbül** dağı buğday kördüm” (KY B48v8a)

tal: Dal, ağacın gövdesinden ayrılan kollarından her biri.

“yañı bitmiş **tal** çıbıqda barmaqlaruñ” (KY B38r1a)

tohum: *Far.* Tohum.

“ey bende receb ayında t̄ā‘at **tohmı** ekgil Şa‘bān ayında kōz yaşı birle Şuvargıl”
(BH 22a25)

yaprağ: Yaprak.

“aydur ađađlarda bir ađađ bar anuđ **yaprađı** dōkilmes ol mū‘mine meŋzer ol
kanđı ağağ durur” (BH 6a8-9)

2.1.6. Madenler

Ele alınan metinlerde geçen, yer kabuğunun içinde doğal etkenlerle oluşan ve ekonomik yōnden değer taşıyan mineralleri karşılayan adlar Madenler başlığı altında toplanmıştır.

bağır: Bakır.

“daŐ demūr **bađır** seddinden ĥalklar yerinde karār buldılar” (BH 10b3)

demūr: Demir.

“ol sedd kim ye‘cūc ve me‘cūc ileyinde bađladılar daŐdan **demūrden** bađırdan
durur” (BH 10a20-10b1)

2.1.7. İnsan Bedeni

İnsan Bedeni baŐlıđı altında metinlerde tespit edilen beden, organ, doku adları; vūcut salgıları ve sıvıları ile beden sağlığı, sağlık gereğleri ve sağlığı etkileyen maddeler sınıflandırılarak örneklendirilmiŐtir.

2.1.7.1. Beden, Organlar, Dokular

ağağ: Ayak. *krş.* **ayak**

“ya‘kūb anı iŐidūben öre ĥopdı / yūsufuđ **ađađnı** ũstünde ađnadı” (KY K5v13);

“yunmağı ũrdi emānetūđ ĥıldı zekātı ũrdi **adağuğ** ĥıldı” (BH 25b1-2)

ağız: Ağız.

“kendüleri **ağzıma** kan sürtdiler” (KY B13v10b); “ve ol kün dükel **ağızlara** mühr urğalar” (BH 28a10); “namāza yunmak başladuğda (...) misvāk kılmak (...) **ağzına** su vèrmek” (FK 71b10-11)

alāt: Ar. Uzuvar, organlar.

“ve daği bir erin çarnın yarsalar ve çarnın **alātın** dükel çıkarsalar” (FK 64b13-14)

alın: Alın.

“ol etmegi reyyāna ilter idim / **alnumdan** kuşlar kelip çapar emdi” (KY B44r7);

“anuğ için kim ölüm **alnuğda** yazılmış durur” (BH 33b1)

arça: Arka, sırt.

“şefkat kesüp yüzlerin döndürdiler / biri kelip **arçasın** keser emdi” (KY B10v6)

avuç: Avuç.

“sol **avuçın** azın azın açar ve sağ **avuçın** azın azın yumar” (BH 63a18)

ayağ: Ayak. *krş.* **ağak**

“**ayağlarım** ağırık oldum tēyür / kardaşları hīç nesneye bakmaz emdi” (KY B7v7a); “āşiler yalıñ **ayağ** yalıñçağ yüğrüşdügi kün durur” (BH 11b14);

“**ayağın** örü dursañız namāza” (FK 71a26)

a‘zā: Ar. Vücut parçası, organ.

“a‘zāsından bir narsesi çalur ise / ol a‘zānı baña alıp keliñ emdi” (KY B12v7a)

bağır: Göğüs, bağır; karaciğer.

“bu keçe çoynumda **bağırımı** basayın” (KY K5v15b); “yıyısı bolmasa **bağır** bolur” (BH 4b14-15)

barmağ: Parmak.

“anı körüp cümlesiniñ ‘aklı şişdi / turunç sanıp **barmağların** keser emdi” (KY B42v3); “ol **barmağı** birle işāret kılıp <ay> yarıldığı dün durur” (BH 32a3-4);

“burnuna su vèrmek (...) **barmaq** saşal arasına soşmaq sünnet ol [...]” (FK 71b11-12)

baş: Baş, kafa.

“samūrlu bōrki **başında** dutardı bir gözel kırgu” (ŞH 6b); “kendü elin yūsufuñ **başın** yuwdı” (KY B6v7a); “niceme ol **baş** közinde ğayib erse köñül közinde hāzır durur” (BH 7a14-15); “el yuğıl dirsekler birle (...) mesh kılıñ **başınıza**” (FK 71a26-71b1)

→ 2.1.3.4. “Bir şeyin yakını veya çevresi.” // 2.1.8.7. “Adet, tane.” // 2.1.16.13. “Temel, esas.” // 2.2.9. “Başlangıç, önce.”

bel / bël: Bel.

“yūsufuñ **beline** yip daqdılar” (KY B10r11a); “keldi berāt düni **kul bëlün** bekrü bangıl” (BH 33a14)

beñ: Vücutta bulunan siyah leke. *krş.* **meñ**

“elif dükeli hārflerden ileri durur evvel bir **qara beñ** erdi” (BH 115a20-21)

bende: *Far.* Bağlanmış olan, uzuv.

“gür içinde telim körüklü yüz büzülübən / yeti endām **bendeleri** üzülübən” (KY B38v1)

→ 2.1.9.10 “Kul, köle.” // 2.1.15.3. “Kul, Tanrı’ya göre insan, derviş, mürit.”

beñiz: Beniz, yüz.

“**beñzi** nūri köşki rüşen kılır emdi” (KY B28v3b); “süni ‘arza kılmak buyurdu anlar kim suvı artuğ içdiler susalıqları qanmadı **beñizleri** şargarmış dudakları yarılmış erdi iriñ birle qan aqar erdi” (BH 83b6-8)

beyin: Beyin.

“hasret odı köñli içine düşdi tizlik **beynisine** tokındı bir damla der **beynisinden** közine indi” (BH 100b2-3)

bıyık: Bıyık.

“kasuḳ ḳoltuḳ düsi **bıyık** kiderse andan arıḡ Şu birle yusa ol rāza yarar bolur”
(BH 37a16-17)

boğuz: Boğaz.

“anuḡ bereketinden ismā‘īl **boğuzun** bıçaḳ kesmedi” (BH 69a3)

boy: Boy, beden.

“**boyuḡ** laṭīf ḳaddüḡ yahşı ḳāmetüḡ düz” (KY B37v13b)

→ 2.1.8.7. “Uzunluk.”

boyun: Boyun

“**boynuna** salınuban yalvarur êmdi” (KY B6r7b); “ḳanda kim bir borçlu barısa
boynın ḡalḳ mazlimesinden āzāz dutḡıl” (BH 3a6-7)

burun: Burun.

“yılan çıyan ḳurt ḳarınça düzülüben / aḡız **burun** dil tamaḳdan kezer êmdi” (KY
B38v2); “**burnuna** su vêrmek (...) barmaḳ saḳal arasına soḳmaḳ sünnet ol [...]”
(FK 71b11-12)

→ 2.2.9. “Ön, önce.”

büksek: Göğüs, meme.

“ḳaçan oḡlan anasın emer bolsa anasınuḡ **büksegi** oḡlan aḡzında oḡlanuḡ közi
ana yüzinde süd **büksekden** oḡlan aḡzına aḳar” (BH 118b20-22)

deri: Deri.

“aydur <yêdi> neseden yaradılduḡuz ya‘nī balçıkdan ve menī sudan ve uyımış
ḳandan ve bir pâre etden ve **deriden** ve cāndan” (BH 55a4-5)

dīdār / dīzār: *Far.* Yüz, çehre.

“**dīdārıma** cānın fedā kıılır ėmdi” (KY B23v4b); “ve <mü’minler> kıurb u maħabbet ėmān seddinden **dīzār** ve rü’yet buldılar” (BH 10b4-5)

dil: Tat alma organı.

“yılan çıyan kıurt kıarınça düzölüben / ağız burun **dil** tamakıdan kezer ėmdi” (KY B38v2); “fu’adı ürdi rü’yet yerin kııldı **dilüğü** ürdi Őehādet yerin kııldı” (BH 25b9)

→ 2.1.11.1. “Lisan, anlatım.”

dirsek: Dirsek.

“el yuğıl **dirsekler** birle” (FK 71a26-71b1)

diş: Diş. *krş.* **düş**

“muħammed muştafa yıpar donından Şeker dilinden inçü **dişinden** ĥaber bėrür” (BH 4a12-13)

diz: Diz. *krş.* **düz**

“ālem ĥalkı kıorkıudan **dizin** düŐdüğü kün durur” (BH 11b15)

dopuķ: Topuk.

“meŐ kıılıņ başınıza (...) iki ayaķ yuğıl **dopuķlar** birle” (FK 71b1)

döş: Göğüs, bağır.

“**döŐiņ** açıp tebeŐüm kıılmaz idün / bu kün yavlaķ Őād sen dėrler ėmdi” (KY B62r4)

dudaķ: Dudak.

“bal Şekerden datluraķ **dudaķlaruņ**” (KY B37v16a); “süni ‘arza kıılmaķ buyurdu anlar kim suvı artuķ içdiler susalıķları kıanmadı beņizleri Şarğarmış **dudaķları** yarılımsı erdi iriņ birle kıan aķar erdi” (BH 83b6-8)

dü: Tüy.

“bir yetīm başın kim sığarısı ‘āşūrā küni ḥaḳ ta‘ālā ol ıulun teninde nice **dü** barısı degme bir kılına uçmaı içinde bir derece kaldırı bere” (BH 72b3-4)

düş: Diş. *krş.* **diş**

“yincüye beñzer seniñ **düşlerün** var” (KY B37v7b)

→ 2.1.16.5. “Düş, rüya.”

düz: Diz. *krş.* **diz**

“**düzin** çöküp ḥıdmetine el kaçurdı” (KY B21r3b)

→ 2.2.7.7. “Düz, düzgün.”

egin: Sırt, arka.

“nevbetleşü **eginiñize** köteresiz” (KY B6r12b)

el: El.

“kendü **elin** yūsufun başın yuwdı” (KY B6v7a); “eger biti sağ **el** ilmek ve kelmek diler erseñ tevḥīd birle bolasın” (BH 9b14-15); “**el** yuğıl dirsekler birle” (FK 71a26-71b1)

→ 2.1.9.9. “Sahiplik, mülkiyet.” // 2.2.8. “Yüzünden, -den dolayı.”

emcek: Meme.

“yā ḥāmıle bolsa yā saıal bitse yā ḥayıız görse iki **emcek** bitse” (FK 64a16)

endām: *Far.* Vücut, beden, boy bos.

“**endāmlarım** cümle mecrūḥ rencim kaçtıı” (KY B8v10b); “ol **endāmlaruñ** kim ḥarāb boldı ma‘şiyet birle ‘imāret kılgıl tā‘at birle” (BH 15b16-17)

èñe: Çene.

“ḥafıyye birle ya‘kūb nebī du‘ā kıldı / **èñegi** köksi üzre düşer emdi” (KY B75r1)

er alātu: *T.+Ar.* Erkeklik organı.

“arslık biregü bolur kim anıñ **er alâtı** dañı bolur ve urağut ‘avrati dañı bolur aña arslık dërler” (FK 63b24-25)

et / ét: Et, deriyle kemik arasında bulunan ve kas ile yağdan oluşan tabaka.

“yūsuf **étin** yemiş qanın içmiş / yūsufdın beni maħrüm maħzün qoymış” (KY B12v16); “ol nuṭfeyi ‘alaqa yarattum ya‘nī uyımış qan ol ‘alaqayı bir pāre **et** yarattum” (BH 108a19)

éyegü: Kaburga.

“bal şekerden datluraq dudaqlaruñ / **éyegülerüñ** köñlümi örter emdi” (KY B37v16)

fu`ād: Ar. Yürek, kalp, gönül.

“**fu`adı** ürdi rü`yet yerin kıldı dilüñü ürdi şehādet yerin kıldı” (BH 25b9)

göz: Göz. *krş.* **köz**

“oqçılardur **gözleri** hoş nese ol qaşları” (M IV-1a)

qadd: Ar. Boy.

“evvel oldur **qadde** yaħşı zarīf özlü” (KY B30r12a)

qāmet: Ar. Boy, endam.

“boyuñ laṭīf qaddüñ yaħşı **qāmetüñ** düz” (KY B37v13b)

→ 2.1.8.11. “Kıymet, değer.”

qarın: Karın.

“**qarını** açsa kiçi oğlan ārzūlasa emmegi ol” (BH 11a11); “ve dañı bir eriñ **qarının** yarsalar ve **qarın** alātın dūkel çıqarsalar” (FK 64b13-14)

qasuq: Kasık, vücudun karın ile uyluk arasındaki bölümü.

“**qasuq** qoltuq düsi bıyık kiderse andan arığ şu birle yusa ol rāza yarar bolur” (BH 37a16-17)

kaş: Kaş.

“okçılardur gözleri hoş nese ol **kaşları**” (M IV-1a); “hiläle benzer seniñ **kaşlaruñ** var” (KY B37v7a)

→ 2.1.3.1. “Dağ, tepe.” // 2.1.3.4. “Ön, ön taraf.”

kıı: Kıl.

“bir yetim başın kim sığarısa ‘aşūrā küni haq ta‘ālā ol kuluñ teninde nice dü barısa degme bir **kılına** uçmağ içinde bir derece kaldırı bere” (BH 72b3-4)

kol: Kol.

“rāvil tilep yehūdādan alumadı / ibni yemen **koluna** kirür emdi” (KY B62r14)

koltuq: Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer.

“kasuq **koltuq** düsi bıyık kiderse andan arıg şu birle yusa ol rāza yarar bolur” (BH 37a16-17)

koynun: Kollar arası, kucak.

“bu keçe **koynumda** bağırmı basayın” (KY K5v15b); “bağdād içinde bir zāhid bar erdi bayram küni **koynına** tolduru qoz koyar erdi” (BH 60b23)

kögüz / kökü: Göğüs.

“hafıyye birle ya‘küb nebī du‘ā kıldı / eñegi **köksi** üzre düşer emdi” (KY B75r1); “ma‘rifetüñ ornı köñül durur kabı **kögüz** durur” (BH 6b14-15)

köwde: Gövde.

“**köwdesinden** başın cüdā eter idi” (KY B69r6a)

köz: Göz. *krş.* göz

“teferrüc maqāmların **közin** körsem / keçe yene hıdmetge kelsem emdi” (KY B6r5); “qanda kim bir yetim barısa hasret yaşı **közinden** aqar” (BH 3a5-6)

köz mıǵarı: Göz pınarı, gözyaşı bezelerinin salgılandığı sıvıyı toplayan, gözün burun tarafındaki bölümü.

“hasret yaşı **köz mıǵarına** irkilür köñli birle haǵǵa yalvarur” (BH 23a1)

ǵulaǵ: Kulak.

“**ǵulaǵına** aǵlamaǵ üni keldi” (KY B12r11a); “**ǵulaǵuñ** birle öǵüt ve mev‘izet işitgil” (BH 4b13)

ǵursaq: Kursak.

“ayruǵ aylarda ǵarām birle doldurduǵları **ǵursaqı** bu ayda arıtsunlar dèdi” (BH 34b23-35a1)

kürpük: Kirpik.

“ǵamze ǵılsa dil-efrüz közlerüñ var / **kürpüklerüñ** cānumdan keçer èmdi” (KY B37v12)

liǵā: Ar. Yüz, çehre.

“iǵāmet bërse ǵullet ǵil‘at bërse uçsuz ǵıyısuz mülket bërse ǵicābsuz **liǵā** rü‘yet bërse” (BH 30b22-23)

ma‘de: Ar. Mide.

“evüñüzi aruduñ yaramas işden **ma‘deñüzi** arıduñ ǵarām aşdan” (BH 25b14-15)

meñ: Ben, vücutta bulunan siyah leke. *krş.* **beñ**

“ǵarflerüñ aşlı bir ǵara **meñ** durur” (BH 115b2)

omuz: Omuz.

“yūsuf ol dem köndürdi ‘arabı / **omzundan** ǵıǵardı bilezüǵi” (KY B46v11)

saç: Saç.

“**saçun** uçında rakş urur ne hâcetdür aña çalğu” (ŞH 8b); “darayuban uzun **saçın** örer êmdi” (KY B6v7b); “yazuksuz kenç oğlanlaruñ kara **saçın** ağardalar” (BH 28a20)

şadr: *Ar.* Göğüs, kalp, ön.

“**şadrim** içre meded şem ‘i sen yandurgıl” (KY B3r2a)

→ 2.1.9.12. “Başta gelen, önder.”

saqaq: Çene, çene altı.

“kâfûrdan artuqraq **saqaqlaruñ**” (KY B38r2a)

saqal: Sakal.

“yaş almadan luţufuraq **saqallaruñ**” (KY B37v15b); “taqı bu aq **saqal** hürmeti içün kim kıyâmette buyurmağıl kığırucılara kim kığıra tañrı ‘oşmândan bîzâr dëyü” (BH 97a21-22); “yâ hâmile bolsa yâ **saqal** bitse yâ hayız görse iki emcek bitse” (FK 64a16)

şüret: *Ar.* Yüz, çehre.

“bu **şüreti** seniñ üze kim yorıttı” (KY B21v9a)

sünek / süñük: Kemik.

“on iki **sünek** cümle yoq boldaçı” (KY B38r16a); “vây **süñükler** yerinden daşınmağa vây peşimân bolup yatmağa” (BH 14a7-8)

tamaq: Damak.

“yılan çıyan qurt qarınça düzülüben / ağız burun dil **tamaqdan** kezer êmdi” (KY B38v2)

tamar: Damar.

“ba‘d-ezân teninden qan aldurur olsa / haccâm anıñ **tamarına** neşter ursa” (KY B33r8)

ten: *Far.* Beden, vücut.

“halim diřvār **tenüm** mecrüh köñlüm mağmüm” (KY B8r10a); “**teniñ** birle hıdmet kılğıl” (BH 4b14); “farīze durur yumak **tende** yüz yumak başa mesh kılmaq” (FK 71b2)

tepü: Tepe, baş.

“pes yūsuf **tepüsine** kılıç vardı / yavlağ katı yalvardı zārı kıldı” (KY B21r1)

tırnağ: Tırnak.

“lü’lü’ mercāndan düzülmiş **tırnağlaruñ**” (KY B38r1b)

‘unuğ: *Ar.* Boyun, gerdan.

“yine kıyāmette oddan çıkan **‘unuğ** budaklanur” (BH 27a11)

urağut ‘avrati: *T.+Ar.* Dişilik organı.

“arslık biregü bolur kim anıñ er alātı dañı bolur ve **urağut ‘avrati** dañı bolur aña arslık dërler” (FK 63b24-25)

uyluğ: Kalçadan dize kadar olan bacak bölümü.

“azīz Yūsuf temām on bir yaşar idi ya‘küb sawçı **uyluğunda** uyur idi” (KY B3v1)

vücūd: *Ar.* Beden, gövde.

“dilüñni ğıybette arıtğıl köñlüñni ğasedden sağlağıl tā **vücūdunğ** rahmet suvına lāyık bolsun” (BH 16b13-14)

yağru: Sırt, sırtın yukarı kürek kısmı.

“ğāfil iken **yağrumdan** ol sıfadı” (KY B67v2a)

yañaq: Yanak.

“yāqūta beñzer seniñ **yañaqlaruñ**” (KY B37v15a); “mübārek ravzasından daşra çıqa yaş alma kibi **yañaqları** yarma belük saçları toz toprak birle bulaşmış bola” (BH 92a4-5)

yüz: Yüz.

“anıñ **yüzin** körmege yawlaq ever” (KY B5v2b); “arzularsın rencüzin sen döst **yüzin** körmeklik cān” (BH 11a9); “farīze durur yumaq tende **yüz** yumaq başa mesh kılmak” (FK 71b2)

zülfi: *Far.* Zülfi, şakaklardan sarkan saç lülesi.

“şeyādu hamzanuñ göñli senüñ **zülfiñ** semā’ında” (ŞH 8a); “züleyhā dürr ü mercānile **zülfi** örtüdi” (KY B36r1a)

2.1.7.2. Vücut Salgıları, Sıvıları

alaka: *Ar.* Kan pıhtısı, uyumuş kan.

“ol nuḫfeyi ‘**alaka** yarattum ya’nī uyımış kan ol ‘**alaka**yı bir pāre et yarattum” (BH 108a19)

der: Ter.

“hasret odı köñli içine düşdi tizlik beynisine tokındı bir damla **der** beynisinden közine indi” (BH 100b2-3)

irin: İrin, iltihap.

“süni ‘arza kılmak buyurdu anlar kim suvı artuq içdiler susalıqları kanmadı benizleri şarğarmış dudakları yarılmış erdi **irin** birle kan akar erdi” (BH 83b6-8); “kan yā **irin** yā saru su (...) kaçan çıksa teninden (...)” (FK 71b20-21)

kan: Kan.

“içürdü qahr ile **kanlar** yédürdi guşsa u kaygu” (ŞH 3b); “tū hamçū şir-i mastī dahı **kanum** içer sen” (M VI-4a); “yūsuf étin yemiş **kanın** içmiş / yūsufdın beni maħrūm maħzūn koymış” (KY B12v16); “ve bu tevħid birle müsülmānlaruñ **kanı** ve mālı kırtılır” (BH 6b1-2); “**kan** yā irin yā saru su (...) kaçan çıksa teninden (...)” (FK 71b20-21)

→ 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yūsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.”

köz yaşı: Gözyaşı.

“ey bende receb ayında t̄ā‘at toḥmı ekgil şa‘bān ayında **köz yaşı** birle şuvargıl”
(BH 22a25)

menī: Ar. Meni, sperm, döl.

“aydur <yēdi> neseden yaradıldıñuz ya‘nī balçıkdan ve **menī** sudan ve uyımış
kandan ve bir pāre etden ve deriden ve cāndan” (BH 55a4-5)

nuḫfe: Ar. Meni, döl.

“ol **nuḫfeyi** ‘alaḳa yarattum ya‘nī uyımış ḳan ol ‘alaḳayı bir pāre et yarattum”
(BH 108a19)

yaş: Gözyaşı.

“şu denli yıḡlaḡay men kim **yaşumdan** saz yola kırlar” (ŞH 7a); “ḳulven dēdi
közlerinden **yaşlar** aḳdı” (KY B17r8a); “ḳanda kim bir yetīm barısa ḥasret **yaşı**
közinden aḳar” (BH 3a5-6)

→ 2.1.9.1. “Doḡuştan beri geḳen ve yıl birimi ile ölçülen zaman.” // 2.2.7.1. “Genç,
taze.”

2.1.7.3. Beden Sağlığı, Sağlık Gereçleri, Sağlığı Etkileyen Maddeler

aḡrı / aḡrık: Ağrı.

“ayaḳlarım **aḡrık** oldum tēyür / ḳardaşları hīḳ nesneye baḳmaz ēmdi” (KY
B7v7); “sürme dürtinse bu kün içinde ol mü‘min īmin köz **aḡrısından** bolḡa”
(BH 74b11)

aḡu: Aḡı, zehir.

“güḳeklep özüme sākī ne munḳa yutdurur **aḡu**” (ŞH 1b); “ḥabbāz ile sākīni
antlaşdırdı / reyyāna **aḡu** vērünḡ dēyür ēmdi” (KY B43v15); “fulānuḡ **aḡusu**
şeker durur şekerı nite bolḡa” (BH 41b4)

‘ālī: Ar. Hasta, illetli.

“nice aydurlar maña ey şayru ‘**ālīl**” (BH 99b5)

arnuq: Yorgunluk.

“bular anda dursunlar dūnyā **arnuğından** diñlensünler” (BH 27b15-16)

cerāhat: Ar. Yara.

“**cerāhatiñ** merhem érdi émdi” (KY B61v16b)

cereb: Ar. Uyuz hastalığı.

“eger cim aldın yazsa **cereb** bolur receb ulu demek bolur cereb uyuz demek bolur” (BH 15b17-18)

dārū: Far. İlaç.

“aklı kelmez hiç **dārū** kār kılmaz émdi” (KY B27r13b)

dermān: Far. İlaç, şifa.

“hiç kim birle keleş söz sözlemez / hiç tabībler buña **dermān** kılmaz émdi” (KY B27r15)

→ 2.1.9.3. “Güç, takat.” // 2.1.16.3. “Çıkar yol, çare.”

merhem: Ar. İlaç.

“renc üçün kayğurmağıl şād olğıl / cerāhatiñ **merhem** érdi émdi” (KY B61v16)

→ 2.1.16.3. “Çare.”

neşter: Far. Cerrahide kesme işlemlerinde kullanılan bıçak.

“haccām anıñ tamarına **neşter** ursa” (KY B33r8b)

sayru / şayru: Hasta.

“biguft **sayru** idi yolda yoldaşum ardı” (M IX-3b); “nice aydurlar maña ey **şayru** ‘**ālīl**” (BH 99b5)

şıhhat: Ar. Sağlık, esenlik.

“sökellere **şihhat** şifā bër” (BH 3a8)

→ 2.1.16.13. “Doğruluk.”

sökel: Hasta, sakat.

“**sökel** bolanlardan nicesi oņası nicesi ölesi durur” (BH 29a23-24)

sökellik: Hastalık. *krş.* **sükelik**

“melik celle celāluhu bu ay içinde **sökellikde** yemek buyurdı” (BH 38b16-17)

sükelik: Hastalık. *krş.* **sökellik**

“‘abdurrahman bin ‘afv gendü urağutına üç talak vèrmiş ölüm **sükelikinde**” (FK 64b22-23)

şifā: *Ar.* Hastalıktan kurtulma, onma.

“sökellere şihhat **şifā** bër” (BH 3a8)

ta‘ab: *Ar.* Yorgunluk.

“huşū‘ bolmasa renc **ta‘ab** bolur” (BH 4b17)

uyuz: Bulaşıcı bir deri hastalığı.

“eger cim aldın yazsa cereb bolur receb ulu demek bolur cereb **uyuz** demek bolur” (BH 15b17-18)

zehir: *Far.* Zehir, ağı.

“hanum ‘ışkında çirğar men **zehir** pür bolsa yan dağı” (ŞH 2b)

2.1.8. Gündelik Yaşantı Ögeleri

Bu başlık altında insanların gündelik yaşantılarının parçası olan ateş, su, toprak; beslenme; giyim kuşam; güzellik, kişisel bakım; madde, nesne, eşya, araç gereç, taşıt; müzik, müzik aletleri; miktar, ölçü, hacim, hesap; mesafe, yakınlık-uzaklık; yol, geçit;

eğlence, ziyafet, gezinti; ticaret, ekonomi; tarım; kent, konut, istihkâm ile ilgili adlar metinlerde tespit edilerek sınıflandırılmış ve incelenmiştir.

2.1.8.1. Ateş, Su, Toprak ve İlgilerini İçeren Adlar

balçık: Balçık, çamur.

“aydur <yēdi> neseden yaradıldıñuz ya ‘nī **balçıkdan** ve menī sudan ve uyımış kıandan ve bir pāre etden ve deriden ve cāndan” (BH 55a4-5)

daş: Taş. *krş.* **taş / taş**

“gewher **daş** dērler gewher **daş** olmaz” (KY B78v14a); “ol sedd kim ye’cūc ve me’cūc ileyinde bağladılar **daşdan** demürden bakırdan durur” (BH 10a20-10b1)

→ 2.1.3.4. “Dış, iç karşıtı.”

dopraq: Toprak. *krş.* **tofrağ, toprağ**

“kerek bolsun kıara yēr **dopraqınça**” (BH 14b19)

dütün: Tütün.

“āh dēsem nefesümden **dütün** çıkar” (KY B69v6a); “ve bir ülüsi **dütün** bolğa ve üçinçi ülüsi nūr bolğa” (BH 26b14)

kıaya: Kaya.

“ve ol ay kim anıñ içinde daşlar kıızdı ve **kıayalar** ve kıum kıızğun boldı” (BH 34a10-11)

kıayır: Kum yığını.

“deñiz köpüginçe bolur erse ve eger **kıayır** sağışınça bolur erse” (BH 12b22-23)

kireç: *Far.* Mermer, tebeşir, kireç taşı, alçı taşı gibi birçok taşın özünü oluşturan kalsiyum oksit.

“deriyi sepiler bolsalar eylemek için ilkin **kirece** kemişürler daşdın düşün yolarlar içindeki etin yonarlar” (BH 37a13-14)

köpük: Köpük.

“deñiz **köpüginçe** bolur erse ve eger kıayır sağışınça bolur erse” (BH 12b22-23)

ķum: Kum.

“bolursa yazuęun hem yer **ķuminęa** / baęıřlaya ęalap anı kōzūn aęup yuminęa”
(BH 14b20)

od / ot: Ateş.

“şamed **oti** tokunsa hiç oğalmaz” (KY B39v16a); “mařrıķdan mağribe değin
ķanda kim bir ğarīb barısa ğurbet **odi** anı yaęar” (BH 3a4-5); “resūl aydur abdest
ķılur erken saęal arasına barmaķ soķmasa ķıyāmet gūn **od** soķsalar (...)” (FK
71b17-18)

su / şu: Su. *ķrř.* şuv, suw

“dānam man īn ķadar ki baturķīst āb **su**” (M VII-2b); “ęalap aydur celle celāluhu
men kōkden **řu** yere dōker men” (BH 15b6); “[...] iři ūzre oturdu **su** dōkdi bařa
dōrt bāreden bir bāre meş ķıldı” (FK 71b7)

şuv: Su. *ķrř.* su / şu, suw

“azīz-i men receb ayı meşeli **şuva** meņzer” (BH 15b4)

suw: Su. *ķrř.* su / şu, şuv

“elvān yerler aķar **suwlar** cūmle kōrsūn / řaęralarda ravżalarda ęięek dērsūn”
(KY B5v8)

taş / şaş: Taş. *ķrř.* daş

“ķuyunıę ķaraęında bir **taş** olur idi” (KY B11r3a); “ol şağun **şaşları** gevherr erdi”
(BH 22a1-2)

tofraķ: Toprak. *ķrř.* dopraķ, řopraķ

“mařlahat eyledūr suwęa ķirseņ / boynunđan tozan **tofraķ** kitsūn ēmdi” (KY
B24r6)

řopraķ: Toprak. *ķrř.* dopraķ, tofraķ

“ķaęan kim ōlūyū sine ķosalar ve ūstine **řopraķ** yumsalar” (BH 13b18)

toz / řoz: Çok kūęūk ve hafif paręacıklara bōlūnmūř toprak.

“mu‘athtar atı **tozından** tozardı müşk ile gül-bü” (ŞH 5b); “mübârek ravzasından daşra çıka yaş alma kibi yañaqları yarma belük saçları **toz** toprak birle bulaşmış bola” (BH 92a4-5)

2.1.8.2. Beslenme

aş: Yemek.

“**aş** yedürdi kendüsi suw üçürdi” (KY B6v8a); “evünüzi aruduñ yaramas işden ma‘deñüzi arıduñ harām **aşdan**” (BH 25b14-15)

aşlık: Yemek yapmak için hazırlanan ve saklanan şeyler; kurutulmuş buğday.

“altun kümüş vèrüp **aşlık** satun aldı” (KY B51v9a)

azık / azuk: Azık, yol yiyeceği.

“**azukın** ite vèrüp yedürdiler / bardağından suwın dağı dökerler emdi” (KY B7r15); “bère bunda saña <haq> **azıkuñı**” (BH 14b18)

bal: Bal.

“**bal** şekerden datlu idi anıñ sözi” (KY B29r4b); “anuñ şuvı südden ağırak durur **bal**dan datlurak durur kıardan şovuğırak” (BH 22b6-7)

biryān: *Far.* Kebap.

“bir dağı ayrılmağdan bağrumı **biryān** kılam” (BH 72a17)

bişürici: Pişirici, pişiren.

“odı senüñ çigün **bişüriciñ** kıldı yeli senüñ yıylağuçun kıldı” (BH 24b18-19)

çig: Çiğ, pişmemiş.

“odı senüñ **çigün** bişüriciñ kıldı yeli senüñ yıylağuçun kıldı” (BH 24b18-19)

çörek: Çörek.

“yine üç arpa **çöregi** için ‘aliye on āyet keldi ögdül” (BH 134b5-6)

étmek: Ekmek. *krş.* ötmek

“ta‘ām arpa **étmegi** vèrgil èmdi” (KY B17r12b)

ġizā: *Ar.* Gıda, besin.

“zīrā kim ikevlesi cān **ġizāsı** durur” (BH 39a17-18)

ķūt: *Ar.* Azık, rızık.

“bu pārsā bir dūn endīşe ķıldı aydur men kündüzüm için **ķūt** ketürmes men bu uraġutġa nafaķa yètürmes men bir bucaķ alup oturmayaım yarın çıķayım muzdūrlıķ ķılayım” (BH 80a19-20)

loķma: *Ar.* Aġza bir defa alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum.

“yūsuf sewünüp birer **loķma** andan yedi” (KY B23r1b)

nān: *Far.* Ekmek.

“yūsuf ta‘ām yer iken **nān** kizlemiş / pinhān anı yoķsullara vèrmiş” (KY B66v5b-B66v6a)

ötmek: Ekmek. *krş.* **étmek**

“ħabbāz aydur ben daġı bir düş kördim / başıma çok **ötmekler** köterür idüm” (KY B44r6)

perhīz: *Far.* Perhiz, beslenme düzeni.

“bu ay içre **perhīz** bèrdüm şıyām” (BH 36b25)

rızķ: *Ar.* Yiyecek, içecek şey, azık.

“her keçe **rızķı** anıġ bir nār idi” (KY B10r9a); “amel eyü mü’ mine yuvada dūneyen ķuş kibi durur taġrı bèrür **rızķı** dūrişmedin” (BH 14a3)

sirke: *Far.* Sirke.

“daķı ġavf meşeli **sirkeye** meñzer” (BH 135a1)

süd: Süt.

“anuñ şuvı **südden** ağırak durur baldan datlurak durur kıardan şovuğırak” (BH 22b6-7)

şeker: *Far.* Şeker.

“bal **şekerden** datlu idi anıñ sözi” (KY B29r4b); “muħammed muştafa yıpar donından **şeker** dilinden inçü dişinden ħaber bërür” (BH 4a12-13)

şerbet: *Ar.* Şerbet, içilecek şey.

“her kim resizelik **şerbetin** içdi erse aña vācib boldı tañrı emrine bël bağlamak” (BH 40b15)

ta‘ām: *Ar.* Yemek. *krş.* **tağām**

“ħulle kiyip yūsuf **ta‘ām** yeyer ėmdi” (KY B11r8b); “aħşamı ürdi **ta‘amuñ** için yatsuyı ürdi uyımaq için” (BH 25b3)

tağām: *Ar.* Yemek. *krş.* **ta‘ām**

“pes köndürdi anları yūsuf şiddik / kıldı ihsān **tağām** tevāzu‘lığ” (KY B59v3)

tuz: Tuz.

“hem **tuz** ötmek bizde yedüñüz dër” (KY B67v10a)

2.1.8.3. Giyim Kuşam ve İlgilerini İçeren Adlar

‘aşā: *Ar.* Asa, baston.

“nitekim müsā **‘aşası** dükeli ‘aşālar içinde ‘acebrağ erdi” (BH 51a2)

‘atf: *Ar.* Yama.

“**‘atf** dëmek yama bolur nitekim ÷on yamasalar yama biri biri birle ulaşup bir bolur” (BH 110a3-4)

ağlas: *Ar.* Bir tür ipekli kumaş.

“geyürdü dürli **ağlasnı** minürdi bir eyü tazi” (ŞH 6a); “velākin ħiç altunum yok / käle birle kumāşım **ağlasım** çok” (KY B16v9)

bāzu-bend: *Far.* Pazubent, kol muskası.

“andan yūsuf aña **bāzu-bendü** vèrdi” (KY B61r15a)

börk: Başlık, külâh.

“samūrlu **börki** başında dutardı bir gözel kırgu” (ŞH 6b)

destār: *Far.* Sarık.

“hem andağoğ **destāri** eliñ almaz” (KY D69r6b)

don: Giysi. *krş.* **ton**

“hağ selāmın hülle **donun** kiydürür emdi” (KY D23r15b); “muḥammed muştafā

yıpar **donundan** şeker dilinden inçü dışından ḥaber bérür” (BH 4a12-13)

donbal: *Ar.* Bir çeşit giysi.

“işhāk sawçı **donbalni** hem kiyürdi” (KY B6v11a)

edük: Edik, mest.

“el birle **edüke** mesh tarttı yine gördük kamu başa mesh tarttı” (FK 71b7-8)

etek: Giysinin belden aşağıda kalan bölümü.

“kardaşın şefkatin zāhir kıldı / **etegin** altına sığındur dèdi” (KY B8v16)

→ 2.1.3.1. “Dağ, tepe, yığın vb. yamaçlı şeylerin alt bölümü.” // 2.1.3.4. “Bir şeyin çevresi, etrafı.”

ḥarir: *Ar.* İpek.

“taş yūsufa **ḥarirde** yumşak oldı” (KY B11r5a); “bir nicelere **ḥarir** ton keyüreler” (BH 28a22)

ḥil‘at: *Ar.* Yüksek makamdaki zatların beğendiği kimseye ve takdir edilen zevata giydirdiği kıymetli elbise, kaftan.

“ağır **ḥil‘at** tazu at bağısladı” (KY D21v16a); “ol er kim hağ bezedi anuñ için firdevsi **ḥil‘at** bèrdi aña sündüsü” (BH 11b22)

‘imāme: *Ar.* Sarık.

“‘ibrāhīm ‘**imāmesin** başına çaldı” (KY B6v10a)

kāle: *Far.* Kumaş.

“velākin hiç altunum yok / **kāle** birle kumāşım atlasım çok” (KY B16v9)

kemer: *Far.* Kemer, bel bağı.

“ismā‘īl **kemerini** kuşandurdu” (KY B6v10b)

könlek: Gömlek, göğüs üzerine giyilen giysi.

“ey dirīğa kefen olsun bu **könlek**” (KY B10v3b); “bir dürlü receb ayı yūsuf peygāber **könlegine** meñzer” (BH 15b22-23)

kumāş: *Ar.* Pamuk, yün, ipek vb.nden makinede dokunmuş her türlü dokuma.

“üçünçi yıl kāle **kumāş** hem ketürdi” (KY B51v10b)

kur: Kuşak.

“muḥammed muştafāya maḥabbet **kur** kuşağın recebün soñ on küninde kuşaddılar” (BH 16b17-18)

kuşak: Genellikle kumaştan yapılmış, bele sarılan uzun ve enli bağ.

“altun **kuşak** şeşiben bağışladı” (KY D21v15b); “muḥammed muştafāya maḥabbet kur **kuşağın** recebün soñ on küninde kuşaddılar” (BH 16b17-18)

libās: *Ar.* Giysi.

“züleyhā za‘īf oldı közi körmez / ta‘ām **libās** almağa elin vërmez” (KY B53v6)

niķāb: *Ar.* Yüz örtüsü, peçe.

“**niķāb** soyup yüzün açuķ kıldıysa / sarāydan nūrı balkup çıkar emdi” (KY B24v9)

palās: *Far.* Çul, aba, elbise.

“pes yūsufi ol dem yola ketürdiler / **palās** kiyürüp bir deveye mindürdiler” (KY B19r1)

sündüs: *Ar.* İpin yanı sıra altın ve gümüş tellerle dokunan, kaftan ve giysi dikiminde kullanılan bir tür ipekli kumaş.

“ol er kim haq bezedi anuñ için firdevsi hil‘at bërdi aña **sündüsü**” (BH 11b22)

ton: Giysi. *krş.* **don**

“ëginine dürlü dürlü **ton** kiyürdi” (KY B6v8b); “bir kün tünī keldi қаққара islü opraq don keyüp aydur yā şeyh mënüm **tonuma** gülef suvın saçğıl” (BH 16b6-7)

yaqa: Giysinin önden bitişen iki kenarı.

“tolun ay mu‘ayyen kökden indi / қоynuma kirüben **yaqamdan** çıқdı” (KY B14r7); “yëñ **yaqanı** yırtubanı nevhā kılup ağılasa” (BH 156b10)

yama: Yama.

“aţ demek **yama** bolur nitekim ton yamasalar **yama** biri biri birle ulaşup bir bolur” (BH 110a3-4)

yeñ / yëñ: Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı.

“edeb birle selām vërdi hıdmet kıldı / utanuban **yeñin** yüzine dutar ëmdi” (KY B49v1); “yëñ **yaqanı** yırtubanı nevhā kılup ağılasa” (BH 156b10)

2.1.8.4. Güzellik, Kişisel Bakım (Temizlik, Süsleme/Süslenme, Süs Eşyası, Değerli Taş, Takı, Güzel Koku)

‘aķiķ: *Ar.* Türlü renklerde, parlak ve değerli bir taş.

“dürlü dürlü direkler anda diksün / bir neçe direkler ‘**aķiķ** olsun” (KY B35r5)

‘anber: *Ar.* Amber balığından çıkarılan güzel kokulu bir madde.

“dürlü yıpar ‘**anber** kibi қоқур ëmdi” (KY B24v7b); “bir yël eser ‘arş altından uçmaq ağaçlarınuñ yapraqları biribirine doқınur ve ol yapraqlardan müşk ‘**anber** saçılır” (BH 45a3-4)

belük: Bölük, saç örgüsü. *krş.* **bölük**

“mübârek ravzasından daşra çıka yaş alma kibi yañaqları yarma **belük** saçları toz toprak birle bulaşmış bola” (BH 92a4-5)

bölük: Bölük, saç örgüsü. *krş.* **belük**

“bulardan bir oğlan kördi saçı **bölügi** yapmış dili dudağı katmış yalıñ ayak yaşı aķar ʔon oprak yüz ʔoz toprak ağlayu oturur erdi” (BH 60a13-14)

→ 2.1.16.19. “Kısım, parça.”

bezek: Süs, ziynet; nakış.

“güher yâküt birle anı **bezek** kılsun” (KY B35r9b); “peygâmblerler **bezegin** kıldı zeynü’l-enbiyâ deýü anuñ için aydurlar” (BH 24a18-19)

bilezük: Bilezik.

“yüsuf ol dem köndürdi ‘arabı / omzundan çıkardı **bilezügi**” (KY B46v11)

billür: *Ar.* Kesme cam, kristal.

“bir neçe direkler **billür** olsun / bir neçesi dürr ü mercân olsun emdi” (KY B35r6)

boğmaq: Boyna takılan takı, gerdanlık.

“subhân ol uluğ tañrıya kim ana suçını kızlarına zînet kıldı ʔol bağı **boğmaq** kıılır ata suçını oğlanları derdine dermân kıılır” (BH 100b14-15)

cevher: *Ar.* Cevher, değerli taş.

“arşı yarattı bir yaşıl **cevherden** ‘azamet birle” (BH 115b3-4)

cülâb: *Ar.* Gül suyu.

“yüz on dört süre kökden melik indürdi / ʔur’ân **cülâbı** birle muħammedi ʔandurdi” (BH 65b22-23)

çirk: *Far.* Kir, pas.

“bargil tonuñ **çirkini** yugil gülef suvına lâyıķ bolsun” (BH 16b9)

dürr: *Ar.* İnci.

“gül ü reyhān **dürr** ü mercān saçıserven” (KY B3r13b)

gevher / gewher: *Far.* Cevher, inci. *krş.* **güher**

“**gewher** daş dەرler **gewher** daş olmaz” (KY B78v14a); “ol tağun taşları **gevher** erdi” (BH 22a1-2)

güher: *Far.* Cevher, inci. *krş.* **gevher / gewher**

“közlerinden **güher** kibi yaşlar aqdı / faşih dilin şahih sözün sözler emdi” (KY B26r2)

gül-āb: *Far.* Gül suyu.

“bir qarıcık bir **gül-āb** alup keldi” (KY B25r16a)

gülef: *Far.* Gül suyu.

“hikāyet kılurlar kim bir er bar erdi rāygān **gülef** suvın saçar erdi” (BH 16b5-6)

halhāl: *Ar.* Halhal, kadınların ayak bileklerine taktıkları bilezik.

“ayağında mercān **halhāl** қоşar emdi” (KY B36r12b)

halqa: *Ar.* Halka, küpe.

“kullar kılunuñ nişānı ol durur kim kulağı delüklü bolur ve kulakına **halqa** keçürilmiş bolur ve alını dāğlu bolur” (BH 35a14-15)

inçi / inçü: İnci. *krş.* **yincü / yinçü**

“**inçi** vērür bizden aña bizden artuķ tafar” (KY B5v3a); “yarın anda mü’min üzre **inçü** mercān saçmağa” (BH 10a10)

kāfūr: *Ar.* Güzel kokulu bir madde.

“**kāfūrdan** artuķraq saķaķlaruñ / ellerüñ harir zibādan yumşaq emdi” (KY B38r2)

kir: Herhangi bir şeyin veya vücudun üzerinde oluşan pislik, pasak.

“receb ayı bulardan keçer duymasalar yazuğ **kirin** tenlerinden yumasalar” (BH 17b1-2)

kol bağı: Bilezik.

“subhān ol uluğ tañrıya kim ana suçını kızlarına zīnet kıldı **kol bağı** boğmağ kılur ata suçını oğlanları derdine dermān kıılır” (BH 100b14-15)

lü`lü`: Ar. İnci.

“lü`lü` mercāndan düzülmiş tırnaqlaruğ” (KY B38r1b)

mercān: Ar. Mercan balığının iskeletinden elde edilen ve süs eşyaları yapımında kullanılan madde.

“altun kümüş yincü **mercān** nişār kıldı” (KY B50v11a); “yarin anda mü`min üzre inçü **mercān** saçmağa” (BH 10a10)

sürme: Sürme.

“közlerine **sürme** dağı darter emdi” (KY B6v9b); “**sürme** dürtinse bu kün içinde ol mü`min ĩmin köz ağrısından bolğa” (BH 74b11)

yāķüt: Ar. Koyu kırmızı renkte değerli bir taş.

“güher **yāķüt** inçi mercān üze kıoydı” (KY B30v14b); “ol köşküñ bināsı kıızıl **yāķüt**dan bola” (BH 61b11)

yıpar: Güzel koku.

“tonnı **yıpar** birle yazlandurdı” (KY B6v9a); “muħammed muştafa **yıpar** donından şeker dilinden inçü dişinden ħaber bërür” (BH 4a12-13)

yincü / yinçü: İnci. *krş.* **inçi / inçü**

“**yincü** mercān birle bağlap saçın örer” (KY B33r2b); “ol ħuru`l-`aynlar **yinçü** ħayme içinde bolalar” (BH 45a11)

yumaķlıķ: Yıkamak.

“çıkduķı yer arık yere yayılsa (...) haķ bolur **yumaķlıķ** (...)” (FK 71b21-22)

yüzük: Yüzük.

“birisi ol **yüzügi** yutmuş idi / ol yüzük süleymānıñ bayıķ ėmdi” (KY D23v12);

“alī tañrıyı sever erdi ammā teni **yüzügi** sever erdi” (BH 131a7-8)

zīnet: Ar. Süs, bezek.

“subhān ol uluğ tañrıya kim ana suçını kızlarına **zīnet** kıldı ķol bağı boğmaķ kıılır ata suçını oğlanları derdine dermān kıılır” (BH 100b14-15)

2.1.8.5. Madde, Nesne, Eşya, Araç Gereç, Taşıt

açķar: Anahtar.

“beline kıızıl altun **açķar** bağlar” (KY B66r16a)

āf-tābe: Far. İbrik, su kabı.

“kıızıl altun taş **āf-tābe** eline vėrdi” (KY B42r15a)

bağ: Bağ, halat, uçkur.

“**bağ** buğağın şeşmegil ayağından” (KY B17r10a); “kaçan yūsuf kıuyudan çıķdı **bağa** buķağuya düşdi şükr kıılmadı” (BH 107a18)

bardaķ: Bardak, testi.

“**bardağına** suwun dağı koyar ėmdi” (KY B6v11b); “nitekim bireğünüñ üç **bardaķ** suyı bolsa ikisi arığ bolsa ve biri arığsuz bilümese arığ ķanķı durur” (BH 95a6-8); “tahāret kıılmaķ sünneti ol durur elin yumayınca **bardaķa** yuķamaya” (FK 71b9)

beşik: Beşik.

“seniñ hāliñ **beşik** başından baķdı kōrdi” (KY B53r3b)

bıcaķ: Bıcaķ. *krş.* **pıcaķ**

“anuñ bereketinden ismā‘ıl boğuzun **bıcaķ** kesmedi” (BH 69a3)

binü: Binilecek şey, binek hayvanı.

“üçünçi nefis durur kuluñ **binüsü** durur” (BH 6b4)

bisāṭ: *Ar.* Döşek, yatak.

“eger yer yarattum erse **bisāṭ** senüñ eger yılduz yarattum erse yolçı senüñ eger ay yarattum erse boyacı senüñ” (BH 104b5-6)

böz: *Ar.* Bez.

“uçmañdan **böz** ketürüp kefen sardı” (KY B76r3b)

carā: *Far.* Çerağ; mum, kandil vb. ışık veren araç. *krş.* **çerāğ**

“ferāiz mes’ elelerinden anca nese kim andan **carā** yok” (FK 60a9)

çādır / çāzır: *Far.* Çadır; örtü.

“sen şanemi **çādır**la örte kuduñ / ben şamedüm nete örütsem olur emdi” (KY B39v10); “ümmü seleme durdı **çāzır**a kirdi” (BH 76a1)

çaķmak: Çakmak.

“tañrı odı **çaķmağı** aña doķınsa añsuzın āh birle ‘ışķ odı ağızından çıkar” (BH 89a11)

çanaķ: Toprak, metal vb. bir maddeden yapılmış yayvan, çukurca kap.

“mü’ minüñ arzūsı řu erdüğın bilür bir **çanaķ** buzlu řu bile ketürür” (BH 22b13-14)

çerāğ: *Far.* Mum, kandil vb. ışık veren araç. *krş.* **carā**

“ay kün anuñ **çerāğı** havā anuñ eyvānı” (BH 4a7)

çıbıķ: Çubuk; değnek biçiminde ince, uzun ve sert olan şey.

“ol direkler dübinde **çıbıķ** diksün” (KY B35r7a)

→ 2.1.5.3. “Çubuk, körpe dal.”

çuval: *Far.* Büyük torba.

“andan şonra açdılar **çuvalların**” (KY B60r13a)

direk: Uzun ve kalın destek. *krş.* **tirek**

“yerden kökge nürdan **direk** olur emdi” (KY D23v16b)

→ 2.1.8.13.4. “Sütun.”

döşek: Döşek, yatak.

“harīr zībā **döşekler** döşediler” (KY B29v13a); “yēr anuḡ **döşegi** kök anuḡ sayvānı” (BH 4a6-7)

düdük: Düdük.

“ol qarḡudan **düdük** eylediler” (BH 139a13)

düyme: Düğme.

“**düyme** dek bolup şuret yatur emdi” (KY B38r14b)

eyer: Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne.

“kaçan **eyer** ursalar kişner idi” (KY B52r16a)

hayme: *Ar.* Çadır.

“ol hūru’l-‘aynlar yinçü **hayme** içinde bolalar” (BH 45a11)

hicāb: *Ar.* Örtü, perde.

“ol **hicābuḡ** uzunluḡı yetmiş yıllıḡ yēr bola” (BH 19b10); “seyek idileri dört dürlü kişiler durur ilk ana durur eger kimerse bolmasa **hicāb** kıla” (FK 63b18-19)

inān: *Ar.* Dizgin.

“aceblep at **inānın** dartar emdi” (KY B55r5b)

ip: İp, iplik. *krş.* **yip**

“dördünçi **ipe** sebeb dēdi nitekim aydur (...)” (BH 7b11)

kaḏeḥ: Ar. İçki içmeye yarayan ayaklı bardak.

“kıızıl altun **kaḏeḥ** ile koyar idüm / reyyāna şundum anı içdi ėmdi” (KY B44r5)

kaḥı: Halı.

“mescide **kaḥılar** ve namāzlaḡular döşeseler ve miḥrāb ve minber bezeseler”
(BH 53a3-4)

kaḏīl: Ar. Kandil, ışık.

“önünjde nūrdan **kaḏīl** yanar idi” (KY B10r9b); “miřkāt **kaḏīl** durur kögüz aḡa meñzer” (BH 6b17-18)

kaḡ: Kap.

“ma‘rifetün ornı köñül durur **kaḡı** kögüz durur” (BH 6b14-15)

→ 2.1.5.3. “Kabuk.”

kaḡ kaḡaḡ: Tencere, tava, sahan vb. mutfak eşyası.

“köñül tañrınun ‘azze ve celle **kaḡı kaḡaḡı** durur” (BH 7a15-16)

kaḡrān: Ar. Siyah, sert kokulu, hızla yanan ve suda erimeyen bir madde.

“bir nicelere **kaḡrān** köñlek keyüreler” (BH 28a22)

kaḡuḡ: Kayık.

“yaş kölük dēdügüm at kaḡır eşek durur ḡuru kölük dēdügüm kemi **kaḡuḡ** zevraḡ durur” (BH 68a3-4)

kemi: Gemi.

“yā nūḡ sen **kemiden** selāmet ingil” (BH 40a6-7)

kerye: Bardak.

“ol ferişte bir kıızıl altun sırça şıfatlu **kerye** şarāb birle doldurur aşaka iner” (BH 23a3-4)

kilim: *Far.* Kilim.

“ışbu **kilim** mēnüm kefenüm bolsun” (BH 97a12)

kiliz: *Far.* Kilit.

“ve allāhu ekberi ürdi namāzuñ **kilizin** kıldı” (BH 25a25)

kova: Kova.

“beşir büşrā ikilesi **kova** aldı / kıyunıñ üzesine hāzır keldi” (KY B15r5);

“yoqsul bir **kova** su tartdı aħura kıoydı” (BH 80b5)

közkü: Ayna.

“yā yūsuf **közküye** baқduñ mıdı / **közküde** körküñ körüp oқuduñ mıdı” (KY B15r9)

meşrebe: *Ar.* Maşrapa, küçük kap.

“karavaşlar hıdmetiñe öre dursun / kıızıl altun **meşrebe** duta dursun” (KY B35v5)

mil: *Ar.* Türlü işlerde kullanılmak için yapılan ince ve uzun metal çubuk.

“hemān yūsuf buyurdı şā‘ ketürdiler / kıızıl altun **mili** birle şā‘ urdılar” (KY B71r9)

mişbāh: *Ar.* Mum, kandil.

“**mişbāh** çerāğ durur ma‘ rifet aña meñzer” (BH 6b18)

namāzlağ: *Far. + T.* Namazlık, seccade.

“mescide қалılar ve **namāzlağular** döşeseler ve mihrāb ve minber bezeseler” (BH 53a3-4)

narse: Nesne, şey.

“a‘zāsından bir **narsesi** alur ise / ol a‘zānı baa alıp keli emdi” (KY B12v7)

ne: Nesne, Şey.

“ol **neqleri** abdestsiz (...) her ne kim ol iki yoldan (...)” (FK 71b19-20)

→ 2.2.10. “Hibir.”

nese / nesne: Nesne, Şey.

“oılardur gzleri hoş **nese** ol aŐları” (M IV-1a); “andan mundan hi **nesne** bulamaduk” (KY B12v11a); “ur‘ān iinde on u **nese**ye mbārek dedi” (BH 31a3-4); “ferāiz mes‘elelerinden anca **nese** kim andan carā yok” (FK 60a9)

perde: *Far.* Perde, rt.

“el aldurdu hala du‘ā ıldı / falı birle baa **perde** vėrgil emdi” (KY B24r8); “ā‘at tonı birle ‘aybu rtmiŐ bolıl kim **perde** yırtılıp rsvāy bolmaıl” (BH 18b17-18)

pıak: Bıak. *krş.* **bıak**

“munı iŐidp Şem‘n daı beter oldu / **pıak** tartup ysufa hzır keldi” (KY B8r14)

piyāle: *Far.* Kadeh, Şarap kadehi.

“buları cebr ve ahr birle ha ā‘atına ketrr Çeng i eāne hmr u **piyāle** aradan ktrr” (BH 17b8-9)

Őandu: *Ar.* Sandık, kapaklı ev eşyası.

“sewnben eegime derer idim / cemi‘ ılıp **Őanduıma** oyar idim” (KY B14r9)

sarak: Byk bardak, kadeh.

“ynn gelgey ayaılar maa **saraknı** tiz bėrgėy” (ŞH 2a); “ol **sarak** sen talı cānuı senden kir alsa aa lm **sarakı** dėrler” (BH 101b19-102a1)

şayvān: *Far.* Güneşten, yağmurdan korunmak için veya süs olarak bir şeyin üzerine çekilen dam saçağı gibi düz veya eğimli örtü.

“yēr anuñ döşegi kök anuñ **şayvāni**” (BH 4a6-7)

seccāde: *Ar.* Seccade, namazlık.

“**seccāde** üzre oturup tañrıyı yāz kılurlar” (BH 63b24-25)

sefīne: *Ar.* Gemi.

“sekīne **sefīnesin** kılur şekūr ad bēür (...)” (BH 2b1)

sırça: *Cam.*

“dufarların **sırça** birle bezesünler / müşābihi altun kümüş olsun emdi” (KY B35r14); “zücāce **sırça** durur ol nefsi muţma’ inneye meñzer” (BH 6b19)

sirāc: *Ar.* Kandil, mum.

“şa‘bān **sirāca** meñzer kim çerāğ nūrına yārī kılur yahtu bērsün dēyü” (BH 20a17-18)

şūr: *Ar.* Boynuzdan yapılmış boru.

“yā bağrım pāresi nefsum **şūri**” (KY B68v7b)

→ 2.1.15.1. “Kıyamet günü İsrail’in çalacağı boru.”

şamdān: *Ar.+Far.* Üzerine kandil, mum veya herhangi bir ışık kaynağı konulan yüksek tabla, mumluk.

“**şamdān** yaña kapuda kelip durdı” (KY B60v5a)

şem‘: *Ar.* Mum, ışık.

“şadrim içre meded **şem‘i** sen yandurgıl” (KY B3r2a); “huzāvendā bularnuñ köñli **şem‘in** söyündürmegil” (BH 3a10-11)

şīşe: *Far.* Şişe.

“oluk sā‘at cebrā’īl bir **şīşe** tolu kızıl toprak peygāmbere eline bērdi” (BH 75a3-4)

ṭabak: *Ar.* Tabak.

“yine ādemī dört **ṭabak** üzre durur ten ve cān köñül ve sır üzre durur” (BH 7a11-12)

ṭas: *Ar.* Tas, kap.

“kızıl altun **ṭas** āf-tābe eline vērde” (KY B42r15a)

terāzū / terāzū: *Far.* Terazi.

“tācir aydur **terāzūye** altun koyğıl” (KY B30v8a); “eger **terāzū** ağır bolmak diler erseñ tevḥīd birle bolasın” (BH 9b15-16)

tirek: Uzun ve kalın destek. *krş.* **direk**

“yerden kökge nūrdan **tirek** olur ėmdi” (KY B11r10b)

urğān: İp, halat.

“cebrā’īl aydur ėmdi öre durğıl / **urğāna** yapışğıl taşra çıkğıl” (KY B15r13); “ve ol ay içinde <kim> bāğlar çubuğı uzatdı ve būsṭānlar **urğān** darddı ve ağaçlar budaklandı” (BH 34a9-10)

yağ: 1. Beslenme, bakım gibi amaçlarla kullanılan hayvansal veya bitkisel madde.

“anıñ içün kim yağlanmış deve kuma çökse **yağı** kuma siñer devenün uyuzu oñalmas” (BH 16a5-6)

2. Çırağ, kandil gibi ışık veren araçların yakıtı.

“bu çerāğun **yağı** kütlu ağaçdan durur ol zeytūn ağacı durur” (BH 6b21)

yan: Kulplu toprak kap.

“ḥanum ‘ışkında çırğar men zehir pür bolsa **yan** dağı” (ŞH 2b)

→ 2.1.3.4. “Yan, taraf.”

yastuḡ: Yastık.

“uyḡum kelse **yastuḡ** üzre yaturur idi” (KY B18r13b); “bular şaf şaf **yastuḡlar** kosalar ve ol **yastuḡlar** üzre tekye ursalar” (BH 54b23)

yip: İp, iplik. *krş.* **ip**

“yüsufuḡ beline **yip** daḡdılar” (KY B10r11a)

yük: Araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin hepsi.

“ād kıuyusu tēgresinde **yük** düşürdi” (KY B14v3b)

zevraḡ: *Ar.* Kayık, sandal.

“yaş kölük dedüḡüm at ıatır eşek durur kıuru kölük dedüḡüm kemi kıayuk **zevraḡ** durur” (BH 68a3-4)

zücāce: *Ar.* Cam.

“**zücāce** sırça durur ol nefsi muḡma’inneye meḡzer” (BH 6b19)

2.1.8.6. Müzik, Müzik Aletleri

boru: Üflenerek öttürülen boru.

“ḡāzılık vaktında **boru** ve naḡḡāre kūs birle köceḡletti” (BH 58a10-11)

burḡu: Davul.

“zarb naḡḡār **burḡu** üküş ıalınur emdi” (KY B53v13b)

ıalḡu: ıalgı, müzikle yapılan eğlence.

“saıuḡ uçında raḡs urur ne hācetdür aḡa **ıalḡu**” (ŞH 8b)

ıeḡāne: *Far.* ıengilerin raksederken kullandıkları, yarık ucuna pullar takılmış bir aḡaçtan ibaret usul vurma aleti.

“buları cebr ve kıahr birle hāḡ tā’atına ketürür ıeng ü **ıeḡāne** hıamr u piyāle aradan kötürür” (BH 17b8-9)

çeng: *Far.* Bir çeşit saz.

“buları cebr ve kahr birle haq tã’atına ketürür **çeng** ü çeğâne hamr u piyâle aradan kötürür” (BH 17b8-9)

ır: Ezgi, türkü, şarkı.

“ne kıla erdüñ aydur bir **ır** ırlaya erdüm” (BH 100a9)

qobuz: Kopuz.

“ham sen çağır içer sen ham men **qobuz** çalar men” (M VI-7b)

küs: *Far.* Büyük davul.

“ğazîlik vaktında boru ve naqqäre **küs** birle köceñletti” (BH 58a10-11)

naqqār: *Ar.* Çalgı, müzik.

“zarb **naqqār** burğu üküş çalınur emdi” (KY B53v13b)

naqqäre: *Ar.* Bir tür davul.

“burğu tabul **naqqäre** urduruban / tazı aqlar körüklü ünin kişner emdi” (KY B74r2); “ğazîlik vaktında boru ve **naqqäre** kūs birle köceñletti” (BH 58a10-11)

nay: *Far.* Ney.

“gel ay sākī ğanīmatdur bu dam **nay**” (M VIII-4a)

tabul: *Ar.* Davul.

“burğu **tabul** naqqäre urduruban” (KY B74r2a)

yır: Nağme, şarkı.

“yine yigitler işi oyun külü **yır** durur” (BH 33b8)

zırb: *Ar.* Vurma, vuruş, çalma.

“zarb **naqqār** burğu üküş çalınur emdi” (KY B53v13b)

2.1.8.7. Miktar, Ölçü, Hacim, Hesap

aded: Ar. Sayı.

“**adedi** dükel aḥaddür ezelîdür” (BH 5a11)

ağırlık: Ağırlık.

“cān laṭîf durur diler kim yoḡaru çıḡa ten **ağırlığı** ḡomas aṡaḡa çeker” (BH 116b1-2)

ağrı: Ağırlık.

“her dürlü öz **ağrı** dile dēdi / her metā‘ dan yūsuf **ağrı** vērsün dēdi” (KY B30v7)

arşın: Yaklaşık 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü.

“ol sarāy yük uzunı kırḡ **arşın** olsun” (KY B62v5a); “vāy ‘āṡî bolanlara tuḡtı **arşını** ṡinigi ululu kiçilü dutalara” (BH 49b22-23)

azlık: Az olma durumu.

“kime kim tā‘at ḡılmaḡ ağır kelse ol müṡāhede **azlığından** bolur” (BH 5a13-14)

bahir: Ar. Pay, hisse.

“degme oḡula iki **bahir** degme ḡıza bir **bahir** böle” (FK 62a19)

baş: Adet, tane.

“ol buḡdaylar kökge çıḡdı közin kördim / üç **baş** buḡday kirü yerden ḡalur ēmdi” (KY B48v9)

→ 2.1.3.4. “Bir şeyin yakını veya çevresi.” // 2.1.7.1. “Baş, kafa.” // 2.1.16.13. “Temel, esas.” // 2.2.9. “Başlangıç, önce.”

batman: 7,692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi.

“degme bir kün için iki **batman** buḡday bērsünler” (BH 37b22)

boy: Uzunluk.

“ma‘rifet ağacı köküne menzer nitekim ağacı **boyı** üzre kāyim dutan yer içindeki kök erse” (BH 6a1-2)

→ 2.1.7.1. “Boy, beden.”

damla: Küçük miktarda sıvı, katre. *krş.* **ṭamla**

“birök **damla** şudan ol yarattı kul özünü” (BH 32b8)

darb: *Ar.* Çarpma işlemi.

“ol sağışlar kim **darb** kıllurlar bir türlü bolsa” (FK 62a11)

darlık: Dar olma durumu.

“ol gür içinde yalınuzluğundan zārılık kıllur ve **darlığında** dağı karañuluğundan ağlar” (BH 14a14-15)

→ 2.1.8.11. “Darlık, sıkıntı, kıtlık.”

ferseng: *Far.* Ferseng, değişik mesafelere karşılık gelen bir uzunluk ölçüsü.

“şehir birle zindān anıñ aralığı / dört **ferseng** yoldı yıraqlığı” (KY B50v2b)

ḥaḳ / ḥaḳḳ: *Ar.* Pay.

“uṣ keldüm bu keçe senüñ **ḥaḳḳuñ** ödemege” (BH 13a11); “bular gendü **ḥaḳların** ala ve aradan savular” (FK 63a10-11)

→ 2.1.16.2. “Verilmiş emekten doğan manevi yetki.” // 2.1.16.13. “Doğruluk, uygunluk.” // 2.2.6. “Tanrı.”

ḳat: Derece, katman.

“ḳaçan reğāyib düninde üç ülüden bir ülüsü keçse yedi **ḳat** kökde yedi **ḳat** yerde hiç ferişte ḳalmas” (BH 12a9-10)

→ 2.1.9.14. “Kat, yan.”

ḳatre: *Ar.* Damla.

“ey anlar kim men sizi yarattım bir **katre** şudan kudret birle dörüttüm” (BH 36a16-17)

kesib: ? Ölçü.

“ol ülüşler kim darb ve **kesib** andan iki dürlü bolur” (FK 62a20)

kez: Defa, kere, sefer.

“anlar bu **kez** yūsufi aldadılar” (KY B6r2a); “[üç] **kez** şalavāt bêrelüm” (BH 2b18); “eger ata ana ve bir oğul kalsa iki şeyyek ya‘nî iki **kez** altıda bir ata anaya vèreler” (FK 61b13-14)

kısmet: Ar. Pay etme, bölme, taksim.

“**kısmet** düni durur anuñ için kim hâlik rüzîlerni bu dünde **kısmet** kılur” (BH 29a16); “bu kitāba baqalar mîrās yolın bulalar ve **kısmet** kılalar” (FK 60a11-12)

qurla: Kere, defa.

“kaçan namāzından fāriğ bolduğında yetmiş **qurla** maña şalavāt bêre” (BH 12b9-10); “kaçan kim (...) uyqudan uyansa neseye yuqamaya el üç **qurla** yumayınca” (FK 71b13)

raqam: Ar. Rakam, sayı.

“ben uşal za‘īfdan bende adı / yigirmi dört **raqam** içre saldı bildi” (KY B79r3)

şā‘: Ar. Bin dirhemlik bir tahıl ölçeği.

“ben seniñ yükünden **şā‘** kizleyelim” (KY B65r13a); “bir kün için buçuq **şā‘** buğday yoqsula şadaqa bêrün” (BH 46b9-10)

sağış: Sayı, miktar, adet.

“deniz köpüginçe bolur erse ve eger kayır **sağışınça** bolur erse” (BH 12b22-23); “**sağışın** abā bābında belürttük” (FK 61b7)

şinik: Rum. Tahıl için kullanılan sekiz kiloluk ölçek.

“vāy ‘āṣī bolanlara tuḥtı arşunu şinigi ululu kiçilü dutalara” (BH 49b22-23)

ṭamla: Küçük miktarda sıvı, katre. *krş.* **damla**

“çalap aydur yā ḵulum bir **ṭamla** şudan yarattum” (BH 36b13)

tevfir: *Ar.* Artırma, çoğaltma.

“bir zālīm ol durur kim ḥarām māl birle kendüzi içün **tevfir** ḵılır” (BH 18a14-15)

tir: Pay, hisse.

“yaru māl ata ana bir kız ḵarındaşa vèreler mes’ele altı **tir** bolur” (FK 70b26)

tuḥt: Toht, 160 gramlık bir ağırlık ölçüsü.

“vāy ‘āṣī bolanlara **tuḥtı** arşunu şinigi ululu kiçilü dutalara” (BH 49b22-23)

uzunluḵ: Uzunluk.

“ol ḥicābuḵ **uzunluḵı** yètmış yıllıḵ yèr bola” (BH 19b10)

üküşlük: Çokluk, bolluk.

“gevheri **üküşlüginden** ol taḡ kün kibi balḵ vurur erdi” (BH 22a2-3)

ülü / ülüş: Pay, hisse.

“ḵaçan reḡāyib düninde üç **ülüden** bir **ülüsü** keḷse yèdi ḵat kökde yèdi ḵat yèrde ḥiç ferişte ḵalmas” (BH 12a9-10); “eger artuḵ bolsalar bundavuḵ debdeng **ülüş** ḵılalar” (FK 60a25)

yarı: Yarı, iki eşit parçadan her biri.

“eger ‘aşaba bolmasa ol **yarı** yine ḵızına red ḵılalar” (FK 60b1)

yol: Kez, defa.

“ol tün üç yüz altmış **yol** bī-hoş oldı / ‘aklı gāh kelüben gāh kiter oldı” (KY K11v6)

→ 2.1.8.9. “Yol, geçiş yeri.” // 2.1.16.16. “Gaye, uğur, maksat.” // 2.1.16.20. “Usul, tarz.”

zerre: *Ar.* Zerre, çok küçük parça.

“babamuñ maña bir **zerre** mihr ü şefkati yok” (BH 71b12-13)

2.1.8.8. Mesafe, Yakınlık-Uzaklık

aralık: Aralık, mesafe.

“şehir birle zindān anıñ **aralığı** / dört ferseng yoldı yıraqlığı” (KY B50v2)

ıraqlık: Uzaklık. *krş.* **yıraqlık**

“züleyhānıñ maqāmı mağrıb ili / **ıraqlığı** mışır ile anuñ yolu” (KY B27v10)

yıraqlık: Uzaklık. *krş.* **ıraqlık**

“şehir birle zindān anıñ aralığı / dört ferseng yoldı **yıraqlığı**” (KY B50v2)

2.1.8.9. Yol, Geçit

keçüt: Geçit, yol.

“ve ol dörtte birisi dünyā durur kim kuluñ **keçüdi** durur” (BH 6b3)

yol: Yol, geçiş yeri.

“**yol** bulamazsañ dağ dağ gezgil” (M III-1b); “pes ya ‘kūb **yol** üze turu qaldı” (KY B6v16a); “üçünçi **yola** sebep dēdi aydur (...)” (BH 7b10); “faķihleri daħi gendü qatına getürümesler **yol** ıraqından” (FK 60a11)

→ 2.1.8.7. “Kez, defa.” // 2.1.16.16. “Gaye, uğur, maksat.” // 2.1.16.20. “Usul, tarz.”

2.1.8.10. Eğlence, Ziyafet, Gezinti ve İlgilerini İçeren Adlar

cevelān: *Ar.* Dolaşma, gezinme.

“yūsuf ‘ucb maqāmına **cevelān** kıldı” (KY B23v2a)

çağır: Şarap. *krş.* **çağır**

“ham sen **çağır** içer sen ham men obuz çalar men” (M VI-7b)

çağır: Şarap. *krş.* **çağır**

“binüşad **çağır** u āngah bigūyad” (M VIII-3a)

da‘vet: *Ar.* Yemekli toplantı.

“yūsuf nebī ol dem ulu **da‘vet** kıldı” (KY B55v6a)

dernek: Yemekli toplantı.

“yavlağ ulu **dernek** eylep da‘vetledi” (KY B42r10b)

→ 2.1.9.5. “ok kalabalık insan topluluğı.”

hamr: *Ar.* Şarap.

“buları cebr ve ahr birle ağ tã‘atına ketürür eng ü egāne **hamr** u piyāle aradan kötürür” (BH 17b8-9)

harābāt: *Ar.* İçkili eğlence yeri, meyhane.

“**harābāt** harāb almış vīrān erdi” (BH 56a15)

‘işret: *Ar.* İçki içme.

“sözleşürler hāl ahvāl asret **‘işret**” (KY B64r14a)

külü: Gülme, gülüş.

“yine yigitler işi oyun **külü** yır durur” (BH 33b8)

oyun: Oyun.

“yine yigitler işi **oyun** külü yır durur” (BH 33b8)

rağs: *Ar.* Dans.

“saçuñ uçında **rağs** urur ne hācetdür aña alğı” (ŞH 8b)

seyrān: *Ar.* Gezme, gezinme.

“erte haşem birle **seyrān** kılğıl emdi” (KY B52r12b)

süçi: Şarap.

“dördünçi **süçi** içicileri beşinçi ribā yeyicileri altınçı zinā kılğucıları” (BH 29a1)

şarāb: *Ar.* Şarap, mey.

“kaçan anlar mışra yakın keldi ise / dürlü ta‘ām lezzet **şarāb** aldıysa” (KY B24v6); “her kim bu recebde oruç dutsa ol recebden **şarāb** içse ne ‘aceb durur” (BH 22b8-9)

şölen: *Moğ.* Büyük ziyafet.

“ne yavlağ toyladı hicrün meni ‘ışkuñ **şöleninde**” (ŞH 3a)

teferrüc: *Ar.* Açılma, ferahlama, gezinti.

“**teferrüc** maqāmların közin körsem / keçe yene hıdmetge kelsem emdi” (KY B6r5)

temāşā: *Far.* Hoşlanarak bakma, seyretme.

“bizümile **temāşāya** kel dediler” (KY B6r3a)

ziyāfet: *Ar.* Ziyafet, toy, şölen.

“anuç için kim uçmaq **ziyāfet** yèridür” (BH 38b12)

2.1.8.11. Ticaret, Ekonomi (Mal, Mülk, Servet, Takas, Para, Refah)

ağça: Akçe, para.

“miñ miñ **ağça** şadağa kılmaqdan köre yoğ durur tañrıya sevgülerek” (BH 46a13)

altun: Altın.

“iki kızıl **altun** koyğıl bu yanımda” (KY B14r12a); “dèrdügün **altun** kümişni harcağıl hağ yolında” (BH 11a5)

altınlıĝ: Altın değerinde, tutarında.

“dört yüz **altınlıĝ** Őā‘ kizlediņiz” (KY B66r8a)

bahā: *Far.* Değer, fiyat, eder.

“ol oğlannı az **bahāya** satıņ algıl” (KY B14v10a); “ayıtęa ne **bahāya** bėrür seņ” (BH 22b21-22)

bahāsız: *Far.+T.* Karşılıksız, bedava.

“hıç **bahāsız** telim aşlık vėrem ěmdi” (KY B59r14b)

bahşış: *Far.* Bahşış, lütfedip verilen para.

“on sekiz yarmaķ alıņız sizler / ęalannı baņa **bahşış** kılıņ ěmdi” (KY B16v16)

→ 2.1.16.23. “Bağış, ihsan.”

bāzār: *Far.* Pazar.

“şanemi soydı uşatıp pāre kıldı / haķır kılıp **bāzārda** satar ěmdi” (KY B54r9);
“ya‘ķūb ol ęaravaşuņ oğlançuğını ayırdı **bāzāra** kivürdi seksen altuna sattı” (BH 98b13-14)

bāzırgānlık: *Far.+T.* Bezirganlık, ticaret, alışveriş.

“ve ol ay içinde kim dağıl dirildi ve bāzırgānlar **bāzırgānliginden** daşrağı işin bitürdiler” (BH 34a15)

bereket: *Ar.* Bolluk.

“bu kerāmet bu **bereket** ęandan ěmdi” (KY B32r7b); “yā ęulum ęur‘ān mübārek erse **bereketinden** aĝkām ve hidāyet bulduņ” (BH 31b2-3)

bey‘: *Ar.* Satma, satış.

“seniņ birle dürüst **bey‘** kılduķ ěmdi” (KY D16r6b)

beytalmāl: *Ar.* Beytülmal, devletin hazinesi.

“eger ‘aşaba bolmasa müsülmānlar **beytalmāline** vėreler” (FK 65b4)

bezah: *Ar.* Fiyat veya bir ölçek.

“aşlık **bezahı** netekligin anlar bildi” (KY B56v3a)

bizā‘at: *Ar.* Sermaye, mal.

“muhtāc olup keldük sizün şapunuza / az **bizā‘at** ketürdük tapunuza” (KY B59r9)

bizā‘atsız: *Ar.+T.* Karşılıksız, bedava.

“yūsuf buyurdi anbārlarda yük hāzır kıldı / **bizā‘atsız** telim aşlık yükler emdi”
(KY B59v2)

borç: Ödenmesi gerekli para veya başka bir şey.

“taḥkīkdur borçlu **borçın** anda öter” (KY B38v4a); “hiç kimerseye bunun **borç**ı bar mu ayıttılar yā resūla’llāh dört yarmağ **borç**ı bar erdi” (BH 96b21-22); “bir er ölse tereketi dört yönden daşdın bolmaya kefen ve **borç** vaşiyet ve mīrās” (FK 63a4-5)

borçlu: Borcu olan, verecekli.

“taḥkīkdur **borçlu** borçın anda öter” (KY B38v4a); “kanda kim bir **borçlu** barısa boynın ḥalk mazlimesinden āzāz dutğıl” (BH 3a6-7)

darlık: Darlık, sıkıntı, kıtlık. *krş.* **tarlık**

“yedi yıl ‘azīm **darlık** ola emdi” (KY B49v13b)

→ 2.1.8.7. “Dar olma durumu.”

davar: Mal. *krş.* **tafar**

“yalvaç ayur (...) abdestsiz namāz yok (...) ḥarām **davardan** zekāt yok” (FK 71b3-4)

dīnār: *Ar.* Altın liranın yaklaşık dörtte biri değerinde olan eski bir para.

“hiç yūsuf cemālni körmeye siz / birer **dīnār** vermeginçe sizler emdi” (KY B24v13)

fuşat: *Ar.* Bolluk, genişlik.

“**fuşat** dünî durur anuñ içün melik sübhānehu ve ta‘ālā bu dün halka rüzīsîni kiñidü bēür” (BH 29a17)

ġanīmat / ġanīmet: *Ar.* Ganimet, savaşta veya yağma sonrasında elde kalan mal.

“gel ay sākī **ġanīmatdur** bu dam nay” (M VIII-4a); “bu şerīf vaqtı kim bulup durursın **ġanīmet** dutġıl” (BH 33b4-5)

genc: *Far.* Hazine.

“yā züleyhā kanı seniñ **genciñ** mālın” (KY B554v10a)

harāc: *Ar.* Gider, sarfiyat, masraf.

“dāye aydur telim māl **harāc** kılmak kerek” (KY B34v13a)

hazīne: *Ar.* Altın, gümüş, mücevher vb. değerli eşya yığını, büyük servet.

“biñ teve yük **hazīne** māl ketürdi” (KY B25v3a)

kahtlık: *Ar. + T.* Kıtlık, kuraklık.

“añlayasız kim ol vaqtın mışr iline **kahtlık** düşdi” (BH 101a11)

kāmet: *Ar.* Kıymet, değer.

“birkaç yarmakım var **kāmeti** yok” (KY B16v10a)

→ 2.1.7.1. “Boy, endam.”

keñlik / kēñlik: Bolluk.

“mışır içre yedi yıl **keñlik** oldı / elvān elvān ni‘metle ‘ālem doldı” (KY B51v4);

“eger gūr içinde **kēñlik** rāhatlık diler ersen tevħīd birle bolasın” (BH 9b11-12)

kızıl: Altın para.

“yigirmi biñ mışır **kızılına** deger ėmdi” (KY B47r6b)

→ 2.2.7.15. “Parlak kırmızı renk.”

kızlık: Kıtlık, kuraklık.

“andan sonra **kızlık** ola ‘ālem buñala” (KY B49v13a)

kümiş / kümüş: Gümüş.

“altun **kümüş** keregise benden algıl” (KY B30v4b); “dêrdügün altun **kümüşni** harcağıl haq yolında” (BH 11a5)

ma’işet: Ar. Geçim, geçinme.

“[andan] **ma’işetin** bildürdi” (BH 3b17)

māl: Ar. Mal, servet.

“ol oğlannı az bahāya satuñ algıl / telim **māl** bahāya satğıl emdi” (KY B14v10);
“ve bu tevḥīd birle müsülmānlaruñ kanı ve **mālı** kırtılır” (BH 6b1-2); “bir er
ölse bir oğlı kıalsa **mālı** dükel ol oğula bolur” (FK 60a23)

metā’: Ar. Eşya, mal, ticaret malı.

“her dürlü öz ağırı dile dēdi / her **metā’dan** yūsuf ağırı vērsün dēdi” (KY B30v7)

mülk: Ar. Tasarruf olunan mal, varlık.

“seni işitüp cümle **mülküm** fedā kıldum” (KY B25v15a); “anuñ ḥilmi durur
buşmağ yok (...) anuñ **mülkidür** ortağ yok” (BH 30b8-9)

müşteri: Ar. Müşteri, alıcı.

“ne bahāya satılır sen közin körgil / **müşteri** ḥāzırdur alur emdi” (KY B15r14)

rāygān: Far. Bedava.

“ḥikāyet kılurlar kim bir er bar erdi **rāygān** gülef suvın saçar erdi” (BH 16b5-6)

satu: Satış.

“bizler yavlağ **satu** satağ mı dērler emdi” (KY B16r14b)

satun / satuñ: Satın, satmak.

“anlar aydur kiçik iken atamız **satuñ** aldı / dura dura bizümle hem-rāh oldı” (KY B16v1); “bu er bende bolsa anı bir kız **satun** alsa ve āzād bolsa ve māl qazansa ölse” (FK 71a16-17)

tafar: Mal. *krş.* **davar**

“inçi vērür bizden aña bizden artuñ **tafar** / anı bizden asrı artuñ sever ėmdi” (KY B5v3)

tarlıq: Darlık, sıkıntı, kıtlık. *krş.* **darlıq**

“kanķı iqlīmde **tarlıq** bolası durur kime helāl kime harām degesi durur” (BH 29a21-22)

ucuz: Pahası az, düşük fiyatlı.

“ol qulı sen **ucuz** satuñ aldaçı sen / anı satup üküş ni‘met buldaçı sen” (KY B14r15)

ucuzlıq: Ucuzluk, bolluk.

“yūsuf aydur yedi yıl **ucuzlıq** ola / elvān elvān ni‘metle ‘ālem tola” (KY B49v12)

varlıq: Para, mal, mülk, servet.

“ferāz idileri veyā ‘aşabalardan bir kişi **varlıqından** mīrās degmeye” (FK 61a16-17)

yarmaq: Akçe, sikke, para.

“ne bahāya satdılar kördün mü dēr / on sekiz **yarmaqğa** satıldıñ ėmdi” (KY B32v5); “hīç kimerseye bunuñ borçı bar mu ayıttılar yā resūla’llāh dört **yarmaq** borçı bar erdi” (BH 96b21-22)

2.1.8.12. Tarım

bāğ: *Far.* Bağ, meyve bahçesi.

“ay içinde <kim> **bāğlar** çubuğı uzatdı ve büstānlar urğan dartdı” (BH 34a9-10)

bāğçe: *Far.* Bahçe; sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer.

“ve ol aylar içinde kim ağaçlar yapraklanurlar bāğ ve **bāğçe** gül çiçek birle bezendi” (BH 34a8)

būstān: *Far.* Bahçe.

“ḥalīl için odı **būstān** kıldı emdi” (KY B9r13b); “ve ol ay içinde <kim> bāğlar çubuğu uzatdı ve **būstānlar** urgan dartdı ve ağaçlar budaklandı” (BH 34a9-10)

→ 2.2.1.5. “Yūsuf kıssasında Hz. Muhammed’e soru soran Yahudi’nin adı.”

çeç: *Far.* Harman sürüldükten sonra buğdayla samanın karışık hâli.

“ramazān ayında şevāb ekinin biçgil bayram küni rahmet **çeçin** şavurgıl” (BH 22b1)

2.1.8.13. Kent, Konut, İstihkām

2.1.8.13.1. Kent

maḥalle: *Ar.* Şehir ve kasabaların bölündüğü parçalardan her biri.

“ey emdi devletsuzluk **maḥallesinde** kıtsuzluk hücresin yapmış” (BH 15b12-13)

şehir / şehri: *Far.* Şehir, kent.

“andan kelip belus **şehirine** anlar kirdi” (KY B21v4a); “oşmānı ürdi **şehir** alıcın kıldı ‘aliyi ürdi resülün mübārizin kıldı” (BH 25a23); “haşşat ol kişilere kim **şehirlerden** ırağ bolsalar” (FK 60a9-10)

şehristān: *Far.* Büyük şehir.

“bir **şehristān** anda binā kıldı emdi” (KY B76v12b)

2.1.8.13.2. Konut, Yapı, İstihkām

‘ādiye: *Ar.* Anıtlar.

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc şābite ve tāli‘a ve ‘**adiye** ve heyākil ve eflāk ve menāzil ve qurūnāt ve ihtirākāt ve harekāt ve sükūnāt ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve mevzū‘āt meşāriḫ ve meğārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

aḥur: Ahır.

“yoqsul bir qova su tartdı **aḥura** koydı” (BH 80b5)

anbār: *Far.* Genellikle tahıl saklanan yer.

“darlık içre altı yıl temām oldı / **anbārlarda** aşlık hīç qalması” (KY B51v16)

bīmāristan: *Far.* Hastane.

“**bīmāristan** içre qılur dermān / ‘aqlı kelmez hīç dārū kār qılmaz emdi” (KY B27r13)

binā: *Ar.* Bina, yapı, yapı yapma.

“tört biñ dört yüz mescid **binā** qılmış emdi” (KY B2r2b); “ol köşkün **bināsı** kızıl yāqūtdan bola” (BH 61b11)

ev / ew: Ev.

“andan dönüp **ewimize** kirü varalum” (KY B6r16a); “ka‘be içine kirür daḳı yöresinde derneşürler ve çalap **ewine** tavāf qılurlar” (BH 12a10-11); “onunç bir er **evinden** çıksa girü gelme ve kimerse bilme” (FK 64b8-9)

hāne: *Far.* Ev, konut.

“kaçan **hāneyi** yapıdı erse elin kötürdü du‘ā kıldı” (BH 41b11)

hāvz: *Ar.* Havuz.

“ketüri bēre aḡa cebrā‘il ‘aleyhi’s-selām bir içim şu kevşer **hāvzından**” (BH 24a4-5)

hişār: *Ar.* Etrafı istihkāmı yer, kale.

“yehūdā bir heybet birle haykırdıysa / şem‘ün anıñ **hişārların** yıkar ėmdi” (KY B69r4)

ķonaķ: Büyük ve gösterişli ev.

“**ķonaķğa** telim dürlü aşlar düzdi / ihvānların ķonaķlayu ünder ėmdi” (KY B62v13)

ķošķ: *Far.* Köşk.

“beñzi nūrı **ķošķi** rüşen kılar ėmdi” (KY B28v3b); “ammā ke‘l-ķaşr oķısa **ķošķ** bolur” (BH 27a16-17)

ķuyu / ķuyug: Su katmanına varıncaya kadar kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanan çukur.

“**ķuyug** içre yūsuf yalañ kalmışdı / cebrā‘īle hālīķ emr kılmışdı” (KY B72r7);
“bir deriñ **ķuyuya** düşdiler” (BH 8b8)

otağ: Otağ, çadır.

“oluķ sā‘at **otağına** yene keldi” (KY B15r3a)

öy: Ev.

“hīç **öyünde** söylemedi aña keldi / ‘ale‘l-hāl ya‘ķūba kelür ėmdi” (KY B47r12)

sarāy: *Far.* Hükümdarların oturduğu büyük yapı.

“melik tācir **sarāyına** cümle keliñ” (KY D24r8a); “bunı eyitmek birle islām **sarāyı** ayrıtlanur” (BH 6b1)

2.1.8.13.3. Konut Bölümleri

der: *Far.* Kapı.

“andan bundan törüt yüz ‘avrat keldi / ol ‘avratlar **dere** keçüp oturur ėmdi” (KY B42r11)

dereke: *Ar.* Aşağıya inen basamak, merdiven.

“(…) ol tamu **derekeleri** durur” (BH 67a2)

deriçe: *Far.* Pencere, oyma kapı, küçük kapı.

“**deriçeden** bakup yūsuf anı kördi / deve sürüp ta‘cīl birle keçer emdi” (KY B45r8)

dīvār: *Far.* Duvar. *krş.* **dufar**

“öldürmege haqīkat qaşd kılduqların / cümlesin ol **dīvārda** yazdılar emdi” (KY B62v9); “ka‘be daqı dört **dīvār** durur yer daşından ibrahīm ḥalīl yapıdı” (BH 15a7)

dufar: *Far.* Duvar. *krş.* **dīvār**

“**dufarların** sırça birle bezesünler / müşābihi altun kümüş olsun emdi” (KY B35r14)

eyvān: *Far.* Teras, sundurma, ayvan.

“ay kün anuḡ çerāḡı havā anuḡ **eyvānı**” (BH 4a7)

hücre: *Ar.* Hücre, oda.

“ey emdi devletsuzluḡ maḡallesinde kıtsuzluḡ **hücresin** yapmış” (BH 15b12-13)

kapu / kapuḡ: Kapı.

“ḡālīḡa sıḡındı yūsuf qaçdı / kudret birle yedi **kapuḡ** ḡālīḡ açdı” (KY B40v13);

“**kapuya** sebep dēdi nitekim fir‘avndan ḡikāyet kıldı” (BH 7b7)

→ 2.1.9.14. “Huzur, kat.” // 2.1.16.22. “Kısmet, kaynak, imkân.”

qubbe: *Ar.* Yarım küre biçiminde olan ve yapıyı örten dam, kümbet.

“yūsuf nebī du‘āsı qabūl oldı / oluḡ sā‘at kökden bir **qubbe** indi” (KY B24r9)

qubbe-terāk: *Ar.+Far.* Yarık kubbe, yarık dam.

“yūsuf aydur ken‘āndan kelür mü sen / ken‘āndan bir **qubbe-terāk** bilür mü sen” (KY B46r9)

mişkāt: *Ar.* İçine kandil ve lamba koymak için duvara yapılan oyuk.

“**mişkāt** kandīl durur kögüz aña menzer” (BH 6b17-18)

oda: Oda.

“giçkineñ oğlan **odaya** gelgil” (M III-1a)

sakf: *Ar.* Çatı, dam.

“şüret bezesün anıñ **sakfi** arasına” (KY B35v1a)

2.1.8.13.4. Tezyinat, Tefrişat

direk: Sütun.

“dürlü dürlü **direkler** anda diksün / bir neçe direkler ‘aķīķ olsun” (KY B35r5)

→ 2.1.8.5. “Uzun ve kalın destek.”

ferş: *Ar.* Bir yeri halı, taş vb. döşetme.

“içine dürr mercān **ferş** döşesün” (KY B35r3a)

→ 2.1.3.1. “Yer, yeryüzü.”

heyākil: *Ar.* Heykeller.

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc şābite ve ŧāli‘a ve ‘ādiye ve **heyākil** ve eflāk ve menāzil ve ŧurūnāt ve ihtirākāt ve ħarekāt ve sūkūnāt ve mecmū‘āt ve müfteriķāt ve mevzū‘āt meşārīķ ve meğārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

naķş: *Ar.* Tezyin etme, işleme.

“içi ‘aceb dürlü **naķş** olsun ėmdi” (KY B35r2b)

2.1.9. Birey, Toplum

Metinlerde tanıklanan bireysel ve toplumsal özellikler, durumlar ve ihtiyaçlar ile ilgili sözler; yaşam-ölüm, yaşam evreleri; fiziksel ihtiyaçlar; fiziksel yeterlilik, yaradılış ve ruh özellikleri; insan, kadın, erkek; grup, insan topluluğu; insan ilişkileri, toplumsal

yaşam; evlilik; akrabalık; sahiplik, mülkiyet, mensubiyet; kölelik, esaret, mahkûmiyet; cenaze, yas, ağıt; kimlik, ad, unvan, san; meslek, uğraş, görev; makam, mevki, mertebe şeklinde başlıklara ayrılarak sınıflandırılmış ve örneklendirilmiştir.

2.1.9.1. Yaşam-Ölüm, Yaşam Evreleri

dirlik: Hayat, yaşam.

“çelebîdür kamu **dirlik** çelebe gel ne gezer sen” (M I-2 a); “kaçan oyansalar dünyāya meşgûl bolurlar **dirlik** için kaygı sağınc içinde kalurlar” (BH 17a18)

ecel: Ar. Hayatın sonu, ölüm zamanı.

“hemān-dem ol zāhide **ecel** erdi / yūsuf anda kaygulu kalır emdi” (KY B11v2);
“kaçan kim ol kuluñ **eceli** yétse derd-i hasret birle ölüm döşegine yatsa” (BH 22b11-12)

erlik: Erkeklik.

“isāya tapu kılmışvan **erlik** hāline degin” (BH 21b12-13)

ğāram: Ar. Helak, mahv.

“hālîk fermānı birle **ğāram** oldı / kamuğlar ‘acāyibe kalurlar emdi” (KY B75r11)

hayāt: Ar. Dirlik, yaşam.

“duram yavma’l-‘arāşātda yamūtünlar **hayātında**” (ŞH 9a)

helāk: Ar. Ölme, öldürme, yok etme, yok olma.

“yūsufum kırt yeyüp **helāk** kıılır ise” (KY B12v6b); “ya ip süst bola üzile dedı ya er za’if bola ipi uçkına men düşem **helāk** bolam dedı” (BH 8b14-15)

kāhelik: Ar. +T. Yetişkinlik, olgun yaşta olma.

“bular tiz durmağa **kāhelik** kıılırlar bir sâ‘at uyku içinde kalurlar” (BH 17a14)

kiçiklik: Küçüklük.

“**kiçiklikden** tüşdi başıma uşbu miñnet” (KY B19r11b)

ķocalıķ: Yaşlılık.

“ol oğlanlıķuñ ötti yigitligüñ hem kitti / keldi **ķocalıķ** ilki vaķtıdur emdi sınığı”
(BH 33a16)

oğlanlıķ: Küçüklük, çocukluk.

“ben meryeme şapu ķılmıřvan **oğlanlıķından** urađutluķ ģāline deġin” (BH 21b11-12)

ölüm: Vefat.

“bu kün **ölüm** ķanı baņa kefen kerek” (KY B10v3a); “eger **ölüm** vaķtında beřāret diler erseñ tevĥīd birle bolasın” (BH 9b10-11); “**ölümden** aşnu andan nikāĥ götrelimiş ve raĥim ve nikāĥ ve valā yoķ ol mīrās dutdı” (FK 71a1)

ömr: Ar. Ömür, yaşam.

“mevlīden uzun **ömr** diler emdi” (KY B10r2b); “taņrı ‘azze ve celle maņa uzun **ömr** bērdi seni körmek içün” (BH 21b21-22)

resīde: Far. Yetişmiş, ergin.

“ve bu müşkil ança bolur ne **resīde** bolsa **resīde** bolduķda ma‘lüm bola” (FK 64a4-5)

resīzelik: Far. + T. Yetişkinlik, erginlik.

“her kim **resīzelik** şerbetin içdi erse aņa vācib boldı taņrı emrine bēl bağlamak”
(BH 40b15)

rüşd: Ar. Erginlik.

“ana ķarnına düşen oğlan nicesi **rüşd** bulası durur” (BH 29a24)

řebāb: Ar. Gençlik, civanlık.

“biri ģasan biri ģüseyin iki řehīd / **řebāben** ehl-i cennet anlar olsun emdi” (KY B2v2)

urağutluk: Kadınlık.

“ben meryeme tapu kılmışvan oğlanlığından **urağutluk** hâline degin” (BH 21b11-12)

→ 2.1.9.7. “Karılık.”

vefât: Ar. Ölüm.

“işitti atasınıñ **vefâtını** / ayıttı kad rabbi âteytenî” (KY B76r9)

yamûtün: Ar. Ölü.

“duram yavma’l-‘araşâtda **yamûtünlar** hayâtında” (ŞH 9a)

yaş: Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman.

“ol yūsfu yavlağ sever idi / dört **yaşında** iken katında dutar emdi” (KY B66r14); “yā resūla’llāh mēnüm **yaşum** yétđi özüm kıoca boldı rüzgārum keçđi” (BH 11b20)

→ 2.1.7.2. “Gözyaşı.” // 2.2.7.1. “Genç, taze.”

yeñi toğğan: Yenidoğan, 0-28 günlük bebek.

“aziz aydur kiçikük tıfıl oğlan / on yedi künlükdür **yeñi toğğan**” (KY B41r11)

2.1.9.2. Fiziksel İhtiyaçlar

açlık: Açlık.

“**açlıkdan** ölmüşler yavlağ za’if / ol semiz sığırları yerler emdi” (KY B48v7); “biz dünyā<da> nefsumüz kolayınça yörimedük **açlığa** susuzlığa öğrendük” (BH 27b2)

bavul: Ar. Bevl, işeme.

“eger **bavul** er alâtından kıılır erse er durur urağut ‘avratından kıılır erse urağut durur” (FK 63b26)

nefes: Ar. Soluk.

“süzüldükçe **nefesinden** ‘anber tüter” (KY B36r11b); “bir kez āh dēyüp **nefes** vurur cihān ḥalkına ḥaber kıılır” (BH 18b2-3)

şusalık: Susama, Susuzluk.

“ol kıl amı içe **şusalığı** kana kıyāmet issisi aña kār kıılmaya” (BH 24a5-6)

susuzlık: Susuzluk. *krş.* **suwsızlık**

“üçinçi ol durur kim dērnek küni **susuzlıktan** eyemen kıılğa” (BH 11b11)

suwsızlık: Susuzluk. *krş.* **şusuzlık**

“**suwsızlıktan** yavlaḡ za ‘if oldum tēyür” (KY B7v6b)

uykı / uyku: Uyku.

“**uykum** kelse yastuḡ üzre yaturur idi” (KY B18r13b); “bular tīz durmağa kāhelik kıılurlar bir sā‘at **uyku** içinde kıalurlar” (BH 17a14); “kıaçan kim uyansa namāza uyanınca (...) **uykısından**” (FK 71b9-10)

2.1.9.3. Fiziksel Yeterlilik, Yaradılış ve Ruh Özellikleri

‘**ādet:** *Ar.* Alışkanlık, huy.

“ol tāzīniḡ ‘**ādeti** şöyle idi” (KY B52r15b); “‘arablar ‘**ādeti** eyle durur kim kıanḡı nese kim körseler ol nese içinde ne kim köürler erse ol kördükleri nese lāyıkına anuḡ içinde ad bēürler erdi” (BH 34a1-2)

burdubārılık: *Far.+T.* Yumuşak huyluluk.

“sen kim taḡrı ayında taḡrıya **burdubārılık** kıılasın” (BH 16b2)

cān: *Far.* Hayat, ruh.

“datlu **cāndın** bayık ümīd keser ėmdi” (KY B8r3b); “**cān** u cihān-ı men dōst adın kıamu işitti” (BH 4b9)

cemāl: *Ar.* Yüz güzelliḡi.

“şiddīk yūsuf **cemāl**ni körgil dēdi / yūsuf anda kelgünçe kütgil ėmdi” (KY B10r6)

dermān: *Far.* Güç, takat.

“yūsufa kavuşmağa ister **dermān**” (KY B46v2a)

→ 2.1.7.3. “İlaç, şifa.” // 2.1.16.3. “Çıkar yol, çare.”

güç: Kuvvet, takat. *krş.* **küç**

“tevfīk **güci** vère bunu dükel oğırmağa” (FK 60a22)

hayız: *Ar.* Aybaşı, âdet.

“yā hāmile bolsa yā sağal bitse yā **hayız** görse iki emcek bitse” (FK 64a16)

hilm: *Ar.* Doğuştan olan huy yumuşaklığı, halimlik.

“dağı bir niceler aydurlar kase (..) anuñ **hilm**i durur buşmaq yoğ” (BH 30b8)

hū: *Far.* Huy, mizaç, tabiat. *krş.* **huy**

“ve yavuz **hūları** nefsedenden yoymaq ve şeytānı lā havle birle kovmaq” (BH 6b6)

hulq: *Ar.* Huy, ahlak, tabiat.

“toğuzınçı **hulqı** laṭif lafzı kütlu” (KY B30v1a)

huy: *Far.* Huy, mizaç, tabiat. *krş.* **hū**

“**huyum** hulqum ‘azīze laṭif keldi” (KY B37r9b)

idat: *Ar.* Aybaşı, âdet.

“er ölse ve urağut **idati** geçmedük bolsa ol urağut ol erden mīrās dutar” (FK 64b25-26)

quvvet: *Ar.* Fiziksel güç, takat.

“kādır aña ‘atā kılmış katı **quvvet**” (KY B10v13b); “oruç dutmaq mü’min közine **quvvet** bërür hağ dizārın körsün dëyü” (BH 20a22)

küç: Güç, kuvvet, takat. *krş.* **güç**

“mënüm **kücüm** yêtmes bu ayı dükelin oruç dutmağa” (BH 11b21)

nefs: *Ar.* Nefis, can, ruh.

“yūsufsuz **nefsüm** qarār kılmaz êmdi” (KY B6r1b); “üçünçi **nefs** durur kuluñ binüsü durur” (BH 6b4)

şifat: *Ar.* Sıfat, hâl, vasıf.

“bu **şifatlar** birle kim hâzır keldi” (KY B25v5a)

tâkat / tâkât: *Ar.* Güç, derman, kuvvet.

“**tâkâti** kuvveti qalmaz êmdi” (KY B34v6b); “bu saqqâ bir içim şuva ağır bahâ biçe mënüm aña **tâkatum** yoq durur” (BH 23a2)

vaşf: *Ar.* Vasıf, özellik.

“ben ögiçek böyük **vaşfin** degey ol sazdağı kargu” (ŞH 7b); “anıñ **vaşfin** kur’ân içre ögdi cabbār” (KY B2r3b)

zür: *Far.* Kuvvet, güç.

“biguftam ‘ışkuña munça çü zulm u **zür** pürgündür” (ŞH 4a)

2.1.9.4. İnsan, Kadın, Erkek

âdem / âdemî: *Ar. / Ar.+Far.* İnsan, insanoğlu.

“**âdem** bigin yūsufıla sözleşür êmdi” (KY B32r15b); “kuyu içinde **âdemî** ünin işidi bardı” (BH 8b9); “**âdemiler** hâcetin ferâiz kitâbına ve ‘ilmine muhtâclığın ve rağbetin gördüm te’lif kıldım” (FK 60a8-9)

âdem oğlanı / âdem oğlu: *Ar.+T.* Âdemoğlu, insan.

“**âdem oğlu** birle perî olur imiş / yūsufıla ol perî bir kün toğmuş” (KY B22r7); “muhammed muştafâ dağı dükel âdemiler kibi bir **âdem oğlanı** erdi” (BH 15a10-11)

arşlık: ? Çift cinsiyetli insan.

“**arşlık** biregü bolur kim anıñ er alâtı dañı bolur ve urağut ‘avrati dañı bolur aña **arşlık** dërler” (FK 63b24-25)

‘avrat: *Ar.* Kadın.

“elleri kesildügin tuymadılar / ol **‘avratlar** cümle hayrân qalur êmdi” (KY B42v5)

→ 2.1.9.8.2. “Karı, eş.”

benî âdem: *Ar.* Âdemoğlu, insan.

“ol fahr-ı ‘âlem **benî âdem** muhammed muştafâ böyle beyân kıldı” (BH 13b17-18)

beşer: *Ar.* İnsanoğlu, insan.

“cihân içre senden **beşer** olmuş degül / saña beşzer kimse vaşf kılmış degül” (KY B25v13)

dişi: Kadın.

“eger mîrâş ğorlar şabur kılmaları arşlık **dişi** mîrâşın vèresin” (FK 64a17)

er: Erkek kişi, yiğit.

“yüz biñ **erden** artuğ anıñ fazlı” (KY B2r2a); “ya ip süst bola üzile dèdi ya **er** za‘îf bola ipi uçqına men düşem helâk bolam dèdi” (BH 8b14-15); “bir **er** ölse bir oğlı qalsa mâlı dükel ol oğula bolur” (FK 60a23)

→ 2.1.9.8.2. “Koca, eş.” // 2.1.13.1. “Asker.”

eren: Erkekler.

“(…) **erenler** urağutlarından kaçalar (…)” (BH 28a25); “eger **eren** ef‘âlin kıılır erse er durur eger urağut ef‘âlin kıılır erse urağut durur” (FK 64a5-6)

êrkek: Erkek.

“abū yūsuf ve muḥammed ḳavlinde **erkekden** egsükirek diřiden artuḳırak bèresin” (FK 64a18-19)

ḥunṣā: *Ar.* Çift cinsiyetli insan.

“bāb **alḥunṣā** arslıḳ mīrāsı” (FK 63b24)

ins: *Ar.* İnsan.

“ol şehir ehli **ins** ü cin perī idi” (KY B23v7b); “sever anı dükel **ins** ü cān” (BH 23a11-12)

kes: *Far.* İnsan, kişi.

“ḥiç **kes** yūsufa baḳmadılar / cümle yūsuf ḥürmetin saḳlar emdi” (KY D23r11)

kişi: Kadın veya erkeğe verilen genel ad, şahıs, zat.

“üç yüz toḳsan **kişi** yedi toydı / ni‘meti eksilmeyen ḳalur emdi” (KY B23r2);
“anun şefā‘ati yedi yüz **kişi**yi tamu odından āzāz ḳıla” (BH 13a1-2); “ḥařat ol **kişilere** kim şehirlerden irāḳ bolsalar” (FK 60a9-10)

ḳız: Dişi çocuk.

“ḳanzafer bu aḥvāl aşlın bilmez / cin **ḳızın** züleyḥā dep sever emdi” (KY B29v3)

→ 2.1.9.8.1. “Ḳız çocuk.”

oğlan: Oğlan, genç, delikanlı.

“sehergeh bir moğal **oğlan** çapardı ol maņa ḳarřu” (şH 5a); “giçkineğ **oğlan** hey bize gelgil” (M II-1a); “bu **oğlannun** köņli ḳayda özi durmaz” (KY B6r7a);
“ḳarnı açaşa kiři **oęlan** ārzūlasa emmegi” (BH 11a11); “ferāiz idilerin bilmekliki ol ilkin gendüden toęan **oęlanlar** mes‘eleleri durur” (FK 60a18-19)

→ 2.1.9.8.1. “Oğul, erkek çocuk.”

şahş: *Ar.* şahıs, kişi.

“mışır içre ḥavādan bir ün keldi / bir ‘aziz **şahş** mışıra kelür emdi” (KY D24r7)

tıfıl: *Ar.* Küçük çocuk.

“oğlançukğa sorar aydur ayā **tıfıl** / ‘ālem içre yokdur hergiz mişālin” (KY B41v1)

tul: dul, eşi ölmüş veya eşinden boşanmış kadın ya da erkek.

“‘azīz idim **tul** ġarīb ‘āciz oldım / yūsuf ‘ışkı sebebinden zelīl oldım” (KY B54r2)

urağut: Kadın.

“mışır içre bir neçe **urağutlar** / bunı işitüp bir birine dërneşdiler” (KY B42r4);
“er ya **urağut** tañrı ‘azze ve celle anuñ dükeli yazuñın <yarlıgaya>” (BH 12b22); “eger bir er yā **urağut** ölse atası birle anası qalsa” (FK 61b11)

→ 2.1.8.6.2. “Karı, eş.”

zāt: *Ar.* Kendi, kişi.

“bar erdi kāyim **zātı** birle kimse anı bar kılmadı” (BH 2a12)

2.1.9.5. Grup, İnsan Topluluğu

‘ām: *Ar.* Avam, alt tabaka.

“bir ‘āmlar birlemegi ikinci hāşlar birlemegi durur” (BH 6a20)

dërnek: Çok kalabalık insan topluluğu.

“anuñ içün kim **dërneklerde** hiç andan ulu **dërnek** yok yüz miñ yigirmi miñ peygāberler dërneşdüğü kün durur” (BH 11b12-14)

→ 2.1.8.10. “Yemekli toplantı.”

ehl-i ihvān: *Ar.* İhvan ehli, yakın arkadaş topluluğu.

“andan şonra bu araya şulh düşdi / **ehl-i ihvān** cümle aña öğüt vèrdi” (KY B77v7)

gürūh: *Far.* Topluluk.

“‘abdullah bin mes‘ūd red görmes dört **gürüh** birle oğulu kıızı andan doğduğı kıızı birle” (FK 63a13-14)

ḥalāyık: *Ar.* İnsanlar, mahluklar, yaratıklar.

“**ḥalāyıkğa** bed-nām rüsvāy oldı ėmdi” (KY B42r9b); “kün **ḥalāyık** başına yakın keliser ve caḥīm ṭamusı kıızgun bolğa” (BH 26b9)

ḥānedān: *Far.* Hanedan, asil, soylu aile.

“yā benī ḳubeyle **ḥānedānı** baḥtınız açıldı” (BH 113b20)

ḥāş: *Ar.* Havas, seçkinler sınıfı.

“bir ‘āmlar birlemegi ikinci **ḥāşlar** birlemegi durur” (BH 6a20)

→ 2.1.10.3. “Hükümdara özgü.” // 2.2.7.2. “İyi nitelikleri kendinde toplamış olan.”

ḥaşem: *Ar.* Maiyet, yanında bulunanlar, aile.

“yā yūsuf celīl emri eyle durur / ėrte **ḥaşem** birle seyrān ḳılğıl ėmdi” (KY B52r12)

meclis: *Ar.* Topluluk.

“kıızıl altun ṭas āf-tābe eline vėrde / ketürüben ol **meclise** sunar ėmdi” (KY B42r15); “**meclis** ehli kim oturmışlar durur” (BH 3a10)

ṭā’ife: *Ar.* Hususi bir sınıf meydana getiren insanlar, kabile, takım.

“bir neçeler risāletden ḥālin kördi / her **ṭā’ife** birer dürlü körer ėmdi” (KY B25r7)

2.1.9.6. İnsan İlişkileri, Toplumsal Yaşam

ara: Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi.

“**aramızda** ‘aḳd ü peymān bar” (BH 36a19); “ol altıdan bir bolur ayruḳı oğul kıız **aralarında** bölē” (FK 60b20)

→ 2.1.1.1. “An, esna.” // 2.1.3.4. “İç.”

‘aşaba: *Ar.* Akraba, hısım.

“eger bir er ölse bir kızı kalsa ve ‘aşabası dahi kalsa” (FK 60a26)

‘aşabalık: *Ar.+T.* Akrabalık.

“ol kavul birle kim aña ‘aşabalık véreler” (FK 63b8)

baylık: Zenginlik.

“**baylık** ol durur kim gāfiller aña yarsıgurlar āhiretten mahrūm kalurlar” (BH 87b15)

bilis: Bildik, tanıdık.

“ol birisi ip issi birle **bilis** degül erdi” (BH 8b13-14)

ehl-i beyt: *Ar.* Ev ehli, ev ahalisi.

“andan sonra kavmine haber vérdi / **ehl-i beyt** kelüp zārı kılur emdi” (KY B76r4); “muhammed muştafā üzre ve anuñ **ehl-i beyti** ve aşhābına rızvānu’llāhi ‘aleyhi ecma‘īn” (BH 2b2-3)

hānumān: *Far.* Ev bark, ocak.

“kul sarāydan ayrılır ve **hānumāndan** ayrılır” (BH 30a15-16)

hısım / hişm: *Far.* Hısım, yakın.

“kimseye verme **hişmüne** vergil” (M III-3b); “yā nebī sen yakın **hişimlaruñı** <yaqurtgıl>” (BH 40a13)

koñşı: Komşu.

“kawuşdura cennet içre ol türābe / cennet içre baña **koñşı** kılğıl emdi” (KY B48r2); “ol kul iş erenlerin, ve **koñşılarını** dەرñer ve koñuqluq kılur” (BH 58a23)

koñşılık: Komşuluk.

“şeytān **koñşılığından** rahmān **koñşılığına** barurlar” (BH 30a5-6)

konuk: Konuk, misafir.

“anuñ için kim ol peygamberüñ **konuğı** durur” (BH 25b12)

konuklık: Konuk olma durumu, misafirlik.

“firdevsi ürdi **konuklığuñ** sarâyın kıldı” (BH 25b5-6)

müsafir: Ar. Misafir, konuk.

“sökel key bolınça yēsün **müsafir** muķim bolınça yēsün” (BH 37b18)

oğullık: Oğulluk, evlatlık.

“begendi **oğullıķğa** kabül kıldı / oğul atağa nēte hıyānet kıldı emdi” (KY B37r10)

raħim: Ar. Anne tarafından akrabalık.

“ölümünden aşnu andan nikāh götreliñ ve **raħim** ve nikāh ve valā yok ol mīrās dutdı” (FK 71a1)

teşrif: Ar. Bir yeri şereflendirme, onurlandırma.

“ol **teşrif** ol ‘izzeti ol hürmeti / cümleleri ‘acāyibe kalurlar emdi” (KY B57r4)

‘uzlet: Ar. Toplum yaşayışından kaçıp tek başına yaşama.

“kāfirler koñşısı olmayaven / küfr ehlinden **‘uzlet** kılmak kerek emdi” (KY B76v10)

valā: ? Akrabalık.

“ölümünden aşnu andan nikāh götreliñ ve raħim ve nikāh ve **valā** yok ol mīrās dutdı” (FK 71a1)

zevi’l-erħām: Ar. Rahim veya nesep bağıyla birbirine bağı akrabalar.

“anuñ için kim kız kızları ve oğul oğlanları **zevi’l-erħām** bolurlar” (FK 61a16)

ziyāret: Ar. Birini görmeye gitme, görüşme.

“keldi bir kün isrā’ile ‘azrā’ıl / **ziyārete** vèrübidi mevlī celīl” (KY B68r14); “ol diri bolduğınça yètmiş <miñ> ferişte evine **ziyāret** kılsa” (BH 24a9-10)

2.1.9.7. Evlilik

cihāz: *Ar.* Çeyiz.

“ben kızım haķīķat saña vèrem / biñ **cihāzıñ** deve altun hāzır kılam” (KY B28r6)

cüft: *Far.* Çift, eş.

“mışır iyesi ‘azīz **cüfti** züleyhāven / ben ol hālden bu hāle düştüm èmdi” (KY B54v1); “şefī’i muştafā bolğa maķāmı fırdevs-i a’lā bolğa **cüfti** hūr-ı ‘ayna bolğa” (BH 12b15-16)

→ 2.1.17.5. “Çift.”

nikāh: *Ar.* Evlenme, evlilik akdi.

“mışır içre ulu melik olubanıñ / züleyhāya ‘aķd **nikāh** kılubanıñ” (KY B40v7); “kañğı urağuta **nikāh** kılsalar ‘iddet içinde ol bātıl durur” (BH 47b5); “ölümnden aşnu andan **nikāh** götrelimiş ve raħim ve **nikāh** ve valā yok ol mīrāş dutdı” (FK 71a1)

urağutluķ: Karılık.

“bir er bir urağutı almış bolsa ve bu er oğlı bu urağut anasını **urağutluķa** almış bolsa” (FK 71a22)

→ 2.1.9.1. “Kadınlık.”

2.1.9.8. Akrabalık

2.1.9.8.1. Kan Akrabalığı

aba: Anne.

“yā **aba** nişe ağlarsın maña aydu bèrgil” (BH 76a2)

abā: Babalar.

“sağışın **abā** bābında belürttük” (FK 61b7)

‘**ammu** / ‘**amū**: Ar. Amca.

“meşālim aydur yā ‘**amū** key aḡlaḡıl / bu sırrımı benüm sen diḡlegil” (KY B64r1); “‘aliyy-i murtażā ‘**ammum** boldı fāṭimatü’z-zehrā kız qarındaşum boldı” (BH 60b9-10)

ana: Anne.

“ol **anası** rāḡil imiş bayıḡ emdi” (KY B19r6b); “aḡlamaḡdan ol dölenmes ol **anasından** süd bulınça” (BH 11a12); “bir er ölse **anası** birle ‘aşaba ḡalsa” (FK 60b10)

ana ana: Anneanne.

“mālı altıda bir **ana anasına** vèreler ayruḡın oḡul oḡlına vèreler” (FK 60b24)

ata: Baba.

“cihān içre ḡopmış idi Yūsuf nebī / **atası** ya‘ḡūb nebī ḡaḡ ḡabībi” (KY B3r11); “‘abdu’llāḡ aydur men eyitmedüḡüme özüm köyündü kendü **atama** ayıtdum” (BH 6a12); “eger **ata** birle delim oḡlanlar ḡalsa ḡükümleri bundavuḡ durur” (FK 61a19-20)

ata ana: Babaanne.

“eger bir er ölse ana birle **ata ana** biri er qarındaşı ḡalsa” (FK 61a7)

ata ata: Dede.

“eger er ölse **ata atası** bir ata anası ḡalsa” (FK 65a2)

atası qarındaşı: Amca.

“eger dilek muḡammed muştafānuḡ bolsayıdı **atası qarındaşı** ebū ṭālībi üre erdi” (BH 24b11-12)

‘**ayāl** / ‘**iyāl**: Ar. Çoluk çocuk, aile.

“cümle balık sultānı devletiven / velākin bir ‘**iyāla** serlige hācetlüven” (KY D23v5); “yā kulum ehlün ‘**ayālün** ‘avratuñ ve rūzuñ kani” (BH 67a12); “basa eri durur eger ‘**ayāl** kalmasa” (FK 63b17)

baba: Baba.

“yā **baba** yūsuf bizümile beyle varsun / koy katında bizüm ile beyle yörüsün” (KY B5v6); “yā ismā‘īl **babañ** seni kaçça iltür” (BH 71a1)

cada: Ar. Ecdat, atalar.

“basa ihtilāfları **cadalar** üzre ol ata ataları bolur” (FK 60a20-21)

cada ana: Ar.+T. Büyükanne, nine.

“bir er ölse iki cada atasıñ iki **cada anasıñ** kalsa” (FK 69a17)

cada ata: Ar.+T. Dede.

“bir er ölse iki **cada atasıñ** iki cada anasıñ kalsa” (FK 69a17)

dede: Dede.

“**dedesi** ishāk sawçı dīn tabībi” (KY B3r12a); “<yā> ‘utbe men kendü **dedemden** işitdüm kim yezīd tamuluğdur dēdi tamuluğ kimse cāfī bolur kimseye vefāsı assı kılmas” (BH 75a16-18)

er qarındaş: Erkek kardeş.

“eger bir er ölse ana birle ata ana biri **er qarındaşı** kalsa” (FK 61a7)

evlād: Ar. Çocuklar.

“darlık bizi muñlatdı hoş kelmedi / yā **evlād** mışıra varuñ emdi” (KY B56r9)

ibn: Ar. Oğul.

“yā **ibn** inanğıl bayıq baña / bu düş içre saltanat körünür saña” (KY B4v2)

oğlan: Oğul, erkek çocuk.

“oğlanları birle muhkem va‘de kıldı” (KY B6r11a); “re‘ülü’s-şakaleyn durur oğlanları adı hasan hüseyin durur” (BH 13b16-17); “eger ata birle delim oğlanlar kılsa hükümleri bundavuk durur” (FK 61a19-20)

→ 2.1.9.4. “Oğlan, genç, delikanlı.”

oğul: Oğul, çocuk.

“velākin emānetdür şakla **oğul** / bu düşünji hīç kimesne ayıtmağıl” (KY B4v4); “eger biregünün iki **oğlı** bolsa birisi muṭī’i bolsa ve birisi ‘āk bolsa” (BH 110a19-20); “bir er ölse bir **oğlı** kılsa mālı dūkel ol oğula bolur” (FK 60a23)

oğul kıızı: Torun, oğlunun kıızı.

“eger bir er ölse ana birle iki oğul oğlı ve iki **oğul kıızı** kılsa” (FK 61a5)

oğul oğlanı: Torun, oğlunun oğlu. *krş.* **oğul oğlı**

“anıñ üçün kim kıız kıızları ve **oğul oğlanları** zevi’l-erhām bolurlar” (FK 61a16)

oğul oğlı: Torun, oğlunun oğlu. *krş.* **oğul oğlanı**

“mālı altıda bir ana anasına vèreler ayruqın **oğul oğlına** vèreler” (FK 60b24)

kıardaş / kıarındaş: Kardeş.

“agar geydür **kıarındaş** yoksa yavuz” (M V-1a); “yūsuf üzre aḥvāl netek keldüğini / **kıardaşları** yūsufi ne kıldüğim” (KY B3r9) “**kıarındaş kıarındaşdan** kaçduğı kün durur yazuqlulara zebānīler üşdigi kün durur” (BH 11b16); “anaya altıda bir vèreler ayruqın **kıarındaşlara** vèreler” (FK 61a8-9)

→ 2.1.16.12. “Kardeş, arkadaş.”

kıız: Kıız çocuk.

“ya‘kūb aydur yā **kıızım** kaçça varur sen” (KY B7r2a); “subhān ol uluğ taḥrıya kim ana suçını **kıızlarına** zīnet kıldı qol bağı boğmaq kıılır ata suçını oğlanları derdine dermān kıılır” (BH 100b14-15); “eger bir er ölse bir **kıızı** kılsa” (FK 60a26)

→ 2.1.9.4. “Dişi çocuk.”

kız karındaş: Kız kardeş.

“‘aliyy-i murtażā ‘ammum boldı fāṭimatü’z-zehrā **kız karındaşum** boldı” (BH 60b9-10); “ana birle bir ata ana biri **kız karındaşı** ҡalsa” (FK 61a10)

kız kıızı: Torun, kızının kıızı.

“eger anası birle bir **kız kıızı** ҡalsa” (FK 61a15)

kız oğlı: Torun, kızının oğlu.

“eger bir er ölse ana birle bir **kız oğlı** ҡalsa” (FK 61a14)

süddaş: Aynı süttten içmiş, kardeş.

“benüm dağı var idi bir ҡardaşım / anadan toğmış idük **süddaşım**” (KY B61r5)

ṭayı: Dayı.

“bir cühüz **ṭayım** barıdı yetmiş yaşar erdi” (BH 114a4)

ümm: Ar. Anne.

“yā benüm ibni yemenim **ümm** alı ҡodı / ḥālık seni körmege vërse emdi” (KY B68v8)

2.1.9.8.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık

‘avrat: Ar. Karı, eş.

“yā ҡulum ehlüñ ‘ayālüñ **‘avratuñ** ve rüzüñ ҡanı” (BH 67a12)

→ 2.1.9.4. “Kadın.”

er: Koca, eş.

“kañğı **er** kim urağutuna ayıtsa ҡadir düninde boşsañ dëse” (BH 54b6-7); “eger urağut ölse **eri** ҡalsa” (FK 65b18-19)

→ 2.1.9.4. “Erkek kişi, yiğit.” // 2.1.13.1. “Asker.”

ḳayın ana: Kaynana.

“bu er ođlınıñ bunun **ḳayın anasından** oğlı doğmış bolsa” (FK 71a23)

urağut: Karı, eş.

“yā muřtafā sen ḳaçan **urađutuña** taḻāḳ bēseñ ‘iddetlerin sağıl” (BH 47b2-3);

“eger bir er ölse **urağutu** birle ana ata ve altı oğul ve toğuz ḳızı ḳalsa” (FK 62a18)

→ 2.1.8.3. “Kadın.”

yorç: Kadının küçük erkek kardeşi, küçük kayın.

“eger sorsalar bir er ölse ana bir ve ata bir er ḳarındařı ḳalsa bir **yorçı** ḳalsa” (FK 71a20-21)

2.1.9.9. Sahiplik, Mülkiyet, Mensubiyet

ehl: Ar. Sahip, mensup.

“ol şehir **ehli** cümle kāfir idi” (KY B21v4b); “meclis **ehli** kim oturmışlar durur” (BH 3a10)

el: Sahiplik, mülkiyet.

“**elimden** ḳurtlar alıp kider ėmdi” (KY B5v13b); “cümle işler bī-sebeb bizüm üküş raḫmet ü kerem **elümüzde** ola” (BH 19a2-3)

→ 2.1.7.1. “El.” // 2.2.8. “Yüzünden, -den dolayı.”

içi: Sahip.

“ferāř **iğilerin** bilmekliki ol ilkin gendüden toğan oğlanlar mes’ eleleri durur” (FK 60a18-19)

→ 2.2.5. “Sahip, Tanrı.”

is: Sahip.

“kim mevlīye baḳar erse ol himmet **issi** durur” (BH 5a3-4)

→ 2.1.16.6. “Koku.”

iyē: Sahip, malik.

“nübüvvet risālet buldaçı sen / hem memleket **iyēsi** boldaçı sen” (KY B4r16)

2.1.9.10. Kölelik, Esaret, Mahkûmiyet

bende: *Far.* Kul, köle.

“bu şüreti seniñ üze kim yorıttı / bizler dağı aña **bende** bolalım êmdi” (KY B21v9); “zinhār namāzuñuzı key beklenj ve **bendelerüñüzi** <eyü> dutuñ” (BH 88b19-20); “eger kimerse yarusı āzād ve yarusı **bende** bolsa” (FK 64b5)

→ 2.1.7.1. “Bağlanmış olan, uzuv.” // 2.1.15.3. “Kul, Tanrı’ya göre insan, derviş, mürit.”

bendelik: *Far.+T.* Kulluk, kölelik.

“peygāmbēri **bendelikge** satarlar êmdi” (KY B17v2b); “kelüñ mēnüm işüm işlenj kendüzüñüzi **bendelige** satuñ” (BH 101a16)

buğag: Zincir, pranga. *krş.* **buğağ**

“bağ **buğağın** şeşdürdi el köndürdi / harīr zībā döşekler döşendürdi” (KY B43v16)

buğağ: Zincir, pranga. *krş.* **buğağ**

“kaçan yūsuf kıyudan çıkdı bağa **buğağuya** düşdi şükr kılmadı” (BH 107a18)

bulun: Esir, tutsak.

“yā baba ne kılayum senden soñra қalup yezīde mü **bulun** bolayım” (BH 77a20-21)

esir: *Ar.* Esir, tutsak.

“telim müddet anlar zindān içre қaldı / **esir** olup қayğulu olurlar êmdi” (KY B44r1); “ol mēnüm yer üstindeki **esirlerüme** baқuñ” (BH 111b7)

karavaş: Kadın köle, cariye, hizmetçi.

“biñ teve yük haz̄ine māl ketürdi / her birine bir **karavaş** binmiş idi” (KY B25v3); “ya‘küb ol **karavaşuñ** oğlançuğını ayırdı bāzāra kivürdi seksen altuna sattı” (BH 98b13-14)

kul: Kul, köle.

“ol **kuhi** sen ucuz satuñ aldaçı sen / anı satup üküş ni‘met buldaçı sen” (KY B14r15); “yezīdūñ bir **kuhi** bar şibir adlu üsüm başı erdi” (BH 75b1-2); “biregü gendü **kuhi** yarusın āzād kılsa ve yarusı dañi bende bolsa” (FK 71a5-6)

→ 2.1.15.3. “Tanrı’ya göre insan, derviş, mürit.” // 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yūsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.”

kulluq: Kulluk, kölelik.

“anlar aydur **kulluqğa** rāzī olğıl / diliñ birle sen dağı ikrār qılğıl” (KY B17r5)

→ 2.1.15.1. “İnsanın, Tanrı’nın emirlerini yerine getirmek ve rızasını kazanmak için çalışması.”

maħbūs: Ar. Kapatılmış, hapsedilmiş kimse.

“yā **maħbūs** kılam zindān içre qala / dükel ‘ömri zindān içre qala” (KY B42v15)

memlük: Ar. Köle, esir.

“melik **memlük** cümlesi yalvaruştı / kamulardan melik artuq yalvarur emdi” (KY B21r10)

neħās: Ar. Esir pazarı.

“**neħās** içre altun kürsī hāzır kıldı / yūsuf ol kürsī üzre olturur emdi” (KY B25r11)

zencir: Far. Zincir, demir bağ.

“el adaqım **zencir** bile bağılu emdi” (KY B19r10b)

zindān: Far. Tutukluluk yeri, hapisane.

“ba‘dezān **zindāna** salındaçı / her hāl içre ben beyle olam emdi” (KY B11v6);
“andan nidā kelge nīk-bahtları bez-bahtlardan seçüñ (...) ve tamu **zindānım** hāzır
kıluj” (BH 28a5-6)

zindānī: *Far.+Ar.* Zindana konulmuş, tutsak.

“**zindānīlere** yol bër sökellere şihhat şifā bër” (BH 3a7-8)

2.1.9.11. Cenaze, Yas, Ağıt

defn: *Ar.* Ölüyü gömme.

“buyurdu yudurdu kefen sardı / kendü elin yup **defn** kıılır emdi” (KY B75r13)

feryād / feryāz: *Far.* Figan, ah, çığlık, yüksek sesle yardım isteme.

“cümleleri çağırup **feryād** kııldı / hīç yerden meded **feryād** érmez emdi” (KY
B20v4); “mēnüm aña tākatum yok durur maña sen **feryāz** érgil” (BH 23a2)

figān: *Far.* Bağırarak ağlama, inleme.

“habbāz anı işitüp kıılır **figān** / aydur ben düş körmedüm hergiz ben” (KY
B44r12)

gūr: *Far.* Mezar.

“men aña kefen sarıp **gūr** kıılsam men” (KY B12v8a); “eger **gūr** içinde kēñlik
rāhatlık diler erseñ tevḥīd birle bolasın” (BH 9b11-12)

→ 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından
biri.”

gūristan: *Far.* Mezarlık.

“ol sâ‘at ol kervān andan köçdi / bir **gūristan** kıırağından öte keçti” (KY B19r5)

kefen: *Ar.* Ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez.

“bu kün ölüm anı baa **kefen** kerek / ey dirga **kefen** olsun bu knlek” (KY B10v3); “ibu kilim mnm **kefenm** bolsun” (BH 97a12); “bir er lse tereketi drt ynden dadın bolmaya **kefen** ve bor vaiyyet ve mirs” (FK 63a4-5)

medfen: *Ar.* Mezar, kabir.

“andan onra ken ‘ana alup keldi / atasının **medfenni** taleb ıldı” (KY M98/16)

neva: *Ar.* Yksek sesle alama, aıt.

“cmlemiz alaalum **neva** kılalum” (KY B6r16b); “yn yaanı yırtubanı **neva** ılup alasa” (BH 156b10)

sin: Mezar.

“aan kim ly **sine** osalar ve stine toprak yumsalar” (BH 13b18)

sinle: Mezarlık.

“mnm birle rz ılmaq dnle sizn ıymete degin yatası yer **sinle** sizn” (BH 36a24-25)

tbt: *Ar.* lnn iine konulduu sandık biiminde ara.

“ol iddn **tbtn** hzır ıldı / bir ho yere anı defn ılurlar mdi” (KY B77r15)

techz: *Ar.* Cenazenin yıkanmasından defnedilmesine kadar yapılması gereken eyler ve bunları tedarik etme.

“evld ihvn drlp neva ıldı / **techzin** temm dp namz ıldı” (KY B77r14)

trbe / trbet: *Ar.* Trbe, mezar.

“bu hl ire **trbetm** zre keldn / grum ire cnım mecrh ıldın mdi” (KY B19v4); “peygmber **trbesine** bardı oturdı yedi krrse hatm ıldı” (BH 75b6-7)

vaiyyet: *Ar.* Bir kimsenin lmnden sonra yapılmasını istedii eyler.

“oğlanları **vaşiyet** için hâzır kıldı” (KY B75v9b); “bir er ölse tereketi dört yönden daşdın bolmaya kefen ve borç **vaşiyet** ve mîrâs” (FK 63a4-5)

2.1.9.12. Kimlik, Ad, Unvan, San

ad: Ad, isim. *krş.* **at**

“bir cühüd var idi **adı** bûstân” (KY B3v7b); “sekîne seffinesin kılur şekür **ad** bërür (...)” (BH 2b1); “yüce tañrı **adın** okımağ sünnet ol (...) namāza” (FK 71b10)

at: Ad, isim. *krş.* **ad**

“ale'l-hâl kāmı aqıp yere tamsa / yer üzre yūsuf **atı** yazulur emdi” (KY B33r9)

→ 2.1.4.1. “At.”

beg: Bey, ulu kişi.

“kudüs meliki yūsufa karşı vardı / **begleriñiz** kim dëyüben şorar emdi” (KY B22r2); “dünyâ içre bolduğunça **beg** dirligün datlu bolsun” (BH 61a13)

buyuruğ: Vezir.

“aşık oldı ol şerîf cemālını / mülküm **buyuruğı** olgıl dëyür emdi” (KY B51r1)

çalap: Efendi, bağıslayan.

“eger ata er qarındaşı oğlı birle mevlây ya nî āzād kılan **çalap** kalsa māl kamu ata er qarındaşı oğlına vëreler” (FK 68b24-25)

→ 2.2.6. “Tanrı.”

çav: Şöhret, şan.

“tağı senüñ yāzuñını ve **çavuñını** ‘älemlerde çavlandurmadağ mu” (BH 119a14)

fir‘avn: *Ar.* Firavun, Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan.

“haķîkat **fir‘avn** anı dërler emdi” (KY B77r4b); “kapuya sebep dëdi nitekim **fir‘avndan** hikâyet kıldı” (BH 7b7)

ḥācib: *Ar.* Amir, vezir.

“vezīr **ḥācib** ḳamusı ögüt vėrdi / ya ‘ḳūb sawçı ḳavmi dėrüp kiter ėmdi” (KY B75v6)

ḥan: Hükümdar.

“aydur **ḥan** bunda ‘azīz körünmedi / ‘azīz dağı ḥātunile kerek ėmdi” (KY B37r4)

→ 2.2.6. “Hükümdar, Tanrı.”

ḥātun: Yüksek makamdaki kadınlara ve hakan eşlerine verilen unvan.

“yā **ḥātun** sen şabr ḳılıđıl dėrler” (KY B29r9a)

ḥoca / ḥvāce: *Far.* Muteber ve büyük zat.

“**ḥocasına** aḥvāl a‘lem ḳılır ėmdi” (KY B19v14b); “ey **ḥvāce** cāndan ayrılana munça ḥorlık bolsa kör kim ĩmāndan ayrılana nice dūşḥārlık bola” (BH 30a17-18); “ve **ḥoca** imām (...) bu kitābı bārsī dilince ḳoşdı” (FK 60a12)

ḥudāvendiđār: *Far.* Hükümdar, efendi, sahip.

“sen **ḥudāvendiđār** ben ḥıdmet-kār olayım ėmdi” (KY B39r4b)

imām: *Ar.* En önde bulunan kimse, üstat.

“ebā bekri ürdi **imāmuđ** ḳıldı ‘ömeri ürdi dīne yāriciđ ḳıldı” (BH 25a22-23); “degme ḥālde ve mīrāşlar vağtinde faḳīḥler ve **imāmlar** ḳatına gidümesler” (FK 60a10-11)

melik: *Ar.* Padişah, hükümdar, hakan; ulu kişi.

“mışır içre ulu **melik** olur idi / anığ adı melik bin duğar idi” (KY B14r3)

→ 2.2.6. “Hükümdar, Tanrı.”

mevlāy: *Ar.* Mevlā, efendi, bağışlayan.

“eger ata er ḳarındaşı oğlı birle **mevlāy** ya ‘nī āzād ḳılan çalap ḳalsa māl ḳamu ata er ḳarındaşı oğlına vėreler” (FK 68b24-25)

pādişāh / pāzişāh: *Far.* Büyük hükümdar, sultan.

“mışır içre **pādişāh** olduğımı / nazım birle aytalım sen anla ėmdi” (KY B3r10);
“dünyā halkına hürmet dutup uluğluğa degen kimse āhıret **pāzişāhiđa** hürmet
dutup uluğluğa degse ne ‘aceb” (BH 15b3)

→ 2.2.6. “Hükümdar, Tanrı.”

şadr: *Ar.* Baştā gelen, önder.

“ol şahābeler **şadri** ehādīş-i felek bedri” (BH 19a20)

→ 2.1.7.1. “Göğüs, kalp, ön.”

server: *Far.* Önder, lider, baş.

“andan şonra dīn **serveri** ėrenlere / ėmān rükn-i İslām nūrı hümāmlara” (KY
B2v9); “ol qarınçalar **serveri** kim adı munzır erdi sıñar közi kūr sıñar ayağı sıñar
eli yok erdi” (BH 53a18-19)

seyyid: *Ar.* Efendi, bey; bir topluluğun ileri gelen kişisi.

“kul dėmediđ bunun dėk severlige / girev **seyyidi** ne şadardur anığ ėmdi” (KY
B23r4)

sultān: *Ar.* Büyük hükümdar, padişah.

“fażl birle rüzī kıldı pādişāhlık / balıklar **sultānı** benven ėmdi” (KY D23v4); “bu
sultānı bėribiyen subhān dur<ur>” (BH 17b13)

şāh: *Far.* Hükümdar, padişah.

“yūsuf aydur **şāh** buyursa emr kılsa” (KY B31v16a)

ulu: Büyük, ulu kişi, önder.

“ālem içre adığ seniğ meşhūr ola / maşrığ mağrıb **uluları** seni bile” (KY B4r14)

→ 2.2.7.2. “Büyük, yüce.”

vezīr: *Ar.* Hükümdar yardımcısı.

“kendüzüne sen anı **vezîr** kılğıl / hâlık emri eyledür bilgil emdi” (KY B52r14)

2.1.9.13. Meslek, Uğraş, Görev

‘athtar / ‘atthār: *Ar.* Güzel koku, ilaç veya iğne, iplik gibi şeyler satan.

“helwaçı etmekçi **‘athtar** kazzāz tama‘ kıldı / her birüsü ben alsam dërler emdi” (KY B25r15); “uyuz bolsañ keffâret isteyü **‘atthār** kapusın doqırsın” (BH 15b18-19)

ayağcı: Kadeh sunan, içki veren, saki.

“yiñen gelgey **ayağcılar** maña sağrağnı tîz bergey” (ŞH 2a)

bāzırgān: *Far.* Bezirgan, tüccar.

“ve ol ay içinde kim dahıl dirildi ve **bāzırgānlar** bāzırgānliginden daşrağı işin bitürdiler” (BH 34a15)

bekçi: Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli şey ya da kimse.

“incîli ürdi şerefi saña zebûrı <ürdi> öğüt saña kur’ânı ürdi **bekçi** saña” (BH 25a19-20)

bennā: *Ar.* Yapı yapan usta, mimar.

“âdet eyle kılmış durur kim kaçan bir **bennā** bir pāzişāh için sarāy yapar bolsa” (BH 149a19)

boyacı: Boyacı.

“eger yêr yarattum erse bisâf senüñ eger yılduz yarattum erse yolçı senüñ eger ay yarattum erse **boyacı** senüñ” (BH 104b5-6)

cemmāl: *Ar.* Deve süren, deve sürücüsü.

“yūsufi şanduk içre ma‘yüb kıldı / **cemmāl** ketürüp zindāna ilter emdi” (KY B43v3)

çopan: *Far.* Çoban.

“**çopanı** berk dut kırtlar öküşdür” (M V-2a)

dāye: *Far.* Dadı.

“züleyhā bir kün yatup durur idi / bir **dāyesi** var idi aḥvāl sordı” (KY B34r11)

duzaqçı: Tuzakla av avlayan, avcı.

“nitekim **duzaqçınıu** duzaqına av dutılsa ol av duzaqdan boşanmasun dēyü nite kıatarlar erse kıyāmette gürdan kıopa<n>lar eyle kıatarlaşu baralar” (BH 57a20-22)

ekinçi: İkinci, çiftçi.

“zı (...) **ekinçidür** ekin eker” (BH 49a20-22)

ètmekçi: Ekmekçi.

“helwaçı **ètmekçi** ‘aṭṭar kıazzāz ṭama’ kııldı / her birüsü ben alsam dèrler èmdi” (KY B25r15)

ḥabbāz: *Ar.* Ekmekçi.

“**ḥabbāz** ile sākīni andlaşdurdı / reyyāna aḡu vèrūṅ dēyür èmdi” (KY B43v15)

ḥaccām: *Ar.* Hacamat eden, kan alan.

“ba‘d-ezān teninden kıan aldudur olsa / **ḥaccām** anıṅ tamarına neşter ursa” (KY B33r8)

ḥādim: *Ar.* Hizmet eden, hizmetçi.

“ḥoş **ḥādimlerin** hem beyle vèrdi / tēz çıkaram ḥiç kıorukma dēyür èmdi” (KY B43v7)

ḥākim: *Ar.* Yargılayan, yargıç.

“ve **ḥākim** anıṅ atası er kıarındaşına buyursa kim anı sangsar kılsa” (FK 64b18)

ḥazīne-dār: *Ar. +Far.* Hazineyi bekleyen, yöneten kimse.

“yūsuf aydur şāh buyursa emr kılsa / **hazīne-dār** hazīneye nazār kılsa” (KY B31v16); “ol tamu **hazīne-dārı** durur yā mālīk tamu kapuların bağlağıl oruç dutanlar üzre dağı hışm étmesün bularuñ üzre” (BH 42a15-16)

helwaçı: *Ar.+T.* Helvacı.

“**helwaçı** étmekçi ‘atıar **qazzāz** tama’ kıldı / her birüsü ben alsam dērler émdi” (KY B25r15)

hıdmetçü: *Ar.+T.* Hizmetçi.

“ben size **hıdmetçüven** dēr eygüler / yā sözlese sākice sözler émdi” (KY B57v12)

hıdmet-kār: *Ar.+Far.* Hizmetçi.

“sen hūdāvendigār ben **hıdmet-kār** olayım émdi” (KY B39r4b)

qāzı: *Ar.* Mahkeme başkanı.

“anıñ mālın anıñ vereselerine vèreler kim müsülmān dururlar ve derharbe varsa **qāzı** hüküm kıla” (FK 64b11-12)

qazzāz: *Ar.* İpekçi, ipek işleyen veya satan.

“helwaçı étmekçi ‘atıar **qazzāz** tama’ kıldı / her birüsü ben alsam dērler émdi” (KY B25r15)

qıgırucı: Çağırıcı, çağıran.

“tağı bu aq saqal hürmeti için kim kıyāmette buyurmağıl **qıgırucılara** kim kığıra tağırı ‘oşmandan bızār dèyü” (BH 97a21-22)

köz-bānu: *Far.* (ked- bānu) Bir daireyi idare eden kadın.

“yā **köz-bānu** ne sebebden hātıruñ tar” (KY B34r13a)

mu‘abbir: *Ar.* Rüya tabir eden.

“duğar oğı ol melik bir düş kördi / **mu‘abbire** te’vıl sorar émdi” (KY B14r4)

muzdūrlık: *Far. + T.* Amelelik, işçilik.

“bu pārsā bir dūn endīşe kıldı aydur men kūdüzüm için kıt ketürmes men bu urağutğa nafağa yétürmes men bir bucağ alup oturmayaım yarın çıkayım **muzdūrlık** kılayım” (BH 80a19-20)

münādī: *Ar.* Nida eden, çağıran; tellal.

“**münādīler** çewre durup çağırdılar / bu oğlanı kim satun alur dērler” (KY B25r12); “pes tamudan bir boyun çıka kölge kibi andan **münādī** nidā kılğa” (BH 26b10-11)

naqqāş: *Ar.* Yapıların duvar ve tavanlarına süslemeler yapan usta, bezekçi.

“hemān-dem kınzafer emr kıldı / üstādlar **naqqāşlar** cemi’ oldı” (KY B35v15)

neccār: *Ar.* Marangoz, doğramacı.

“**neccār** bulup bir şanduk kim yondurdı” (KY B43v2b)

perdedārlik: *Far. + T.* Perde tutuculuk.

“bir örümcük peygāmbere **perdedārlik** kılduğı-çün bir baş kıur’āna örümcük ad berdi süretü’l- ‘ankebüt dedi” (BH 16a18-20)

peyk: *Far.* Haberci, ulak.

“çalap celle celāluhu men ol zālime iki **peyk** bēribiye men” (BH 18a19)

pīşe: *Far.* Meslek, iş, zanaat.

“faķīrūñ **pīşesi** tañrı şun’ınuñ ‘aceblerine baķmağ durur içinde baķarısa ceberūt körer” (BH 89b10)

resūl: *Ar.* Haberci, ulak.

“biti oğup rızā vērđi revā kördi / cevāb-nāme **resūl** irsāl kılır ěmdi” (KY B28r11)

→ 2.1.15.3. “Kendisine kitap indirilmiş peygamber.”

sākī: *Ar.* Kadeh sunan, içki veren.

“güçeklep özüme **sākī** ne munça yutdurur ağu” (ŞH 1b); “gel ay **sākī** ğanīmatdur bu dam nay” (M VIII-4a); “melikge bu aḥvālden ma‘lūm oldı / **sākī** bile ḥabbāzrı maḥbūs kıldı” (KY B43v16)

sākīlik: *Ar.+T.* İçki sunma.

“iletgil ol ğarīb ‘azīz ğarīb kavme / cümlesine **sākīlik** kılgıl emdi” (KY B57r16)

saḳḳā: *Ar.* Su taşımayı iş edinmiş kimse.

“bu **saḳḳā** bir içim şuva ağır bahā biçe mēnūm aḡa tākātum yoḳ durur” (BH 23a2)

sart: Satıcı, tüccar.

“alam tal‘am eyā ḡanum ne **sart** er men ne bularġu” (ŞH 1a)

sepi: Deriyi tabaklama.

“oruç dutmaḳ riyāzet kibi durur ya ‘nī **sepi** kibi durur” (BH 37a13)

seyükçi: Çıkıkçı, kırık ve çıkıkları tedavi eden.

“cān u cihān-ı men ayaḳı sınıḳ bolmasa **seyükçi** neyi seyüclesün” (BH 104a14)

şarāb-dār: *Ar.+Far.* Şarap tutan, içki sunan.

“yūsuf ol ikisiniḡ düşiḡ yordı / **şarāb-dāra** eyġü te’vil aytur idi” (KY B44r8)

ṭabīb: *Ar.* Hekim, doktor.

“hīç kim birle keleçi söz sözlemez / hīç **ṭabībler** buḡa dermān kılmaz emdi” (KY B27r15); “ḡalkda sökel bolmasa **ṭabīb** kimi emlesün” (BH 104a15)

tācir: *Ar.* Ticaretle uğraşan kimse, tüccar.

“**tācir** aydur terāzüye altun ḳoyġıl” (KY B30v8a)

ṭapuçı: Hizmetçi.

“va‘desi anuñ dārü’l-ķarār **ŗapuŗısı** ğılmān ve cüfti ħūr-ı ebķār” (BH 19b4-5)

tercümān: Ar. Çevirmen.

“yūsuf nebī **tercümāna** emr ķıldı / sorğıl anlar neŗe ta‘ām yemez dēdi” (KY B63r7)

yalavaŗ: Elçi.

“yigirmi biñ ulu **yalavaŗlar** / her birinüñ başında altun tāclar” (KY B27v12)

2.1.9.14. Makam, Mevki, Mertebe

berāt: Ar. Niŗan, rütbe; imtiyaz ve taltif için verilen belge, kurtuluŗ belgesi.

“berāt düni durur anuñ için kim bir niceye **berāt** bēür uçmaķ saŗa dēyü” (BH 29a13-14)

→ 2.1.1.3. “Hz. Muhammed’e peygamberliĝin bildirildiĝi şaban ayının on beŗinci gecesi.”

derece: Ar. Aŗama, mertebe, rütbe.

“bir yetīm baŗın kim sıĝarısa ‘āŗūrā küni ħaķ ta‘ālā ol ķuluñ teninde nice dü barısa degme bir ķılına uçmaķ içinde bir **derece** ķaldurı bēre” (BH 72b3-4)

der-gāh / dergāh: Far. Huzur, kat.

“**der-gāha** kelenleri kirü ķomaz / ŝabr ķılıĝıl ħafv ü recā olĝıl ěmdi” (KY B37r12); “mevlā mü’mine yörendürü sedd baĝladı kendü **dergāhı** içinde saklamak için” (BH 10b10-11)

dapu: Huzur, kat; hizmet. *krŗ.* **tapu / şapu, tapuĝ**

“ĝaflet uyķusından oyanuñ ma‘ŗiyetden el dartuñ ħaķ **dapusına** kelüñ” (BH 18b10-11)

ēŗik: Huzur, kat.

“niŗe cebbār ķapusına kelmessin ve zārī ķılıp ĝaffār **ēŗigine** baŗıñ urmassin” (BH 15b19-20)

ezgi: Ar. Makam.

“andın sonra **ezgi** ‘oşmān-ı şehīd var / anıñ vaşfin Ƙur’ān içre ögdi cabbār” (KY B2r3)

hazret: Ar. Huzur, yan, kat.

“cümlesin tapuñuza ketürelim / **hazretinde** ınamlıq ƙılsunlar ėmdi” (KY B13v5)

huzūr: Ar. Yan, kat, makam.

“yaratğanum **huzūrunda** ƙılam sinüñ bile yargu” (ŞH 9b)

ƙat: Kat, yan.

“har dam baħişm gūyī bargıl bēnüm **ƙatumdan**” (M VI-6a); “yūsufı biz **ƙatumuza** ündeyelüm / ne düş körmüş sorayalum izleyelüm” (KY B5r2); “abdu’llāh ĥurmā ağacın bilmek ‘ömer **ƙatında** bunça sevgülü bolsa” (BH 6a14-15); “degme ĥālde ve mīrāşlar vaƙtinde faƙīħler ve imāmlar **ƙatına** gidümesler” (FK 60a10-11)

→ 2.1.8.7. “Derece, katman.”

ƙapu: Huzur, kat.

“yazuƙ ƙılsañ yarlığanmaƙ isteyü nişe cebbār **ƙapusına** kelmessin” (BH 15b19)

→ 2.1.8.13.3. “Ƙapı.” // 2.1.16.22. “Ƙısmet, kaynak, imkân.”

maƙām: Ar. Makam, mevki, kat. *krş.* **muƙām**

“teferrüc **maƙāmların** közin körsem / keçe yene ĥıdmetge kelsem ėmdi” (KY B6r5); “selāmet **maƙāmına** degürgil” (BH 3a5)

menzilet: Ar. Derece, rütbe.

“tevbe ƙılıp barsa <-sen> yarın tañrı ƙatında / ƙoca birle ol yigit **menzileti** bir durur” (BH 33b9)

mertebe: Ar. Derece, rütbe, aşama.

“ben aña ağır hil‘at kiyürelim / **mertebeler** atına bindürelim” (KY B50r6b)

muḳām: Ar. Makam, mevki, kat. *krş.* **maḳām**

“tañrı anuñ itligin kiderdi uçmaḳda **muḳām** bèrdi” (BH 16b3-4)

tapu / ṭapu : Huzur, kat; hizmet. *krş.* **dapu, tapuḡ**

“cümlesin **tapuñuza** ketürelim / hażretinde inamlıḳ ḳılsunlar èmdi” (KY B13v5); “ben bir erven ‘isā ḳavminden ve ben meryeme **ṭapu** ḳılmıṣvan” (BH 21b11)

tapuḡ: Huzur, kat; hizmet. *krş.* **dapu, tapu / ṭapu**

“zulm birle **tapuḡıña** ketürdiler / bī-günāh men mu‘ayyen bilgil èmdi” (KY B13v11)

2.1.10. Halk, Devlet, Siyaset

Soy, boy, kavim, millet; memleket, yurt, ÷lke; egemenlik, hâkimiyet, iktidar ile ilgili sözler metinlerde saptanarak sınıflandırılmış ve Halk, Devlet, Siyaset başlıḡı altında incelenmiştir.

2.1.10.1. Soy, Boy, Kavim, Millet

ḥalk: Ar. Bir ÷lke içerisinde yaşıyan deḡişik soylardan insan topluluklarının her biri.

“bizi **ḥalka** bed-nām rüsvāy ḳıldıñ èmdi” (KY B41r8b); “döşedi yeri bezedi dürlü **ḥalkı** dün kündüz birle” (BH 2a9)

ḳavm / ḳavum: Ar. Kavim, topluluk.

“ḥatāsız bu belāya düşmüş olsam / bu **ḳavme** bir ‘alāmet köster èmdi” (KY B20r14); “bir **ḳavumğa** ṭamu içre ḳatı ‘azāb / bir **ḳavumğa** uçmaḳ için tevḥīd yulu” (BH 28b9)

millet: Ar. Halk, ulus.

“mıñır iyesi aşlıḳ size nete vèrdi / bildüñüz mü ḳanḡı **millet** dutar idi” (KY B60r3); “ḥalīli ürdi **millet** içinde atañ ḳıldı” (BH 25a15)

neseb: *Ar.* Soy, baba soyu.

“her birine birer dürlü at atandı / seniñ kayğuñ üzre **neseb** kıldum emdi” (KY B64v12); “bulardan yedi kimseyi adları birle ündedi iki bölügin **nesebi** birle ündedi” (BH 40a1)

nesl: *Ar.* Nesil, kuşak, soy.

“bizler işhāk **neslivüz** dërler emdi” (KY B56r15b)

2.1.10.2. Memleket, Yurt, Ülke

aqlām: *Ar.* İklimler, ülkeler.

“yedi **aqlām** berberesin qoymaq başrī ‘abqarī donlar diküp keymek yüz miñ şaf yırtıcı alplar almaq” (BH 145a11-12)

bucaq: Bucak, yer, yurt.

“bu pārsā bir dün endīşe kıldı aydur men kündüzüm için qūt ketürmes men bu urağutğa nafaqa yétürmes men bir **bucaq** alup oturmayayım yarın çıqayım muzdūrlıq kılayım” (BH 80a19-20)

devlet: *Ar.* Bağımsız olarak idare olunan ülke.

“melik **devlet** iyesi sultān durur” (KY B68v2b)

→ 2.1.16.22. “Mutluluk, talih.”

ıqlīm: *Ar.* Ülke, diyar.

“kanqı **ıqlīmde** tarlıq bolası durur kime helāl kime harām degesi durur” (BH 29a21-22)

il: İl, memleket, ülke.

“ken ‘ān **ili** tarafından çok aradı / düşünde kördüğün ister emdi” (KY B14v4); “anuñ için kim hurmā ağacı degme **ilde** bolmas” (BH 5b13)

memleket: *Ar.* İl, yurt, ülke.

“nübüvvet risâlet buldaçı sen / hem **memleket** iyesi boldaçı sen” (KY B4r16)

mülket: *Ar.* Memleket, ülke.

“**mülket** içre bî-şerîk ol eḥade / anı bākī zü'l-celâl bildük êmdi” (KY B1v4);
“andan **mülketin** bildürdi” (BH 3b10-11)

vilâyet: *Ar.* İl.

“ikinci ḥaḳ ta‘âlâ kāfirleri küfr <ü> zalâlet içinde berkitti ĩmân ve ma‘rifet
vilâyetine çıḳmasun dèyü” (BH 10a18-19)

yurd: Yurt, oba.

“kününüz artuḳ degül meger üç gür sizün **yurduḡuz**” (BH 36a22)

2.1.10.3. Egemenlik, Hâkimiyet, İktidar

‘**alem:** *Ar.* Bayrak.

“altun kümüş başlı ‘**alem** köterdiler” (KY B52v7a); “muḥammed ḥaḳḳı için kim
anun şefâ‘ati ‘**alemin** yazuḳlular üzre yayar men” (BH 30b12-13)

beglik: Beylik.

“bilün kim âḫiret **begligi** bākī durur” (BH 15b3-4)

bey‘at: *Ar.* Biat, bir kimsenin egemenliğini tanıma.

“ve rızvâna siperḡam ağacı dibinde **bey‘at** bu on kün içinde baḡladı” (BH 66b7)

ḥâş: *Ar.* Hükümdara özgü.

“andan buyurdı meşâlime / suw ḳoyḡıl benüm **ḥâş** meşrebeme” (KY B57r15)

→ 2.1.9.5. “Havas, seçkinler sınıfı.” // 2.2.7.2. “İyi nitelikleri kendinde toplamış olan.”

pâdişâhlık / pâzişâhlık: *Far+T.* Padişahlık, sultanlık.

“fażl birle rŭzī kıldı **pādişāhlık** / balıqlar sultānı benven ėmdi” (KY D23v4);
“on bir yılduzı yŭsuf dŭşinde kŏrmek delīl erdi mısır **pāzişāhlıġm** bulmaqlıġa”
(BH 38a11)

salţanat: *Ar.* Saltanat, sultanlık.

“bu dŭş iġre **salţanat** kŏrŭnŭr saġa” (KY B4v2b)

serlik: *Far+T.* Başkanlık, reislik.

“velākin bir ‘ıyāla **serlige** ġacetlŭven” (KY D23v5b)

serverlik: *Far.+T.* Başkanlık, reislik.

“uşbu bizge lāyıkdur **serverlikge**” (KY B23r3b)

seyyidlik: *Ar.+T.* Efendilik, beylik.

“**seyyidlikge** bizden yŭsuf lāyık dēdi” (KY B23r6a)

siyāset: *Ar.* Hŭkmetme, hakimlik, padişahlık.

“ellerini zulmden yıġsa yıġlınma[yanları] **siyāset** kılsa” (BH 18a13-14)

sultānlık: *Ar.+T.* Saltanat, padişahlık.

“**sultānlık** melik reyyāna ġalur ėmdi” (KY B43v9b)

tāc: *Ar.* Soyluluk, iktidar, gŭġ veya hŭkŭmdarlık sembolŭ olarak başa giyilen, deġerli taşlarla sŭslŭ başlık.

“devletin mŭlketin ben arturam / **tāc** taġt memleket vėrem ėmdi” (KY B11v8);

“ādemŭġ başına tevbe **tācın** ilk on kŭninde vurdılar” (BH 16b16-17)

taġt: *Far.* Saltanat koltuġu, saltanat makamı.

“ġarīr kıydi tāc urundı **taġta** aġdı” (KY B28v2a); “sen duttuġuġ şusamaġ aġmaġ durur men bėrdŭġŭm cezā **taġt** ġŭr uġmaġ durur” (BH 34b5-6)

taġt-dār: *Far.* Taht sahibi.

“aydur ey **taht-dār** ġarīb oġlan / bu hāl üzre bī-tefekkür olġıl ėmdi” (KY B40r16)

teslīm: *Ar.* Emri altına verme.

“kulumızı saġa **teslīm** kılduġ ėmdi” (KY B17v4b)

→ 2.1.15.1. “Kendini Tanrı’nın takdirine terk etme.”

2.1.11. İletişim, Etkileşim

Metinlerde tanıklanan; insanların duygu, düşünce veya bilgileri çeşitli yollarla başkalarına aktarma ve birbirini karşılıklı olarak etkileme süreçleri ile ilgili kavramlar iletişim, iletişim araçları, dil-anlatım, edebiyat; ant, sözleşme; izin, müsaade; buyruk, emir; öğüt, nasihat şeklinde gruplandırılarak ele alınmıştır.

2.1.11.1. İletişim, İletişim Araçları, Dil-Anlatım, Edebiyat

aġız: Dil, konuşma.

“ne oġurdur ne oġurdur çeleb **aġzında** kıġırmak” (M I-3a)

‘alāmet: *Ar.* Belirti, işaret, iz.

“haṭāsız bu belāya düşmüş olsam / bu kavme bir ‘**alāmet** köster ėmdi” (KY B20r14); “taġrıyı yāz kıлмаġ bularuġ ‘**alāmeti** durur” (BH 88a9-10)

‘ayn: *Ar.* ‘Ayn harfi.

“mim birle ‘**ayn** tāzī dili içinde ma‘iyyet durur” (BH 6a16)

be: *Ar.* Be harfi.

“rı bēnüm raḥmetüm durur cim sēnūġ cürmūġ durur **be** mēnüm birrüm durur” (BH 17a2)

beyān: *Ar.* Bildirme, açıklama.

“onbirünçi yılduz adı Ferruḥ idi / cümlesini şahīḥ **beyān** kıldı ėmdi” (KY B4r8); “**beyān** kıldı içre ḥüccet burhānı namāz zekāt ḥac kırbānı” (BH 4a8-9)

→ 2.2.2.1. “Bir şehir adı.”

beyt: *Ar.* Beyit, anlam bakımından birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş şiir parçası.

“**beyt**

yüz on dört sūre kökden melik indürdi

kur’ān cülābı birle muḥammedi kandurdi” (BH 65b22-23)

biti: Yazı, mektup; amel defteri.

“üç dürlü ‘aybı birle kabül kıldum / bu bey’ üzre bir **biti** kerek emdi” (KY B17r14b); “eger **biti** sağ el ilmek ve kelmek diler ersen tevḥīd birle bolasin” (BH 9b14-15)

cevāb: *Ar.* Cevap, yanıt.

“dürüst **cevāb** şahīḥ sözün ister emdi” (KY B3v8b); “mes’eleler kim şordılar köḡline **cevāb** yoritgil” (BH 3a13-14); “ana birle ata anası ḳalsa **cevābı** bu durur kim yazduḳ” (FK 69a3-4)

cevāb-ı āḫar: *Ar.* Başka bir cevap.

“**cevāb-ı āḫar** bir dürlü daḳı işitgil ḳaḡı ‘aḳdi kim bağlasalar anda iki kimse birisi şattum dese daḳı birisi şatun aldum dese ‘aḳd bu lafzlar bile bağlanur” (BH 110a22-23)

cevāb-ı su’āl: *Ar.* Sorunun cevabı.

“**cevāb-ı su’āl** ilkinin su’āl ol durur kim diri diriden mīrās dutar” (FK 64b10)

cevāb-nāme: *Ar. + Far.* Cevap mektubu.

“biti oḳup rızā vērđi revā kördi / **cevāb-nāme** resūl irsāl kıılır emdi” (KY B28r11)

cim: *Ar.* Cim harfi.

“eger **cim** aldın yazsa cereb bolur receb ulu demek bolur cereb uyuz demek bolur” (BH 15b17-18)

defter: *Ar.* Defter.

“ol dīn **defterine** fezālik bulur ‘ilm-i hikmet yolında sālīk dermān bulur” (BH 13b13-14)

devāt: *Ar.* Divit, hokkadaki mürekkebe batırılarak yazı yazmaya yarayan ve değişik uçları olan bir kalem türü.

“isrā’īl kıızı dīneye emr kıldı / dīne aña **devāt** kâğaz hâzır kıldı” (KY B69r9)

dil: Lisan, anlatım.

“kiçi iken anda telim durmuşdım / bu **dili** anda öğrendim dēyür emdi” (KY B61r16); “immā tāzī ve pārisī **dilinde** türk dili üzre gālib erdiler” (BH 2b7); “emdi yine faķīh yāķūt arslan (...) bunu dürk **diline** döndürdi” (FK 60a13)

→ 2.1.7.1. “Tat alma organı.”

dilçe: Dilde, lisanında.

“oķup hem aķvāli ne hīç söylemez / uşbu biti sizün **dilçe** yazar emdi” (KY B70v14)

dilince / dilinçe: Dilinde, lisanında.

“menden dilediler kim türk **dilinçe** bu fen içinde bir kitāb eyleyem” (BH 2b7-8); “ve hoca imām (...) bu kitābı bārsī **dilince** ķoşdı” (FK 60a12)

elif: *Ar.* Elif harfi.

“**elif** dükeli harflerden ileri durur” (BH 115a20-21)

eşer: *Ar.* Etki, belirti, alamet.

“yūsuf yıssı lezzet **eşer** kıldıysa / dürlü yıpar ‘anber kibi ķoķur emdi” (KY B24v7)

faşīh: *Ar.* Açık ve düzgün anlatış.

“cühūd anı işitüp taşdıķ tutdı / **faşīh** dilin şaķīh imān keltürür emdi” (KY B4r2)

→ 2.2.7.14. “Açık ve düzgün konuşan.”

ġalaṭ: *Ar.* Yanlış söz.

“hīç söz **ġalaṭ** olmasun anda ġümān / şahīḥ şart dürüst şatu kılalum ėmdi” (KY B16v4)

ḥā: *Ar.* Ha harfi.

“**ḥā** mim dedüġi ḥükm bolur ya‘nī sürdi ḥükm kıldı ne kim boldacı erse kıyāmete deġin” (BH 30b7)

ḥaber: *Ar.* Haber, bilgi.

“kördüġünden size kelip **ḥaber** vėrsün” (KY B5v9a); “muḥammed muştafā yıpar donından şeker dilinden inçü dişinden **ḥaber** bėrür” (BH 4a12-13)

ḥarf: *Ar.* Harf.

“ma‘rifet bėş **ḥarf** durur (...)” (BH 6a16)

ḥaṭṭ: *Ar.* Yazı.

“kulumuzuġ üç ‘aybı var dėmişdi / müşteriye ol **ḥaṭṭı** vėrmişler ėmdi” (KY B71r2)

ḥesāb / ḥisāb: *Ar.* Soru sorma, sorgulama.

“kullarına mevlīm **ḥesāb** kıılır imiş” (KY B38v7a); “‘araşāt ḥalkı bitilerin okıyınça ve **ḥisābların** bėrinçe ve ‘amelleri terāzüya dartılınça bular anda dursunlar” (BH 27b14-15)

ḥı: *Ar.* Hı harfi.

“**ḥı** (...) bilür kamu neselerüġ yaşrusın” (BH 49a15-16)

ḥikāyet: *Ar.* Hikāye, rivayet, nakletme.

“kapuya sebep dėdi nitekim fir‘avndan **ḥikāyet** kıldı” (BH 7b7); “bāb farīze **ḥikāyeti** bilmiş gerekim bir er ölse tereketi dört yönden daşdın bolmaya” (FK 63a3-4)

hiṭāb: *Ar.* Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme.

“ey dünin oruç niyyetine yatanlar ey şefkat ve ülfet birle köñül kıatanlar oruç sevābın işitmekden ilerü **hiṭāb** işidüñ” (BH 35b17-19)

iḥtisāb: *Ar.* Hesap sorma, sorumluluk.

“kim bir kün oruç dutar erse ĩmān ve **iḥtisāb** birle vācib kıla tañrınuñ ulu hoşnūzlıķın” (BH 19b7-8)

istifhām: *Ar.* Soru sorma.

“elif **istifhām** durur (...)” (BH 5b8)

işāret: *Ar.* Alamet, belirti, iz.

“yūsuf nebī ilhām ḥaķdan buldıysa / mevlīden bu **işāret** keldiysē” (KY B40v9)

iştikāk: *Ar.* Aynı kökten gelen sözlerin birbiriyle ilgisi.

“māl **iştikākı** meylden durur” (BH 84a17)

kāf: *Ar.* Kaf harfi.

“ḥurmā ağacıdur **kāf** teşbīḥ durur ya ‘nī menżetmek durur muḥāṭabe durur” (BH 5b9)

kāğaz: *Far.* Kağıt.

“isrā’ıl kıızı dīneye emr kıldı / dīne aña devāt **kāğaz** ḥāzır kıldı” (KY B69r9)

qalem: *Ar.* Kalem.

“ilm-i ḥikmet yolında sālīk dermān bulur anuñ **qalemінде** dükeli hālīk” (BH 13b14)

qaşıde: *Ar.* Arap, Fars ve Türk şiirinde çok kullanılan eski ve uzun bir şiir türü.

“**qaşıde**

anča dur dōst qapusında kitmegil hergiz ölinçe

ança yalvarup dapğıl ol çalapğa senden ol hoşnüz olınça
...” (BH 10b14-15)

ķavil / ķavl: *Ar. Söz. krş. ķavul*

“ol cūhūd bu **ķavile** rāzī oldı” (KY B4r1a); “peygāmbere **ķavline** inanmak ve şevābı tağrıdan bilmek durur” (BH 19b12); “ata anasına hiç nese degmeye kim gendü oğlı diri bolsa dūkel ‘ulemālar **ķavlinde**” (FK 69a6-7)

ķavul: *Ar. Söz. krş. ķavil / ķavl*

“ol **ķavul** birle kim aña ‘aşabalıķ velereler” (FK 63b8)

kelām: *Ar. Söz.*

“keleçiq dil zebān **kelāmıñ** var” (KY B37v13a); “**kelām** ulusı kur’ān durur” (BH 42b8)

keleçi: *Söz.*

“bu **keleçi** anlara şavāb keldi” (KY B9v8a)

kelime: *Ar. Söz, sözcük, lūgat.*

“beyān kılmak (...) imān **kelimesi** durur” (BH 5b8)

ķışşa: *Ar. Hikāye, rivayet.*

“**ķışşalardan** hikmetlerden körklüregi / uşanmadan diñlemeğa datluraķı” (KY B3r15)

ķıţ’a:¹¹ *Ar. Şiir parçası, manzume.*

“**ķıţ’a**

çāre yoķdur ķul saña bilgil ölümdeñ kaçmağa

kelse ķomas ol seni bir köz yumup açmağa

¹¹ Aslında “dörtlük” anlamına gelen “ķıţ’a” sözü, *Behcetü’l-Hadâik*’ta “dörtlük” anlamından farklı olarak bazı şiir parçalarının başında geçmektedir.

...” (BH 9b19-20)

kitāb: *Ar.* Kitap.

“tārīhniñ hoş altı yüz otuzundan / bu za‘if bu **kitābnı** düzdi ėmdi” (KY B79r10);
“menden dilediler kim türk dilinçe bu fen içinde bir **kitāb** eyleyem” (BH 2b7-8);
“ademiler hācetin ferāiz **kitābına** ve ‘ilmine muhtāclığın ve raġbetin gördüm
te’lif kıldım” (FK 60a8-9)

lafz: *Ar.* Söz.

“sözledükçe yūsufuñ fehmi artar / sözi şirīn ‘aklı temām **lafzı** artar” (KY
B21v1); “vāhid **lafzın** ħur‘ān içinde altı yerde <yāz> kıldı” (BH 4b1)

levh: *Ar.* Levha, üzerine yazı yazılabilen şey.

“cebrā‘ili ürdi vahyün indüren mīkāyili ürdi ni‘metün saġlayan isrāfili ürdi
levhün bekleyen” (BH 25a13-14)

lisān: *Ar.* Dil.

“sözlemedi oġlan hergiz **lisān** / nete sözlep tanuqlık bėrür ėmdi” (KY B41r12)

luġat / lūġat: *Ar.* Lisan.

“andan keldi selām vėrdi reyyānına / yetmiş iki **lūġat** birle sözler ėmdi” (KY
B50v13); “sedd ‘arab **luġati** içinde berkitmek bolur” (BH 10a14)

mecāz: *Ar.* Bir sözü kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma.

“bu keleş **mecāz** degül bayık durur” (KY B37r7b)

mecmū‘āt: *Ar.* Kitaplar, dergiler.

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc şābite ve t̄ali‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve
eflāk ve menāzil ve ħurūnāt ve ihtirākāt ve ħarekāt ve sükūnāt ve **mecmū‘āt** ve
müfterikāt ve mevzū‘āt meşārık ve meġārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā
bolmas erse” (BH 137b12-15)

mektüb: *Ar.* Mektup, yazılmış.

“hem anlar yūsufa ne kılduğını / cümlesin anda **mektüb** kılırlar emdi” (KY B62v7)

meşel: *Ar.* Örnek alınacak söz.

“bir niceler aydur kim hürmā **meşeli** mü’mine meşzer” (BH 6a6)

meşnevî: *Ar.* Her beyti ayrı uyaklı bir nazım biçimi.

“**meşnevî**

körür mü seş eyā kıul bu ‘acebni

mēnüm ayum dēben bērdi recebni

...” (BH 14b13)

mim: *Ar.* Mim harfi.

“**mim** birle ‘ayn tāzî dili içinde ma‘iyyet durur” (BH 6a16)

muḥāṭabe: *Ar.* Söylemek, konuşmak, iki kişinin birbirine hitap etmesi.

“hürmā ağacıdur kāf teşbīḥ durur ya‘nî meşzetmek durur **muḥāṭabe** durur” (BH 5b9)

müḥr: *Far.* Mühür, damga.

“şem‘un durup kendü elin biti yazdı / biti yazdı kıamullarda **müḥr** basdı” (KY B17v1); “‘ālem faḥrı yer kök bedri peygāamberler **müḥri**” (BH 4a4)

münāzara: *Ar.* Bir konu üzerinde yapılan tartışma.

“taḥtdan indi ol dem yūsuf yere / kıardaşıları bile kııldı **münāzara**” (KY B70v9)

nażım: *Ar.* Vezinli, kafiyeli söz.

“**nażım** birle aytalım sen aḥla emdi” (KY B3r10b)

neżāyir: *Ar.* Nazireler, örnekler.

“türk dilinçe bu fen içinde bir kitâb eyleyem **nüket nezâyir** birle söyleyem” (BH 2b8)

nişân: *Far.* İşaret, iz, alamet.

“aydur érsem men saña cümle **nişân**” (KY B3v15b); “yétmiş yıldan berü allâh adın aydursın eger döst ersen ketür **nişân**” (BH 4b11-12)

nūn: *Ar.* Nun harfi.

“zad ziyâfet nişânı durur **nūn** ni‘met nişânı durur” (BH 38b15)

nüket: *Ar.* Nükteler, ince manalı ve zarif sözler.

“türk dilinçe bu fen içinde bir kitâb eyleyem **nüket nezâyir** birle söyleyem” (BH 2b8)

nükte: *Ar.* Nükte, fıkra.

“**nükte** eger ol a<n>dı yâz kılmadın saña va‘de yâz kılsaydı köyündürmeyem dèyü” (BH 30b14-15)

peygām: *Far.* Haber.

“yâ resül saña ayıttuğum **peygāmı** halka degürgil” (BH 40a14)

rā: *Ar.* Ra harfi.

“**rā** ruḥşat nişânı durur dèdük ruḥşat keñezlik dèmek bolur” (BH 38b16)

remz: *Ar.* İşaret, işaretle anlatmak.

“renc nèden idügin aymaz èmdi / **remz** birle tabîbe bildürür èmdi” (KY B34r9)

rı: *Ar.* Rı harfi.

“**rı** bènüm rahmetüm durur cim sènüñ cürmüñ durur be mènüm birrüm durur” (BH 17a2)

rivâyet: *Ar.* Nakletme, hikâye etme.

“meşhûrdur bu **rivāyetde** ol cabbārdan” (KY B3v7a); “bu ḥadīṣ ma‘nīsini **rivāyet** kıılır ḥamīdi’ṭ-ṭavīl enes ibni mālīkden” (BH 11a20-21)

rubāġı / rubā‘ī: *Ar.* Rubai, dördül.

“bu za‘īfdan bende adı / **rubāġı** düzün içre dursa ěmdi” (KY B79r2);

“**rubā‘ī**

çalap ayı keldi bize ıṣbu receb

īmānlu kıl ṭā‘at nite kıılmas ‘aceb

...” (BH 14b2-3)

rücū‘: *Ar.* Sözüni geri alma, cayma.

“korkup **rücū‘** kıılmaġa dermānım yok” (KY B38v9b)

se: *Ar.* Se harfi.

“**se** (...) berk durur” (BH 49a12)

selām: *Ar.* Esenleme, merhaba.

“eḥadden muḥammede **selām** kııldı / yulduzlar adın a‘lem kıılır ěmdi” (KY B3v14); “yüz miñ hezārān dürüd ve ṣalavāt ve **selām** ve taḥiyyāt muḥammed muṣṭafā üzre” (BH 2b2)

söz: Kelam, laf, kavi.

“dürüst cevāb ṣaḥīḥ **sözün** ister ěmdi” (KY B3v8b); “yine kirü **söz** başına baralum” (BH 7b4-5)

sözdeṣ: Dildaṣ, aynı dili konuşanlardan her biri.

“ay **sözdeṣ-i** tū seyrek **sözdeṣ** kanı bicū” (M VII-6b)

su‘āl: *Ar.* Soru.

“su’āl sordı ol cühūd haq resūlden” (KY B3v8a); “vāy sekidü su’āl sormağa vāy ol ḥarām ve ḥelāl qazandıgumuz assı kılmadı” (BH 14a8-9); “ilkiniñ su’āl ol durur kim diri diriden mīrās dutar” (FK 64b10)

şerḥ: *Ar.* Açıklama, yorumlama.

“ēmdi **şerḥ** baqavuz (...) arslıq kankı yērden işerse anıñ mīrāsın alur” (FK 64a7-8)

şi’r: *Ar.* Şiir.

“şi’r

bu ay içre bağlarlar od qapusını
cehd kıluban yērine ketür haq tapusını
(...)” (BH 36b6-7)

te: *Ar.* Te harfi.

“te (...) bir durur mülk içinde” (BH 49a10)

te’lif: *Ar.* Kitap yazmak.

“ademīler ḥācetin ferāiz kitābına ve ‘ilmine muḥtāclıqın ve rağbetin gördüm
te’lif kıldım” (FK 60a8-9)

terceme: *Ar.* Tercüme, çeviri.

“**tercemesi** durur
osañ bolma eyā mü’min receb keldi
...” (BH 19a9-10)

teşbīḥ: *Ar.* Benzetme.

“ḥurmā ağacıdur kāf **teşbīḥ** durur ya’nī meñzetmek durur muḥāṭabe durur” (BH 5b9)

vedāğ: *Ar.* Veda, ayrılırken birbirine selam ve esenlik dileme.

“vedāğ kılup ayrulam bizler emdi” (KY B17v8b)

zad: *Ar.* Zad harfi.

“zad ziyāfet nişānı durur nūn ni‘met nişānı durur” (BH 38b15)

zebān: *Far.* Dil, lisan.

“keleçiq dil zebān kelāmıñ var” (KY B37v13a)

zı: *Ar.* Zı harfi.

“zı (...) ekinçidür ekin eker” (BH 49a20-22)

2.1.11.2. Ant, Sözleşme

‘ahd: *Ar.* Söz, yemin, ant.

“sen yehūdā ‘ahdumuzdan neçük qaldıñ / ne ma‘īden anñumuzı şākıñ kıldıñ” (KY B9r4); “tañrı ta‘ālā tevrīt içinde bizüm birle ‘ahd kıldı” (BH 69a15)

‘ağd: *Ar.* Akit, söz; nikah.

“mışır içre ulu melik olubanıñ / züleyhāya ‘ağd nikāh kılubanıñ” (KY B40v7); “cevāb-ı āhar bir dürlü dağı iştigil qañğı ‘ağdi kim bağlasalar anda iki kimse birisi şattum dese dağı birisi şatun aldum dese ‘ağd bu lafzlar bile bağlanur” (BH 110a22-23)

and / anñ: Sözleşme, yemin.

“fi‘liñizden benden gümān tutar mu siz / saqlayalım anñ içelim dēyür emdi” (KY B16r4); “melik celle celāluhu and yāğ kılur aydur (...)” (BH 30b11)

ittifāğ: *Ar.* Anlaşma, uyuşma.

“eger er qarındaş birle ata atası qalsa māl dükelin ata atasına vèreler ittifāğ” (FK 68b9-10)

qasem: *Ar.* Yemin.

“dağı bir niceler aydurlar qasem (...) anuñ ħilmi durur buşmaq yoğ” (BH 30b8)

peymān: *Far.* Söz, yemin.

“aramızda ‘aqd ü **peymān** bar” (BH 36a19)

şart: *Ar.* Şart, yemin.

“dīne aydur esirgemeñ yetürün dër / **şart** kıilup ikilesi urar èmdi” (KY B7v13)

va‘d: *Ar.* Vaat, söz verme.

“yūsufu esirgedün müşfik kördün / **va‘dine** hılāf kıldun dërler èmdi” (KY B9r5)

2.1.11.3. İzin, Müsaade

amān: *Ar.* Aman, müsaade.

“azīz-i men bu ay ümmetlere **amān** erdi mescidler çerāğ cemā‘at birle ābazān erdi” (BH 56a11-12)

destür: *Far.* İzin, müsaade.

“kendü bir düş körmişdi anı ağıdı / yūsufa **destür** vërmez kıomaz èmdi” (KY B5v11); “andan tañrıdan diledi kim bu tağa **destür** bërğil” (BH 22a5)

icāzet: *Ar.* İzin.

“hemān-dem revā kıldı öre durdı / **icāzet** dilep ‘arab yola kirdi” (KY B47r9)

ruḥşat: *Ar.* İzin, müsaade.

“rā **ruḥşat** nişānı durur dëdük **ruḥşat** keñezlik dëmek bolur” (BH 38b16)

2.1.11.4. Buyruk, Emir

buyruq: Buyruk, emir.

“hīç kimesne çıkmaz anıñ **buyruğından**” (KY B21r16a); “ol dergāhdan ayruq yër kıanda bolsañ bël bağlayup mev‘ize kıabül kıilup kücün yettünçe **buyruqdan** çıkmagil” (BH 16a15-17)

emr: *Ar.* Emir, buyruk.

“**emr** birle cebrā’ılge kıldı fermān” (KY B10v11b); “illā tañrı **emrinden** yüz döndürenler” (BH 32b6)

fermān: *Far.* Buyruk, tebliğ.

“kul çalap **fermānına** boy vèrmek kerek èmdi” (KY B18v12b); “şarkdan ğarba yörیدی anuñ **fermānı**” (BH 4a7-8)

icābet: *Ar.* Bir buyruk veya isteğe uyma, kabul etme, razı olma.

“oluğ sā’at yūsuf nebī du’ā kıldı / mücibden **icābet** kabül oldı” (KY B33v16); “melik-i bī-niyāz dergāhına ‘arza kılurlar istiğfār birle du’ālarına **icābet** bulurlar” (BH 17a12-13)

menşür: *Ar.* Ferman, tebliğ.

“haber bèrür ol ħabībü’ r-raħmān **menşürü** anuñ ħur’ān” (BH 23a10-11)

2.1.11.5. Öğüt, Nasihat

bend: *Far.* Öğüt. *krş.* **pend**

“yā ibn bu **bendimi** key anlağıl” (KY B4v8a)

mev’ize: *Ar.* Öğüt, nasihat, vaaz. *krş.* **mev’izet**

“ol dergāhdan ayruğ yer ħanda bolsañ bel bağlayup **mev’ize** kabül kılup kücün yèttüginçe buyruğdan çıkmagil” (BH 16a15-17)

mev’izet: *Ar.* Öğüt, nasihat, vaaz. *krş.* **mev’ize**

“kulağun birle öğüt ve **mev’izet** işitgil” (BH 4b13)

naşihat: *Ar.* Öğüt.

“ħudüs meliki aydur baña ne dèyür sen / baña pend ü **naşihat** ne kıılır sen” (KY B22v3)

öğüt: Öğüt, nasihat.

“yūsufa ol zāhid telim **öğüt** vèrdi” (KY B11v1a); “kulağın birle **öğüt** ve mev‘izet işitgil” (BH 4b13)

pend: *Far.* Öğüt. *krş.* **bend**

“yehūdānıñ **pendine** hīç baķmadılar / cümle darağuban buşar ėmdi” (KY B10r16)

2.1.12. Hukuk, Yasa, Töre

Genel olarak toplumu düzenleyen kurallar ile şeri (İslam hukukuyla ilgili) ilkeler ve toplum tarafından benimsenmiş davranış biçimlerini anlatan sözler metinlerde saptanarak Hukuk, Yasa, Töre başlığı altında tetkik edilmiştir.

‘**adl:** *Ar.* Adalet.

“andın şonra ‘ömer hattāb oğlı / ‘ālem içre meşhūrdur anıñ ‘**adli**” (KY B2r1b);
“‘azamet döşegin döşeyeler ‘**adl** ü inşāf terāzūsın asalar” (BH 28a1)

‘**afv:** *Ar.* Af, bağışlama.

“günāhların cümlesin ‘**afv** kıldı” (KY B26r14a); “yazuķ bağışlamak dūni durur anuñ için her kim bu dūnde tevbe kılsa haķ ta‘ālā bularuñ dūkeli yazuķın ‘**afv** kıılır” (BH 29a14-16)

‘**avul:** ? Miras dağılımında hisselerin mal toplamından fazla olması.

“ata atasına iki şeşyek vèreler ‘**avul** yöninden hīç nese kalmaya” (FK 66b2-3)

boş: Talak verirken kullanılan söz.

“kangı er kim urağutuna ayıtta kadir dūninde **boşsañ** dese” (BH 54b6-7)

→ 2.2.7.7. “Boş.”

cezā: *Ar.* Ceza, karşılık.

“yalançılık **cezāsın** bildürüñ dèr” (KY B8r1a); “sen duttuğın şusamak açmak durur men bèrdüğüm **cezā** taht hūr uçmak durur” (BH 34b5-6)

cürm: *Ar.* Cürüm, suç.

“rı bënüm raḥmetüm durur cim sënüñ **cürmüñ** durur be menüm birrüm durur”
(BH 17a2)

derḥarb: *Far+Ar.* Anlaşmazlık, ihtilaf, sürtüşme.

“anuñ mālin anuñ vereşelerine vèreler kim müsülmān dururlar ve **derḥarbe** varsa
kāzī hüküm kıla” (FK 64b11-12)

dād / dāz: *Far.* Adalet, doğruluk.

“ādil **dād** ḥalāyık üzre kılu kördi” (KY B51v2a); “(...) anuñ ‘itābı ka‘be anuñ
miḥrābı (...) anuñ **dāzı** hüküm içinde düz dutar bilişi yadı” (BH 42a8-9)

danuḥ: Tanık, şahit. *krş.* **tanuḥ**

“**danuḥ** dutarın sizi yā feriştelərüm (...)” (BH 14a19-20)

danuḥluḥ: Tanıklık, şahitlik.

“ve ol kün ayaklar **danuḥluḥ** bèreler” (BH 28a12-13)

da‘vī: *Ar.* Dava, iddia.

“bu **da‘vīye** bir bürhān kerek èmdi” (KY B54v15b); “menüm dōstluḡum
da‘vīsin kılalalar ve menüm dōstum kim ermiş belürsün dèdi” (BH 34b17-18)

da‘vīci: *Ar.+T.* Davacı, dava eden.

“yarın kim kıyāmette ol yūsuf satanlaruñ **da‘vīcisi** ya‘küb peygāMBER bolḡa ve
bu ‘ilmni satanlaruñ **dav‘īcisi** ‘allāmu‘l-ḡuyüb bola” (BH 85b8-9)

edeb: *Ar.* Toplum töresine uygun davranma.

“**edeb** birle yūsufa ḥaber şordı” (KY B22r14a); “çalapdan dükel ḥalḡa **edeb**
keldi” (BH 19a11)

farīze: *Ar.* İslam hukukuna uygun bir şekilde mirasçılara düşen pay.

“avul bilmiş gerek kim ḡankı **farīze** kim aşı dörtten bolsa” (FK 70b19-20)

→ 2.1.15.7. “Tanrı buyruḡu; yapılması gerekli ödev, görev.”

fetvā: *Ar.* Fıkıh meselelerinin dinî-hukuki hükmünü açıklayan cevap.

“bu fuğahālar **fetvāları** anıñ üzre durur” (FK 60a19)

ḥadd: *Ar.* Şeriatçe verilen ceza.

“ömer buyurdı ol urağuta **ḥadd** uralar” (BH 130a1-2)

ḥunṣā-i müşkil: *Ar.* İslam hukukuna göre miras dağılımında çift cinsiyetli insanların cinsiyetlerinin belirlenmesindeki zorluğu ifade eden kavram.

“eger iki birlesinden bavul éder erse buña **ḥunṣā-i müşkil** dèrler” (FK 64a2)

‘iddet: *Ar.* Eşinden ayrılmış veya eşi vefat etmiş kadının tekrar evlenebilmesi için İslam hukukuna göre beklemesi gereken süre.

“kañğı urağuta nikāḥ kılsalar **‘iddet** içinde ol bātıll durur” (BH 47b5)

inşāf: *Ar.* Acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet.

“azamet döşegin döşeyeler ‘adl ü **inşāf** terāzūsın asalar” (BH 28a1)

ķışaş / ķışāş: *Ar.* Bir suçluyu, başkasına yaptığı kötülüğü kendisine aynı biçimde uygulayarak cezalandırma.

“ol ay içinde kim birbirinden çalışmak ve ökünç **ķışāş** almak ḥarām kıldılar” (BH 34a3-4); “eger bir oğul gendü atası qarındaşı oğlın öldürse ve ata qarındaşı anı **ķışaş** kılsa” (FK 64b19-20)

mevzū ‘āt: *Ar.* Talimatları içeren hükümler.

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc şābite ve tāli‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve eflāk ve menāzil ve ķurūnāt ve ihtirākāt ve ḥarekāt ve sükūnāt ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve **mevzū ‘āt** meşāriķ ve meğārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

mīrās: *Ar.* Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt.

“ādem bu harfleri dükeli ma'nisi birle oğlanlarına öğretti öteden öteye oğlanlarına **mīrās** kıldı” (BH 50a8); “degme hâlde ve **mīrāşlar** vaktinde fakihler ve imāmlar kıtına gidümesler” (FK 60a10-11)

müdde'ī: Ar. Davacı.

“aklı kāmīl 'ilm ü hikmet temām bilür / **müdde'iler** da'vāşı aña kelür” (KY B51r6)

nafaqa: Ar. Birinin geçindirmekle yükümlü bulunduğu kimselere, mahkeme kararıyla bağlanan aylık.

“bu pārsā bir dün endīşe kıldı aydur men kündüzüm için kıt ketürmes men bu urağutğa **nafaqa** yetürmes men bir bucağ alup oturmayaım yarın çıkayaım muzdürlük kılayım” (BH 80a19-20)

nıkmēt: Ar. Şiddetli ceza.

“andan **nıkmēt** bildürdi” (BH 3b14)

oğrılık: Hırsızlık. *krş.* **oğurluğ**

“anlar aydur vallāhi biz almaduğ / ma'āza'llāh **oğrılık** hīç kılmaduğ” (KY B66r3)

oğurluğ: Hırsızlık. *krş.* **oğrılık**

“dün kırañu bolsa bağar muğāmından durur **oğurluğ** étmege barur” (BH 18a16-17)

rüşvet: Ar. Yaptırılmak istenen bir işte bir kimseye mal veya para olarak sağlanan yasa dışı çıkar.

“yemende mışırda tatlu aş keldi / telim māl ketürüp **rüşvet** vèrdi” (KY B43v14)

sangsar: Far. Taşa tutarak öldürme, recetme.

“ve hākim anıñ atası er kırındaşına buyursa kim anı **sangsar** kılsa” (FK 64b18)

suç: Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış.

“ben sizlere ne **suç** kıldum deyür emdi” (KY B7v3b); “**suç** kılurısañ keçürür halim durur” (BH 3b2-3)

suçlu: Suç işlemiştir, suçlu olan.

“bu ahvāl neteligin bize şorar / kerekmez kim seni **suçlu** bile emdi” (KY B33v15); “bellü bilgil kendüzünni **suçlu** kılsun **suçlu** kııl” (BH 10b19)

suçsuz: Suçu olmayan, masum.

“ma‘lüm oldı bu iş yūsufun köñleginden / art etegi yırtuķ yūsuf **suçsuz** emdi” (KY B41v8)

şer‘: Ar. İslam hukuku, İslam kanunu. *krş.* **şeri‘at / şeri‘at**

“ol nebiyy-i rahmet seyyid-i hazret ketürdi **şer‘** ü millet kötürdi küfr ü bid‘at” (BH 61a24)

şeri‘at / şeri‘at: Ar. İslam hukuku, İslam kanunu. *krş.* **şer‘**

“**şeri‘at** hükmüni kıılıñlar taḥkīķ / iki yıl zindān içre kıalsun emdi” (KY B66v12); “peygāmbere ‘izzeti **şeri‘atı** ve şefā‘atı durur” (BH 20a6-7)

taķşirliķ: Ar. +T. Kusur işleme.

“taķı bir zālim ol durur kim ḥaķ tā‘atı içinde **taķşirliķ** kıılır” (BH 18a15-16)

ṭalaķ / ṭalāķ: Ar. Evliliğın sona ermesi, erkeğın karısını boşaması.

“yā muştafā sen kaçan urağutuña **ṭalāķ** bërseñ ‘iddetlerin sağıl” (BH 47b2-3); “abdurrahman bin ‘afv gendü urağutına üç **ṭalaķ** vërmiş ölüm sükelinde” (FK 64b22-23)

tanuķ: Tanık, şahit. *krş.* **danuķ**

“züleyhāniñ **tanuķı** yoķ ben tanuķlu / uşal kıçık oğlan tanuķluķ berür emdi”(KY B41r10)

tanuķluķ: Tanıklık, şahitlik.

“ol sözletse sözler ol tıfil oğlan / toğrılıķğa **tanuķluķ** vërür emdi” (KY B41r14)

tereket: *Ar.* Tereke, miras.

“bāb farīze hikāyeti bilmiş gerekim bir er ölse **tereketi** dört yönden daşdın bolmaya” (FK 63a3-4)

töhmet: *Ar.* Suçlama, itham.

“kuyudan çıkarıban satılacağı / andan sonra **töhmetler** köp boldağı” (KY B11v5);
“anun içinde ihtilāf **töhmet** yok ol peygāMBER hādīşleri durur ya ‘nī (...)” (BH 4a17)

vāris: *Ar.* Mirasçı.

“melik aydı ‘zāb érdi bayıķ biliñ / āzār étmiş kim **vārise** şāfī oluñ” (KY B20v9)

verese: *Ar.* Mirasçılar.

“anun mālın anun **vereselerine** veler” (FK 64b11-12)

yarǵu: Dava.

“yaratǵanum huzūrunda kılam sinun bile **yarǵu**” (ŞH 9b); “var vay senuñ elunđen men **yarǵuya** barur men” (M VI-5b)

zinā: *Ar.* Gayrimeşru ilişki.

“dördünçi süçi içicileri beşinçi ribā yeyicileri altınçı **zinā** kılğucıları” (BH 29a1);
“ol anda bolur kim bir ere **zinā** dürüst bolmış bolsa” (FK 64b18)

2.1.13. Savaş-Bariş, Ordu

Metinlerde tespit edilen savaş ve barış kavramlarıyla ilgili sözler; Savaş-Bariş, Savaşçı ve Savaş Gereçleri, Silah, Teçhizat başlıkları altında sınıflandırılarak aktarılmıştır.

2.1.13.1. Savaş-Bariş, Savaşçı

‘asker: *Ar.* Asker, er.

“andın sonra haşem-gīr ‘ali kerrār / yüz miñ hezār **‘asker** içre siyāsetdār” (KY B2r5)

çalış: Savaş, vuruş, dövüş.

“kün yavlağ issi durur **çalışa** çıkmağ dediler” (BH 26b20)

çeri: Asker, ordu.

“ol yahtuluğ **çerisi** şafın bağlar kök etegin çevüre kaplar” (BH 18b1-2)

doğuş: Savaş, cenk. *krş.* **toğuş**

“kâşkiyidi bizüm ‘ömrümüz uzun bolsaydı biz dağ ançılayu kâfirler birle
doğuş kılsavuz tağrı üçün dediler” (BH 51b13-14)

er: Asker.

“öldürür yüz sü **eri** kimdür ol alp arslan” (M IV-1b); “on iki biğ **er** ile atlandılar”
(KY B23r1 1a); “otuz bir **er** ahdardı otuz ikinçi kendü düşdi” (BH 75b24-25)

→ 2.1.9.4. “Erkek kişi, yiğit.” // 2.1.9.8.2. “Koca, eş.”

ğāzilīk: *Ar.+T.* Gazilik, gazi olma durumu.

“ol kim muḥammed muştafā medīne ehlin **ğāzilīka** ündedi” (BH 26b19)

ḥamle: *Ar.* İleri atılma, saldırı.

“tīz boğazlamağa **ḥamle** kıldı / anı körüp yūsuf ḳah ḳah küler emdi” (KY
B8r15); “ikinçi **ḥamle** kıldı seksen er başın aldı / şusuz yavlağ buğaldı kendüzi
dağı düşer” (BH 77a17)

ḥarb: *Ar.* Savaş.

“anuğla **ḥarb** kıлмаğa ḥamle kıldı / hem ol dağı işitüp tedbīr kıılır emdi” (KY
B77v6)

ḥaşem-gīr: *Ar.+Far.* Düşmana karşı koruyan.

“andın şonra **ḥaşem-gīr** ‘ali kerrār / yüz miğ hezār ‘asker içre siyāsetdār” (KY
B2r5)

leşker: *Far.* Asker.

“kaçan leşker yūsufa yakın keldi / yūsuf dönüp ol leşkere nāzar kıldı” (KY B23r13)

oğcı: Okçu.

“oğcılardur gözleri hoş nese ol kaşları” (M IV-1a)

ser-henk: *Far.* Çavuş.

“yehūdā aydur ben varalım / ser-henklere bir ayt çağırılım” (KY B67r3)

şulh: *Ar.* Barış.

“andan şonra bu araya şulh düşdi” (KY B77v7a); “haq ta ‘ālā ībrāhīm birle şulh kıldı” (BH 69a3)

sü: Asker, ordu.

“öldürür yüz sü eri kimdür ol alp arslan” (M IV-1b); “bir nice süsi kamu muhācir ü enşār” (BH 19b4)

toğuş: Savaş, cenk. *krş.* doğuş

“ol toğuş içinde on yedi at degşürdi kağı at kim arsa andan düşerdi qorıdı” (BH 77b6-7)

üsüm başı: Subaşı, güvenlik işlerine bakan görevlilerin başı.

“yezīdün bir kılu bar şibir adlu üsüm başı erdi” (BH 75b1-2)

2.1.13.2. Savaş Gereçleri, Silah, Teçhizat

hançer: *Ar.* Hançer, bıçak.

“şüretün ‘aceb turfe luţfun yeti / hançer kibi cānumdan keçer emdi” (KY B37v4)

kalқан: Kalkan, koruyucu.

“subhāna ‘llāhı ürdi kalқанuñ kıldı” (BH 25a24)

kañçı: Kamçı.

“züleyhâ aydur êmdi yakın kélgil / kerem kılp **ķamçıı** baņa vèrgil” (KY B54v16)

ķılıç: Kılıç.

“ay arslan **ķılıç** makaş az bahr-i ħūn-i man” (M VII-5a); “yene iki yüz biņ kiři çewresinde **ķılıç** dutar / bu heybet birle seyrāna çıkar êmdi” (KY B52v8); “tevĥīd kelimesi birle ķan **ķılıçdan** ķurtulsa ve māl yağmasından ķurtulsa” (BH 9a17)

→ 2.2.1.5. “Hz. Yūsuf’u satın alan tacirin Habeşli kölesi.”

silāĥ: Ar. Silah, savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç.

“ve bu biņ ay içinde teninden **silāĥın** çıkarmadı” (BH 51b12)

oķ: Ok.

“oğlanları ağlaşu cevāb vèrdi / cümlemiz birer **oķ** atduķ idi” (KY B12v2)

ya: Yay.

“bar mā fusūn biĥvānad gökçek **ya** ķaşlaruņ” (M VII-6a)

2.1.14. Bilim, Sanat

İncelenen metinlerde tanıklanan ve dönemin bilim, sanat anlayışını yansıtan sözler bu başlık altında ele alınmıştır.

ālet: Ar. Bir sanatı yapmaya, uygulamaya yarayan özel araç.

“ol šāni‘ kim šan‘atında **ālet** yoķ” (BH 3a16)

‘**ālim:** Ar. Âlim, bilgin.

“‘**ālim** ve muķteşid ve sâbık bu ümmetden üç bölük durur” (BH 17b15-16)

→ 2.2.6. “Sonsuz bilgi sahibi, Tanrı.”

bilü: Bilgi.

“barısa sende ey dōst ‘aķl u **bilü**” (BH 25b17)

faḳīh: Ar. Fıkıh bilgini.

“degme hālde ve mīrāşlar vaḳtinde **faḳīhler** ve imāmlar ḳatına gidümesler” (FK 60a10-11)

fen: Ar. Bilim, bilgi.

“menden dilediler kim türk dilinçe bu **fen** içinde bir kitāb eyleyem” (BH 2b7-8)

ferāīz: Ar. İslam miras hukukunu inceleyen ilim dalı.

“ademīler hācetin **ferāīz** kitābına ve ‘ilmine muhtāclıḳın ve raġbetin gördüm te’lif ḳıldım” (FK 60a8-9)

feylesūf: Ar. Filozof.

“cihān içre nice ‘āḳiller ve zīrekler ve **feylesūflar** bar erse” (BH 64a24)

fuḳahā: Ar. Fıkıh bilginleri.

“bu **fuḳahālar** fetvāları anıḡ üzre durur” (FK 60a19)

ḥikmet: Ar. Bilgi, bilgelik; kâinattaki ve yaradılıştaki ilahî gaye.

“men za‘īf **ḥikmet** tapa sen yandurġıl” (KY B3r1a); “fazlı birle ‘ilm ve **ḥikmetden** maḡa bildürdi” (BH 2b4-5)

‘ilm: Ar. İlim, bilgi.

“andan soḡra aydı yūsufa melik reyyān / ne ma‘nīden **‘ilmiḡ** üküş eġġü oġlan” (KY B51r8); “fazlı birle **‘ilm** ve ḥikmetden maḡa bildürdi” (BH 2b4-5); “ademīler hācetin ferāīz kitābına ve **‘ilmine** muhtāclıḳın ve raġbetin gördüm te’lif ḳıldım” (FK 60a8-9)

‘ilm-i ḥikmet: Ar. Düşünce bilgisi, felsefe.

“ol dīn defterine fezālik bulur **‘ilm-i ḥikmet** yolında sālik dermān bulur” (BH 13b13-14)

‘ilmü’ t-tevhīd: Ar. Tevhit ilmi.

“‘ilmü’ t-tevhîd dükeli ‘ilmün fâzılraķı tevhîd ‘ilmi durur” (BH 4a20)

ķavluhu: *Ar.* Bu ifade, İslam ilimleri Şerh geleneğinde genellikle Őerhin başında kullanılır ve “müellifin sözü” anlamına gelir.

“ol vaķtın kim yer ditrese **ķavluhu** (...)” (BH 52b21-22)

ķavluhu ta‘ālā: *Ar.* Bu ifade, İslam ilimleri Şerh geleneğinde genellikle Őerhin başında kullanılır ve “Allahutaala’nın sözü” anlamına gelir.

“ikinci hacc süretinde **ķavluhu ta‘ālā** (...)” (BH 4b3)

ma‘rifet: *Ar.* Bilim, bilgi; Tanrı’yı bilmek.

“īmān ve **ma‘rifet** birle köĳlümi küldürdi” (BH 2b4)

muħadis: *Ar.* Hadis âlimi.

“muħadiŐler ara uluĳ durur anuĳ ķadri ol kim erdi ebū sa‘îd-i ĳudrî” (BH 19a21)

müfessir: *Ar.* Tefsir âlimi, Kur’an’ı yorumlayan kimse.

“ba‘zı **müfessirler** aydur oldur bürhān” (KY B40r15a); “bir nice **müfessirler** aydurlar kim bir peygāMBER bar erdi adı Şamson” (BH 51b10-11)

Őan‘at: *Ar.* Ustalık, hūner ve marifetle yapılan iŐ.

“ol Őāni‘ kim **Şan‘atında** ālet yok” (BH 3a16)

Őāni‘: *Ar.* Yapan, işleyen, sanatçı.

“ĳātun aydur **Őāni‘ler** ĳāzır kelsün / baĳa lāyık bir sarāy ĳāzır ķılsun” (KY B35v13)

→ 2.2.6. “Yaratıcı, Tanrı.”

tevhîd: *Ar.* Allah’ın zatı ve sıfatları açısından birliĳi başta olmak üzere inanĳ esaslarını ele alan ilim.

“anuĳ iĳinde Şek Şirk Őübheth yok ol **tevhîd** ‘ilmi durur” (BH 4a16)

‘ulemā: *Ar.* Bilginler.

“ata anasına hīç nese degmeye kim gendü oğlu diri bolsa dükel ‘**ulemālar** kavlinde” (FK 69a6-7)

üstād: *Far.* Bilim veya sanatta üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse.

“hemān-dem kıanzafer emr kııldı / **üstādlar** naqqāşlar cemi ‘ oldı” (KY B35v15);
“döndürene yazana okıyana **üstādlarına** kamu muḥammed ümmetine kim bunu okısa bizni du‘ādan unıtmasa” (FK 60a17-18)

2.1.15. Din, İnanç, Kutsallık

Din, inanç ve kutsallıkla ilgili sözler metinlerde saptanarak genel ve tasavvufi kavramlar; Hz. Muhammed ve dört halifeyle ilgili sözler; nitelemeler, unvanlar; ruhani kavramlar, varlıklar ve ilgilerini içeren adlar; sevap-günah; cennet-cehennem ve ilgilerini içeren adlar; şükür, hamd, ibadet, dua; sure adları; yapı, yer, mekân ve diğer kavramlar şeklinde sınıflandırılarak incelenmiştir.

2.1.15.1. Genel ve Tasavvufi Kavramlar

āḥiret: *Ar.* İnsanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı’ya hesap vereceği yer, öbür dünya, öteki dünya.

“teñriden kırkuñ bāṭıl ‘amel kıılmañ / **āḥiretde** vebāldür ‘āşī olmañ” (KY B9r8);
“kim **āḥirete** baqar erse ol töhmet issi durur” (BH 5a3)

āḥiretlik: *Ar.+T.* Öbür dünyada karşılığı görüleceğine inanarak yapılan iş veya iyilik.

“arab aydur ya ‘kūba yā isrā’ il / benüm üçün **āḥiretlik** du ‘ā kılgıl” (KY B47v15)

‘araşāt: *Ar.* Kıyamet gününde insanların toplanacağı yerin adı.

“yine kaçan şūr ürilse kıyāmet küninde ‘**araşāt** yerinde başuñ üzre kölge bolgam” (BH 13a14-15)

aşḥābu’l-kehf: *Ar.* Bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur’an’da haber verilen arkadaş grubu.

“nitekim aydur ibrahīm ḥalīl kibi ve **aşḥābu’l-kehf** kibi ve muḥammed muştafā kibi” (BH 7a10-11)

āyet: Ar. Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri.

“oluḡ sā‘at tehdīd üzre **āyet** indi / velā taḡrabü‘z-zinā dēyür idi” (KY B39r7);
“ḡaber bēür kim ‘ilm üç dürlü durur bir muḡkem **āyetler**” (BH 4a13)

‘azāb: Ar. Tanrı’yı tanımayan veya emirlerine karşı gelenlere dünyada ve ahirette verilen ilahi ceza.

“āḡiret **‘azābından** ḡorukmazlar / cümlesi yūsufa ḡaşd ḡılurlar èmdi” (KY B9v3); “degme bir ulu yazuḡ ḡılduḡı için ḡul seksen yıl od içinde **‘azāb** köre” (BH 23b6-7)

bayram: Dinî bakımdan önemli olan ve kutlanan gün.

“ramazān ayında ḡiçeklene oruḡ ve seḡāvet birle yēmişlene **bayram** küni raḡmete ve maḡfirete könene” (BH 14b12-13)

bedr: Ar. Tasavvufta güzellik ve vahdet sembolü olarak kullanılan bir teşbih unsuru.

“ālem faḡrı yer kök **bedri** peyḡāamberler mühri” (BH 4a4)

bid‘at: Ar. Sapkınlık, İslam dininde sonradan ortaya çıkan deḡişik yargılar ve ilkeler.

“şiddīḡ yūsuf müfsidden kirü döndi / bu **bid‘atı** sen köter dēp yalvarur èmdi” (KY B39v2); “ol nebiyy-i raḡmet seyyid-i ḡazret ketürdi şer‘ ü millet kötürdi küfr ü **bid‘at**” (BH 61a24)

bir: Tek, vahdet.

“ḡaḡāların yoydum bu düni diri duttuḡı için kim men **bir** men ḡācetsüz men” (BH 14a20-21)

→ 2.1.17.1. “Bir.” // 2.2.8. “Aynı.” // 2.2.10. “Herhangi bir.”

birlik: Tek, bir olma durumu, vahdaniyet.

“ḡālıḡıḡ **birliğine** kertünür sen / dünyā āḡir devlet körünür èmdi” (KY B14v2);
“andan **birliḡin** bildürdi” (BH 3b8)

büt: *Far.* Bazı ilkel toplumlarda olağanüstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne, sanem. *krş.* **put**

“şöyle iken **büte** tapınur imiş” (KY B26v4b); “kâfir küfri birle **büti** sever velîkin **büt** kâfiri sevmes” (BH 8a13-14)

ceberüt: *Ar.* Tasavvufta Tanrı’ya varmanın üçüncü basamağı.

“faķirünj pîşesi taŗrı Şun’ınuŗ ‘aceblerine baķmaķ durur iķinde baķarısa **ceberüt** kōrer” (BH 89b10)

cemā‘at: *Ar.* Bir imama uyup namaz kılan kişiler.

“Őubĥ-ı Őādık bolsa ķatarlayu dōŐekden dururlar arıĝ āb-dest alurlar ve **cemā‘at** birle namāz kııurlar” (BH 17a15-16)

cūĥūdlıķ: *Far.+T.* Yahudilik; inkâr etme, küfür.

“ınanuban bolur mu sen sen müselmān / **cūĥūdlıķdan** bızār olup dēyür ěmdi” (KY B3v16)

dek: Tek, vahdet.

“taŗrı **dek** durur **dek** sever” (BH 54b26)

dērneķ küni: Toplanma günü, kıyamet günü.

“üķinķi ol durur kim **dērneķ küni** susuzlıķdan eymen kııĝa” (BH 11b11)

dīn: *Ar.* Tanrı’ya inanma ve ibadet etme sistemi.

“anıĝ köŋli dūŐmiŐ iki yigit / **dīn** mürüvvet ikilesi iki reŐīd” (KY B2v1); “tā iŐidenler aŐŐı bulsun köŋülleri **dīne** issi bolsun” (BH 3a14-15)

dīvān: *Ar.* Amel defteri.

“yine iki miŋ müzd anuĝ **dīvānına** yazalar” (BH 61b8-9)

elest vaķtı: *Ar.* Bezm-i elest, Tanrı’yla yaradılıŐları sırasında insanlar arasında yapıldıĝı kabul edilen sözleşme için kullanılan bir tabir.

“anuñ için kim **elest vaqtında** bilişmiş erdi” (BH 9a1-2)

furkân: *Ar.* Hakla batılı ayırma, bu ayırmayı sağlayan Tanrı'nın koyduğu ölçü, gönderdiği kitap; kurtuluş ve zafer gibi anlamlara gelen bir Kur'an terimi.

“kitābı anuñ **furkân** fidāsı anuñ qurbān dīni anuñ hayru'l-edyān” (BH 23a11)

hāc: *Far.* Put, haç.

“yūsufa beñzetü **hāc** eyledi / cümleleri ol **hāca** taparlar emdi” (KY B21v15a)

harām: *Ar.* Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan.

“āzād iken kul dēyüben satmış siz / **harām** bahā yedüñiz sizler emdi” (KY B66v10); “ol helāl **harām** āyetleri durur” (BH 4a15); “yalvaç ayur (...) abdestsiz namāz yok (...) **harām** davardan zekāt yok” (FK 71b3-4)

hayru'l-edyān: *Ar.* Dinlerin hayırlısı (Müslümanlık).

“kitābı anuñ furkân fidāsı anuñ qurbān dīni anuñ **hayru'l-edyān**” (BH 23a11)

helāl: *Ar.* Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan.

“vitr namāzın cemā'at birle kılmak ve **helālden** yedük ta'am hisābsuz bolmak ve fāsıklar fışqdan perhiz kılmak” (BH 38a8-9)

hidāyet: *Ar.* Doğru yol, hak olan Müslümanlık yolu.

“**hidāyetinde** zalālet yok fa'āl durur aña [...]” (BH 3a18)

huşū': *Ar.* Tanrı'ya boyun eğme, gönlü korku ve saygı ile dolu olma.

“tā'at kıymeti **huşū'** bile durur” (BH 4b17)

īd: *Ar.* Bayram, dinî bakımdan önemli olan ve kutlanan gün.

“nişe bayrama tāzī dilinçe **īd** dediler” (BH 58b22)

ihlāş: *Ar.* İçtenlik, Tanrı'ya bağlılık.

“sābıklar ol vaqtın dururlar arıg āb-dest alurlar taprıya tā'at kıurlar niyāzların **ihlāş** tabaķına ururlar” (BH 17a11-12)

imāmlık: *Ar.+T.* İmamlık, cemaate namaz kıldırma.

“nitekim muştāfa muḥammed **imāmlık** kıldı mü'ezzinlik kılmadı” (BH 43b19-20)

īmān: *Ar.* İnanma, inanç.

“faşīḥ dilin şaḥīḥ **īmān** keltürür emdi” (KY B4rb); “**īmān** ve ma'rifet birle köñlümi küldürdi” (BH 2b4); “taḡrı aydur (...) ādemīler kim **īmān** getirür siz” (FK 71a25)

incīl: *Ar.* Hz. İsa'ya verilen ilahi kitabın Kur'an'daki adı.

“İsāya ṭapu kılmışvan erlik ḥāline degin ve anuḡ ḡatında **incīl** oḡımışmen” (BH 21b13-14)

islām: *Ar.* Son ilahi din, Müslümanlık.

“andan şonra bir er ḡopmış 'ilm ḡānı / anıḡ bile müzeyyen bu **islām** dīnī” (KY B2v7b); “bunu eyitmek birle **islām** sarāyı ayırtlanur” (BH 6b1)

istiḡfār: *Ar.* Tanrı'dan suçların bağışlanmasını dileme, tövbe etme.

“yehūdā sözin anlar işitmezler / **istiḡfār** tevbeye ḡiḡ baḡmazlar” (KY B9v2); “bulara **istiḡfār** ve tevbeyi dilleri üzre yöridür men” (BH 15b9)

i'tiḡad: *Ar.* İnanma, inanç.

“andan mü'min muvaḡḡid arıḡ köñül birle şāfī sır birle ve dürüst **i'tiḡad** birle oruḡ dutmaḡ niyyetin kılsa” (BH 42a12-13)

i'tikāf: *Ar.* Bir yere çekilip ibadetle meşgul olma.

“şāliḡler **i'tikāfa** bu ay içinde oturdılar” (BH 45a20)

ḡāfirlik / kāfirlik: *Ar.+T.* Kāfirlik, imansızlık.

“bir neḡeler aydur telim 'ömr sürdi / yüz döndürdi **ḡāfirlikḡa** yine kirdi” (KY B77r3); “āyet ma'nīsi bu durur kim be-dürüstī ve rāstī anlar kim **kāfirlik** diler

bularuñ ‘ameli yazıdağı yalğıma salğıma meñzer kim susamış kimseler anı su sanurlar” (BH 84b18-20)

ķazā: *Ar.* Kaza, yerine getirme, ilahi takdir.

“**ķazā** kelse beşāret ķuldan kider” (KY B6r8b)

keffāret: *Ar.* Bir günah, bir musibete karşı koymak için başvuru olan çare.

“uyuz bolsañ **keffāret** isteyü ‘atťār ķapusın doķırsın” (BH 15b18-19)

ķiyāmet: *Ar.* Dünyanın sonu ve mahşer meydanında bütün insanların dirilip toplanacağı zaman.

“**ķiyāmetke** tēgrü adıñ bākī ķala” (KY B4r15a); “‘aceb mü durur yarın **ķiyāmette** mü’min ķul tevħīd birle teni zebānīden ķurtılsa” (BH 9a17-18); “resül aydur abdest ķılur erken saķal arasına barmak soķmasa **ķiyāmet** gün od soķsalar (...)” (FK 71b17-18)

ķiyāmet dērneđi: *Ar.+T.* Kıyamet gününde bütün insanların toplanması.

“bu yerde yevmü’l-‘arzi’l-ekber dēyü **ķiyāmet dērneđine** aydur” (BH 11b11-12)

ķulluķ: İnsanın, Tanrı’nın emirlerini yerine getirmek ve rızasını kazanmak için çalışması.

“ķaçan nefsi bilse **ķulluķ** ķıla” (BH 6b12-13)

→ 2.1.9.10. “Kulluk, kölelik.”

ķur’ān: *Ar.* İslam dininin kutsal kitabı.

“anıñ vaşfin **ķur’ān** içre ögdi cabbār” (KY B2r3b); “üç yılda indürdi aña **ķur’ānı**” (BH 4a8)

ķurb: *Ar.* Tanrı’ya yakın olma anlamında bir tasavvuf terimi.

“ol sedd kim mü’min ileyinde bağladılar **ķurb** u maħabbet ve ĩmān u ma’rifetden durur” (BH 10b2)

ķurbet: Ar. Kişiyi Tanrı'ya yaklaştıran fiil ve davranış anlamında terim.

“üçinçi **ķurbet** düni durur ol müsā kelīmüñ durur” (BH 31b25)

küfr: Ar. Küfür, imansızlık.

“ol ma'niden uluğluğğa deginir sen / **küfr** şirket miñnetlerden ķurtulur sen” (KY B14v1); “ya ĩmān durur ya **küfr**” (BH 5b6)

kürrāse: Ar. Kur'an'ın cüzü.

“peygāمبر türbesine bardı oturdı yedi **kürrāse** ĥatm ķıldı” (BH 75b6-7)

la'net: Ar. Tanrı'nın merhametinden yoksun olma.

“cühūzlar anı kördiler kızlediler ve çalap celle celāluhu cühūzları **la'net** ķıldı” (BH 38a21-22)

ma'būd: Ar. Kendisine tapılan varlık.

“ol köşk içre bir şanem olur idi / züleyhā **ma'būd** anı bilür idi” (KY B39v3)

mağfiret: Ar. Tanrı'nın kullarını bağışlaması.

“allāhum raħmānıma sığınmayum mu / raħmetindin **mağfiretler** umanmayun mu” (KY B2v11); “ramazān ayında çiçeklene oruç ve şehāvet birle yemişlene bayram küni raħmete ve **mağfirete** könene” (BH 14b12-13)

mağşer: Ar. Kıyamette ölülerin dirilip toplanacakları yer.

“degme bir gürdan altmış yétmiş çıkalar **mağşer** yerine bölük bölük keleler” (BH 57b2-3)

manna ve selvā: Ar. Men ve Selva, İsrailoğullarına çölde mucizevi bir şekilde verilen iki temel yiyeceğın adı, kudret helvası.

“yā müsā bir kez men saña tih yazısında hiç rencsüz **manna ve selvā** bėrdim” (BH 79b14-15)

melekūt: Ar. Gayb ālemini veya vücut mertebelerinden birini ifade eden tasavvuf terimi.

“ibrāhīm ḥalīl mi‘rācı **melekūta** degin erdi” (BH 53b4)

mu‘cizāt: *Ar.* Mucizeler, peygamberlerin kendilerine inanmayan insanlara peygamberliklerini ispat etmek amacıyla Tanrı’nın iznine bağılı olarak gösterdikleri olağanüstü olaylar, hâller.

“eger sen Hāḫ resul olur érseḡ / **mu‘cizāt** da‘vīsin kıılır érseḡ” (KY B3v11);

“dördünçi delālet düni durur **mu‘cizāt** düni durur” (BH 32a3)

muşḥaf: *Ar.* Kur’an.

“yoḡamaḡ **muşḥafa** illā arılıḡuḡuz ḡālinde” (BH 108b15)

mübārek: *Ar.* Kutlu, uğurlu.

“andın ya‘ḡūb yūsufnıḡ düşün yordı / te‘vīlin **mübārek** aytur idi” (KY B4r10);

“yine **mübārek** dēyü hem ‘aḡla ayıttı” (BH 7a1)

mü‘ezzinlik: *Ar.+T.* Müezzinlik, namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuma.

“nitekim muşḡāfa muḡammed imāmılıḡ kııldı **mü‘ezzinlik** kıılmadı” (BH 43b19-20)

müteşābih: *Ar.* Kur’an’ın mecazi manaya elverişli ayeti.

“ammā muḡkem āyetler ol durur kim anuḡ içinde **müteşābih** mensūḡ yoḡ durur” (BH 4a14-15)

nefs-i muḡma‘inne: *Ar.* Nefsin mertebeleri içinde; iman esaslarına inanan, İslam’ın emir ve yasaklarına uyan, Tanrı ile manevi bir bağı kuran ve bunun lezzetine ulaşan nefistir.

“zücāce sırça durur ol **nefs-i muḡma‘inne**ye meḡzer” (BH 6b19)

nūr: *Ar.* Kur’ân, iman, peygamber.

“andan şoḡra dīn serveri érenlere / īmān rükn-i islām **nūrı** hümāmlara” (KY B2v9); “dünyādan naşībin alanlara vaḡtı kelüp ölenlere **nūr** uçmaḡ erzānī kıı” (BH 3a8-9)

→ 2.1.16.6. “Işık, aydınlık.”

nūr-ı zāv’: *Ar.* Nurun (Kur’ân, iman, peygamber) aydınlığı, ışığı.

“zeytün bereketinden **nūr-ı zāv’** bulduñ” (BH 31b7)

nübüvvet: *Ar.* Nebilik, peygamberlik.

“ol yulduzlar adnı bilür érseñ / haķıķat **nübüvvet** seniñ émdi” (KY B3v12);

“biregüyi **nübüvvet** birle ve rişālet birle ündedi” (BH 40a1-2)

peygāمبرlık: *Far.+T.* Peygamberlik.

“muştılar men ruzī kıldı **peygāمبرlık** / risālet mübārek olsun émdi” (KY B10v16); “kureyş kāfirleri ayıttılar eger tañrı **peygāمبرlık** bēribimek **peygāمبرlığı** mes‘ūd oğlı ‘urveye bēribiye erdi” (BH 24b1-2)

put: *Far.* Bazı ilkel toplumlarda olağanüstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne, sanem. *krş.* **büt**

“seniñ kibi melik oda tapınmaķ nelik / bunu işit oddan **putdan** döngil émdi” (KY B22v6)

rabbānī: *Ar.* Tanrı ile ilgili, Tanrı’ya bağlı, Tanrı’dan gelen.

“bir nicesi **rabbānī** ‘ālemden ve bir nicesi rūhānī ‘ālemden bir nice qarındaşlar kördüm” (BH 2b5-6)

rahmet: *Ar.* Tanrı’nın kullarına merhamet etmesi.

“allāhum rahmānıma sığınmayum mu / **rahmetindin** mağfiretler umanmayun mu” (KY B2v11); “**rahmetüñden** nevmīz kıлмаđıl” (BH 3a9-10); “tañrı **rahmeti** anıñ üstine bolsun” (FK 60a12-13)

ribā: *Ar.* Faiz.

“dördünçi süçi içicileri beşinçi **ribā** yēycileri altınçı zinā kılgucıları” (BH 29a1)

risālet / rişālet: *Ar.* Peygamberlik.

“nübüvvet **risālet** buldaçı sen / hem memleket iyesi boldaçı sen” (KY B4r16);
“biregüyi nübüvvet birle ve **rişālet** birle ündedi” (BH 40a1-2)

riyāzet: *Ar.* Nefsin isteklerini kırma.

“oruç dutmaç **riyāzet** kibi durur ya ‘nī sepi kibi durur” (BH 37a13)

rü’yet-i dīzār: *Ar.+Far.* Tanrı’yı, Hz. Muhammed’i, melekleri, vefat etmiş velilerin ruhlarını görme anlamında bir tasavvuf terimi.

“cüfti hūr-ı ‘ayna bolğa haqdan **rü’yet-i dīzār** bulğa” (BH 12b15-16)

şanem: *Ar.* Put.

“eger saña dönüp **şanem** sözler ise / kaç karşı saña cevāb eyler ise” (KY B22v9)

şūr: *Ar.* Kıyamet günü İsrail’in çalacağı boru.

“yine kaçan **şūr** ürilse kıyāmet küninde ‘araşāt yerinde başuñ üzre kölge bolgam” (BH 13a14-15)

→ 2.1.8.5. “Boynuzdan yapılmış boru.”

sūret: *Ar.* Sure, Kur’an’ın yüz on dört bölümünden her biri.

“ilk **sūretinde** yāz kıldı kavluhu ta‘ālā (...)” (BH 4b2)

şehādet: *Ar.* Tanrı’nın birliğine tanıklık etmek.

“fu‘ādı ürdi rü’yet yerin kıldı dilüñü ürdi **şehādet** yerin kıldı” (BH 25b9)

şehīdlik: *Ar.+T.* Şehit olma.

“yā dede men **şehīdlik** kanda bula men” (BH75b11)

şefā‘at: *Ar.* Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık.

“dilekleri murādları şöyle idi / ben anlardan **şefā‘at** kesmen emdi” (KY B18r2);

“anuñ **şefā‘ati** durur yazuqlunuñ dermānı” (BH 4a9)

şeref-i kurbet: *Ar.* Kişiyi Tanrı’ya yaklaştıran fiil ve davranış anlamında bir tabir.

“mūsā buḳ‘ası bereketinden **şeref-i ƙurbet** bulduŷ” (BH 31b5-6)

şirk: Ar. Tanrı’ya ortak koşma.

“anuŷ içinde ŷek **şirk** ŷübhet yoŷ ol tevĥīd ‘ilmi durur” (BH 4a16)

taĥāret: Ar. İslam dini inanışlarına uygun olarak yapılan temizlik.

“şuvı ürdi saŷa **taĥāret** kıldı” (BH 25a12); “**taĥāret** kıлмаŷ sünneti ol durur elin yumayınca bardaŷa yuŷamaya” (FK 71b9)

taĥdīr: Ar. Tanrı’nın uygun görüp belirlemesi, Tanrı’nın isteği.

“teŷri **taĥdīri** ƙādir imiř bayıŷ bildüm” (KY B8v3a); “ĥaŷ ta ‘ālā dūkel iřleri bu dūn içinde **taĥdīr** kıılır” (BH 50a12)

taŷrılıŷ: Tanrılık, ilahlık.

“yine kendü **taŷrılıęına** mübārek dedı” (BH 31a12-13)

teslīm: Ar. Kendini Tanrı’nın takdirine terk etme, emri altına girme.

“yūsuf aĥvāl biliben řākir oldu / ƙazāsına daęı **teslīm** olur emdi” (KY B11v12)

→ 2.1.10.3. “Emri altına verme.”

tevbe: Ar. Tövbe, işlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar verme.

“şonra dönüp ĥaĥāmıza **tevbe** ƙılalum” (KY B6v2a); “suçlu suçı yarlığanmas suçına **tevbe** ƙılınça” (BH 10b20)

tevekkül: Ar. Herhangi bir işte elinden geleni yapıp daha sonrasını Tanrı’ya bırakma.

“bu kitāb tamām ƙılmaęa tevfiĥ taŷrıya diledüm **tevekkül** aŷa kıldum (...)” (BH 2b11-12)

tevrīt: Ar. Tevrat, Hz. Musa’ya verilen ilahi kitabın Kur’an’daki adı.

“mūsāya inanup **tevrīt** okımıř müzdin bulęa” (BH 23a15)

‘ubūdiyyet: *Ar.* Kulluk.

“bayık yūsuf benüm kulum olur idi / ‘**ubūdiyyet** şamedden kılur idi” (KY B54r6)

vāhid: *Ar.* Birlik, teklik.

“**vāhid** lafzın qur’ān içinde altı yerde <yāz> kıldı” (BH 4b1)

vaḥy: *Ar.* Vahiy, bir buyruk veya düşüncenin Tanrı tarafından peygamberlere bildirilmesi.

“ḥālīkdan yūsufa **vaḥy** keldi / yā yūsuf kudretim körgil dedı” (KY B23v13);
“daḳı ḥaḳ ta’ālā **vaḥy** kıldı ayıttı” (BH 13b4)

va’z: *Ar.* Vaizlerin yaptığı, genellikle öğüt niteliği taşıyan dinî konuşma.

“bular **va’z** ‘ilmi içinde rāğıb erdiler” (BH 2b6)

yaradılmaḳlıḳ: Yaratılmak, Tanrı’nın yoktan var etmesi.

“ya’nī bu ağaç **yaradılmaḳlıḳı** şarḳ ve ğarb **yaradılmaḳlıḳından** ilerü erdi”
(BH 7a4-5)

yavma’l-‘araşāt: *Ar.* Kıyamet günü.

“duram **yavma’l-‘araşāt**da yamūtūnlar ḥayātında” (ŞH 9a)

zebūr: *Ar.*Hz. Davud’a verilen ilahi kitabın Kur’an’daki adı.

“üçinçi dāvuda inanup **zebūr** oḳımış müzdin bulğa” (BH 23a17)

zūnnār: *Ar.* Hristiyan rahiplerin veya puta tapanların bellerine bağladıkları örme kumaş.

“mü’min olup belinden **zūnnār** şeşer emdi” (KY B22v16b); “şirk ü şübhet küfr
<ü> zalālet seddinden kāfirler ‘işyān ve **zūnnār** buldılar” (BH 10b3-4)

2.1.15.2. Hz. Muhammed ve Dört Halifeyle İlgili Sözler

aḥter-i ğufrān: *Far.+Ar.* Bağışlama yıldızı (Hz. Muhammed).

“**aḥter-i ğufrān** durur velāyet-i iḥsān durur fermān-ı ĩmān durur ḥ^vān-ı emān durur ‘atāsı yazuqluya dermān durur” (BH 17b12-13)

‘**ālem faḥrı**: *Ar.* Bütün alemin kendisiyle övündüğü zat (Hz. Muhammed). *krş.* **faḥr-ı ‘ālem**

“pes koydı ‘**ālem faḥrı** kesdi bid‘at / kāfirleri islām tapa kıldı da‘vet” (KY B78r7); “kaçan kim ‘**ālem faḥrı** muḥammed muştafā şalla‘lāhu ‘aleyhi ve sellem bu sözi ayıttı erse” (BH 11b18-19)

aşḥāb: *Ar.* Sahabeler, Hz. Muhammed’i görmüş ve mümin olarak ona bağlı kalmış olanlar.

“muḥammed muştafā üzre ve anuḡ ehl-i beyti ve **aşḥābına** rızvānu’llāhi ‘aleyhi ecma‘ın” (BH 2b2-3); “cevāb-ı su‘āl ilkinin su‘āl ol durur kim diri diriden mīrās_dutar bizim **aşḥāblar** kavlinde” (FK 64b10)

burāq: *Ar.* Miraç Gecesi’nde Hz. Muhammed’i taşıdığı rivayet edilen binek.

“eger **burāq** binmek diler ersenḡ tevḥīd birle bolasın” (BH 9b16-17)

eḡādīs-i felek: *Ar.* Hadisler âlemi.

“ol şaḡābeler şadı **eḡādīs-i felek** bedri” (BH 19a20)

enşār: *Ar.* Hz. Muhammed’e hicret zamanında yardım eden Medineliler.

“bir nice süsi ḡamu muḡacir ü **enşār**” (BH 19b4)

faḥr-ı ‘ālem: *Ar.* Bütün alemin kendisiyle övündüğü zat (Hz. Muhammed). *krş.* ‘**ālem faḥrı**

“ol **faḥr-ı ‘ālem** benī ādem muḥammed muştafā böyle beyān kıldı” (BH 13b17-18)

fermān-ı ĩmān: *Far.+Ar.* İman buyruğı (Hz. Muhammed).

“aḡter-i ğufrān durur velāyet-i iḥsān durur **fermān-ı ĩmān** durur ḥ^vān-ı emān durur ‘atāsı yazuqluya dermān durur” (BH 17b12-13)

ḥabībū`r-raḥmān: *Ar.* Tanrı'nın sevgilisi (Hz. Muhammed).

“ḥaber bërür ol **ḥabībū`r-raḥmān** menşuru anuḡ ḡur`ān” (BH 23a10-11)

ḥadīs: *Ar.* Hz. Muhammed'in söz ve davranışları.

“anuḡ içinde iḡtilāf töhmet yoḡ ol peygāmbere **ḥadīsleri** durur ya`nī (...)” (BH 4a17)

ḥ`ān-ı emān: *Far.+Ar.* Eminlik hükümdarı (Hz. Muhammed).

“aḡter-i ḡufrān durur velāyet-i iḡsān durur fermān-ı imān durur **ḥ`ān-ı emān** durur `atāsı yazuḡluya dermān durur” (BH 17b12-13)

ḥulefā-i rāşidīn: *Ar.* Dört büyük halife.

“andın şonra **ḥulefā-i rāşidīnlere** / `ulemā-i şehīd ol tābi` inlere” (KY B2v5)

ḡābe-ḡavseyn: *Ar.* İki kavis arasındaki mesafe, Hz. Muhammed'in Miraç Gecesi'nde Tanrı'ya olan yakınlık derecesini anlatmak için kullanılan bir ifade.

“**ḡābe-ḡavseyn** maḡāmlı ol aḡmede / anıḡ üzre telim dūrūd olsun emdi” (KY B1v6); “muḡammed muştafā mi` rācı **ḡābe-ḡavseyne** deḡin erdi” (BH 53b5)

maḡām-ı maḡmūd: *Ar.* Hz. Muhammed'in şefaath makamı.

“**maḡām-ı maḡmūd** senüḡ şefā`atuḡ durur” (BH 20b18-19)

mi`rāc: *Ar.* Hz. Muhammed'in Mescid-i Harām'dan Mescid-i Aksā'ya oradan da göḡe yaptıḡı yolculuḡu ifade eden terim.

“eger beytü`l-maḡdis mescidi mübārek erse peygāmbere **mi`rāca** çıḡduḡı senüḡ” (BH 31a24-25)

muhācir: *Ar.* Hz. Muhammed'e uyarak Mekke'den Medine'ye göç edenler.

“bir nice süsi ḡamu **muhācir** ü enşār” (BH 19b4)

nebiyy-i raḡmet: *Ar.* Rahmet peygamberi (Hz. Muhammed).

“ol **nebiyy-i rahmet** seyyid-i hazret ketürdi şer‘ ü millet kötürdi küfr ü bid‘at”
(BH 61a24)

resūla’ llāh: *Ar.* Tanrı’nın resulü (Hz. Muhammed).

“yā **resūla’ llāh** mēnüm yaşum yētdi özüm qoca boldı rüzgārum keçdi” (BH 11b20)

reülü’ ş-şakaleyn: *Ar.* İnsanlara ve cinlere peygamber olarak gönderilen zat (Hz. Muhammed).

“**reülü’ ş-şakaleyn** durur oğlanları adı hasan hüseyin durur” (BH 13b16-17)

şahābe: *Ar.* Hz. Muhammed’i görmüş ve onun sohbetinde bulunmuş Müslümanlar.

“dört **şahābe** iş bērdi aña dīn emānı” (BH 4a9-10)

şalavāt: *Ar.* Hz. Muhammed’e saygı bildirmek için okunan dua.

“yüz miñ hezārān dūrūd ve **şalavāt** ve selām ve taḥiyyāt muḥammed muştafā üzre” (BH 2b2)

şalla’ lāhu ‘aleyhi ve sellem: *Ar.* Hz. Muhammed’in manevi şahsiyetini selamlama anlamında bir tabir, salatüselam.

“kaçan kim ‘ālem faḥrı muḥammed muştafā **şalla’ lāhu ‘aleyhi ve sellem** bu sözi ayıttı erse” (BH 11b18-19)

seyyid-i hazret: *Ar.* Yüce seyit (Hz. Muhammed).

“ol nebiyy-i rahmet **seyyid-i hazret** ketürdi şer‘ ü millet kötürdi küfr ü bid‘at”
(BH 61a24)

seyyid-i kāyināt: *Ar.* Kâinatın seyidi (Hz. Muhammed).

“nitekim **seyyid-i kāyināt** muḥammed muştafā aydur” (BH 7a16)

sünnet: *Ar.* Hz. Muhammed’in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu sözler.

“üçinç berkinmiş **sünnetler**” (BH 4a14); “tahâret kılmak **sünneti** ol durur elin yumayınca bardağa yuqamaya” (FK 71b9)

ümmet: *Ar.* Hz. Muhammed’e inanan, onun yaptıklarını ve söylediklerini uygulayan Müslümanların tümü.

“receb tañrı ayı durur ve şa’bân mênüm ayum durur ve ramazân **ümmetüm** ayı durur” (BH 11b1); “döndürene yazana oқыyana üstâdlarına kamu muhammed **ümmetine** kim bunu oқыsa bizni du’âdan unitmasa” (FK 60a17-18)

velâyet-i ihsân: *Ar.* Lütuf emirliğı (Hz. Muhammed).

“aħter-i ğufrân durur **velâyet-i ihsân** durur fermân-ı ĩmân durur ħvân-ı emân durur ‘atâsı yazuqluya dermân durur” (BH 17b12-13)

yalvaç yârânları: *T.+Far.* Peygamber dostları, sababeler.

“sekisinç kaç mesele durur ‘abdullah bin ‘abbâs **yalvaç yârânlarına** ferâizde ħilâf kılmış durur” (FK 64b7)

zeynü’l-enbiyâ: *Ar.* Peygamberlerin süsü (Hz. Muhammed).

“peygâamberler bezegin kıldı **zeynü’l-enbiyâ** dëyü anuñ için aydurlar” (BH 24a18-19)

2.1.15.3. Nitelemeler, Unvanlar

‘âbid: *Ar.* İbadet eden.

“bu ay keldüğine mü’minler küvenürler şâlihler sevinürler **‘âbidler** kıvanurlar” (BH 42a23-24)

‘alevî: *Ar.* Hz. Ali’ye bağılı olan kimse.

“alî ħalkı uçmak túbâsından erdi andan toğan **‘alevîler** boldılar” (BH 128a5)

bende: *Far.* Kul, Tanrı’ya göre insan, derviş, mürit.

“ger tevfiḳ versen ḳudretiñ bol / bu **bende** üzre delilim sen olḡıl emdi” (KY B2v16) “pes bilmiş kerek kim bu kün ḳadri ulu bolsa ḥaḳ ḳatında **bendeye** vācib bolur anı ‘azīz dutmaḳ” (BH 14b24-15a1)

→ 2.1.7.1. “Baḡlanmış olan, uzuv.” // 2.1.9.10. “Kul, köle.”

bī-namāz: *Far.* Namaz kılmayan, beynamaz.

“şusamış cānları ḳandurur nice kāhel **bī-namāzları** namāza ḳındurur” (BH 17b9-10)

cuḥūd / cūḥūd / cūhūz: *Far.* Yahudi.

“meşhūrdur bu rivāyetde ol cabbārdan / bir **cūḥūd** var idi adı būstān” (KYB3v7); “**cūhūzlar** anı kördiler kızlediler ve ḳalap celle celāluhu **cūhūzları** la‘net ḳıldı” (BH 38a21-22); “eger bir gebür ölse bir müselmān birle bir gebür ve bir tersā ve bir **cuḥūd** oḡlanları ḳalsa” (FK 70b11-12)

ḳelebī: *T+Ar.* Tarikat şeyhi.

“**ḳelebidür** ḳamu dirlik ḳelebe gel ne gezer sen” (M I-2a)

dervīṣ: *Far.* Derviş, miskin.

“cümle mālum **dervīṣlere** vėrdim dėyür / murādım şükrānesin ḳılam emdi” (KY B28v5)

diyānetlü: *Ar. +T.* Din kurallarına tam baḡlı.

“yedünçi dīni doḡrı **diyānetlü** / sekizinçi ḥıyānet degül emānetlü” (KY B30r16)

eimme-i dīn: *Ar.* Din imamları, din önderleri.

“evliyā etḳiyā **eimme-i dīnlere** / cümlesindin ḥālīḳ rāzī olsun emdi” (KY B2v6)

ėren: Ermiş, veli.

“andın şonra ol iḥtiyār **ėrenlere** / ḥaḳ ḥabībi muştafīni körenlere” (KY B2v3)

etḳiyā: *Ar.* Takva sahipleri, günah işlemekten çekinenler.

“evliyā **etkiyā** eimme-i dīnlere / cümlesindin ḥālīk rāzī olsun ėmdi” (KY B2v6)

evliyā: *Ar.* Tanrı dostları, veliler.

“**evliyā** etkiyā eimme-i dīnlere / cümlesindin ḥālīk rāzī olsun ėmdi” (KY B2v6);

“ve kamu peygāberler ve **evliyālar** dizin düşeler” (BH 28a7)

fāsīk: *Ar.* Tanrı'nın emirlerini tanımayan.

“vitr namāzın cemā'at birle kılmak ve ḥelālden yēdük tā'ām ḥisābsuz bolmak ve **fāsīklar** fışqdan perhīz kılmak” (BH 38a8-9)

ġāzī: *Ar.* Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse.

“**ġāziler** arıġ āb-dest birle at arkasına binseler yönin düşmān dapa dutup tekbr kılsalar” (BH 52b18-19)

gebür: *Far.* Gebr, ateşperest, mecusi.

“eger bir **gebür** ölse bir müselmān oġlı birle bir **gebür** ve bir tersā ve bir cuhūd oġlanları kılsa” (FK 70b11-12)

ḥācī: *Ar.* Din buyruklarını yerine getirmek için hacca gitmiş Müslüman.

“**ḥācīlere** aydur (...) yā **ḥācī** kim sizlerde sökel bolsa ya başı ağrısıa (...)” (BH 46a24-25)

ḥalīfe: *Ar.* Halife, imam.

“yā dāvud seni yer yüzinde **ḥalīfe** kılduk” (BH 40a11)

ihlāşlu: *Ar.+T.* İhlaslı, içtenlikle Tanrı'ya bağlı olan.

“adl ü inşāf terāzūsın asalar her kimünj tā'atı terāzū içinde **ihlāşlu** çıka” (BH 28a1-2)

īmānlu: *Ar.+T.* İmanlı, inançlı.

“**īmānlu** kulı mēnüm dergāhumdan çıkarumayasın” (BH 10b13)

īmānsuz: *Ar.+T.* İnançsız.

“nice müsülmān mürted bolası anlardan nicesi **īmānsuz** ölesi durur” (BH 29b4)

kāfir: Ar. Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse.

“ol vaqt melik özi **kāfir** idi” (KY B14v16a); “**kāfir** küfri birle büti sever velīkin büt **kāfiri** sevmes” (BH 8a13-14); “bāb **kāfirler** mirāşları eger bir tersā ölse” (FK 70b8)

ķul: Tanrı'ya göre insan, derviş, mürit.

“çelebī **ķulların** ister çelebīyi ne sanur sen” (M I-2b); “tevfīķ senden umanur men bir za'īf **ķul**” (KY B2v15a); “ammā sübhānehu ve ta'ālā men za'īf **ķulı** 'ināyet deķizine daldurdı” (BH 2b3-4)

→ 2.1.9.10. “Kul, köle.” // 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yûsuf'un öz kardeşi, Bünyamin)'in oğullarından biri.”

kören: Gören; Hz. Muhammed'i görmüş Müslüman, sahabe.

“andın şonra ol ihtiyār érenlere / haķ habībi muştafīni **körenlere**” (KY B2v3)

muķrī: Ar. Kur'an'ı kaidelerine uygun okuyan kimse.

“oķıĝıl yā **muķrī** bu āyeti kim çalap aydur celle celāluhu (...)” (BH 10a13)

munāfīķ: Ar. Münafık, dinî kurallara inanmadıĝı hâlde inanmış gibi görünen.

“bir bölüĝi **munāfīķlar** bolalar <ve bir> bölüĝi mü'minler bolalar” (BH 26b12)

mu'tekif: Ar. İbadet amacıyla camide kalan, i'tikāfa giren kimse.

“benī isrā'il zāhidleri seksen yıl beytü'l-maķdis mescidinde **mu'tekif** otururlar ermiş” (BH 51b22)

muvaħħid: Ar. Tevhit eden, Tanrı'nın birliğine inanan.

“andan mü'min **muvaħħid** arıĝ köñül birle şāfī sır birle ve dürüst i'tikād birle oruç dutmaķ niyyetin kılsa” (BH 42a12-13)

mü'min: Ar. İnanan, iman eden.

“**mü’minlere** nāfi’dür derler emdi” (KY B3r14b); “andayuk tevḥīd ağacı köki **mü’min** köñlinde berkinmiş durur” (BH 5b16-17)

mü’mināt: *Ar.* İnananlar, iman edenler.

“ākıbet bu mışırdan çıkğıl dedi / **mü’mināt** yeri mışır degül emdi” (KY B75v4)

mü’mine: *Ar.* İnanan, iman eden kadın.

“meger mü’min er ya **mü’mine** urağut her kim kıılır erse ol iki rek‘at namāzı” (BH 24a1-2)

mürsel: *Ar.* Gönderilmiş, yollanmış; nebi, peygamber.

“ḥālıqdan şaneme emr keldi / yūsuf **mürsel** nebīdür tēp sözler emdi” (KY B33v3)

mürted: *Ar.* Müslümanlığı bırakıp başka bir dine geçmiş olan.

“nice müsülmān **mürted** bolası anlardan nicesi īmānsuz ölesi durur” (BH 29b4); “eger bir cuḥūd ölse bir cuḥūd bir tersā ve **mürted** ve bir müsülmān oğlanları kalsa” (FK 70b13)

müselmān / müsülmān: *Ar.* Müslüman.

“inanuban bolur mu sen sen **müselmān** / cūḥūdlıqdan bīzār olup dēyür emdi” (KY B3v16); “ve bu tevḥīd birle **müsülmānlaruḡ** kanı ve mālı kırtılır” (BH 6b1-2); “eger ‘aşaba bolmasa **müsülmānlar** beytelmāline vēreler” (FK 65b4)

müşrik: *Ar.* Tanrı’ya ortak koşan.

“ey **müşrik** köñlüñden şirki çıkargıl” (BH 29a3)

nebī: *Ar.* Peygamber.

“cihān içre kıpmış idi yūsuf **nebī** / atası ya‘kūb nebī ḥaḡ ḥabībi” (KY B3r11); “yā **nebī** sen yaḡın ḥışımlaruḡı <yaḡurtğıl>” (BH 40a13)

pārsā: *Far.* Zahit, sofu.

“bu **pārsā** bir dün endīşe kıldı aydur men kündüzüm için kıt ketürmes men bu urağutğa nafağa yétürmes men bir bucağ alup oturmayaım yarın çıkayım muzdürlik kılayım” (BH 80a19-20)

peygāamber: *Far.* İnsanlara Tanrı'nın buyruklarını bildiren kimse, elçi.

“andın şonra anıñ dostı muhammede / **peygāamberler** güzīdesi ol aħmede” (KY B1v5); “‘ālem faħrı yer kök bedri **peygāamberler** mühri” (BH 4a4)

resūl: *Ar.* Kendisine kitap indirilmiş peygamber.

“su'āl sordı ol cūhūd hağ **resūlden**” (KY B3v8a); “andan **resūli** 'izzetin (...) andan mü'min 'izzetin dedı” (BH 20a4); “**resūl** aydur abdest kıtur erken sağal arasına barmağ soğmasa kıyāmet gün od soğsalar (...)” (FK 71b17-18)

→ 2.1.9.13. “Haberci, ulak.”

rūkn-i islām: *Ar.* İslamın direği, İslamın esası.

“andan şonra dīn serveri ērenlere / īmān **rūkn-i islām** nūrı hümāmlara” (KY B2v9)

sawçı: Peygamber, elçi.

“yūsuf **sawçı** aħvālin ayıtmağa / 'ağlım şaħīğ dilim faşīğ kılgıl ėmdi” (KY B3r8)

şākir: *Ar.* Şükreden, hālinden memnuniyetini bildiren.

“yūsuf aħvāl biliben **şākir** oldı / kaçāsına dağı teslīm olur ėmdi” (KY B11v12)

şefā'atçı: *Ar. + T.* Şefaatchi, şefaatchi eden kimse.

“muhammedi ũrdı **şefā'atçı** kıldı” (BH 25a17-18)

şefā'atlı: *Ar. + T.* Şefaatchi sahibi.

“dördünçi **şefā'atlı** hem mürüvvetlü” (KY B30r14a)

şefī': *Ar.* Şefaatchi.

“**şefī'i** muştafā bolğa mağāmı firdevs-i a'lā bolğa” (BH 12b15)

şehîd: *Ar.* Tanrı yolunda ölen kişi.

“biri hasan biri hüseyin iki **şehîd**” (KY B2v2a); “ëmdi sen ol dereceye ërmeysin meger **şehîd** bolmağ birle” (BH 75b10)

şekür: *Ar.* Çok şükür ve hamd eden.

“sekîne seffinesin kılur **şekür** ad bërür (...)” (BH 2b1)

tābi‘īn: *Ar.* Sahabeyi Müslüman olarak gören ve Müslüman olarak ölen ikinci nesil.

“andın şonra hulefā-i rāşidīnlere / ‘ulemā-i şehîd ol **tābi‘īnlere**” (KY B2v5)

şamuluk: Cehennemlik, günahkâr.

“<yā> ‘utbe men kendü dedemden işitdüm kim yezîd **şamulukdur** dedi **şamuluk** kimse cāfī bolur kimseye vefāsı assı kılmas” (BH 75a16-18)

tersā: *Far.* Hristiyan.

“eger bir **tersā** ölse bir müselmān oğlı birle bir **tersā** oğlı kalsa” (FK 70b8-9)

uçmağlık: Cennetlik.

“eger **uçmağlık** erse cefāñ hîç aña ziyānı yok eger şamuluk erse aña şamudan beter hîç nese kılmayasın” (BH 82b6-7)

‘ulemā-i şehîd: *Ar.* Şehit bilginler.

“andın şonra hulefā-i rāşidīnlere / ‘ulemā-i şehîd ol **tābi‘īnlere**” (KY B2v5)

velī: *Ar.* Veli, ermiş.

“bu **velīler** ve peygāamber hağkı hürmeti içün (...)” (BH 67a15)

yalavaç / yalvaç: Elçi, peygamber.

“velīkin tağrı **yalavaçum** durur demegin dükeli hağkdan ‘azîz boldı” (BH 15a11-12); “tağrı ‘azza ve celle buyruğınca **yalvaç** muğammed muştafā kavlince kısmet kılalar” (FK 60a15-16)

zāhid: *Ar.* Dinin buyruklarını yerine getiren kimse, sofu.

“ol **zāhid** bu aḥvāl beyān bildi / ḥālīḳdan ötündi du‘ā kıldı” (KY B10r1); “benī isrā’il **zāhidleri** seksen yıl beytü’l-maḳdis mescidinde mu‘tekif otururlar ermiş” (BH 51b22); “faḳīh imām **zāhid** abu’lleyṣ naşir bin ibrahīm semerḳandī (...) aydur” (FK 60a7-8)

2.1.15.4. Ruhani Kavramlar, Varlıklar ve İlgilerini İçeren Adlar

‘azrā’īl / ‘azrāyil: Can almakla görevli olan melek.

“keldi bir kün isrā’īle **‘azrā’īl** / ziyārete vērübidi mevlī celīl” (KY B68r14); “aydur dilek mēnüm durur cebrā’ilüñ mīkāyilüñ degül isrāfīlün degül **‘azrāyilüñ** degül” (BH 24b5-6)

cebrā’īl: Buyruk ve vahiy getirmekle görevli olan melek.

“dermāndeler dest-gīri melik raḥmān / emr birle **cebrā’īlge** kıldı fermān” (KY B10v11); “vahy **cebrā’īl** ilk bu künki kün ketürdi peygāmbere” (BH 14b22-23)

ferište: *Far.* Melek.

“bir neçe **ferişteler** kelmişdi / kuşa beñzer yūsufa eş olmuşdi” (KY B14v13); “receb ayınuñ ilk ādīnesi dünin ol bir dün durur kim **ferişteler** aña regāyib ada<r>lar” (BH 12a5-6)

ḥāruṭ ve mārūt: Kur’an’da adları geçen ve insanlara sihir öğrettiklerine inanılan iki melek.

“eger dilek cebrā’ilüñ ve mīkāyilüñ ve isrāfīlüñ bolsaydı bular üreler erdi **ḥāruṭı ve mārūtı**” (BH 24b7-8)

iblis: *Ar.* Şeytan.

“oluḳ sâ‘at ḥāzır keldi la‘īn **iblis** / bu iş içre ḥased kılu kirdi **iblis**” (KY B7v14); “**iblis** yine dura mü‘minüñ başı ḳatında otura yine ol çanaḳlu şuvı deprede” (BH 22b19-20)

iblis-i la‘īn: *Ar.* Lanetlenmiş şeytan.

“cān acıḳı susuzlığından baḡrı ḳatsa ol **iblis-i la‘īn** kelür” (BH 22b12-13)

isrāfīl: Kıyamet gününde sura üflemele görevli olan melek.

“aydur dilek mēnüm durur cebrā’ ilūḡ mīkāyilūḡ degül **isrāfīlūn** degül” (BH 24b5)

қанad / қанат: Meleklerin olağanüstü özelliklere sahip uzuvlarından biri.

“oluḡ sā’at cebrā’ il hāzır keldi / **қанатla** sıfadı yarı kıldı” (KY B55v4); “ol şeytānı **қанadı** birle vurur kāf taḡından aşur<ur> kemişür” (BH 23a4-5)

→ 2.1.4.4. “Kanat.”

kirāmen kātibeyni: *Ar.* Kirāmen kātibīn, insanların söz ve davranışlarını kaydeden melekler.

“andan yumşak döşege kirse el serip ayak uzadup yatsa **kirāmen kātibeyni** iki ferişte anuḡ yanında dursa” (BH 41b7-8)

mīkāyil: Canlıların rızıkları, yağmurların yağması, bitkilerin gelişmesi gibi işlerle görevli olan melek.

“aydur dilek mēnüm durur cebrā’ ilūḡ **mīkāyilūḡ** degül isrāfīlūn degül” (BH 24b5)

melā’ ik: *Ar.* Melekler.

“ol tāvus **melā’ ik** peyk-i hāzret / kādīr aḡa ‘atā kılmış katı kuvvet” (KY B10v13)

melekü’ l-mevt: *Ar.* Ölüm meleḡi, Azrail.

“bēribiye taḡrı ‘azze ve celle aḡa ölüm vaḡtında **melekü’ l-mevti** yētmış miḡ ferişte birle” (BH 24a2-3)

münker ve nekīr: Ölümünden sonra insanları sorguya çekeceḡi belirtilen iki melek.

“**münker ve nekīr** ḡorḡusından eyemen kılgā” (BH 26a8)

peyk-i hāzret: *Far. +Ar.* Cebrail’in unvanlarından biri.

“**peyk-i hāzret** hemān-dem hāzır keldi” (KY B3v13b)

rūḥānī: *Ar.* Ruhla ilgili.

“bir nicesi rabbānī ‘ālemden ve bir nicesi **rūḥānī** ‘ālemden bir nice qarındaşlar kördüm” (BH 2b5-6)

rūḥu’l-emīn: *Ar.* Cebrail’in unvanlarından biri.

“hemān-dem düşdi ol **rūḥu’l-emīn** / ol keleşiñ pür-nür oldı rüy-ı zemīn” (KY B40r11)

şeytān: *Ar.* Şeytan.

“anlar saña günāh kılmasun saklangıl / ādemīye **şeytān** düşmān olur ėmdi” (KY B4v5b); “dördinçi **şeytān** durur bendenüñ düşmeni durur” (BH 6b4)

şeytān-ı la‘īn: *Ar.* Lanetlenmiş şeytan.

“**şeytān-ı la‘īni** kovmaq için” (BH 3a2)

tāvus: *Ar.* Cebrail’in unvanlarından biri.

“ol **tāvus** melā’ik peyk-i ḥazret / kādir aña ‘atā kılmış katı kuvvet” (KY B10v13)

2.1.15.5. Sevap-Günah

günāh: *Far.* Günah, yazık.

“bayık biliñ uşbu **günāh** benden dēdi / şol ‘arabī oğlançuķı urdım ėmdi” (KY B20v14); “her kimüñ tã‘atı terāzū içinde ihlāşlu çıķa şevābı **günāhından** artuķ bola” (BH 28a1-2)

ḥaṭā: *Ar.* Suç, günah, kusur.

“şonra dönüp **ḥaṭāmıza** tevbe kılalum” (KY B6v2a); “bu za‘īf kıluñ dilin **ḥaṭā** <vü> zeleden nişyān u ḥalelden sen beklegil” (BH 3a12-13); “gendü özlerini **ḥaṭādan** ırak dutalar tã iki cahān fażlin müzdin bulalar ėmdi” (FK 60a16)

ḥısbet: *Ar.* Sevap.

“andan **ḥısbetin** bildürdi” (BH 3b17)

sevāb: *Ar.* Hayırlı bir davranış karşısında Tanrı tarafından verileceğine inanılan ödül.

“bir kün oruç dutğıl dükelin dutmuşça müzd <ü> **sevāb** bulasın” (BH 12a2-3)

vebāl: *Ar.* Günah.

“teñriden korkuñ bātıl ‘amel kıılmañ / āñiretde **vebāldür** ‘āñi olmañ” (KY B9r8)

yazuğ: Suç, günah.

“**yazuğ** kıılan kimseniz tevbe kıılıñ” (KY B20v10a); “irkilmiş **yazuğı** yoymağ için” (BH 3a2)

2.1.15.6. Cennet-Cehennem ve İlgilerini İçeren Adlar

‘adn: *Ar.* Cennetin en yüksek mevkiine veya değışik yerlerinin tamamına verilen ad.

“me’vā uçmağın ürdi eglençegüñ kııldı ‘**adn** uçmağın ürdi durağüñ kııldı” (BH 25b6-7)

cañīm: *Ar.* Cehennem dördüncü tabakası.

“kün ħalāyık başına yakın keliser ve **cañīm** ħamusı kıızğün bolğa” (BH 26b9)

cehennem: *Ar.* Dinî inanışlara göre dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer, tamu.

“**cehennem** issisi andan kıatırağ durur aña nite döye siz” (BH 26b22)

dārü’l-ķarār: *Ar.* Yedinci kat cennet.

“va‘desi anuñ **dārü’l-ķarār** ħapuçısı ğılmān ve cüfti ħūr-ı ebķār” (BH 19b4-5)

ehl-i cennet: *Ar.* Cennet ehli, cennette oturan.

“biri ħasan biri ħüseyin iki şehīd / ħebāben **ehl-i cennet** anlar olsun ěmdi” (KY B2v2)

fırdevs: *Far.* Cennet, cennet bahçesi.

“hemān-dem **fırdevs** içre ħūrlar kezer” (KY B36r12a); “ol er kim ħağ bezedi anuñ için **fırdevsi** ħil‘at bērdi aña sündüsü” (BH 11b22)

firdevs-i a'lā: *Far+Ar.* Cennetin derecelerinden biri.

“şefî'i muştafâ bolğa maqâmı **firdevs-i a'lā** bolğa” (BH 12b15)

ġilmān: *Ar.* Cennet ehlinin hizmetiyle görevlendirilen gençler anlamında bir tabir.

“hūr u **ġilmān** qarşu kelse sevinü <hem> yalınu” (BH 10a9)

hulle / hullet: *Ar.* Cennet elbisesi.

“uçmağdan **hulle** ta'ām alıp keldi” (KY B11r8a); “ibrāhīme **hullet** hil'atin orta on küninde keyürdiler” (BH 16b17)

hūr: *Ar.* Cennet kadınlarını ve onların güzelliğini ifade eden bir tabir.

“yūsuf aydur ħalvet sārāy bezenüpdür / **hūr** kibi züleyhā düzenüpdür” (KY B36v5); “ārzūlar <er>señ sen anda **hūr** boynın kuçmağa” (BH 10a12)

hūr-ı 'ayn: *Ar.* Güzel gözlü cennet kızı. *krş.* **hūr-ı 'in / hūru'l-'ayn**

“şefî'i muştafâ bolğa maqâmı firdevs-i a'lā bolğa cüfti **hūr-ı 'ayna** bolğa” (BH 12b15-16)

hūr-ı ebkār: *Ar.* Bekar cennet kızları.

“va'desi anuñ dārü'l-ġarār tapuçısı ġilmān ve cüfti **hūr-ı ebkār**” (BH 19b4-5)

hūr-ı 'in: *Ar.* Güzel gözlü cennet kızı. *krş.* **hūr-ı 'ayn / hūru'l-'ayn**

“uçmağ içre **hūr-ı 'ine** beñzer emdi” (KY B26v1b)

hūru'l-'ayn: *Ar.* Güzel gözlü cennet kızı. *krş.* **hūr-ı 'ayn / hūr-ı 'in**

“melik ta'ālā ol ħula yarın uçmağ **hūru'l-'aynların** ciftlendüre” (BH 45a10-11)

kevs̄er: *Ar.* Cennette bulunduğu inanılan kutsal ırmak, havuz veya çeşme.

“ketüri bère aña cebrā'il 'aleyhi's-selām bir içim şu **kevs̄er** ħavzından” (BH 24a4-5)

me'vā: *Ar.* Kur'an'da iman edip güzel amel işleyenler için hazırlandığı ifade edilen cennet.

“me’vā uçmağın ürđi eglençegünj kıldı ‘adn uçmağın ürđi durağınj kıldı” (BH 25b6-7)

na’īm: *Ar.* Yüksek seviyede refah, huzur ve mutlu hayat anlamında cennetin adlarından biri.

“na’īm uçmağın <ürđi> şevābuñ sarāyın kıldı” (BH 25b7)

rızvān: Cenneti bekleyen melek.

“ve rızvāna sipergam ağacı dıbinde bey‘at bu on kün içinde bağıladı” (BH 66b7)

şırāṭ: *Ar.* Cehennem üzerine kurulacak köprü anlamında bir terim.

“kerseler inçe şırāṭnı kuş davuğ sen uçmağa” (BH 10a4)

ṭamu / tamuğ: Cehennem.

“uçmağ vērüp ṭamu odın satuñ almağ / tamuğ içre bākī ḳalmağ sizler emdi” (KY B9r9); “buları ṭamu odına köyündürmegil” (BH 3a11)

tübā: *Ar.* Cennette bulunduğuna inanılan kökü yukarıda dalları aşağıda büyük bir ağaç.

“alī ḥalkı uçmağ túbāsından erdi andan toğan ‘aleviler boldılar” (BH 128a5)

türāb: *Ar.* Cennet toprağı.

“ḳawuşdura cennet içre ol türābe / cennet içre baña ḳonşı kılgıl emdi” (KY B48r2)

uçmağ / uçmağ: Cennet.

“yūsuf aydı baña köşk hīç gerekmez / uçmağ köşki sarāy hīç yıkılmaz” (KY B38v13); “dünyādan naşībin alanlara vaḳtı kelüp ölenlere nūr uçmağ erzānī ḳıl” (BH 3a8-9)

vildān: *Ar.* Cennet çocukları.

“bu ay içinde uçmağlar yalduzlanur vildānlar bezenürler” (BH 48b7)

zebānī: *Ar.* Cehennem bekçisi.

“aceb mü durur yarın kıyāmette mü'min kul tevḥīd birle teni **zebānīden** kurtılrsa” (BH 9a17-18)

2.1.15.7. Şükür, Hamd, İbadet, Dua

abdest / āb-dest: *Far.* Müslümanların, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh etme yoluyla yaptıkları arınma.

“dağı bargıl endāmlaruñ **āb-dest** suvı birle yuğıl” (BH 16b11-12); “resūl aydur **abdest** kıılır erken saḡal arasına barmaḡ soḡmasa kıyāmet gün od soḡsalar (...)” (FK 71b17-18)

āmīn: *Ar.* “Öyle olsun, Allah kabul etsin” anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılan bir söz.

“ya ḡūb elin ḡaldurdı du‘ā ḡıldı / oḡlanları cümlesi **āmīn** dedı” (KY B73v15b); “bola kim ḡā‘atumuz ḡabūl ḡıla ve yazuḡumuz ‘afv ḡıla **āmīn** <yā> rabbe'l-‘alemīn” (BH 41b22)

azay: Şükür.

“çalabısı aḡa ni‘met bērdüḡin bildürür bulara çalabısından **azay** kıılır” (BH 58b1)

baḡ: Ezan.

“pes bulara buyurdı kim ḡaçan namāz vaḡtı bolsa **baḡ** baḡlaḡ buyurdı” (BH 57b20-21)

du‘ā: *Ar.* Dua, yakarış.

“ol zāhid bu aḡvāl beyān bildi / ḡālīḡdan ötündi **du‘ā** ḡıldı” (KY B10r1); “müḡāla‘a kıılanlar bizi **du‘ādan** yāz ḡıla” (BH 2b11); “döndürene yazana oḡıyana üstādlarına ḡamu muḡammed ümmetine kim bunu oḡısa bizni **du‘ādan** unitmsa” (FK 60a17-18)

dürūd: *Far.* Dua, övgü, selam.

“k̄ābe-k̄avseyn maḳāmlı ol aḥmede / anıñ üzre telim **dürüd** olsun emdi” (KY B1v6); “yüz miñ hezārān **dürüd** ve şalavāt ve selām ve taḥıyyāt muḥammed muştafā üzre” (BH 2b2)

evveh: *Ar.* Çok ah edip, dua etmek.

“ḥāşi‘ler köñlinde **evveh** durur” (BH 5a8)

farīza / farīze: *Ar.* Tanrı buyruğı; yapılması gerekli ödev, görev.

“ilm üç dürlü durur bir muḥkem āyetler ikinçi könilmiş **farīzalar**” (BH 4a13-14); “**farīze** durur yumaḳ tende yüz yumaḳ başa mesh kılmaḳ” (FK 71b2)

→ 2.1.12. “İslam hukukuna uygun bir şekilde mirasçılara düşen pay.”

farz: *Ar.* Müslümanlıkta özür olmadıkça yapılması zorunlu, yapılmaması günah sayılan ibadet.

“ol üç **farz** lāzım durur ayruḳları fāzıl durur dēdi” (BH 4a19)

ğusl: *Ar.* Gusül, boy abdesti.

“yūsuf ol ḳubbe içre **ğusl** kıldı” (KY B24r10a); “kim ‘āşūrā küninde **ğusl** kıılır erse yazuḳından eyle çıḳa” (BH 74b17-18)

ḥac: *Ar.* İslam’ın beş şartından biri olan, Müslümanlarca zilhicce ayında Mekke’de yapılan Kâbe’yi ziyaret ve tavaf ibadeti.

“beyān kıldı içre ḥıccet burhānı namāz zekāt **ḥac** ḳurbānı” (BH 4a8-9)

ḥamd: *Ar.* Şükür, Tanrı’ya olan şükran duygularını dile getirme.

“**ḥamd** şenā telim ayḡıl Sübhānıḳa” (KY B4v3a); “**ḥamd** u şenā ol tañrıya kim yarattı kökleri bezedi ay kün yılduz birle” (BH 2a8)

‘**ibādet:** *Ar.* Bir dinin buyruklarını yerine getirme.

“küñdüzin oruḳ dutarlar düñin ‘**ibādet** kıılurlar” (BH 17a22)

iftār: *Ar.* Oruç açma.

“oruç dutmak farz durur **iftâr** kılmak sünnet durur” (BH 59a3)

kible: *Ar.* Bazı ibadetler yerine getirilirken dönülen Kâbe'nin bulunduğu yön.

“yine **kibleden** dört **kible** ürdü” (BH 25a20)

kıyâm: *Ar.* Ayağa kalkma, namazda ayakta durma.

“tâ‘at bêrdüm size rükû‘ sücüd **kıyâm**” (BH 36b24-25)

qurbân: *Ar.* Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için Tanrı'ya sunulan varlık.

“benüm için oğluñ **qurbân** kılgıl” (KY B9r15a); “beyân kıldı içre hücet burhânı namâz zekât hac **qurbânı**” (BH 4a8-9)

lâ havle: *Ar.* “Her türlü değişim ve gücün kaynağı sadece Allah'tır” anlamına gelen “lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh” şeklindeki dua ve zikir cümlesinin kısaltmasıdır.

“ve yavuz hûları nefsedən yoymak ve şeytânı **lâ havle** birle kovmak” (BH 6b6)

mesh: *Ar.* Abdest alırken ıslak eli başa ve meste sürme.

“el yuğıl dirsekler birle (...) **mesh** kıılıñ başıñıza” (FK 71a26-71b1)

münâcât: *Ar.* Yakarış.

“hâlık râhil **münâcâtın** kabül kıldı” (KY B19v11b)

namâz: *Far.* Namaz, salat.

“yüsufu sınduğı beyân bildi / **namâz** kılsa ağlayu kıılır emdi” (KY B12r7);

“beyân kıldı içre hücet burhânı **namâz** zekât hac qurbânı” (BH 4a8-9); “ayağın örü dursañız **namâza**” (FK 71a26)

nâz: *Far.* Tanrı'ya yalvarıp yakarma, dua etme anlamında bir tasavvuf terimi.

“kaçan ni‘met bêreni <bilse> **nâz** kıla” (BH 6b13)

oruç: *Far.* Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre kendini alıkoyma.

“kim **oruç** durar erse receb ayı içinde haq ta‘ālā vācib kıla kendü üzre üç nese ol kul için” (BH 11b8-9)

rek‘at: *Ar.* Rekât, namazda bir kıyam.

“andan aḥşam birle yatsu namāzı arasında on iki **rek‘at** namāz kılsa degme iki **rek‘atında** bir kez selām bere” (BH 12b7-8)

rükū‘: *Ar.* Namazda elleri dizlere dayayıp eğilme.

“ne bahtlı durur ol kul kim bu dün içinde **rükū‘** kılar” (BH 32b21-22)

şalāt: *Ar.* Salat, namaz.

“ve şa‘bān ayı **şalāt** ayı durur” (BH 20b3)

secde: *Ar.* Secde, Tanrı’nın huzurunda yere kapanış.

“tolun ay toğarken on bir yıldız / düşim içre **secde** kıldı başa düpdüz” (KY B3v3); “andan **secde** kılsa ve sücüd içinde yetmiş kurla (...) deye” (BH 12b10-11)

semā‘: *Ar.* Müzikli ayin.

“şeyādu ḥamzanuḡ göñli senüḡ zülfüḡ **semā‘ında** / saçuñ uçında raqs urur ne ḥācettür aḡa çalḡu” (ŞH 8); “cāna kur‘āndan yigrek datluraq **semā‘** kelmedi” (BH 39a20)

şiyām: *Ar.* Oruç.

“bu ay içre perhīz bērdüm **şiyām**” (BH 36b25)

sipās: *Far.* Şükretme, dua etme.

“el-ḥamdü şükr ü **sipās** ol eḡade / mülki bī-zevāl ol şamede” (KY B1v3)

sücüd: *Ar.* Secde etme, yere kapanma.

“yoḡsa ben **sücüd** içre kılam zārı / size ‘azīm āfet vère idim barı” (KY B13r6); “andan secde kılsa ve **sücüd** içinde yetmiş kurla (...) deye” (BH 12b10-11)

şükür / şükür: *Ar.* Şükür, Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme.

“hulle kiydi ta‘ām yedi **şükür** kıldı” (KY B11r9a); “kaçan ni‘met bilse **şükür** kıla” (BH 6b13)

tā‘at: *Ar.* İbadet, itaat.

“andan sonra müdām **tā‘at** üze bolalum / tevbemizi tevvāb kabūl kıla emdi” (KY B6v3); “**tā‘at** kıymeti huşū‘ bile durur” (BH 4b17)

taḥiyyāt: *Ar.* Selam ve dua.

“yüz miñ hezārān dūrūd ve şalavāt ve selām ve **taḥiyyāt** muḥammed muştafā üzre” (BH 2b2)

tavāf: *Ar.* İslam dininde hac sırasında Kâbe'nin çevresini yedi kez dönme.

“ka‘be içine kirür daķı yöresinde dërneşürler ve çalap evine **tavāf** kılurlar” (BH 12a10-11)

tehlīl: *Ar.* “La ilahe illallah” sözünü söyleme.

“kim şa‘bān ayında tā‘atın budaklandursa oruç namāz birle tesbīḥ **tehlīl** birle” (BH 27a11-12)

tekbīr: *Ar.* Tanrı'nın en yüce varlık olduğunu belirtmek için söylenen ve “Allahuekber” sözü ile başlayan dua.

“ğāzīler arıĝ āb-dest birle at arķasına binseler yönin dūşmān dapa dutup **tekbīr** kılsalar” (BH 52b18-19)

terāvīḥ: *Ar.* Ramazan ayı boyunca yatsı namazından sonra kılınan namaz.

“bu ol ay durur kim rāḥat bulur **terā<v>īḥ** kılan” (BH 45b23)

tesbīḥ: *Ar.* “Süphanallah” sözünü söyleme.

“kim şa‘bān ayında tā‘atın budaklandursa oruç namāz birle **tesbīḥ** tehlīl birle” (BH 27a11-12)

‘umret: *Ar.* Umre, hac mevsimi dışında Kâbe’yi ve Mekke’nin öbür kutsal yerlerini ziyaret etme.

“ka‘be bereketinde<n> hac ve ‘**umret** ve tavāf ve ziyāret bulduŋ” (BH 31b2-3)

vācib: *Ar.* İslam dinine göre yapılması gerekli olan.

“kim oruç dutar erse receb ayı içinde haq ta‘ālā **vācib** kıla kendü üzre üç nese ol kul için” (BH 11b8-9)

vitr: *Ar.* Vitr namazı.

“**vitr** namāzın cemā‘at birle kılamak ve helālden yēdük ta‘ām hisābsuz bolmak ve fāsıqlar fışqdan perhīz kılamak” (BH 38a8-9)

yulu: Fidyeye, yerine getirilmeyen yahut kusurlu olarak eda edilen bazı ibadetlerin telafisi amacıyla ödenen bedel.

“yazuğunğa bolğa ol yārī **yulu**” (BH 25b19)

yunmağ: Yunmak, abdest almak.

“namāzı ürdi ‘amelün kıldı **yunmağı** ürdi emānetün kıldı” (BH 25b1-2);
“namāza **yunmağ** başladuğda (...) misvāk kılamak (...) ağzına su virmek” (FK 71b10-11)

yunu: Abdest alırken yıkanması gereken yer.

“dirsekler dopuqlar girür **yunu** içine” (FK 71b3)

zekāt: *Ar.* Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam’ın beş şartından biri.

“beyān kıldı içre hüccet burhāmı namāz **zekāt** hac kurbānı” (BH 4a8-9); “yalvaç ayur (...) abdestsiz namāz yok (...) harām davardan **zekāt** yok” (FK 71b3-4)

zıkr: *Ar.* Tanrı’yı anmak ve hatırlamak.

“**zıkr** ü senā üküş kılgıl bu dün içre” (BH 30b3)

2.1.15.8. Sure Adları

baqara: *Ar.* Kur'an'ın ikinci ve en uzun suresi.

“altıncı **el-baqara** sûretinde yâz kıldı kavluhu, ta‘âlâ (...)” (BH 4b8)

enbiyâ: *Ar.* Kur'an'ın yirmi birinci suresi.

“üçüncü **enbiyâ** sûretinde yâz kıldı kavluhu ta‘âlâ (...)” (BH 4b5)

fâtiha: *Ar.* Kur'an'ın ilk suresi.

“ve degme rek‘atına bir kez **fâtiha** sûretin okıya” (BH 12b8)

hacc: *Ar.* Kur'an'ın yirmi ikinci suresi.

“ikinci **hacc** sûretinde kavluhu, ta‘âlâ (...)” (BH 4b3)

ıkrâ: *Ar.* Kur'an'ın doksan altıncı suresi.

“bu ol kün durur kim **ıkrâ** sûreti bu künki kün indi” (BH 14b22)

kehf: *Ar.* Kur'an'ın on sekizinci suresi.

“dördüncü **el-kehf** sûretinde yâz kıldı kavluhu, ta‘âlâ (...)” (BH 4b6)

sûretü'l-‘ankebût: *Ar.* Ankebut suresi, Kur'an'ın yirmi dokuzuncu suresi.

“bir örümcük peygâmbere perdedârlık kılduğı-çün bir baş kur‘âna örümcük ad berdi **sûretü'l-‘ankebût** dedî” (BH 16a18-20)

ve'n-necm: *Ar.* Kur'an'ın elli üçüncü suresi.

“**ve'n-necm** ülker yılduzı durur” (BH 92a15)

2.1.15.9. Yapı, Yer, Mekân ve Diğer Kavramlar

bedir toqış: Bedir Savaşı, Hz. Muhammed ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaş.

“şahâbeler **bedir toqışın** bu ay içinde kıldılar ve tebük gâzilığı bu ay içinde boldı” (BH 45a18-19)

beytü'l-ma'mûr: *Ar.* Semada, içinde meleklerin ibadette bulunduğu rivayet edilen mabet.

“**beytü'l-ma'mûr** ürdi 'amelün yolın kıldı” (BH 25a21)

harem: *Ar.* Mekke ve Medine şehirleriyle çevrelerindeki belirli bölgeler için kullanılan terim.

“koptuğu yer mekke **harem** medīne durur” (BH 13b16)

ka'be: *Ar.* İslam inancına göre yeryüzünde yapılan ilk mabet, Müslümanların kiblesi.

“hîç ferişte kalmas dükeli **ka'be** içine kirür dağı yöresinde dërneşürler” (BH 12a10-11)

mescid: *Ar.* Küçük cami.

“tört biñ dört yüz **mescid** binā kılmış emdi” (KY B2r2b); “yā mü'minler feriştelere ol dün mekkeye dërilürler siz dağı **mescide** dërilün” (BH 12a16-17)

mihrâb: *Ar.* Cami, mescit vb. yerlerde Kâbe yönünü gösteren ve imama ayrılmış olan oyuk veya girintili yer.

“**mihrâbında** sücüd içre zârı kaldı / hüdâvendâ meded senden dëyür emdi” (KY B69r2); “(...) anuñ 'itâbı ka'be anuñ **mihrâbı** (...) anuñ dâzı hüküm içinde düz dutar bilişi yadı” (BH 42a8-9)

put-hâne: *Far.* Puthane, tapınak.

“hâkîkat peygambersen seni bildüm / velâkin **put-hâneye** kirem emdi” (KY B22v8)

şavmağ: *Ar.* İbadet yeri, özellikle Yahudilerin ibadet ettikleri yer.

“kendüzi bir **şavmağa** içre kirdi / bâkî 'ömri anıñ içre keçdi emdi” (KY B26r12)

tebük gâzilığı: *Ar.* Gazvesi, Hz. Muhammed'in Bizanslılara karşı düzenlediği gazve.

“şahâbeler bedir tokışın bu ay içinde kıldılar ve **tebük ğâzilġı** bu ay içinde boldı” (BH 45a18-19)

tîh: Sînâ, Hz. Musa’ya Tevrat’ın verildiġi daġ. *krş.* **tür**

“yâ mūsâ bir kez men saña **tîh** yazısında hiç rencesüz manna ve selvâ bêrdim” (BH 79b14-15)

tür: Sînâ, Hz. Musa’ya Tevrat’ın verildiġi daġ. *krş.* **tîh**

“mūsâ peygâmbere <mi‘râcı> **tûra** deġin erdi” (BH 53b4)

2.1.16. Kavramlar

Düşüncelerin, duyguların, olayların veya nesnelere ortak özelliklerini kapsayan ve ortak bir ad altında toplayan genel tasarım mahiyetindeki sözler, metinlerde tespit edilerek Kavramlar başlığı altında incelenmiş ve aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

Bu bağlamda, zaman kavramıyla ilgili olan ancak belli bir zaman aralığını içermeyen ya da ölçülebilir ihtimali veya imkânı bulunmayan sözler Zaman Kavramı başlığı altında ele alınmıştır.

Kişi, olay, durum ve nesnelere karşı benimsenen ve açığa vurulan ahlaki, dinî, felsefi vb. bir değerlendirme getiren yargıları ifade eden sözler Değer Yargıları; nesne, olay veya kişilerin insanın iç dünyasında oluşturduğu izlenim ve bu izlenime bağlı etki ve davranışları karşılayan sözler ise Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum başlığı altında incelenmiştir.

Düşünme, kavrama ve anlama yetisiyle ilgili sözler Akıl, Zihin, İrade, Onay; zihinde tasarlanan veya beliren imgeler ya da görülen şeyleri ifade eden sözler ile bir ulusa, bir dine ya da bir uygarlığa ait mitler ise Hayal, Düş, Mitoloji başlığı içinde değerlendirilmiştir.

Görme, işitme, koklama, dokunma ve tat alma organları aracılığıyla algılanan dış dünya uyaranlarıyla ilgili sözler Duyu, Algı başlığı altında ele alınmıştır.

Yer, Mekân başlığı altında; bulunulan, gezilen ya da oturulan yerlerle ilgili sözler örneklendirilmiştir.

Gizli tutulması gereken şeyler ya da insan aklının yeterince açıklık getiremediği kavramlarla ilgili sözler Sır, Gizlilik başlığıyla açıklanmıştır.

Hile, Aldatma başlığı altında birini yanıltmak için yapılan oyun, düzen gibi kavramları karşılayan sözler incelenmiştir.

İyilik etmek, yardımcı olmak, faydalı olmak ile ilgili sözler İyilik, Yardım, Yarar; kötülük etmek, zarar vermekle ilgili sözler ise Kötülük, Zarar başlığı içinde değerlendirilmiştir.

Arkadaşlık, dostluk ve düşmanlık ifade eden sözler Dostluk-Düşmanlık başlığı altında toplanmıştır.

Doğruluk, Gerçeklik, Esaslılık, Uygunluk başlığı altında gerçeğe uygunluk, hakikat, elverişlilikle ilgili sözler ele alınmıştır.

Çalışma, etkinlik, görev, bakım anlatan sözler İş, Hizmet başlığı altında incelenmiştir.

Fedakârlık, sebat bildiren ifadeler Özveri, Kararlılık; gaye, hedef anlatan kavramlar Amaç, Maksat; neden, dayanak ifade eden sözler Sebep, Gereke başlıkları altında tetkik edilmiştir.

Bir şeyin içinde bulunduğu şartları veya taşıdığı nitelikleri ifade eden, hadise ya da vakıa bildiren sözler Durum, Hâl, Olay, Olgü başlığı içinde değerlendirilmiştir.

Bir bütün ya da bir bütünü oluşturan parçalarla ilgili sözler Bölüm, Kısım, Parça-Bütün başlığı altında ele alınmıştır.

Bir şey yaparken bir amaca erişmek için izlenen yollarla ilgili kavramlar Yöntem, Tarz; bir şeyi sağlayacak ya da önleyecek yollarla ilgili sözler ise Önlem, Hazırlık başlığı altında toplanmıştır.

Tanrı'nın kişilere uygun gördüğü yaşama durumları ya da kişinin raslantı sonucu elde ettiği elverişli durumları bildiren sözler Şans, Kısmet, Talih başlığı altında incelenmiştir.

Bir şeyi armağan olarak sunma ya da konuğu ağırlamayla ilgili sözler Hediye, İkram, Ağırlama başlığı altında toplanmıştır.

Seyahat, sefer, taşınma, ikamet ve ilgilerini içeren kavramlar Yolculuk, Göç, Yerleşim başlığı içinde değerlendirilmiştir.

Engel, Yasak başlığı altında önleyici sebep, mâni, memnu bildiren sözler ele alınmıştır.

Bir şeyin yerini tutabilen veya bir şeye karşılık olarak verilen kavramları karşılayan sözler Bedel, Karşılık başlığı altında incelenmiştir.

Toplama/Toplanma, Bir Araya Getirme başlığı altında derleme, devşirme, bir araya getirme anlamlarını taşıyan sözler tetkik edilmiştir.

Uygun bir sıraya, düzene koyma, sıralama anlamlarını içeren sözler Düzen, Tertip, Sıra başlığı altında ele alınmıştır.

Birden çok kimse veya nesneyi ilgilendiren, onlara özgü olan, müştereklik ifade eden kavramlar Beraberlik, Ortaklık başlığı altında incelenmiştir.

Bırakma, Ayrılma, Kaybolma, Yitme başlığı altında terk etme, kaybetme, yitirme, ortadan kalkma anlamlarını taşıyan sözler toplanmıştır.

Edim niteliğinde olan, yapılan, gerçekleşen bir iş, hareket ifade eden sözler Edimsel Kavramlar başlığı altında değerlendirilmiştir.

Metinlerde ortak bir başlık altına alınamayacak kadar az tanıklanan sözler ise Diğer Kavramlar başlığı altında ele alınmıştır.

2.1.16.1. Zaman Kavramı

‘âkıbet: *Ar.* Nihayet, son.

“bu düşümün te’vîlin bilü vèrgil / ‘âkıbet ne bulasın bilü vèrgil” (KY B3v5);

“yèl bir neseür kim niceme ağaç anuñ birle küreşür erse yèli basmas ‘âkıbet kendü basıgur” (BH 85b22-23)

beķā: *Ar.* Baki, ebedî olma.

“fenā sarāyından **beḳā** sarāyına köç kıılurlar” (BH 30a4-5)

ebed: *Ar.* Sonu olmayan gelecek zaman, sonsuzluk.

“adedi dükel aḥaddür ezelīdür hem **ebeddür**” (BH 5a11)

fenā: *Ar.* Devamlı olmayan, geçici; yok olma, yokluk.

“**fenā** sarāyından beḳā sarāyına köç kıılurlar” (BH 30a4-5)

intihā: *Ar.* Son, sona erme, sonu gelme.

“zātınun nihāyeti yok bākī durur soḡına **intihā** yok [...]” (BH 2a13-14)

nihāyet: *Ar.* Son.

“zātınun **nihāyeti** yok bākī durur soḡına intihā yok [...]” (BH 2a13-14)

soḡ: Nihayet, akıbet.

“miḥnet **soḡı** rāḥat sewünç olur êmdi” (KY B68r10b); “zātınun nihāyeti yok bākī durur **soḡına** intihā yok [...]” (BH 2a13-14)

2.1.16.2. Değer Yargıları

‘**ācizlḳ:** *Ar. + T.* Acizlik, güçsüzlük.

“ve dükel ‘**ācizlḳ** dili birle aydalar” (BH 28a7-8)

alplḳ: Alplık, yiğitlik.

“alī **alplḡı** ḥamzadan öğrenmiş erdi” (BH 128b9)

‘**ār:** *Ar.* Hayâ, utanma.

“cümlemiz aḡa ḥıdmet kıılur ise / ol bizlere ḳatı ‘**ardur** dërler êmdi” (KY B5r1);

“kimseyi kıılmadı āzār ve kimersededen degmedi aḡa ‘**ār**” (BH 19b1)

arıḡlḳ: Arılık, gūnahtan temizlenme.

“yine fitra zekātı (...) yarısı tene **arıḡlḳ** durur ve yarısı boyna āzāzlıḳ durur” (BH 59b14)

‘**ayb**: *Ar.* Ayıp, kusur, utanılacak durum veya davranış.

“melik aydur bu aḥvāl eylen ‘ayān / neçe ‘**aybı** vardur eylen beyān” (KY B16v3);

“settār durur ‘**aybları** örter” (BH 3b1)

‘**azamet**: *Ar.* Ululuk, büyüklük.

“andan ‘**azametın** bildürdi” (BH 3b12)

‘**azīzlık**: *Ar.+T.* İtibar, büyüklük.

“eger iki cihān ‘**azīzlıkın** isder ersen tevḥīd birle bolasın” (BH 9b2)

celālet: *Ar.* Ululuk, büyüklük.

“andan **celāletın** bildürdi” (BH 3b13)

edebtsizlik: *Ar.+T.* Utanmazlık, terbiyesizlik.

“ḥaḳīḳat seniḡ ārzūḡ ḳanzaferdür / **edebtsizlik** ḳılmaḡıl dērler ėmdi” (KY B28v9)

fazīlet: *Ar.* Erdem, üstünlük.

“**fazīlet** düni durur anuḡ için kim bu dünde tā‘at ḳılsa müzd ü şevāb artuḡ bërür”
(BH 29a9-10)

faẓl: *Ar.* Erdem, üstünlük.

“yüz biḡ erden artuḡ anıḡ **faẓlı** / tört biḡ tört yüz mescid binā ḳılımış ėmdi” (KY B2r2); “**faẓlı** birle ‘ilm ve ḥikmetden maḡa bildürdi” (BH 2b4-5); “gendü özlerini ḥaḫādan ırāḡ dutalar tā iki cahān **faẓlin** müzdin bulalar ėmdi” (FK 60a16)

ḡarīblik: *Ar.+T.* Gariplik, garip olma durumu.

“**ḡarīblikda** ėşi ebū bekri’ ş-şiddīḳ şāḫib-i ḡār” (BH 19b2)

ḥaḳ / ḥaḳḳ: *Ar.* Verilmiş emekten doğan manevi yetki.

“benüm özüm giryān kılıp tonum soymañ / ata **haqqın** qardaş mihrin saqlañ emdi” (KY B10v2); “ol tañrı **haqqı** içün kim mēnüm cānum anuñ qudreti elindedir” (BH 12b21)

→ 2.1.8.7. “Pay.” // 2.1.16.13. “Doğruluk, uygunluk.” // 2.2.6. “Tanrı.”

halāvet: *Ar.* Hoşluk, tatlılık, şirinlik.

“kulaq **halāveti** haqqı işitmek bile bolur” (BH 4b15)

horlıq / horluq: *Far.+T.* Değersizlik, itibarsızlık.

“bu şanem bu **horluqğa** nete erür / şanem ewde örtüklü durur emdi” (KY B33v9); “ey h^vāce cāndan ayrılana munça **horlıq** bolsa kör kim imāndan ayrılana nice düşhārlıq bola” (BH 30a17-18)

hoşluq: *Far.+T.* Hoşluk.

“bu semā ‘ **hoşluğndan** qarınları açlığın unutsunlar” (BH 39a24)

hüner: *Far.* Marifet, ustalık.

“on dürlü **hüneri** bardur dērler / **hünerlerin** birin birin aydur emdi” (KY B30r11); “men kimersenüñ ‘aybından yigrenmes men ve **hünerine** imrenmes men” (BH 18a9-10)

hürāmet: *Ar.* Saygılar.

“benden aña artuq **hürāmet** kılığıl / bu bizüm oğlanumuz olsun emdi” (KY B32v11)

hürmet: *Ar.* Saygı.

“müdām kāfir qulluğına qalmayalım / dedem halāl **hürmetin** saqlañ emdi” (KY B16r6); “ayum **hürmeti** içün mēnüm qulumı men yarlığadum” (BH 14b2)

iffet: *Ar.* Namus, ar.

“**iffet** bolmasa fitne bolur” (BH 4b18)

ih̄tirām: *Ar.* Saygı.

“d̄ini d̄ürüst beñzi yaħtu ‘ākıl ola / aña ‘izzet **ih̄tirām** kerek ėmdi” (KY B50r5)

‘imāret: *Ar.* İmar etmek, geliştirip güzelleştirmek.

“ol endāmlaruñ kim ĥarāb boldı ma‘şiyet birle ‘**imāret** kılğıl tã‘at birle” (BH 15b16-17)

‘ismet / işmet: *Ar.* Dürüslük, temizlik.

“şöyle iken yūsuf diler ‘**ismet** yolun / ĥurtar d̄eyü tazarru‘lık kılur ėmdi” (KY B36v4); “uř çağladı ‘**işmet** küni / yazuqluya rahmet yayı” (BH 13a17)

‘iřyān: *Ar.* İtaatsizlik, başkaldırı.

“düşerem bātıl iş ‘**iřyānıma** / bātıl işden zindān baña yigrek ėmdi” (KY B43r1); “şirk ü şübhet küfr <ü> zalālet seddinden kāfirler ‘**iřyān** ve zünnār buldılar” (BH 10b3-4)

‘izzet: *Ar.* Büyüklük, yücelik, ululuk.

“ümiddür kim mevlīden meded ėrdi / saña ‘**izzet** rif‘at körünür ėmdi” (KY B4r11); “andan ‘**izzetin** bildürdi” (BH 3b13)

‘izzet-serā: *Ar.* Büyüklük sahibi.

“yarın kim kıyāmet şubhın belürde ‘**izzet-serā** perdesin kıyāmet şahrāsında urğalar” (BH 27b24)

ķadr: *Ar.* Değer, kıymet.

“gewher daş d̄erler gewher daş olmaz / degül kimse gewher **ķadrin** kıyās kılmaz” (KY B78v14); “pes bilmiş kerek kim bu kün **ķadri** ulu bolsa ĥaķ ķatında bendeye vācib bolur anı ‘azīz dutmaķ” (BH 14b24-15a1)

ķardařlıķ: Kardeşlik.

“benim ‘azīz cānumı tuyar mu siz / **ķardařlıđı** kesdünüz mü benden ėmdi” (KY B8r5)

kemāl: *Ar.* Bilgi ve erdem bakımından olgunluk, yetkinlik.

“bir neçeler ne şüretin ne cemālin kördi / bir neçesi s̄iret **kemālin** kördi” (KY B25r6)

kerem: *Ar.* Cömertlik, lütuf.

“züleyhā aydur ėmdi yakın kēlgil / **kerem** kılıp kıamçıyı baņa vėrgil” (KY B54v16); “cümle işler b̄i-sebeb bizüm üküş rahmet ü **kerem** elümüzde ola” (BH 19a2-3)

kıymet: *Ar.* Kıymet, değer. *krş.* **k̄imet**

“aydurlar yā yūsuf bu kez körgil / **kıymetiñ** neçe olur bu kez bilgil” (KY B32r16); “tā‘at **kıymeti** ĩuşū‘ bile durur” (BH 4b17)

k̄imet: *Ar.* Kıymet, değer. *krş.* **kıymet**

“yıpar **k̄imetri** yıyısı birle durur” (BH 4b14)

körk: Güzellik.

“yā yūsuf közküye baķduñ mıdı / közküde **körküñ** körüp okuduñ mıdı” (KY B15r9); “tañrı ‘azze ve celle anı yūsuf **körk** ile kıopara daķı eyyüb peyğamber müzdin şevābın berge” (BH 26a4-5)

kıtluluk: Kutluluk.

“bu dün **kıtluluđından** birisi ol durur kim ‘aliyy-i murtażā rażıya‘llāhu ‘anhu rivāyet kıılır” (BH 29b8-9)

leťāfet: *Ar.* Hoşluk, incelik.

“[andan **leťāfetin**] bildürdi” (BH 3b15)

ma‘şiyet: *Ar.* İteatsizlik, isyan, günah.

“şonra dönüp ĩatāmıza tevbe kıılalum / kııldığumuz **ma‘şiyetğa** muķırır kelelüm” (KY B6v2); “ya <tā‘at>dur ya **ma‘şiyet**” (BH 5b6)

medĥ: *Ar.* Övgü.

“pes züleyhā yūsufa karşı durdı / cemāline **medh** ü **senā** aytu kirdi” (KY B36v15)

mürüvvet: *Ar.* İnsanlık, cömertlik.

“dīn **mürüvvet** ikilesi iki reşīd / anıñ köñli düşmiş iki yigit” (KY B2v1)

ögdül: Övgü, övme.

“yine üç arpa çöregi için ‘aliye on āyet keldi **ögdül**” (BH 134b5-6)

rif‘at: *Ar.* Yükseklik, yücelik, büyüklük.

“**rif‘at** añar vemiş idim cabbār / cemi‘ kur‘ān haṭāsızın düzmiş emdi” (KY B2r4)

riyā: *Ar.* İkiyüzlülük.

“ve her kimün ‘amelinde **riyā** bulunur erse yazuķı müzdinden artuķ bolğa” (BH 28a3-4)

sehāvet: *Ar.* Cömertlik, el açıklığı.

“hasret ve nedāmet birle ramazān ayında çiçeklene oruç ve **sehāvet** birle yemişlene” (BH 14b12)

senā: *Ar.* Övgü

“hātırıma rahmet **senā** saçu vërgil” (KY B3r5b); “hamd u **senā** ol tañrıya kim yarattı kökleri bezedi ay kün yılduz birle” (BH 2a8)

şeref: *Ar.* Başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur.

“incīli ürdi **şerēfi** saña zebūrı <ürdi> ögüt saña kur‘ānı ürdi bekçi saña” (BH 25a19-20)

taḥsīn: *Ar.* Güzel bulup takdir etme, alkışlama.

“cevāb işittüp cümle **taḥsīn** kıldılar / uşbu sözi peygamberler sözler emdi” (KY B70v2)

ṭama: Ar. Açgözlülük.

“helwaçı étmekçi ‘atṭar ḳazzāz **ṭama**’ ḳıldı / her birüsü ben alsam dërler êmdi”
(KY B25r15)

udsuzluḳ: Edepsizlik, hayâsızlık.

“taḡrı ṭā‘atın ḳop **udsuzluḳ** birle nefsine ṭapmış vaḳt boldı” (BH 15b13)

uluḡluḳ: Ululuk, büyüklük, yücelik.

“ol ma‘nīden **uluḡluḳḡa** deginir sen / küfr şirket miḡnetlerden ḳurtulur sen” (KY B14v1); “her kim ululara ḡürmet dutsa **uluḡluḡa** degir” (BH 15b1-2)

‘ulüvv: Ar. Büyüklük, yükseklik.

“‘ayn ‘**ulüvvden** durur ol yücelik bolur” (BH 26a16)

vefā: Ar. Sözünde durma, baḡlılık.

“bī-vefādur hergiz **vefā** ḳılmaz êmdi” (KY B43r15b); “ayıtı ṭīmān ḡaḳīḳati **vefā** durur” (BH 5a16)

yalançılıḳ: Yalancılık.

“atamıza **yalançılıḳ** biz ḳılalım” (KY K5r4a); “eger şubḡ-ı kâzibi soḡa ḳosayıdum **yalançılıḳdan** soḡa ḳaldı dëyeler” (BH 18a6)

yigitlik: Yiḡitlik, cesaret.

“ayt baḡa kimden ḳorḳar sen / **yigitlik** ṭariḳın ḳıḡıl êmdi” (KY B38v16); “ol oḡlanlıḡuḡ ötti **yigitligüḡ** hem kitti / keldi ḳocalıḳ ilki vaḳtıdur êmdi sınıḡıl” (BH 33a16)

yücelik: Büyüklük, ululuk.

“‘ayn ‘ulüvvden durur ol **yücelik** bolur” (BH 26a16)

zalālet: Ar. Hakirlik, alçaklık, zillet.

“‘acīz şanem muhtācındur anı yapmak / **zalāletdür** şamed koyup aña bakmak”
(KY B39v13); “hidāyetinde **zalālet** yok fa‘āl durur aña [...]” (BH 3a18)

zillet: *Ar.* Hor görülme, aşağılanma.

“pādişāh eger ‘āşī degül isem / haţādan **zilletden** birün isem” (KY B20r13)

2.1.16.3. Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum

‘**aceb:** *Ar.* Şaşma, hayret.

“zihī ‘**aceb** şavkı bağırı kıtı yürek / köñlekni saçuldurup soyarlar ėmdi” (KY B10v4); “‘**aceb** mü durur yarın kıyāmette mü’min kul tevĥīd birle teni zebānīden kırtılsa” (BH 9a17-18)

acığ: Acı, üzüntü, keder.

“cān **acığ** susuzlığından bağırı kıtsa ol iblīs-i la‘īn kelür” (BH 22b12-13)

ağru: Ağrı, sıkıntı, cefa.

“dişvārdur **ağrudur** ġarīb işi / peveste aқadur közden yaşı” (KY K69v7)

alçaqlıq: Alçak gönüllülük.

“bir durur mülk içinde **alçaqlıq** kıılır dükeli nese anuğ uluğlıına” (BH 49a11-12)

ārzū: *Far.* İstek, dilek.

“**ārzūların** melikge zāhir kııldı / kıuluñı biz körelim dērler ėmdi” (KY B24v11);
“dōst yüzün körmeyesin **ārzūdan** bağıruñ delinçe” (BH 11a10)

aşaklıq: Alçak gönüllülük.

“aşaka aқdum **aşaklıq** kıılmış bolayım dēdim” (BH 63b6)

‘**āşıklıq:** *Ar. + T.* Āşık olanın durumu.

“andan şonra ‘**āşıklıq** eşer kııldı / kün keldikçe ‘ışkı dağı beter oldu” (KY B34r2)

ayrulmaqlıq: Bir şeyden veya kimseden ayrı kalma durumu.

“ayrulma^hlık üzre ta^hdîr keldi êmdi” (KY B18r16b)

âzâr: *Far.* Öfkeyle ba^hırma, paylama.

“melik aydı ‘zâb êrdi bayı^hq bili^h / âzâr êtmiş kim vârise şâfî olu^h” (KY B20v9);

“kimseyi kılmadı âzâr ve kimerseden degmedi a^ha ‘âr” (BH 19b1)

âzâzlık: *Far.+T.* Azatlık, kurtuluş.

“yine fitra zekâtı (...) yarısı tene arı^hlık durur ve yarısı boyna âzâzlık durur”

(BH 59b14)

belâ: *Ar.* İçinden çıkılması güç, sakıncalı durum.

“hatâsız bu belâya düşmüş olsam” (KY B20r14a); “otuzı anı ‘azâbdan eyem

kıılır ve otuzı dünyâ belâsından beklerler” (BH 32a20-21)

beli^h: Korku.

“yokdur mü’ mine ölüm vaktında kay^hgu ve sin beli^h ve kıyâmette n’êdeyim ne

kılayım demek” (BH 14a4)

beşâret: *Ar.* Müjde, muştı.

“hem râhatlık beşâret bulda^hçı sen / halîl zebî^h dewleti körünür êmdi” (KY

B4v1); “eger ölüm vaktında beşâret diler erse^h tev^hîd birle bolasın” (BH 9b10-

11)

bez-ba^htlık: *Far.+T.* Bedbahtlık, talihsizlik.

“berât düni içinde beş nese bar bir eygü yavuz nîk-ba^htlık ve bez-ba^htlık bir

ayırtlanma^h bar” (BH 32a16-17)

bu^h: Sıkıntı, ıstırap; ihtiya^h.

“şefî‘ bol^hga resûl sa^ha bu^h küinde” (BH 27b21)

cefâ: *Ar.* Zulüm.

“özüm şiddik atam ya'küb dedem işhāk / arkadaşlarım **cefāsından** tākātım taq”
(KY B8r12); “eger uçmaqlık erse **cefāñ** hiç aña ziyānı yoq eger tamuluk erse aña
tamudan beter hiç nese kılmayasın” (BH 82b6-7)

cefālīq: *Ar.+T.* Cefa etme, eziyet çektirme.

“oğlanların cümlesin dërneşdüri / **cefālīqın** halāyīqdan diler emdi” (KY
B75v10)

cevr: *Ar.* Haksızlık, eza, cefa.

“āhir benden **cevr** haṭā ne bildünüz / bu ‘ibreti diñlemeğa yarar emdi” (KY
B8v7); “iblīs şerrinden daqı anuñ vesvesesi ve çerisi şerrinden taqı **cevr** kılıcı
sultān şerrinden” (BH 23b3-4)

çäre: *Far.* Çıkar yol, çözüm yolu.

“**çäre** yoqdur qul saña bilgil ölümden kaçmağa” (BH 9b20)

dar: Sıkıntı, güçlük. *krş.* **tar**

“güristanlara köp zārı kıldum / **darlardan darlara** çok yügürdüm” (KY B65r3)

→ 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından
biri.” // 2.2.7.7. “Dar.”

derd: *Far.* Üzüntü, hastalık.

“firāk **derdi** telim ḥasretim çok / vişāl şevqı şabrım gāret kıldı emdi” (KY
B38v10); “eger **derdiñe** dermān isderiseñ tevḥīd birle bolasın” (BH 9b1)

derd-i ḥasret: *Far.+Ar.* Hasret derdi.

“kaçan kim ol quluñ eceli yétse **derd-i ḥasret** birle ölüm döşegine yatsa” (BH
22b11-12)

dermān: *Far.* Çıkar yol, çare.

“yehūdā hergiz **dermān** bolumadı / öğütlep anları men ‘ kılumadı” (KY B9v4);
“anuñ şefā‘ati durur yazuqlunuñ **dermānı**” (BH 4a9)

→ 2.1.7.3. “İlaç, şifa.” // 2.1.9.3. “Güç, takat.”

dilek: Dilek, istek, murat.

“anlar seni sattılar kem yarmağğa / **dilekleri** senden ayrılmağğa” (KY B17v13);

“kaçan kim bularuñ **dilegi** kertülügine êrdüm bu kitâbı eyledüm” (BH 2b9)

düşhârlıq: *Far. + T.* Zorluk, güçlük, sıkıntı.

“ayda aña ey döst beşâret bolsun saña kim ırtıldıñ **düşhârlıqdan**” (BH 13a5-6)

emân: *Ar.* Korkusuzluk, eminlik.

“dört şahâbe iş bêrdi aña dîn **emânı**” (BH 4a9-10)

esrüklik: Sarhoşluk, dalgınlık, şaşkınlık.

“melik celle celâluhu ölüm **esrükligin** keñez kılğa ve cân acıgın köstermeye” (BH 26a6-7)

ferah: *Ar.* Kalp, gönül, iç vb.nin sıkıntısız, tasasız olma durumu.

“sen dağı rahmete olğıl müştâk / ümiddür kim **ferah** ta‘accül êre êmdi” (KY B19v8)

fevzi: *Ar.* Kurtuluş, selamet.

“meger anuñ du‘âsı qabül ola / hâlık baña **fevzi** necât ruzî kıla” (KY B46v15)

firâq: *Ar.* Ayrılık.

“kardaşları yūsufdan kitti yırağ / atasından kardaşlarından oldu **firâq**” (KY B18v15); “menüm **firâqumdan** qorqup ağlamışlar” (BH 36a16)

fırqat: *Ar.* Ayrılık.

“ya‘qûb baqdı ol maqâmdan âvâz çıkar / yūsufuñ **fırqat** odı bağrın yaqar” (KY B12r4)

ğam: *Ar.* Tasa, kaygı, üzüntü.

“könlümde **ğam** fehm soyı vèrgil / fazlıñ birle baña hikmet kıoyı vèrgil” (KY B3r3)

ğamze: *Ar.* Yan bakış, göz süzme, sitemli bakma.

“**ğamze** kılsa dil-efrüz közlerüñ var / kürpüklerüñ cânımdan keçer èmdi” (KY B37v12)

ğaraz: *Ar.* Kin, kötü niyet.

“gele sen bunda saña neñ **ğarazum** yok işidür sen” (M I-1a)

ğınā: *Ar.* Bıkkınlık, usanç.

“bize üküş tégmişdür renc ü **ğınā** / biz aşnudan telim miñnet tutduğ èmdi” (KY B69r14)

gile: *Far.* Şikâyet, yanıp yakılma.

“şa bān ayı konuğ durur ağırılağıl / aşur bolsa kitmesün **gile** kılu” (BH 25b18)

gönül: Gönül. *krş.* **könül**

“şeyādu hamzanuñ **gönli** sinüñ zülfüñ semā‘ında” (ŞH 8a)

ğurbet: *Ar.* Gariplik, yabancılık, yuvasından, yurdundan uzakta olma durumu.

“yūsuf aydur siz meni satar mu siz / hasret **ğurbet** odına atar mu siz” (KY B16r3); “maşrıqdan mağribe degin kanda kim bir ġarīb barısa **ğurbet** odı anı yakar” (BH 3a4-5)

ğuşsa: *Ar.* Keder, hüzün.

“içürdü qahr ile kanlar yèdürdi **ğuşsa** u kaygu” (ŞH 3b); “cümlesin ġatırına **ğuşsa** yağdı / dèrneşüben bātıl tedbīr kılu èmdi” (KY B4v15)

gümān: *Far.* Şüphe, kuşku, san.

“kördüğüñ düşni bizden pinhān kılu / **gümān** içre saqınç içre ġayrān kılu” (KY B5r10)

ḥacālet: *Ar.* Utanma.

“hev1 siyāset dūni durur su’āl **ḥacālet** dūni durur” (BH 52b12)

ḥafv / ḥavf: *Ar.* Korku.

“şabr kılğıl **ḥafv** ü recā olğıl ėmdi” (KY B37r12b); “dağı **ḥavf** meşeli sirkeye meñzer” (BH 135a1)

ḥāl-i ğurbet: *Ar.* Gurbet hāli.

“atañ ya ‘ķub ken ‘āndan körüp keldüm / anıñ **ḥāl-i ğurbetine** erüp keldim” (KY B45r11)

ḥalās: *Ar.* Kurtuluş.

“yeti bağlu ķapudan kim çıkardı / müfsidden kim **ḥalās** kıldı ėmdi” (KY B44v11)

ḥased: *Ar.* Kıskançlık.

“bu iş içre anlar saña **ḥased** kıla” (KY B4v7a); “diluñni ğıybetden arıtğıl köñlüñni **ḥasedden** saķlağıl” (BH 16b13)

ḥasret: *Ar.* Özlem.

“maḥrüm maḥzün koyar siz İsrā’īli / **ḥasret** ile köydürür siz ol zelīli” (KY B8r8); “ķanda kim bir yetīm barısa **ḥasret** yaşı közinden aķar” (BH 3a5-6)

hevā: *Ar.* Arzu, istek, heves.

“**hevā** bulanuğında şāfī bolmış bolsa (...)” (BH 6b19-20)

heves: *Ar.* İstek, eğilim, arzu, şevk.

“melik tācir sarāyına cümle keliñ / ol oğlanı körmege **heves** kılıñ” (KY D24r8)

hevl: *Ar.* Korku, korkma, ürkme.

“**hevl** siyāset dūni durur su’āl ḥacālet dūni durur” (BH 52b12)

heybet: *Ar.* Korku uyandıran görünüş, mehabet.

“rāvīl aydur vērūjiz minnet ile / yoksa bir na‘ra uram **heybet** ile” (KY B15v11);
“andan **heybetin** bildürdi” (BH 3b11)

hezīmet: *Ar.* Yenilgi.

“bir rūzī bitisi durur ikinçi ölüm birle miḥnet bitisi durur üçinçi nuşret ve
hezīmet bitisi durur” (BH 29a19-20)

hışm: *Far.* Hışım, öfke, kızgınlık.

“ol tamu ḥazīne-dārı durur yā mālik tamu ḳapuların bağlağıl oruç dutanlar üzre
dağı **hışm** étmesün bularuḡ üzre” (BH 42a15-16)

hicr: *Ar.* Ayrılık.

“ne yavlaḳ toyladı **hicrūḡ** mēni ‘ışḳuḡ şöleninde” (ŞH 3a)

hoşnūzlıḳ: *Far.+T.* Hoşnutluk, memnuniyet.

“kim bir kūn oruç dutar erse īmān ve ihtisāb birle vācib ḳıla taḡrınuḡ ulu
hoşnūzlıḳın” (BH 19b7-8)

‘ışḳ: *Ar.* Aşk.

“hanum ‘ışḳında çırḡar men zehir pür bolsa yan daḡu” (ŞH 2b); “benüm ‘ışḳım
ḥāḡırından salumadıḡ / benden ayru kimselere baḳmaḡ emdi” (KY B27r9); “taḡrı
odı çaḳmaḡı aḡa doḳınsa aḡsuzın āh birle ‘ışḳ odı aḡzından çıkar” (BH 89a11)

‘ışḳlıḳ: *Ar.+T.* Aşklık.

“atası bu ḥāl içre ḳaldı ḡayrān / ‘ışḳlıḳ kār ḳılduḡın bildi beyān” (KY B27r12)

ilhām: *Ar.* Esin, içe doḡma.

“men za‘īfa **ilhām** tevḑīḳ ḳoyı vērgil” (KY B3r4a)

‘illet: *Ar.* Öfke sebebi, dert.

“yüsufun düşün kertü bilmediler / haqīkat bu söz **illet** dërler emdi” (KY B5r15);
“tā ‘ālem halkı bilsünler kim mënüm işüm **illet** birle degül” (BH 18a5)

itāb: *Ar.* Azarlama, paylama.

“(...) anuñ **itābı** ka‘be anuñ mihrābı (...) anuñ dāzı hükm içinde düz dutar bilişi yadı” (BH 42a8-9)

қадағу: Kaygı, üzüntü, tasa. *krş.* **қайғу**

“ğuşsa birle **қадағудан** baғrı yandı” (KY B5v10b)

қahr: *Ar.* Üstün gelip mahvetme, ezme.

“içürdü **қahr** ile қанlar yédürdi ğuşsa u қайғу” (ŞH 3b); “buları cebr ve **қahr** birle haқ tā‘atına ketürür” (BH 17b8)

қавушмақлық: Kavuşma, vuslat.

“**қавушмақлық** yawlaқ yıraқ қaldı emdi” (KY B18r8b); “anuñ içün kim tevḥīd tañrıya **қавушмақлықa** yol durur” (BH 8a4-5)

қайғу: Kaygı, üzüntü, tasa. *krş.* **қадағу**

“içürdü қahr ile қанlar yédürdi ğuşsa u **қайғу**” (ŞH 3b); “ayt ne üçün **қайғу**ñ üküş ḥātırıñ tar” (KY B25v11a); “қanda kim қайғулу barısa **қайғудан** sen қurtar” (BH 3a7)

→ 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.”

kibr: *Ar.* Kibir, benlik, gurur.

“köñüllerinden **kibr** ü kīneyi çıkarurlar” (BH 39a6)

kīne: *Far.* Kin.

“bir cāzularnı ikinçi dīv sözi birle söyleyicileri üçinçi köñlinde **kīne** dutıcıları” (BH 28b22-23-29a1)

korqu: Korku.

“şükr ol tañrıya kim bizi dünyā kayğusından ve tamu **korqusından** bizi kırtardı”
(BH 8a4-5)

köñül: Gönül. *krş.* **göñül**

“anıñ **köñli** düşmiş iki yigit” (KY B2v1a); “īmān ve ma‘rifet birle **köñlümi**
küldürdi” (BH 2b4)

mağbūnluk: *Ar. + T.* Şaşkınlık.

“uzun saçım darayuban kim ördeçi / **mağbūnluğum** mağzūnlıkım kim sordaçı”
(KY B18r11)

mağabbet: *Ar.* Muhabbet, sevgi.

“andan **mağabbetin** bildürdi” (BH 3b15)

mağzūnlık: *Ar. + T.* Hüzünlülük, üzgünlük.

“anı bildi ya ‘kūb nebī şükr kıldı / **mağzūnlıkdan** ayrıldı şādī oldı” (KY B72v9)

mağlime: *Ar.* Zulüm, kıyım, baskı.

“kanda kim bir borçlu barısa boynın halk **mağlimesinden** āzāz dutgıl” (BH 3a6-
7)

melāl: *Ar.* Can sıkıntısı, usanç.

“hātırımdan sehv ü **melāl** saçu vėrgil / hātırıma rağmet şenā saçu vėrgil” (KY
B3r5)

merhem: *Ar.* Çare.

“züleyhā aydur yā benim emrime muṭī‘ ola / yā benim rencime **merhem** ola”
(KY B42v14)

→ 2.1.7.3. “İlaç.”

meyl: *Ar.* İstek, arzu.

“m̄n̄m rah̄met̄me ḡayet yok m̄n̄m fazluma **meyl** yok” (BH 43b5-6)

meyl-i t̄hmet: *Ar.* Suçlayıcı tavır.

“r̄z̄i b̄r̄r **meyl-i t̄hmet** yok” (BH 3a17)

miḥnet: *Ar.* Sıkıntı.

“bu iş içre anlar saḡa ḡased kıla / ibtid̄ası bize **miḥnet** ola ̄mdi” (KY B4v7);

“bir r̄z̄i bitisi durur ikinçi ̄l̄m birle **miḥnet** bitisi durur üçinçi nuṣret ve hez̄imet bitisi durur” (BH 29a19-20)

mihr: *Far.* Sevgi, Şefkat.

“munı işid̄up yeh̄ud̄a ̄zi kiddi / **mihr** odı ḡaynadı baḡrı yandı” (KY B8v14)

mihr-b̄anlıḡ: *Far.+T.* Őefkatlilik, merhametlilik.

“yalançıdur s̄z̄ine inanmaḡıl / esirgeben **mihr-b̄anlıḡ** eylemegil” (KY B17r11)

minnet: *Ar.* İyiliḡe karşı duyulan Őük̄r duygusu.

“ḡ̄alıḡa Őük̄r ü **minnet** telim ḡıldı” (KY B51r16b); “çalap celle cel̄luhu ḡulları üzre b̄Ő dürl̄ **minnet** ḡodı” (BH 36b11)

mur̄ad: *Ar.* Arzu, istek.

“rah̄m̄n̄ımdın **mur̄ad** yarı tilenmeȳn mü / **mur̄ad** ḡ̄aÇıl ḡılmaḡ aḡa geḡes ̄mdi” (KY B2v12); “ve eger aydur ersenḡ ol bolur kim anuḡ birle **mur̄ada** ve maḡŐ̄da degirler” (BH 9a11)

muş̄bet: *Ar.* Ansızın gelen felaket, sıkıntı veren Şey.

“ȳdi ḡat k̄k ve ȳdi ḡat yer bu ümmet iç̄n **muş̄bet** dutup aḡlaŐurlar” (BH 56a3-4)

m̄jde: *Far.* Muştu.

“is̄a bereketinden **m̄jde** ve beş̄ret bulduḡ” (BH 31b6)

nec̄at: *Ar.* Kurtuluş.

“murād ‘ismet **necāt** senden kelmez ise / atam ya‘kūb zillet içre ƣaldı ėmdi” (KY B36v8); “birisi **necāt** dūni durur ol ibrahīm peygāberüñ durur” (BH 31b23)

nedāmet: *Ar.* Pişmanlık.

“**nedāmet** ƣılıban pişmān oldu” (KY B63r4a); “hasret ve **nedāmet** birle ramazān ayında çiçeklene oruĉ ve seģāvet birle yemişlene” (BH 14b12)

nīk-baĥtlıĥ: *Far.+T.* Şanslılık, açık bahtlılık.

“dördünĉi ‘ameller bitisi durur **nīk-baĥtlıĥ** bitisi durur” (BH 29a20)

niyāz: *Far.* Yalvarma, yakarma.

“sābıĥlar ol vaĥtın dururlar arıĥ āb-dest alurlar tañrıya tā‘at ƣılurlar **niyāzların** iĥlāş taĥaĥına ururlar” (BH 17a11-12)

öfke: Kızgınlık, hiddet. *krş.* **öyke**

“mamile ger arĥasın sıfar olsa / hemān-dem **öfkesi** solar ėmdi” (KY B67r12)

ökünĉ: Pişmanlık; intikam, hınĉ, öĉ.

“işıtüp beĥāyet pişmān oldu / ikilesi **ökünĉ** birle aĥlar ėmdi” (KY B7r13); “ol ay içinde kim birbirinden ĉalışmaĥ ve **ökünĉ** ƣışāş almaĥ ĥarām ƣıldılar” (BH 34a3-4)

öpkinet: Öpücük.

“zān-i şakar labānat bir **öpkinet** diler men” (M VI-3b)

öyke: Öfke, kızgınlık, hiddet. *krş.* **öfke**

“konuĥlaya izim uĥan / yedi taĥu taşa taşa / **öyke** birle ƣaynaduĥdan” (BH 39b10)

özr: *Ar.* Özür, mazeret.

“melik duĥar buyurdu ol ƣara ƣula / bar yūsufuñ ayaĥın öp ‘**özr** dile” (KY B20v15); “ve ol kün hiĉ kimerse ‘**özrin** dilemeĥ destür bulmaya” (BH 28a9)

penāh: *Far.* Sığınma, sığınacak yer.

“benüm hālīm sen bilür sen yā ‘alīm dēr / her hāl içre saña **penāh** kıldum emdi”
(KY B20r8)

peşimānlik: *Far.+T.* Pişmanlık, nedamet.

“**peşimānlik** birle keçeler himmet kınadı birle ‘ināyet meydānında uçalar” (BH 17b4)

rağbet: *Ar.* Rağbet, istek, heves, arzu.

“ademīler hācetin ferāiz kitābına ve ‘ilmine muhtāclıķın ve **rağbetin** gördüm
te’lif kıldım” (FK 60a8-9)

rāhat: *Ar.* Rahat, huzur.

“ol sebebden üküş **rāhat** buldaçı sen / bu düş içre üküş dewlet körnür emdi”
(KY B14r16); “bu ol ay durur kim **rāhat** bulur terā<v>īh kılan” (BH 45b23)

rāhatlık: *Ar.+T.* Rahatlık, huzur.

“hem **rāhatlık** beşāret buldaçı sen / hālīl zebīh dewleti körnür emdi” (KY B4v1); “eger gūr içinde kējlik **rāhatlık** diler ersen tevḥīd birle bolasın” (BH 9b11-12)

rahīm: *Ar.* Acıma, esirgeme.

“anlar aydur bu sözi bizge aymağıl / ayā yūsuf bizdin **rahīm** umanmağıl” (KY K9v7)

→ 2.2.6. “Koruyan, acıyan, merhamet eden; Tanrı.”

recā: *Ar.* Ümit.

“der-gāha kelenleri kirü kımaz / şabr kılgıl hafv ü **recā** olgıl emdi” (KY B37r12)

re’fet: *Ar.* Çok merhamet etme.

“**re’fet** durur ma’iyyet bile bolmaķ bolur **re’fet** yarlıgamaķ durur” (BH 6a17)

renc: *Far.* Sıkıntı, zahmet, eziyet.

“bu dem başa ol gümānum keldi bayık / endāmlarım cümle mecrūh **rencim** katıg” (KY B8v10); “huşū‘ bolmasa **renc** ta‘ab bolur” (BH 4b17)

şabr / şabır / şabur: *Ar.* Sabır, dayanma, tahammül etme.

“ben **şabır** kılvurven şabrun cemīl / **şabr** birle murād hāşıl olur ėmdi” (KY B13v15); “ramazān ayında oruç duttilar açlıgā şusuzlıgā **şabr** kıldılar” (BH 35a23-24); “eger mīrās ĥorlar **şabur** kılmāsalar arslıka dīşī mīrāsın vēresin” (FK 64a17)

şafā: *Ar.* Gönül rahatlıgı, rahatlık.

“ayrulmaıklık vaķtı keldi beyān bilgil / **şafā** köñlüñi ėmdi emīn tutgıl” (KY B31v12)

sağınç / saķınç: Düşünce, endişe.

“kördügün düşni bizden pinhān kıлма / gümān içre **saķınç** içre ĥayrān ĥalma” (KY B5r10); “kim ĥalkā eglense **sağınçı** artar” (BH 5a6)

sehv: *Ar.* Yanılgı, yanlış, hata.

“ĥātırımdan **sehv** ü melāl saçu vērgil / ĥātırıma raĥmet şenā saçu vērgil” (KY B3r5); “aņa **sehv** namāzda bu sebeb birle düşdi” (BH 141a2-3)

sekīne: *Ar.* Gönül rahatlıgı, sakinlik.

“**sekīne** sefīnesin kılvur şekūr ad bėrür (...)” (BH 2b1)

selāmet: *Ar.* Güvende olma, kurtuluş.

“**selāmet** şād-mān yūsuf keĥdi / züleyĥā uzanıban ĥovar ėmdi” (KY B40v14); “**selāmet** maķāmına degürgil” (BH 3a5)

sevgülük: Sevgi, dostluk.

“üzüm süçisin içen kimse dünle uyısa érte ayık bolur dünyā **sevgülügi** süçisin içen kimse gūra kirmeyinçe ayılmas” (BH 84a8-10)

sevinç / sewünç: Sevinç.

“bu düş içre körüklü **sewünç** sangıl êmdi” (KY B3v6b); “kim haqqa eglense **sevinçi** artar” (BH 5a6-7)

sevmeklik: Sevme, sevmek.

“ve kıllar taķı tańrıyı **sevmekligi** hem tevĥid birle durur” (BH 8a12-13)

siret: *Ar.* Bir kimsenin içi, ruh hâli.

“bir neçeler ne şüretin ne cemâlin kördi / bir neçesi **siret** kemâlin kördi” (KY B25r6)

şadi: *Far.* Sevinçlilik, gönül ferahlığı.

“yüsufi çıkardılar alıp keldi / ĥil‘at kiyürüp cümle **şadi** kıılır êmdi” (KY B50v5)

şadlık / şazlık: *Far+T.* Sevinç, mutluluk.

“andan şonra raĥim rāĥmet kıldaçudur / maĥlūk rāĥat **şadlık** oldaçudur” (KY B49v14); “köñüllere **şazlık** yaymak için” (BH 3a1)

şad-mān: *Far.* Sevinç, gönül ferahlığı.

“selāmet **şad-mān** yüsuf keçdi / züleyĥā uzanıban kıovar êmdi” (KY B40v14)

şavķ: *Ar.* İstek, heves. *krş.* **şevķ**

“ziĥi ‘aceb **şavķı** baĥrı kıatı yürek / köñlekni saçuldurup soyarlar êmdi” (KY B10v4)

şefķat: *Ar.* Sevecenlik, acıma ve sevgi duygusu.

“kıardaşın **şefķatin** zāĥir kıldı / éteĥin altına sıĥındur dedi” (KY B8v16); “ey cānında<n> yég dīnin dutanlar ve ey dünyāyı āĥirete satanlar ve ey dünin oruķ niyyetine yatanlar ey **şefķat** ve ülfet birle köñül kıatanlar” (BH 35b17-18)

şek: *Ar.* Kuşku, şüphe.

“anuñ içinde **şek** şirk şübhet yok ol tevḥīd ‘ilmi durur” (BH 4a16)

şevk: *Ar.* İstek, heves. *krş.* **şavk**

“firāk derdi telim ḥasretim çok / vişāl **şevkı** şabrım ğāret kıldı ėmdi” (KY B38v10); “ey anlar kim benim birle bilişmişler menüm **şevkum** odına bişmişler” (BH 36a14-15)

şiddet: *Ar.* Sertlik, katılık; aşırılık.

“andan şonra **şiddetlerden** ben kırtaram / atasını bayık hem ben kösterem” (KY B11v7)

şehvet: *Ar.* Aşırı istek.

“kim dünyāya bakar erse ol **şehvet** issi durur” (BH 5a2-3)

şübhet: *Ar.* Kuşku, şüphe.

“anuñ içinde şek şirk **şübhet** yok ol tevḥīd ‘ilmi durur” (BH 4a16)

şükrāne: *Ar.* Şükran belirtisi, iyilik bilme nişanesi.

“cümle mālum dervīşlere vèrdim dèyür / murādım **şükrānesin** kılam ėmdi” (KY B28v5)

şaleb: *Ar.* İsteme, dileme.

“mūsī kelīm tābütını **şaleb** kıldı / kerīm ḥālīk eyle emr kılmış ėmdi” (KY B77v14)

tar: Dar, sıkıntı, güçlük. *krş.* **dar**

“ayt ne üçün kayğun üküş ḥātırıñ **tar** / ğam ğuşsa olmuşdur saña ey yār” (KY B25v11)

tażarru‘: *Ar.* Yalvarma, yakarış.

“haḡğa yıḡlap **taẓarru** ‘ kılur ėmdi” (KY B55r11b); “her kim bu dñn tã‘at kılursa ve du‘ã **taẓarru** ‘ ve zãrĩ kılursa melik ta‘ãlã bu dñni aḡa utlu dñn kılur” (BH 29b6-7)

taẓarru ‘ **hı**: *Ar. +T.* Yalvarma, yakarış.

“urtar døyü **taẓarru** ‘ **hı** kılur ėmdi” (KY B36v4b)

tebessüm: *Ar.* Gülümseme.

“pes züleyhã yūsufuḡ elin dutdı / yūsuf daḡı aḡa **tebessüm** ıldı” (KY B39r5)

tehdĩd: *Ar.* Gözdaḡı, korkutma.

“olu sã‘at **tehdĩd** üzre āyet indi / velã tarabü‘z-zinã døyür idi” (KY B39r7)

tevãzu ‘: *Ar.* Alak gönüllülük.

“yalvarur **tevãzu** ‘ telim eyler / cemãliniḡ vaşfını aydur ėmdi” (KY B37r16)

tevãzu ‘ **hıḡ**: *Ar. +T.* Alak gönüllülük.

“cümlesi **tevãzu** ‘ **hıḡ** ketürdiler / ne düş kördüḡ bize ayḡıl dërler ėmdi” (KY B5r5)

tĩzlik: *Far. +T.* Sabırsızlık.

“haşret odı köḡli iine düşdi **tĩzlik** beynisine toındı bir damla der beynisinden közine indi” (BH 100b2-3)

‘**ucb**: *Ar.* Kibir, gurur.

“yūsuf ‘**ucb** maãmına cevelãn ıldı / baḡa beḡzer hi kimesne yodur ėmdi” (KY B23v2)

ümĩd: *Far.* Ümit.

“**ümĩddür** kim mevlĩden meded ėrdi / saḡa ‘izzet rif‘at körünür ėmdi” (KY B4r11); “**ümĩd** eyle duttum kim bizden řoḡra yãzigãr ala” (BH 2b10)

viřãl: *Ar.* Kavuşma.

“firāk hāl aḥvālin soraşayım / ḥaḳīkat **vişāl** küni doğdı ėmdi” (KY B30r5)

vuşlat: Ar. Sevgiliye kavuşma.

“naḳl kıldı ḥālīḳğa kıldı **vuşlat** / erḥam aña raḥmet nişār kıldı” (KY B77r13)

yalañlıḳ: Yalınlık, yalnızlık.

“anı kıydi ḳurtuldu **yalañlıḳdan** / ol köñlegi ‘atāyıdı ol ḥālīḳdan” (KY B72r9)

yaluñuzluḳ: Yakınlık.

“uş keldüm bu keçe senüñ ḥaḳḳuñ ödemeye **yaluñuzluḳuña** iş bolmağa ḳorḳıyı senden kidermege” (BH 13a11-12)

yatlıḳ: Yabancılık.

“aydurlar ne yavlaḳ yūsufa beñzeyür sen / yūsuf iseñ nete **yatlıḳ** eyleyür sen” (KY B71v11)

yürek: Kalp; bir kimsenin ruhsal yönü, gönül.

“ziḥī ‘aceb şavḳı baḡrı ḳatı **yürek** / köñlekni saçuldurup soyarlar ėmdi” (KY B10v4)

zafer / zāfer: Ar. Başarı, galibiyet.

“geñezin anlara boyun vėrdük / ḥiç **zāfer** bulmaduḳ dėrler ėmdi” (KY B69r8);
“bu ay keçinçe şeyṫān bulara **zafer** bulmadı” (BH 38b10-11)

zaḥmet: Ar. Güçlük, eziyet.

“ḳardaşlarum kıldı baña renc ü **zaḥmet**” (KY B19r11a)

zāri / zārī: Far. Ağlayıp sızlama, inleme.

“yūsufi ḳurt yedi dēp işiddürelüm / atamızdan artuḳ **zāri** ḳılalum ėmdi” (KY B6v1); “nişe cebbār ḳapusına kelmessin ve **zārī** ḳılup ḡaffār eşigine başıñ urmassın” (BH 15b19-20)

zārılıḳ: Far.+T. Ağlayıp sızlama hāli.

“ol bī-çāre andayuk **zārılık** kılu dura” (BH 14a9)

zulm: *Ar.* Eziyet, cefa.

“biguftam ‘ışkuña munça çū **zulm** u zūr pürgündür” (ŞH 4a); “**zulm** birle tapuğınja ketürdiler / bī-günāh men mu‘ayyen bilgil emdi” (KY B13v11); “ellerini **zulmden** yığsa yığınma[yanları] siyāset kılsa” (BH 18a13-14)

2.1.16.4. Akıl, Zihin, İrade, Onay

aḥkām: *Ar.* Hükümler, emirler.

“yā kulum Qur‘ān mübārek erse bereketinden **aḥkām** ve hidāyet bulduñ” (BH 31b2-3)

‘**aḳıl** / ‘**aḳl:** *Ar.* Düşünme, anlama ve kavrama yetisi, us.

“men ācize tevfiḳ ḳapusın açu vērgil / ‘**aḳlım** ṣaḥīḥ dilim faṣīḥ ḳılgıl emdi” (KY B3r6); “‘**aḳl** aña meñzer anuñ içün kim ‘ilm ma‘rifeti ‘aḳl birle bilinür” (BH 6b21-22)

→ 2.2.7.4. “Akıllı, zeki kimse.”

beṣāret: *Ar.* Göz açıklığı, derin düşünce.

“ḳazā kelse **beṣāret** ḳuldan kider” (KY B6r8b)

bilmeklik: Bilgi, bilme.

“ferāz idilerin **bilmeklik** ol ilkin gendüden toğan oğlanlar mes‘eleleri durur” (FK 60a18-19)

burhān / bürhān: *Ar.* Kanıt, delil.

“ḥālıḳdan yūsufa oldı **bürhān** / ḥālıḳ kılır yūsufa faẓl u iḥsān” (KY B39v5); “beyān kıldı içre ḥüccet **burhānı** namāz zekāt ḥac ḳurbānı” (BH 4a8-9)

cehālet: *Ar.* Bilgisizlik.

“**cehālet** yok rezzāḳ durur kısmet birle [...]” (BH 3a18)

delâlet: *Ar.* Yol gösterme, kılavuzluk.

“dördünçi **delâlet** düni durur mu ‘cizât düni durur” (BH 32a3)

delülük: Delilik.

“**delülüge** başladuñ key körgil bu sırrı kimseye açmağıl” (BH 94a3-4)

endişe: *Far.* Düşünce.

“hazîne-dâr aydur bu sırrı bilümesven / hîç ma‘niden **endişe** kılumasven” (KY B32r8); “bu pârsâ bir dün **endişe** kıldı aydur men kündüzüm için kıt ketürmes men bu urağutğa nafağa yétürmes men bir bucağ alup oturmayaım yarın çıqayım muzdürlik kılayım” (BH 80a19-20)

fehmi: *Ar.* Anlama, kavrayış.

“hâtırımını rüşen kığıl idim laîf / fazlıñ birle **fehmi** hayr vèrgil emdi” (KY B2v14)

fikr: *Ar.* Fikir, düşünce.

“anı kördi melik duğar **fikre** düşdi” (KY B21r9a)

ğaflet: *Ar.* Dikkatsilik, aymazlık.

“kanğı kul kim **ğaflet** kımunı çökse receb ayı künlerini ağaçlarına sürinmese ya‘nî oruç dutup tã‘atın kılmasa” (BH 16a12-14)

hâtır: *Ar.* Akıl, fikir.

“şadım içre meded şem‘i sen yandurğıl / **hâtırımını** sen münevver kığıl emdi” (KY B3r2)

hüş: *Far.* Akıl, fikir.

“ğâfil iken yağrumdan ol sıfadı / bu **hüşim** heybetim kitti emdi” (KY B67v2)

hüccet: *Ar.* Delil, kanıt.

“beyân kıldı içre **hüccet** burhânı namâz zekât hac kırbânı” (BH 4a8-9)

hüküm / hüküm: *Ar.* Hüküm, karar.

“hak **hükümüne** rızā boldum deyür emdi” (KY K5v14b); “hā mim dedügi **hüküm** bolur ya‘nī sürdi **hüküm** kıldı ne kim boldaçı erse kıyāmete degin” (BH 30b7); “oğul ve kız nice kim bolsalar **hükümleri** büyük dur kim yazduğ” (FK 60b9)

ihtilāf: *Ar.* Fikir ayrılığı.

“anuğ içinde **ihtilāf** töhmet yok ol peygāamber hadīsleri durur ya‘nī (...)” (BH 4a17); “yārānlar **ihtilāfi** ferāiz içinde hem bunuğ üzere durur” (FK 60a19-20)

ihitiyār: *Ar.* Seçme, tercih etme.

“züleyhā keydünden kırtargıl beni / zindānı **ihitiyār** kıldum emdi” (KY B43r3); “bilgil kim ol bākī sarāyda hiç **ihitiyār** ve dilek kimse elinde kılmaya” (BH 19a2)

ihitiyāt: *Ar.* Herhangi bir konuda ileriye düşünerek ölçülü davranma, sakınma.

“melik **ihitiyāt** kıldı du‘ā kıldı / yūsufi çıkardı anlara vèrdi” (KY B15v13)

ikrār: *Ar.* Bildirme, kabul, tasdik.

“yarlı ya‘küb bu tedbire rāzī oldu / yūsufu vèrmege **ikrār** kıldı” (KY B6r10); “günāhına **ikrār** kıldı yazuğına tevbe kıldı” (BH 41b14)

irādet: *Ar.* İrade, isteme, dileme.

“fa‘‘āl durur **irādet** birle” (BH 3b1)

izāfet: *Ar.* İki veya daha çok tasavvur arasında kurulan bağlantı.

“çalap celle celāluhu kaç neseyi kendüzine **izāfet** kıldı” (BH 15a1-2)

ķabūl: *Ar.* Rızı olma.

“andan şonra müdām tā‘at üze bolalum / tevbemizi tevvāb **ķabūl** kıla emdi” (KY B6v3); “kelüriseñ **ķabūl** kıılır zīrā kim mihribān durur” (BH 3b5-6)

ķarār: *Ar.* Karar, hüküm, devamlılık.

“yūsufsuz nefsum **karār** kılmaz emdi” (KY B6r1b); “daş demür baķır seddinden halklar yerinde **karār** buldılar” (BH 10b3)

kıyās: *Ar.* Karşılaştırma.

“züleyhā yūsuf körkin **kıyās** kıldı / bī-kārar ‘āciz olup miskīn oldu” (KY B33r4);
“ol üç ülüden bir bolur kamu bu **kıyās** birle bolğa” (FK 67b4)

mes’ele: *Ar.* Düşünülecek iş, husus.

“kamuları muştafiye selām kıldı / telim dürlü **mes’eleler** sorarlar emdi” (KY B78r10); “**mes’eleler** kim şordılar köñline cevāb yoritgil” (BH 3a13-14); “ferāz **mes’elelerinden** anca nese kim andan carā yok” (FK 60a9)

muwāfaķat: *Ar.* Uygun görme, onama, kabul etme.

“siz daķı oruç birle bulara **muwāfaķat** boluñ” (BH 37a4)

mütāba‘at: *Ar.* Uyma, tabi olma.

“her kañıısı suw dilese sunuvérđi / **mütāba‘at** kılmağa teşrīf kördi” (KY B57v5)

mütāla‘a: *Ar.* İnceleme, tetkik.

“**mütāla‘a** kılanlar bizi du‘ādan yāz kıla” (BH 2b11)

nisyān: *Ar.* Unutma.

“bu za‘īf kuluñ dilin haķā <vü> zeelden **nisyān** u halelden sen beklegil” (BH 3a12-13)

rāy: *Ar.* Fikir, hüküm, tedbir.

“nā-ķār olup ayruķsı **rāy** kıılır emdi” (KY B9v5b)

rāy-ı tedbīr: *Ar.* Karar, çıkış yolu.

“aņa lāyık **rāy-ı tedbīr** eyleyelüm” (KY B5r3a)

rāzı / rāzī: *Ar.* Uygun bulma, kabul etme.

“**rāzī** olup birer dīnār ketürdiler” (KY B24v14a); “tağrı **rāzısı** içinde kalmak bu dört hāşlar birlemegi durur” (BH 6b7)

rızā: *Ar.* Rız olma, isteme, istek.

“hağ hükümüne **rızā** boldum dēyür ěmdi” (KY K5v14b)

sıgınmaqlıq: Sıgınma, kaçınma, ihtiyat.

“fesād işden **sıgınmaqlıq** kerek ěmdi” (KY B38v8b)

ta‘bīr: *Ar.* Rūya yorma, yorumlama.

“bu yalançı oğlançığı öldürün dēr / uşbu yalan düş **ta‘bīrin** yētürün dēr” (KY B7v16)

taşdıq: *Ar.* Onay, onaylama, doğrulama.

“cühūd anı işitüp **taşdıq** tutdı / faşīh dilin şaḥīḥ ĩmān keltürür ěmdi” (KY B4r2)

tefekkür: *Ar.* Düşünme, düşünüş.

“andan muḥammed **tefekkür** üzre boldı” (KY B3v13a); “kendü barlıgımı ve birliğimi bildürmeklige **tefekkür** ehline nişān kıldum” (BH 64b8-9)

tefsīr: *Ar.* Yorumlama.

“ve anuñ içinde sūnnetler ve farīzalar ve şerī‘at ve ḥarfler **tefsīrin** uçmak ve tamu belürtmiş erdi” (BH 48b21-22); “bundan artuq egsük ‘avul kılmayalar ve bunuñ **tefsīri** anda bolur” (FK 70b23-24)

te‘vīl: *Ar.* Açıklama, yorumlama; rüya tabir etme.

“uyur iken bir ‘acāyib düş yūsuf kördi / **te‘vīlin** atasına sorar ěmdi” (KY B3v2)

vesvese: *Ar.* Yanlış ve yersiz düşünce, kuruntu.

“saqlaya ol bendeyi iblīs şerrinden daqı anuñ **vesvesesi** ve çerisi şerrinden” (BH 23b3)

yād / yāz: *Far.* Anma, hatırlama.

“anda kim evvel **yād** kılduğ idi / ol ma'niden fevzī necāt olur emdi” (KY B48r15); “mütāla'a kılanlar bizi du'ādan **yāz** kıla” (BH 2b11); “andavuk kılmış gerek kim **yād** kılduğ” (FK 62b10)

yaq̄in: *Ar.* Bir şeyi iyice, kesinlikle bilme.

“yufkarakı qarındaşlar üzre ya'nī **yaq̄in** içinde şāfī bolsa ve dīn içinde şarp bolsa” (BH 7b2-3)

yön: Görüş, bakım.

“yine ma'rifet dört **yön** üzre durur” (BH 6b7-8); “ata atasına iki şeyşek vèreler 'avul **yöninden** hiç nese kılmaya” (FK 66b2-3)

→ 2.1.3.4. “Bir yere gitmek için izlenen yol, istikamet.”

2.1.16.5. Hayal, Düş, Mitoloji

cāzu: *Far.* Cadı, büyücü.

“bir **cāzularnı** ikinci dīv sözi birle söyleyicileri üçinçi köñlinde kīne dutıcıları” (BH 28b22-23-29a1)

dīv: *Far.* Dev; şeytan.

“dünyā birle nefis seni okır **dīv** bir yaña” (BH 11a1)

düş: Düş, rüya. *krş.* **tüş**

“uyur iken bir 'acāyib **düş** yūsuf kördi” (KY B3v2a); “ol **düşün** ilki aña miñnet erdi kim kāfirler mekr kıldılar yerinden muqāmından ayırdılar” (BH 70a14-15); “māl yığasın kim hāl bolur nice resīde bolınca yā **düş** görince” (FK 64a15-16)

→ 2.1.7.1. “Diş.”

hüdhüd: *Ar.* Kur'an'da Hz. Süleyman kıssasıyla ilgili olarak zikredilen bir kuş.

“süleymān peygāMBER **hüdhüdi** 'acebrağ erdi dūkel **hüdhüdler** arasında” (BH 51a5-6)

ķāf tağı: *Ar.+T.* Kafdağı, klasik kozmos anlayışlarında arzı çevrelediği kabul edilen hayalî dağ.

“ol Őeytānı ķanadı birle vurur **ķāf tağından** aşur<ur> kemişur” (BH 23a4-5)

munzır: *Ar. Behcetü'l-Hadāik*'ta anlatılan, Sūleyman Peygamber ile ilgili bir kıssadaki karıncanın adı.

“ol ķarıncalar serveri kim adı **munzır** erdi sınar kōzi kūr sınar ayakı sınar eli yok erdi” (BH 53a18-19)

perī: *Far.* Dođauřtū gūleri olduđuna inanılan, hayal ũrünü varlık.

“ādem ođlı birle **perī** olur imiř / yūsufu ol perī bir kün tođmıř” (KY B22r7)

salđım: Ilgım, serap. *krş.* **yalđım**

“āyet ma'nışi bu durur kim be-dũrũstī ve rāstī anlar kim kāfirlik diler bularuņ
'ameli yazıdağı yalđıma **salđıma** meņzer kim susamış kimseler anı su sanurlar”
(BH 84b18-20)

tũř: Dũř, rũya. *krş.* **dũř**

“yerine niyyet keldi **tũř** ta'bīri” (KY B74r6a)

yalđım: Ilgım, serap. *krş.* **salđım**

“bunuņ meşeli **yalđıma** salđıma meņzer” (BH 84b15)

2.1.16.6. Duyu, Algı

āvāz: *Far.* Yũkses ses, nara.

“ya'ķũb bađdı ol maķāmdan **āvāz** ıķar / yūsufuņ firķat odı bađrın yaķar” (KY B12r4)

aydınlık: Aydınlık.

“bēřinçi fıtra kũnũn bēribidi ol **aydınlık** kũni durur” (BH 74a7)

baķıř: Bakma, nazar.

“ḥaḳ ta ‘ālā bulara bir raḥmet **baḳışın** baḳar aydur” (BH 12a11-12)

baḳ: Parıltı, parlayış.

“gevhəri üküşlüğinden ol tağ kün kibi **baḳ** vurur erdi” (BH 22a2-3)

bulanuḳ: Bulanıklık.

“hevā **bulanuğında** şāfī bolmış bolsa (...)” (BH 6b19-20)

duṭmaḳlıḳ: Tutma.

“ḳamulara ‘izzet rif‘at ol sübhāndan / minnet aḳa **duṭmaḳlıḳ** kerek emdi” (KY B74v13)

issilik: Sıcaklık.

“caḥīm ṭamusı kızgın bolğa ve kıyāmet **issiliği** ḥaḳ üsdine ḳatı bolğa” (BH 26b9-10)

is: Koku.

“aḳrın eşgil yā şabāḥ ne öter sen / sen ḥaḳīḳat yūsufumdan **isi** tüter sen” (KY B72v11)

→ 2.1.9.9. “Sahip.”

issi: Isı, sıcaklık.

“cehennem **issisi** andan ḳatıraḳ durur aḳa nite döye siz” (BH 26b22)

ḳaraḳuluḳ: Karanlık.

“ol gūr içinde yaluḳuzluḳından zārılık ḳılır ve darlığında daḳı **ḳaraḳuluğundan** aḳlar” (BH 14a14-15)

ḳoḳu: Koku.

“müdām yel eşdükçe ken‘ān yeli / ol yığaḳdan ḥasret **ḳoḳusu** kelür emdi” (KY B46r12)

kölge: Gölge.

“işbı dört nese ıluluğ **klgesi** kibi durur” (BH 6b5)

körmeklik: Görme.

“mşhede könül közi **krmekligi** bolur” (BH 5a14)

lezzet: *Ar.* Lezzet, tat.

“ıaıan anlar mışra yaıın keldi ise / dürlü ta‘m **lezzet** şarb aldıysa” (KY B24v6)

mşhede: *Ar.* Görme, gözlem. *krş.* **mşhedet**

“kime kim ta‘at ılılmaı ağır kelse ol **mşhede** azlığından bolur” (BH 5a13-14)

mşhedet: *Ar.* Görme, gözlem. *krş.* **mşhede**

“sır **mşhedet** orunu durur” (BH 7a13)

na‘ra: *Ar.* Haykıрма, bağırma.

“rvil aydur vrniz minnet ile / yoısa bir **na‘ra** uram heybet ile” (KY B15v11)

naıar: *Ar.* Bakma, baıkış.

“klı keldi knleği eline aldı / pe ıuıa yığlayu **naıar** ılıldı” (KY B12v14);

“yazuılu ıullarıma raımet **naıarı** birle baıar men” (BH 45b7-8)

nıd: *Ar.* n, ses, seslenme.

“ıaıan kim mü‘min **nıd** işitti erse dstı bildi” (BH 9a1)

nr: *Ar.* Işık, aydınlık.

“baıdı körer **nr** ıııar ol ıuyudan / anı körüp b-ıod olup düşer mdi” (KY

B15r2); “şa‘bn sirca menzer kim ıerğ **nrına** yr ılılır yaıtu brsn dy” (BH 20a17-18)

→ 2.1.15.1. “Kur‘n, iman, peygamber.”

rü‘yet: *Ar.* Görme.

“ve <mü’minler> qurb u maḥabbet īmān seddinden dīzār ve rü’yet buldılar”
(BH 10b4-5)

sağırılık: Sağır olma durumu.

“recebi soḡa qosayidum **sağırılığından** ötürü soḡa qodı dēyeler erdi” (BH 18a7)

sovuqluq: Soğukluk.

“(…) **sovuqluğı** od ıssılığın yığmas (...) atar ‘āşilerni (...) od kıymuqları birle”
(BH 27a14-15)

şem’-i şu’ā’: Ar. Mum ışığı.

“kaçan şa’bān ayı doğsa **şem’-i şu’ā’** birle közlerin açsa” (BH 17b2-3)

ün: Ses.

“havādan aḡsuzdan bir **ün** keldi” (KY B12r1a); “quyu içinde ādemī **ünin** işidi bardı” (BH 8b9)

yaḡtu / yaḡtu: Nur, şule, aydınlık.

“beḡzi nūrı kün **yaḡtusın** dutar ėmdi” (KY B29v7b); “şa’bān sirāca meḡzer kim çerāğ nūrına yārī kılır **yaḡtu** bērsün dēyü” (BH 20a17-18)

yaḡtuluk: Aydınlık.

“ol **yaḡtulukı** çerisi şafın bağlar kök etegin çevüre qaplar” (BH 18b1-2)

yıd: Koku.

“aydur benüm yūsufum **yıdı** keldi / şubḡ yeli ketürdi dēyür ėmdi” (KY B72v10)

yıs: Koku.

“yūsuf **yıssı** lezzet eşer kıldıysa / dürlü yıpar ‘anber kibi qoqr ėmdi” (KY B24v7)

yıyı: Koku.

“yıpar kımeti **yıyıssı** birle durur” (BH 4b14)

yıllağuç: Koklanacak şey.

“odı senüñ çigün bişüriciñ kıldı yeli senüñ **yıllağuç** kıldı” (BH 24b18-19)

zulmet: Ar. Karanlık.

“hîç kimse birin birin körmez oldı / kamuları **zulmet** içre hayrân kaldı” (KY B20v5)

2.1.16.7. Yer, Mekân

dârü'l-mahzûn: Ar. Mahzunluk yeri, hüzün evi.

“**dârü'l-mahzûn** maķâmında ibni işhāk / ibni yemen dîdârıģa yavlaķ müştāk” (KY B40v1)

durağ: Durak, durulacak yer.

“arşı yarattı ‘arşı aña **durağ** degül” (BH 2a9-10)

eglençek: Vakıt geçirilen yer.

“me’vâ uçmağın ürdi **eglençegün** kıldı ‘adn uçmağın ürdi durağın kıldı” (BH 25b6-7)

halvet: Ar. İssız ve kapalı yer.

“yūsuf aydur **halvet** sārāy bezenüpdür / hūr kibi züleyhā düzenüpdür” (KY B36v5)

kürsi: Ar. Oturulacak yüksekçe yer.

“nehās içre altun **kürsi** hāzır kıldı / yūsuf ol **kürsi** üzre olturur emdi” (KY B25r11)

→ 2.1.2.1. “Göğün sekizinci katı.”

mekân: Ar. Yer, bulunulan yer.

“**mekân** yarattı **mekānda** durmadı zamān ketürdi zamān anı körmedi” (BH 2a11-12)

meydān: *Ar.* Alan, geniş yer.

“köşk önünde **meydānı** bezediler” (KY B29v12b); “peşimānlik birle keçeler himmet kanadı birle ‘ināyet **meydānında** uçalar” (BH 17b4)

orun: *Yer.*

“yūsuf aña sağ yanında **orun** vèrdi” (KY B65v9b); “immā bilgil kim ma‘rifetū **orni** köñül durur” (BH 6b14-15)

sār: *Far.* Yer, mekân.

“ol maqāmda dōrtünçi gūr anıñ boldı / **ḥalīl-sāre** ishāq ya‘kūb anda ėmdi” (KY B76r6)

sıgınça: Sıgınılacak yer, melce.

“ol durur ḥalka **sıgınça** durmadın dün kün sıgıñıl” (BH 10b17)

2.1.16.8. Sır, Gizlilik

emānet: *Ar.* Emanet, sır.

“velākin **emānetdür** şakla oğul / bu düşüñi ḥiç kimesne ayıtmağıl” (KY B4v4); “namāzı ürdi ‘amelūñ kıldı yunmağı ürdi **emānetūñ** kıldı” (BH 25b1-2)

ḥafiyye: *Ar.* Gizlilik.

“melik duğar zīrek idi anı bildi / **ḥafiyye** birle kendüye şād-kām oldı” (KY B16r1)

rāz: *Far.* Sır, gizem.

“bu **rāzımı** kamulardan key saklağıl” (KY B4v8b); “mēnüm birle **rāz** kılmak dünle sizūñ kıyāmete degin yatası yer sinle sizūñ” (BH 36a24-25)

sır / sırr: *Ar.* Sır, gizem.

“bu düşüñi ḥiç kimesne ayıtmağıl / uşbu **sırrı** ḥalīk bilse yigrek ėmdi” (KY B4v9); “yine ādemī dōrt ṭabaq üzre durur ten ve cān köñül ve **sır** üzre durur” (BH 7a11-12)

2.1.16.9. Hile, Aldatma

al: Hile, oyun, tuzak.

“ibni yemenni ben **aldan** çıkaralım / sizler kılıç tartuban turuñ emdi” (KY B67r4)

h̄ile: *Ar.* Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, oyun.

“yūsufi körmege **h̄ile** kıldı” (KY B25r17a)

keyd: *Ar.* Hile, aldatma.

“züleyhā aydur ‘az̄izden **keyd** kıılır idi / ‘az̄iz anıñ ne idügin bilmez idi” (KY B34r8)

→ 2.1.16.25. “Menetme, durdurma.”

mekr: *Ar.* Hile, oyun, düzen.

“bu kün saña anıñ **mekri** degdi emdi” (KY B7v9b); “ol düşün ilki aña miñnet erdi kim kâfirler **mekr** kııldılar yerinden muķāmından ayırdılar” (BH 70a14-15)

2.1.16.10. İyilik, Yardım, Yarar

asıġ: Fayda, yarar. *krş.* **assı**

“bu kün saña **asıġ** kıılmaz düş kördüġüñ” (KY B7v8a)

assı: Fayda, yarar. *krş.* **asıġ**

“vāy sekidü su’āl sormaġa vāy ol ħarām ve ħelāl kıazandıġumuz **assı** kıılmadı” (BH 14a8-9)

birr: *Ar.* İyilik, hayır.

“rı bēnüm raħmetüm durur cim sēnüñ cürmüñ durur be mēnüm **birrüm** durur” (BH 17a2)

elṭāf: *Ar.* Lütuflar, iyilikler.

“üküş raħmet ü kerem elümüzde ola bunça **elṭāf** u iħsān kılġa men” (BH 19a3)

eyglk: İyilik. *krş.* **eylk**

“aydur ne **eyglk** kul kim receb ayında kıılır” (BH 21a6)

eylk: İyilik. *krş.* **eyglk**

“ol subhn kim kullarına bunun kibi **eylk** kıılır” (BH 3b7)

fyide: *Ar.* Yarar.

“nitekim hrm ağacının **fyidesi** ekskszrek durur” (BH 6a4)

fira: *Ar.* Ramazan ayı içinde verilen, miktarı belirli sadaka, fitir sadakası.

“yine **fira** zektı (...) yarısı tene arığlık durur ve yarısı boyna zzlik durur”
(BH 59b14)

dzlik: Kolaylık, yardım.

“melik reyyn meşlime **dzlik** kııldı” (KY B77v11a)

Ėıyş: *Ar.* Yardım, medet.

“ben kıurtaram zleyh miğnetinden / msteğiş **Ėıyş** benven mdi” (KY
B40v12)

hyr: *Ar.* Hayır, iyilik.

“fazlığ birle fehmi **hyr** vrgil mdi” (KY B2v14b); “beşret brr men ve
muştılar men sağa herĖiz **hyr** eksk bolmaya mevlnden sağa” (BH 13a15-16)

hyrt: *Ar.* Hayırlar, iyilikler.

“andan Ėikmet içinde **hyrtı** kşlĞin bildrdi” (BH 4a2-3)

himmet: *Ar.* Ltuf, iyilik.

“kim mevlye bağar erse ol **himmet** issi durur” (BH 5a3-4)

iğsn: *Ar.* İyilik, yardım, bağışlama.

“sübhān saña telim **ihsān** kıla ėmdi” (KY B4v3b); “üküş rahmet ü kerem elümüzde ola bunça elţāf u **ihsān** kılgā men” (BH 19a3)

‘ināyet: *Ar.* İyilik, yardım.

“taş yūsufa ħarīrde yumşak oldı / ħālīqdan **‘ināyet** şefkat oldı” (KY B11r5);
“ammā sübhānehu ve ta‘ālā men za‘īf kılı **‘ināyet** deñizine daldurdı” (BH 2b3-4)

keñezlik: Kolaylık.

“rā ruşşat nişānı durur dēdük ruşşat **keñezlik** dēmek bolur” (BH 38b16)

lehu: *Ar.* Leh, hakkında, onun için, birinin menfaati için.

“kim kıluñ fi‘li **lehu** ve ‘aleyhiden daşdın degül” (BH 5b5-6)

luţf: *Ar.* Lütuf, iyilik.

“ħālīq aña **luţf** ihsān kıldıysa” (KY B40v10a); “men bunça **luţf** u ‘ināyet kıldum” (BH 19a1-2)

meded: *Ar.* İnayet, yardım.

“şadрім içre **meded** şem‘i sen yandurgıl” (KY B3r2a); “aña **meded** sen ėrürgil” (BH 3a6)

menfa‘at: *Ar.* Fayda, yarar.

“ve yemişinüñ **menfa‘ati** kıamu vaqtın eksilmes bolur” (BH 5b15-16)

mu‘āvenet: *Ar.* Yardım.

“ol kıādir kim kıdretinde **mu‘āvenet** yok” (BH 3a15)

ni‘met: *Ar.* İyilik, lütuf, ihsan.

“ümīd-vār kim mevī saña vere mülket / fażlı birle rüzī kıla saña **ni‘met**” (KY B4r12); “ikinci **ni‘meti** bilmek durur” (BH 6b9)

nuşret: *Ar.* Yardım.

“[andan **nuşretin** bi]ldürdi” (BH 3b16)

şadağa: *Ar.* Yardım amacıyla karşılıksız verilen şey.

“miñ miñ aqça **şadağa** kılmakdan köre yoq durur tañrıya sevgülerək” (BH 46a13)

taż’if-i ḥasenāt: *Ar.* Bir önceki kadar fazlalaşan iyilikler.

“receb ayına menüm dedi **taż’if-i ḥasenāt** anda kodi” (BH 15a17-18)

tevfik: *Ar.* Yardım, Tanrı’nın yardımına kavuşma.

“**tevfik** senden umanur men ber-taḥkik” (KY B2v13b); “bu kitāb tamām kılmāğa **tevfik** tañrıya diledüm tevekkül aña kıldum (...)” (BH 2b11-12); “**tevfik** güci vère bunı dükel oqımağa” (FK 60a22)

yardum: Yardım.

“aciz olup mevliye secde kıldı / tevbe kılop **yardum** deyür emdi” (KY B23v16)

yarı / yāri: *Far.* Yardım.

“aziz sözün züleyhā **yarı** kıldı / yūsufi ağırladı ḥürmet kıldı” (KY B32v12);
“nitekim bedr tokışında indiler yārenlere **yāri** kıldılar” (BH 52b19-20)

2.1.16.11. Kötülük, Zarar

azgunluq: Azgınlık, doğru yoldan sapma.

“yoq durur ḥaḳdan soñra illā **azgunluq**” (BH 5b3)

bühtān: *Ar.* Kara çalma, iftira.

“oğlan aydur ben ğammāzlık kılmazven / **bühtān** kılop ḥaḳğa’āşī olmazven” (KY B41v5)

cāzuluk: *Far.+T.* Cadılık, büyücülük.

“ey müşrik köñlünden şirki çıkarğıl ey cāzu **cāzuluga** tevbe kılgıl” (BH 29a3)

cebr: *Ar.* Cebir, zorlama.

“buları **cebr** ve **ķahr** birle **ķaķ t̄a‘** atına ketürür” (BH 17b8)

denā: *Ar.* Kötülük.

“tañrı raķmetinden ķalmaya siz maħrūm daķı bir bu **denāya** degmeye siz” (BH 29a6-7)

fisķ: *Ar.* Fenalık, doğru yoldan sapma.

“zūleyhā seni **fisķa** dutduğundan / anıñ keydi seniñ üzre arttuğundan” (KY B53r1); “vitr namāzın cemā‘at birle ķılmaķ ve ķelālden yēdük t̄a‘ām ģisābsuz bolmaķ ve fāsıķlar **fisķdan** perhīz ķılmaķ” (BH 38a8-9)

fitne: *Ar.* İnsanın aklını ve kalbini hak ve hakikatten saptıracak şey.

“bir neķe **fitne** düşer ķula şabr ķanda / fazlıñ birle şabrun cemīl vērgil ģmdi” (KY B36r14); “ıffet bolmasa **fitne** bolur” (BH 4b18)

ģammāzlıķ: *Ar. +T.* Biri aleyhine kötü söz söyleme.

“oğlan aydur ben **ģammāzlıķ** ķılmazven” (KY B41v5a)

ģāret: *Ar.* Yağma, çapul.

“aķlım alıp şabrımı **ģāret** ķıldı” (KY B27r1a)

ģıybet: *Ar.* Dedikodu.

“dilüñni **ģıybetden** arıtđıl köñlüñni ģasedden saķlađıl” (BH 16b13)

ķalel: *Ar.* Bozukluk.

“bu za‘ıf ķuluñ dilin ģaķā <vü> zeleden nisyan u **ķalelden** sen beķlegil” (BH 3a12-13)

ķıyānet: *Ar.* Hainlik, ihanet, vefasızlık.

“**ķıyānet** ehlini ģālıķ sewmez” (KY B37r11a)

şerr: *Ar.* Kötülük, fenalık.

“saḳlaya ol bendeyi iblīs **şerrinden** daḳı anuḡ vesvesesi ve çerisi **şerrinden**”
(BH 23b3)

‘uḳūbet: *Ar.* İşkence, azap, eziyet.

“oruç namāz birle tesbīḥ tehlīl birle ol üç budaklı ‘unuḳ **‘uḳūbetinden** eyemen
bolḡa” (BH 27a12-13)

yaḡma: Yaḡma, çapul.

“tevhīd kelimesi birle ḳan ḳılıçdan ḳurtulsa ve māl **yaḡmasından** ḳurtulsa” (BH
9a17)

yavuzlıḳ: Kötülük, fenalık.

“yort evüñe bargıl kim kelüp seni **yavuzlıḳda** bulmasun” (BH 18a21-22)

zacr: *Ar.* Zorlama, mecbur etme.

“her ḳanda kim zālimler bolsa anda sultān kerek kim buları **zacr** ḳılsa” (BH
18a12-13)

ziyān: *Far.* Zarar.

“eger uçmaḳlıḳ erse cefāñ hiç aña **ziyānı** yoḳ eger ṭamuluk erse aña ṭamudan
beter hiç nese ḳılmayasın” (BH 82b6-7)

2.1.16.12. Dostluk-Düşmanlık

‘ādavet: *Ar.* Düşmanlık.

“ey ten eger doḳışur ersen şeyṭān birle doḳışḡıl **‘ādavet** üzre” (BH82b3)

ēş: Eş, arkadaş.

“bir neçe feriştelere kelmişdi / ḳuşa beñzer yūsufa **ēş** olmuşdı” (KY B14v13);

“ḡarīblıḳda **ēşi** ebū bekri’ş-şiddīḳ şāḡib-i ḡār” (BH 19b2)

dōst: *Far.* Yakın arkadaş.

“**döstrarı** şād düşmeni kör kılam emdi” (KY B40v4b); “cân u cihân-ı men **döst** adın kamu işitti” (BH 4b9)

döstlik / döstrluk: *Far.+T.* Dostluk.

“hâş u ‘âma **döstlik** şahîh kıtur emdi” (KY B51r7a); “ikinci **döstrluk**a sebep dedi aydur” (BH 7b8-9)

düşmân / düşmen: *Far.* Düşman.

“anlar saña günâh kılmason saklangıl / âdemîye şeytân **düşmân** olur emdi” (KY B4v5); “ikinci ‘ömer-i hattâb **düşmenler** kıranı” (BH 4a10)

haşım: *Ar.* Düşman, yağı.

“savşındığı **haşım** birle körişürler” (BH 39a5)

ihvân: *Ar.* Yakın dostlar, arkadaşlar.

“konakğa telim dürlü aşlar düzdi / **ihvânların** konaklayu ünder emdi” (KY B62v13)

karındaş: Kardeş, arkadaş.

“**karındaşı** ‘aliyy-i murtażâ şāhib-i zu’l-fikār” (BH 19b3)

→ 2.1.9.8.1. “Kardeş.”

qoldaş: Arkadaş.

“**qoldaşı** ‘ömer-i hattâb kâtil-i küffār” (BH 19b2)

ülfet: *Ar.* Dostluk, ahbaplık; tanışma, görüşme.

“elif **ülfetden** durur ol ulaşmaqlık bolur” (BH 26a17)

yağı: Düşman.

“ki ū har lahza bar man **yağı** bolğay” (M VIII-1b)

yārân / yâren: *Far.* Yâren, arkadaş, yakın dost.

“nitekim bedr tokışında indiler **yärenlere** yārī kıldılar” (BH 52b19-20);
“**yārānlar** ihtilāfi ferāz içinde hem bunun üzere durur” (FK 60a19-20)

2.1.16.13. Doğruluk, Gerçeklik, Esaslık, Uygunluk

aşl: *Ar.* Asıl, gerçek, esas.

“bundan önden nevhā zārī kılduñ / bu külmegin **aşlını** aygıl emdi” (KY B8v1);
“ve lā ilāhe illā’ llāhı ürdi tevḥīdün **aşlı** kıldı” (BH 25a25); “ve bu ülü **aşlı** üçden
böle” (FK 61a8)

baş: Temel, esas.

“şabır birle işlegil uşbu işi / şabır birle işlene işler **başı**” (KY B27v4); “buların
başları sağışın bula ve farīze aşlına urmuş gerek tā doqsan bola” (FK 62a23-24)

→ 2.1.3.4. “Bir şeyin yakını veya çevresi.” // 2.1.7.1. “Baş, kafa.” // 2.1.8.7. “Adet,
tane.” // 2.2.9. “Başlangıç, önce.”

doğruluk: Doğruluk. *krş.* **toğruluk**

“eger sizde **doğruluk** olur ise / ibni yemen sizünle kelür ise” (KY B59r13)

erzānī: *Far.* Uygunluk, muvafakat.

“dünyādan naşībin alanlara vaqtı kelüp ölenlere nūr uçmağ **erzānī** kııl” (BH 3a8-
9)

ḥağ / ḥağğ: *Ar.* Doğruluk, uygunluk.

“ol tañrı ḥağğı için kim meni **ḥağğ** peygāberlığa bēribidi ḥağğ” (BH 23b4);
“çıkdıķı yer arıķ yere yayılsa (...) **ḥağ** bolur yumaklık (...)” (FK 71b21-22)

→ 2.1.8.7. “Pay.” // 2.1.16.2. “Verilmiş emekten doğan manevi yetki.” // 2.2.6.
“Tanrı.”

ḥağğīkat: *Ar.* Doğru, gerçek, gerçeklik.

“ol yulduzlar adnı bilür érseñ / **haķīķat** nübüvvet seniñ emdi” (KY B3v12);
“velīkin **haķīķat** işitmek mecnūn işitti” (BH 4b9)

kertülük: Doğruluk, gerçeklik.

“kaçan kim bularuñ dilegi **kertülüğine** érdüm bu kitābı eyledüm” (BH 2b9)

kök: Temel, esas.

“andayuk tevḥīd ağacı **köki** mü’ min köñlinde berkinmiş durur” (BH 5b16-17)

→ 2.1.5.3. “Bitkileri toprağa bağlayan bölüm.”

rāst / rāsāt: *Far.* Doğru, düzgün.

“uşbu iş uşbu söz **rāst** mu dēdi” (KY B17r4a); “degme qarındaşa beş bāre degir
rāsāt gelür” (FK 64b1-2)

revā: *Far.* Uygun, layık, yerinde.

“ata qavlin bozmağa **revā** körmez” (KY B5r6b); “yā ferişte sizüñ ḥācetüñüz
revā kıldum” (BH 12a15-16); “el birle edüke mesh tarttı yine gördük kamu başa
mesh tarttı bu ikiden biri étse **revādur**” (FK 71b7-8)

şahīḥ: *Ar.* Gerçek, doğru, hakiki.

“dürüst cevāb **şahīḥ** sözün ister emdi” (KY B3v8b)

şıdķ: *Ar.* Doğruluk, gerçeklik, hakikat.

“bu bī-çāre diline **şıdķ** <u> şavāb yöritgil” (BH 3a13)

şıḥḥat: *Ar.* Doğruluk.

“cümle helāk olur siz **şıḥḥat** ile / ünümüzü işiden cānın teslīm kıılır emdi” (KY
B15v12)

→ 2.1.7.3. “Sağlık, esenlik.”

taḥķīķ: *Ar.* Doğru, gerçek.

“mevlī saña selām aydı dūrūd **taḥkīk**” (KY B10v15b)

ṭap: Elverir, uygun.

“kāhelik **ṭap** eylegil ṭā‘atı ėmdi kınğıl” (BH 33a17)

ṭođrılık: Doğruluk, gerçeklik. *krş.* **doğrılık**

“**ṭođrılıkğa** tanuqluđ vērūr ėmdi” (KY B41r14b)

tuş: Uygun gelmek, denk olmak.

“meger ol ‘azīz bununı teñi **tuşı** / ‘azīz kibi şāhlara lāyık ala alsa bilgil ėmdi”
(KY B30r9)

2.1.16.14. İş, Hizmet

‘amel: *Ar.* Yapılan iş, edim, fiil.

“teñriden kórkuñ bāṭıl ‘**amel** kılmañ” (KY B9r8a); “bunda sin içinde ađladuđuñ
assısuz durur ‘**amel** kerek” (BH 13b22-14a1)

ef‘āl: *Ar.* Fiiller, işler.

“eger eren **ef‘ālin** kılur erse er durur eger urağut **ef‘ālin** kılur erse urağut durur”
(FK 64a5-6)

fi‘l: *Ar.* Fiil, iş, davranış.

“**fi‘liñizden** benden gümān tutar mu siz / sađlayalım anṭ içelim dēyūr ėmdi” (KY
B16r4); “kim kuluñ **fi‘li** lehu ve ‘aleyhiden daşdıñ degül” (BH 5b5-6)

ḥarekāt: *Ar.* Hareketler.

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc şābite ve ṭāli‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve
eflāk ve menāzil ve kūrūnāt ve iḥtirākāt ve **ḥarekāt** ve sūkūnāt ve mecmū‘āt ve
müfterikāt ve mevzū‘āt meşārik ve meğārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā
bolmas erse” (BH 137b12-15)

ḥıdmet / ḥıdmet: *Ar.* Hizmet.

“kardaşların köp kıla saña **hidmet**” (KY B4r13a); “tenin birle **hidmet** kılğıl” (BH 4b14)

iş: İş, olay, olgu.

“bu **iş** içre anlar saña hased kıla” (KY B4v7a); “dört şahābe **iş** berdi aña dīn emāni” (BH 4a9-10); “[...] **işi** üzre oturdı su dökdi başa dört bāreden bir bāre mesh kıldı” (FK 71b7)

ķabāla: *Ar.* Toptan götürü olarak yapılan iş.

“kamuları bātıl işe doğru durdı / **ķabālasun** vërmege yazarlar emdi” (KY B17r16)

kār: *Far.* İş, amel.

“yene pıçak ismā‘ile **kār** kılmadı” (KY B9r16a); “ol kul anı içe şusalığı kana kıyāmet issisi aña **kār** kılmaya” (BH 24a5-6)

maşlahat: *Ar.* İş, önemli iş, mesele.

“sizler anı **maşlahat** körür ise / ben ölüp murādınız hāşıl olar ise” (KY B8v12)

şun‘: *Ar.* Yapma, yapılan iş, eser.

“hālīķ **şun‘ın** yūsuf körkin dağladılar” (KY B21v6b); “**şun‘ına** ‘ibret közin baķğıl” (BH 4b13)

tīmār: *Far.* Bir şeyin devam ve inkişafı için yapılan hizmet, bakım.

“cümleñiz eygü **tīmār** hem kılasuz” (KY B6v15a)

2.1.16.15. Özveri, Kararlılık

‘azm: *Ar.* Kararlılık, sebat.

“bu sözni işitti yūsuf şiddīķ / züleyhāññ **‘azmini** bildi taķķīķ” (KY B38r7)

cehd: *Far.* Azim, gayret.

“kılıç baqdı yūsufi bulumadı / **cehd** kılıp qandalığın bilümedi” (KY B19v13);
“yā bende sen daqı **cehd** kılığıl key dürişgil” (BH 16b17-18)

fedā / fidā: *Ar.* Uğruna verme, gözden çıkarma.

“benüm eger yüz biñ cānum olur ise / cümlesini sizge **fedā** kıldım emdi” (KY B8v13); “kitābı anuñ furqān **fidāsı** anuñ qurbān dīni anuñ hayru’l-edyān” (BH 23a11)

ğayret: *Ar.* Çalışma, çalışma isteği.

“**ğayreti** deprendi ve **hamiyyeti** qarıldı” (BH 39b15)

hamiyyet: *Ar.* Gayret, çaba.

“ğayreti deprendi ve **hamiyyeti** qarıldı” (BH 39b15)

nezzr: *Ar.* Adama.

“yūsufuñ yolu üzre muqīm oldı / ‘ömrin anda keçürem dep **nezzr** kıldı” (KY B53v8)

tekellüf: *Ar.* Zahmet veren bir iş görme, güçlüğe katlanma.

“azīz bizüm hālimizi bilür ‘ayān / ol sebebden **tekellüf** kıılır emdi” (KY B57r10)

2.1.16.16. Amaç, Maksat

maqqşūd: *Ar.* Amaç, gaye.

“kidürdi anlardan yūsuf yısın / **maqqşūdu** ol erdi anıñ emdi” (KY K57r13); “ve sebeb ol nese bolur kim anuñ birle **maqqşūda** degirler” (BH 7b12-13)

niyyet: *Ar.* Niyet, maksat.

“bu on qardaş **niyyetin** kıldı hasīs / cümlesin bātıl yola darta emdi” (KY B7v15); “ey cānında<n> yeg dīnin dutanlar ve ey dünyāyı āhirete satanlar ve ey dūnin oruç **niyyetine** yatanlar ey şefqat ve ülfet birle köñül qatanlar” (BH 35b17-18)

yol: Gaye, uğur, maksat.

“tevfîk senden umanur men bir za‘îf kul / delîl seni dutanlara başarur **yol**” (KY B2v15); “dêrdügün altun kümişni hırcagıl haq **yolında**” (BH 11a5)

→ 2.1.8.7. “Kez, defa.” // 2.1.8.9. “Yol, geçiş yeri.” // 2.1.16.20. “Usul, tarz.”

2.1.16.17. Sebep, Gerekçe

bahâne: *Far.* Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep.

“bir kez oğlı ata elinden qarındaşları alu yêtürmek için oyun oynamağı **bahâne** kılur” (BH 70b4-5)

ma‘nî: *Ar.* Neden, sebep; mana.

“eger düşünüşbu ara zâhir ola / qardaşlaruñ bu **ma‘niden** ahvâl bile” (KY B4v6); “bu **ma‘niden** ötrü kaçan kim taşu şuva bırağasañ şu taşu aşaka alur” (BH 81a20-21)

sebeb: *Ar.* Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey.

“ol **sebebden** üküş rāhat buldaçı sen / bu düş içre üküş devlet körnür emdi” (KY B14r16); “tañrıyı bilmek aña ulaşmağa **sebeb** durur” (BH 7b5-6)

2.1.16.18. Durum, Hâl, Olay, Olgu

ahvâl: *Ar.* Durumlar, hâller.

“yūsuf sawçı **ahvālin** ayıtmağa / ‘aqlım şahîh dilim faşîh kılgıl emdi” (KY B3r8); “hüseyn bu bitiyi oqıdı **ahvāl** neteg erdügin bildi” (BH 75b5)

hâl: *Ar.* Hâl, durum.

“yūsuf bu kez **hāl** bu imiş bayık bildi” (KY B8r3a); “men ol **hâlden** bendeye iki peyk bêrür men” (BH 18b8-9); “degme **hâlde** ve mîrâşlar vaqtinde faqîhler ve imâmlar qatına gidümesler” (FK 60a10-11)

kerâmet: *Ar.* Olağanüstü durum.

“hāli olmuş hazīne nete tōldı / bu **kerāmet** bu bereket andan ėmdi” (KY B32r7); “kim iki kün oru dutar erse receb ayında ana **kerāmet** kim ana dege” (BH 19b8-9)

navādir: *Ar.* Ender durumlar, hadiseler.

“bāb **navādir** meseleleri aytsalar kim anda durur” (FK 64b2)

ser-encām: *Far.* Baa gelen bir durum veya olay.

“zūleyhā dāyesine avāl sōyler / **ser-encāmın** dāyesine zāhir eyler” (KY B34r15)

yēr: Durum.

“gendü ızı var **yērde** oul ızına bir eyekden artu vėrmeyeler” (FK 66b19)

→ 2.1.3.1. “Yeryüzü, mahal, mekân.” // 2.1.16.19. “Bölüm, kısım, para.”

2.1.16.19. Bölüm, Kısım, Para-Bütün

bāb: *Ar.* Bölüm, kısım.

“saıın abā **bābında** belürttük” (FK 61b7)

bāre: *Far.* Para. *kr.* **pāre**

“bir olı alsa ve biri arslı bolsa māl ü **bāre** ėdesin” (FK 64a20)

bölük: Kısım, para.

“bu ümmet taı ü **bölük** durur bir **bölügi** bulardan zālim durur” (BH 17a9)

→ 2.1.8.4. “Bölük, sa örgüsü.”

alan: Kalan, artan.

“on sekiz yarma alıız sizler / **alannı** baa baı ılı ėmdi” (KY B16v16);

“yaru māl ıza vėreler **alanın** ataya vėreler” (FK 66a17-18)

kesek: Para.

“eger bular bir kişini altmış **kese**k kıldı erse men bulardan altmış kişini altmış pāre kılgā men” (BH 166b12-13); “ağız tōlsa abdestsiz (...) ağız doldurmadı bir **kese**k çıkdı abdest ardamas” (FK 71b23-24)

kıymuq: Kıymık, çok küçük ve sivri tahta, demir veya kemik parçası.

“(...) sovuqluğı od ıssılığın yığmas (...) atar ‘āşileri (...) od **kıymuqları** birle” (BH 27a14-15)

pāre: *Far.* Parça. *krş.* **bāre**

“anı kördi yūsuf nebī du ‘ā kıldı / şanem sındı uşandı on **pāre** oldı” (KY B33v2); “ol nuţfeyi ‘alaqa yarattum ya ‘nī uyımış kan ol ‘alaqayı bir **pāre** et yarattum” (BH 108a19)

perdā: *Far.* Perde, bölüm, konu.

“ğammāz olup şeytān köñlin bayıtmazven / bu **perdānı** açmayalım örtelim emdi” (KY B31v11)

sā’irlik: *Ar.+T.* Bir şeyden kalan başka şey.

“aydur bundan **sā’irlik** hīç bulumasven / bu renciye dermān nēdür bilümesven” (KY B34r6)

şu‘ab: *Ar.* Bir cisimden ayrılan kollar, budaklar.

“**şu‘ab** budaklar dēmek bolur şa‘bān budaklanmak bolur” (BH 27a9)

uç: Uzun bir şeyin baş ya da son noktası.

“saçuñ **uçında** raqs urur ne hācetdür aña çalđu” (ŞH 8b); “‘azīz-i men bir ipüñ **ucu** tañrı katında durur” (BH 8b4-5)

yer / yēr: Bölüm, kısım, parça.

“köñlegünde hīç yırtılmış **yer** körmedi” (KY B12v15a); “vāhīd lafzın Qur‘ān içinde altı **yērde** <yāz> kıldı” (BH 4b1); “ēmdi şerh baķavuz (...) arslık kanķı **yērden** işerse anıñ mīrāşın alur” (FK 64a7-8)

→ 2.1.3.1. “Yeryüzü, mahal, mekân.” // 2.1.16.18. “Durum.”

2.1.16.20. Yöntem, Tarz

ṭarīḳ: *Ar.* Yol, tarz, usul.

“ayt baḡa kimden ḳorḳar sen / yigitlik **ṭarīḳın** ḳılıḡıl emdi” (KY B38v16)

→ 2.1.2.1. “Bir yıldız adı.”

tertīb: *Ar.* Usul, biçim.

“degme bir oḡula on ülü vèreler ve bundavuḳ bu **tertīb** saḳlayalar” (FK 60b23)

yol: Usul, tarz.

“beytü’l-ma‘mūrı ürdi ‘amelün **yolın** ḳıldı” (BH 25a21); “andan bu kitāba baḳalar mīrāṣ **yolın** bulalar” (FK 60a11-12)

→ 2.1.8.7. “Kez, defa.” // 2.1.8.9. “Yol, geçiş yeri.” // 2.1.16.16. “Gaye, uğur, maksat.”

2.1.16.21. Önlem, Hazırlık

tedbīr: *Ar.* Önlem, hazırlık.

“cümlesin ḡatırına ḡuşsa yaḡdı / dèrneşüben bâṭıl **tedbīr** ḳılır emdi” (KY B4v15)

yaraḡ: Hazırlık.

“biti oḳup ḡalīn zāhir ḳıldıysa / züleyḡānı **yaraḡ** ḳılup köndürür emdi” (KY B28r15b); “**yaraḡ** eylese ḳul aḡa lāyık” (BH 80b21)

2.1.16.22. Şans, Kısmet, Talih

baḡt: *Far.* Talih, şans.

“mevlī vèrdi yūsufa devlet **baḡt** / fażl birle rüzī ḳıldı bu melik taḡt” (KY B51r2);

“yā benī ḳubeyle ḡānedānı **baḡtıḡız** açıldı” (BH 113b20)

behre-bendlik: *Far.+T.* Nasip, pay.

“yarlıkağıl yā raḥīm ben ḥaṭā ḳulı / raḥmetinden **behre-bendlik** umar ʔmdi”(KY B79r4)

devlet: *Ar.* Mutluluk, talih.

“**devletin** mülketin ben arturam / tāc taḥt memleket vērem ʔmdi” (KY B11v8)

→ 2.1.10.2. “Bağımsız olarak idare olunan ülke.”

devletsuzluk: *Ar.+T.* Mutsuzluk, talihsizlik.

“ey ʔmdi **devletsuzluk** maḥallesinde ḳutsuzluk ḥücesin yapmış” (BH 15b12-13)

fāl: *Ar.* Fal, uğur, baht.

“züleyḥā aydur yıraḳ ḳaldı benüm ilim / ay vay nēden ḡalat ḳıḳdı benim **fālım**” (KY B28v16)

ḥadeřān: *Ar.* Talihsizlik, kaza.

“ḳadīm durur **ḥadeřān** aḡa ʔrmes ḳādir durur” (BH 2a10)

ḳapu: Kısmet, kaynak, imkân.

“men ācize tevḥıḳ **ḳapusın** aḡu vērgil” (KY B3r6a); “ḥaḳ sübhānehu ve ta‘ālā bu dün iḡinde üç yüz **ḳapu** aḡar raḥmet **ḳapularından**” (BH 28b20-21)

→ 2.1.8.13.3. “Kapı.” // 2.1.9.14. “Huzur, kat.”

ḳutsuzluk: Mutsuzluk, talihsizlik.

“ey ʔmdi devletsuzluk maḥallesinde **ḳutsuzluk** ḥücesin yapmış” (BH 15b12-13)

nařīb: *Ar.* Kısmet, pay.

“dünyādan **nařībın** alanlara vaḳtı kelüp ölenlere nūr uḡmaḳ erzānı ḳı” (BH 3a8-9)

oḡur: Uğur, saadet.

“ne **oğurdur** ne **oğurdur** çeleb ağzında kığırmaq” (M I-3a)

rūzī: *Far.* Rızık, kısmet, nasip.

“ümīd-vār kim mevlī saña vere mülket / fażlı birle **rūzī** kıla saña ni‘met” (KY B4r12); “**rūzī** bërür meyl-i töhmet yok” (BH 3a17)

2.1.16.23. Hediye, İkram, Ağrlama

armağan: Hediye, bağış, ihsan.

“yūsuf aydur saña sundum **armağanı** / kıızıl yāķūtdur bilgil anı” (KY B47r5)

‘**arz** / ‘**arza:** *Ar.* Arz etme, sunma.

“aklı şişdi yatup uyku hīç uyumaz / ta‘ām ‘**arzına** kılurlar hergiz yemez” (KY B27r14); “melik-i bī-niyāz dergāhına ‘**arza** kılurlar istiğfār birle du‘ālarına icābet bulurlar” (BH 17a12-13)

‘**aṭā:** *Ar.* Bağış, ihsan.

“ol ṭāvus melā`ik peyk-i ḥāzret / kādir aña ‘**aṭā** kılmış ḳatı ḳuvvet” (KY B10v13); “ve ḳullar rūzīlerin kēñidür men yazuḳlu <ḳul>larıma ‘**aṭā** bahşış bërür men” (BH 13b9)

ayḳut: Karşılık, mükāfat.

“ne **ayḳut** kılayım kim çalap mēnüm tevbem ḳabül kıla” (BH 62a5)

bahşış: *Far.* Bağış, ihsan.

“ve ḳullar rūzīlerin kēñidür men yazuḳlu <ḳul>larıma ‘aṭā **bahşış** bërür men” (BH 13b9)

→ 2.1.8.11. “Bahşış, lütfedip verilen para.”

cāyize: *Ar.* Hediye, armağan, bahşış.

“ikinci ḳādir dūni nitekim aydur (...) dördünçi **cāyize** dūni durur” (BH 32a5-6)

hedāyā: *Ar.* Hediyeler.

“yūsuf aydı ‘atā kıldı qādir sübhān / bu **hedāyā** ol rūzī kıldı dēyür ėmdi” (KY B51r9)

ikrām: *Ar.* Konuğu ağırlama.

“yūsuf şiddīk sākīye **ikrām** kıldı / aydur bađa bu qazānı teđri vėrdi” (KY B49v2)

yād-gār / yāzigār: *Far.* Yadiğâr, hatıra.

“bu bilezük benden **yād-gār** olsun ėmdi” (KY B46v12b); “ümīd eyle duttum kim bizden şonra **yāzigār** qala” (BH 2b10)

2.1.16.24. Yolculuk, Göç, Yerleşim

barmaqlık: Varma, ulaşma.

“bu taqdīr idi **barmaqlığı** / zindāngāça melik leşker düzer ėmdi” (KY B50v3)

ikāmet: *Ar.* Bir yerde oturma, eğleşme.

“**ikāmet** bėrse ĥullet ĥil ‘at bėrse uçsuz kıyısuz mülket bėrse ĥicābsuz liqā rū ‘yet bėrse” (BH 30b22-23)

intiķāl: *Ar.* Bir yerden başka bir yere geçme, geçiş.

“uçmađ içindedür anıđ cānı / dūnyādan **intiķāl** kıldı ėmdi” (KY B59r6b)

ķāfile: *Ar.* Birlikte hareket eden topluluk.

“**ķāfile** durup döndi ol aradan / cümleleri yūsufi isterler ėmdi” (KY B19v16)

kervān: *Far.* Birbirini takip ederek giden insan ve/veya hayvan sürüsü.

“yūsufuđ ķardaşları tađda idi / baķup ol yazıda **kervān** ķördi” (KY B15v7)

köç: Göç. *krş.* **köçüg**

“fenā sarāyından beķā sarāyına **köç** kılırlar” (BH 30a4-5)

köçüg: Göç. *krş.* **köç**

“belkim bir sārāydan bir sārāya **köçüg** kıılurlar” (BH 30a3-4)

menāzil: *Ar.* Menziller, konaklama yerleri.

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc şābite ve tāli‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve eflāk ve **menāzil** ve kıurūnāt ve ihtirākāt ve harekāt ve sükūnāt ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve mevzū‘āt meşārık ve meğārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

menzil: *Ar.* İnilen yer, konaklama yeri.

“duğar oğlı bu **menzile** yene düşdi / va‘de yetdi tēp telim sewnür èmdi” (KY B14v12); “iki **menzil** yer kıalsa ve ol tā‘at zālimleri kim ğaflet birle uyımış bolur” (BH 18b7)

naql: *Ar.* Göç, taşınma.

“ya‘kūb nebī ken‘āna **naql** kııldı / ‘azīz yūsuf ağlayu kirü döndi” (KY B75v5)

rihlet: *Ar.* Göç, göçmek.

“melik duğar ol menzilden **rihlet** kııldı” (KY D24r6a)

sefer: *Ar.* Yolculuk.

“cebrā‘il uçmağ tapa **sefer** kııldı” (KY B11r7b); “mü‘minler ramazān ayında sökel bolsalar ve **seferde** bolsalar ne kıılsunlar” (BH 37b17-18)

2.1.16.25. Engel, Yasak

keyd: *Ar.* Menetme, durdurma.

“bu aḥvāl kıanzafere ma‘lūm oldu / züleyḥāya buşıban **keyd** kııldı” (KY B43v4)

→ 2.1.16.9. “Hile, aldatma.”

men‘: *Ar.* Durdurmak, yasaklamak.

“yehūdā hergiz dermān bolumadı / öğütlep anları **men‘** kıılumadı” (KY B9v4); “nefsümüzi aşdan şudan men‘ **kılur** erdük” (BH 27b6)

nehy: *Ar.* Engelleme, yasaklama, menetme.

“cevāb vèrdi mürüvvetlü yumşaq raķīķ / pend ü naşīhat vèrüp **nehy** kıılır èmdi”
(KY B38r8)

sedd: *Ar.* Set, engel.

“**sedd** ‘arab luğati içinde berkitmek bolur” (BH 10a14)

2.1.16.26. Bedel, Karşılık

bedel: *Ar.* Karşılık.

“atamıza ol düşñi sen yordun / bu kün anıñ **bedelidür** bilgil èmdi” (KY B7v5)

müzd: *Far.* Karşılık, mükâfat.

“bir kün oruç dutğıl dükelin dutmuşça **müzd** <ü> şevāb bulasın” (BH 12a2-3);
“gendü özlerini haţadan ırak dutalar tã iki cahān fażlin **müzdin** bulalar èmdi”
(FK 60a16)

2.1.16.27. Toplama/Toplanma, Bir Araya Getirme

cem´ / cemi´: *Ar.* Toplama, bir araya getirme.

“rif´at aņar vermiş idim cabbār / **cemi´** ķur´ān haţāsızın düzmiş èmdi” (KY B2r4); “üçünçi ‘osmān-ı ‘affān **cem´** kıılan ķur´ānı” (BH 4a10-11)

dèrşeşmeklik: Toplanma, bir araya gelme.

“bayramdan bayrama **dèrşeşmeklik** buyurdu” (BH 57b12-13)

mecmū´: *Ar.* Toplanmış, cem olunmuş.

“bir kün cümle cühūdlar **mecmū´** oldu / selām oğlı ‘abdullāh beyle keldi” (KY B78r9)

2.1.16.28. Düzen, Tertip, Sıra

düzün: Düzen, tertip.

“bu za´ıfıdan bende adı / rubāğı **düzün** içre dursa èmdi” (KY B79r2)

nevbet: *Ar.* Nöbet, sıra.

“ben kâdirven **nevbet** kaçan sewüşdürem / meded birle sizleri ben kawuşduram”
(KY B40v3); “kaçan **nevbet** bize kelse ĩmândan yarmağıl” (BH 3a9)

şaf: *Ar.* Sıra, dizi.

“yedi aqlâm berberesin koymak başrî ‘abkarî donlar diküp keymek yüz miñ **şaf**
yırtıcı alplar almak” (BH 145a11-12)

sâz: *Far.* Düzen, tertip, sıra.

“andan yūsuf bezetti taht-u bahtın / hem rāst eyledi ol **sâzın** sahtın” (KY B58r5)

2.1.16.29. Beraberlik, Ortaklık

ma‘iyyet: *Ar.* Beraberlik, yanında olma.

“mim birle ‘ayn tâzî dili içinde **ma‘iyyet** durur” (BH 6a16)

ortak: Ortak, müşterek.

“anuç ĩlmi durur buşmak yok (...) anuç mülkidür **ortak** yok” (BH 30b8-9);
“bir caharyek ve bir heştiyekden artuk vèrmeyeler kamuları **ortak** bola” (FK
65b5)

şirket: *Ar.* Ortak, ortaklık.

“ol ma‘niden uluğluğğa deginir sen / küfr **şirket** miñnetlerden kırtulur sen” (KY
B14v1); “ol ĩalıķ kim yaradur **şirke[t** yok]” (BH 3a16)

2.1.16.30. Bırakma, Ayrılma, Kaybolma, Yitme

terk: *Ar.* Bırakma, ayrılma. *krş.* **terük**

“dünyâyı **terk** eylemek ve ĩalkdan ayrılmaq” (BH 6b5-6)

terük: *Ar.* Terk, bırakma, ayrılma. *krş.* **terk**

“āĩir rāhat vèrdüğün **terük** kılmış sen / kıl çalap fermânına boy vèrmek kerek
ēmdi” (KY B70r14)

yava: Yitik, zayi.

“sağlar iken birisin **yava** kıldım / elimden kırtlar alıp kider emdi” (KY B5v13)

zāyi: Ar. Kaybolma, yitme.

“altı aylık rencim **zāyi**‘ oldu emdi” (KY B29r1b); “küçün yéttüginçe buyruğdan çıkmagil kim eyülerün renci haq katında **zāyi**‘ bolmas” (BH 16a16-17)

2.1.16.31. Edimsel Kavramlar

irsāl: Ar. Gönderme, sevk etme.

“biti oqup rızā vèrdi revā kördi / cevāb-nāme resül **irsāl** kıılır emdi” (KY B28r11)

kāyim: Ar. Ayakta, dik.

“ma‘rifet ağacuñ kökine meñzer nitekim ağacı boyı üzre **kāyim** dutan yer içindeki kök erse” (BH 6a1-2)

→ 2.2.6. “Her zaman var olan, Tanrı.”

keçmelik: Geçme, geçiş.

“ey dirīga yoqsa yetmiş yıl mı kin / **keçmeliği** yūsufumuñ dèyür emdi” (KY B12r3)

nişār: Ar. Saçmak, dağıtmak.

“altun kümüş yincü mercān **nişār** kııldı / hāş u ‘ām şād kıılıp yügürür emdi” (KY B50v11)

nüzül: Ar. İnme, iniş.

“kuyu üzre qovaların **nüzül** kııldı / yusūf anda baqup anı körer emdi” (KY B15r6)

öre / örü: Dik, ayağa kalkıp durmak, yükselmek.

“kardaşları cümlesi **öre** durdı / ikin ikin Yūsufa gene şordı” (KY B5r8); “bir koca er yerinden **örü** durdı ayıttı” (BH 11b19); “ayağın **örü** dursañız namāza” (FK 71a26)

şabb: *Ar.* Dökmek.

“**şabb** ‘arab luğati içinde ma‘nī dökmek bolur” (BH 15b5)

ta‘accül: *Ar.* Acele, acelecilik.

“**ta‘accül** birle yūsufa yeter mü sen / kardaşları temāşāya ilter emdi” (KY B7r3)

ta‘cīl: *Ar.* Acele, hızlandırma, çabuklaştırma.

“hazīne-dār hazīneye **ta‘cīl** vardı / hazīneni tolu māl körer emdi” (KY B32r3)

tekye: Dayanmak, yaslanmak.

“bular şaf şaf yastuğlar kosalar ve ol yastuğlar üzre **tekye** ursalar” (BH 54b23)

2.1.16.32. Diğer Kavramlar

‘aleyhi: *Ar.* Aleyh, hakkında, onun için, bir şeyin veya bir kimsenin karşısında olma.

“kim kuluğ fi‘li lehu ve **‘aleyhiden** daşdın degül” (BH 5b5-6)

āzmāyiş: *Far.* Deneme, tecrübe.

“şol sözine haqīkat inanmadı / **āzmāyiş** kılup yine bayık sorar emdi” (KY B54v9)

cemād: *Ar.* Cansız ve kurumuş olmak.

“ol aylar kim su toğdı sovuğ boldı **cemād** dedı ya‘nī cemād’l-evvel cemād’l-āhır” (BH 34a7)

hācetsuzluğ: *Ar. + T.* İhtiyaçsızlık.

“bir nicelere kaṭrān köñlek keyürelere (...) ve tā‘atların **hācetsuzluğ** yeline şavuralar” (BH 28a22-23)

halā: *Ar.* Boşluk, yokluk.

“berr ve bahır yok erdi uçmak ve tamu yok erdi **halā** ve malā yok erdi men yaluğuz tañrı bar erdüm” (BH 113a7-8)

hāşıl: *Ar.* Olan, ortaya çıkan, görünen.

“rahmānımdın murād yarı tilenmeyün mü / murād **hāşıl** kılmak aña geñes emdi” (KY B2v12); “müzd ü şevāb yemişin **hāşıl** kılğıl” (BH 41a11)

hilāf: *Ar.* Aykırı, karşıt, ters.

“yūsufu esirgedüñ müşfik kördüñ / va ‘dine **hilāf** kılduñ dërler emdi” (KY B9r5); “bu hüküm dañı ilkinke bāb mes’ elesi gibi durur hīç **hilāf** yok” (FK 69b12)

mamlıq: Emniyet, güvenlik.

“cümlesin tapuñuza ketürelim / hazretinde **mamlıq** kılsunlar emdi” (KY B13v5)

ibret: *Ar.* Genellikle kötü bir olaydan alınması gereken ders, uyarıcı sonuç.

“āñir benden cevr hañā ne bildüñüz / bu ‘**ibreti** dinlemeğa yarar emdi” (KY B8v7); “şun ‘ına ‘**ibret** közin baqğıl” (BH 4b13)

qaşd: *Ar.* Kasıt, bir işi bile bile yapmak.

“yarlı yūsuf yanlarınça yayan yeldi / qardaşları **qaşd** kılduğın beyān bildi” (KY B7r16b); “vaqtı bolsa **qaşd** kıılır cān işbı tenden çıqmağa” (BH 10a2)

mañlūq: *Ar.* Yaratılmış.

“şanem **mañlūq** şamed ħālıq qādir sübhān / zāhirdür şamede cümle nihān” (KY B39v11)

mu‘allaq: *Ar.* Asılı, havada.

“suw üzre **mu‘allaq** taş muħkem tuttı / yūsuf kelip ol taş üzre olturur emdi” (KY B11r4)

nev‘: *Ar.* Çeşit, cins, tür.

“cümleñizi **nev‘** birle öldüre idüm / bu heybeti körüp anlar qorqar emdi” (KY B67v14)

sened: Ar. Dayanılan veya dayanılacak olan şey.

“yemes içmes şameddür za‘iflere **seneddür**” (BH 5a11)

yokluk: Yokluk.

“vāy ol harām ve helāl kazandığımız assı kılmadı vāy eyü ‘amel **yokluğına**”
(BH 14a8-9)

zāmin: Ar. Tazmin eden, kefil olan.

“mūsī aña **zāmin** verdi rāzī oldu” (KY B77v16a)

zelel: Ar. Eksiklik, kusur.

“bu za‘if kuluğ dilin haṭā <vü> **zelelden** nisyān u halelden sen bekleğil” (BH 3a12-13)

2.1.17. Sayı Adları

İncelenen metinlerde geçen sayı adları; yalın, temel sayıları karşılayan Asıl Sayılar; varlıkların, kavramların sıra sayılarını belirten Sıra Sayıları; paylaşırma anlamı taşıyan veya kesir niteliğinde olan Üleştirme-Kesir Sayıları; gerçek değeri ve miktarı değil, ondan az fazla veya eksik bir niceliği gösteren ya da belgisizlik anlamı taşıyan sayılar Yaklaşıklık-Belirsizlik Sayıları ve topluluğu meydana getiren sayılar Toluluk Sayıları başlıkları altında değerlendirilmiştir.

2.1.17.1. Asıl Sayılar

altı: Altı.

“eger atlı aşar bolsa düni küni / **altı** ayda mısırğa yeterler emdi” (KY B27v11);

“vāhid lafzın Qur‘ān içinde **altı** yerde <yāz> kıldı” (BH 4b1); “eger iki oğul iki kız kalsa mālı **altı** ülü kıllalar” (FK 60b5)

altı miñ iki yüz altı: Altı bin iki yüz altı.

“ol **altı miñ iki yüz altı** āyet durur” (BH 23a18-19)

altı yüz: Altı yüz.

“nite degdi bu yaşamak kim ‘īsā birle mēnüm aramda **altı yüz** yıl keçdi” (BH 21b14-15)

altı yüz otuz: Altı yüz otuz.

“tārīhniñ hoş **altı yüz otuzundan** / bu za‘īf bu kitābnı düzdi ėmdi” (KY B79r10)

altmış: Altmış.

“haķīkat **altmış** yıl ‘ömrüñ qaldı / aña lāyık yarağıñ kılğıl ėmdi” (KY B76r15);

“mēnüm ümmetüm ‘ömri hoş **altmış** birle yétmiş arasında durur” (BH 51b1);

“ana ata bir kız qarındaşlara iki tir böle otuza urmuş gerek tā **altmış** bola” (FK 62a24-25)

beş / bēş: Beş.

“becīdd vėrdi ekini köp ekdürdi / **beş** yılğaça telim aşılk ekdürür ėmdi” (KY

B51v3); “ma‘rifet **bēş** harf durur (...)” (BH 6a16); “eger bir oğul birle üç kız

qalsa mālı **bēş** ülü kılalar” (FK 60b7)

bēş yüz: Beş yüz.

“andan altun tahta binüp köge ağdı **bēş yüz** yıl uçmaq içinde pāzişāh boldı” (BH 136a15)

beş yüz biñ: Beş yüz bin.

“terāziye **beş yüz biñ** altun koydı / altun barı yūsuf ağrı olmazėmdi” (KY B30v11)

biñ: Bin. *krş.* miñ

“**biñ** teve yük hazīne māl ketürdi / her birine qaravaş binmiş idi bir” (KY

B25v3); “ve ne eygölük kim kılur kul ramazān ayında eyler birin **biñe** yazar”

(BH 21a7-8)

biñ dört yüz: Bin dört yüz.

“ol yarmağniñ qameti hem ol vaqtin / **biñ dört yüz** yarmağ idi hem bir altun”

(KY B17v15)

biñ iki yüz: Bin iki yüz.

“anıñ ‘ömri **biñ iki yüz** yıl idi / ‘aķıbet yūsufı ol kördi emdi” (KY B10r10)

bir: Bir.

“zān-i şakar labānat **bir** öpkineñ diler men” (M VI-3b); “**bir** ķardaşım var idi yava ķıldım” (KY B13v8b); “ħaber bërür kim ‘ilm üç dürlü durur **bir** muħkem āyetler” (BH 4a13); “bir er ölse **bir** oğlı ķalsa mālı dükel ol oğula bolur” (FK 60a23)

→ 2.1.15.1. “Tek, vahdet.” // 2.2.8. “Aynı.” // 2.2.10. “Herhangi bir.”

doķsan: Doksan. *krş.* **toķsan**

“bularıñ başları sağışın bula ve farīze aşlına urmuş gerek tā **doķsan** bola” (FK 62a23-24)

dört: Dört.

“şüret bezesün anıñ saķfi arasına / eyle ķılsun **dört** dufar arasına” (KY B35v1); “**dört** şahābe iş bërdi aña dīn emānı” (BH 4a9-10); “eger bir oğul birle iki kız ķalsa mālı **dört** ülü ķılalar” (FK 60b6)

dört yüz: Dört yüz.

“**dört yüz** altınlug şā‘ kizlediñiz / buşıban öfke birle sözler emdi” (KY B66r8); “her kim berāt düninde **dört yüz** rek‘at namāz ķılur erse melik ta‘ālā ol ķula yüz ferişte bëribir” (BH 32a19-20)

èlig: Elli.

“aydur temām **èlig** yul turğıl dèdi / ol oğlanı almağa dèyür emdi” (KY B14v8)

hezār: *Far.* Bin.

“kendü elin yūsufuñ saçın örer idi / èginine **hezār** dürlü ton kiyürdü” (KY B42r14); “**hezār** dürlü ot yem çiçekler körinür” (BH 64a12)

iki: İki.

“mışır içre yavlağ kş ni ‘met oldu / **iki** yıl uuzluğ olur mdi” (KY B77v12);
“immā tağrıyı birlemek **iki** d[rl] durur” (BH 6a19-20); “gendü özlerini
hağadan ırağ dutalar tā **iki** cahān fağlin müzdin bulalar mdi” (FK 60a16)

iki miğ: İki bin.

“yine **iki miğ** mzd anuğ dvānına yazalar” (BH 61b8-9)

iki yüz: İki yüz.

“bir buuğı aşlığığ **iki yüz** altun mdi” (KY B58r4b)

iki yüz biğ: İki yüz bin.

“**iki yüz biğ** er aşar sağ yanında / yine **iki yüz biğ** dağı sol yanında” (KY
B52v5)

iki yüz yigirmi sekiz: İki yüz yirmi sekiz.

“degme birini on ikiye urmiş gerek tā **iki yüz yigirmi sekiz** bola” (FK 62a15-16)

đırđ: Kırk.

“altınđı şamulardan bk şuvvetl / **đırđ** erden şuvveti artuğ mdi” (KY
B30r15); “hurre şamle şıldı oluğ şamle içinde **đırđ** er kemişdi” (BH 76b1)

đırđ miğ: Kırk bin.

“ol bilezük řāf kıızıl altundı / **đırđ miğ** mışır kıızılına değer mdi” (KY B61r16)

miğ: Bin. *krş. biğ*

“tağı biğ şatır māl yükletdürem / **miğ** deve yk şarr zbā ola mdi” (KY B28r7);
“**miğ** dmen düşmen degül durur dştlaruğ bir şılına” (BH 11a8)

on: On.

“aldayuban ysufi ketürdiler / **on** şarındaş yığlaşu oturdılar” (KY B5r4b);
“ādemn başına tevbe tācın ilk **on** kninde vurdılar” (BH 16b16-17); “ol anda
bola kim bş l kıza vreler ve **on** l oğula vreler” (FK 60b21)

on beş / on bēş: On beş.

“andan şonra **on beş** künden beşir erdi / körer suwda bir ‘avrat ton yuvardı” (KY B73r1); “şa‘bān ayınuñ **on bēş** düni erdi cebra’il ‘aleyhi’s-selām maña keldi” (BH 32b17); “anı ‘avul kıllalar on üçe **on bēşe** on yēdiye degin” (FK 70b22)

on bir: On bir.

“azīz yūsuf temām **on bir** yaşar idi” (KY B3v1a); “andayuk kıllar bir yılıñ **on bir** ayı yazuk ma‘şiyet birle uyuz bolur” (BH 16a8-9)

on dört: On dört.

“degme oğula **on dört** ve degme kıza yēdişer bölē” (FK 62a17-18)

on iki: On iki.

“**on iki** sünek cümle yok boldacı / ét çürüp қаһşayu yatur emdi” (KY B38r16); “andan aḥşam birle yatsu namāzı arasında **on iki** rek‘at namāz kılsa degme iki rek‘atında bir kez selām bēre” (BH 12b7-8); “tā ona degin ve ne farīze **on ikiden** çıksa anı ‘avul kıllalar” (FK 70b21-22)

on iki biñ: On iki bin.

“**on iki biñ** er ile atlandılar / yūsufı almağa niyyetlendiler” (KY B23r11)

on sekiz: On sekiz.

“melik aydur **on sekiz** yarmaqım var” (KY B16v15a); “eger ana birle bir oğul bir kız kılsa māl **on sekiz** ülü kıllalar” (FK 60b19-20)

on sekiz miñ: On sekiz bin.

“**on sekiz miñ** ‘ālem yarattı kimseyi kendüzine yār kılmadı” (BH 2a12-13)

on üç: On üç.

“pes anlar mışıra ‘azm kıldı / **on üç** künde mışıra tēgerler emdi” (KY B56v5); “kur‘ān içinde **on üç** neseye mübārek dēdi” (BH 31a3-4); “anı ‘avul kıllalar **on üçe** on bēşe on yēdiye degin” (FK 70b22)

on yedi / on yēdi: On yedi.

“tāc urundı tahtğa ağdı yūsuf nebī / **on yedi** kün oldı ta‘ām hīç yemedim” (KY B13v9); “ol toķuş içinde **on yēdi** at degşürdi ķanđı at kim arsa andan düşerdi ķorıdı” (BH 77b6-7); “anı ‘avul ķılalar on üçe on beşe **on yēdiye** degin” (FK 70b22)

otuz: Otuz.

“**otuz** yaşar yigit oldı haķ haḃibi” (KY B51r4b); “ol yüz ferişteden **otuzı** ol ķula uçmaķ muştılar” (BH 32a20); “beşi altıya urmiş gerek tā **otuz** bola” (FK 62a23)

otuz altı: Otuz altı.

“ādem degme bir ayda üç kün oruç dutdı yılda **otuz altı** kün bolur” (BH 44b7-8); “eger ana birle iki oğul iki kız ķalsa māl **otuz altı** ülü ķılalar” (FK 60b21-22)

otuz bir: Otuz bir.

“**otuz bir** er ağdardı otuz ikinçi kendü düşdi” (BH 75b24-25)

otuz beş: Otuz beş.

“beş toķuza uralar tā **otuz beş** bola” (FK 62b4)

otuz sekiz: Otuz sekiz.

“degme birine **otuz sekiz** böle” (FK 62a16-17)

otuz üç miñ: Otuz üç bin.

“hīç ēksiksiz **otuz üç miñ** ērenlere / barçasındın ḥālıķ rāzī olsun ēmdi” (KY B2v4)

seb‘in: Ar. Yetmiş.

“havadan aņsuzdan bir ün keldi / diñlediye **seb‘in** deyür ēmdi” (KY B12r1)

sekiz: Sekiz.

“bu hadīs içinde şa‘bān oruçın dutanlara **sekiz** nese va‘de kıldı” (BH 26a10);
“degmesine üç on iki kıla **sekiz** oğula ve dört kıza” (FK 62a12)

sekiz biñ: Sekiz bin.

“azīz yūsuf binüp seyrān kılduğundan / **sekiz biñ** ‘ālem birle çıkar ėmdi” (KY B53v3)

sekiz miñ dört yüz yigirmi bir: Sekiz bin dört yüz yirmi bir.

“ol **sekiz miñ dört yüz yigirmi bir** āyet durur” (BH 23a16-17)

sekiz yüz: Sekiz yüz.

“ol **sekiz yüz** āyet durur” (BH 23a17-18)

seksen: Seksen.

“degme bir ulu yazuğ kılduğı için kul **seksen** yıl od içinde ‘azāb köre” (BH 23b6-7)

toğsan: Doksan. *krş.* **doğsan**

“üç ata anaları sağışlarına urşa **toğsan** bolur” (FK 62b4-5)

toğuz / toğuz: Dokuz.

“**toğuz** kardeş yūsufa tegeridi / yehūdā birle da‘vālaşur dërler ėmdi” (KY B9r3);
“üç kez üç **toğuz** bolur bu toğuzda her bir üçinüñ birisi ‘ayblu durur” (BH 17b16); “eger bir er ölse urağutı birle ana ata ve altı oğul ve **toğuz** kıızı kıalsa” (FK 62a18)

tört biñ dört yüz: Dört bin dört yüz.

“yüz biñ erden artuğ anıñ fazlı / **tört biñ dört yüz** mescid binā kılmış ėmdi” (KY B2r2)

törüt yüz: Dört yüz.

“andan bundan **törüt yüz** ‘avrat keldi / ol ‘avratlar dere keçüp oturur ėmdi” (KY B42r11)

üç: Üç.

“kulumızını **üç** dürlü ‘aybı vardur” (KY B16v5b); “irkilmiş yazukı yoymak için şeytân-ı la‘îni kovmak için **üç** kez aytalum (...)” (BH 3a2); “eger **üç** oğul kılsa mālın **üç** ülü kıllalar” (FK 60a25)

üç yüz: Üç yüz.

“hak sübhānehu ve ta‘ālā bu dün içinde **üç yüz** kapu açar” (BH 28b20-21)

üç yüz altmış: Üç yüz altmış.

“ol tün **üç yüz altmış** yol bî-hoş oldı” (KY K11v6a); “ay otuz künde bir kez degzinür <kün> **üç yüz altmış** künde yörendügin ay otuz künde yörenür” (BH 37b10)

üç yüz toksan: Üç yüz doksan.

“**üç yüz toksan** kişi yedi toydı / ni‘meti eksilmeyen kıalur emdi” (KY B23r2)

yedi / yèdi: Yedi. *krş.* **yeti**

“andan şonra **yedi** yıl dağı keçdi” (KY B29v4a); “kaçan regāyib düninde üç ülüden bir ülüsü keçse **yèdi** kat kökde **yèdi** kat yerde hîç ferişte kıalmas” (BH 12a9-10); “ana ata bir kıız kıarındaşları birle **yèdi** ana bir kıız kıarındaşı kıalsa” (FK 62a26)

yèdi yüz: Yedi yüz.

“anun şefā‘ati **yèdi yüz** kişiyi tamu odından āzāz kııla” (BH 13a1-2)

yèdi yüz otuz bès: Yedi yüz otuz beş.

“avul kıllalar **yèdi yüz otuz bès** buların aralarında darb kılgı” (FK 62b6)

yeti: Yedi. *krş.* **yedi / yèdi**

“keldüğüne pişmān oldıysa / **yeti** kapuğ bağlaban yapar emdi” (KY B36r10)

yetmiş / yètmış: Yetmiş.

“ya‘kūb aydur āh **yetmiş** yıl mı ken / āh yoksa **yetmiş** ay olur mu ken” (KY B12r2); “**yêtmiş** yıldan berü allāh adın aydursın eger dōst erseñ ketür nişān” (BH 4b11-12)

yetmiş iki: Yetmiş iki.

“üçünçi faşīh dillü şahīh sözlü / **yetmiş iki** dili temām bilür emdi” (KY B30r13)

yêtmiş miñ: Yetmiş bin.

“hakk üzere taķı yarlıgaya ol kuluñ **yêtmiş miñ** ulu yazuķların” (BH 23b4-5)

yigirmi: Yirmi.

“**yigirmi** otuz yıllık sağınç şanurlar” (BH 40b17)

yigirmi biñ: Yirmi bin. *krş.* **yigirmi miñ**

“**yigirmi biñ** kişi şehīd oldı / risāletin kören īmān ketürür emdi” (KY B25r9)

yigirmi dört: Yirmi dört. *krş.* **yigirmi törüt**

“ben uşal za‘īfdan bende adı / **yigirmi dört** raķam içre saldı bildi” (KY B79r3);
“ve ne farīze kim aşlı **yigirmi dört**den bolsa anı **yigirmi yēdiye** degin ‘avul kılalar” (FK 70b22-23)

yigirmi miñ: Yirmi bin. *krş.* **yigirmi biñ**

“yüz miñ **yigirmi miñ** peygāamberler dērneşdüğü kün durur” (BH 11b13-14)

yigirmi törüt: Yirmi dört. *krş.* **yigirmi dört**

“**yigirmi törüt** oğul aña rüzī kıldı / her birisi dewlet iyesi olur emdi” (KY B31v7)

yigirmi yēdi: Yirmi yedi.

“ve ne farīze kim aşlı **yigirmi dört**den bolsa anı **yigirmi yēdiye** degin ‘avul kılalar” (FK 70b22-23)

yüz: Yüz.

“öldürür **yüz** sü eri kimdür ol alp arslan” (M IV-1b); “her kim berât düninde dört yüz rek‘at namâz kılar erse melik ta‘âlâ ol kıla **yüz** ferîşte bëribir” (BH 32a19-20)

yüz biğ: Yüz bin. *krş.* **yüz miğ**

“**yüz biğ** êrden artuğ idi ħazînesi” (KY B26v2a)

yüz biğ bir: Yüz bin bir.

“ol **yüz biğ bir** âyet durur” (BH 23a15)

yüz miğ: Yüz bin. *krş.* **yüz biğ**

“**yüz miğ** hezâr ‘asker içre siyâsetdâr” (KY B2r5b); “**yüz miğ** hezârân dürüd ve şalavât ve selâm ve taĥiyyât muĥammed muştafâ üzre” (BH 2b2)

yüz on dört: Yüz on dört.

“**yüz on dört** süre kökden melik indürdi / ħur‘ân cülâbı birle muĥammedi ħandurdi” (BH 65b22-23)

yüz yigirmi: Yüz yirmi.

“ya‘ħûb aydur **yüz yigirmi** yaşım durur” (KY B74v5a)

2.1.17.2. Sıra Sayıları

altınç / altınçı: Altıncı.

“kendüleri ħul oldılar **altınçı** yıl” (KY B51v12a); “**altınçı** el-baħara sûretinde yâz kıldı ħavluhu ta‘âlâ (...)” (BH 4b8); “**altınç** nice er durur kim mîrâş bulurlar ħilâfsız” (FK 64b6)

beşinçi / bëshinçi: Beşinci.

“**beşinçi** yılduz adı ħâbus idi” (KY B4r5a); “dördünçi süçi içicileri **bëshinçi** ribâ yèyicileri altınçı zinâ kılgucıları” (BH 29a1)

doğsınç / doğuzunçı: Dokuzuncu. *krş.* **toğuzunçı**

“**doğuzunç** ‘īsāya mübārek dēdi” (BH 31a9-10); “**doğsınç** kaç mesele durur ‘abdullah bin mes‘ūd yārānlarını h̄ilāf kılmış durur” (FK 64b8)

dördünç / dördünçi: Dördüncü. *krş.* **törtünç**

“**dördünç** ‘aliyy-i murtażā tağrı arslanı” (BH 4a11); “**dördünç** ata anasından ve ol kim farīze idisinden bolur” (FK 63a15-16)

evvel: *Ar.* İlk, birinci.

“resūl aydur **evvel** yulduz adı meyyān idi” (KY B4r3a)

→ 2.2.9. “Önce.”

ikinç / ikinçi: İkinci.

“**ikinçi** terāzüye kümüş koyğıl” (KY B30v8b); “**ikinçi** ‘ömer-i hattāb düşmenler kıranı” (BH 4a10); “**ikinç** ata bir kız qarındaşı ve ana bir kız qarındaş birle” (FK 63a14)

ilk / ilkininç: Birinci, baştaki.

“ya ‘kūb aydı **ilk** sözüñüz datlu keldi” (KY B60r1a); “**ilki** ebū bekri’ş-şiddīk ‘ālemden artuğ ĩmānı” (BH 4a10); “**ilkininç** su’āl ol durur kim diri diriden mīrās dutar” (FK 64b10)

→ 2.2.9. “Birinci olarak, en başta, en önce.”

on birinç / on birünçi: On birinci.

“**on birünçi** yulduz adı ferruh idi” (KY B4r8a); “**on birinç** zeytūn ağacına mübārek <dēdi>” (BH 31a11)

on bēşinç: On beşinci.

“yine **on bēşinç** dün şefā‘at kıldı” (BH 32b5)

on dördünç: On dördüncü. *krş.* **on törtünç**

“yine **on dördünç** dün şefā‘at kıldı” (BH 32b3-4)

on ikinci: On ikinci.

“**on ikinci** yūsufi ğayib durur” (KY B46r16a); “**on ikinci** beytū’l-maḳḳise mübārek dēdi” (BH 31a12)

on dördünçü: On dördüncü. *krş.* **on dördünçü**

“hemān-dem **on dördünçü** tolung ay toĝdı / beñzi nūrı köşki rüşen kılung emdi” (KY B28v3)

onunç / onunçı: Onuncu.

“**onunçı** seniñ adın ğarīb dēdim” (KY B65r5b); “**onunçı** muḥammed muştafāya mübārek dēdi” (BH 31a10); “**onunç** bir er evinden çıksa ğirü gelme ve kimerse bilme” (FK 64b8-9)

on üçünçü: On üçüncü.

“eyyāmu’l-beyz ya’ī dūkel ayuñ **on üçünçü** on dördünçü on beşinçü küni durur” (BH 44a19)

otuz ikinci: Otuz ikinci.

“otuz bir er aḥḳardı **otuz ikinci** kendü düşdi” (BH 75b24-25)

sekisinç / sekizinçü: Sekizinci.

“**sekizinçü** yılduz adı muḥiṣ bayıķ emdi” (KY B4r6b); “**sekizinçü** mūsā buķ’asına mübārek dēdi” (BH 31a9); “**sekisinç** kaç mesele durur ‘abdullah bin ‘abbās yalvaç yārānlarına ferāizde ḥilāf kılmış durur” (FK 64b7)

toķuzunçü: Dokuzuncu. *krş.* **doķsinç / doķuzunçü**

“**toķuzunçüsünüñ** adın ferīd dēdim” (KY B65r5a)

törtünçü: Dördüncü. *krş.* **dördünç / dördünçü**

“**törtünçü** yılduz adı zülfeķār biliñ emdi” (KY B4r4b)

üçünç / üçünçü: Üçüncü.

“**üçünçi** kün ‘arūs şehrine anlar kirdi” (KY B23v7a); “**üçünçi** ‘osmān-ı ‘affān cem ‘kılan kūr’ānı” (BH 4a10-11); “ve **üçünç** ata bir er kārındaş ve kız kārındaş yā ana” (FK 63a15)

yedinç / yèdinçi / yedünçi: Yedinci.

“**yedünçi** yılduz adı ‘amud idi” (KY B4r6a); “**yèdinçi** ibrahīm birle oğlanlarına mübārek dèdi” (BH 31a8); “**yedinç** kaç urağut durur mīrās bulurlar hilāfsız” (FK 64b6-7)

yigirmi yèdinçi: Yirmi yedinci.

“bu kün receb ayına **yigirmi yèdinçi** kün durur” (BH 14b21-22)

2.1.17.3. Üleştirme-Kesir Sayıları

altıda bir: Altıda bir.

“iki oğlı birle anası kalsa anaya **altıda bir** véreler” (FK 60b13)

bir buçuğ: Bir buçuk.

“**bir buçuğı** aşılkıñ iki yüz altun emdi” (KY B58r4b)

birer: Birer.

“cümlemiz **birer** oğ atduğ idi” (KY B12v2b)

buçuğ: Buçuk, yarım.

“bir kün için **buçuğ** şā‘ buğday yoksula şadağa bérün” (BH 46b9-10)

caharyek: *Far.* Dörtte bir.

“bir **caharyek** ve bir heştiyekden artuğ vérmeyeler kāmuları ortağ bola” (FK 65b5)

dörtlü: Dörder.

“ama bu iki seyek idileri **dörtlü** kişi durur” (FK 63b13-14)

dörtte bir: Dörtte bir.

“ve ol **dörtte birisi** dünyā durur kim ıulunı keıüdi durur” (BH 6b3); “eger bir er ölse uraıut birle ‘aşabası ıalsas māl **dörtte bir** uraıuta vèreler” (FK 65b3)

heştiyek: *Far.* Sekizde bir.

“bir caharyek ve bir **heştiyekden** artuı vèremeyeler ıamuları ortaıı bola” (FK 65b5)

ikişer: İkişer.

“**ikişer** altunnı duta keldi” (KY B24v16b); “yine aylar sultānı ramaıān ayı durur kim degme birünün **ikişer** sultānı bar” (BH 17a5-6)

onar: Onar.

“onunıı kün **onar** altun temām oldı” (KY B25r4b)

sekizde bir: Sekizde bir.

“ne farıze kim anda **sekizde bir** bolsa” (FK 62b13)

seyek: *Far.* Üıte bir.

“iki ana ata bir ıız ıarındaşlara iki **seyek** vèreler” (FK 67b3)

şeşyek: *Far.* Altıda bir.

“eger ata ana ve bir oıul ıalsas iki **şeşyek** ya‘nı iki kez altıda bir ata anaya vèreler” (FK 61b13-14)

üıde bir: Üıte bir.

“‘abdullah bin ‘abbās ayur ana anasına **üıde bir** vèreler ayruıın ataya vèreler” (FK 69a5)

üı (...den) biri: Üıte bir.

“māl **üı ülüden biri** anaya bèreler” (FK 61a7)

yèdiřer: Yedişer.

“degme oıula on dört ve degme ııza **yèdiřer** bölè” (FK 62a17-18)

yigirmi dörtlü: Yirmi dörder.

“ller idileri **yigirmi dörtlü** kişiler bolur” (FK 63b13)

2.1.17.4. Yaklaşıklık-Belirsizlik Sayıları

dmen: Büyük küme, yığın; on binlerce. *krş.* **tümen**

“miğ **dmen** düşmen degül durur dstlaruğ bir kılmıça” (BH 11a8)

hezrn: *Far.* Binlerce.

“**hezrn** fern anlara olsun mdi” (KY B2v10b); “yüz miğ **hezrn** drd ve şalavt ve selm ve taہıyyt muہammed muştafa üzre” (BH 2b2)

tümen: Büyük küme, yığın; on binlerce. *krş.* **dmen**

“sansız **tümen** ml hazne yk ketrdm” (KY B25v16a); “nitekim nlfer ve reyہn ve lle-i nu‘mn ve bdne-i gv-zebn ve haہm-yi sipendn ve kişnz ve kkiz ve kh ve ksn ve kevz ve genden isfinc haşhaş ca‘ferne bilek müşk ve mş ve ysemn ve şenbelz ve mürd ve merzencüş ve cevz-i by bbnec hellec ve nergis ve şekkl ve karanful ve ssen ve sünbül ve bg ve bstn ve gl ve ayır ve beylek iek ve çümen taہı mundayuķ yüz miğ **tümen**” (BH 64a13-17)

yüzlerce: Yüzlerce.

“nice **yüzlerce** ol kn kara dartalar” (BH 28a14)

2.1.17.5. Topluluk Sayıları

cft: Çift.

“ol namazlar durur kim rek‘atları **cft** durur” (BH 66b23)

→ 2.1.9.7. “ift, eş.”

ikevle: Her ikisi.

“zr kim **ikevlesi** cn gzsı durur” (BH 39a17-18); “eger iki yrden berber ıkşa artuķ egsk bolmas **ikevlesiniğ** kavli müşkil durur” (FK 64a13-14)

ikile: Her ikisi.

“dīne aydur esirgemeñ yetürünj dër / şart kıluþ **ikilesi** urar emdi” (KY B7v13)

ikiz: İkiz.

“erkeklü dişilü dükeli **ikiz** erdi” (BH 48b2)

onala: Onu birlikte.

“anlar aydur yā baba çok araduğ / **onalamız** ol arada çok istedük” (KY B12v10)

üçevle: Üçü birlikte.

“dīv dünyā nefis taķı hem düşmenüñ **üçevlesi**” (BH 11a3)

yedile: Yedisi birlikte.

“yene kördim yedi şıgır yavlağ za ‘if / **yedilesi** yavlağ arıķ olmış taħķīķ” (KY B48v6)

2.1.18. Varlıkların Olma ve Bulunmaları

Varlıkların Olma ve Bulunmaları başlığı altında varlıkların varoluşlarını, mevcudiyetlerini ifade eden sözler metinlerde tespit edilip incelenmiştir.

bar: Var, mevcut. *krş.* **var**

“ey dirīga **bardur** bende bir ‘azīz cān” (KY B20v8a); “**bar** erdi kāyim zātı birle kimse anı **bar** kılmadı” (BH 2a12); “basa oğul oğlı nice kim asra bolsa eger kızları daħi **bar** bolsa ‘aşaba bolur” (FK 63a19)

barlıg: Varlık, var olma durumu, mevcudiyet.

“ilk kıllarına kendü **barlıgın** bildürdi” (BH 3b7)

hāzır: *Ar.* Hazır, huzurunda, mevcut.

“peyk-i hāzret hemān-dem **hāzır** keldi” (KY B3v13b); “her kim köñül közi birle tañrıyı **hāzır** körmese tã‘at kılmak aña ağır bolur” (BH 5a14-15)

var: Var, mevcut. *krş.* **bar**

“rasīd turkam u bācihrahāy gul **vardı**” (M IX-1a); “andın şonra ezgi ‘oşmān-ı şehīd **var**” (KY B2r3a); “gendü kızı **var** yérde oğul kızına bir şeşyekden artuq vèrmeyeler” (FK 66b19)

2.2. Özel Adlar ve Dil Bilgisi Öğeleri

Bu başlık altında bir kişiye, benzerlerinden farklı özellik taşıyan varlığa veya topluluğa verilen adlar ve sözlerin yapı, kavram, görev bakımından durumları metinlerde saptanarak aşağıdaki sınıflandırmalara göre tetkik edilmiştir.

2.2.1. Kişi Adları (Lakap ve Unvanlarıyla)

Metinlerde geçen kişi adları varsa lakap ve unvanlarıyla birlikte Peygamber, Halife Adları; Hükümdar, Sultan, Kral, Yönetici Adları; Din Büyükleri, Sahabe, Evliya Adları; Sanatçı (Şair, Yazar), Düşünür Adları ve Diğer Kişi Adları başlıkları altında ele alınmıştır.

2.2.1.1. Peygamber, Halife Adları

âdem: Hz. Âdem, semavi kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamber.

“ma‘nī bu durur kim ibni ‘abbāsdan rivāyet durur kim **âdem** ‘aleyhi’s-selām ayıttı” (BH 13b2-3)

aḥmed: Hz. Muhammed’in adlarından biri.

“andın şonra anıḡ dostı muḥammede / peygāamberler güzīdesi ol **aḥmede**” (KY B1v5)

‘ali: Hz. Ali, dört büyük halifeden dördüncüsü.

“‘oşmānı ūrdi şehri alıcınḡ kıldı **‘aliyi** ūrdi resūlünḡ mubārizin kıldı” (BH 25a23)

→ 2.2.1.3. “*Ferâiz Kitâbi*’nda adı geçen fıkıh âlimlerinden biri.” // 2.2.1.4. “Hayatı hakkında pek bilgi bulunmayan ve Harezmlî bir Oğuz Türkü olduğu düşünülen, *Kıssa-i Yûsuf*’un şairi.”

‘ali kerrār: Hz. Ali’nin lakaplarından biri. *krş.* **‘aliyy-i murtażā, şāhib-i zu’l-fikār**

“andın şonra haşem-g̃ir ‘**ali kerrār** / yüz miñ hezār ‘asker içre siyāsetdār” (KY B2r5)

‘**aliyy-i murtażā**: Hz. Ali’nin lakaplarından biri. *krş.* ‘**ali kerrār, şāhib-i zu’l-fikār**

“dördünçi ‘**aliyy-i murtażā** tañrı arslanı” (BH 4a11)

dāvud: Hz. Dāvūd, İsrailoğulları’na gönderilen ve kendisine Zebur verilen peygamber.

“üçünçi **dāvuda** inanup zebūr oqımış müzdin bulğa” (BH 23a17)

ebā bekr: Hz. Ebûbekir, dört büyük halifeden birincisi.

“**ebā bekr**i ürdi imāmuñ kıldı ‘ömeri ürdi dīne yāriciñ kıldı” (BH 25a22-23)

ebū bekri-ş-şiddīk: Hz. Ebûbekir’in lakaplarından biri. *krş.* **şāhib-i ğār, şiddīk-i şāhib-ġār**

“ilki **ebū bekr**i-ş-şiddīk ‘ālemden artuq imānı” (BH 4a10)

eyyüb: Hz. Eyyûb, Kur’an’da adı geçen peygamberlerden biri.

“tañrı ‘azze ve celle anı yūsuf körk ile qopara daqı **eyyüb** peygāamber müzdin sevābın berge” (BH 26a4-5)

halīl: Hz. İbrâhim’in lakaplarından biri. *krş.* **halīl ibrahīm, halīlu’llāh, ibrahīm halīl**

“**halīl** üçün odı büstān kıldı emdi” (KY B9r13b); “**halīli** ürdi millet içinde atañ kıldı” (BH 25a15)

halīl ibrahīm: Hz. İbrâhim’in lakaplarından biri. *krş.* **halīl, halīlu’llāh, ibrahīm halīl**

“dedesi ishāq sawçı dīn tañbībi / rabb-ı **halīl ibrahīm** çıkar emdi” (KY B3r12)

halīlu’llāh: Hz. İbrâhim’in lakaplarından biri. *krş.* **halīl, halīl ibrahīm, ibrahīm halīl**

“**halīlu’llāh** fer’ine bid’at qatmaq / ma‘āza’llāh ol revā degül emdi” (KY B39v14)

ibni ishāq: Hz. Yakûb’un lakaplarından biri. *krş.* **isrā’îl, isrā’îl’ullāh**

“dārü'l-mahzûn maķâmında **ibni ishâķ** / ibni yemen dīdārıġa yavlaķ müştāk”
(KY B40v1)

ibrâhîm: Hz. İbrâhim, Hz. Yûsuf'un büyük dedesi.

“**ibrâhîm** 'imâmesin başına çaldı / ismâ'îl kemerini kuşandurdu” (KY B6v10);
“**ibrâhîme** ĥullet ĥil'atin orta on küninde keyürdiler” (BH 16b17)

ibrâhîm ĥalîl: Hz. İbrâhim'in lakaplarından biri. *krş.* **ĥalîl, ĥalîl ibrâhîm, ĥalîlu'llâh**

“munuġ ulu dedesi **ibrâhîm ĥalîl** / ĥalîl seniġ emriġe muġî' oldı” (KY B9r12);
“nitekim aydur **ibrâhîm ĥalîl** kibi ve aşĥâbu'l-kehf kibi ve muĥammed muştafâ kibi” (BH 7a10-11)

idrîs: Hz. İdrîs, Kur'an'da adı geġen peygamberlerden biri.

“**idrîs** peygâmbere uçmaķa bu kün içinde aġdurdılar” (BH 73b13)

îsâ: Hz. İsâ, Kur'an'da adı geġen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber.

“ben bir erven 'îsâ kavminden ve ben meryeme tapu kılmışvan” (BH 21b11)

ishâķ: Hz. İshak, Hz. İbrâhim'in oġlu.

“dedesi **ishâķ** sawġı dîn tabîbi / rabb-ı ĥalîl ibrâhîm çıkar emdi” (KY B3r12)

ismâ'îl: Hz. İsmâil, Hz. İbrâhim'in oġlu.

“ĥalîl odı büstân olduġunu / **ismâ'île** koġ ġurbân keldüġünü” (KY B670r15); “yâ **ismâ'îl** babaġ seni ġanġa iltür” (BH 71a1)

isrâ'îl: Hz. Yakûb'un lakaplarından biri. *krş.* **ibni ishâķ, isrâ'îl'ullâh**

“**isrâ'îlden** yûsufi dilediler / bizümle beyle varsun dërler emdi” (KY B5v5)

isrâ'îl'ullâh: Hz. Yakûb'un lakaplarından biri. *krş.* **ibni ishâķ, isrâ'îl**

“aydur ilkin yazġıl bismillâh / anda kezin yazġıl **isrâ'îl'ullâh**” (KY B69r11)

ķâtil-i küffâr: Hz. Ömer'in lakaplarından biri. *krş.* ‘**ömer ĥatġâb, ömer ĥatġâb oġlu**

“ķoldaşı ‘ömer-i ĥatġâb **ķâtil-i küffâr**” (BH 19b2)

kelīm: Hz. Mûsâ'nın lakaplarından biri. *krş.* **mûsâ kelīm / mûsî kelīm**

“**kelīmi** ürdi qarındaşuñ kıldı” (BH 25a16)

mu'aviye: Muâviye, Emevi hilafetinin kurucusu.

“ol zamâne içinde **mu'aviye** dımışk ili pāzişāhı erdi” (BH 75a8-9)

muḥammed: Hz. Muhammed, son peygamber.

“ol cühūd bu kavile rāzī oldı / **muḥammed** yulduz adın a'lem kıldı” (KY B4r1);

“yüz miñ hezārān dūrūd ve şalavāt ve selām ve taḥiyyāt **muḥammed** muştafā üzre” (BH 2b2); “tañrı 'azza ve celle buyruñınca yalvaç **muḥammed** muştafā kavlince kısmet kılalar” (FK 60a15-16)

muḥammed-i muḥtār: Hz. Muhammed'in lakaplarından biri.

“ol 'ālem fañrı **muḥammed-i muḥtār** eyle beyān kılur kim (...)” (BH 19b6)

mûsâ / mûsî: Hz. Mûsâ, İsrailoğulları'na gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen peygamber.

“ol arada **mûsî** sawçı anda keldi / ḥaḳīkat fir'avn anı dërler emdi” (KY B77r4);

“yā rūḥa'llāh menüm içümde bir er bar **mûsâ** kavminden qalmış durur” (BH 22a7-8)

mûsâ kelīm / mûsî kelīm: Hz. Mûsâ'nın lakaplarından biri. *krş.* **kelīm**

“ol vaḳt kim **mûsî kelīm** anda keldi” (KY B77v13b); “üçinçi qurbet dünü durur ol **mûsâ kelīmüñ** durur” (BH 31b25)

muştafā / muştafi: Mustafa, Hz. Muhammed'in adlarından biri.

“andın şoñra şiddīk-ı şāhib-gār / gār içre **muştafi** tutdı anı yār” (KY B1v7); “yüz miñ hezārān dūrūd ve şalavāt ve selām ve taḥiyyāt muḥammed **muştafā** üzre” (BH 2b2); “tañrı 'azza ve celle buyruñınca yalvaç muḥammed **muştafā** kavlince kısmet kılalar” (FK 60a15-16)

nūḥ: Hz. Nūh, büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi tufan ile helak edilen peygamber.

“aydur dilek mēnüm durur cebrā’ilūn mīkāyilūn degül isrāfīlūn degül ‘azrāyilūn degül ādemūn degül **nūḥuḡ** degül ibrahīmūn degül” (BH 24b5-6)

‘**osmān**: Hz. Osman, dört büyük halifeden üçüncüsü.

“‘**osmān**ı ürdi şeh̄r alıcıḡ kıldı ‘aliyi ürdi resūlūn mübārizin kıldı” (BH 25a23)

‘**osmān-ı affān**: Hz. Osman’ın lakaplarından biri. *krş.* ‘**osmān-ı şeh̄d**, **şeh̄d-i dār**

“üçünçi ‘**osmān-ı affān** cem ‘ kılan ḡur’ānı” (BH 4a10-11)

‘**osmān-ı şeh̄d**: Hz. Osman’ın lakaplarından biri. *krş.* ‘**osmān-ı affān**, **şeh̄d-i dār**

“andın şonra ezgi ‘**osmān-ı şeh̄d** var / anıḡ vaşfın ḡur’ān içre ögdi cabbār” (KY B2r3)

‘**ömer**: Hz. Ömer, dört büyük halifeden ikincisi.

“‘**ömer** rażıya’llāhu ‘anhu aydur eger sen anı ayıtsaḡ ol maḡa kızıl deveden sevgülürek erdi dēdi” (BH 6a13-14)

→ 2.2.1.3. “*Ferāiz Kitābi*’nda adı geḡen fıkıḡ ālimlerinden biri.”

‘**ömer-i ḡaṡṡāb**: Hz. Ömer’in lakaplarından biri. *krş.* **ḡātil-i küffār**, ‘**ömer ḡaṡṡāb oḡlu**

“ikünçi ‘**ömer-i ḡaṡṡāb** düşmenler kıranı” (BH 4a10)

‘**ömer ḡaṡṡāb oḡlu**: Hz. Ömer’in lakaplarından biri. *krş.* **ḡātil-i küffār**, ‘**ömer-i ḡaṡṡāb**

“andın şonra ‘**ömer ḡaṡṡāb oḡlu** / ‘ālem içre meşhürdur anıḡ ‘adli” (KY B2r1)

rūḡa’llāh: *Ar.* Hz. İsa’nın lakaplarından biri.

“yā **rūḡa’llāh** mēnüm içümde bir er bar müsā ḡavminden ḡalmıḡ durur” (BH 22a7-8)

şāḡib-i ḡār: Hz. Ebūbekir’in lakaplarından biri. *krş.* **ebū bekri’ş-şiddīḡ**, **şiddīḡ-ı şāḡib-ḡār**

“ḡarīblikda işi ebū bekri’ş-şiddīḡ **şāḡib-i ḡār**” (BH 19b2)

şāḡib-i zu’l-fikār: Hz. Ali’nin lakaplarından biri. *krş.* ‘**ali kerrār**, ‘**aliyy-i murtażā**

“karındaşı ‘aliyy-i murtaşā **şāhib-i zu’l-fikār**” (BH 19b3)

şiddīk-ı şāhib-gār: Hz. Ebûbekir’in lakaplarından biri. *krş.* **ebû bekri’ş-şiddīk, şāhib-i gār**

“andın sonra **şiddīk-ı şāhib-gār** / gār içre muştafī tutdı anı yār” (KY B1v7)

süleymān: Hz. Süleyman, Hz. Dâvûd’un oğlu, İsrailoğulları’na gönderilen hükümdar-peygamber.

“birisi ol yüzügi yutmış idi / ol yüzük **süleymānıñ** bayıķ ėmdi” (KY D23v12);

“**süleymān** peygāamber hüdhüdi ‘acebraķ erdi dükel hüdhüdler arasında” (BH 51a5-6)

şamson: Şamson, bazı müfessirlerce peygamber olduğu düşünölen kişi.

“bir nice müfessirler aydurlar kim bir peygāamber bar erdi adı **şamson**” (BH 51b10-11)

şehīd-i dār: Hz. Osman’ın lakaplarından biri. *krş.* ‘**osmān-ı ‘affān, ‘osmān-ı şehīd**

“rāzdaşı ‘osmān-ı ‘affān **şehīd-i dār**” (BH 19b3)

‘**uzeyr:** Üzeyir, Kur’an’da adı geçen, peygamber olup olmadığı tartışmalı kişi.

“taķı ‘**uzeyr** peygāamber eşegi ‘acebraķ durur eşekler içinde” (BH 51a3-4)

yaḥyā: Hz. Yahyâ, Kur’an’da adı geçen ve İsrailoğulları’na gönderilen bir peygamber.

“yā zekeriyyā **yaḥyāy** saña muştuladuķ sevingil” (BH 40a9)

ya’kūb: Hz. Yakûb, Hz. İbrâhim’in torunu, Hz. Yûsuf’un babası ve İsrailoğulları’nın atası olan peygamber.

“cihān içre kıpmış idi yûsuf nebī / atası **ya’kūb** nebī ḥaķ ḥabībi” (KY B3r11);

“köñlek kelmeği **ya’kūb** közin açdı yûsufi körmegin kıygu köñlinden kiderdi” (BH 16a1-2)

yezīd: Yezīd bin Muâviye, Emevilerin ikinci halifesi.

“**yezīdüñ** bir kıulı bar şibir adlu üsüm başı erdi” (BH 75b1-2)

yūnus: Hz. Yūnus, Kur'an'da adı geçen bir peygamber.

“ol ikisi kerāmetlü koptu id / birisi **yūnusı** yutmuş idi” (KY D23v11); “bēşinçi **yūnusı** ‘aleyh’s-selām balık karnından kurtardı” (BH 73a4-5)

yūsuf: Hz. Yūsuf, Hz. Yakūb’un oğlu, İsrailoğulları’na gönderilen bir peygamber.

“kardaşınız **yūsuf** bir düş kormuş / on bir yulduz ay kün aña secde kılmış” (KY B4v12); “**yūsuf** adın kamu işitti velākin haqīkat işitmek zeliḥā işitti” (BH 4b9-10)

yūsuf şiddīk: Hz. Yūsuf’un lakaplarından biri.

“ben erür men ya kūb oğlu **yūsuf şiddīk**” (KY B31r12b)

zekerıyyā: Hz. Zekerıyyā, Kur'an'da adı geçen ve İsrailoğulları’na gönderilen bir peygamber.

“yā **zekerıyyā** yahyāyı saña muştuladuk sevingil” (BH 40a9)

2.2.1.2. Hükümdar, Sultan, Kral, Yönetici Adları

alp arslan: Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya gelişlerini ve mücadelesini yöneten askeri komutan ve Büyük Selçuklu Devleti’nin ikinci sultanı olan hükümdar.

“öldürür yüz sü eri kimdür ol **alp arslan**” (M IV-1b)

‘armuḡ: Hz. Yūsuf’un babasıyla buluşup görüşmesi sırasında ortaya çıkan yönetici.

“melik reyyān yūsufa gene şordı / ‘**armuḡ** nete benüm bu ḥāl oldı” (KY B75r2)

kanzafer: Hz. Yūsuf’un vezirliğini yaptığı hükümdar.

“ol vaḡt mışır meliki **kanzafer** idi” (KY B28r10a)

nemrūd-cāḡil: Hz. İbrāhim döneminde tevhid inancının karşısındaki siyasal otoriteyi simgeleyen ve Hz. İbrāhim’i ateşe atan efsanevî kral.

“munuḡ ulu dedesi ibrahīm ḡalīl / oda attı anı ol **nemrūd-cāḡil**” (KY B9r12)

melik reyyān: Hz. Yūsuf zamanındaki Mısır hükümdarı. *krş.* **reyyān**

“**melik reyyān** tapusına ḥāzır keldi / yūsufdan reyyāna keyd kıldı” (KY B43r12)

muş‘ab: Hz. Yûsuf zamanındaki Mısır hükümdarı Melik Reyyân’ın oğlu, Mısır hükümdarı. *krş.* **muş‘ab oğlu velīd**

“bir neçeler aydur anıñ oğlu **muş‘ab** kıaldı / iki yüz yıl mısır içre melik oldı” (KY B77r5)

muş‘ab oğlu velīd: Hz. Yûsuf zamanındaki Mısır hükümdarı Melik Reyyân’ın oğlu, Mısır hükümdarı. *krş.* **muş‘ab**

“ol t̄agīniñ oğlu fir‘avn la‘īn oldı / **muş‘ab oğlu velīd** ana d̄erler ėmdi” (KY B77r6)

reyyān: Hz. Yûsuf zamanındaki Mısır hükümdarı. *krş.* **melik reyyān**

“ḥabbāz ile sākīni antlaşdurdı / **reyyāna** ağı v̄erün̄ d̄eyür ėmdi” (KY B43v15)

→ 2.1.2.1. “Bir yıldız adı.”

ṭālūt: İsrailoğulları’nın Kur’an’da adı geçen ilk kralı.

“**ṭālūt** süsi birle ol ırmağa degdi kim erdün birle feleştīn arasında” (BH 83a23)

2.2.1.3. Din Büyükleri, Sahabe, Evliya Adları

‘**abdu’llāh:** Hz. Ömer’in oğlu, en çok hadis rivayet eden, en çok fetva veren yedi sahabeden biri. *krş.* ‘**abdu’llāh ömer oğlu**

“‘**abdu’llāh** aydur men eyitmedüğüme özüm köyündü” (BH 6a12)

‘**abdullah bin ‘abbās:** Hz. Muhammed’in amcasının oğlu, tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan sahabe. *krş.* **ibni ‘abbās**

“‘**abdullah bin ‘abbās** ayur ana anasına üçde bir v̄ereler ayrukın ataya v̄ereler” (FK 69a5)

‘**abdullah bin mes‘ūd:** İlk Müslümanlardan biri, Kûfe tefsir ve fıkıh mekteplerinin kurucusu. *krş.* **ibni mes‘ud**

“meger ‘**abdullah bin mes‘ūd** aydur ata anasına altıda bir vèreler” (FK 69a7)

‘**abdu’llāh ömer oğlu**: Hz. Ömer’in oğlu, en çok hadis rivayet eden, en çok fetva veren yedi sahabeden biri. *krş.* ‘**abdu’llāh**

“‘**abdu’llāh ömer oğlu** aydur mènüm köñlüme düşdi kim aydam hürmā ağacı durur dèyü” (BH 6a9-10-11)

‘**abdurrahman bin ‘afv**: Hz. Muhammed’e ilk iman eden ve cennetle müjdelenen on sahabeden biri.

“‘**abdurrahman bin ‘afv** gendü urağutına üç talak vèrmiş ölüm sükelinde” (FK 64b22-23)

abū hanīfe: Hanefi mezhebinin imamı.

“hükümleri büyük durur er qarındaş ve kız qarındaşlar yā ata atası birle mīrās dutmayalar **abū hanīfe** kavlinde” (FK 69b14-15)

abū yūsuf: Ebû Hanīfe’nin önde gelen talebesi, hukukçu ve ilk kadı.

“er qarındaşlar nice kim bolsalar ata atası birle hīç mīrās bulmayalar **abū yūsuf** kavlinde” (FK 69b9-10)

‘**ali**: *Ferâiz Kitâbı*’nda adı geçen fıkıh âlimlerinden biri.

“‘**ali** ve zeyd kavlinde bu mes’eleler cevâbı bu durur” (FK 69a25-26)

→ 2.2.1.1. “Hz. Ali, dört büyük halifeden dördüncüsü.” // 2.2.1.4. “Hayatı hakkında pek bilgi bulunmayan ve Harezmlî bir Oğuz Türkü olduğu düşünölen, *Kıssa-i Yūsuf*’un şairi.”

‘**āyişe**: Hz. Ebûbekir’in kızı ve Hz. Muhammed’in hanımı.

“(…) hadīş ma’nisi bu durur kim rivāyet kıılır ‘**āyişe** rażıya’llāhu ‘anhā” (BH 33b15-16)

bilāl: Hz. Muhammed’in ilk müezzini olan sahabe.

“fārs ulusu selmān durur rūm ulusu ūheyb durur ḥabeū ulusu **bilāl** durur” (BH 42b7-8)

ca‘fer-i ūadīq: Caferi fikhının kurucusu.

“üçinçi ma‘nī ol durur kim **ca‘fer-i ūadīq** aydur” (BH 37a12)

ebū hūreyre: Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan bir sahabe.

“(…) ḥadīū ma‘nīsī bu durur kim aydur **ebū hūreyre** raūıya‘llāhu ‘anhu” (BH 28b17-18)

ebū sa‘īd-i ḥudrī: Çok hadis rivayet eden yedi sahabeden biri.

“muḥadīūler ara uluğ durur anuğ ḳadri ol kim erdi **ebū sa‘īd-i ḥudrī**” (BH 19a21)

enes ibni mālik: Hz. Muhammed’e hizmetiyle tanınan ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan bir sahabe.

“bu ḥadīū ma‘nīsini rivāyet ḳılur ḥamīdi‘ṫ-tavīl **enes ibni mālikden**” (BH 11a20-21)

fāṫimatü‘z-zehrā: Hz. Muhammed’in soyunu devam ettiren kızı.

“aliyy-i murtaūā ‘ammum boldı **fāṫimatü‘z-zehrā** ḳız ḳarındaūum boldı” (BH 60b9-10)

ḥamīdi‘ṫ-tavīl: *Behcetü‘l-Hadāik*’ta adı geçen bir hadis hafızı.

“bu ḥadīū ma‘nīsini rivāyet ḳılur ḥamīdi‘ṫ-tavīl enes ibni mālikden” (BH 11a20-21)

ḥadīce: Hz. Muhammed’in ilk hanımı.

“bir kez otururken andağ körindi **ḥadīce** saçın açdı cebrā‘il körinmes boldı” (BH 146b14-15)

ḥamza: Hz. Muhammed’in amcası, Uhud ūehitlerinden.

“alī alplığı **ḥamzadan** ögrenmiū erdi” (BH 128b9)

ḥasan: Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin büyük oğlu.

“biri **ḥasan** biri ḥüseyin iki şehīd / şebāben ehl-i cennet anlar olsun emdi” (KY B2v2); “re'ülü's-şakaleyn durur oğlanları adı **ḥasan** ḥüseyin durur” (BH 13b16-17)

ḥüseyin / ḥüseyin: Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu.

“biri ḥasan biri **ḥüseyin** iki şehīd / şebāben ehl-i cennet anlar olsun emdi” (KY B2v2); “**ḥüseyin** bu bitiyi okıdı aḥvāl neteg erdügin bildi” (BH 75b5)

ibni 'abbās: Hz. Muhammed'in amcasının oğlu, tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan sahabe. *krş.* **'abdullah bin 'abbās**

“ma'nī bu durur kim **ibni 'abbāsdan** rivāyet durur kim ādem 'aleyhi's-selām ayıttı” (BH 13b2-3)

ibni mes'ud: İlk Müslümanlardan biri, Kûfe tefsir ve fıkıh mekteplerinin kurucusu. *krş.* **'abdullah bin mes'ud**

“rivāyet kıılır kim **ibni mes'uddan** rażıya'llāhu 'anhu kim ol aydur” (BH 21b6-7)

mes'ud oğlu 'urve: Mekke'nin ileri gelenlerinden ve Hz. Muhammed'in akrabası olan bir sahabe.

“kureyş kāfirleri ayıttılar eger taḥrī peygāamberlık bēribimek peygāamberlığı **mes'ud oğlu 'urveye** bēribiye erdi” (BH 24b1-2)

muḥammed:¹² *Ferāiz Kitābi*'nda adı geçen fıkıh âlimlerinden biri.

“ve **muḥammed** ḳavlinde yaru māl kıız oğlınıḡ kıızına böle” (FK 70a4)

'osmān bin 'afāf : *Ferāiz Kitābi*'nda adı geçen din büyüklerinden biri.

“'abdurraḥman öldükde **'osmān bin 'afāf** (...) anıḡ uraḡutına mīrāş vērmış” (FK 64b24)

¹² Burada, “muḥammed” adından önce veya sonra herhangi bir unvan ya da unvan niteleyicisi bulunmadığından bu adın fıkıh âlimlerinden birine ait olduğu düşünülebilir. Çünkü metinde, Hz. Muhammed, “yalvaç” ve “muştafā” unvanlarıyla geçmektedir (bk. 2.2.1.1. muḥammed).

‘ömer: *Ferâiz Kitâbı*’nda adı geçen fıkıh âlimlerinden biri.

“bu ‘ömer ve ‘ali ve ubeyy ibn ka’an kavilleri durur” (FK 64b26)

→ 2.2.1.1. “Hz. Ömer, dört büyük halifeden ikincisi.”

sâbit oğlı nu‘mân: İmâm-ı Âzam, İslam dininin dört fıkıh mezhebinden birisi olan Hanefi mezhebinin kurucusu.

“zâhir ‘ayân bilür mü siz sizler anı / **sâbit oğlı nu‘mân** aña dërler êmdi” (KY B2v8)

selmân: İslamiyet’i kabul eden İran asıllı ilk sahabe.

“fârs ulusu **selmân** durur rûm ulusu şueyb durur hâbeş ulusu bilâl durur” (BH 42b7-8)

sevde: Hz. Muhammed’in hanımı.

“**sevde** münâcât içinde hâcetin tañrıya ‘arza kıldı” (BH 112a1-2)

şueyb: Küçük yaşta Bizanslılara esir düşen ve Rum kültürüyle yetişen bir sahabe.

“fârs ulusu selmân durur rûm ulusu **şueyb** durur hâbeş ulusu bilâl durur” (BH 42b7-8)

ubeyy ibn ka’an: *Ferâiz Kitâbı*’nda adı geçen fıkıh âlimlerinden biri.

“bu ‘ömer ve ‘ali ve **ubeyy ibn ka’an** kavilleri durur” (FK 64b26)

ümmü seleme: Hz. Muhammed’in hanımı.

“**ümmü seleme** durdı çâzıra kirdi” (BH 76a1)

vehb bin münebbih: Yemenli tâbiî.

“rivâyet kııurlar **vehb bin münebbihden** kim ol aydur” (BH 48b1)

zahhâk: Ebû Âsım ed-Dahhâk, önemli eserler yazmış bir kadı ve hadis hafızı.

“**zahhâk** aydur kaçan kim muhammed muştafâ peygâmbirliğin âşikârâ kıldı erse” (BH 24b1)

zeyd: Fikhî konularda vuku bulmuş olaylar üzerine görüşler bildirmiş bir sahabe. *krş.*
zeyd bin sâbit

“‘ali ve **zeyd** kavlinde bu mes’eleler cevâbı bu durur” (FK 69a25-26)

zeyd bin sâbit: Fikhî konularda vuku bulmuş olaylar üzerine görüşler bildirmiş bir sahabe. *krş.* **zeyd**

“velikin **zeyd bin sâbit** kavlinde farîze idilerin kalan mâl beytelmâle vèreler”
(FK 63a11-12)

2.2.1.4. Sanatçı (Şair, Yazar), Düşünür Adları

abu’lleyş naşir bin ibrahîm semerqandî: *Ferâiz Kitâbî*’nin yazarı, Hanefî fikh, hadis ve tefsir âlimi.

“faķih imâm zâhid **abu’lleyş naşir bin ibrahîm semerqandî** (...) aydur” (FK 60a7-8)

‘**ali:** Hayatı hakkında pek bilgi bulunmayan ve Harezmlî bir Oğuz Türkü olduğu düşünölen, *Kıssa-i Yûsuf*’un şairi.

“rahmet kılğıl yâ rahîm kul ‘**aliye** / şoş nefesde müferraħ kılğıl emdi” (KY B79r6)

→ 2.2.1.1. “Hz. Ali, dört büyük halifeden dördüncüsü.” // 2.2.1.3. “*Ferâiz Kitâbî*’nda adı geöen fikh âlimlerinden biri.”

hâmüş: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin mahlaslarından biri.

“dek tur şunîdam az tû u **hâmüş** mandam” (M VII-7a)

miskin ‘abbâs: *Ferâiz Kitâbî*’nin müstensihî.

“bu kitâbı **miskin ‘abbâs** yazdı taşrı aña rahmet kılsun” (FK 60a17)

şams-i tabriş: Şems-i Tebrîz, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin sohbet şeyhi ve mahlaslarından biri.

“mâhî çu **şams-i tabriş** ğaybat numûd guftand” (M VI-10a)

şeyādu hamza: Şeyyād Hamza, XIII-XIV. yüzyıllarda yaşamış Anadolu sahası Türk edebiyatının ilk şairlerinden biri.

“şeyādu hamzanuñ göñli sinüñ zülfüñ semā’ında” (ŞH 8a)

yāķūt arslan: Hayatı hakkında bilgi bulunmayan, *Feraiz Kitābı*’nı Farsçadan Türkçeye çeviren bilgin.

“ëmdi yine faķih yāķūt arslan (...) bunu dürk diline döndürdi” (FK 60a13)

2.2.1.5. Diğer Kişi Adları

arslan: İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.

“sekizinçisine arslan dedüm ëmdi” (KY B65r2b)

→ 2.1.4.2. “Arslan.” // 2.2.7.2. “Yiğit, savaşçı.”

beşir: 1. Hz. Yûsuf’u satın alan tacirin kölelerinden biri.

“beşir büşrā ikilesi kova aldı / kıyunıñ üzesine hāzır keldi” (KY B15r5)

2. Hz. Yakûb’un cariyelerinden birinin oğlu.

“yûsuf sawçı nebî beşir başlap yetti / ya’ķüb oğlanları nebî cümle dutdı” (KY B66r1)

→ 2.2.7.3. “Müjdeli haber veren, müjde getiren.”

büstān: Yûsuf kıssasında Hz. Muhammed’e soru soran Yahudi.

“meşhürdur bu rivāyetde ol cabbārdan / bir cühüd var idi adı büstān” (KY B3v7)

→ 2.1.8.12. “Bahçe.”

büşrā: Hz. Yûsuf’u satın alan tacirin kölelerinden biri.

“ikilesi tarttılar beşir büşrā / ‘aziz yûsuf ol dem çıķdı taşra” (KY B15r15)

dar: İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.

“altınçısının adın **dar** dedüm” (KY B65r1b)

→ 2.1.16.3. “Sıkıntı, güçlük.” // 2.2.7.7. “Dar.”

deñiz: İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.

“evvel oğlumın adın **deñiz** dedüm” (KY B64v13a)

→ 2.1.3.2. “Deniz.”

dîne: Hz. Yakûb’un kızı.

“cümleleri sewünüşüp alıp vardı / **dîne** miskîn ağlayu yügürür emdi” (KY B7r1b)

duğar oğlı: Hz. Yûsuf’u kardeşlerinden satın alan tacir. *krş.* **melik bin duğar, melik duğar**

“**duğar oğlı** ol melik bir düş kördi” (KY B14r4a)

ebû t̄alib: Hz. Muhammed’in amcası.

“muḥammed muṣṭafā dileği ol seddi söke **ebû t̄alibe** ĩmān ketürde” (BH 10b7-8)

ferid: İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.

“toğuzunçısının adın **ferid** dedim” (KY B65r5a)

ğar: İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.

“yetençisinin adın **ğar** dedüm” (KY B65r2a)

→ 2.1.3.1. “Mağara.”

ğarib: İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.

“onunçı seniñ adın **ğarib** dedim” (KY B65r5b)

→ 2.2.7.2. “Kimsesiz, zavallı olan.”

gür: İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.

“beşinçisinin adın **gür** dedüm” (KY B65r1a)

→ 2.1.9.11. “Mezar.”

havvâ: İlk kadın, Hz. Âdem’in zevcesi ve insan neslinin annesi.

“sizlerün için durur (...) âdem ve **havvâ** için durur eger anlar buğday yemeseler erdi bola kim uçmağdan çıkmayalar erdi” (BH 37a9-10)

hurre: Hz. Hüseyin’in maiyetindeki askerlerden biri.

“**hurre** hamle kıldı oluğ hamle içinde kırk er kemişdi” (BH 76b1)

ibni yemen: Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin.

“kardaşım **ibni yemen** kaldı mağmûm” (KY B18v14a)

qâbil: Hz. Âdem ile Hz. Havvâ’nın ilk iki oğlundan biri.

“eger dilek âdemün bolsayıdı **qâbili** üre erdi eger dilek nûhuğ bolsayıdı ken‘ânı üre erdi” (BH 24b8-9)

qan: İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.

“törtünçisine **qan** dedüm emdi” (KY B64v14b)

→ 2.1.7.2. “Kan.”

qarğa ibni t̄alut: Hz. Yûsuf’u köle pazarından satın almaya gelen zengin bir kimse.

“rāvîlerde rivāyet şöyle idi / **qarğa ibni t̄alut** aña d̄erler idi” (KY B25v2)

qayğu: İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.

“üçünçisiniñ adın **qayğu** dedüm” (KY B64v14a)

→ 2.1.16.3. “Kaygı, üzüntü, tasa.”

ken‘ân: Hz. Nûh’un kendisine iman etmeyen oğlu.

“eger dilek âdemün bolsayıdı **qâbili** üre erdi eger dilek nûhuğ bolsayıdı **ken‘ânı** üre erdi” (BH 24b8-9)

→ 2.2.2.1. “Hz. Yakûb’un ülkesi, Filistin.”

ķılıç: Hz. Yûsuf'u satın alan tacirin Habeşli kölesi.

“bir ĥabeşî ķılı var idi **ķılıç** atlu / ķullarının cümlesinden ol heybetlü” (KY B19r3)

→ 2.1.13.2. “Kılıç.”

ķul: İbni Yemen (Hz. Yûsuf'un öz kardeşi, Bünyamin)'in oğullarından biri.

“on ikinçisine **ķul** dedim emdi” (KY B65r6b)

→ 2.1.9.10. “Kul, köle.” // 2.1.15.3. “Tanrı'ya göre insan, derviş, mürit.”

ķurt: İbni Yemen (Hz. Yûsuf'un öz kardeşi, Bünyamin)'in oğullarından biri.

“ikinçisiniñ adın **ķurt** kodum” (KY B64v13b)

→ 2.1.4.2. “Köpekgillerden yırtıcı bir hayvan.” // 2.1.4.3. “Bazı böceklere verilen ad.”

mamile: Hz. Yûsuf'un küçük oğlu.

“yûsuf anlar buşduğın zâhir bildi / kiçi oğlu **mamileye** emr kıldı” (KY B67r7)

mecnûn: Leyla ve Mecnûn adlı halk hikâyesindeki erkek kahramanın lakabı.

“velîkin ĥakîķat işitmek **mecnûn** işitti” (BH 4b9)

melik bin duğar: Hz. Yûsuf'u kardeşlerinden satın alan tacir. *krş.* **duğar oğlu, melik duğar**

“mışır içre ulu melik olur idi / anıñ adı **melik bin duğar** idi” (KY B14r3)

melik duğar: Hz. Yûsuf'u kardeşlerinden satın alan tacir. *krş.* **duğar oğlu, melik bin duğar**

“anı işitüp **melik duğar** sefer kıldı” (KY B14v3a)

melik-zâde taymus: Yûsuf kıssasının kadın kahramanı Züleyha'nın babası. *krş.* **taymus, taymus ibni talus**

“kulağ dutup diñleniz uşbu sözi / ol züleyhā **melik-zāde taymus** kızi” (KY B26r16)

merhā: Hz. Mûsâ’nın, Hz. Yûsuf’un tabutunu sudan çıkarmak isterken karşılaştığı kadının adı.

“mûsî aña zâmin vèrdi râzî oldı / ol ‘avratıñ adı bellü **merhā** êmdi” (KY B77v16)

meryem: Hz. İsâ’nın annesi.

“ben bir erven ‘isâ kavminden ve ben **meryeme** tapu kılmışvan” (BH 21b11)

meşâlim: Hz. Yûsuf’un büyük oğlu.

“on iki oğul aña rûzî kıldı / ulusına **meşâlim** dèrler êmdi” (KY B56r4)

râhil: Hz. Yûsuf’un annesi. *krş.* **ümmü râhil**

“yûsuf nebî bir gür üzre yüzün düşdi / ol anası **râhil** imiş bayık êmdi” (KY B19r6)

râvil: Hz. Yûsuf’un üvey kardeşi.

“şem‘ûna sığunur ise qarşu qarpar / **râvil** dutup uruban saçıñ çeker” (KY B7v10)

selâm oğlı ‘abdullâh: Yûsuf kıssasında, Hz. Muhammed’e soru sormak için toplanan Yahudilerden biri.

“bir kün cümle cühüdlar mecmû‘ oldı / **selâm oğlı ‘abdullâh** beyle keldi” (KY B78r9)

şem‘ûn: Hz. Yûsuf’un üvey kardeşi.

“şem‘ûn aydur yā yûsuf nige küldüñ” (KY B8r16a)

şibir: Yezîd’in kölesi. *krş.* **şibir-i mahzûl**

“yezîdüñ bir kulı bar **şibir** adlu üsüm başı erdi” (BH 75b1-2)

şibir-i mahzûl: Yezîd’in kölesi. *krş.* **şibir**

“atı başın durdurdı **şibir-i mahzûl** atdan indi” (BH 77b15-16)

ṭaymus: Yûsuf kıssasının kadın kahramanı Züleyha'nın babası. *krş.* **melik-zāde ṭaymus, ṭaymus ibni tālus**

“ol **ṭaymus** érdi melik mağrıb iyesi” (KY B26v2a)

ṭaymus ibni tālus: Yûsuf kıssasının kadın kahramanı Züleyha'nın babası. *krş.* **melik-zāde ṭaymus, ṭaymus**

“**ṭaymus ibni tālus** dégen benven bayık / benüm bir kızım var sizge lâyıķ” (KY B28r2)

ümmü rāḫil: Hz. Yûsuf'un annesi. *krş.* **rāḫil**

“zārı kıilup aytur anam **ümmü rāḫil**” (KY B19r7a)

yehūdā: Hz. Yûsuf'un üvey kardeşi.

“munı işitüp **yehūdā** özi kiddi / mihr odı kıynadı bağı yandı” (KY B8v14)

zelīḫā: Yûsuf kıssasının kadın kahramanı. *krş.* **züleyḫā**

“yûsuf adın kıamu işitti velākin ḫaķīķat işitmek **zelīḫā** işitti” (BH 4b9-10)

zu'l-ķarneyn: Kur'an'da kendisine büyük güç ve imkân verildiği bildirilen kişi.

“bir sedd oldur kim **zu'l-ķarneyn** berkitti” (BH 10a14)

züleyḫā: Yûsuf kıssasının kadın kahramanı. *krş.* **zelīḫā**

“**züleyḫā** bir kün yatup uyur idi / yûsufuñ şüretin düşünde kördi” (KY B26v10)

2.2.2. Yer Adları

Yer Adları başlığı altında yerleşim bölgeleri ile nehir, göl, dağ, çöl vb. yerlerin adları metinlerde tespit edilerek incelenmiştir.

2.2.2.1. Şehirler, Ülkeler

arūs: Bir şehir adı.

“üçünçi kün ‘arūs şehrine anlar kirdi / ol şehir ehli ins ü cin perī idi” (KY B23v7)

bağdād: Bağdat.

“**bağdād** içinde bir zāhid bar erdi bayram küni çoynına talduru koz koyar erdi” (BH 60b23)

belus: Bir şehir adı.

“andan kelip **belus** şehrine anlar kirdi / ol şehir ehli cümle kāfir idi” (KY B21v4)

beyān: Bir şehir adı.

“andan keçdi **beyān** şehrine anlar kirdi / ol şehir ehli yūsufuñ yüzün kördi” (KY B21v14)

→ 2.1.11.1. “Bildirme, açıklama.”

beytü’l-mağdis: Kudüs.

“on ikinci **beytü’l-mağdis**e mübārek dedī” (BH 31a12)

dımışk: Şam.

“ol zamāne içinde mu‘āviye **dımışk** ili pāzişāhı erdi” (BH 75a8-9)

erdün: Ürdün.

“tālūt süsi birle ol ırmağa degdi kim **erdün** birle feleştīn arasında” (BH 83a23)

feleştīn: Filistin.

“tālūt süsi birle ol ırmağa degdi kim erdün birle **feleştīn** arasında” (BH 83a23)

haleb: Halep.

“şāmdan mışra degin ve **halebden** rūma degin nice sü bar erse kamosın dērdi” (BH 75b2)

ken‘ān: Hz. Yakûb’un ülkesi, Filistin.

“mu‘abbire aydur bu tün bir düş kördüm düşüm içre **ken‘āna** varur idim” (KY B14r5)

→ 2.2.1.5. “Hz. Nûh’un kendisine iman etmeyen oğlu.”

kerbelā: Hz. Hüseyin’in ve ailesinin şehit edildiği yer.

“hüseynün **kerbelā** yazısında başın keseler” (BH 75a6)

ḳudüs: Üç ilahi dinde de önemli bir yere sahip olan ve kutsal sayılan şehir.

“andan keḳti **ḳudüs** şehrine anlar kirdi / **ḳudüs** meliki düşünde körmişdi” (KY B22r1)

kūfe: Kūfe.

“ve **kūfeden** biti yazdılar” (BH 75b3)

medīne: Medine.

“ḳopduğı yer mekke ḫaremi **medīne** durur” (BH 13b16)

mekke: Mekke.

“yā mü’minler feriştelere ol dün **mekkeye** dērilürler” (BH 12a16)

mışır / mışr: Mısır.

“**mışır** içre pādişāh olduğını / nazım birle aytalım sen anla ěmdi” (KY B3r10);

“anļayasız kim ol vaḳtın **mışr** iline ḳaḫtlıḳ düşdi” (BH 101a11)

rūm: Doğı Roma (Bizans) İmparatorluğu.

“şāmdan mışra degin ve ḫalebden **rūma** degin nice sü bar erse ḳamusın dērdi” (BH 75b2)

→ 2.2.3. “Doğı Roma (Bizans) İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan halk, Müslüman ülkelerde oturan Yunan asıllı kimse.”

şām: Şam.

“**şāmdan** mışra degin ve halebden rūma degin nice sü bar erse k̄amusın d̄erdi”
(BH 75b2)

ṭāyif: Taif.

“muḥammed muṣṭafā bir kün **ṭāyif** dapa ġāzīlīġa barur erdi” (BH 65a3)

yemen: Yemen.

“**yemende** mışırda ṭatlu aṣ keldi / telim māl ketürüp rüşvet v̄erdi” (KY B43v14)

2.2.2.2. Nehirler, Göller, Dağlar, Çöller ve Diğer Yer Adları

‘**arafāt:** Hacıların Kurban Bayramı’nın arife günü toplandıkları Mekke’nin doğusundaki tepe.

“ol terviye birle ‘arefe durur ‘**arafāt** ṭaġına aġmaġ için durur” (BH 66b21)

nehrü’l-‘uyūn: Bir yer adı.

“yūsuf nebī mü’minleri cümle d̄erdi / bir hoş yere **nehrü’l-‘uyūn** at v̄erdi” (KY B76v11)

nīl: Nil nehri.

“kervān kelip **nīl** baħrına yaġın d̄üşdi” (KY B24r4a)

2.2.3. Boy, Kavim, Millet Adları

Bu başlık altında metinlerde tanıklanan boy, kavim, millet adları örneklendirilmiştir.

‘**acem:** Ar. İranlı.

“yūsuf sawçı kışsasın kılduġ ‘ayān / ‘arab ‘**acem** dil yetdükçe kılduġ beyān”
(KY B78v6)

‘**ād:** Ar. Kur’an’da adı geçen eski bir Arap kavmi.

“**ād** kuyusu t̄egresinde yük d̄üşürdi” (KY B14v3b)

‘**arab:** Ar. Arap. krş. ‘**arabī** / ‘**arābī**

“ken ‘āndan bir ‘**arab** mışıra keldi” (KY B45r7b); “sedd ‘**arab** luğati içinde berkitmek bolur” (BH 10a14)

‘**arabī** / ‘**arābī**: *Ar.* Arap, Arap ırkından olan. *krş.* ‘**arab**

“şol ‘**arabī** oğlançukı urdım ěmdi” (KY B20v14b); “bir ‘**arābī** keldi ‘aliye karşı” (BH 132b6)

benī isrā’ il: *Ar.* İsrailoğulları.

“**benī isrā’ il** zāhidleri seksen yıl beytü’l-mağdis mescidinde mu‘tekif otururlar ermiş” (BH 51b22)

benī k̄ubeyle: *Ar.* Bir Arap kabilesi.

“yā **benī k̄ubeyle** hānedānı bahtıñız açıldı” (BH 113b20)

dürk: *Türk.* *krş.* **türk**.

“ěmdi yine faķīh yāķūt arslan (...) bunı **dürk** diline döndürdi” (FK 60a13)

fārs: *Ar.* İran’ın güneybatısında yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan.

“**fārs** ulusu selmān durur rūm ulusu şuheyb durur h̄abeş ulusu bilāl durur” (BH 42b7-8)

h̄abeş: *Ar.* Habeş memleketi ahalisinden olan. *krş.* **h̄abeşī**

“fārs ulusu selmān durur rūm ulusu şuheyb durur **h̄abeş** ulusu bilāl durur” (BH 42b7-8)

h̄abeşī: *Ar.* Habeş memleketi ahalisinden olan. *krş.* **h̄abeş**

“bir **h̄abeşī** k̄ulı var idi kılıç atlu” (KY B19r3a)

h̄aṭemī: *Ar.* Hatem memleketi ahalisinden olan.

“mūdām anlar sizlere h̄ıđmet k̄ıla / kimi **h̄aṭemī** kimi rūmī ola ěmdi” (KY B28r9)

k̄ureys: *Ar.* Hz. Muhammed’in mensup olduğu Arap kabilesi.

“**ķureyş** kâfirleri ayıttılar eger tanrı peygâmberlık bêribimek peygâmberlığı mes’ûd oğlı ‘urveye bêribiye erdi” (BH 24b1-2)

moğal: Moğ. Moğol.

“sehergeh bir **moğal** oğlan çapardı ol maña karşı” (ŞH 5a)

rûm: Ar. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan halk, Müslüman ülkelerde oturan Yunan asıllı kimse. *krş.* **rûmî**

“agar tat sen agar **rûm** sen agar türk” (M V-3a); “fârs ulusu selmân durur **rûm** ulusu şuheyb durur habeş ulusu bilâl durur” (BH 42b7-8)

→ 2.2.2.1. “Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu.”

rûmî: Ar. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan halk, Müslüman ülkelerde oturan Yunan asıllı kimse. *krş.* **rûm**

“müdüam anlar sizlere hıdmet kıla / kimi haţemî kimi **rûmî** ola emdi” (KY B28r9)

tat:¹³ Acem, İranlı.

“agar **tat** sen agar rûm sen agar türk” (M V-3a)

türk: Türk. *krş.* **dürk.**

“agar tat sen agar rûm sen agar **türk**” (M V-3a); “immâ tâzî ve pârisî dilinde **türk** dili üzre ğâlib erdiler” (BH 2b7)

ye’cüc ve me’cüc: Ar. Zülkarneyn döneminde ortaya çıkan ve kıyametin kopmasına yakın dönemde zuhur ederek yeryüzünde bozgunculuk yapacak olan topluluk.

“ye’cüc ve me’cüc birle halk arasında ol iki tağ arası erdi” (BH 10a15-16)

2.2.4. Lehçe, Dil Adları

Bu başlık altında metinlerde geçen lehçe, dil adları ele alınmıştır.

¹³ Genellikle “yabancı” anlamında kullanılan bu sözcük, Orta Türkçede “İranlı” anlamına da gelmektedir (Eren, 1999: 396).

‘arabça: Ar.+T. Arapça.

“bu tedbiri bunlar beyle eylediler / ‘arabça yūsufa sözlediler” (KY B15v15)

bārsī: Far.+Ar. Farisi, Farça. *krş.* **pārsī**

“ve ḥoca imām (...) bu kitābı **bārsī** dilince koşdı” (FK 60a12)

pārsī: Far.+Ar. Farisi, Farça. *krş.* **bārsī**

“immā tāzī ve **pārsī** dilinde türk dili üzre gālib erdiler” (BH 2b7)

tāzī: Far. Arapça.

“immā **tāzī** ve pārsī dilinde türk dili üzre gālib erdiler” (BH 2b7)

→ 2.1.4.1. “Arap atı.”

türkçe: Türkçe.

“şümme **türkçe** yine demek bolur” (BH 108a9)

2.2.5. Eser, Yapıt Adları

Bu başlık altında metinlerde tespit edilen eser, yapıt adları incelenmiştir.

behcetü’l-ḥadāyık fī mev‘izi’l-ḥalāyık: Fahrüddīn bin Mahmūd ibni’l-Hüseyn ibni Mahmūd et-Tebrizî tarafından 1270-1286 yılları arasında, Kayseri’de yazılmış olan ve karışık dillilik özelliği gösteren bir vaaz kitabı.

“behcetü’l-ḥadāyık fī mev‘izi’l-ḥalāyık ad bērdüm” (BH 2b9-10)

2.2.6. Allah’ı İfade Eden Adlar, Nitelemeler

Bu başlık altında doğrudan Allah’ın adlarını, sıfatlarını karşılayan sözler ile Allah’ı kasteden sözler metinlerde saptanarak aktarılmıştır.

aḥad: Ar. Bir, tek; Tanrı. *krş.* **eḥad**

“ol erḥame’r-rāḥimīn ‘ūbud **aḥad** / hem dest-gīri hem ‘ubūd oldur şamed” (KY B40r7); “‘adedi dükel **aḥaddür** ezelīdür” (BH 5a11)

‘alim: *Ar.* Sonsuz bilgi sahibi, Tanrı.

“benüm hālīm sen bilür sen yā ‘alim dēr” (KY B20r8a); “‘alim durur gaybları bilür” (BH 3b1)

→ 2.1.14. “Âlim, bilgin.”

allāh: *Ar.* Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık; Tanrı.

“allāhum rahmānıma sığınmayum mu / rahmetindin mağfiretler umanmayum mu” (KY B2v11); “allāh adın kamu işitti velākin haqīkat işitmek dōstlar işidürler” (BH 4b10-11)

‘allāmu’l-ğuyūb: *Ar.* Gaypları, geçmişi, geleceği, hazırda olmayanı en iyi bilen; Tanrı.

“yarın kim kıyāmette ol yūsuf satanlaruñ da‘vīcisi ya‘kūb peygāMBER bolğa ve bu ‘ilmni satanlaruñ dav‘īcisi ‘allāmu’l-ğuyūb bola” (BH 85b8-9)

‘azza ve celle / ‘azze ve celle: *Ar.* Aziz ve yüce olan, Tanrı.

“haq ‘azze ve celle ol dün içinde yarlıgaya mēnüm ümmetümi” (BH 32a23); “tañrı ‘azza ve celle buyruķınca yalvaç muħammed muştafa kavlince kısmet kılalar” (FK 60a15-16)

‘azzama şānuhu: *Ar.* Şanı en yüce olan, Tanrı.

“melik<den> celle sultānuhu ve ‘azzama şānuhu fermān kele” (BH 27b13)

bāķī: *Ar.* Ebedî, ölümsüz; Tanrı.

“mülket içre bī-şerīk ol eħade / anı bāķī zū’l-celāl bildük ěmdi” (KY B1v4); “zātınuñ nihāyeti yoķ bāķī durur soñına intihā yoķ [...]” (BH 2a13-14)

→ 2.2.7.7. “Artan, geri kalan.” // 2.2.9. “Daimî, sonsuza dek.”

bī-şerīk: *Far.+Ar.* Ortaksız, ortağı olmayan; Tanrı.

“kitāb içre bī-şerīk anıñ meşhurligi” (KY B3r16a)

bī-zevāl: *Far.+Ar.* Zevalsiz, sona ermez; Tanrı.

“el-ḥamdü şükr ü sipās ol eḥade / mülki **bī-zevāl** ol şamede” (KY B1v3)

cabbār / cebbār: *Ar.* Kuvvet ve kudret sahibi, Tanrı.

“anıñ vaşfın ḳur’ān içre ögdi **cabbār**” (KY B2r3b); “yazuḳ ḳılsañ yarlığanmaḳ isteyü nişe **cebbār** ḳapusına kelmessin” (BH 15b19)

celīl: *Ar.* Ulu, yüce; Tanrı.

“ey ḳardaşlar körmez mü siz ol **celīli**” (KY B8r9a); “mènüm bereketümden kim **celīl** men dünyā<da> ĩmān bulduñ” (BH 31b9)

celle celāluhu: *Ar.* Şanı yüce olan, Tanrı.

“mevlā **celle celāluhu** tevḥīd ipin dünyāya bëribidi” (BH 8b18-19)

celle sulṭānuhu: *Ar.* Ulu ve yüce sultan, Tanrı.

“melik<den> **celle sulṭānuhu** ve ‘azzama şānuhu fermān kele” (BH 27b13)

çalap / çelep: Tanrı.

“çelebīdür ḳamu dirlik **çelebe** gel ne gezer sen” (M I-2a); “ḳul **çalap** fermānına boy vèrmek kerek ėmdi” (KY B18v12b); “anlar kim **çalap** adın ayıttılar” (BH 5a5)

→ 2.1.9.12. “Efendi, bağışlayan.”

dayyān: *Ar.* Herkesin hesabını ve hakkını en iyi bilen ve veren, Tanrı.

“melik netek cānın aldı ḳādir **dayyān**” (KY B43v8b)

eḥad: *Ar.* Bir, tek; Tanrı. *krş.* **aḥad**

“el-ḥamdü şükr ü sipās ol **eḥade**” (KY B1v3a)

erḥam: *Ar.* En merhametli, Tanrı.

“**erḥam** aña rahmet nişār ḳıldı” (KY B77r13b)

erḥame’ r-rāḥimīn: *Ar.* Merhametlilerin en merhametlisi, Tanrı.

“ol **erḥame’r-rāḥimīn** ‘ūbud aḥad” (KY B40r7a); “yā **erḥame’r-rāḥimīn** ni‘me’l-mevlā / bizge dađı bérđil anda raḥmet ũlü” (BH 28b11)

ġaffār / ġafūr: *Ar.* Merhamet eden ve bađıřlayan, Tanrı.

“bu tađđiri kıldı bađa mevlīm **ġafūr**” (KY B19r14a); “dile andan delim kōđlũnde ḥācet / revā kılgā dũkel ḥācetiđ **ġaffār**” (BH 14b16-17)

ġufrān: *Ar.* Birinin kusurunu örten, suçunu bağışlayan; Tanrı.

“yūsuf aydur ḥudāvende ġafūr **ġufrān**” (KY B40r5a); “dōneriseđ avıdur anuđ iĉũn kim **ġufrān** durur” (BH 3b4-5)

ḥācetsũz: *Ar.+T.* Hiĉbir şeye ihtiyaĉı olmayan, Tanrı.

“ḥaṭāların yoydum bu dũni diri duttuğı iĉũn kim men bir men **ḥācetsũz** men” (BH 14a20-21)

ḥađ / ḥađđ: *Ar.* Tanrı.

“andın şonra ol iḥtiyār érenlere / **ḥađ** ḥabībi muřtafīni kōrenlere” (KY B2v3); “efzal ayıttı rağıya’ llāhu ‘anhu **ḥađ** subḥānehu ve ta‘ālā” (BH 4b1)

→ 2.1.8.7. “Pay.” // 2.1.16.2. “Verilmiş emekten doğan manevi yetki.” // 2.1.16.13. “Doğruluk, uygunluk.”

ḥađ ta‘ālā: *Ar.* Yũce Tanrı.

“**ḥađ ta‘ālā** ilk nese kim yarattı ‘ağlı yarattı” (BH 7a6)

ḥāliđ / ḥāliđ: *Ar.* Tanrı.

“ḥiĉ éksiksiz otuz ũĉ miğ érenlere / barĉasındın **ḥāliđ** rāđi olsun émdi” (KY B2v4); “ol **ḥāliđ** kim yaradur şirke[t yok]” (BH 3a16)

ḥālīm: *Ar.* Yumuşak davranan, hilmi ĉok olan; Tanrı. *krş.* **ḥayy-ı ḥālīm**

“suĉ kılırısağ keĉũrũr **ḥālīm** durur” (BH 3b2-3)

ḥan: Hũkũmdar, Tanrı.

“alam tal‘am eyā **hanum** ne sart er men ne bularġu” (ŞH 1a)

→ 2.1.9.12. “Hükümdar.”

hanñān: *Ar.* Sonsuz merhamet sahibi, Tanrı.

“yūsuf aydur ilāhünā kerīm **hanñān**” (KY B10v7a)

hayy-ı halīm: *Ar.* Yumuşak davranan, hilmi çok olan; Tanrı. *krş.* **halīm**

“(…) ey **hayy-ı halīm** ve ey melik-i kādīm ve ey kādürü'r-raḥim” (BH 3a3)

içi / izi: Sahip, Tanrı.

“rif‘at aṅar vermiş **içim** cabbār / cemi‘ kur‘ān ḥaṭāsızın düzmiş emdi” (KY B2r4); “konuqlaya **izim** uġan / yedi tamu taşa taşa” (BH 39b10)

→ 2.1.9.9. “Sahip.”

ilāh: *Ar.* İlah, Tanrı.

“yūsuf aydur **ilāhum** ne kılayın” (KY B20r5a); “ol kamu ‘āleme **ilāh** durur” (BH 5a7)

kādür: *Ar.* Güçlü, gücü yeter, erkli; Tanrı.

“**kādür** aṅa ‘atā kılmış katı kuvvet” (KY B10v13a); “kādīm durur ḥadeşān aṅa ermes **kādür** durur” (BH 2a10)

kādür-i ber-kemāl: *Ar.+Far.+Ar.* Mükemmel güçlü, erk sahibi; Tanrı.

“melik-i zū‘l-celāl pāzişāh-ı bī-zevāl **kādür-i ber-kemāl** dükeli ‘ālemden dört nesneyi üyürdi” (BH 25a10-11)

kādürü'r-raḥim: *Ar.* Sonsuz kudret ve rahmet sahibi, Tanrı.

“(…) ey hayy-ı halīm ve ey melik-i kādīm ve ey **kādürü'r-raḥim**” (BH 3a3)

kavī: *Ar.* Güçlü, kuvvetli; Tanrı.

“**kavīdür** kādürdür içim sübhān” (KY B41r13b);

→ 2.2.7.1. “Dayanıklı, güçlü, kuvvetli.”

ķavşurġuĉı: Kavuşturucu, Tanrı.

“ķavşurġuĉı ķavşursa ġeşes ġmdi” (KY B16r12b)

kāyim: *Ar.* Her zaman var olan, Tanrı.

“bar erdi **kāyim** zātı birle kimse anı bar kılmadı” (BH 2a12)

→ 2.1.16.31. “Ayakta, dik.”

kerīm: *Ar.* Cömert, yüce; Tanrı.

“yūsuf aydur ilāhünā **kerīm** ġannān” (KY B10v7a); “yazuķ ġılurısaġ baġışlar **kerīm** durur” (BH 3b3)

ķudret: *Ar.* Güç, kuvvet, erk; Tanrı’nın ezeli gücü.

“ger tevfiķ versen **ķudretiġ** bol” (KY B2v16a); “ol ķādir kim **ķudretinde** mu‘āvenet yok” (BH 3a15)

melik: *Ar.* Hükümdar, Tanrı.

“dermāndeler dest-ġiri **melik** raġmān” (KY B10v11a); “**melik** celle celāluhu ayda (...)” (BH 14a16)

→ 2.1.9.12. “Padişah, hükümdar, hakan; ulu kişi.”

melik-i bī-niyāz: *Ar.+Far.* İhtiyacı olmayan, müstaġni hükümdar; Tanrı.

“**melik-i bī-niyāz** dergāhına ‘arza ġılurlar istiġfār birle du‘ālarına icābet bulurlar” (BH 17a12-13)

melik-i ķadīm: *Ar.* Başlangıcı olmayan, ezeli hükümdar; Tanrı.

“(...) ey ġayy-ı ġalīm ve ey **melik-i ķadīm** ve ey ķādirü'r-raġim” (BH 3a3)

melik-i zū'l-celāl: *Ar.* Büyüklük sahibi hükümdar, Tanrı.

“**melik-i zü'l-celāl** pāzişāh-ı bī-zevāl kâdir-i ber-kemāl dükeli ‘âlemden dört nesneyi üyürdi” (BH 25a10-11)

melik ta‘ālā: *Ar.* Yüce hükümdar, Tanrı.

“ve **melik ta‘ālā** tevḥīd kelimesini ḥurmā ağacına menḫetti” (BH 6b15)

mennān: *Ar.* İhsanı bol, Tanrı.

“bī-çāreler ümīdim raḥīm **mennān**” (KY B10v7b)

mevlā / mevlī: *Ar.* Efendi, sahip; Tanrı.

“**mevlīm** saḡa sıḡınur men men bir za‘īf” (KY B2v13a); “mü’min birle **mevlā** ara[sında] sevüşmek iki yaḡadın bolsa dōstluḡ kaçan kesile” (BH 8a17-18)

mūcib: *Ar.* Gerektiren, gerektirici; Tanrı.

“**mūcibden** icābet kabūl oldı” (KY B33v16b)

mu‘īd: *Ar.* Geri döndürücü; yaratılmışları ölümlerinden sonra tekrar yaratan, Tanrı.

“ḡamu ḡâlde ol **mu‘īd** kâdir durur” (KY B68v15a)

ni‘me’l-mevlā: *Ar.* Ne iyi, ne güzel Mevla!

“yā erḡame’r-rāḡimīn **ni‘me’l-mevlā** / bizge daḡı bērgil anda raḡmet ülü” (BH 28b11)

pādişāh: *Far.* Hükümdar, Tanrı.

“**pādişāh** eger ‘āşī degül isem” (KY B20r13a)

→ 2.1.9.12. “Büyük hükümdar, sultan.”

pāzişāh-ı bī-zevāl: *Far.+Ar.* Sonsuzluk sahibi padişah, Tanrı.

“melik-i zü'l-celāl **pāzişāh-ı bī-zevāl** kâdir-i ber-kemāl dükeli ‘âlemden dört nesneyi üyürdi” (BH 25a10-11)

pāzişāh-ı kerīm: *Far.+Ar.* Cömert ve yüce padişah, Tanrı.

“(...) ey hayy-ı hālīm ve ey melik-i kādīm ve ey kādīrū'r-raḥīm ve ey **pāziṣāh-ı kerīm**” (BH 3a3-4)

rabb: *Ar.* Tanrı.

“yā **rabb** nēden oldı uşbu tūfān” (KY B20v7b); “yā **rabbi** ḥaber bērgil maḡa kim künlerde saḡa ḡaḡı kün sevgülürek durur” (BH 13b3-4)

rabbe'l-'alemīn: *Ar.* Alemlerin Rabbi, Tanrı.

“bola kim t̄a'atumuz ḡabūl ḡıla ve yazuḡumuz 'afv ḡıla āmīn <yā> **rabbe'l-'alemīn**” (BH 41b22)

rabbe'l-ḡani: *Ar.* Varlıklı; kimseye muhtaḡ olmayan Rabb, Tanrı.

“sıḡındum ben saḡa yā **rabbe'l-ḡani**” (KY B43r2b)

raḡīm: *Ar.* Koruyan, acıyan, merhamet eden; Tanrı.

“fażlıḡ birle yarlıḡaḡıl yā **raḡīm** dēr” (KY B20r7b)

→ 2.1.16.3. “Acıma, esirgeme.”

raḡmān: *Ar.* Herkese, her canlıya merhamet eden; Tanrı.

“allāhum **raḡmānıma** sıḡınmayum mu” (KY B2v11a); “kideriseḡ ünder anuḡ iḡün kim **raḡmān** durur (...) döneriseḡ avıdur” (BH 3b3-4)

rezzāḡ: *Ar.* Bütün mahlukatın rızkını veren ve ihtiyaḡları karşılayan, Tanrı.

“yerdeki ḡullar üzre **rezzāḡ** durur” (KY B21v10b)

şamed: *Ar.* Kimseye ve hiçbir şeye muhtaḡ olmayan, Tanrı.

“zāhirdür **şamede** cümle nihān” (KY B39v11b); “yēmes iḡmes **şameddür**” (BH 5a11)

şāni': *Ar.* Yaratıcı, Tanrı.

“ol **şāni'** kim şān'atında ālet yoḡ” (BH 3a16)

→ 2.1.14. “Yapan, işleyen, sanatçı.”

semī: *Ar.* Her şeyi işiten, Tanrı.

“ünderiseñ işidür **semī** durur” (BH 3b1-2)

settār: *Ar.* Günahları ve kusurları örten, Tanrı.

“**settār** durur ‘aybları örter” (BH 3b1)

subhān / sübhān: *Ar.* Tanrı.

“hamd senā telim aygıl **sübhānıña**” (KY B4v3a); “ol **subhān** kim kıllarına bunuñ kibi eyülük kıılır” (BH 3b7)

subhāna’ llāh: *Ar.* Her türlü kusur ve eksiklikten uzak olan, Tanrı.

“ey **subhāna’ llāh** bir tağ kim muhammed muştafā ve anuñ ümmetin seven kimse anuñ içinde bolduğı için ança uluğluk bulsa” (BH 22a9-10)

sübhānehu ve ta’ālā: *Ar.* Her türlü kusur ve eksiklikten uzak ve yüce olan, Tanrı.

“ammā **sübhānehu ve ta’ālā** men za’if kıılı ‘ināyet deñizine daldurdı” (BH 2b3-4)

tañrı / teñri: Tanrı.

“**teñri** taqđiri kâdir imiş bayık bildüm” (KY B8v3a); “hamd u senā ol **tañrıya** kim yarattı kökleri bezedi ay kün yıldız birle” (BH 2a8); “**tañrı** rahmeti anuñ üstine bolsun” (FK 60a12-13)

tebāreke ve ta’ālā: *Ar.* Tanrı’ya nisbet edilen bir tazim ifadesi.

“havādağı kuşlar tağ oyduşındağı vuñuşlar deñiz ka’rındağı balıklar yer karnındağı cān-verler tañrıdan **tebāreke ve ta’ālā** hācet dilerler” (BH 41a18-19)

tevvāb: *Ar.* Tövbeleri kabul eden, Tanrı.

“tevbemizi **tevvāb** kabül kııla emdi” (KY B6v3b)

‘ūbud: *Ar.* Ebedler, sonsuzluklar sahibi; Tanrı.

“ol erḥame’ r-rāḥimīn ‘**ūbud** aḥad” (KY B40r7a)

uḡan: Her şeye gücü yeten, Tanrı.

“ilhām berdi yūsufa kādir **uḡan**” (KY B40r15b); “konuḡlaya izim **uḡan** / yedi tamu taşa taşa” (BH 39b10)

yaradıcı: Yaradan, Tanrı.

“bu ‘ālemüḡ **yaradıcısı** yoḡ deḡil bu şuvı saḡa bêreyim” (BH 22b18)

yaratḡan: Yaradan, Tanrı.

“**yaratḡanum** ḡuzūrunda ḡılam sinüḡ bile yarḡu” (ŞH 9b); “yūsuf aydur **yaratḡanım** ḡālḡ durur” (KY B21v10a); “dilek mēnüm durur kim ‘ālem ḡalḡın **yaratḡan** ḡālḡ men ke’ennehu yeḡūlu ‘azze ve celle” (BH 24b4)

yaratḡuḡı: Yaradan, Tanrı.

“ayıtḡa ‘ālemüḡ **yaratḡuḡısı** bar durur” (BH 22b19)

zū’l-celāl: Ar. Celal sahibi, ululuk sahibi.

“anı bākī **zū’l-celāl** bildük êmdi” (KY B1v4b)

2.2.7. Niteleme Adları

Niteleme adları, kullanıldığı cümleye baḡlı olarak çoḡunlukla sıfat olma potansiyeli taşıyan sözleri ifade eder.

Bu bağlamda metinlerde tanıklanan niteleme adları fiziksel ihtiyaçları ve özellikleri içeren niteleme adları; deḡer yargılarını (kişi, olay, durum ve nesnelere karşı benimsenen ve açığı vurulan ahlaki, dinî, felsefî vb. bir deḡerlendirme getiren yargıları) içeren niteleme adları; duygu, duygusal davranış, ruhsal durum (nesne, olay veya kişilerin insanın iç dünyasında oluşturduğu izlenim ve bu izlenime baḡlı etki ve davranışlar) nitelik ve ilgilerini içeren niteleme adları; akıl, zihin (düşünme, kavrama ve anlama yetisi) nitelik ve ilgilerini içeren niteleme adları; yüz ölçümü-zaman nitelik ve ilgilerini içeren niteleme adları; kıymetli eşyalar, giyim kuşam ve süsleme/süslenmeyle ilgili niteleme adları; miktar, ölçü, hacim bildiren niteleme adları; benzerlik, eşitlik

bildiren niteleme adları; duyularla anlaşılan özellikleri karşılayan niteleme adları; doğayla ilgili niteleme adları; temizlikle ilgili niteleme adları; hareketlilik-durağanlık, ayrılma, uzaklaşma bildiren niteleme adları; toplumsal yaşamla ilgili niteleme adları; iletişim, etkileşimle ilgili niteleme adları; renk adları; ihtiva etme, bulundurma, taşıma, sahiplik, birliktelik bildiren niteleme adları; eksiklik, yoksunluk, yokluk bildiren niteleme adları; açıklık, belirlilik bildiren niteleme adları; sır, gizlilik, bilinmezlik bildiren niteleme adları ve gösterme-belirtme niteleyicileri şeklinde sınıflandırılarak incelenmiştir. Özel bir alanı ilgilendiren niteleme adları ise konu bütünlüğünü bozmamak amacıyla ilgili olduğu başlık içinde değerlendirilmiştir. Örneğin din, inanç, kutsallık kavramlarını çağrıştıran niteleme adları, Din, İnanç, Kutsallık başlığı altında Nitelemeler, Unvanlar alt başlığı altında aktarılmıştır.

2.2.7.1. Fiziksel İhtiyaçları ve Özellikleri İçeren Niteleme Adları

aç: Yemek yemesi gereken, tok karşıtı.

“**açlar** doyar suwsamışlar kanur emdi” (KY B50v15b); “karnı **açsa** kiçi oğlan ārzūlasa emmegi ol” (BH 11a11)

aşsağ: Aksayan, hafifçe topallayan.

“kurbānlık yılkı **aşsağ** bolsa ya karağu ya depük bolsa ya aruğ bolsa ya iglü bolsa anı kurbān kılma revā bolmas” (BH 69b20-21)

arığ / aruğ: Zayıf, sıska.

“yedilesi yavlağ **arığ** olmuş taḥkīk” (KY B48v6b); “kurbānlık yılkı aşsağ bolsa ya karağu ya depük bolsa ya **aruğ** bolsa ya iglü bolsa anı kurbān kılma revā bolmas” (BH 69b20-21)

→ 2.2.7.2. “Arı, günahsız.” // 2.2.7.11. “Arı, temiz.”

aşamm: Ar. Sağır.

“ve hem şehri’l-aşamm daḳı kelmiş durur kim aña dērler ve **aşamm** sağır ay dēmek bolur” (BH 17b19-20)

boylu: Boyu olan.

“anuç kibi uzun **boylu** datlu yıyılı er dağı kördüğüm yoğ erdi” (BH 21b8)

bügrî: Kambur.

“ömer aydur resül dudakın depretti ağ saçı kara boldı **bügrî** bêli könüldi yad köñli ĩmin boldı” (BH 118a1-2)

çöngê: Zayıf, fersiz, körleşmiş.

“nice yiti közleri ol kün **çöngê** kılalar” (BH 28a18)

dîdârlu: *Far+T.* Yüzlü, çehreli.

“yâ yūsuf keleşin hoş özün ‘arlu / hîç kim erse körmiş degül sen **dîdârlu**” (KY B38r5)

diri: Yaşayan, canlı, sağ.

“anuç evinden ol **diri** bolduğınça yine kaçan kim gürından çopsa kıyâmet küninde ketüri bêre” (BH 24a4); “ata anasına hîç nese degmeye kim gendü oğlı **diri** bolsa” (FK 69a6)

→ 2.2.7.12. “Faal, hareketli, aktif.”

doğ: Tok.

“yine dükeli halk kıyâmet küninde aç bolğalar illâ peygâmbler ve bularuñ ehl-i beyti ve receb ve şa‘bân ve ramazân oruç dutanlar **doğ** bolğalar” (BH 33b22-23)

êsen: Sağ, salim.

“haber vêrdi andan evvel isrâ‘îl / yūsufum **êsen** müdür dëyür êmdi” (KY B68r15)

fânî: *Ar.* Gelip geçici, ölümlü.

“seniñ köşkiñ **fânîdür** bâkî sarây anda êmdi” (KY B38v14b); “yâ bende bu dünyâ kim **fânî** durur ol yazuğı sen kılursañ kim şeytânî durur” (BH 18b23-19a1)

hâmile: *Ar.* Hamile, gebe.

“yā **hāmīle** bolsa yā saḡal bitse yā ḡayiz görse iki emcek bitse” (FK 64a16)

heybetlü: *Ar. +T.* Heybetli, görünüşü korku uyandıran.

“bir ḡabeṣī ḡulı var idi ḡılıç atlu / ḡullarınıḡ cümlesinden ol **heybetlü**” (KY B19r3)

içici: İçici.

“dördünçi süçi **içicileri** beşinçi ribā yeyicileri altınçı zinā ḡılıḡucıları” (BH 29a1)

kāhel: *Ar.* Olgun yaşta olan, yetişkin.

“nice **kāhel** bī-namāzları namāza ḡındurur” (BH 17b10)

ḡaraḡu: Kör.

“ḡurbānlık yılḡı aḡsaḡ bolsa ya **ḡaraḡu** ya depük bolsa ya aruḡ bolsa ya iglü bolsa anı ḡurbān ḡılma revā bolmas” (BH 69b20-21)

ḡarı: Yaşlı, ihtiyar.

“özüm **ḡarı** iki közüm körmez emdi” (KY B55v1b); “eger ḡoca erse ya **ḡarı** uraḡut bolsa oruḡ dutmaḡa küçleri yétmese ne ḡılsunlar” (BH 37b21-22)

ḡavī: *Ar.* Dayanıklı, güçlü, kuvvetli.

“ve ip issi **ḡavī** durur uçḡunası degül” (BH 9a4)

→ 2.2.6. “Güçlü, kuvvetli; Tanrı.”

kenç: Genç.

“nice **kenç** oḡlanlu uraḡutları kendüzine meşḡül ḡılalar” (BH 28a17)

ḡoca: Yaşlı, ihtiyar.

“bir **ḡoca** er yerinden örü durdı ayıttı” (BH 11b19)

kör: *Far.* Görme engelli. *krş.* **kür**

“hasretleri bir birine kavuşduram / dōstları şād düşmeni **kör** kılam emdi” (KY B40v4)

kür: *Far.* Kör, görme engelli. *krş.* **kör**

“ol qarınçalar serveri kim adı munzır erdi sığar közi **kür** sığar ayağı sığar eli yok erdi” (BH 53a18-19)

kuvvetlü: *Ar.+T.* Kuvvetli, güçlü.

“altınçı kamulardan bék **kuvvetlü** / kırk erden kuvveti artuğ emdi” (KY B30r15)

küçlü: Güçlü, kuvvetli.

“oğlanları aydur eyle kıla idük / velākin anı bizden **küçlü** kördük” (KY B69r7)

mecrüh: *Ar.* Yaralı.

“halim dişvār tenüm **mecrüh** köñlüm mağmüm” (KY B8r10a)

nereste: *Far.* Nā-resīde, güçsüz, düşkün.

“ma‘şüm **nerestelere** bakup qorlanmaslar” (BH 17b7)

oyanuğ: Uyanık.

“uyımağıl eyā kul bu dün içre / tevfiğ dile tā‘at üzre **oyanuğ** dur” (BH 30a24)

ölü: Ölü, mevta.

“kaçan kim **ölüyü** sine kosalar ve üstine toprağ yumsalar” (BH 13b18); “kimerse bilmese kim ol diri mi yā **ölü** mi anıñ hükmi nite bola” (FK 64b9)

özlü: Varlığında herhangi bir nitelik bulunduran.

“evvel oldur qadde yahşı zarīf **özlü**” (KY B30r12a)

sağır: İşitme duyusundan yoksun, işitmeyen.

“hakkı işitmese **sağır** bolur” (BH 4b15)

semiz: Şişman.

“reyyān aydur yeti **semiz** şıgır kördim” (KY B48v4a)

şıfatlu: *Ar. +T.* Sıfatlı, vasıflı.

“hīç kimesne sen **şıfatlu** olmuş degül” (KY B25v14a); “ol ferişte bir kızıl altun sırça **şıfatlu** kerye şarāb birle doldurur aşāka iner” (BH 23a3-4)

şüretlü: *Ar. +T.* Yüzlü, çehreli.

“peygāMBER atında bir er keldi körkü **şüretlü** eygü sīretlü” (BH 21b7-8)

şusuz: Susuz, susamış.

“ikinci hamle kıldı seksen er başın aldı / **şusuz** yavla bualdı kendüzi daı düşer” (BH 77a17)

şeyh: *Ar.* Yaşlı, ihtiyar.

“bir kün tūnī keldi apara islü oprak don keyüp aydur yā **şeyh** mēnüm onuma gülef suvın sagıl” (BH 16b6-7)

yaş: Genç, taze.

“yāūta bezer seni yaaqlaru / **yaş** almadan luufurak saaqlaru” (KY B37v15); “mübārek ravzasından daşra ıa **yaş** alma kibi yaaqları yarma belük saları oz oprak birle bulaşmış bola” (BH 92a4-5)

→ 2.1.7.2. “Gözyaşı.” // 2.1.9.1. “Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman.”

yēyici: Yiyici.

“dördüncü süi iicileri beşinci ribā **yēyicileri** altıncı zinā ılucıları” (BH 29a1)

yiti: Keskin, hassas.

“nice **yiti** közleri ol kün öngē ılalar” (BH 28a18)

yüzlü: Yüzü herhangi bir nitelikte olan.

“evvel oldur qadde yahşı zarīf özlü / ikinci beñzi yahtu körüklü **yüzlü**” (KY B30r12); “aydur tağ yarıldı içinden bir qoca er çıqdı uzun boylu körklü **yüzlü** şirīn sözlü” (BH 22a12-13)

za‘īf: *Ar.* Zayıf, güçsüz.

“mevlīm saña sığınur men men bir **za‘īf**” (KY B2v13a); “ammā sübhānehu ve ta‘ālā men **za‘īf** kulu ‘ināyet deñizine daldurdı” (BH 2b3-4)

zīrek: *Far.* Uyumamış, uyanık; zihni açık.

“oluq sā‘at otağına yene keldi / aqsuz degül sēzendi **zīrek** idi” (KY B15r3); “cihān içre nice ‘ākiller ve **zīrekler** ve feylesūflar bar erse” (BH 64a24)

2.2.7.2. Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları

āciz: *Ar.* Aciz, zavallı.

“men **ācize** tevfiq kapusin açu vèrgil” (KY B3r6a); “ne kılam men **āciz** ol kün hem siz daqı” (BH 28b10)

‘ādil: *Ar.* Adaletle iş gören, adaletli.

“**ādil** dād halāyık üzre kılu kördi” (KY B51v2a)

adlu: Adlı, şöhretli. *krş.* **atlu**

“yezīdünj bir kulu bar şibir **adlu** üsüm başı erdi” (BH 75b1-2)

‘āk / ‘ākq: *Ar.* İteatsiz, asi.

“on qarındaş cümlesi boldılar **‘ākq**” (KY B8r13a); “eger biregününj iki oğlı bolsa birisi muṭī‘ bolsa ve birisi **‘āk** bolsa” (BH 110a19-20)

alp: Yiğit, kahraman.

“beşinçi **alp** yüreklü heybetlü” (KY B30r14b); “yēdi aqlām berberesin qoymaq başrī ‘abqarī donlar diküp keymek yüz miñ şaf yırtıcı **alplar** almak” (BH 145a11-12)

alu: Kötü, fena.

“bir kez oğlı ata elinden arındaşları **alu** yetürmek için oyun oynamadı bahâne kıılır” (BH 70b4-5)

arığ: Arı, günahsız.

“haıat ben **arığven** ol yazuğlı” (KY B41r9b)

→ 2.2.7.1. “Zayıf, sıska.” // 2.2.7.11. “Arı, temiz.”

‘**arlu:** Ar.+T. Namuslu.

“cümlesinin ‘aklı temām özi ‘**arlu**” (KY B23v12a)

arslan: Yiğit, savaşçı.

“ay **arslan** kıılı makaş az bahr-i hün-i man” (M VII-5a); “hāzır bağa benüm bu **arslanlarım**” (KY B8v5a)

→ 2.1.4.2. “Arslan.” // 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yūsuf’un öz kardeři, Bünyamin)’in ođullarından biri.”

‘**āři / ‘āři:** Ar. Asi, günahkār.

“teñriden oruđ bātil ‘amel kıılmağ / āhiretde vebāldür ‘**āři** olmağ” (KY B9r8);

“‘**āřiler** yalıç ayak yalıncak yügrüşdüği kün durur” (BH 11b14)

assisuz: Faydasız, yararsız.

“bunda sin içinde ağladığuğ **assisuz** durur” (BH 13b22)

atlu: Adlı, şöhretli. *krş.* **adlu**

“bir habeşi kılı var idi kıılı **atlu** / kıullarının cümlesinden ol heybetlü” (KY B19r3)

‘**ayblu:** Ar.+T. Ayıplı, kusurlu.

“ü kez ü toğuz bolur bu toğuzda her bir üinüğ birisi ‘**ayblu** durur” (BH 17b16)

‘**ağim:** Ar. Büyük, yüce.

“yoksa ben sücüd içre kılam zārı / size ‘**azīm** āfet vere idim barı” (KY B13r6)

‘**azīz**: *Ar.* Ulu, yüce; hükümdar.

“‘**azīz** yūsuf temām on bir yaşar idi / ya‘kūb sawçı uylukunda uyur idi” (KY B3v1); “pes bilmiş kerek kim bu kün qadri ulu bolsa haq katında bendeye vācib bolur anı ‘**azīz** dutmaq” (BH 14b24-15a1)

bāṭıl: *Ar.* Boş, beyhude.

“dérneşüben **bāṭıl** tedbīr kıılır ėmdi” (KY B4v15b); “eger şadaqa **bāṭıl** bolmaqdan saqındı erse ilk ĩmān birle ögdi” (BH 36a5-6)

bed-nām: *Far.* Kötülüğü ile dillere düşen.

“bizi halka **bed-nām** rüsvāy kılduñ ėmdi” (KY B41r8b)

bī-günāh: *Far.* Günahsız, suçsuz.

“**bī-günāh** men bayıq biliñ dēyür ėmdi” (KY B13v1b)

bī-vefā: *Far.+Ar.* Vefasız.

“**bī-vefādur** hergiz vefā kıılmaz ėmdi” (KY B43r15b)

bularġu: Fitneci.

“alam tal‘am eyā hanum ne sart er men ne **bularġu**” (ŞH 1a)

cāyiz: *Ar.* Caiz, uygun, yerinde sayılan.

“yā isrā‘īl bu iş nete **cāyiz** ola” (KY B70r11b)

ciġer-gūşe: *Far.* Ciġer köşesi, sevgili.

“yā **ciġer-gūšem** bu kün saña kim keldi” (BH 155b12-13)

cūmerd / cūmerd: *Far.* Cömert, eli açık.

“bu melik ne **cūmerd** dēdişdiler” (KY B58r3a); “ey **cūmerd** er kibi ilerü kelgil yazuġuña istiġfār tevbe kılgıl” (BH 16a15)

dānişmende: *Far.* Danişment, bilgili kimse.

“daşdınkı muķīmleriñ **dānişmendeleri** bārsī dilin bilmez bolsalar” (FK 60a13-14)

datlu: Tatlı, hoş, kıymetli. *krş.* **ıatlu**

“**datlu** cāndın bayıķ ümīd keser ėmdi” (KY B8r3b); “eyle berkünj bolma ġāfil tende erken **datlu** cān” (BH 10a1)

→ 2.2.7.9. “Tatlı, lezzetli.”

dermānde: *Far.* Aciz, zavallı.

“**dermāndeler** dest-gīri melik raḥmān” (KY B10v11a)

dest-gīr: *Far.* Elinden tutan, yardımcı.

“evvel āḥir **dest-gīri** beni bildüñ” (KY B36v11b)

dürüst: *Far.* Doğru, gerçek.

“**dürüst** cevāb şaḥīḥ sözin ister ėmdi” (KY B3v8b); “andan mü’min muvaḥḥid arıġ köñül birle şāfi sır birle ve **dürüst** i’tikād birle oruç dutmaķ niyyetin kılsa” (BH 42a12-13); “ve bu ḥüküm **dürüst** bola ve diri diriden mīrās bulmış bola” (FK 64b13)

eğgü: İyi, güzel. *krş.* **eyegü / eygü, egü, eyü**

“ne ma’niden ‘ilmiñ üküş **eđgü** oġlan” (KY B51r8b)

egü: İyi, güzel. *krş.* **eğgü, eyegü / eygü, eyü**

“cümleleri isrā’ ile selām kıldı / **egü** sözin yūsufi dērler ėmdi” (KY B6v5)

emānetlü: *Ar. +T.* Güvenilir, emin.

“sekizinçi ḥıyānet degül **emānetlü**” (KY B30r16b)

emīn: *Ar.* Güvenli, emniyetli.

“ayrulmaqlık vaḳti keldi beyān bilgil / şafā köñlüñi ėmdi **emīn** tutgıl” (KY B31v12)

eyegü / eygü: İyi, güzel. *krş.* **eḡgü, egü, eyü**

“atañız ol düşni **eygü** yormış” (KY B4v13a); “bu **eyegüleri** ol yaña ve ol **eyegüleri** bu yaña (...) kığıra gür içinde” (BH 14a5-6)

eymen: Uğurlu, talihli.

“üçinçi ol durur kim dĕrnek küni susuzlıqdan **eymen** kılgā” (BH 11b11)

eyü: İyi, güzel. *krş.* **eḡgü, egü, eyegü / eygü**

“geyürdü dürli atlasnı minürdi bir **eyü** tāzī” (ŞH 6a); “ve eger **eyü** ad isderiseñ tevḥīd birle bolasın” (BH 9a18-19)

fa‘āl: *Ar.* Çok çalışan, çalışkan, gayretli.

“hidāyetinde zalālet yok **fa‘āl** durur aña [...]” (BH 3a18)

fāzıl: *Ar.* Faziletli, erdemli.

“ol kişi şıfatlu **fāzıl** ola / ‘ilm ü ḥikmet üze ol kāmil ola” (KY B50r4); “ol üç farz lāzım durur ayruqları **fāzıl** durur dĕdi” (BH 4a19)

fer‘: *Ar.* Bir topluluğun şerefli ve daha itibarlısı.

“ḥalīlu’llāh **fer‘ine** bid‘at kıatmaq / ma‘āza’llāh ol revā degül ėmdi” (KY B39v14)

fesād: *Ar.* Bozuk, fena, karışık.

“**fesād** işlep bolunup kıalmayalım / řabr kılgıl řeytān maḳḥūr olsun ėmdi” (KY B36v14)

ġālib: *Ar.* Kazanan, üstün gelen.

“kıardaşları anı işüdüp günāḥ kııldı / ḥasedleri günāḥları **ġālib** oldu” (KY B4v14); “immā tāzī ve pārisī dilinde türk dili üzre **ġālib** erdiler” (BH 2b7)

ġammāz: *Ar.* Biri aleyhine kötü söz söyleyen.

“ġammāz olup şeytān köñlin bayıtmazven” (KY B31v11a)

ġarīb: *Ar.* Kimsesiz, zavallı olan.

“aydur ey taht-dār ġarīb oġlan” (KY B40r16a); “maşrıqdan maġribe deġin kanda kim bir ġarīb barısa ġurbet odı anı yaġar” (BH 3a4-5)

→ 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yûsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oġullarından biri.”

ġarīb-nüvāz: *Ar.+Far.* Kimsesizlere ve gariplere yardım eden.

“ādil kişi ġarīb-nüvāz olur ėmdi” (KY B57r12b)

geñes / geñez: Kolay. *krş.* keñez

“murād hāşıl kılmak aña geñes ėmdi” (KY B2v12b); “bu kitābı oġımaq öġrenmek bulara geñez bola” (FK 60a14-15)

gey: İyi, iyice, güzel. *krş.* key

“aġar geydür ġarındaş yoksa yavuz” (M V-1a)

gökçek: Güzel.

“bar mā fusūn bihvānad gökçek ya ġaşlaruñ” (M VII-6a)

gözel: Güzel.

“samūrulu börki başında dutardı bir gözel ġırgu” (ŞH 6b)

gümrāh: *Far.* Yolunu şaşırması, doğru yoldan sapması.

“şeytān sözine gümrāh olup aña uymañ” (KY B10v1b)

günāhsız: *Far.+T.* Günahı ve suçu olmayan.

“taġdan awlap bir günāhsız ġurt duttular” (KY B13r8b)

güzide: *Far.* Seçkin, seçilmiş.

“peygâmbەرler **güzīdesi** ol aḥmede” (KY B1v5b)

ḥā'in: *Ar.* Hıyanet eden.

“aydur **ḥā'in** olur siz sizler bayık” (KY B67v5b)

ḥaķīr: *Ar.* Aşağı görülen, değersiz.

“şanemi soydı uşatup pāre kıldı / **ḥaķīr** kı lup bāzārda satar ėmdi” (KY B54r9)

ḥalāvetlü: *Ar. +T.* Sevimli, şirin, tatlı.

“**ḥalāvetlü** mürüvvetlü sözlerüñ var” (KY B37v9b)

ḥāş: *Ar.* İyi nitelikleri kendinde toplamış olan.

“kelip benüm kıatımda ögünür siz / biz **ḥāşlar** biz şerīfler dērsiz ėmdi” (KY B71r16)

→ 2.1.9.5. “Havas, seçkinler sınıfı.” // 2.1.10.3. “Hükümdara özgü olan.”

ḥāş-el-ḥāş: *Ar.* Seçkinler seçkini.

“kamular anıñ fazlın bildürelim / ‘ālem içre **ḥāş-el-ḥāş** olsun ėmdi” (KY B50r7)

ḥasīs: *Ar.* Alçak, değersiz.

“bu on kıardaş niyyetin kıldı **ḥasīs** / cümlesin bāṭıl yola dartaṛ ėmdi” (KY B7v15)

ḥaṭāsız: *Ar. +T.* Yanlıssız, kusursuz.

“cemi ‘ kıur’ ān **ḥaṭāsızın** düzmiş ėmdi” (KY B2r4b)

ḥayırlu: *Ar. +T.* Yararı, hayrı olan.

“nitekim köksüz ağacıñ yemişi bolmas ma‘ rifetsüz köñlüñ **ḥayırlu** işi bolmas”
(BH 6a3-4)

ḥor: *Far.* Aşağı, bayağı.

“nice dünyādaki ‘ azīzleri **ḥor** kılgalar” (BH 28a14-15)

ḥoş: *Far.* Hoş.

“okçılardur gözleri **hoş** nese ol kaçları” (M IV-1a); “ansız başa bu cihān **hoş** degül emdi” (KY B29r5b)

hüb: *Far.* Hoş, güzel, iyi.

“dolun ay tek balçur idi **hüb** cemāliñ” (KY B54v11a)

hübān: *Far.* Güzeller, iyiler.

“münaqqaş t̄ac urundi oldı **hübān**” (KY B36r3b)

hümām: *Ar.* Himmetli, bir işe sıkıca sarılıp o işi bitiren.

“andan sonra d̄in serveri ėrenlere / ĩmān rŭkn-i islām nŭrı **hümāmlara**” (KY B2v9)

hürmetlü: *Ar. + T.* Hürmetli, saygın.

“ol receb kŭnlerinde bundan **hürmetlü** kŭn bolsa erdi peygāmbere bu ĥil‘atları ol kŭn ketürge erdi” (BH 14b23-24)

kaçquçı: Kaçıcı, kaçak.

“oğrıdur yalğaçı hem **kaçquçudur** / bu üç dürlü ‘aybı vardur algıl emdi” (KY B16v6)

kāmil: *Ar.* Yetkin, olgun.

“aqlı **kāmil** ‘ilmi temām özi ‘arlu” (KY B49r6a)

ķava: Boş, değersiz.

“bu ĥāl üzre ‘aziz anda ĥāzır olmış / ĥulın **ķava** çıķduğın kŭrmış emdi” (KY B42r7)

ķeņez: Kolay. *krş.* geņes / geņez

“şa‘bān dŭnler<in>de iki rek‘at degme bir rek‘ata ne kim **ķeņez** kelür erse” (BH 23b23)

ķerçek: Gerçek, hakiki.

“yūsuf aydur bellü sen ger ‘āşık iseñ / ‘āşık üzre **kerçek** şādık érseñ” (KY B54v14)

kertü / kértü: Doğru, gerçək.

“yūsufuñ düşün **kertü** bilmediler” (KY B5r15a); “aydur **kértü** aydursañ yā tañrı yalavaçı” (BH 21b16)

kesbī: Ar. Çalışmakla elde edilen, hak edilen.

“bir bölügi bulardan ismī durur bir bölügi bulardan resmī durur üçinçi bölügi **kesbī** durur” (BH 84b11)

key: İyi, iyice, güzel. *krş.* **gey**

“yā ibn bu bendimi **key** anlağıl” (KY B4v8a); “tā‘at issi eygü mü‘min hem müsülmān **key** hūlu” (BH 10a7)

kolaylı: Kolay, uygun.

“kendüye **kolaylı** söz sözler emdi” (KY B37r14b)

kovuçu: Dedikoducu, söz getirip götürən.

“**kovuçulardan** beklesün hālık sizi” (KY B4v11a)

körklü: Güzel. *krş.* **körüklü**

“bunuñ kibi **körklü** cemāl kim düzetdi” (KY B21v8b); “**körklü** kelimeyi **körklü** ağaca meñzedüp **körklü** kelime dēyü tevḥīd kelimesine aydur” (BH 5b11-12)

körüklü: Güzel. *krş.* **körklü**

“bu düşünme **körüklü** te’vīl kılu vėrgil” (KY B3v6a)

kutlu: Uğurlu, hayırlı, mübarek.

“ol külmegi size yavlağ **kutlu** durur” (KY D24r10a); “bu çerāğun yağı **kutlu** ağaçdan durur ol zeytün ağacı durur” (BH 6b21)

küç kılcı: Zalim, zor kullanan.

“ol zālīm durur zālīm **küç kılıcı** demek bolur” (BH 17b21)

la‘īn: *Ar.* Lanetlenmiş.

“oluk sā‘at hāzır keldi **la‘īn** iblīs” (KY B7v14a)

laṭīf: *Ar.* Hoş, nazik, yumuşak.

“hātırımı rüşen kıgıl idim **laṭīf**” (KY B2v14a); “cān **laṭīf** durur diler kim
yoķaru çıķa ten ağırlığı ķomas aşıķa ķeker” (BH 116b1-2)

lāyık: *Ar.* Uygun olan, uygun, yaraşır.

“aņa **lāyık** rāy-ı tedbīr eyleyelüm” (KY B5r3a); “velīkin senüj ũonuņ gülef suvın
saķmaĝa **lāyık** degül” (BH 16b8-9)

maķāmlı: *Ar.+T.* Makam sahibi.

“ķābe-ķavseyñ **maķāmlı** ol aħmede” (KY B1v6a)

maķhūr: *Ar.* Kahredilmiş, bozguna uğratılmış.

“şabr kılgıl şeytāñ **maķhūr** olsun ėmdi” (KY B36v14b)

ma‘rūf: *Ar.* Herkesçe bilinen, tanınan, belli, sanlı.

“benüm dedem ibrahīm **ma‘rūf** ģalīl” (KY B69r15a); “cān u cihāñ-ı men bu bir
haber durur **ma‘rūf** ve meşhūr aydasen” (BH 42a7)

ma‘şiyetlü: *Ar.+T.* Asi, isyankâr.

“velīkin sen ol yunmaduķ yüzüñ **ma‘şiyetlü** özüñ gülef suvına lāyık degül sen”
(BH 16b11)

maşlaĝatlu: *Ar.+T.* Önemli, ehemmiyetli.

“baña **maşlaĝatlu** söz sözleyürsen” (KY B34v9b)

ma‘yüb: *Ar.* Ayıplanmış, ayıplanan.

“uşbu işi ķamular **ma‘yüb** kıla” (KY B32v15a)

ma'zül: *Ar.* Azledilmiş, görevden alınmış.

“tā'at donında yalıñ ve **ma'zül** siz” (BH 18b14-15)

mekin: *Ar.* Nüfuz ve iktidar sahibi.

“anıñ emrine **mekin** emin oluñ emdi” (KY B51r13b)

melih: *Ar.* Güzel, şirin.

“nürı artdı sözi hem **melih** oldı” (KY B27v9a)

mensüh: *Ar.* Hükmü kaldırılmış, hükümsüz bırakılmış.

“ammā muhkem āyetler ol durur kim anuñ içinde müteşābih **mensüh** yoğ durur”
(BH 4a14-15)

meşhür: *Ar.* Tanınmış, herkesçe bilinen.

“ālem içre **meşhürdur** anıñ 'adli” (KY B2r1b); “cān u cihān-ı men bu bir haber durur ma'rūf ve **meşhür** aydasen” (BH 42a7)

miskin: *Ar.* Aciz, zavallı.

“dīne **miskin** ağlayu yögürür emdi” (KY B7r1b); “**miskin** kandasın yavlağ ğāfil bendesin” (BH 30a14)

mu'allā: *Ar.* Yüksek, yüce.

“ol mu'azzam mühtedī mükerrerrem müctebā **mu'allā** müzekkā muḥammed muştafā” (BH 4a12)

mu'azzam: *Ar.* Büyük, ulu.

“ol **mu'azzam** mühtedī mükerrerrem müctebā mu'allā müzekkā muḥammed muştafā” (BH 4a12)

muhtāc: *Ar.* İhtiyacı olan.

“ācīz şanem **muhtācındur** anı yapmağ” (KY B39v13a); “eger şa'bān ayında maña kelür erseñ **muhtāc** bolasın” (BH 21a19-20)

muhtār: *Ar.* Seçilmiş, seçkin.

“**muhtār** durur ihti[yācı ...]” (BH 3a17)

muhterem: *Ar.* Saygıdeğer.

“biz **muhterem** biz mükerrem olalım emdi” (KY K5r4b)

mu‘teber: *Ar.* Saygın, itibarı olan, hatırı sayılır.

“yorayım düşüñi **mu‘teberimde**” (KY B14r11b)

mübāriz: *Ar.* Pehlivan, bahadır, savaşçı.

“oṣmānı ürdi şehr alıcınj kıldı ‘aliyi ürdi resülünj **mübārizin** kıldı” (BH 25a23)

müctebā: *Ar.* Seçilmiş, seçkin.

“ol mu‘azzam mühtedī mükerrem **müctebā** mu‘allā müzekkā muḥammed muṣtafā” (BH 4a12)

müfsid: *Ar.* Fenalaştırın, bozan.

“**müfsidden** nefsin men‘ kıla emdi” (KY B39r8b)

mükerrem: *Ar.* Saygıdeğer, aziz.

“**mükerrem** nebī kılmış anı celīl” (KY K63v12a); “ol mu‘azzam mühtedī **mükerrem** müctebā mu‘allā müzekkā muḥammed muṣtafā” (BH 4a12)

münezzeh: *Ar.* Temiz, arı.

“şerīklüden **münezzeh** durur” (BH 5a8-9)

mürāyī: *Ar.* Mürai, ikiyüzlü.

“bu ay ol durur kim **mürāyīler** bulur ağır ziyān” (BH 46a1)

mürüvvetlü: *Ar. +T.* İyiliksever, insanıyetli.

“özi ‘ārlu kendü yavlağ **mürüvvetlü** durur” (KY D24r11a)

mürüvvet-vār: *Ar. +Far.* Mürüvvetli, iyiliksever, cömert.

“ibni yemen aydur yā **mürüvvet-vār**” (KY B61r11a)

müstaḥliṣ: *Ar.* Halas eden, kurtaran, kurtarıcı.

“anı kirü **müstaḥliṣ** kılğıl êmdi” (KY B69v14b)

müstecāb: *Ar.* Kabul edilen, kabul olan.

“**müstecāb** ol kılur kamuğ du‘āları” (KY B13r7a); “eger du‘ā **müstecāb** bolmağ diler erseñ tevḥīd birle bolasın” (BH 9b5-6)

müvekkel: *Ar.* Vekil tayin edilen.

“kaçan kim receb ayınuñ ilk düni bolsa tañrı ‘azze ve celle ol ferişteye kim anuñ sini üzre **müvekkel** durur” (BH 14a10-12)

müzekkā: *Ar.* Aklanmış, temizlenmiş.

“ol mu‘azzam mühtedī mükerrerrem müctebā mu‘allā **müzekkā** muḥammed muṣṭafā” (BH 4a12)

müznib: *Ar.* Günahkâr.

“kā‘il sāmi‘ bu **müznibe** du‘ā kıla” (KY B78v11a)

nāfi‘: *Ar.* Faydalı, menfaatli.

“mü’minlere **nāfi‘dür** dërler êmdi” (KY B3r14b)

nigār: *Far.* Güzel, sevgili.

“ḥurrem bile **nigār** kösteresiz” (KY B6r13a)

oğrı: Hırsız.

“beñzer qardaşı hem **oğrı** idi” (KY B66r12a)

orunlu: Makamlı.

“dëdim on **orunlu** qardaşlarım” (KY B8v4a)

pāk: *Far.* Temiz, mübarek.

“anlar aydı anıñ dīni **pāk** müselmān” (KY B60r5a)

pīş-rev: *Far.* Öncü, önde giden, yol gösteren.

“kündüz sulţānınuñ birisi şubḥ-ı kāzib birisi şubḥ-ı şādık ve ramazān **pīş-revi** birisi receb ve birisi şa‘bān ayı durur” (BH 17a6-7)

raķīķ: *Ar.* İnce, narin.

“cevāb vērđi mürüvvetlü yumşaq **raķīķ**” (KY B38r8a)

recīm: *Ar.* Lanetlenmiş, melun.

“**recīm** şeytān durmağa uzanupdur” (KY B36v6a)

rüsvāy: *Far.* Rezil, ayıpları meydana çıkmış.

“bizi ḥalka bed-nām **rüsvāy** kılduñ ėmdi” (KY B41r8b); “yort evüñe bargıl kim kelüp seni yavuzlıkda bulmasun kim **rüsvāy** bolmağıl” (BH 18a21-22)

şādık: *Ar.* Sadakatli.

“hem **şādıklar** hem şiddīklar aña degdi” (KY B36v9b)

şāf: *Ar.* Katıksız, arı.

“**şāf** kızıl altundan at eylesün” (KY B35r9a)

şāfī: *Ar.* Temiz, halis.

“āzār ėtmiş kim vārise **şāfī** oluñ” (KY B20v9b); “hevā bulanuğında **şāfī** bolmış bolsa (...)” (BH 6b19-20)

şāķıt: *Ar.* Düşen, düşük, kıymetsiz.

“ne ma‘īden anţumuzu **şāķıt** kıldıñ” (KY B9r4b)

şālih: *Ar.* İyi, doğru.

“**şālihlerge** uşbu iş olmaz lāyık” (KY B8v11a); “**şālih** arvanasını kendüzine izāfet kıldı menüm dēyü” (BH 15a4)

selīm: *Ar.* Sonu iyi, tehlikesiz.

“oluk sā‘at qar yağmur **selīm** oldu” (KY B21r7a)

sevgülü: Sevgili, kıymetli, aziz.

“‘abdu’llāh ḥurmā ağacın bilmek ‘ömer katında bunça **sevgülü** bolsa” (BH 6a14-15)

sezā: *Far.* Uygun, yaraşır.

“**sezādur** ol kula suçun zindān” (KY B43v1a)

şiddīk: *Ar.* Sadık, sözünün eri.

“cebrā’īl kelip aydur ayā **şiddīk**” (KY B48r11a)

siyāsetdār: *Ar.+Far.* Siyasetli.

“yüz miñ hezār ‘asker içre **siyāsetdār**” (KY B2r5b)

siyāsetlü: *Ar.+T.* Siyasetli.

“yüzi kara yawlağ katı **siyāsetlü**” (KY B19r4a)

şāyeste: *Far.* Uygun, yaraşır.

“mağfirete **şāyeste** olur emdi” (KY B78v13b)

şerīf: *Ar.* Şerefli, soylu, temiz.

“dédim on orunlu qardaşlarım / on zarīf on **şerīf** érenlerüm” (KY B8v4); “bu **şerīf** vaqtı kim bulup durursın ġanīmet dutğıl” (BH 33b4-5)

şīrīn: *Far.* Sevimli, cana yakın, tatlı, hoş.

“sözi **şīrīn** ‘aqlı temām lafzı artar” (KY B21v1b); “kele aña açuğ yüz birle datlu **şīrīn** söz birle” (BH 13a5)

tağī: *Ar.* Asi, azgın.

“ol **tağīniğ** oğlı fir‘avn la‘īn oldu” (KY B77r6a)

atlu: Tatlı, hoş, kıymetli. *krş.* **datlu**

“ol sağrağ senüñ **atlu** cânuñı senden kirü alsa aña ölüm sağrağı dەرler” (BH 101b19-102a1)

→ 2.2.7.9. “Tatlı, lezzetli.”

tünî: *Far.* Külhanbeyi, berduş.

“bir kün **tünî** keldi қапқара islü oprağ don keyüp aydur yâ şeyh mênüm tonuma gülef suvın saęęıl” (BH 16b6-7)

urfe: *Ar.* Görülmemiş, şaşılacak şey.

“řüretüñ ‘aceb **urfe** lufuñ yeti” (KY B37v4a)

urfe-levn: *Ar.* Görülmemiş, şaşılacak biçimde olan.

“‘aklı körki **urfe-levn** hezâr çendân” (KY B42v13a)

udsuz: Utanmaz, hayâsız.

“ol **udsuz** yüzünñü yuyasın bola kim irkilmiş yazuқuñ kideresin” (BH 15b15)

ulu / uluğ: Büyük, yüce.

“benüm mevlîm vardur **uluğ** sübhân” (KY B32r10b); “anuñ içün kim dەرneklerde hiç andan **ulu** dەرnek yoқ” (BH 11b12-13)

→ 2.1.9.12. “Büyük, ulu kişi, önder.”

üründü: Seçkin, seçilmiş. *krş.* **üyründü**

“aydur anuñ içün bu ay **üründü** durur yazuқlular yarlığamağa” (BH 11b2)

üyründü: Seçkin, seçilmiş. *krş.* **üründü**

“yâ feriştelерüm mênüm bu **üyründü** қullarumnı ‘arş kölgesine iltüñ” (BH 27b13-14)

yad: Yabancı.

“ömer aydur resül dudağın depretti aq saçı kara boldı bögri béli könüldi **yad** köñli ĩmin boldı” (BH 118a1-2); “andan ötrü kim bular biri birine **yad** dururlar” (FK 63a10)

yaşsı: Güzel, iyi.

“evvel oldur qadde **yaşsı** zarĭf özlü” (KY B30r12a)

yalan: Yalan. *krş.* **yalğan, yalın**

“şiddĭkdı **yalan** hem söylemedi” (KY B5r13a); “peygāber **yalan** söyledi dēgil bu şuvı saña içüreyim” (BH 22b23)

yalançı: Yalançı. *krş.* **yalğançı**

“bu **yalançı** oğlançığı öldürüñ dēr” (KY B7v16a); “**yalançı** qanda erse ‘ayblu bolur” (BH 17b17-18)

yalğan: Yalan. *krş.* **yalan, yalın**

“hergiz **yalğan** tanuqluq vērmezven” (KY B41v6a)

yalğançı: Yalançı. *krş.* **yalançı**

“oğrıdur **yalğançı** hem qaçquçıdur” (KY B16v6a)

yalın: Yalan. *krş.* **yalan / yalğan**

“buyuruban **yalın** söz hem söylemez” (KY B5r7a)

yaman: Kötü, korkulan.

“melik aydur hālimiz oldı **yaman**” (KY B20v7a)

yār: *Far.* Sevgili, dost, yardımcı.

“ğār içre muştafĭ tutdı anı **yār**” (KY B1v7b); “on sekiz miñ ‘ālem yarattı kimseyi kendüzine **yār** kılmadı” (BH 2a12-13)

yaramas: Yaramaz, uygun ve yararlı olmayan, bir işe yaramayan.

“evüñüzi aruduñ **yaramas** işden ma‘deñüzi aruduñ harām aşdan” (BH 25b14-15)

yavuz / yawuz: Kötü, fena.

“kala sen anda **yavuzdur** yalunuz kanda kalur sen” (M I-1b); “hem **yawuz** kaşd kıldılar andan beter” (KY B7v11a); “ve **yavuz** hūları nefsedən yoymağ ve şeytāni lā havle birle qovmağ” (BH 6b6)

yazuqlu: Suçlu, günahkâr.

“hakīkat ben arıgven ol **yazuqlu**” (KY B41r9b); “anuğ şefā‘ati durur **yazuqlunuğ** dermāni” (BH 4a9)

yazuqsuz: Suçsuz, günahsız.

“**yazuqsuz** kenç oğlanlarıñ qara saçın ağardalar” (BH 28a20)

yëg: Yeğ, üstün, iyi.

“ey cānında<n> **yëg** dīnin dutanlar ve ey dünyāyı āhirete satanlar ve ey dūnin oruç niyyetine yatanlar ey şefkat ve ülfet birle köñül qatanlar” (BH 35b17-18)

yırtıcı: Savaşçı.

“yëdi aqlām berberesin qoymağ başrī ‘abqarī donlar diküp keymek yüz miñ saf **yırtıcı** alplar almağ” (BH 145a11-12)

yigit: Delikanlı, kahraman, alp.

“anıñ köñli düşmiş iki **yigit** / dīn mürüvvet ikilesi iki reşīd” (KY B2v1); “ecel kelse oluğ dem **yigit** koca bir durur” (BH 33b6)

yüce: Büyük, ulu, ulvi.

“**yüce** tañrı üyürdi dükel ‘ālemden dört nesneyi şuvı toprağı odı yeli” (BH 24b16-17); “**yüce** tañrı adın oğımağ sūnnet ol (...) namāza” (FK 71b10)

yürekli: Yürekli, cesur.

“beşinçi alp **yürekli** heybetlü” (KY B30r14b)

yüzi aq: Suçu ve utanılacak bir durumu olmayan.

“eger yarın **yüzi ak** olmak diler erseñ tevḥīd birle bolasın” (BH 9b13-14)

zarīf: *Ar.* Zarif, nazik, kibar.

“uçmaḥ içre bir **zarīf** taḥt oldı” (KY B48r6a)

zelīl: *Ar.* Hor görülen, aşığılanan.

“ḥasret ile köydürür siz ol **zelīli**” (KY B8r8b)

zībā: *Far.* Güzel, hoş.

“cümlesine birer **zībā** ṭon kiyürdi” (KY B25v4a)

2.2.7.3. Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları

‘**acāyib:** *Ar.* Şaşırtıcı, tuhaf.

“uyur iken bir ‘**acāyib** düş yūsuf kördi” (KY B3v2a); “evvel ādīnesi düni reğāyib / ṭā‘at kılsañ şevābı çok ‘**acāyib**” (BH 14b15)

ārzūlayıcı: *Far.+T.* İsteyen, dileyen.

“eger mūsā buḥ‘ası mübārek erse **ārzūlayıcılar** senün” (BH 31a20)

‘**āşık:** *Ar.* Çok fazla seven, tutkun.

“ālem ḥurrem olursa ‘**āşık** külmez” (KY B34v8a); “‘**āşıklar** köñlinde āh durur” (BH 5a7-8)

baḥtlu: *Far.+T.* Talihli, şanslı.

“ne **baḥtlu** durur ol ḳul kim bu dün içinde rükū‘ ḳılır” (BH 32b21-22)

bērtük: Kırgın, yaralı.

“köñlü **bērtük** közünden yaşı akar emdi” (KY B69v8b)

beşir: *Ar.* Müjdeli haber veren, müjde getiren.

“mecrūḥlar ṭālibler **beşiriven**” (KY B46v10a)

→ 2.2.1.5. “1. Hz. Yûsuf’u satın alan tacirin kölelerinden biri. 2. Hz. Yakûb’un cariyelerinden birinin oğlu.”

bez-baht: *Far.* Bedbaht, bahtsız, talihsiz.

“andan nidâ kelge nîk-bahtları **bez-bahtlardan** seçüñ” (BH 28a5-6)

bî-çâre: *Far.* Çaresiz, zavallı.

“**bî-çâreler** ümîdim raḥîm mennân” (KY B10v7b); “bu **bî-çâre** diline şıdķ <u> şavâb yoritgil” (BH 3a13)

bî-ḥod: *Far.* Baygın, kendinden geçmiş.

“anı körüp **bî-ḥod** olup düşer êmdi” (KY B12v13b)

bî-hoş: *Far.* İyi ve hoş durumda olmayan.

“ol tün üç yüz altmış yol **bî-hoş** oldı” (KY K11v6a)

bî-ḥüb: *Far.* Güzel ve iyi durumda olmayan.

“ḥâliñ za’îf vaḳtiñ **bî-ḥüb** olmış êmdi” (KY B34r14b)

bî-vefâ: *Far.+Ar.* Vefasız.

“yâ mü’minler siz nice **bî-vefâ** erseñiz men munı dükeli sizün için kıldum” (BH 110a14-15)

bîzâr: *Far.* Bezmiş, usanmış.

“inanuban bolur mu sen sen müselmân / cüḥüdlıḳdan **bîzâr** olup dëyür êmdi” (KY B3v16); “taķı bu aķ saķal ḥürmeti için kim kıyâmette buyurmağıl kığırucılara kim kığıra tañrı ‘oşmandan **bîzâr** dëyü” (BH 97a21-22)

câfî: *Ar.* Cefa eden.

“<yâ> ‘utbe men kendü dedemden işıtdüm kim yezîd ṭamuluḳdur dëdi ṭamuluḳ kimse **câfî** bolur kimseye vefâsı assı kılmas” (BH 75a16-18)

dil-efrüz: *Far.* Gönül aydınlatan, iç açıcı.

“ğamze kılsa **dil-efrūz** kōzlerūñ var” (KY B37v12a)

dileyiçi: Dileyici.

“bar mu hīç hācet **dileyiçi** çalap hācetin revā kılsa” (BH 33a10-11)

dişvār: *Far.* Müşköl, güç, zor.

“halim **dişvār** tenüm mecrūh kōñlüm mağmüm” (KY B8r10a)

düşmiş: Sıkıntı çeken, mutluluk ve refahını yitirmiş.

“**düşmişlerūñ** elin duta[n] mihrībān durur” (BH 5a9)

giryān: *Far.* Ağlayan.

“benüm özüm **giryān** kılıp tonum soymağ” (KY B10v2a)

habīb: *Ar.* Sevilen, sevgili.

“andın şonra ol ihtiyār èrenlere / hağ **habīb** muştaffini körenlere” (KY B2v3);

“yā **habībüm** şa‘bān ayı senūñ durur” (BH 20b17-18)

hacil: *Ar.* Utanmış, mahçup.

“kuli muṭī‘ olmamış **hacil** olmuş” (KY B42r6b); “velīkin ayıtmadum kırğdum peygāber ayda ol degül dēye men **hacil** bolam dēdüm” (BH 6a9-11)

handān: *Far.* Şen, neşeli.

“yūsuf **handān** alar giryān olur èmdi” (KY B11v10b)

hasretli: *Ar. + T.* Hasret çeken.

“ıyāl için yā yūsuf **hasretliven**” (KY D23v6a)

hāşi‘: *Ar.* Alçak gönüllü.

“**hāşi‘ler** kōñlinde evveh durur” (BH 5a8)

hayrān: *Ar.* Şaşmış, şaşa kalmış.

“gümān içre saşınç içre **hayrān** alma” (KY B5r10b); “dükel dürlü halāyıklar / ol kün anda bolsa **hayrān**” (BH 39b9)

hoşnūz: *Far.* Hoşnut, memnun.

“ança yalvarup dapğıl ol alapğa senden ol **hoşnūz** olinça” (BH 10b16)

hūlu: *Far. +T.* Huylu, mizaçlı.

“ā‘at issi eygü mü‘min hem müsülmān key **hūlu**” (BH 10a7)

hurrem: *Far.* Sevinçli, Şen, güler yüzli.

“**hurrem** bile nigār kösteresiz” (KY B6r13a)

imin: *Ar.* Emin, sağ salim, halas olmuş, kurtulmuş.

“a ta‘ālā ol bendeyi üç āfetden **imin** ıla” (BH175a8-9)

inŐāfsuz: *Ar. +T.* Acımasız, merhametsiz.

“bu er aydur **inŐāfsuz** kimse sen niceme mēnüm gülef suvı samağum rāygān durur” (BH 16b7-8)

atı: Hoşgörüsüz, acımasız, zalim.

“zihī ‘aceb Şavı bağrı **atı** yürek” (KY B10v4a)

→ 2.2.7.7. “ok, ok fazla.”

ayđulu: Kaygılı, üzüntülü.

“yūsuf anda **ayđulu** alır emdi” (KY B11v2b); “anda kim **ayđulu** barısa ayđudan sen urtar” (BH 3a7)

orulu: Korku veren, korkutan.

“abbāz aydur **orulu** seniğ düŐiđ” (KY B44r10a)

kōñüllü: Gönüllü.

“tekebbür kılmak ve **köñüllü** bolmak niceme ‘ālim erse cāhil menziline bolğası durur” (BH 87a3-4)

mağbūn: *Ar.* Şaşkın, şaşırılmış.

“ol ma‘niden yawlağ katı **mağbūn** oldı” (KY B44v16b)

mağmūm: *Ar.* Gamlı, kederli.

“halim dişvār tenüm mecrūh köñlüm **mağmūm**” (KY B8r10a)

mağbūb: *Ar.* Muhabbet edilen, sevilen.

“ālem içre hīç bulamaz senden **mağbūb**” (KY B45r13b)

mağrūm: *Ar.* Maddi ve manevi nimetlerden uzak, yoksun.

“**mağrūm** mağzūn koyar siz isrā‘īli” (KY B8r8a); “tañrı raħmetinden kalmaya siz **mağrūm** dağı bir bu denāya degmeye siz” (BH 29a6-7)

mağzūn: *Ar.* Hüzünlü, üzgün.

“anı işitüp ya‘kūb nebi **mağzūn** oldu” (KY B7r12a)

ma‘şūm: *Ar.* Suçsuz, günahsız.

“**ma‘şūm** nerestelere baķup ķorlanmaslar” (BH 17b7)

ma‘şūķ: *Ar.* Sevilen, âşık olunan.

“âşıklık ‘āşığa belā durur / **ma‘şūķı** ārzūsı beyle durur” (KY B34v5)

mağlūm: *Ar.* Zulüm görmüş, kendisine zulmedilmiş.

“nā-gāh düşdim bu miħnete men bir **mağlūm**” (KY B8r10b)

meñlü: Mutlu, mesut.

“ne **meñlü** ol ķul kim bu dün içinde sücūd kıılır” (BH 33a1)

mih-r-bān / mihribān: *Far.* Şefkatli, merhametli.

“ne **mihir-bān** kurt yemiş tēp ağlar ėmdi” (KY B12v15b); “kelüriseñ kabūl kıılır zīrā kim **mihribān** durur” (BH 3b5-6)

mu‘āf: *Ar.* Bağışlanmış, affedilmiş.

“hīç kōrukma seni **mu‘āf** kıılam ėmdi” (KY B49r15b)

muğābin: *Ar.* Aldatılmış.

“niceler ol kün **muğābin** bolalar” (BH 28a21)

muħliş: *Ar.* Dostluğunda ve inançlarında içten olan.

“mü’min **muħliş** oldılar anlar ėmdi” (KY B21v13b)

muştucu / muştucu: Muştucu, muştu getiren, müjdecı.

“meger sen **muştucu** sen dēyür ėmdi” (KY B73r4b); “‘īsāyı ürdi resūlün **muştucısın** kııldı” (BH 25a16-17)

mübtelā: *Ar.* Belaya uğramış.

“bu iş saña lāyık degül yüz döndür çık / nefisden **mübtelā** ola ėmdi” (KY B40r14)

müferraħ: *Ar.* Ferahlanmış, sıkıntıdan kurtulmuş.

“seni kördim **müferraħ** oldum ėmdi” (KY B72v12b)

müferriħ: *Ar.* İç açıcı, ferahlık verici.

“ol ma’niden **müferriħ** oldum idi” (KY B60r1b)

müsteğīs: *Ar.* Yardım dileyen.

“ben kıurtaram züleyhā miħnetinden / **müsteğīs** ğıyās benven ėmdi” (KY B40v12)

müşfiķ: *Ar.* Sevecen, şefkatli.

“keldiler selām ħıdmet eylediler / **müşfiķın** revā ėdüp söylediler” (KY B5v4b)

müşkil: *Ar.* Müşkül, zor, çetin.

“ve iki bavul berāber bolsa bularıñ kavlinde dañi **müşkil** bola” (FK 64a4)

müştäk: *Ar.* Arzu ve iştiyak gösteren, fazla istekli.

“sen dağı rahmete olğıl **müştäk**” (KY B19v8a)

mütehayyir: *Ar.* Şaşmış, şaşırılmış olan.

“**mütehayyir** oluban dēyüben düşer ėmdi” (KY B30v3b); “toğuz ay yazuğ karanıluğında **mütehayyir** qalmış bolur” (BH 18b5-6)

nā-çār: *Far.* Çaresiz.

“**nā-çār** olup ‘acāyibe qalur ėmdi” (KY B5r7b)

nā-hüb: *Far.* Güzel ve iyi durumda olmayan.

“hālīm za ‘if vaqtim **nā-hüb** olmuş ėmdi” (KY B69r12b)

nevmīd / nevmīz: *Far.* Ümitsiz, meyus.

“andan umma hergiz **nevmīd** olmaz ėmdi” (KY B68v16b); “rahmetünđen **nevmīz** kıлмаğıl” (BH 3a9-10)

nīk-baht: *Far.* Bahtlı, talihli, şanslı.

“andan nidā kelge **nīk-bahtları** bez-bahtlardan seçüñ” (BH 28a5-6)

peřimān: *Far.* Pişman, nadim. *krş.* **piřmān**

“vāy süñükler yerinden daşınmağa vāy **peřimān** bolup yatmağa” (BH 14a7-8)

piřmān: *Far.* Pişman, nadim. *krş.* **peřimān**

“işitüp beğāyet **piřmān** oldu” (KY B7r13a)

rāğıb: *Ar.* Rağbet eden, isteyen.

“bular va ‘z ‘ilmi içinde **rāğıb** erdiler” (BH 2b6)

rāhatlu: *Ar.+T.* Rahat, huzur verici.

“uşanmadan diŝlemeĝa ne **rāhatlu**” (KY B37v1b)

şabırsız: *Ar.+T.* Sabırsız.

“**şabırsız** ‘azizleri kıllur zelil” (KY B13v14b)

şarp: Güç, zor.

“yufkarakı karındaŝlar üzre ya‘nı yakın içinde ŝāfı bolsa ve dın içinde **şarp** bolsa” (BH 7b2-3)

ser-gerdān: *Far.* Başı dönmüş, şaşkın, hayran.

“kören hayrān **ser-gerdān** olur emdi” (KY B25r1b)

sewgülü: Sevgili.

“ālem kırdın karawuz öldürewüz / **sewgülümüz** yūsuf üçün derler emdi” (KY B5v15)

sevüklü: Sevgili.

“atamızın ŝaŝında pes biz ŝalalım / ‘ale’ d-devām **sevüklüler** olalım” (KY K5r3)

sınuĝ: Kırık, kırılmış, kırgın.

“munāfıklar bu dün ŝadrin bilmesler / mü‘min könlü bu dün içre **sınuĝdur**” (BH 30b4)

sınıĝlı: Kırılmış, kırgın.

“huzāvendā **sınıĝlı** köñülleri sen eglegil” (BH 3a11-12)

siretlü: *Ar.+T.* Hālli, tavırlı.

“peygāMBER ŝatında bir er keldi körlü şüretlü eygü **siretlü**” (BH 21b7-8)

ŝād / ŝāz: *Far.* Sevinçli, neşeli.

“yūsuf nebī yine keldi **şād** u ḥandān” (KY D23v15a); “bola ki yazuḳlu boynuḡuzı oddan āzāz kıla ḳayḡulu köñlüḡuzi **şāz** kıla” (BH 12a20-21)

şād-kām: *Far.* Çok sevinçli.

“ḥurrem bile nigār kösteresiz / nefsi köñli **şād-kām** olsun emdi” (KY B6r13)

şerm-sār: *Far.* Mahcup.

“ḥasedler ḥıdmetine keldeçidür / yawlaḳ ulu **şerm-sār** oldaçıdur” (KY B11v9)

ṭālib: *Ar.* İsteyen, istekli.

“mecrūḥlar **ṭālibler** beşiriven” (KY B46v10a); “bular va‘z ‘ilmi içinde rāḡıb erdiler ve aḡa yawlaḳ **ṭālib** erdiler” (BH 2b6-7)

tekebbür: *Ar.* Kibirlenme, büyüklenme.

“**tekebbür** kılmāḳ ve köñüllü bolmāḳ niceme ‘ālim erse cāhil menziline bolḡası durur” (BH 87a3-4)

uḡatlu: Utanmaklı.

“bundan şonra **uḡatlu** ḥiç bolmadım” (KY B10r14a)

ümīd-vār: *Far.* Ümit besleyen, ümitli.

“**ümīd-vār** kim mevli saḡa vere mülket” (KY B4r12a)

yarlı: Zavallı.

“**yarlı** ya‘ḳüb bu tedbīre rāzī oldu” (KY B6r10a)

zālim: *Ar.* Acımasız ve haksız davranan, zulmeden.

“**zālimlere** sataşmış benüm oḡlum” (KY B19v10a); “bu ümmet taḳı üç bölük durur bir bölüḡi bulardan **zālim** durur” (BH 17a9)

2.2.7.4. Akıl, Zihin Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları

āḡāh: *Far.* Bilen, bilgili, haberli.

“bilüj ve **āgāh** boluñ bu dërdügüm bu künki kün içün erdi” (BH 103a8-9)

aħmak: *Ar.* Aklını gereği gibi kullanamayan, aptal.

“cühūdlaruñ ‘aķılları muķırr keldi / **aħmaķları** ‘acebler duymaz ėmdi” (KY B78v2)

‘**aķıl** / ‘**āķil:** *Ar.* Akıllı, zeki kimse.

“tevfīķ vërgil ĥikmet tapa ķayıtmağa / ‘**aķıl** ķullar ĥātırın bayıtmağa” (KY B3r7); “ey ‘**āķil** bolma ġāfil kendü nefsüñ arağıl” (BH 82a13-14)

→ 2.1.16.4. “Düşünme, anlama ve kavrama yetisi, us.”

‘**ārif:** *Ar.* Gerçeği bilen, çok anlayışlı ve sevgili kimse.

“ve bir niceler aydurlar ol nūr ‘**ārifler** sırrı nūrı durur” (BH 52b2-3)

ayık: Ayık, akli başında.

“üzüm süçisin içen kimse dünle uyısa érte **ayık** bolur dünyā sevgülüğü süçisin içen kimse ġūra kirmeyinçe ayılmas” (BH 84a8-10)

bī-huş: *Far.* Akılsız, sersem.

“anı köre cümlesi bī-ħod oldı / **bī-huş** olup cümle atdan düşer ėmdi” (KY B23r14)

bī-ķārar: *Far.+Ar.* Kararsız.

“züleyhā yūsuf körkin ķıyās ķıldı / **bī-ķārar** ‘āciz olup miskīn oldı” (KY B33r4)

cāhil: *Ar.* Cahil, bilgisiz.

“tekebbür ķılmaķ ve köñüllü bolmaķ niceme ‘ālim erse **cāhil** menziline bolğası durur” (BH 87a3-4)

delīl: *Ar.* Yol gösteren, kılavuz, rehber.

“tevfīķ senden umanur men bir za‘īf ķul / **delīl** seni dutanlara başarur yol” (KY B2v15); “yūsuf köñlegi kelmeği **delīl** erdi yūsuf bulunmağına” (BH 15b23-16a1)

delü: Deli.

“kamu anda dirilesi uşlu **delü**” (BH 28b4)

ġāfil: *Ar.* Dikkatsiz, ihtiyatsız; habersiz.

“bu miñnete **ġāfil** neçük düştüñ emdi” (KY B19v6b); “eyle berkün bolma **ġāfil** tende erken datlu cān” (BH 10a1)

kösterici: Gösterici, gösteren; kılavuz.

“ve ol yolu **kösterici** tañrı durur” (BH 8a4-5)

ķulaġuz / ķulavuz: Kılavuz, yol gösteren.

“uzun yolda saña budur **ķulavuz**” (M V-1b); “üküş bola kim **ķulaġuz** bireġüyi ķulaġuzlaya” (BH 78a25)

ma‘rifetsüz: *Ar. +T.* Bilgisiz, cahil.

“nitekim köksüz ağacun yemişi bolmas **ma‘rifetsüz** köñlün ġayırlu işi bolmas” (BH 6a3-4)

melhüz: *Ar.* Düşünülen, hatırdan geçen.

“cebrā’īl nūrı aña **melhüz** oldı” (KY B11r10a)

muṭī‘: *Ar.* İtaat eden, boyun eğen.

“uşbu söze cümleñiz **muṭī‘** oluñ” (KY B13r5a); “**muṭī‘** lerün ġadri anda yavlaķ ulu” (BH 28b3)

mühtedī: *Ar.* Doğru yolu seçmiş, hidayete ermiş olan.

“ol mu‘azzam **mühtedī** mükerrerrem müctebā mu‘allā müzekkā muħammed muştafā” (BH 4a12)

osañ: Gafil, dikkatsiz.

“aydur bunı ķılıñ velīkin ġāfil bolmañ **osañ** dutmañ” (BH 12a4-5)

reşid: *Ar.* Doğru yol tutan, akıllı.

“anıñ köñli düşmiş iki yigit / dīn mürüvvet ikilesi iki **reşīd**” (KY B2v1)

sālik: Ar. Bir yola giren, bir yolda giden.

“işiddüğün dutuban olğıl **sālik**” (KY B22v5b); “ol dīn defterine fezālik bulur
‘ilm-i hikmet yolında **sālik** dermān bulur” (BH 13b13-14)

uşlu: Akıllı.

“kamu anda dirilesi **uşlu** delü” (BH 28b4)

yolçı: Yol gösteren, rehber, kılavuz.

“eger yer yarattum erse bisāt senün eger yılduz yarattum erse **yolçı** senün eger ay
yarattum erse boyacı senün” (BH 104b5-6)

2.2.7.5. Yüz Ölçümü-Zaman Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları

aylık: Belirli aydan beri var olan.

“ol hālde bir **aylık** oğlan idi” (KY B53r3a); “tañrıya kértünevüz tã‘at kılavuz
ışbu kayadan bir kızıl tülü kara közlü on **aylık** botlacı arvana daşra çıksun” (BH
65b3-4)

başdağı: Önce, önceki.

“**başdağı** dek köñlümüzi rüşen kıla” (KY B20v16a)

bayağı / bayakı: Önce, önceki.

“anı işitüp **bayağı** dek oldılar” (KY B5r14a); “hasan ve hüsün ündeşüp **bayakı**
āyeti oқıdılar” (BH 97b3-4)

értegi: Ertesi, yarınki.

“ākıbet ken āna dönüp keldi / **értegi** kün dağı tolanmadı” (KY B47r11)

ezelī: Ar. Başlangıcı olmayan, öncesiz.

“adedi dükel aḥaddür **ezelīdür**” (BH 5a11)

ıraq: Uzak. *krş.* **yıraq**

“arşı yarattı ‘arşı aña durak degül tahte’s-serā hem aña **ıraq** degül” (BH 2a9-10); “haşşat ol kişilere kim şehirlerden **ıraq** bolsalar” (FK 60a9-10)

ilkinki: Önceki.

“bu hüküm daği **ilkinki** bāb mes’alesi gibi durur hīç hilāf yok” (FK 69b12)

kadīm: *Ar.* Başlangıcı olmayan, eski, ezeli.

“**kadīm** durur hādeşān aña ėrmes kadir durur” (BH 2a10)

künki: Güncü.

“ol **künki** kün zebāniler qorqusından / kimersede qalmaya hīç ‘aql u bilü” (BH 28b7)

künlük: Günlük.

“azīz aydur kiçikük tıfıl oğlan / on yedi **künlükdür** yeni toğgan” (KY B41r11)

muqarreb: *Ar.* Yakın.

“ādemīye beñzemez zāhir biliñ / **muqarreb** feriştelerge beñzer ėmdi” (KY D24r9)

sābıq: *Ar.* Geçen, önceki, eski.

“bu ümmet tağı üç bölük durur bir bölügi bulardan zālīm durur ikinçi bölügi muqteşid durur üçinçi bölügi **sābıq** durur” (BH 17a9-10)

yaqın: Yakın.

“yene pıçaq ismā’ile kār kılmadı / hem halīle od **yaqın** hīç kelmedi” (KY B9r16); “uçmağa **yaqın** kelseler baqalar uçmaq qapusında yazlu bola lā ilāhe illā’llāh” (BH 8a1); “yaru çalaba vēreler bu ol vaqt bola kim **yaqınında** ‘aşabası bolmasa” (FK 69a1)

yarındası: Yarınki.

“ol tün keçti **yarındası** érte boldı / ‘ale’ş-şabāh on qarındaş hāzır oldı” (KY B6v4)

yarıngı: Yarınki.

“‘āšī olup tamuğ içre kim qalmaqdan / **yarıngı** kün şerm-sār hem olmaqdan” (KY B43r8b-B43r9a)

yıllıq: Yıl süresinde olan.

“ol hiçābuñ uzunluķı yétmiş yıllıq yér bola” (BH 19b10)

yıraq: Irak, uzak. *krş.* **ıraq**

“alıp iltip bir dürlü iş eyleyelüm / yā öldürelüm yā **yıraqğa** satalum emdi” (KY B5v1)

yinekisi: Öteki, gelecek.

“yine bu yıldan **yinekisi** yıla deginçe niceler ölesi durur” (BH 29a23)

2.2.7.6. Kıymetli Eşyalar, Giyim Kuşam ve Süsleme/Süslenmeyle İlgili Niteleme Adları

ābazān: *Far.* Bayındır, mamur, bakımlı.

“‘azīz-i men bu ay ümmetlere amān erdi mescidler çerāğ cemā‘at birle **ābazān** erdi” (BH 56a11-12)

‘**abqarī:** *Ar.* Yemen’in Abkar şehrine has, büyük bir ustalıkla işlenmiş kumaş.

“yēdi aqlām berberesin qoymaq başrī ‘**abqarī** donlar diküp keymek yüz miñ saf yırtıcı alplar almaq” (BH 145a11-12)

āreste: *Far.* Süslenmiş, bezenmiş.

“züleyhā bir kiçik sarāy hāzır kıldı / dürlü ni‘met **āreste** hāzır kıldı” (KY B74r15)

dürli: *Ar.+T.* İncili, murassa.

“geyürdü **dürli** atlasını minürdi bir eyü tāzī” (ŞH 6a)

muraşsa: *Ar.* Değerli taşlarla bezenmiş, cevherlerle süslenmiş.

“züleyhā dürr ü mercānile zülf örtüdü / yincü birle **muraşsa** kılmış idi” (KY B36r1)

mükellel: *Ar.* Parlak, süslü.

“başıña **mükellel** tāk uzatgıl / ol taht üzre münevver sen olgıl ėmdi” (KY B35v4)

münaķķaş: *Ar.* Nakışlı, işlemeli, desenli.

“men aña kefen sarıp gür kılsam men / üstüne **münaķķaşlar** kılsam men” (KY B12v8)

müzeyyen: *Ar.* Süslenmiş, bezenmiş.

“anıñ bile **müzeyyen** bu islām dīnī” (KY B2v7b)

opraq: Eskimiş, yıpranmış.

“bir kün tūnī keldi ķapķara islü **opraq** don keyüp aydur yā şeyh mēnüm tonuma gülef suvın saçgıl” (BH 16b6-7)

samūrlu: *Far.(?)¹⁴+T.* Samur kürkünden yapılmış.

“**samūrlu** bōrki başında dutardı bir güzel ķırgu” (ŞH 6b)

tonlu: Elbiseli, kıyafetli.

“evet peygāmbەرler ve bularuñ ehl-i beyti ve receb ve şa‘bān ve ramażān oruç dutanlar **tonlu** ķopalar” (BH 33b21-22)

yalınçaķ: Üstü başı çıplak, perişan kıyafetli.

“āşiler yalıñ ayak **yalınçaķ** yügrüşdügi kün durur” (BH 11b14)

¹⁴ Osmanlı sözlükçülerinin kimi zaman Farsçaya kimi zaman da Arapçaya bağladıkları “samur” sözcüğünün kökeni hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür: Doerfer’e göre bu sözcük, köken bakımından Farsçadır. Bazın ise bu hayvanın yaşadığı coğrafyadan hareketle adının Sibirya ya da Türk kökenli olabileceğini düşünmüştür (Eren, 1999: 355).

yarma: İkiye ayrılmış, bölünmüş (saç).

“mübârek ravzasından daşra çıka yaş alma kibi yañaqları **yarma** belük saçları toz toprak birle bulaşmış bola” (BH 92a4-5)

yeñi: Yeni, kullanılmamış veya az kullanılmış olan.

“bayram ol degül kimerse **yeñi** ton keyse” (BH 56b20)

→ 2.2.9. “Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden.”

yırtuq: Yırtık, yırtılmış olan.

“ma'lûm oldı bu iş yūsufuñ köñleginden / art etegi **yırtuq** yūsuf suçsız emdi” (KY B41v8)

2.2.7.7. Miktar, Ölçü, Hacim Bildiren Niteleme Adları

ağır: Ağır.

“eger terâzū **ağır** bolmaq diler ersen tevħid birle bolasin” (BH 9b15-16)

→ 2.2.8. “Çok, fazla; zor.”

artuq: Çok, fazla.

“yār olmağa keldi tutmadı ğār / anıñ şıddīk kamulardan **artuq** emdi” (KY B1v8b); “ilki ebū bekri'ş-şıddīk 'ālemden **artuq** ĩmānı” (BH 4a10); “eger **artuq** bolsalar bundavuq debdeng ũlüş kılalar” (FK 60a25)

az: Az.

“ol oğlanı **az** bahāya satuñ alğıl / telim māl bahāya satğıl emdi” (KY B14v10); “mü'min üzre farīza kıldı ol haq künde beş namāz / beş namāzı kim kıılır erse mevlī için hem ol **az**” (BH 37a18-19)

bāķī: Ar. Artan, geri kalan.

“**bāķī** 'ömrüm anıñ üzre keçse emdi” (KY B12v9b)

→ 2.2.6. “Ebedî, ölümsüz; Tanrı.” // 2.2.9. “Daimî, sonsuza dek.”

beğāyet: *Far.* Son derece, pek ziyade.

“işitüp **beğāyet** piřmān oldu / ikilesi ökünç birle ağlar ėmdi” (KY B7r13)

bir derece: Biraz.

“andan ötrü kim ol **bir derece** yakınrağ durur” (FK 70a1-2)

bol: Bol, fazla.

“ger tevfiğ versen kudretiğ **bol** / bu bende üzre delīlim sen olğil ėmdi” (KY B2v16)

boş: Boş.

“riyā birle ödersen namāz birle zekātı / yarın<kı kün> müzdden **boş** qala iki eliğ” (BH 82b25-26)

→ 2.1.12. “Talak verirken kullanılan söz.”

böyük: Büyük.

“ben ögiçek **böyük** vaşfin degey ol sazdağı qargu” (şH 7b)

bunça: Bunca, bu kadar. *krş.* **munça**

“‘abdu’llāh ĥurmā ağacın bilmek ‘ömer qatında **bunça** sevgülü bolsa” (BH 6a14-15)

bütün: Eksiksiz, tam.

“köñlegin hiç yırtmamış **bütün** koymış / bu arada bir ĥikmet var deýür ėmdi” (KY B13r1); “dīv řeytān buqağudan çıkısar nice **bütün** köñülleri yıkısar” (BH 56a16-17)

çendān: *Far.* Pek çok, o kadar.

“hulle kiydi ta‘ām yedi şükr kıldı / cemāline hezār **çendān** nürı keldi” (KY B11r9)

çoğ: Çok.

“kamları yūsufa **çok** yalvardı / her birisi tevāzu‘lık kıılır emdi” (KY B5r9);
“evvel ādīnesi dūni reġāyib / tā‘at kıılsañ şevābı **çok** ‘acāyib” (BH 14b15)

dar: Dar. *krş.* **tar**

“hīç gümānsız şefā‘atıñ döndürmegil / maḥzūnları **dar** kıuyuya indürmegil” (KY B53r12)

→ 2.1.16.3. “Sıkıntı, güçlük.” // 2.2.1.5. “İbni Yemen (Hz. Yūsuf’un öz kardeşi, Bünyamin)’in oğullarından biri.”

delim: Çok, fazla, bol. *krş.* **telim**

“nāmaz kıılmağ anuñ birle münācāt / dile andan **delim** köñlünġde ḥācet” (BH 14b16); “eger ata birle **delim** oğlanlar kıalsa ḥükümleri bundavuğ durur” (FK 61a19-20)

deriñ: Derin.

“bir **deriñ** kıuyuya düşdiler” (BH 8b8)

diren: Derin.

“dübi **diren** suwı yawlağ açı érđi / anıñ suwın hīç kimesne içmez emdi” (KY B9v12)

düz: Düz, düzgün.

“boyuñ laṭif kıaddün yaḥşı kıāmetün **düz**” (KY B37v13b); “(...) anuñ ‘itābı ka‘be anuñ miḥrābı (...) anuñ dāzı ḥükm içinde **düz** dutar bilişi yadı” (BH 42a8-9)

→ 2.1.7.1. “Diz.”

egsük / eksük: Eksik, noksan, tam olmayan. *krş.* **eksik**

“beşāret bérür men ve muştılar men saña hergiz ḥayr **egsük** bolmaya mevliñden saña” (BH 13a15-16); “bundan artuğ **egsük** ‘avul kıılmayalar” (FK 70b23-24)

eksik: Noksan, tam olmayan. *krş.* **egsük / eksük**

“bir kıızıl altun şā‘ **eksik** oldı / ibni yemen yükünden kııkar emdi” (KY B68r6)

firāvān: *Far.* Bol, çok.

“dürlü ni‘met **firāvān** oldaıdır / mülevven ni‘metler artar emdi” (KY B49v15)

hīç: *Far.* Hiç.

“**hīç** ümīdüm kalmadı ihvānımdan” (KY B10v8a); “men **hīç** halk yaratmadum senden ağırlurak” (BH 7a3); “karındaşlara **hīç** nese degmeye anıı için kim buları arasında **hīç** kelāne yok” (FK 61b9-10)

içim: Bir yudumda içilecek miktarda olan.

“aydur ol şudan bir **içim** maña bėrgil” (BH 22b15-16)

inçe: *İnce. krş. yince*

“kerseler **inçe** şırātnı kuş davuı sen uımaıa” (BH 10a4)

ıadarlı: *Ar. +T.* Miktarda.

“ol vaııt kamet şol ıadar idi / bu **ıadarlı** bahā kamet dutar emdi (KY B65v14)

ıatı: Çok, çok fazla.

“ol bizlere **ıatı** ‘ardur derler emdi” (KY B5r1b); “cahīm ũamısı kızgun bolıa ve kıyāmet ıssılııı halk üsdine **ıatı** bolıa” (BH 26b9-10)

→ 2.2.7.3. “Hoşgörüsüz, acımasız, zalim.”

kem: *Far.* Noksan, eksik.

“anlar seni sattılar **kem** yarmaıııa / dilekleri senden ayrulmaıııa” (KY B17v13)

kėıı: Geniş, bol, ferah.

“ve kullar rüzīlerin **kėııdır** men yazuıııı <ıul>larıma ‘atā bahşış bėtür men” (BH 13b9)

kısa: Kısa.

“kaıan kim ümmetüıı ‘ömri **kısa** boldı erse melik ta‘ālā diledi kim bu ümmeti bulardan ilerü keıüre” (BH 34b10-11)

kiçi / kiçik: Küçük.

“anlar aydur **kiçik** iken atamız satuñ aldı” (KY B16v1a); “karnı açsa **kiçi** oğlan
ārzūlasa emmegi ol” (BH 11a11)

kiçükçi: Küçük.

“uluya **kiçükçiye** ol bildirdi / hūdāvende kervān yūsufuñ dērler emdi” (KY
B21r12)

köp: Çok.

“kardaşlaruñ **köp** kıla saña hıdmet / on birüsi saña hıdmet kıla emdi” (KY
B4r13)

munça: Bunca, bu kadar. *krş.* **bunça**

“güçeklep özüme sākī ne **munça** yutdurur ağı” (ŞH 1b); “ol kul bir kün oruç
duttuğı için ve bir dünle iki rek‘at namāz kılduğı için haq ‘azze ve celle aña
munça kerāmet bërse” (BH 24a8-9)

noqşān: *Ar.* Eksik.

“ziyādet ve **noqşān** aña degmes” (BH 2a11)

öküş: Çok, fazla. *krş.* **üküş**

“çopanı berk dut kırtlar **öküşdür**” (M V-2a); “oğul kıızı nice kim **öküş** bolsalar
dört ülüden artuq mīrās bulmayalar” (FK 61a3)

pür: *Far.* Dolu, çok.

“hanum ‘ışkında çırğar men zehir **pür** bolsa yan dağı” (ŞH 2b)

sansız: Sayısız.

“**sansız** tümen māl hāzīne yük ketürdüm” (KY B25v16a)

serçe: Küçük.

“**serçe** sandı anı ol ibni yemen / bilümedi anı hīç ne kılasın” (KY B61v1)

seyrek: Az rastlanan, nadir.

“ay sözdeş-i tū **seyrek** sözdeş kanı bicū” (M VII-6b)

tamām / temām: Ar. Tamam, eksiksiz, noksansız olan.

“sözi şirīn ‘aklı **temām** lafzı artar” (KY B21v1b); “bu kitāb **tamām** kılmağa tevfiķ taḡrıya diledüm tevekkül aḡa kıldum (...)” (BH 2b11-12)

→ 2.2.8. “Tam, tam olarak.”

ṭar: Dar. *krş.* **dar**

“baḡa ḡasret eṣer kıldı ṭākātım **ṭar**” (KY B61r11b); “kaḡan kim ḡul za‘īf bolsa köḡli **ṭar** bolur” (BH 39a21)

telim: Çok, fazla, bol. *krş.* **delim**

“yūsufa ol zāhid **telim** öḡüt verdi” (KY B11v1a)

ṭolu: Dolu, çok.

“ḡazīne-dār ḡazīneye ta‘cīl vardı / ḡazīneni **ṭolu** māl körer emdi” (KY B32r3); “oluḡ sā‘at cebrā‘īl bir şīşe **ṭolu** kızıl ṭopraḡ peygāMBER eline bērdi” (BH 75a3-4)

uṣaḡ: Ufak, küçük.

“yeti közler körmēz olup soldaḡı / inci kibi **uṣaḡ** düşler töküldeḡi” (KY B38r15); “bu ay ol durur kim künde bayram ḡılır **uṣaḡ** oḡlan” (BH 45b24)

uzun: Uzun.

“**uzun** yolda saḡa budur ḡulavuz” (M V-1b); “darayuban **uzun** saḡın örer emdi” (KY B6v7b); “anuḡ kibi **uzun** boylu datlu yıyılı er daḡı kördüḡüm yoḡ erdi” (BH 21b8)

üküş: Çok, fazla. *krş.* **öküş**

“anı satup **üküş** ni‘met buldaḡı sen” (KY B14r15b); “andan ḡikmet içinde ḡayrātı **üküşlüḡin** bildürdi” (BH 4a2-3)

yarı: Yarı, yarım.

“yine fiṭra zekāti (...) **yarısı** tene arıḡlık durur ve **yarısı** boyna āzāzlık durur”
(BH 59b14)

yince: İnce. *krş.* **inçe**

“yā züleyhā ḡanı seniḡ genciḡ mālıḡ / zībā boyuḡ uzun saçıḡ **yince** belıḡ” (KY B54v10)

yiḡén: Çok, sık.

“**yiḡén** gelgey ayaḡçılar maḡa saḡraḡnı tiz bērgéy” (ŞH 2a)

yüksek: Yüksek.

“yūsuf buyurdı binālar ḡāzır kelsün / bir muḡkem **yüksek** sarāy ḡāzır kılsun”
(KY B62v4); “bir **yüksek** ṭaḡa aḡarduḡ eyle kim başı kök içinde erdi” (BH 22a1)

ziyādet: *Ar.* Fazla, çok.

“**ziyādet** ve noḡşān aḡa degmes” (BH 2a11)

2.2.7.8. Benzerlik, Eşitlik Bildiren Niteleme Adları

beḡzeş: Benzer.

“bunuḡ beḡzi hergiz aḡa **beḡzeş** degül” (KY B29r3a)

mişāl: *Ar.* Benzer, örnek.

“ālem içre yoḡdur hergiz **mişālin**” (KY B41v1a)

müşābih: *Ar.* Benzer, benzeyen.

“**müşābihi** altun kümüş olsun emdi” (KY B35r14a)

teḡ: Denk, eşit. *krş.* **teng**

“meger ol ‘azīz bunuḡ **teḡi** tuşı / ‘azīz kibi şāhlara lāyık ala alsa bilgil emdi”
(KY B30r9)

teng: Denk, eşit. *krş.* **teḡ**

“terāzüye telim māl altun daḡı koydı / tarutdılar yūsuf ile **teng** kelmedi” (KY B30v12)

2.2.7.9. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılıyan Niteleme Adları

açı: Acı.

“dübi diren suwı yawlaḡ **açı** érđi / anıḡ suwın hīç kimesne içmez émdi” (KY B9v12)

datlu: Tatlı, lezzetli. *krş.* **ṭatlu**

“andan yèri yarar men yıyılı çiçek **datlu** ni‘met bitürür men” (BH 15b7)

→ 2.2.7.2. “Tatlı, hoş, kıymetli.”

elvān: *Ar.* Türlü renklerde olan, çeşitli.

“**elvān** yerler aḡar suwlar cümle körsün” (KY B5v8a)

gül-bū: *Far.* Gül kokulu.

“mu‘aṭṭar atı tozından tozardı müşk ile **gül-bū**” (ŞH 5b)

ḡaraḡu: Karanlık.

“bir rüzḡār içinde iki kimerse **ḡaraḡu** dün içinde yörirler erđi” (BH 8b7-8)

ḡızḡun: Kızgın, çok ısınmış.

“kūn ḡalāyık başına yaḡın keliser ve caḡīm ṭamusı **ḡızḡun** bolḡa” (BH 26b9)

mu‘aṭṭar: *Ar.* İtirli, kokulu.

“**mu‘aṭṭar** atı tozından tozardı müşk ile gül-bū” (ŞH 5b); “ūd ‘anber müşḡ anda dütesünler / hem münakḡaş hem **mu‘aṭṭar** olsun émdi” (KY B35r16)

mülevven: *Ar.* Renk renk olan, boyalı, renkli.

“cümlesine birer zībā ʔon kiyürdi / başlarına **mülevven** t̄ac urar emdi” (KY B25v4)

münevver: *Ar.* Aydınlanmış, parlak.

“şadrim içre meded şem ‘i sen yandurgıl / h̄atırımını sen **münevver** kığıl emdi” (KY B3r2b)

müşk: *Far.* Misk, misk kokulu.

“mu ‘at̄tar atı tozından tozardı **müşk** ile gül-bū” (ŞH 5b); “bir yel eser ‘arş altından uçmağ ağaçlarının yaprakları biribirine doğınur ve ol yapraklardan **müşk** ‘anber saçılır” (BH 45a3-4)

nürānī: *Ar.* Işıklı, nurlu.

“reyyān bağdı bir **nürānī** hoca kördi” (KY 74v14b)

nürü: *Ar. +T.* Aydınlık, ışıklı, parlak.

“tolun ay t̄ek **nürü** yüzüm soldurur siz” (KY B8r6b)

pür-nür: *Far. +Ar.* Çok parlak, çok nurlu.

“ol keleşin **pür-nür** oldı rüy-ı zemīn” (KY B40r11b)

rüşen: *Far.* Parlak, aydın.

“beñzi nürü köşki **rüşen** kıılır emdi” (KY B28v3b)

sovuğ: Soğuk.

“bir dem aña **sovuğ** yel degürmeyeler” (BH 23b8-9)

tatlu: Tatlı, lezzetli. *krş.* **datlu**

“yemende mışırda **tatlu** aş keldi” (KY B43v14a)

→ 2.2.7.2. “Tatlı, hoş, kıymetli..”

yıyılı: Kokulu.

“andan yeri yarar men **yıyılı** çiçek datlu ni‘met bitürür men” (BH 15b7)

yumşak: Yumuşak.

“taş yūsufa hārīrde **yumşak** oldı” (KY B11r5a); “andan **yumşak** döşege kirse el serip ayak uzadup yatsa kirāmen kātibeyni iki ferişte anuñ yanında dursa” (BH 41b7-8)

2.2.7.10. Doğayla İlgili Niteleme Adları

aķar: Akmakta olan.

“elvān yerler **aķar** suwlar cümle körsün” (KY B5v8a)

berri: *Ar. + Far.* Karaya mensup, karaya ait olan.

“bir kez ayıtdum kim köñlüñ meşgöl kılmağıl ol **berri** degül” (BH 147a1-2)

ħarāb: *Ar.* Yıkık, vıran.

“ol endāmlaruñ kim **ħarāb** boldı ma‘şiyet birle ‘imāret kılğıl tã‘at birle” (BH 15b16-17)

vırān: *Far.* Yıkık, harap.

“ħarābāt ħarāb ħalmıñ **vırān** erdi” (BH 56a15)

2.2.7.11. Temizlikle İlgili Niteleme Adları

arı: Temiz. *krş.* **arığ / arık**

“**arı** yuwnup suwdan taşra keldüğinde” (KY D23v1b)

arığ / arık: Arı, temiz. *krş.* **arı**

“sābıqlar ol vaqtın dururlar **arığ** āb-dest alurlar” (BH 17a11); “çıķduķı yer **arık** yere yayılsa (...) ħaķ bolur yumaķlık (...)” (FK 71b21-22)

→ 2.2.7.1. “Zayıf, sıska.” // 2.2.7.2. “Arı, günahsız.”

arığsuz / arısız: Kirli, pis.

“nitekim biregünün üç bardak suyu bolsa ikisi arıĝ bolsa ve biri **arıĝsuz** bilümeŝe arıĝ kankı durur” (BH 95a6-8); “neŝeye yuĝamaya el üç kurla yumayınca (...) **arısız** yerde mi andan ötrü buyurdı” (FK 71b13)

mısmıl: Temiz, pâk; yenilebilen.

“ne köñül birle uyursın **mısmıl** erken murdâr kibi yersin” (BH 30a23)

murdâr: *Far.* Kirli, pis.

“âb-destsüz ŝahâretsüz **murdâr** kibiymiş bolur” (BH 18b8)

2.2.7.12. Hareketlilik-Duraĝanlık, Ayrılma, Uzaklaşma Bildiren Niteleme Adları

alıcı: Alıcı, alan.

“oŝmânı ürdi şehr **alıcı** ĝıldı ‘aliyi ürdi resülün mübârizin ĝıldı” (BH 25a23)

anuĝ: Anık, hazır, bir işi yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan.

“ne kim kılsa<ŋ> bu dün iĝre eyĝü yavuz / cümle yazılır yazıcılar **anuĝdur**” (BH 30b2)

baĝlu: Baĝlı, baĝlanmış.

“el adaĝım zencîr bile **baĝlu** emdi” (KY B19r10b)

buĝawlı: Zincirli, prangalı.

“mısırĝa **buĝawlı** varsun emdi” (KY B17r10b)

cüdâ: *Far.* Ayrı, ayrılmış.

“köwdesinden başın **cüdâ** eter idi” (KY B69r6a)

diri: Faal, hareketli, aktif.

“emdi işbı menüm ayumuĝ ilk düni durur ve menüm bu ĝulum işbı dünü **diri** dutar erdi” (BH 14a17-18)

→ 2.2.7.1. “Yaşayan, canlı, saĝ.”

ducı: Tutucu.

“bir cāzularnı ikinçi dīv sözi birle söyleyicileri üçinçi köjlinde kīne **ducıları**”
(BH 28b22-23-29a1)

fāriğ: Ar. Bitirmiş, ayrılmış.

“kaçan namāzından **fāriğ** bolduğında yétmiş qurla maña şalavāt bère” (BH 12b9-10)

giriftār: Far. Tutulmuş, yakalanmış.

“gūr içinde **giriftār** kaldaçıdır” (KY B38v5b); “her kimünj ‘amelinde riyā bulunur erse yazuķı müzdinden artuķ bolğa ol qul od içinde **giriftār** bolğa” (BH 28a3-4)

ķılıcı: Kılan, yapan.

“bar mu hiç tevbe **ķılıcı** haķ ta‘ālā tevbesin ķabül ķılsa” (BH 33a10)

müfteriķāt: Ar. Ayrılanlar, dağılanlar.

“munça miñ dürlü yılduzlar ve on iki burc şābite ve tāli‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve eflāk ve menāzil ve ķurūnāt ve ihtirāķāt ve ģarekāt ve sūkūnāt ve mecmū‘āt ve **müfteriķāt** ve mevzū‘āt meşāriķ ve meğārib ve ‘acāyib ve kevāķib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

mehcūr: Ar. Uzaklaşmış, ayrı düşmüş.

“zindān içre maħbūs **mehcūr** olmış emdi” (KY B47v4b)

müteferriķ: Ar. Ayrılmış, dağınık.

“eger üç er ķarındaş **müteferriķ** ķalsalar ana bir er ķarındaşa altıda bir vèreler”
(FK 67b5)

müteferriķa: Ar. Ayrılmış, dağınık.

“üç ķarındaşı müteferriķ daħi üç kız ķarındaş **müteferriķa** ķalsa” (FK 67b8)

revān: Far. Giden, yürüyen.

“andan sonra yūsuf hükmi oldu **revān**” (KY B21r15a); “peygāmerüñ on barmağından bıyar **revān** boldı” (BH 65a7)

sābit: *Ar.* Yerinden oynamayan, yerini değiştirmeyen, durağan.

“yūsuf anıñ üzesinde **sābit** oldu / arķasına basıban miner ėmdi” (KY D23r13)

→ 2.1.2.1. “Bir yıldız adı.”

sākin: *Ar.* Hareketsiz, kendi hālinde.

“**sākin** olup nedāmet olsun ėmdi” (KY B39r12b)

sūkūnāt: *Ar.* Sakinlik bulanlar, karar kılanlar.

“munça miñ dürlü yıldızlar ve on iki burc şābite ve řālī‘a ve ‘ādiye ve heyākil ve eflāk ve menāzil ve řurūnāt ve iřtirākāt ve harekāt ve **sūkūnāt** ve mecmū‘āt ve müfterikāt ve mevzū‘āt meřārık ve meęārib ve ‘acāyib ve kevākib eger revā bolmas erse” (BH 137b12-15)

2.2.7.13. Toplumsal Yaşama İlgili Niteleme Adları

āzād / āzāz: *Far.* Serbest, hür.

“**āzād** idüm bendelikge düşdüm ėmdi” (KY B19r8b); “ķanda kim bir borçlu barısa boynın halk mazlimesinden **āzāz** dutğıl” (BH 3a6-7); “eger kimerse yarusı **āzād** ve yarusı bende bolsa” (FK 64b5)

bay: Zengin.

“bunu işitüp mişr ehli cümle keldi / ulu kiçi **bay** faķir hāzır idi” (KY B25r14); “hıç kimerse ķalmadı cān / könendüre yoķsul **bayı**” (BH 13a18)

dařdınķı: Taşradaki.

“**dařdınķı** muķimlerin dāniřmendeleri bārsī dilin bilmez bolsalar” (FK 60a13-14)

destürsız: *Far.+T.* İzinsiz, müsaade verilmeyen.

“destür yokdur mundağ iş kılmaga / **destürsüz** iş mübârek olmaz emdi” (KY B47r4)

faķir: *Ar.* Fakir, yoksul.

“cümle mālın **faķirlere** üleştürdi” (KY B26r11b); “**faķirün** pīşesi tańrı şun ‘muñ ‘aceblerine baķmaķ durur iķinde baķarisa ceberüt körer” (BH 89b10)

hem-rāh: *Far.* Yol arkadaşı.

“anlar aydur kiķik iken atamız satuñ aldı / dura dura bizümle **hem-rāh** oldı” (KY B16v1)

kelāne: ? Oğlu olmayan kimse.

“ķarındaşlara hiķ nese degmeye anıñ üķün kim bularıñ arasında hiķ **kelāne** yok” (FK 61b9-10)

meşğul: *Ar.* Bir işle uğraşan, iş görmekte olan.

“ķaçan oyansalar dünyāya **meşğul** bolurlar dirlik iķün ķayđu sağınç iķinde ķalurlar” (BH 17a18)

mīrāş ħor / mīrāş-ħvāre: *Ar. + Far.* Kendisine miras kalan, mirasa konan.

“cānın melekü’l-mevt alur mālını **mīrāş-ħvāre** alur tenini gūr iķinde ķurtçuğazlar alur” (BH 30a16-17); “eger **mīrāş ħorlar** şabur kılmaları arslıķa dişi mīrāşın vèresin” (FK 64a17)

muķim: *Ar.* İkamet eden, oturan.

“sarāy iķre yūsuf **muķim** oldıysa” (KY B24v8b); “sökel key bolınça yēsün müsāfir **muķim** bolınça yēsün” (BH 37b18); “daşdınķı **muķimleriñ**¹⁵ dānişmendeleri bārsī dilin bilmez bolsalar” (FK 60a13-14)

muķteşid: *Ar.* Tutumlu.

¹⁵ Şinasi Tekin’in transkript ettiği metinde bu sözcük, “muķir” olarak geçmektedir. Ancak “ikrar eden, karar veren” anlamına gelen mukir sözcüğü, cümlenin anlamıyla örtüşmemektedir. Sözcük, tıpkıbasımda da net olarak okunamamaktadır. Tekin de dizininde bu sözcüğe “oturan” anlamını verdiği iķin burada bir yazım hatası yapıldığı düşünülebilir (bk. Tekin, 1974: 59-157).

“bu ümmet taķı üç bölük durur bir bölügi bulardan zālīm durur ikinçi bölügi **muķteşid** durur üçinçi bölügi sābık durur” (BH 17a9-10)

ögey: Üvey, öz olmayan.

“vardı ya ‘ķūbuñ bir **ögey** kıızı / ol işitmiş evvel öñden uşbu sözi” (KY B4v10)

yetīm: Ar. Babası ölmüş olan (çocuk), babasız.

“ķanda kim bir **yetīm** barısa ĥasret yaşı közinden aķar” (BH 3a5-6)

yoķsul: Fakir.

“pinhān anı **yoķsullara** vemiş / yūsufa oğrı dēdügimiz budur ěmdi” (KY B66v6); “hīç kimerse ķalmadı cān / könendüre **yoķsul** bayı” (BH 13a18)

yoķsuz: Yoksul, fakir.

“andan yehūdā aydur biliñ ‘ayān / cümlemiz **yoķsuzlar** miz ķamulardan” (KY B57r9)

yolaķ: Yolcu.

“zıkr ü senā üküş ķılğıl bu dün içre / ķadrin bilgil **yolaķ** ‘azīz ķonuķdur” (BH 30b3)

yoldaş: Yol arkadaşı

“biguft sayru idi yolda **yoldaşum** ardı” (M IX-3b); “**yoldaşları** birle cümle ağırladı” (KY B22v2a); “ikinçi ĥalk durur kim bendenüñ **yoldaşı** durur” (BH 6b3-4)

2.2.7.14. İletişim, Etkileşimle İlgili Niteleme Adları

dillü: Dilli, konuşan.

“üçünçi faşīĥ **dillü** şaĥīĥ sözlü / yetmiş iki dili temām bilür ěmdi” (KY B30r13)

faşīĥ: Ar. Açık ve düzgün konuşan.

“ve dükel **faşīĥler** söylemes bolğalar” (BH 28a8)

→ 2.1.11.1. “Açık ve düzgün anlatış.”

ķā‘il: *Ar.* Söyleyen.

“ķā‘il sāmi‘ bu müznibe du‘ā kıla / mūcib anı müstecāb kıla ėmdi” (KY B78v11)

muķırr: *Ar.* Saklamayıp doğruca söyleyen, açıkķa söyleyen.

“ķılduğumuz ma‘şiyetğā **muķırr** kelelüm” (KY B6v2b)

rāvi: *Ar.* Rivayet eden, nakleden, hikāye eden.

“**rāvilerde** rivāyet şöyle idi / ķarğā ibni tālūt aña dērler idi” (KY B25v1)

sāmi‘: *Ar.* İşiten, dinleyen.

“ķā‘il **sāmi‘** bu müznibe du‘ā kıla / mūcib anı müstecāb kıla ėmdi” (KY B78v11)

söyleyici: Söyleyici.

“bir cāzularnı ikinci dīv sözi birle **söyleyicileri** üçinçi köñlinde kīne dutıcıları” (BH 28b22-23-29a1)

sözlü: Söz söyleyen, konuşan.

“üçünçi faşīh dillü şaḥīḥ **sözlü** / yetmiş iki dili temām bilür ėmdi” (KY B30r13);

“aydur tağ yarıldı içinden bir ķoca er ķıķdı uzun boylu körkli yüzli şīrīn **sözlü**” (BH 22a12-13)

yazıcı: Yazıcı.

“ne kim kılsa<η> bu dün içre eyğü yavuz / cümle yazılır **yazıcılar** anuķdur” (BH 30b2)

yazılı / yazlı: Yazılı, yazılmış.

“oluķ sā‘at ḥālīķdan meded ėrdi / **yazılı** biti közine körünür ėmdi” (KY B39r6);

“uçmaķa yaķın kelseler baķalar uçmaķ ķapusında **yazlı** bola lā ilāhe illā‘llāh” (BH 8a1)

2.2.7.15. Renk Adları

ağ: Ak, beyaz. *krş.* **ağ**

“**ağ** atlas müşk ‘anber üze koydı / güher yâkût inçi mercân üze koydı” (KY B30v14)

ağ: Ak, beyaz. *krş.* **ağ**

“bir **ağ** yincü cebrâ’îl duta keldi” (KY B43v12a); “yavru yumurdadan çıkdığı vaktin **ağ** çıkar” (BH 80a8-9)

ala: Karışık renkli, çok renkli, alaca.

“bir **ala** kargam bar bir kıyu katında bağladum” (BH 80a26)

ğara: Kara, siyah.

“işit benden **ğara** kızum **ğara** kıuz” (M V-2b); “melik duğar buyurdı ol **ğara** kıula” (KY B20v15a); “kerek bolsun **ğara** yer doprağınça” (BH 14b19)

kızıl: Parlak kırmızı renk.

“iki **kızıl** altun kıoyğıl bu yanımda” (KY B14r12a); “ömer raşıya’llâhu ‘anhu aydur eger sen anı ayıtsağ ol mağa **kızıl** deveden sevgülürek erdi dëdi” (BH 6a13-14)

→ 2.1.8.11. “Altın para.”

kuz:¹⁶ Kara, siyah, esmer.

“işit benden ğara **kuzum** ğara **kuz**” (M V-2b)

şafra: Ar. Sarı.

“ol ay kim anuğ içinde ağağlar yaprağı dökildi ot yem şarardı ol aya şafer dëdiler **şafra** saru dëmek bolur” (BH 34a5-7)

¹⁶ Sözlüklerde “gölgede kalan yan, taraf” şeklinde açıklanan “kuz” sözcüğünün “kara, siyah” anlamını da taşıdığı söylenebilir (Gülensoy, 2007: 586). Mansuroğlu ise sözcüğe “esmer” anlamını vermiştir (Mansuroğlu, 1954: 214).

saru: Sarı.

“ol ay kim anuñ içinde ağaçlar yaprağı dökildi ot yem şarardı ol aya şafer dödiler şafrā **saru** demek bolur” (BH 34a5-7); “қан yā iriñ yā **saru** su (...) kaçan çıksa teninden (...)” (FK 71b20-21)

yaşıl: Yeşil.

“ey bende kögerçin boynına ol **yaşıl** boğmaq men bağladum” (BH 113a12)

2.2.7.16. İhtiva Etme, Bulundurma, Taşıma, Sahiplik, Birliktelik Bildiren Niteleme Adları

atalu: Atalı, babası olan.

“**atalu** oğlanları kördüm oynar men atamı añdum içüm kıynar” (BH 60a20-21)

atlı: At ile birlikte. at üzerinde.

“ançada bir ağır leşker **atlı** idi / ol cümlesi bayıq feriştelere idi” (KY B24r15)

başlı: Başlı olan.

“altun kümüş **başlı** ‘alem köterdiler” (KY B52v7a)

budaqlu: Budaklı, budağı olan.

“baruñ ol üç **budaqlu** kölgeye” (BH 26b15)

buzlu: İçine buz katılarak soğutulmuş.

“mü’ minüñ arzūsı şu erdügin bilür bir çanaq **buzlu** şu bile ketürür” (BH 22b13-14)

dāglu: *Far.+T.* Dağlı, dağlanmış olan.

“kullar kılınıñ nişānı ol durur kim kulağı delüklü bolur ve kulağına halka keçürilmiş bolur ve alını **dāglu** bolur” (BH 35a14-15)

delüklü: Delikli, deliği olan.

“kullar kılınıñ nişanı ol durur kim kulağı **delüklü** bolur ve kulağına halka keçürilmiş bolur ve alını dağlu bolur” (BH 35a14-15)

develi: Deve ile birlikte, deve üzerinde.

“ol dem bir **develi** baña keldi / benimle ‘arabça sözler emdi” (KY B62r6)

islü: İslî, lekeli.

“bir kün tūnī keldi kapağara **islü** oprağ don keyüp aydur yā şeyh mēnüm tonuma gülef suvın saçğıl” (BH 16b6-7)

kanlı: Kanlı.

“**kanlı** köñlegi koynuñdan çıkardılar” (KY B12v12a)

kardaşlu: Kardeşli.

“ne güşşañ var bunıñ kibi on **kardaşlu**” (KY B63r14a)

kerāmetlü: Ar.+T. Keramet sahibi, doğaüstü güce sahip.

“ol ikisi **kerāmetlü** kópmiş idi” (KY D23v11a)

közlü: Gözlü.

“tañrıya kērtünevüz tã‘at kılavuz ışbu kayadan bir kızıl tülü kara **közlü** on aylık botlacı arvana daşra çıkşun” (BH 65b3-4)

noğtalu: Ar.+T. Noktalı, noktası olan.

“velākin bu on beş harf bir nicesi **noğtalu** bir nicesi noğtasuz durur” (BH 36b3-4)

oğlanlu: Oğlanlı, çocuklu.

“nice kenç **oğlanlu** urağutları kendüzine meşğül kılalar” (BH 28a17)

örtüklü: Örtülü, kapalı. *krş.* **örtülü**

“bu şanem bu horluğğa nete érür / şanem ewde **örtüklü** durur emdi” (KY B33v9)

örtülü: Örtülü, kapalı. *krş.* **örtüklü**

“melik aydur yā yūsuf yüzün **örtülü** / ferişte şıfatlu sözün datlu” (KY B31r8)

şulu: Sulu.

“kerilse tamu üzre inçe şırāt / tiz keçdeçi anı ol kün yüzi **şulu**” (BH 28b8)

şeriklü: *Ar. +T.* Ortaklı, ortağı olan.

“**şeriklüden** münezzeh durur” (BH 5a8-9)

tanuqlu: Tanıklı, tanığı olan.

“züleyhānıñ tanuķı yoķ ben **tanuqlu** / uşal kiçik oğlan tanuķluķ berür emdi”
(KY B41r10)

tülü: Tüylü.

“tañrıya kærtünevüz tã'at kılavuz ışbu қayadan bir kızıl **tülü** қара közlü on aylıķ
botlacı arvana daşra çıқsun” (BH 65b3-4)

ülüşlü: Hisseli, pay sahibi.

“**ülüşlü** ülişi dengince red kıla” (FK 63a9-10)

yaşlu: Yaşlı, yaşla dolmuş (göz).

“yūsuf aydur ne ma'niden közün **yaşlu**” (KY B63r13a)

2.2.7.17. Eksiklik, Yoksunluk, Yokluk Bildiren Niteleme Adları

hālik: *Ar.* Helak olan, yok olan.

“ilm-i hikmet yolında sālik dermān bulur anuñ қalemінде dükeli **hālik**” (BH
13b14)

köksüz: Kökü olmayan.

“nitekim **köksüz** ağacun yemişi bolmas ma'rifetsüz köñlüñ hayırlı işi bolmas”
(BH 6a3-4)

noqtasuz: *Ar.+T.* Noktasız, noktası olmayan.

“velākin bu on beş harf bir nicesi noqtalı bir nicesi **noqtasuz** durur” (BH 36b3-4)

yalıñ: Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, çıplak.

“āşiler **yalıñ** ayak yalıñçağ yügrüşdügi kün durur” (BH 11b14)

2.2.7.18. Açıklık, Belirlilik Bildiren Niteleme Adları

açuq: Açık, açılmış.

“niqāb soyup yüzün **açuq** kıldıysa / sarāydan nūrı balqup çıkar ěmdi” (KY B24v9); “kele aña **açuq** yüz birle datlu şir̄in söz birle” (BH 13a5)

a‘lem: *Ar.* Bilinen.

“ol yulduzlar atları neçük idi / birin birin baña **a‘lem** kılğıl ěmdi” (KY B3v10)

‘ayān: *Ar.* Açık, belli.

“zāhir **‘ayān** bilür mü siz sizler anı / şābit oğlu nu‘mān aña dērler ěmdi” (KY B2v8)

bayıq: Açık, belli, görünen.

“sekizinçi yulduz adı muḥīş **bayıq** ěmdi” (KY B4r6b); “şa‘bān ayı doğdı **bayıq** eygü bende” (BH 27b16)

bellü: Belli, açık, malum.

“aḥvāliñ **bellü** beyān bilsem ěmdi” (KY B25v12b); “**bellü** bilgil kendüzünñi suçlu kılsun suçlu kul” (BH 10b19)

ma‘lūm: *Ar.* Bilinen, belli.

“kamuya anı **ma‘lūm** kılmışdı / işidenler ‘acāyibe qalurlar ěmdi” (KY B9v16); “pes **ma‘lūm** boldı bu delīller birle kim ölüm cāndan ayrılmağ degül ermiş” (BH 30a11-12); “ve bu müşkil ança bolur ne resīde bolsa resīde bolduğda **ma‘lūm** bola” (FK 64a4-5)

mu‘ayyen: *Ar.* Belli, belirli.

“bī-günāh men **mu‘ayyen** bilgil emdi” (KY B13v11b)

müeyesser: *Ar.* Kolaylıkla ortaya çıkan.

“maşlaḥat iş eder idim senden yaḡa / murādın **müeyesser** olsa emdi” (KY B34v4)

zāhir: *Ar.* Açık, belli.

“bāṭın işler cümle aḡa **zāhir** durur / her kim ḡayda ḡılduḡın körer emdi” (KY B33v11)

2.2.7.19. Sır, Gizlilik, Bilinmezlik Bildiren Niteleme Adları

bāṭın: *Ar.* Görünmeyen, gizli.

“zāhir **bāṭın** körküni ol ḡavşurdu” (KY B24r2a)

ḡayb / ḡayib: *Ar.* Görünmeyen, bilinmeyen.

“on ikinci yūsufi **ḡayib** durur / ḡaḡıḡat ḡurt yedi anı emdi” (KY B46r16); “‘ālim durur **ḡaybları** bilür” (BH 3b1)

nihān: *Far.* Gizli, saklı.

“‘aceb ṡurfe ‘azīm **nihān** zülüflerün ḡar” (KY B37v9a)

pinhān: *Far.* Gizli, saklı.

“kördüḡün düşni bizden **pinhān** ḡılma” (KY B5r10a)

rāzdaş: *Far.+T.* Sırdaş.

“**rāzdaşı** ‘oşmān-ı ‘affān ṡehīd-i dār” (BH 19b3)

2.2.7.20. Gösterme-Belirtme Niteleyicileri

bu: Bu.

“gel ay sākī gānīmatdur **bu** dam nay” (M VIII-4a); “anıñ bile müzeyyen **bu** islām dīnī” (KY B2v7b); “menden dilediler kim türk dilinçe **bu** fen içinde bir kitāb eyleyem” (BH 2b7-8); “te’lif kıldım ya ‘nī қоşdum **bu** kitābı” (FK 60a8-9)

hāzā: *Ar.* Bu, işte.

“melik anı kördi ol dem bī-ḥod oldı / yā büşrā **hāzā** a’lem dēyür ėmdi” (KY B15v2)

hemīn: *Far.* Bu, işte bu.

“ḥaḫ üzre **hemīn** oldı temāmlara / hezārān āferīn anlara olsun ėmdi” (KY B2v10)

ışbı / uşbu: İşte bu.

“kitāb içre bī-şerīk anıñ meşhurlıgı / **uşbu** kışşa ėrdüğü zāhir ėmdi” (KY B3r16); “**ışbı** dört nese ḫuluñ kölgesi kibi durur” (BH 6b5)

ol: O.

“ben ögiçek böyük vaşfın degey **ol** sazdağı ḫargu” (ŞH 7b); “**ol** çiçeği kim yazıda bulduñ” (M III-3a); “el-ḥamdü şükr ü sipās **ol** eḥade” (KY B1v3a); “ḥamd u şenā **ol** tañrıya kim yarattı kökleri bezedi ay kün yıldız birle” (BH 2a8); “ḥaşşat **ol** kişilere kim şerherlerden ırāḫ bolsalar” (FK 60a9-10)

oluḫ: Tam o, işte.

“**oluḫ** sā’at ḥāzır keldi la’īn iblīs” (KY B7v14a); “ecel kelse **oluḫ** dem yigit ḫoca bir durur” (BH 33b6); “eger ‘aşabaya bolmasa ḫalan mālın **oluḫ** kıza red ḫılalar” (FK 67a7)

şol: Şu.

“**şol** ḫuyudan suw ketürüñ dēyür ėmdi” (KY B15r4b); “**şol** ḫul kim oruç dutsa bu ay içre” (BH 19a12)

şoluḫ: Tam o, işte.

“ḫuş bigin tüşti **şoluḫ** sā’at / yūsufa suw tegmezdin tutar ėmdi” (KY B10v14)

şu: Şu.

“şu denli yığlağay men kim yaşumdan saz yola kırlar” (ŞH 7a)

uş: İşte, şimdi.

“şa‘bān taķı keçer ħarāmğa toymaduñ mu / oruç ayı kelür **uş** rahmetin üleşdürü”
(BH 35b7-8)

uşal: İşte.

“ol kıyu aşnudan qalmışdı / anı **uşal** ‘ād kâfir qazmışdı” (KY B9v11b)

2.2.8. Tarz-Durum Bildiren Sözlər

Çoğunlukla fiillerin anlamını nitelik bakımından etkileyen dolayısıyla durum zarfı olma potansiyeli taşıyan sözlər incelenen metinlerde tespit edilerek Tarz-Durum Bildiren Sözlər başlığı altında aktarılmıştır.

abdestsiz / āb-destsüz: *Far.+T.* Abdest almadan, abdest almaksızın.

“**āb-destsüz** t̄ahāretsüz murdār kibiymiş bolur” (BH 18b8); “yalvaç ayur (...) **abdestsiz** namāz yoķ (...) ħarām davardan zekāt yoķ” (FK 71b3-4)

‘**acebā:** *Ar.* Acaba; merak, kararsızlık veya kuşku anlatan bir söz.

“**acebā** dūkel ümmetlerüñ arzūsı ol durur kim cebrāyile ulaşalar erdi” (BH 53a9-10)

ağır: Çok, fazla; zor.

“āh baña qatığ düşmān siz olduñuz / beter birle **ağır** cefā siz kılduñuz” (KY B8v6); “kime kim t̄a‘at kılmak **ağır** kelse ol müşāhede azlığından bolur” (BH 5a13-14)

→ 2.2.7.7. “Ağır.”

aķrın: Yavaş, sakin. *krş.* **aķru**

“**aķrın** eşgil yā şabāh ne öter sen” (KY B72v11a)

aķru: Yavaş, sakin. *krş.* **aķrın**

“hasan ve huseyn ağlaşdılar ‘alī **aķruçaķ** aydur” (BH 135b4)

‘**ale**’**d-devām:** *Ar.* Sürekli, devamlı olarak.

“atamızın ęaşında pes biz ęalalım / ‘**ale**’**d-devām** sevüklüler olalım” (KY K5r3)

‘**ale**’**l-hāl:** *Ar.* Durum üzerine.

“‘**ale**’**l-hāl** ęanı aķıp yere tamsa / yer üzre yūsuf atı yazulur emdi” (KY B33r9)

ancaķ: Olsa olsa, en çok.

“bir menzil mışıra **ancaķ** ęaldı” (KY D24r6b)

ança: Öylece, o şekilde.

“**ançadan** tenriden fermān oldu” (KY B20v1a); “**ança** dur dōst ęapusunda kitmegil hergiz ölinçe” (BH 10b15); “ve bu müřkil **ança** bolur ne resīde bolsa resīde bolduęda ma‘lūm bola” (FK 64a4-5)

ançılayu: Onun gibi, öyle, öylece.

“kāřkiyidi bizüm ‘ömrümüz uzun bolsaydı biz dağı **ançılayu** kāfirler birle doķuř ęılsavuz taņrı üçün dediler” (BH 51b13-14)

andağ: Öyle, öylece, tam o şekilde. *krş.* **andaęoķ, andavuķ / andayuķ**

“bir kez otururken **andağ** körindi ĥadīce saçın açdı cebrā’ il körinmes boldı” (BH 146b14-15)

andaęoķ: Öyle, öylece, tam o şekilde. *krş.* **andağ, andavuķ / andayuķ**

“ne aĥvāldür yüzün verüp aymaz / hem **andaęoķ** destāri elin almaz” (KY B69r6)

andavuķ / andayuķ: Öyle, öylece, tam o şekilde. *krş.* **andağ, andaęoķ**

“**andayuķ** tevĥīd īmān daķı degme köņülde bolmas” (BH 5b13-14); “bir er ölse anası birle iki ęızı ęalsa mālın **andavuķ** altı ülü ęılalar” (FK 60b15-16)

‘**arus-āne:** *Ar.+Far.* Gelin gibi, geline yakışır şekilde.

“**arus-âne** kılıban köşkge kirdi / beñzi nûrı köşki rüşen kıılır emdi” (KY B36r2)

āsān: *Far.* Kolay.

“oğumağa diñlemeğa oldı **āsān** / oğuyanlar du‘ā içre olsun emdi” (KY B78v7)

‘**āşıkāne:** *Ar.+Far.* Âşık gibi, âşığa yakışır şekilde.

“pes züleyhā yūsufa delīl oldı / ‘**āşıkāne** delīl hamle kııldı” (KY B36r15)

āşikārā: *Far.* Aşikāre, açıkça, saklamadan.

“zahhāk aydur kaçan kim muḥammed muştafā peygāamberlīkīn **āşikārā** kııldı erse” (BH 24b1)

ayraq: Ayrı.

“ol dağı andan **ayraq** kalınmadı / oğlanları baş uruban yörürler emdi” (KY B77r11)

ayru / ayruq: Ayrı, uzak.

“mağbūnlıqdan maḥzūnlıqdan **ayru** olğıl” (KY B61v15b)

→ 2.2.10. “Başka, diğەر.”

ayruqsuz: Farkı olmaksızın, farksız.

“**ayruqsuz** üzre şa‘bān fazlı muḥammed fazlı kibi durur” (BH 21a8-9)

bāmaza: *Far.* Tatlı, neşeli.

“bīmaza gelme **bāmaza** gelgil” (M II-2b)

bārī: *Far.* Hiç olmazsa, hiç değılse.

“yılđa bir ay **bārī** bolğıl sen çalap tapusunda” (BH 35b10)

bāver: *Far.* Sağlam, pek doğıru.

“şarāb-dār yūsuf sözün **bāver** kııldı” (KY B44r14a)

becidd: *Far.* Ciddi, gerçek; cidden, gerçekten.

“bu selāmım **becidd** olğıl dīz tégürgil” (KY B46v13b)

bék: Pek, sağlam.

“altınçı kāmulardan **bék** kuvvetlü” (KY B30r15a)

bekrü: Sağlam.

“keldi berāt düni kul belün **bekrü** bağıl” (BH 33a14)

berāber: *Far.* Birlikte, bir arada.

“oruç içinde bularuñ birle **berāber** boluñ” (BH 37a5); “ve iki bavul **berāber** bolsa bularuñ kavlinde dañi müşkil bola” (FK 64a4)

ber-taḥkīk: *Far.+Ar.* Doğruca.

“tevfīk senden umanur men **ber-taḥkīk**” (KY B2v13b)

berk: Sağlam, sıkı.

“çopanı **berk** dut kurtlar öküşdür” (M V-2a); “**berk** tuttu yūsufuñ elin qomaz” (KY B7r7a); “bildi kim tevḥīd ipi **berk** durur” (BH 9a2)

beyle: Böyle. *krş.* böyle

“uşbu düşüni **beyle** kördim hiç gümānsuz” (KY B3v4a)

beylek: Böyle, böylece, bunun gibi.

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsni ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaşḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeḳāḳīl ve karanful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāğ ve bŷstān ve gül ve çayır ve **beylek** çiçek ve çŷmen tağı mundayuḳ yŷz miñ tŷmen” (BH 64a13-17)

bīmaza: *Far.* Tatsız, neşesiz.

“**bīmaza** gelme bāmaza gelgil” (M II-2b)

binüsüz: Bineği olmadan, yaya.

“anlar kim **binüsüz** erdi yayak bardılar” (BH 53a18)

bir: Aynı.

“miñ dümen düşmen degül durur dōstlaruñ **bir** kılınça” (BH 11a8); “eger ataları anaları **bir** bolsa” (FK 70b2)

→ 2.1.15.1. “Tek, vahdet.” // 2.1.17.1. “Bir.” // 2.2.10. “Herhangi bir.”

bī-sebeb: *Far.+Ar.* Sebepsiz.

“cümle işler **bī-sebeb** bizüm üküş rahmet ü kerem elümüzde ola” (BH 19a2-3)

bī-te'vīl: *Far.+Ar.* Yorumsuz, doğrudan.

“**bī-te'vīl** te'vīlni aytur êmdi” (KY B49v11b)

böyle: Böyle. *krş.* **beyle**

“neşe **böyle** azar siz 'azizlerim” (KY B7v3a); “kaçan namāzından fāriğ bolduğında yetmiş kurla maña şalavāt bere ve **böyle** bere şalavāt (...)” (BH 12b9-10)

bundavuğ / bundayuğ: Böyle, bunun gibi. *krş.* **mundağ, mundayuğ**

“**bundayuğ** receb ayı sâbıqlaruñ durur bular bu ay içinde yazuğdan el dartaırlar” (BH 17a19-20); “eger artuğ bolsalar **bundavuğ** debdeng ülüş kılalar” (FK 60a25)

buyruqınca: Buyruğuna, emrine göre.

“tañrı 'azza ve celle **buyruqınca** yalvaç muħammed muştafā kavlince kısmet kılalar” (FK 60a15-16)

buyuğ: Böyle, bunun gibi.

“kız nice kim bolsalar hükümleri **buyuğ** dur kim yazduğ” (FK 60b9)

çamaz: İyi.

“ol kılıç bir **çamaz** at biner idi” (KY B20r1a)

davuk: Bunun gibi.

“kerseler inçe şırâtnı kuş **davuk** sen uçmağa” (BH 10a4)

dāyim: Ar. Daima, sürekli.

“**dāyim** anlar yūsufa yörimişidi / dilden közden yūsufu saklarlar emdi” (KY B22r6)

dengince: Eşit olarak.

“ülüşlü ülişi **dengince** red kıla” (FK 63a9-10)

derkin: Hızlı, çabuk.

“kuşdan dağı **derkin** keçe / inçe şırāt oruç dutan” (BH 39b11)

derkinçek: Çabucak, alelacele.

“**derkinçek** tevḥīd ipine yavşındı” (BH 9a5)

dīz: Far. Çabuk, hızlı. krş. **tīz**

“bu selāmım becīdd olgıl **dīz** tégürgil” (KY B46v13b)

doğru: Doğru, hiçbir yöne sapmadan.

“ünin işitüp züleyhānı yūsuf kördi / közin süzmez **doğru** durup baqar emdi” (KY BB54r13)

→ 2.2.19.2. “Doğru.”

düp: Tamamıyla, büsbütün.

“közlerünnden döklinüp yaş yazukuḡnı **düp** yülinçe” (BH 10b18)

dürlü: Türlü, çeşitli; herhangi bir biçimde, herhangi bir yolla. krş. **türlü / türlük**

“alıp iltip bir **dürlü** iş eyleyelüm” (KY B5v1a); “döşedi yeri bezedi **dürlü** halkı dün kündüz birle” (BH 2a9); “kim farīze aşlı kamu altı **dürlü** durur” (FK 63b10)

eksiksiz / eksüksüz: Tam, Tam olarak.

“hîç **eksiksiz** otuz üç miñ érenlere” (KY B2v4a); “yine tâ‘atları yemişi kamu vaktin **eksüksüz** bolur” (BH 5b19)

el: Yüzünden, -den dolayı.

“var vay sênüñ **elünden** men yarguya barur men” (M VI-5b); “ol tañrı haqqı içün kim mênüm cānum anuñ kudreti **elindedir**” (BH 12b21)

→ 2.1.7.1. “El.” // 2.1.9.9. “Sahiplik, mülkiyet.”

eylaq: Öyle, öylece.

“**eylaq** erken ol dōstluğı kesmes” (BH 8a14)

eyle: Öyle.

“ya ‘kūb aydur ol **eyle** olmaz imiş” (KY B5v16a); “ümīd **eyle** duttum kim bizden soñra yāzīgār qala” (BH 2b10)

ferdun: Ar. Yalnız, tek başına.

“bundan ötürü receb ayına **ferdun** dēdi **ferdun** yaluñuz dēmek bolur” (BH 19b20-21)

fezālik: Ar. Benzer şekilde.

“ol dīn defterine **fezālik** bulur ‘ilm-i hikmet yolında sālīk dermān bulur” (BH 13b13-14)

ğāyet: Ar. Pek çok, aşırı bir biçimde; nihayet, son.

“sizi **ğāyet** severven dēyür emdi” (KY B59v6b); “mênüm raħmetüme **ğāyet** yoğ mênüm fazluma meyl yoğ” (BH 43b5-6)

gene: Yine, tekrar. *krş.* **yana, yene / yine**

“ikin ikin yūsufa **gene** şordı” (KY B5r8b)

geñsiz: İstemeden, istemeyerek.

“her kim ölüm sükelikinde urağutına **geñsiz** ʔalağ vërse” (FK 64b25)

gümānsuz: *Far.+T.* Şüphesiz.

“uşbu düşni beyle kördim hiç **gümānsuz**” (KY B3v4a)

hāksuz: *Ar.+T.* Tanrı olmadan, Tanrı olmaksızın.

“**hāksuz** bir dem diñlenmediler kim hāka eglense sağıncı artar kim hāka eglense sevinçi artar” (BH 5a6-7)

haşşat: *Ar.* Hassaten, özellikle, bilhassa.

“**haşşat** ol kişilere kim şeherlerden ırak bolsalar” (FK 60a9-10)

hilāfsız: *Ar.+T.* Abartmaksızın, şüphesiz.

“altınç nice er durur kim mīrāş bulurlar **hilāfsız**” (FK 64b6)

hisābsuz: *Ar.+T.* Hesapsız, sorgusuz.

“vitr namāzın cemā‘at birle kılamak ve helālden yēduk ʔa‘ām **hisābsuz** bolmak ve fāsıklar fişdan perhīz kılamak” (BH 38a8-9)

hoz: *Far.* Bizzat, aracısız olarak.

“ol **hoz** bilür tañrı durur” (BH 14a12-13)

ihtisāben: *Ar.* Sorumluluk açısından.

“ol hicābuñ uzunluğı yētmış yıllık yer bola immā īmānen ve **ihtisāben** dēdügi (...)” (BH 19b10-11)

īmānen: *Ar.* İman açısından.

“ol hicābuñ uzunluğı yētmış yıllık yer bola immā **īmānen** ve ihtisāben dēdügi (...)” (BH 19b10-11)

ismī: *Ar.* İsimce, isim bakımından.

“bir bölügi bulardan **ismī** durur bir bölügi bulardan resmī durur üçinçi bölügi kesbī durur” (BH 84b11)

kalısuz kañçıksuz: Nedensiz, nasılsız, şüphesiz.

“mü’ min baksa **kalısuz kañçıksuz** hañnı körse ol kün aña bayram durur” (BH 57a13)

kañdaşsız: Kardeşi olmadan, kardeşi olmaksızın.

“ibni yemen **kañdaşsız** yalguz kaldı” (KY B60v4a)

kañlınce: *Ar.+T.* Kavline göre, sözüne bakarak.

“tañrı ‘azza ve celle buyruñınca yalvaç muhammed muştafa **kañlınce** kısmet kılalar” (FK 60a15-16)

kañlayınça: Kolaylıkla, sıkıntı çekmeden.

“biz dünyā<da> nefsümüz **kañlayınça** yörimedük” (BH 27b2)

köre: Göre, bakarak, nazaran.

“ol kul menüm kañatında ‘azıñrağ durur bu kuldan **köre**” (BH 22a22-23)

→ 2.2.21.3. “Görünce, görerek.”

lā-büdd: *Ar.* Mutlaka, muhakkak.

“allāhñıñ hūkmi kelse kimge bañar / **lā-büdde** anıñ hūkmü olur emdi” (KY B6r9)

lā-cerem: *Ar.* Şüphesiz, elbette.

“**lā-cerem** mundağ oldı deñür emdi” (KY B75r3b); “**lā-cerem** dükeli yazuqlardan selāmet bola” (BH 6b14)

muñkem: *Ar.* Sağlam, sıkı sıkıya.

“oğlanları birle **muñkem** va‘de kıldı” (KY B6r11a); “hañber bërür kim ‘ilm üç dürlü durur bir **muñkem** āyetler” (BH 4a13)

mundağ: Böyle, bunun gibi. *krş.* **bundavuğ / bundayuğ, mundayuğ**

“eger sen **mundağ** düş kördün ise” (KY B14r13b)

mundayuk: Böyle, bunun gibi. *krş.* **bundavuk / bundayuk, mundağ**

“nitekim nīlūfer ve reyḥān ve lāle-i nu‘mān ve būdīne-i gāv-zebān ve ḥaṭmī-yi sipendān ve kişnīz ve kīkiz ve kāhū ve kāsnī ve kevāz ve gendenā isfināc ḥaṣḥāş ca‘ferīne bilek müşk ve māş ve yāsemīn ve şenbelīz ve mürd ve merzencūş ve cevz-i bŷyā bābūnec helīlec ve nergis ve şeqākīl ve ḳaranful ve sŷsen ve sŷnbŷl ve bāğ ve bŷstān ve gŷl ve çayır ve beylek çiçek ve çŷmen taḳı **mundayuk** yŷz miŷ tŷmen” (BH 64a13-17)

murādınça: *Ar. +T.* Arzusuna göre, istediği gibi.

“melik reyyān ataḳa ḥāş işitdi / toḳuşmağıl **murādınça** olğıl ėmdi” (KY B77v8)

muṭlaḳ: *Ar.* Kesinlikle.

“ḥazīnede altun kŷmŷş hīç ḳalmadı / **muṭlaḳ** māl yŷsuf ağırı olmaz ėmdi” (KY B30v13)

mŷdām: *Ar.* Sŷrekli, devamlı olarak.

“andan ŷonra **mŷdām** ṫā‘at ŷze bolalum” (KY B6v3a)

netekim / nitekim: Nitekim, gerçekten, hakikaten.

“**netekim** ya‘ḳŷb yŷsufi sever idi” (KY B26v8a); “ma‘rifet aḳacuŷ kŷkine meŷzer **nitekim** aḳacı boyı ŷzre kāyim dutan yer içindeki kŷk erse” (BH 6a1-2)

nikāhsız: *Ar. +T.* Nikāh olmaksızın.

“ve daḳı ḳanda durur kim raḳimsiz ve **nikāhsız** ve valāsız mīrāş dutar” (FK 64b3)

ŷtrŷ / ŷtŷrŷ: ŷtŷrŷ, dolaylı.

“peygāمبر bu ay şevābı ŷkŷşinden **ŷtŷrŷ** ulu ay dēdi” (BH 15a22); “andan **ŷtrŷ** kim ol bir derece yaḳınraḳ durur” (FK 70a1-2)

pes: *Far.* ŷylece, sonra.

“**pes** ya‘kūb yol üze turu ƙaldı” (KY B6v16a); “**pes** bu āyet bize hūccet (...) dēyenler üzre” (BH 5b4-5)

pürgün: *Far.* Çeşit çeşit.

“biguftam ‘ışkuña munça çū zūlm u zūr **pürgündür**” (ŞH 4a)

rahimsiz: *Ar.+T.* Anne tarafından akrabalık olmaksızın.

“ve daħi ƙanda durur kim **rahimsiz** ve nikāhsız ve valāsız mīrās dutar” (FK 64b3)

rencsüzün: *Far.+T.* Zahmetsizce, kolayca.

“ārzūlarsın **rencsüzün** sen dōst yüzün körmeklik cān” (BH 11a9)

resmī: *Ar.* Resmen, gerçekte.

“bir bölügi bulardan ismī durur bir bölügi bulardan **resmī** durur üçinçi bölügi kesbī durur” (BH 84b11)

saħça: Uyanık bir şekilde, zekice.

“marā gūyad ki bargıl har çı kamat **saħça** bārad gū” (ŞH 4b)

saħt: *Far.* Sağlam, kuvvetli.

“melik reyyān yūsufi begendi **saħt** / memleket saña lāyık dēyür ėmdi” (KY B51r3)

sāķice: *Ar.+T.* Saki gibi.

“ben size hıdmetçüven dēr eygüler / yā sözlese **sāķice** sözler ėmdi” (KY B57v12)

şavāb: *Ar.* Doğru, iyi.

“bu keleşi anlara **şavāb** keldi / bu tedbire cümlesi rāzī oldı” (KY B9v8); “bu bī-çāre diline şıdķ <u> **şavāb** yōritgil” (BH 3a13)

sensiz: Sen olmadan, sen olmaksızın.

“karavaşlar aydur aya şāh-ı cihān / **sensiz** bize olmasun uşbu cihān” (KY B28v14)

sümme: *Ar.* Yine.

“**sümme** türkçe yine demek bolur” (BH 108a9)

süst: *Far.* Gevşek.

“ya ip **süst** bola üzile dēdi ya er za‘īf bola ipi uçkına men düşem helāk bolam dēdi” (BH 8b14-15)

şeytānī: *Ar.* Şeytanca.

“yā bende bu dūnyā kim fānī durur ol yazuķı sen kılursañ kim **şeytānī** durur” (BH 18b23-19a1)

şöyle: Şöyle.

“dilekleri murādları **şöyle** idi / ben anlardan şefā‘ at kesmen emdi” (KY B18r2)

ṭā‘atsuz: *Ar. +T.* İbadetsiz, itaatsiz.

“ṭā‘atsuz kezdüñ evvel yañıldıñ yazduñ evvel” (BH 33a15)

ṭahāretsüz: *Ar. +T.* Taharet almadan, temizlenmeden.

“āb-destsüz **ṭahāretsüz** murdār kibiymiş bolur” (BH 18b8)

tamām / temām: *Ar.* Tam, tam olarak.

“azīz yūsuf **temām** on bir yaşar idi” (KY B3v1a); “aşnu bularıñ ülülerinden **tamām** vèreler” (FK 63a8)

→ 2.2.7.7. “Tamam, eksiksiz, noksansız olan.”

tīz: *Far.* Çabuk, hızlı. *krş.* **dīz**

“yiñèn gelgey ayağçılar maña sağraķnı **tīz** bērgēy” (ŞH 2a); “**tīz** boğazlamağa hamle kıldı” (KY B8r15a); “bular **tīz** durmağa kähelik kılurlar bir sâ‘at uyķu içinde qalurlar” (BH 17a14)

türlü / türlük: Türlü, çeşitli; herhangi bir biçimde, herhangi bir yolla. *krş.* **dürlü**

“turguzup **türlük** ta‘ām yedürür idi” (KY B18r14a); “ol sağışlar kim darb kılurlar bir **türlü** bolsa” (FK 62a11)

üzüksüz: Kesintisiz.

“andayuk tevḥīd faḫlı **üzüksüz** issine kelü durur” (BH 6a6)

valāsız: ? Akrabalık olmaksızın.

“ve daḫi ḫanda durur kim raḫimsiz ve nikāḫsız ve **valāsız** mīrās dutar” (FK 64b3)

var vay: *Far.* Aksi hâlde, yoksa.

“**var vay** sēnūḡ elūḡden men yarguya barur men” (M VI-5b)

yalanḡ: Yalın, yalnız.

“ḫuyuḡ iḫre yūsuf **yalanḡ** ḫalmışdı” (KY B72r7a)

yalḡuz: Yalnız, tek başına. *krş.* **yaluḡuz**

“rūzī niḫast ḫvāham **yalḡuz** sēnūḡ ḫatuḡda” (M VI-7a); “begler kitti melik anda **yalḡuz** ḫaldı” (KY B28v6b)

→ 2.2.19.2. “Yalnız, sadece.”

yaluḡuz: Yalnız, tek başına. *krş.* **yalḡuz**

“ḫala sen anda yavuzdur **yaluḡuz** ḫanda ḫalur sen” (M I-1b); “immā ḫāşlar birlemegi ol durur kim dört neseden ayrıla kendü **yaluḡuz** ḫala” (BH 6b2-3)

yana: Yine, tekrar. *krş.* **gene, yene / yine**

“ayruḡ māl **yana** ata atasına vēreler” (FK 65a19)

ya‘nī: *Ar.* Sözüün kısası, doğrusu.

“bu tonlar revā mıdur **ya‘nī** kula” (KY B32v14b); “hurmā ağacıdur kâf teşbîh durur **ya‘nī** meñzetmek durur muhâtabe durur” (BH 5b9); “te‘lif kıldım **ya‘nī** koşdum bu kitâbı” (FK 60a8-9)

yaşru / yaşrun: Gizli, gizlice.

“firkat odı bağrunı yaqdı bayık / **yaşrun** ol niķâb içre ağlar ėmdi” (KY B70r8);
“hı (...) bilür kamu neselerün **yaşrusın**” (BH 49a15-16)

yavlaķ / yawlaķ: Çok, yaman.

“ne **yavlaķ** toyladı hicrün menı ‘ıŝkuñ şöleninde” (ŖH 3a); “anıñ yüzın körmege **yawlaķ** ever” (KY B5v2b); “bular va‘z ‘ilmi içinde rāğıb erdiler ve aña **yavlaķ** tâlib erdiler” (BH 2b6-7)

yayaķ: Yürüyerek, yaya. *krş.* **yayan**

“anlar kim binüsüz erdi **yayaķ** bardılar” (BH 53a18)

yayan: Yürüyerek, yaya. *krş.* **yayaķ**

“yarlı yūsuf yanlarınça **yayan** yeldi” (KY B7r16a)

yene / yine: Yine, tekrar. *krş.* **gene, yana**

“keçe **yene** hıdmetge kelsün ėmdi” (KY B5v7b); “**yine** tã‘atları yemişı kamu vaķtın eksüksüz bolur” (BH 5b16-17); “ėmdi **yine** faķih yâķüt arslan (...) bunı dürk diline döndürdi” (FK 60a13)

yoldaşsız: Yoldaşı olmadan, yoldaşı olmaksızın.

“**yoldaşsız** maħrüm ķalup turur ėmdi” (KY M79/4b)

yūsufsuz: *İbr. +T.* Yūsuf olmadan, Yūsuf olmaksızın.

“ol maħzün **yūsufsuz** neyler dēdi” (KY B56r16b)

zinhār: *Far.* Asla.

“**zinhār** bërme boyun düşmene sen datlu cān senden alınça” (BH 11a4)

2.2.9. Yer-Zaman Bildiren Sözcükler

Bu başlık altında genellikle fiillerin anlamını yer veya zaman bakımından etkileyen yani yer veya zaman zarfı olma potansiyeli taşıyan sözcükler metinlerde saptanarak incelenmiştir.

āhir: Ar. Sonra, en sonra, sonunda.

“**āhir** benden cevır ḥatā ne bildüñüz” (KY B8v7a); “**āhir** dün ilkinden yarıña degin ağladı” (BH 97a19)

al: Ön, önce.

“eger cim **aldın** yazsa cereb bolur receb ulu demek bolur cereb uyuz demek bolur” (BH 15b17-18)

‘ale’ş-şabāḥ: Ar. Sabah ile birlikte, erkenden.

“**‘ale’ş-şabāḥ** on karındaş ḥāzır oldı” (KY B6v4b)

andan: Sonra.

“**andan** muḥammed tefekkür üzre boldı” (KY B3v13a); “ilk kullarına kendü barlığın bildürdi (...) **andan** birliğin bildürdi” (BH 3b7-8); “**andan** bu kitāba baḳalar mīrās yolın bulalar” (FK 60a11-12)

→ 2.1.18.3. “Ondan, oradan.”

andan şoḡra / andın şoḡra: Ondan sonra.

“**andın şoḡra** anıḡ dōstı muḥammede” (KY B1v5a); “**andan şoḡra** her ne vaḳtın ḥācet bolsa ol vaḳtın indürür erdi” (BH 43a18-19); “**andan şoḡra** borcın vèreler” (FK 63a5)

aḡsuz: Ansızın, birdenbire.

“havādan **aḡsuzdan** bir ün keldi” (KY B12r1a); “pes ibrahīm **aḡsuzda** ün işitti” (BH 71b20)

art: Arka, geri.

“yetüben **art** etegin muhkem dutdı” (KY B40v15b); “kirdügünden gü<r>uñ içre sünden ol **arta** kalınça” (BH 11a6)

asra: Aşağı.

“basa oğul oğlı nice kim **asra** bolsa eger kızları dañi bar bolsa ‘aşaba bolur” (FK 63a19)

aşak: Aşağı, alçak.

“ol ferişte bir kızıl altun sırça şıfatlu kerye şarāb birle doldurur **aşaka** iner” (BH 23a3-4)

aşnu: Önce.

“ol kıyu **aşnudan** kalmışdı” (KY B9v11a); “senüñ ümmetüñ fazlın ve buları ve **aşnuķıları** kitābdan okıdum” (BH 21b18); “**aşnu** bularıñ ülülerinden tamām vèreler” (FK 63a8)

ba‘dezān: *Ar. +Far.* Bundan sonra.

“**ba‘dezān** zindāna salındaçı / her hāl içre ben beyle olam emdi” (KY B11v6)

bāķī: *Ar.* Daimî, sonsuza dek.

“kıyāmetke tēgrü adıñ **bāķī** kala” (KY B4r15a); “bilüñ kim āñiret begligi **bāķī** durur” (BH 15b3-4)

→ 2.2.6. “Ebedî, ölümsüz; Tanrı.” // 2.2.7.7. “Artan, geri kalan.”

basa: Sonra.

“**basa** iħtilāf carat üzere ol ata anaları bolur” (FK 60a20)

baş: Başlangıç, önce.

“yine kirü söz **başına** baralum” (BH 7b4-5)

→ 2.1.3.4. “Bir şeyin yakını veya çevresi.” // 2.1.7.1. “Baş, kafa.” // 2.1.8.7. “Adet, tane.” // 2.1.16.13. “Temel, esas.”

berü: Beri, buraya.

“āyī baḥucra-i man gūyi ki gel **berü**” (M VII-1b)

→ 2.2.19.2. “Beri, -den bu yana.”

bundan öñ: Bundan önce.

“**bundan öñden** nevḥa zārī kılduḡ / bu külmegiñ aşlını ayğıl èmdi” (KY B8v1)

bundan şonra: Bundan sonra. *krş.* **mundan şonra**

“ey dirīga atam ya ‘kūb ƣaldı maḥrūm / **bundan şonra** beni ƣandan körer èmdi”
(KY B8r11)

burun: Ön, önce.

“beşirden on kün **burun** keldi / yūsuf yısın ya ‘kūba ketürür èmdi” (KY B72r8)

→ 2.1.7.1. “Burun.”

calāb: *Far.* Esnasında, sırasında.

“mevlümden meded nuşret yetüzünden / recep ayı **calāba** otuzundan” (KY B79r9)

derḥāl: *Far+Ar.* Çabucak, hemen, o anda.

“ƣarğa ibni t̄alut **derḥāl** mü’ min oldı” (KY B26r9b)

dünün: Gece ile birlikte, geceleyin.

“ol ‘arab ya ‘kūba **dünün** keldi” (KY B47r13a)

èmdi: Şimdi.

“bu aḥvāli biz aña soralum **èmdi**” (KY B13r5b); “**èmdi** işbı mènüm ayumuñ ilk düni durur ve mènüm bu ƣulum işbı dünü diri dutar erdi” (BH 14a17-18); “**èmdi** yine faḳīh yāƣūt arslan (...) bunı dürk diline döndürdi” (FK 60a13)

èr: Er, erken.

“yigitlige küvenme ayıtma kim **er** durur” (BH 33b6)

evvel: *Ar.* Önce.

“ol işitmiş **evvel** önden uşbu sözi” (KY B4v10b); “**evvel** ādīnesi dūni reġāyib / tā‘at kılsañ sevābı çok ‘acāyib” (BH 14b15)

→ 2.1.17.2. “İlk, birinci.”

fi‘l-ḥālī‘z-zamān: *Ar.* Şu anda.

“pes anlara melik buşıp gene şordı / **fi‘l-ḥālī‘z-zamān** sāķī ḥāzır keldi” (KY B48v12)

girev: Geri.

“kul dēmediñ bunuñ dēk severlige / **girev** seyyidi ne қадardur anıñ ėmdi” (KY B23r4)

girü: Geri.

“onunç bir er evinden çıksa **girü** gelmese ve kimerse bilmese” (FK 64b8-9)

hemān-dem: *Far.* O anda.

“andan muḥammed tefekkür üzre boldı / peyk-i ḥāzret **hemān-dem** ḥāzır keldi” (KY B3v13)

hemen: *Far.* Çabucak, o anda.

“bu kez yūsuf anlardın **hemen** қорқtı / қоруқмақдın қulluқğa rāzī oldı” (KY B17r7)

hemīşe: *Far.* Her zaman.

“**hemīşe** bu iḥsān ol ġufrānımdan / miḥnetlerden ol қurtardı dēyür ėmdi” (KY B44v13); “bir bölük ol durur kim **hemīşe** yazuқ қılurlar” (BH 42b12)

henüz: *Far.* Henüz, daha.

“**henüz** du‘āsı tamām bolmadı kendüzümüzi ol tağ üzre kördük” (BH 22a4-5)

hergiz: *Far.* Asla, hiçbir zaman.

“yūsuf düşi anlarğa **hergiz** aytmaz / ata kavlin bozmağa revā körmez” (KY B5r6); “ança dur dōst kapusunda kitmegil **hergiz** ölinçe” (BH 10b15)

ibtidā: *Ar.* Önceleri, en önce, ilk önce.

“bu iş içre anlar saña ḥased kıla / **ibtidāsı** bize miḥnet ola emdi” (KY B4v7)

ilerü: 1. İleri.

“ey cūmerd er kibi **ilerü** kelgil yazuğuña istiğfār tevbe kılgıl” (BH 16a15); “iki yèrden işerse kanķı yèrden **ilerü** çıkısa anıḡ mīrāşın alur” (FK 64a10)

2. Önce.

“ya‘nī bu ağaç yaradılmaķlıķı şarķ ve ġarb yaradılmaķlıķından **ilerü** erdi” (BH 7a4-5)

ilk: Birinci olarak, en başta, en önce.

“**ilk** kullarına kendü barlıġın bildürdi” (BH 3b7); “seyek idileri dört dürlü kişiler durur **ilk** ana durur” (FK 63b18)

→ 2.1.17.2. “Birinci, baştaki.”

ilkin: Başta, başlangıçta, önce.

“aydur **ilkin** yazġıl bismillāh / anda kezın yazġıl isrā‘īl’ullāh” (KY B69r11); “aġacı deñize kemişseñ **ilkin** suva biraz batar yine üste çıkar” (BH 81b1); “ferāiz idilerin bilmekliki ol **ilkin** gendüden toġan oġlanlar mes’eleleri durur” (FK 60a18-19)

ķayra: Geri, ters yön.

“yā yūsufum döñ tēyü çok yalvardı / ķardaşları **ķayra** dönüp buşar emdi” (KY B7r5)

keğin: Sonra. *krş.* kezın

“züleyḥā ḥalden düşdi anda **keđin** / bir sā‘at körmese yūsuf yüzın” (KY B33r6)

kezin: Sonra. *krş.* **keğin**

“aydur ilkin yazgıl bismillāh / anda **kezin** yazgıl isrā’īl’ullāh” (KY B69r11)

kirü: Geri.

“andan dönüp ewimize **kirü** varalum” (KY B6r16a); “yine **kirü** söz başına baralum” (BH 7b4-5)

mengü: Ebedî, ölümsüz.

“kelse sevnü kırtıluban kirse **mengü** uçmağa” (BH 10a8)

mundan şoŋra: Bundan sonra. *krş.* **bundan şoŋra**

“**mundan şoŋra** hikmet tapa keçiserven / gül ü reyhān dürr ü mercān saçıserven” (KY B3r13)

nā-gāh: *Far.* Ansızın, birdenbire.

“**nā-gāh** düşdim bu miñnete men bir mazlüm” (KY B8r10b)

öŋ: Önce.

“vardı ya kũbuŋ bir ögey kıızı / ol işitmiş evvel **öŋden** uşbu sözi” (KY B4v10);
“nitekim **öŋdin** yāz kılduğ” (BH 32b1-2)

öte: Diğeri taraf, karşı.

“ol sâ‘at ol kervān andan köçdi / bir güristan kırağından **öte** keçti” (KY B19r5)

peyveste: *Far.* Her zaman, daima.

“yā yūsuf hālîk saña kıılır selām / **peyveste** anıŋ ile böyle olam” (KY D23r16)

sehergeh: *Ar.+Far.* Seher vakti.

“**sehergeh** bir moğal oğlan çapardı ol maña karşı” (ŞH 5a)

şoŋra: Sonra, daha ileri bir zamanda, müteakiben.

“**şonra** dönüp haţāmıza tevbe kılalum” (KY B6v2a); “ümīd eyle duttum kim bizden **şonra** yāzigār kıala” (BH 2b10)

tā: *Far.* Bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz.

“**tā** işidenler aşşı bulsun köñülleri dīne issi bolsun” (BH 3a14-15); “gendü özlerini haţādan ıraķ dutalar **tā** iki cahān fażlin müzdin bulalar ėmdi” (FK 60a16)

taşkaru: Dışarı.

“yūsufuñ nūrı ile kıuyu toldı / **taşkaru** hem nūr balkıiban çıkar ėmdi” (KY B11r6)

taşra: Dışarı.

“haķ yūsufa cebrā’īli köndürdiler / **taşra** çıķmak beşāret ketürür ėmdi” (KY B15r8)

uş: Şimdi, yeni.

“hayrān kılup tağdan **uş** dutdılar / kendüleri ağızıma kıan sürtdiler” (KY B13v10); “**uş** keldüm bu keçe senüñ haķķuñ ödemege” (BH 13a11)

yañı: Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden. *krş.* **yeñi**

“tolun ay tēk balkur idi **yañı** toğan” (KY B36v3b)

yeñi: Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden. *krş.* **yañı**

“ben özüm mışırdan **yeñi** keldüm” (KY B13v8a)

→ 2.2.7.6. “Yeni, kullanılmamış veya az kullanılmış olan.”

yoķaru / yuķaru: Yukarı.

“cān laţif durur diler kim **yoķaru** çıķa ten ağırlığı kıomas aşķa çeker” (BH 116b1-2); “ata bolur andan basa ata atası nice kim **yuķaru** bolsa” (FK 63a20)

yort: Hemen, çabuk, tez.

“**yort** evüñe bargıl kim kelüp seni yavuzlıkda bulmasun” (BH 18a21-22)

yoyuq: Yukarıdaki, yakıñki.

“yā mukrī **yoyuq** āyeti yine bir oqıgıl” (BH 32a8)

2.2.10. Soru-Belirsizlik Bildiren Sözlür

Metinlerde geöen, soru veya belgisizlik anlamı taşıyan ve kullanıldığı cümleye bağlı olarak sıfat, zarf ya da zamir olarak görev yapan sözlür, Soru-Belirsizlik Bildiren Sözlür başlığı altında ele alınmıştır.

ağyār: Ar. Başkaları, yabancılar.

“bu yol anuğ degül kim **ağyār** durur” (BH 124b1-2)

anca: Onca, o kadar.

“ferāiz mes’ elelerinden **anca** nese kim andan carā yok” (FK 60a9)

ayru / ayruq: Başka, diğer.

“benden **ayru** kimselere baqmañ emdi” (KY B27r9b); “ol üç farz lāzım durur **ayruqları** fāzil durur dedı” (BH 4a19); “kızlara mālından iki ülüden artuq vèrmeyeler **ayruqın** ‘aşabaya vèreler” (FK 60b3)

→ 2.2.8. “Ayrı, uzak.”

ayruqsı: Ayrı, başka.

“nā-çār olup **ayruqsı** rāy kılır emdi” (KY B9v5b)

barça: Hepsi, tamamı.

“hıç eksiksiz otuz üç miñ èrenlere / **barçasındın** hālık rāzi olsun emdi” (KY B2v4)

barı: Bütün, hepsi, tamamı.

“yoksa ben sücüd içre kılam zārı / size ‘azım āfet vère idim **barı**” (KY B13r6)

ba‘zi: Ar. Birtakım, kimi.

“ba‘zı müfessirler aydur oldur bürhân” (KY B40r15a)

bir: Herhangi bir.

“sehergeh **bir** moğal oğlan çapardı ol maña qarşu” (ŞH 5a); “andan sonra **bir** er kopmış ‘ilm kânı” (KY B2v7a); “menden dilediler kim türk dilinçe bu fen içinde **bir** kitâb eyleyem” (BH 2b7-8); “**bir** er ölse bir oğlı kalsa mâlı dükel ol oğula bolur” (FK 60a23)

→ 2.1.15.1. “Tek, vahdet.” // 2.1.17.1. “Bir.” // 2.2.8. “Aynı.”

birbiri / biri biri: Birbiri, karşılıklı olarak bir diğeri.

“cemâ‘at çerâğda **birbiri** yüzün körsün dëyü” (BH 20a19-20); “eger üç kızları kalsa **biri birinden** asrarak mâl kamudan yakınıraka bölë” (FK 70a6-7)

biraz: Biraz.

“pinhân anıñ katında **biraz** turdı” (KY B67r9b); “ağacı denize kemişseñ ilkin suva **biraz** batar yine üste çıkar” (BH 81b1)

biregü: Birisi, biri.

“**biregüye** şordılar ĩmân haķıka[ti] ne durur” (BH 5a15-16); “arslık **biregü** bolur kim anıñ er alâtı dağı bolur ve urağut ‘avrati dağı bolur aña arslık dërler” (FK 63b24-25)

biri: Birisi.

“**biri** hasan **biri** hüseyin iki şehîd / şebâben ehl-i cennet anlar olsun ĩmdi” (KY B2v2); “bu kuyuya düşenüñ **birisi** ip issi birle bilişür ermiş” (BH 8b10)

birkaç: Birkaç.

“**birkaç** yarmaķım var kâmeti yok / satu neçük kıılır miz dëyür ĩmdi” (KY B16v10)

bir nice / bir neçe: Birçok.

“**bir neçe** feris̄teler kelmişdi / kuşa benzer yūsufa eş olmuşdı” (KY B14v13);
“**bir nicesi** rabbānī ‘ālemden ve **bir nicesi** rūḥānī ‘ālemden **bir nice** qarındaşlar
kördüm” (BH 2b5-6)

cümle: *Ar.* Bütün, hep.

“ewliyā etḳiyā eimme-i dīnlere / **cümlesindin** ḥālīḳ rāzī olsun emdi” (KY B2v6);
“**cümle** işler bī-sebeb bizüm üküş rahmet ü kerem elümüzde ola” (BH 19a2-3)

çü: *Far.* Nasıl.

“biguftam ‘ışkuña munça **çü** zulm u zūr pürgündur” (ŞH 4a)

degme: Her, her bir, herhangi bir. *krş.* **tegme**

“üçünçi kün törtünçi kün beşinçi kün / arturdular **degme** kün birer altun” (KY
B25r2); “anuñ için kim ḥurmā ağacı **degme** ilde bolmas” (BH 5b13); “**degme**
ḥâlde ve mīrāşlar vaḳtinde faḳīḥler ve imāmlar ḳatına gidümesler” (FK 60a10-
11)

dükel: Bütün. *krş.* **tükel**

“**dükel** māl yūsuf ağrı olmaz emdi” (KY B30v15b); “‘ilmü’t-tevhīd **dükeli**
‘ilmünj fāzılraḳı tevhīd ‘ilmi durur” (BH 4a20); “tevfīḳ güci vère bunu **dükel**
oḳımaḳa” (FK 60a22)

fulān: *Ar.* Falan, falanca.

“**fulānuñ** ağusu şeker durur şekerı nite bolğa” (BH 41b4)

ḥāş u ‘ām: *Ar.* Herkes.

“**ḥāş u ‘ām** şād kılp yügürür emdi” (KY B50v11b)

her: *Far.* Her.

“**her** keçe rızḳı anıñ bir nār idi” (KY B10r9a); “üç kez üç toḳuz bolur bu toḳuzda
her bir üçinünj birisi ‘ayblu durur” (BH 17b16); “ol neñlerinj abdestsiz (...) **her**
ne kim ol iki yoldan (...)” (FK 71b17-18)

her biri: *Far.+T.* Her biri.

“kamuları yūsufa çok yalvardı / **her birisi** tevāzu‘lık kıılır emdi” (KY B5r9)

her kim: *Far.+T.* Herhangi biri, bir kimse.

“benim körüklü cemālime bağıñ dedi / açlıkdan **her kim** baksa doyar emdi” (KY B52r5); “**her kim** köñül közi birle tağrıyı hāzır körmese tā‘at kıılmaq aña ağır bolur” (BH 5a14-15)

kaç: Kaç.

“atası yerine ya‘küb keldi / üküş degül **kaç** kün muķīm oldı” (KY B75v7); “haķ ta‘ālā kıur‘anda **kaç** yerde sebep dedi” (BH 7b6); “yedinç **kaç** urağut durur mīrās bulurlar hilāfsız” (FK 64b6-7)

kaçan: Ne zaman.

“kardaşımız **kaçan** kıurda kıapdurawuz” (KY B5v14b); “**kaçan** kim bularuñ dilegi kertülügine erdüm bu kıtābı eyledüm” (BH 2b9); “**kaçan** kim er kıarındaş oğlanları bir oğul var bolsa” (FK 63b1)

kamu / kamuğ: Hep, bütün.

“çelebīdür **kamu** dirlik çelebe gel ne gezer sen” (M I-2a); “müstecāb ol kıılır **kamuğ** du‘āları” (KY B13r7a); “cān u cihān-ı men dōst adın **kamu** işitti” (BH 4b9); “dōndürene yazana oқыana üstādlarına **kamu** muħammed ümmetine kim bunı oқыsa bizni du‘ādan unıtmasa” (FK 60a17-18)

kaçanç: Nereye.

“ya‘küb aydur yā kıızım **kaçanç** varur sen” (KY B7r2a); “yā ismā‘ıl babañ seni **kaçanç** iltür” (BH 71a1)

kaçanda: Nerede.

“kala sen anda yavuzdur yaluñuz **kaçanda** kıalur sen” (M I-1b); “kardaşlarum yıraķ kıala siz **kaçanda** körem” (KY B18r16a); “maşrıkdan mağrıbe degin **kaçanda** kim bir

ğarīb barısa ğurbet odı anı yağar” (BH 3a4-5); “‘ilim bileler ve **ğandasa** mırās kısmet kılsalar” (FK 60a15)

ğandalğ: Neredelik.

“hem dağı **ğandalğın** hem bilmedim” (KY B13r16b)

ğanğı / ğanķı: Hangi.

“**ğanğı** dūşmān beni ğapa dēdüm ēmdi” (KY B8v5b); “aydur ağaçlarda bir ağaç bar anuğ yarpaķı dōkilmes ol mū’mine meñzer ol **ğanķı** ağaç durur” (BH 6a8-9); “‘avul bilmiş gerek kim **ğanķı** farīze kim aşlı dōrtten bolsa” (FK 70b19-20)

ğanı: Hani, nerede.

“ay sözdeğ-i tū seyrek sözdeğ **ğanı** bicū” (M VII-6b); “**ğanı** benüm beşirim dēp ağlar ēmdi” (KY B73r8b); “yā ğulum ehlūğ ‘ayālūğ ‘avratuğ ve rūzuğ **ğanı**” (BH 67a12)

ğayda: Nerede.

“bu oğlanuğ kōnli **ğayda** özi durmaz” (KY B6r7a)

kim: Kim, hangi kişi.

“öldürür yüz sū eri **kimdür** ol alp arslan” (M IV-1b); “allāhnıñ ğükmi kelse **kimge** bağar” (KY B6r9a); “**kim** ğalka eglense sağınçı artar **kim** ğağka eglense sevinçi artar” (BH 5a6-7); “dōndürene yazana oğıyana üstādlarına ğamu muğammed ümmetine **kim** bunı oğısa bizni du ‘ādan unıtmasa” (FK 60a17-18)

kimi: Kimi, bir kısmı.

“mūdām anlar sizlere ğıdmet kıla / **kimi** ğağemī **kimi** rūmī ola ēmdi” (KY B28r9)

kimerse: Kimse, kişi. *krş.* **kimesne**

“bir rūzgār içinde iki **kimerse** qaraņu dün içinde yörirler erdi” (BH 8b7-8);
“seyek idileri dört dürlü kişiler durur ilk ana durur eger **kimerse** bolmasa hiçāb
kıla” (FK 63b18-19)

kimesne: Kimse, kişi. *krş.* **kimerse**

“velākin emānetdür şakla oğul / bu düşüñi hiç **kimesne** aytağıl” (KY B4v4)

kimse: Kimse.

“**kimseye** vërme hişmüñe vërgil” (M III-3b); “haq taqdîri beyledür **kimse**
bilmez” (KY B18v11b); “bar erdi kāyim zātı birle **kimse** anı bar kılmadı” (BH
2a12)

ne: 1. Ne, hangi şey.

“çelebî kılların ister çelebîyi **ne** sanur sen” (M I-2b); “yūsuf üzre aqvāl netek
keldüğünü / qardaşları yūsufi **ne** kıldüğünü” (KY B3r9); “biregüye şordılar imān
haqıka[ti] **ne** durur” (BH 5a15-16); “tā ona degin ve **ne** farîze on ikiden çıkısa anı
‘avul kıllalar” (FK 70b21-22)

2. Neden, niçin.

“güçeklep özüme sākî **ne** munça yutdurur ağı” (ŞH 1b); “çelebîdür kamu dirlik
çelebe gel **ne** gezer sen” (M I-2a); “**ne** varur sen anlar seni sevmezler emdi” (KY
B17v12b); “**ne** köñül birle uyursın mısmıl erken murdār kibi yërsin” (BH 30a23)

3. Ne kadar, ne çok.

“**ne** bahāya satılır sen közin körgil / müşteri hāzırdur alur emdi” (KY B15r14)

→ 2.2.14. “Oldukça, fazlasıyla.”

neçe: Ne kadar; nasıl.

“**neçe** bahā keregise beyān kılgıl / kametin mu‘ayyen sen aygıl emdi” (KY
B30v5)

neçük: Nasıl, ne gibi; niçin.

“ol yulduzlar atları **neçük** idi / birin birin başa a‘lem kılğıl emdi” (KY B3v10)

neden: Neden, niçin.

“kardaşların bu işi **neden** kıldı / yūsufum sen mü bu hāle düştün emdi” (KY B19v2)

nelik: Neden, niçin.

“seniñ kibi melik oda tapınmağ **nelik** / bunu işit oddan putdan döngil emdi” (KY B22v6)

neñ: Hiçbir.

“gele sen bunda saña **neñ** garažum yok işidür sen” (M I-1a)

→ 2.1.8.5. “Nesne, şey.”

neşe / nişe: Niçin.

“**neşe** böyle azar siz ‘azizlerim / ben sizlere ne suç kıldum deyür emdi” (KY B7v3); “yazuğ kılsañ yarlığanmağ isteyü **nişe** cebbār kapısına kelmessin” (BH 15b19)

nete / nite: Niçin, nasıl.

“**nete** beyle kıılır siz kardaşlarım” (KY B7v2b); “muḥammed muştafā (...) körmedün mü (...) **nite** beyān kıldı” (BH 5b9-10); “kimerse bilmece kim ol diri mi yā ölü mi anıñ hükmi **nite** bola” (FK 64b9)

neteg / netek: Niçin, nasıl.

“yūsuf üzre aḥvāl **netek** keldüğini / kardaşları yūsufi ne kılduğın” (KY B3r9); “ḥüseyn bu bitiyi oқıdı aḥvāl **neteg** erdüğın bildi” (BH 75b5)

neteklik: Niçinlik, nasıllık.

“kaçan ‘aklı başına keldiyse / aḥvāl **netekligin** zāhir bildiyse” (KY B28v12)

nice: Nasıl, ne kadar.

“tañrı ya ‘nī nite belürtti ve **nice** bildürdi” (BH 5b10-11); “eger **nice** artuğ bolsa ‘aşaba birle kızlara mālından iki ülüden artuğ vèrmeyeler” (FK 60b2-3)

niceme: Ne kadar.

“**niceme** ol baş közinde ğayib erse köñül közinde hāzır durur” (BH 7a14-15);
“ata atası atası birle **niceme** kim ırağ bolsalar” (FK 67a3)

niçün: Niçin.

“yūsufı nete yèdün dèdi ise / **niçün** yèdün yuyutmağıl ayğıl èmdi” (KY B13r11)

nige: Niçin.

“şem‘ün aydur yā yūsuf **nige** küldün / nete pıçağ körüben şād-kām olduñ” (KY B8r16)

tegme: Her, her bir, herhangi bir. *krş.* **degme**

“**tegme** bir melikden kelür idi / yalavaçlar kelüben çaviller idi” (KY B27v14)

tükel: Bütün. *krş.* **dükel**

“biti içre **tükel** aħvāl a‘lem kıldı / bir kızım bar müdām seni diler èmdi” (KY B28r1)

2.2.11. Küçültme-Pekiştirme Bildiren Sözlər

Birtakım ekler alarak küçüklük, azlık, sevgi, acıma ya da pekiştirme anlamları kazanan sözlər metinlerde tanıklanarak Küçültme-Pekiştirme Bildiren Sözlər başlığı altında değerlendirilmiştir.

ayruçağ: Biraz ayrı.

“ibni yemen anlara cevāb vèrdi / ben sizlerden **ayruçağ** oldum idi” (KY B62r5)

birök: Bir, tek, biricik.

“kankı kul kim muħammed ümmetinden **birök** kün oruç dutsa receb ayı içinde ol kul mènüm çatumda ‘azīzrağ durur” (BH 22a22-23)

daraçuk: Daracık.

“şol **daraçuk** kıyudan kim çıkardı / rāhat necāt kim ruzī kıldı emdi” (KY B44v9)

debdeng: Eşit olarak, tıpatıp. *krş.* **demdeng**

“eger artuk bolsalar bundavuk **debdeng** ulüş kılalar” (FK 60a25)

demdeng: Eşit olarak, tıpatıp. *krş.* **debdeng**

“ayrukı iki oğula böle **demdeng** ulüş kılalar” (FK 60b13)

düpdüz: Düpdüz.

“tolun ay toğarken on bir yulduz / düşim içre secde kıldı baña **düpdüz**” (KY B3v3)

giçkineç: Küçücük.

“**giçkineç** oğlan hey bize gelgil” (M II-1a)

kapkara: Kapkara.

“bir kün tünī keldi **kapkara** islü oprak don keyüp aydur yā şeyh menüm tonuma gülef suvın saçğıl” (BH 16b6-7)

karıcıç: Kadıncağız, ihtiyar kadın.

“bir **karıcıç** bir gül-āb alup keldi” (KY B25r16a)

kiçiçük: Küçücük.

“azīz aydur **kiçiçük** tıfil oğlan” (KY B41r11a)

oğlançık / oğlançuk: Oğlancık, küçük çocuk.

“bu yalançı **oğlançığı** öldürün der” (KY B7v16a); “ya‘küb ol qaravaşuñ **oğlançuğını** ayırdı bāzāra kivürdi seksen altuna sattı” (BH 98b13-14)

2.2.12. Olasılık-Gereklilik Bildiren Sözcükler

Bu başlık altında bir şeyin olabilirliğini veya yapılması gerektiğini belirten sözcükler metinlerde tespit edilerek aktarılmıştır.

belkim: *Ar+Far.* Belki, olabilir ki, muhtemel olarak.

“**belkim** dağı artuğrak sever emdi” (KY B26v9b); “**belkim** bir sarâydan bir sarâyâ köçüg kılurlar” (BH 30a3-4)

gerek: *Gerek. krş. kerek*

“avul bilmiş **gerek** kim kanğı farîze kim aşlı dörtten bolsa” (FK 70b19-20)

hâcet: *Ar.* İhtiyaç, gereklilik, lüzum.

“hudâvende bu **hâcetüm** saña ma'lûm” (KY B19v9a); “köñüller **hâcetin** bilür 'âlim durur” (BH 3b2); “ademîler **hâcetin** ferâiz kitâbına ve 'ilmine muhtâclığın ve rağbetin gördüm te'lif kıldım” (FK 60a8-9)

hâcetlü: *Ar.+T.* İhtiyaçlı.

“cümle balık sultânı devletiven / velâkin bir 'ıyâla serlige **hâcetlüven**” (KY D23v5)

icâb: *Ar.* İcap, lazım gelme.

“aybı birle ne **icâb** kabûl eyleyürven” (KY B16v8a)

ihtiyâc: *Ar.* Gereksinim.

“muhtâr durur **ihti[yâcı ...]**” (BH 3a17)

kerek: *Gerek. krş. gerek*

“bu kün ölüm kanı başa kefen **kerek**” (KY B10v3a); “ey bî-çâre ol ağlamağı bunda ağlayasıduñ anda **kerek** erdi” (BH 13b22)

lâzım: *Ar.* Gerek, gerekli.

“ol üç farz **lâzım** durur ayruqları fâzıl durur dedî” (BH 4a19)

muhtāclık: *Ar.+T.* Muhtaçlık, ihtiyaç.

“ademīler hācetin ferāiz kitābına ve ‘ilmine **muhtāclıkın** ve rağbetin gördüm te’lif kıldım” (FK 60a8-9)

2.2.13. Seslenme-Hitap Bildiren Sözcükler

Sözü birine veya birilerine yöneltme, hitap anlamı taşıyan sözcükler incelenen metinlerde saptanarak Seslenme-Hitap Bildiren Sözcükler başlığı altında değerlendirilmiştir.

ahī: *Ar.* Kardeşim.

“yūsuf aydur **ahī** ‘arab ne aydursen” (KY B45v13a); “yā **ahī** cebrā’il bu ne durur” (BH 75a4)

ay: *Far.* Ey.

“**ay** arslan kılıç makaş az bahr-i hūn-i man” (M VII-5a)

ayā / eyā: *Far.* Ey.

“alam tal‘am **eyā** hanum ne sart er men ne bularğu” (ŞH 1a); “muḥammed aydı cūhūd **ayā** būstān” (KY B3v15a); “kürür mü seḡ **eyā** kul bu ‘acebni” (BH 14b13)

‘azīz-i men: *Ar.+Far.* Azizim.

“**‘azīz-i men** bir ipüḡ ucu taḡrı ḡatında durur” (BH 8b4-5)

cihān-ı men: *Far.* Cihanım.

“cān u **cihān-ı men** dōst adın ḡamu işitti” (BH 4b9)

ebet: *Ar.* Babacığım.

“uḡbu düḡni beyle kördim hiḡ gümānsuz / yā **ebet** baḡa te’vīl ḡılıḡ emdi” (KY B3v4)

ey: Ey.

“ey kardaşlar körmez mü siz ol celîli” (KY B8r9a); “(...) ey hayy-ı halîm ve ey melik-i kadîm ve ey kâdirü'r-raḥim” (BH 3a3)

hey: Hey.

“giçkineḡ oġlan **hey** bize gelgil” (M II-1a)

ḡudāvende / ḡuzāvendā: *Far.* Ey Allah'ım.

“**ḡudāvende** faẓlıḡ birle ḡurtar ėmdi” (KY B20r6b); “**ḡuzāvendā** bularuḡ köḡli šem'in šöyündürmegil” (BH 3a10-11)

ilāḡünā: *Ar.* Ey Allah'ım.

“yūsuf aydur **ilāḡünā** kerîm ḡannān” (KY B10v7a)

šāḡ-ı cihān: *Far.* Cihan šāḡı, dūnya ḡükümdarı.

“karavašlar aydur aya **šāḡ-ı cihān**” (KY B28v14a)

yā: *Ar.* Ey.

“yā ebeti baḡa te'vîl ḡılġıl ėmdi” (KY B3v4b); “oġıġıl **yā** muḡrî bu āyeti kim çalap aydur celle celāluhu (...)” (BH 10a13)

2.2.14. šašma-Abartma, Beġenme Bildiren Sözlər

Bu başlık altında kullanıldıġı cümleye hayret etme, mübalaġa etme ya da onaylama anlamları kazandıran sözlər metinlerde tespit edilerek örneklendirilmištir.

āferîn: *Far.* Beġenme, alkıš.

“ḡaḡ üzre hemîn oldı temāmlara / hezārān **āferîn** anlara olsun ėmdi” (KY B2v10b)

ne: Oldukça, fazlasıyla.

“**ne** yavlaḡ toyladı hicrūḡ mēni 'ıšḡuḡ šöleninde” (šH 3a); “**ne** oġurdur **ne** oġurdur çeleb aġzında ḡıġırmak” (M I-3a); “köḡlegünde ḡiç yırtılmıš yer körmedi / **ne** mihr-bān ḡurt yemiš tēp aġlar ėmdi” (KY B12v15)

→ 2.2.10. “1. Ne, hangi şey. 2. Neden, niçin. 3. Ne kadar, ne çok.”

zihî: *Far.* Ne güzel, aferin.

“**zihî** ‘aceb şavkı bağı katı yürek / köşleknî saçuldurup soyarlar emdi” (KY B10v4)

2.2.15. Karşılaştırma Bildiren Sözcükler

Metinlerde geçen kişi ve nesnelere benzer veya ayrı yönlerini inceleyen, kıyaslayan sözcükler Karşılaştırma Bildiren Sözcükler başlığı altında incelenmiştir.

‘**acebrağ:** *Ar.+T.* Daha şaşırtıcı.

“ey dōst tağı bir söz munda ‘**acebrağ** durur aydayım işitgil” (BH 17b13-14)

ağırağ: Daha ak, daha beyaz.

“anun şuvı südden **ağırağ** durur baldan datlurağ durur kıardan şovuğırağ” (BH 22b6-7)

ağırlurağ: Daha ağır, daha değerli, daha kıymetli.

“men hiç halk yaratmadum senden **ağırlurağ**” (BH 7a3)

artuğurağ / artuğurağ: Daha fazla, daha çok.

“melik bunı işitüp özi köyer / yūsufdın **artuğurağ** özi yığlar” (KY B17v9); “eger ata birle üç kız kıalsa yā **artuğurağ** māl iki ülüden artuğ vermeyeler” (FK 61a21-22)

asrarağ: Daha aşağı.

“eger üç kızları kıalsa biri birinden **asrarağ** māl kamudan yakınırağa böle” (FK 70a6-7)

aşnurağ: Daha önce.

“eger iki birlesi yoldan kıılır erse görevüz kıankı yoldan **aşnurağ** bavul kıılır erse yol hükmin kıılalar” (FK 64a1-2)

‘azīzrak: *Ar. +T.* Daha aziz, daha ulu.

“hīç yer yüzinde bundan **‘azīzrak** kul bolğa mu senüñ katunğa” (BH 22a20)

beter: *Far.* Daha kötü, çok kötü.

“hem yawuz kaçd kıldılar andan **beter**” (KY B7v11a); “ol kimseler kim diri bolsalar andan bu ay oruçın dutmağa ārzulamasalar ol ölüden dağı **beter** ol kimseler durur” (BH 40b26-27)

datlurak: Daha tatlı.

“bal şekerden **datlurak** dudakların” (KY B37v16a); “anuñ şuvı südden ağırak durur baldan **datlurak** durur kıardan şovugırak” (BH 22b6-7)

efzal: *Ar.* Daha veya pek faziletli, tercih olunan.

“**efzal** ayıttı rażıya’ llāhu ‘ anhu haq subhānehu ve ta’ ālā” (BH 4b1)

egsükirek: Daha az.

“abū yūsuf ve muḥammed kavlinde érkekden **egsükirek** dışiden artuqırak bëresin” (FK 64a18-19)

eksüksüzrek: Daha iyi, tam.

“nitekim ḥurmā ağacınun fāyidesi **eksüksüzrek** durur” (BH 6a4)

evlārak: *Ar. +T.* Daha iyi, yeğ.

“niceme kim ırak bolsa **evlārak** bolur” (FK 63b1)

eygürek: Daha iyi.

“pes bundan **eygürek** yok durur” (BH 33b4)

fāzılrak: *Ar. +T.* Daha faziletli, daha erdemli.

“‘ilmü’ t-tevhīd dükeli ‘ilmün **fāzılrakı** tevhīd ‘ilmi durur” (BH 4a20)

ḥoşrak: *Far. +T.* Daha hoş.

“ve hīç yıyı yıyılamadum senüñ yıyıñdan **hoşrağ**” (BH 13a9)

katırağ: Daha katı, daha çok.

“cehennem issisi andan **katırağ** durur aña nite döye siz” (BH 26b22)

körklürek: Daha güzel.

“kışşalardan hikmetlerden **körklüregi** / uşanmadan diñlemeğa datlurağı” (KY B3r15); “bizlere tevħıdden yigrek ve tevħıdden **körklürek** yok durur” (BH 9a12)

luţufurağ: *Ar. + T.* Daha lütuflu.

“yākūta beñzer seniñ yañağlaruñ / yaş almadan **luţufurağ** sağallaruñ” (KY B37v15)

mihter: *Far.* Daha büyük, daha ulu.

“andan **mihter** aydur yā cebrā’īl uş emdi közüm açıldı” (BH 151b12)

şāfirāğ: *Ar. + T.* Daha temiz, daha halis.

“yufğarağı durur tağı **şāfirāğı** durur tağı şarprağı durur” (BH 7b1)

şarprağ: Daha güç, daha zor.

“yufğarağı durur tağı şāfirāğı durur tağı **şarprağı** durur” (BH 7b1)

sevgülürek: Daha sevgili, daha kıymetli.

“ömer raızıya’llāhu ‘anhu aydur eger sen anı ayıtsañ ol maña kızıl deveden **sevgülürek** erdi dēdi” (BH 6a13-14)

şovuğırağ: Daha soğuk.

“anuñ şuvı südden ağırağ durur baldan datlurağ durur kıardan **şovuğırağ**” (BH 22b6-7)

yaqınrağ: Daha yakın.

“andan ötrü kim ol bir derece **yaqınrağ** durur” (FK 70a1-2)

yègrek / yigrek: Daha iyi, en iyi.

“bu düşüñi hîç kimesne ayıtmağıl / uşbu sırrı hālık bilse **yigrek** emdi” (KY B4v9); “bizlere tevḥīdden **yègrek** ve tevḥīdden körklürek yoğ durur” (BH 9a12)

yufkarağ: Daha ince.

“**yufkarağ**ı durur tağı şāfirāğı durur tağı şarprağı durur” (BH 7b1)

2.2.16. Olumsuzluk Bildiren Sözler

Gerçekleşmeme, olmama, bulunmama gibi anlamları ifade eden sözler metinlerde tespit edilerek Olumsuzluk Bildiren Sözler başlığı altında aktarılmıştır.

degül: Değil.

“oluğ sā‘at otağına yene keldi / aņsız **degül** sèzendi zīrek idi” (KY B15r3);
“arşı yarattı ‘arşı aņa durağ **degül**” (BH 2a9-10)

red: Ar. Uygun bulmama, geri çevirme, kabul etmeme.

“eger ‘aşaba bolmasa ol yaru yine kızına **red** kıllalar” (FK 60b1)

yoğ: Yok.

“gele sen bunda saņa neğ ğarağum **yoğ** işidür sen” (M I-1a); “hîç **yoğ** erse bir kuyuya birağun ðer” (KY B9v7a); “zātınun nihāyeti **yoğ** bākī durur soņına intihā **yoğ** [...]” (BH 2a13-14); “ferāiz mes’ elelerinden anca nese kim andan carā **yoğ**” (FK 60a9)

2.2.17. İkilemeler

Anlamı güçlendirmek için aynı sözün tekrarı ya da anlamları birbirine yakın veya karşıt olan sözlerin yan yana kullanılması ile oluşan söz öbekleri metinlerde saptanarak İkilemeler başlığı altında tetkik edilmiştir.

ağlap ağlap: Ağlayıp ağlayıp.

“bunı aydup **ağlap ağlap** düşer emdi” (KY K5v16b)

alıp iltip: Alıp götürüp.

“**alıp iltip** bir dürlü iş eyleyelüm” (KY B5v1a)

andan bundan: Oradan buradan.

“**andan bundan** törüt yüz ‘avrat keldi” (KY B42r11a)

‘**aşer ‘aşer:**¹⁷ Ar. Onar onar.

“ya ‘nī āyet āyet ‘**aşer ‘aşer** necm necm muḥammedğa indi” (BH 92a15-16)

āyet āyet: Ar. Ayet ayet.

“**āyet āyet** süre süre necm necm hācet bolduqça yigirmi yılda muḥammed muşṭāfaya indürdi” (BH 43a9-10)

ayru ayru: Ayrı ayrı.

“**ayru ayru** aḥvāl sorma benden ėmdi” (KY B26r8b)

azın azın: Azar azar.

“şol avuçın **azın azın** açar ve sağ avuçın **azın azın** yumar” (BH 63a18)

başdan başa: Baştan başa.

“dutar ersenḡ dünyānı **başdan başa**” (BH 84a22)

bayramdan bayrama: Bayramdan bayrama.

“**bayramdan bayrama** dërneşmeklik buyurdu” (BH 57b12-13)

bir bir: Tek tek.

“ol on qardaş cümlesi **bir bir** keldi” (KY B67r1b); “ne kim ayıttı **bir bir** ayıttı” (BH 134b14)

birin birin: Birer birer, tek tek.

“ol yulduzlar atları neçük idi / **birin birin** başa a‘lem kılgıl ėmdi” (KY B3v10)

bölük bölük: Bölük bölük.

¹⁷ ‘Aşer, Kur’an’dan on ayet miktarı okunan kısım anlamına gelmektedir.

“degme bir gürdan altmış yêtmiş çıkalar maşşer yêrine **bölük bölük** keleler”
(BH 57b2-3)

dağ dağ: Dağ dağ.

“yol bulamazsañ **dağ dağ** gezgil” (M III-1b)

dapan dapan: Katar katar.

“yügrişeler tağlar ol kün **dapan dapan** / çağrışalar halklar ol kün feryāz kılu”
(BH 28b6)

dekin dekin: Issız ıssız, sakin sakin.

“**dekin dekin** yūsufu çok aradı / bir gür üzre yüzün düşüp ağlar emdi” (KY B20r2)

diñüz diñüz: Sessiz sessiz, için için.

“melik duğar **diñüz diñüz** ağlar emdi” (KY B18v4b)

dura dura: Dura dura.

“**dura dura** bizümle hem-rāh oldı” (KY B16v1b)

düni küni: Gece gündüz.

“**düni küni** yūsuf dèyü ağlar emdi” (KY B27r5b); “**dünün künin** eksüksüz bërür saña rüzunu” (BH 32b12)

dürlü dürlü: Türlü türlü.

“ëginine **dürlü dürlü** ton kiyürdi” (KY B6v8b); “biti yazılmaq düni durur anuñ için kim melik ta‘ālā bu dün **dürlü dürlü** biti yazup ferişte eline bërür bëribir”
(BH 29a18-19)

elvān elvān: Ar. Renk renk, çeşit çeşit.

“budaqları erdügünden elvān olsun / yemişleri **elvān elvān** olsun emdi” (KY B35r4)

erkeklü dişilü: Erkekli dişili.

“**erkeklü dişilü** dükeli ikiz erdi” (BH 48b2)

erlü kızlu: Erkekli kızlı.

“havvā **erlü kızlu** iki oğlan bile toğurdu” (BH 68a22)

eygü yavuz: İyi kötü.

“ne kim kılsa<η> bu dün içre **eygü yavuz** / cümle yazılır yazıcılar anuğdur”
(BH 30b2)

ikin ikin: Tekrar tekrar, ikişer ikişer.

“kardaşları cümlesi öre durdı / **ikin ikin** yūsufa gene şordı” (KY B5r8)

iñez iñez: Sessiz sessiz.

“cümlesi istemege kaçd kıldılar / melik özi **iñez iñez** ister emdi” (KY B14v6)

iş küç: İş güç.

“hīç kaçça **işe küçe** varmaz oldu” (KY B45r16a)

kah kah: Ar. Yüksek sesle gülmeyi betimleyen yansıma söz.

“anı körüp yūsuf **kah kah** küler emdi” (KY B8r15b)

kaşdan kaşa: Uçtan uca.

“yapar erseñ köşk sarāy **kaşdan kaşa**” (BH 84a23)

keçe kündüz: Gece gündüz.

“**keçe kündüz** köp nāmazı kıluban / züleyhā eğgü du‘ā kıılır emdi” (KY K70v13)

kıyı kıyı: Kıya kıya.

“nūşīn labat badandān **kıyı kıyı** tadar men” (M VI-8b)

körüklü körüksüz: Güzel çirkin.

“**körüklü körüksüz** cümlesi yok boldaçıdır / gür içinde giriftār ıaldaçıdır”
(KY B38v5)

köyne köyne: Yana yana.

“ançā yalvargıl çalapğa **köyne köyne** ağlayu sen” (BH 10b21)

köz köze: Göz göze.

“<yüz> yüze duş boldı **köz köze**” (BH 71b1)

kündin küne: Günden güne.

“āşık beñzi **kündin küne** sola durur” (KY B34v6a)

miñ miñ: Bin bin.

“**miñ miñ** aqça şadaqa kılmakdan köre yok durur tañrıya sevgülererek” (BH 46a13)

necm necm: Ar. Kısım kısım.

“āyet āyet süre süre **necm necm** hācet bolduqça yigirmi yılda muḥammed muşṭāfaya indürdi” (BH 43a9-10)

öpe kuça: Öperek kucaklayarak.

“cümlesini **öpe kuça** eşeñleşdiler” (KY B18v4a)

öteden öteye: Öteden öteye.

“ādem bu ḥarfleri dükeli ma'nīsi birle oğlanlarına öğretti **öteden öteye** oğlanlarına mirāş kıldı” (BH 50a8)

pāre pāre: Far. Parça parça.

“cümlesin **pāre pāre** kıllur ėmdi” (KY B69r6b)

şaf şaf: Ar. Saf saf, dizi dizi.

“bular **şaf şaf** yastuqlar qosalar ve ol yastuqlar üzre tekye ursalar” (BH 54b23)

sənlü mənli: Senli benli.

“yā kulum eger receb ayında kelür ersej ol yazuķ **sənlü mənli** aramızda durur”
(BH 21b2-3)

seve seve: Seve seve.

“kanı sizüj ol yaş kuru yemişlerni / **seve seve** dadanu yədügünj” (BH 143b15)

süre süre: Ar. Sure sure.

“āyet āyet **süre süre** necm necm hācet bolduķça yigirmi yılda muħammed
muştāfaya indürdi” (BH 43a9-10)

taşa taşa: Taşa taşa, taşarak.

“konuķlaya izim uğan / yedi tamu **taşa taşa**” (BH 39b10)

ton baş: Don baş, üst baş.

“kaygulu özüme iş kim buldaçı / **tonum başım** kim yuvar emdi” (KY B18r10)

uçdan uça: Uçtan uca.

“köndürdi yūsufi öpe kuça / ismarladı her birine **uçdan uça**” (KY B16v12)

uçsuz kıyısuz: Uçsuz kıyısız, uçsuz bucaksız.

“ikāmet bërse hullet hil‘at bërse **uçsuz kıyısuz** mülket bërse hicābsuz liķā rü‘yet
bërse” (BH 30b22-23)

ululu kiçilü: Büyüklü küçüklü.

“vāy ‘āşī bolanlara tuħtı arşunu şinigi **ululu kiçilü** dutalara” (BH 49b22-23)

yüz yüze: Yüz yüze.

“<yüz> **yüze** duş boldı köz köze” (BH 71b1)

zārī zārī: Far. Zari zari, hüngür hüngür.

“uyķudan oyandı bulumadı **zārī zārī** ağladı” (BH 103b3)

2.2.18. Zamirler

Zamirler; kişi, dönüşlülük, gösterme, soru ve belirsizlik kavramları vererek varlıkların yerini tutar. Metinlerde geçen zamirler; Kişi Zamirleri, Dönüşlülük Zamirleri ve İşaret Zamirleri başlıkları altında incelenmiştir. Soru ve belirsizlik zamirleri ise tekrara düşmemek amacıyla Soru-Belirsizlik Bildiren Sözler başlığı içinde değerlendirilmiştir.

2.2.18.1. Kişi Zamirleri

alar: Onlar.

“nedāmet pişmān hayrān oldaçıdur / yūsuf handān **alar** giryān olur ėmdi” (KY B11v10)

anlar: Onlar.

“şebāben ehl-i cennet **anlar** olsun ėmdi” (KY B2v2b); “nice müsülmān mürted bolası **anlardan** nicesi ėmānsuz ölesi durur” (BH 29b4)

ben / bēn: Ben. *krş.* **men**

“**ben** ögiçek böyük vaşfin degey ol sazdağı kargu” (ŞH 7a); “işit **bēnden** kara kuzum kara kuz” (M V-2b); “men za‘īf hikmet tapa sen yandurğıl / **bende** hikmet ayıtmağa sen kandurğıl” (KY B3r1); “mēnüm kulum za‘īf durur **bēnden** ayruķ kimse bilmedi kim anı yarlıgaya erdi” (BH 14b1)

biz: Biz.

“giçkineğ oğlan hey **bize** gelgil” (M II-1a); “bu iş içre anlar saña hased kıla / ibtidāsı **bize** miñnet ola ėmdi” (KY B4v7); “ümīd eyle duttum kim **bizden** şonra yāzigār kıla” (BH 2b10); “tañrıdan ‘azza ve celle dilerüz beklese **bizi** haţādan” (FK 60a22)

men / mēn: 1. Ben. *krş.* **ben / bēn**

“yiñēn gelgey ayağçılar **maña** sağraknı tīz bērgēy” (ŞH 2a); “var vay sēnūğ elūnden **men** yarguya barur men” (M VI-5b); “**men** ācize tevfiķ kapisin açu

vèrgil” (KY B3r6a): “‘abdu’llāh ömer oğlı aydur **mènüm** köñlüme düşdi kim aydam ħurmā ağacı durur dèyü” (BH 6a9-10-11)

2. Fiil çekimi ögesi.

“alam tal‘am eyā ħanum ne sart er **men** ne bularġu” (ŞH 1a); “dānī ki man ba‘ālam yalġuz sèni sever **men**” (M VI-1a); “mevlīm saġa sığınur **men** men bir za‘īf” (KY B2v13a); “beřāret bèrür **men** ve muştılar **men** saġa hergiz ħayr eksük bolmaya mevlīñden saġa” (BH 13a15-16)

miz: Fiil çekim ögesi. *krş.* **biz**

“öldürür **miz** yoġsa seni biz dediler / ħul dèp satalım sen muġī‘ olġıl èmdi” (KY B15v16)

o: O. *krş.* **ol**

“ne oġurdur ne oġurdur çeleb ağzında ħıġırmak / ħulaġuñ aç ħulaġuñ aç bola kim **anda** dolar sen” (M I-3); “atamız **anı** bizden artuġ sever / **anıñ** yüzün körmeye yawlaġ ever” (KY B5v2); “‘arşı yarattı ‘arşı **aña** duraġ degül” (BH 2a9-10); “tañrı rahmeti **anıñ** üstine bolsun” (FK 60a12-13)

ol: O. *krş.* **o**

“sehergeh bir moġal oġlan çapardı **ol** maġa ħarřu” (ŞH 5a); “anıñ ‘ömri biñ iki yüz yıl idi / ‘āġıbet yūsufı **ol** kördi èmdi” (KY B10r10); “**ol** ħamu ‘āleme ilāh durur” (BH 5a7); “meger kim ‘abdullah bin ‘abbās ħavlinde **ol** ‘aşaba bolmas dèr” (FK 63a23)

sen / sèn: 1. Sen.

“şeyādu ħamzanuñ göñli **senüñ** zülfüñ semā‘ında” (ŞH 8a); “var vay **sènüñ** elüñden men yarguya barur men” (M VI-5b); “mevlīm saġa sığınur men men bir za‘īf” (KY B2v13a); “ħanda kim ħayġulu barısa ħayġudan **sen** ħurtar” (BH 3a7)

2. Fiil çekimi ögesi.

“gele **sen** bunda saña neñ ġarażum yoğ işidür **sen**” (M I-1a); “inanuban bolur mu **sen** sen müselmān” (KY B3v16a)

siz: 1. Siz.

“zāhir ‘ayān bilür mü siz **sizler** anı” (KY B2v8a); “yā mü’minler feriştelər ol dün mekkeye dèrilürler **siz** dağı mescide dèrilüñ” (BH 12a16-17)

2. Fiil çekimi ögesi.

“zāhir ‘ayān bilür mü **siz** sizler anı” (KY B2v8a); “tañrı aydur (...) ādemīler kim ĩmān getürür **siz**” (FK 71a25)

2.2.18.2. Dönüşlülük Zamirleri

gendü: Kendi. *krş.* **kendü**

“faķīhleri dağı **gendü** katına getürümesler” (FK 60a11)

kendü: Kendi. *krş.* **gendü**

“**kendü** bir düş körmişdi anı ağıdı” (KY B5v11a); “ilk kıllarına **kendü** barlığın bildürdi” (BH 3b7)

kendüz: Kendi.

“**kendüzümüni** yūsufa yār kılsam men” (KY B12v9a); “on sekiz miñ ‘ālem yarattı kimseyi **kendüzine** yār kılmadı” (BH 2a12-13)

öz: Kendi.

“güçeklep **özüme** sāķī ne munça yutdurur ağı” (ŞH 1b); “ol işi hem **özüm** revā körmez imiş” (KY B6r1a); “‘abdu’llāh aydur men eyitmedüğüme **özüm** köyündü” (BH 6a12); “gendü **özlerini** haţādan ırağ dutalar tā iki cahān fażlin müzdin bulalar ėmdi” (FK 60a16)

2.2.18.3. İşaret Zamirleri

anda: Orada.

“k̄ala sen **anda** yavuzdur yalunuz k̄anda k̄alur sen” (M I-1b); “yılan çıyan cümle **anda** maq̄am dutmış” (KY B9v13b); “**anda** ayıttı bu tev̄hīd ipi m̄enüm durur” (BH 8b3); “bundan artuq̄ egsük ‘avul k̄ılmayalar ve bunuq̄ tefs̄iri **anda** bolur” (FK 70b23-24)

andan: Ondan, oradan.

“hem yawuz k̄aşd k̄ıldılar **andan** beter” (KY B7v11a); “pes tamudan bir boyun çıka k̄ölge kibi **andan** m̄unādī nidā k̄ılğa” (BH 26b10-11); “ferāz̄ mes’elelerinden anca nese kim **andan** carā yoq̄” (FK 60a9)

→ 2.2.9. “Sonra.”

bu: Bu.

“uzun yolda saña **budur** k̄ulavuz” (M V-1b); “**buni** aydup ağlap ağlap düşer emdi” (KY K5v16b); “ol subh̄ān kim k̄ullarına **bunuq̄** kibi eyülük k̄ılır” (BH 3b7); “emdi yine faq̄ih yāq̄ūt arslan (...) **buni** d̄ürk diline döndürdi” (FK 60a13)

bular / bunlar: Bunlar. *krş.* **munlar**

“bu söz ile **bunları** köndürür emdi” (KY B6v15b); “**bular** va’z ‘ilmi içinde rāğīb erdiler” (BH 2b6); “bu kitābı okımaq̄ öğrenmek **bulara** gepez bola” (FK 60a14-15)

bunda: Buraya, burada. *krş.* **munda**

“gele sen **bunda** saña neq̄ ḡarażum yoq̄ işidür sen” (M I-1a); “aydur h̄an **bunda** ‘azīz körünmedi / ‘azīz dağı h̄ātunile kerek emdi” (KY B37r4); “ey bī-çāre ol ağlamağı **bunda** ağlayasıduq̄ anda kerek erdi” (BH 13b22); “**bunda** ölümden aşnu andan nikāh götreliş ve raħim ve nikāh ve valā yoq̄ ol m̄irāş dutdı” (FK 64b26-71a1)

mu: Bu. *krş.* **bu.**

“isrā’ilden **muni** işitüp sewündiler” (KY B6r14a); “h̄ikmeti **munuq̄** ol durur” (BH 34b9)

munda: Buraya, burada. *krş.* **bunda**

“ey dōst taķı bir söz **munda** ‘acebraķ durur aydayım işitgil” (BH 17b13-14)

munlar: Bunlar. *krş.* **bular / bunlar**

“vezīr aydur ol ērenler **munlar** durur” (KY B56v15a)

o: O. *krş.* **ol**

“saçuņ uçında raķs urur ne hācetdür **aņa** çalģu” (şH 8b); “kitāb içre bī-řerīk **anıñ** meşhurligi” (KY B3r16a); “aydur aģaçlarda bir aģaç bar **anıñ** yapraķı dōkilmes ol mü’mine meņzer ol ķankı aģaç durur” (BH 6a8-9)

ol: O. *krş.* **o**

“biguftamaş çı şud ān ‘ahd guft **ol** vardı” (M IX-1b); “yigrek **oldur** tevbe ķılıp dōngil ėmdi” (KY B9r7b); “niřān **oldur** kim dilüņ birle dōst adın aytģıl” (BH 4b12); “ferāīz idilerin bilmekliki **ol** ilkin gendüden toģan oģlanlar mes’eleleri durur” (FK 60a18-19)

şular: şunlar.

“yūsuf nebī vezīre aħvāl řordı / bilür mü sen ķandan kelür **řular** dedı” (KY B56v12)

2.2.19. Edatlar

Metinlerde tanıklanan, tek başına anlamı olmayıp cümledeki diğer sözler arasında anlam ilgisi kuran sözler ile türlü duyguları anlatan veya bir doģa sesini yansıtan sözler Soru Edatı, Çekim Edatları ve Ünlem Edatları başlıkları altında aktarılmıştır.

2.2.19.1. Soru Edatı

mı / mi / mu / mü: Soru edatı.

“ān yakī turkī ki āyad gūyadam hey gey **mü** sen” (M X-1); “zāhir ‘ayān bilür **mü** siz sizler anı” (KY B2v8a); “muħammed muřtafā (...) körmedüņ **mü** (...) nite

beyān kıldı” (BH 5b9-10); “eger kimerse yarusı āzād ve yarusı bende bolsa ve āzād yarusına mirāş böle **mi** bölmeye **mi**” (FK 64b5)

2.2.19.2. Çekim Edatları

āri: *Far.* Evet.

“**āri** ‘azīz-i men andayuk kim nūrlar sulṭānı kün nūrı durur” (BH 18a11-12)

beli: *Far.* Evet.

“yūsuf aydur **beli** közküye baḳdım idi” (KY B15r11a); “**beli** dēyü cevāb bērmiş erdi” (BH 9a2)

berü: Beri, -den bu yana.

“andan **berü** yarlı ya ‘kūb oldı ḥayrān” (KY B46v1a); “yētmiş yıldan **berü** allāh adın aydursın” (BH 4b11)

→ 2.2.9. “Beri, buraya.”

bigi / bigin: Gibi.

“ay **bigi** sen sen gün **bigi** sen sen” (M II-2a); “ḳuş **bigin** tüşti şoluḳ sā‘at” (KY B10v14a)

bile / birle: İle, birlikte. *krş.* **ile**

“yaratḡanum ḥuzūrunda ḳılam sinün **bile** yargu” (ŞH 9b); “fazlıñ **birle** fehmi ḥayr vērgil ēmdi” (KY B2v14b); “ḳulaḳ ḥalāveti ḥaḳḳı işitmek **bile** bolur” (BH 4b15); “eger iki kız **birle** ‘aşaba ḳalsa mālın üç ülü ḳılalar” (FK 60b1-2)

dapa: -e doğru. *krş.* **daparu, tapa**

“ve budakları kök **dapa** yönenmiş bolur” (BH 5b15)

daparu: -e doğru. *krş.* **dapa, tapa**

“yā muḥammed (...) başuñ ḳaldurḡıl kök **daparu**” (BH 32b18)

degin: Deḡin, dek.

“maşrıqdan mağrıbe **degin** kanda kim bir ġarīb barısa ġurbet odı anı yaķar” (BH 3a4-5); “tā ona **degin** ve ne farīze on ikiden çıķsa anı ‘avul kılar” (FK 70b21-22)

deginçe: Deġin, kadar.

“yine bu yıldan yine kisi yıla **deginçe** niceler ölesi durur” (BH 29a23)

dék: Gibi.

“anı işıtüp bayaġı **dék** oldılar” (KY B5r14a)

deqli: Denli, kadar.

“şu **deqli** yıġlaġay men kim yaşumdan saz yola kılar” (ŞH 7a)

doġrı: Doġru.

“kardaşların bātıl işe **doġrı** durdı” (KY B16r10a)

→ 2.2.8. “Doġru, hiçbir yöne sapmadan.”

evet: Evet.

“**evet** peyġamberler ve buların ehl-i beyti ve receb ve şa‘bān ve ramazān oruç dutanlar tonlu kopalar” (BH 33b21-22)

gibi: Gibi. *krş.* **kibi**

“eger ana bolmasa ana anası bolsa hüküm ana hükmi **gibi** bola” (FK 61a13-14)

içün / üçün: İçin.

“‘ālem kırdın kırawuz öldürewüz / sewgülümüz yūsuf **üçün** dërler emdi” (KY B5v15b); “köñüllere şāzlık yaymak **içün**” (BH 3a1); “kıarındaşlara hīç nese degmeye anıġ **üçün** kim buların arasında hīç kelāne yok” (FK 61b9-10)

ile: İle, birlikte. *krş.* **bile / birle**

“içürdü ahr **ile** anlar yedürdi uşsa u ayu” (H 3b); “yā baba yūsuf bizüm **ile** beyle varsun” (KY B5v6a); “tarı ‘azze ve celle anı yūsuf körk **ile** opara daı eyyüb peygāber müzdin evābın berge” (BH 26a4-5)

illā: Ar. –den baka, olmadıı suretle, ancak.

“yok durur hadan sonra **illā** azunlu” (BH 5b3)

adar: Ar. Kadar.

“ol **adar** bāhaya aldım satu” (KY B17v16a)

aru: Karı.

“sehergeh bir moal olan apardı ol maa **aru**” (H 5a); “yarlı ya‘kūb ol urdu kördi ise / asretle aa **aru** vardı ise” (KY B13r10); “açan bu kelimeyi ayıtsalar uçma apusu bulara **aru** aıla” (BH 8a2-3)

→ 2.1.3.4. “Karı, karı taraf.”

kibi: Gibi. *kr.* **gibi**

“bunu **kibi** ayrusı dū körmedim” (KY B10r13b); “ol subān kim ullarına bunu **kibi** eyülük ılır” (BH 3b7)

lā: Ar. Hayır.

“peygāber aydur erdi **lā** ol degül durur dēr erdi” (BH 6a9-10)

sarı: -e doru.

“alayu yūsuf **sarı** dāyim baar” (KY B53v15a)

tapa: -e doru. *kr.* **dapa // dapar**

“yūsuf kirü melik **tapa** kelür emdi” (KY D23v14b)

tēgrü: Kadar.

“ıyāmetke **tēgrü** adı bāı ala” (KY B4r15a)

tēk: Gibi. *kr.* **dēk**

“tolun ay **ték** nürlü yüzim soldurur siz” (KY B8r6b)

yalğuz: Yalnız, sadece.

“dānī ki man ba ‘ālam **yalğuz** sēni sever men” (M VI-1a)

→ 2.2.8. “Yalnız, tek başına.”

2.2.19.3. Ünlem Edatları

āh: *Far.* Ah, feryat, inleme.

“**āh** ol kēçe kaçan bolur dēyür ēmdi” (KY B6v13b); “‘āşıklar köñlinde **āh** durur” (BH 5a7-8)

ay vay: Ah vah.

“**ay vay** nēden ğalat çıkdı benim fālım” (KY B28v16b)

dirīğa: *Far.* Yazık, heyhat.

“ey **dirīğa** atam ya ‘kūb kaldı maħrūm” (KY B8r11a)

kāşki: *Far.* Keşke.

“**kāşki** dumlısalar erdi böyle dēyü ağlayu dēmeseler” (BH 13b21)

vāy: Vay, yazık.

“aydurlar ehli ve oğlanları **vāy** bizüm çalabumuz ve ulumuz **vāy** bizüm üründümüz” (BH 13b19)

2.2.20. Bağlaçlar

Metinlerde saptanan, eş görevli sözleri veya önermeleri birbirine bağlayan sözler Bağlaçlar başlığı altında toplanmıştır.

agar: *Far.* Eğer. *krş.* **eger, ger**

“**agar** geydür qarındaş yoksa yavuz” (M V-1a)

ama / ammā: *Ar.* Ama, lakin. *krş.* **immā**

“**ammā** sübhānehu ve ta‘ālā men za‘īf kulu ‘ināyet denizine daldurdu” (BH 2b3-4); “**ama** bu iki seyek idileri dörtlü kişi durur” (FK 63b13-14)

çü: *Far.* Çünkü, zira, mademki. *krş.* **çün**

“kamçı oda tutaşmış yanar idi / **çü** yandı yūsuf elin köydürür emdi” (KY B55r3)

çün: *Far.* Çünkü, zira, mademki. *krş.* **çü**

“**çün** yūsuf bu aḥvāl beyān bildi / kendü ‘ucb kılduğına pişmān oldu” (KY B23v15)

dağı / dağı:¹⁸ De, dahi. *krş.* **daḥı / daḥi, daḳı, taḳı**

“ḥanum ‘ışkında çırğar men zehir pür bolsa yan **dağı**” (ŞH 2b); “közlerine sürme **dağı** dartar emdi” (KY B6v9b); “yā erḥame’r-rāḥimīn ni‘me’l-mevlā / bizge **dağı** bêrgil anda raḥmet ülü” (BH 28b11)

daḥı / daḥi: De, dahi. *krş.* **dağı / dağı, daḥı, taḳı**

“tū hamçū şīr-i mastī **daḥı** ḳanum iḳer sen” (M VI-4a) ; “andan sonra **daḥı** iddi hem ol celīl” (KY B9r14a); “faḳīhleri **daḥi** gendü ḳatına getürümesler” (FK 60a11)

daḳı: De, dahi. *krş.* **dağı / dağı, daḥı / daḥi, taḳı**

“andayuk tevḥīd īmān **daḳı** degme köñülde bolmas” (BH 5b13-14)

eger: *Far.* Eğer. *krş.* **agar, ger**

“**eger** sen ḥaḳ resul olur ersen” (KY B3v11a); “yétmiş yıldan berü allāh adın aydursın **eger** dōst ersen ketür nişān” (BH 4b11-12); “**eger** üç oğul ḳalsa mālın üç ülü ḳılalar” (FK 60a25)

gāh... gāh...: *Far.* Kāh, bazen.

“aḳlı **gāh** kelüben **gāh** kiter oldu” (KY K11v6b)

¹⁸ Mansuroğlu (1956: 135), “dağı, daḳı ya da daḥı” biçiminde yazılması gereken bu bağlacın şairin kafiyeye uyma kaygısıyla “dağı” şeklinde yazmış olabileceğini ileri sürmektedir.

ger: *Far.* Eğer. *krş.* **agar, eger**

“**ger** tevfiķ versen ķudretiņ bol” (KY B2v16a); “ħürmet ķılığıl **ger** bar erse ‘aķıl sēnde” (BH 27b17)

ham... ham...: *Far.* Hem... hem... *krş.* **hem... hem...**

“**ham** sen çağır içer sen **ham** men ķobuz çalar men” (M VI-7b)

hem: *Far.* Hem, ve, üstelik.

“buyuruban yalın söz **hem** söylemez” (KY B5r7a); “‘arşı yarattı ‘arşı aņa durak degül tahte’s-şerā **hem** aņa ıraķ degül” (BH 2a9-10); “yārānlar ihtilāfi ferāiz içinde **hem** bunun üzere durur” (FK 60a19-20)

hem... hem...: *Far.* Hem... hem... *krş.* **ham... ham...**

“**hem** memleket iyesi boldaçı sen / **hem** rāhatlık beşāret buldaçı sen” (KY B4r16b-KY B4v1a); “[ħāşlar] birlemegi **hem** dil birle **hem** ten birle durur” (BH 6a21)

immā: *Ar.* Ama, lakin. *krş.* **ama, ammā**

“**immā** tāzī ve pārisī dilinde türk dili üzre ğālib erdiler” (BH 2b7)

ki: *Far.* Ki.

“marā gūyad **ki** barğıl har çı kamat saħça bārad gū” (ŞH 4b); “bola **ki** yazuķlu boynuņuzı oddan āzāz ķıla ķayğulu köņlünüzi şāz ķıla” (BH 12a20-21)

kim: Ki.

“şu denli yığlağay men **kim** yaşumdan saz yola ķırlar” (ŞH 7a); “ķulağun aç ķulağun aç bola **kim** anda dolar sen” (M I-3b); “ümīddür **kim** mevlīden meded erdi” (KY B4r11a); “ħamd u şenā ol taņrıya **kim** yarattı köķleri bezedi ay kün yıldız birle” (BH 2a8); “ferāiz mes’elelerinden anca nese **kim** andan carā yok” (FK 60a9)

meger: *Far.* Meğer.

“**meger** yine ol rahmet kıla emdi” (KY B19r14b); “kardan şovugıraq içmeye andan **meger** recep ayında oruç dutanlar” (BH 22b6-7); “**meger** ‘abdullah bin mes‘ūd aydur ata anasına altıda bir vèreler” (FK 69a7)

ne... ne...: Ne... ne...

“alam tal‘am eyā hanum **ne** sart er men **ne** bulargu” (ŞH 1a); “bir neçeler **ne** şüretin **ne** cemālin kördi” (KY B25r6a)

taķı: De, dahi. *krş.* **dağı / dağu, dahı / daği, daķı**

“**taķı** biñ qatır māl yükletdürem” (KY B28r7a); “yufqarakı durur **taķı** şāfirakı durur **taķı** şarprakı durur” (BH 7b1)

u / ü: Ar. Ve.

“içürdü qahr ile qanlar yèdürdi ğuşsa **u** qayğu” (ŞH 3b); “el-ħamdü şükr **ü** sipās ol eħade” (KY B1v3a); “ħamd **u** şenā ol tańrıya kim yarattı kökleri bezedi ay kün yılduz birle” (BH 2a8)

ve: Ar. Ve.

“ziyādet **ve** noqşān aña degmes” (BH 2a11); “ademīler ħācetin ferāiz kitābına **ve** ‘ilmine muħtāclıķın **ve** rağbetin gördüm te’lif kıldım” (FK 60a8-9)

velākin: Ar. Lakin, fakat.

“**velākin** emānetdür şaķla oğul / bu düşüñi ħiç kimesne ayıtmağıl” (KY B4v4); “allāh adın qamu işitti **velākin** ħaķıķat işitmek dōstlar işidürler” (BH 4b10-11)

velīkin: Far. Lakin, fakat.

“**velīkin** ħaķıķat işitmek mecnūn işitti” (BH 4b9)

veyā: Ar.+Far. Veya.

“ferāiz idileri **veyā** ‘aşabalardan bir kişi varlıķından mīrās degmeye” (FK 61a16-17)

yā / ya: Far. Ya, yahut.

“ben size hizmetçüven der eygüler / **yā** sözlese sākice sözler emdi” (KY B57v12); “er **ya** urağut tañrı ‘azze ve celle anuñ dükeli yazuğın <yarlıgaya>” (BH 12b22); “eger bir er **yā** urağut ölse atası birle anası qalsa” (FK 61b11)

yā... yā... / ya... ya...: *Far.* Ya... ya...

“**yā** öldürelüm **yā** yırağğa satalum emdi” (KY B5v1b); “**ya** tevḥīd durur **ya** şirk” (BH 5b6)

yohsa / yoğsa: Yoksa.

“agar geydür qarındaş **yoğsa** yavuz” (M V-1a); “**yohsa** yūsuf üçün mü muştılar sen” (KY B73r4a)

zīrā: *Far.* Çünkü.

“yalvarur şaneme köp zārı kıılır / **zīrā** mihri ğālib olup şabrı varur” (KY B33r16); “kelüriseñ qabül kıılır **zīrā** kim mihribān durur” (BH 3b5-6)

2.2.21. Fiilimsiler

Fiil kök ya da gövdelerine birtakım ekler getirilerek türetilen ve cümlede ad, sıfat veya zarf görevlerinde kullanılan fiilimsiler, Eski Anadolu Türkçesi Döneminin genel bir özelliği olarak karışık dilli metinlerde de sıklıkla tanıklandığı için ayrı bir başlık altında toplanıp mastarlar, sıfat-fiiller ve zarf-fiiller şeklinde sınıflandırılarak örneklendirilmiştir.

2.2.21.1. Mastarlar

açmaq: Açmak.

“ḥālīq aydur yüz döndürüp kaçmaq senden / kudret bile yeti kapuğ **açmaq** benden” (KY B40v11); “kelse qomas ol seni bir köz yumup **açmağa**” (BH 9b21)

ağlamak: Ağlamak.

“kulağına **ağlamak** üni keldi” (KY B12r11a); “**ağlamağdan** ol dölenmes ol anasından süd bulınça” (BH 11a12)

ağlaşmaq: Ağlaşmak.

“tā ‘āşīler **ağlaşmağı** ‘arşa ağsun haq rahmeti ferşe insün” (BH 27b23)

ağmaq: Çıkmak.

“ol terviye birle ‘arefe durur ‘arafāt tağına **ağmaq** için durur” (BH 66b21)

almak: Almak.

“aydur temām èlig yul turğıl dèdi / ol oğlannı **almağa** dèyür èmdi” (KY B14v8);

“yèdi aqlām berberesin qoymaq başrī ‘abqarī donlar diküp keymek yüz miñ şaf yırtıcı alplar **almak**” (BH 145a11-12)

atmaq: Atmak.

“ol vaqt melik özi kâfir idi / oq alıp kuş **atmağa** kelür èmdi” (KY B14v16)

arıtmaq: Arıtmak.

“şuvı senünj **arıtmağuj** için kıldı topraqı senünj mescidünj kıldı” (BH 24b17-18)

ayıtmak: Söylemek.

“men za‘îf hikmet tapa sen yandurğıl / bende hikmet **ayıtmğa** sen qandurğıl” (KY B3r1)

ayrılmaq / ayrılmaq: Ayrılmak.

“isā‘îl yūsufa destür vèrmez / bir dem **ayrılmağa** revā körmez” (KY B6r6);

“dünyâyı terk eylemek ve halkdan **ayrılmaq**” (BH 6b5-6)

ayrıtlamak: Ayırt etmek, seçmek.

“eger berāt düni mübārek erse **ayrıtlamak** senünj” (BH 31a25)

ayrıtlanmaq: Ayırt edilmek, seçilmek.

“berāt düni içinde bès nese bar bir eygü yavuz nîk-bahtlık ve bez-bahtlık bir **ayrıtlanmaq** bar” (BH 32a16-17)

bağışlamak: Bağışlamak.

“yazuḳ **bağışlamaḳ** dūni durur anuḳ için her kim bu dūnde tevbe kılsa ḩaḳ ta‘ālā bularuḳ dūkeli yazuḳın ‘afv kıılır” (BH 29a14-16)

baḳmaḳ: Bakmak.

“‘ācīz ṣanem muḩtācındur anı yapmaḳ / źalāletdür ṣamed ḳoyup aḩa **baḳmaḳ**” (KY B39v13); “faḳīrūḩ pīṣesi taḩrı ṣun‘ınuḩ ‘aceblerine **baḳmaḳ** durur içinde baḳarısa ceberūt körer” (BH 89b10)

barmaḳ: Varmak. *krş.* **varmaḳ**

“bu on ḳardaṣ deve bindi yola kirdi / onalası **barmaḳḡa** ‘azm kııldı” (KY B56r12)

bayıtmaḳ: Zengin etmek.

“tevfīḳ vērgil ḩikmet tapa ḳayıtmaḡa / ‘aḳıl ḳullar ḩāḩırın **bayıtmaḡa**” (KY B3r7)

bēribimek: Göndermek.

“ḳureyṣ kāfirleri ayıttılar eger taḩrı peygāمبرlık **bēribimek** peygāمبرlığı mes‘ūd oḒlı ‘urveye bēribiye erdi” (BH 24b1-2)

berkitmek: Kuvvetlendirmek, saḒlamlaṣtırmak.

“sedd ‘arab luḒati içinde **berkitmek** bolur” (BH 10a14)

bērmek: Vermek.

“eger ṣadaḳa **bērmek** buyurdu erse ilk īmān birle ögdi” (BH 36a4-5)

biçmek: Bimek.

“receb ekmek ayı durur ṣa‘bān ṣuvarmaḳ ayı durur ramaźān **biçmek** ayı durur” (BH 22a24-25)

bilmek: Bilmek.

“‘abdu’llāh ḥurmā ağacın **bilmek** ‘ömer atında bunça sevgülü bolsa” (BH 6a14-15); “bāb ‘aşabaları **bilmek** bilmiş gerekim yakınırak ‘aşaba oğul bolur” (FK 63a18)

binmek: Binmek.

“eger burāk **binmek** diler ersen tevḥīd birle bolasın” (BH 9b16-17)

birlemek: Birlemek.

“tevḥīd taqrıyı **birlemek** bolur” (BH 6a19)

boğazlamak: Boğazlamak.

“tīz **boğazlamağa** ḥamle kıldı / anı körüp yūsuf ah ah küler emdi” (KY B8r15)

bolmaq: Olmak.

“re’ fet durur ma’ıyyet bile **bolmaq** bolur” (BH 6a17)

bozmaq: Bozmaq.

“ata avlin **bozmağa** revā körmez” (KY B5r6b)

budaqlandırmaq: Budaklandırmak.

“ša‘bānı ürdi ḥayrātuḡ **budaqlandırmağa** ramazānı ürdi yazuḡuḡ köyündürmege” (BH 25b10-11)

budaqlanmaq: Budaklanmak.

“šu‘ab budaqlar demek bolur sha‘bān **budaqlanmaq** bolur” (BH 27a9)

bulmaq: Bulmak.

“ıyāmette yūsuf körkin **bulmaq** eyyüb ve dāvud şevābına ermek” (BH 26a11-12)

bulunmaq: Bulunmak.

“yūsuf köḡlegi kelmegi delīl erdi yūsuf **bulunmağna**” (BH 15b23-16a1)

buşmak: Sinirlenmek, öfkelenmek.

“dağı bir niceler aydurlar kâsem (...) anuñ hilmi durur **buşmak** yok” (BH 30b8)

çalışmak: Vuruşmak, mücadele etmek, savaşmak.

“ol ay içinde kim birbirinden **çalışmak** ve ökünç kışâş almak harâm kıldılar” (BH 34a3-4)

çıkarlamak: Çıkarmak.

“kuyudan **çıkarlamak** keldüklerin / kulumız tıp yalğan satu kıldıkların” (KY B62v10)

çıkmak: Çıkmak.

“hağ yūsufa cebrā’ili köndürdiler / taşra **çıkmak** beşâret ketürür emdi” (KY B15r8); “**çıkmak** dermân bulumadılar tağı biregü ol kuyu katında keçer erdi” (BH 8b9)

çoğılmak: Çağırarak, bağırarak.

“vişâl anıp firāk için **çoğılmakdan** / yaş yerine kan közünden ağar emdi” (KY B45v2)

daşınmak: Taşınmak.

“vây sünükler yerinden **daşınmak** vây peşimân bolup yatmak” (BH 14a7-8)

demek: Demek, söylemek.

“men kimin birle bolur ersem yarlıgayam anı **demek** bolur” (BH 6a18)

dérilmek: Toplanmak, bir araya gelmek.

“araşât halkı anı kölge şanalar anuñ dapa **dérilmek** isteyeler” (BH 27a17-18)

dilemek: Dilemek.

“ve ol kün hiç kimerse ‘özrin **dilemege** destür bulmaya” (BH 28a9)

diñlemek: Dinlemek.

“kışşalardan hikmetlerden körklüregi / uşanmadan **diñlemeğa** datluraķı” (KY B3r15)

diñlenmek: Dinlenmek.

“yine düni kündüz üzre ketürür ve kün nürin cihāndan kötürür қараñulıķ birle ‘aşiler ‘aybın örtmek içün ve azmışlar uyıp **diñlenmek** içün” (BH 63a24-25)

doğmağ: Doğmak.

“yūsuf bulunmağına receb ayı **doğmağı** delil durur” (BH 16a1)

dökmek: Dökmek.

“şabb ‘arab luğati içinde ma‘nī **dökmek** bolur” (BH 15b5)

durmağ: Durmak.

“züleyhā bu öğüti revā kördi / mışırda **durmağa** boyun vèrdi” (KY B29r12);
“müşāhedet tañrıyı ‘azze ve celle köre **durmağ** bolur” (BH 7a14)

dutmağ: Tutmak.

“mènum kücum yètmes bu ayı dükelin oruç **dutmağa**” (BH 11b21)

dürüşmek: Çalışmak, çabalamak.

“bu dünyā vefāsı yoğ kelür kiter / āhıret üçün **dürüşmek** kerek èmdi” (KY B47r8)

ekmek: Ekmek.

“receb **ekmek** ayı durur şa‘bān şuvarmağ ayı durur ramazān biçmek ayı durur” (BH 22a24-25)

emmek: Emmek.

“қарını açса kiçi oğlan ārzūlasa **emmegi** ol” (BH 11a11)

èrmek: Ermek.

“kıyāmette yūsuf körkin bulmaq eyyüb ve dāvud şevābına **ermek**” (BH 26a11-12)

erüşmek: Erişmek, ulaşmak.

“bu rāhata **erüşmekge** erer erseñ / yā isrā’ıl bu şarābnı içgil emdi” (KY B75v16)

etmek: Etmek.

“dün qarañu bolsa baqar muqāmından durur oğurluq **etmege** barur” (BH 18a16-17)

eyitmek: Söylemek.

“bunı **eyitmek** birle islām sarāyı ayırıtlanur” (BH 6b1)

eylemek: Eylemek, yapmak.

“deriyi sepiler bolsalar **eylemek** için ilkin kirece kemişürler daşdın düşün yolarlar içindeki etin yonarlar” (BH 37a13-14)

haykırmak: Haykırmak.

“yehūdaya degme kez qatı olsa / buşup **haykıрмаğa** niyyet kılsa” (KY B67r11)

içme / içmek: İçmek.

“yemekden **içmekden** maħrūm qaldı / dūni küni yūsuf dēyü aqlar emdi” (KY B27r5); “anuñ şuvı südden ağıraq durur baldan datluraq durur qardan şovuğıraq **içmeye**” (BH 22b6-7)

ilmek: Yazmak.

“eger bitı sağ el **ilmek** ve kelmek diler erseñ tevħīd birle bolasın” (BH 9b14-15)

inanmaq: İnanmak.

“peyğāmber qavline **inanmaq** ve şevābı tañrıdan bilmek durur” (BH 19b12)

istemek: İstemek.

“cümlesi **istemege** qaşd kıldılar / melik özi inez inez ister emdi” (KY B14v6)

işitmek: İşitmek.

“velīkin hākīkat **iřitmek** mecnūn iřitti” (BH 4b9)

işlemek: İşlemek, yapmak.

“anlar bu işi **işlemege** revā kōrdi” (KY B18r1b)

ķaçmak: Kaçmak.

“hālīķ aydur yüz dōndürüp **ķaçmak** senden / ķudret bile yeti ķapug açmak benden” (KY B40v11); “çāre yoķdur ķul saņa bilgil ölümden **ķaçmağa**” (BH 9b20)

ķalmaķ: Kalmak.

“yūsuf aydur teņriye ‘āřī olmaķdan / ‘āřī olup tamuğ içre kim **ķalmaķdan**” (KY B43r8); “taņrı rāzısı içinde **ķalmaķ** bu dōrt hāřlar birlemegi durur” (BH 6b7)

ķatmak: Katmak.

“hālīlu’llāh fer’ine bid’at **ķatmak** / ma’āza’llāh ol revā degül ėmdi” (KY B39v14)

ķavřurmak: Kavuşturmak.

“mālum mülķüm cümle fedā kılsam idi / anı saņa **ķavřurmağa** dēyür ėmdi” (KY B27r3)

ķavuřmak: Kavuşmak.

“yūsufa **ķavuřmağa** ister dermān” (KY B46v2a)

ķayıtmak: Dōnmek, geri dōnmek.

“tevfīķ vērgil hikmet tapa **ķayıtmaga** / ‘aķıl ķullar hāřırın bayıtmaga” (KY B3r7)

ķelmek: Gelmek.

“eger biti sağ el ilmek ve **ķelmek** diler erseņ tevħīd birle bolasın” (BH 9b14-15)

keymek: Giymek.

“yēdi aqlām berberesin qoymaq başrī ‘abqārī donlar diküp **keymek** yüz miñ şaf yırtıcı alplar almak” (BH 145a11-12)

qıgırmaq: Çağırmaq, seslenmek.

“ne oğurdur ne oğurdur çeleb ağzında **qıgırmaq**” (M I-3a)

qılmaq: Kılmak.

“destūr yoqdur mundağ iş **qılmağa**” (KY B47r4a); “bu kitāb tamām **qılmağa** tevfiq tañrıya diledüm tevekkül aña kıldum (...)” (BH 2b11-12); “farīze durur yumaq tende yüz yumaq başa mesh **qılmaq**” (FK 71b2)

qırmaq: Öldürmek, yok etmek.

“yūsuf aydur sizler şehr ehlin **qırmağa** / qaşduñız var körem siz hayqırmağa” (KY B67v7)

kidermek: Gidermek.

“uş keldüm bu keçe senüñ haqquñ ödemege yalunuzluquña iş bolmağa korkıyı senden **kidermege**” (BH 13a11-12)

kirmek: Girmek.

“gür için ‘aceb zībā bezediler / ya‘küb aña **kirmege** diler emdi” (KY B75v14)

qoruqmaq: Korkmak.

“bu kez yūsuf anlardın hemen korktı / **qoruqmaqđın** kulluqğa rāzī oldı” (KY B17r7)

qovmaq: Kovmak.

“şeytān-ı la‘īni **qovmaq** için” (BH 3a2)

qoymaq: Koymak.

“yēdi aqlām berberesin **qoymaq** başı ‘abqarı donlar diküp keymek yüz miş şaf yırtıcı alplar almak” (BH 145a11-12)

köçmek: Göçmek.

“ol şehirden **köçmege** niyyet kıldı” (KY B23r8a)

körmek: Görmek.

“anıñ yüzün **körmege** yawlaq ever” (KY B5v2b); “köñlek kelmeği ya‘qub közin açdı yūsufi **körmegin** qayğu köñlinden kiderdi” (BH 16a1-2)

körüş: Görüş.

“qaçan kim ‘aqlı kirü keldi ise / ikisi durup **körüş** kıldı ise” (KY B64r11)

köyündürmek: Yanmak, üzölmek.

“şa‘bānı ürdi qayrātun budaklandurmağa ramazānı ürdi yazuğun **köyündürmege**” (BH 25b10-11)

quçmaq: Kucaklamak.

“arzūlar <er>señ sen anda hūr boynın **quçmağa**” (BH 10a12)

qurtarmaq: Kurtarmak.

“bu ‘azābdan **qurtarmağa** sendağ ayruq hiç kimersenün qudreti yoğ durur” (BH 27b12)

qurtılmaq / qurtulmaq: Kurtulmak.

“yigrek oldur revā körgil satılmağı / qardaşların cefāsından **qurtulmağı**” (KY B16r11); “eger qan birle māl **qurtulmaq** diler erseñ tevhiğ birle bolasın” (BH 9a18-19)

kölmek: Gülmek.

“bundan öñden nevhā zāri kıldun / bu **kölmegin** aşlını ayğıl emdi” (KY B8v1)

meñzetmek: Benzetmek.

“hürmā ağacıdur kâf teşbîh durur ya'nî **mejzetmek** durur muhâtabe durur” (BH 5b9)

okımağ / oğumağ: Okumak.

“**oğumağa** dinlemeğa oldı āsān / oğuyanlar du'ā içre olsun ėmdi” (KY B78v7);
“ve ramazān ayı qur'an **oğımağ** ayı durur” (BH 20b6-7); “bu kitābı **oğımağ**
öğrenmek bulara gegez bola” (FK 60a14-15)

olmağ: Olmak.

“yūsuf aydur teñriye 'āşī **olmağdan** / 'āşī olup tamuğ içre kim qalmağdan” (KY B43r8); “eger yarın yüzi aq **olmağ** diler erseñ tevħid birle bolasın” (BH 9b13-14)

oğarmağ: Onarmak.

“cerāhatüm **oğarmağa** sen yetersen” (KY B72v12a)

oynamağ: Oynamak.

“bir kez oğlı ata elinden qarındaşları alu yetürmek için oyun **oynamağı** bahāne kıılır” (BH 70b4-5)

ögmek: Övmek.

“cemālını birin birin aytur idi / ögdüğünçe **ögmegi** artur ėmdi” (KY B36v16)

öğrenmek: Öğrenmek.

“bu kitābı oğımağ **öğrenmek** bulara gegez bola” (FK 60a14-15)

öldürmek: Öldürmek.

“**öldürmege** haqıkat qaşd kılduqların / cümlesin ol dīvārda yazdılar ėmdi” (KY B62v9)

ölmek: Ölmek.

“ölüm iki dürlü durur bir ten **ölmegi** durur bir köñül **ölmegi** durur” (BH 30a1)

örmek: Örmek.

“aceb zībā müşg yıpar saçlarıñ var / kendü elin **örmege** lāyık emdi” (KY B37v8)

saçmaq: Saçmak.

“yarın anda mü’min üzre inçü mercân **saçmağa**” (BH 10a10)

saqlamaq: Saklamak.

“mevlā mü’mine yörendürü sedd bağladı kendü dergāhı içinde **saqlamaq** için” (BH 10b10-11)

şalmaq: Salmak.

“kuyu içre **şalmağa** kaçd kıldılar / kaçkısına yalvarursa buşar emdi” (KY B10r12)

satılmaq: Satılmak.

“yigrek oldur revā körgil **satılmağı** / arkadaşlarıñ cefāsından kırtulmağı” (KY B16r11)

satmaq; Satmak.

“cümlemiz bu satuya rāzī olduq / qulumızı saña **satmağa** revā kördük” (KY B17v3)

sevmek: Sevmek.

“yūsuf aydı bilürem meni sever sen / **sevmegiñniñ** delīli nedür aygıl sen” (KY K5v11); “tañrı ‘azze ve celle qullarını **sevmegi** tevḥīd birle durur” (BH 8a11-12)

sewünmek: Sevinmek.

“**sewünmekdin** ol ‘avratıñ uşşı kitdi” (KY B73r13b)

sevüşmek: Sevişmek.

“ol yerde kim kâfir birle büt arasında **sevüşmek** bir yaña[dın] durur” (BH 8a16-17)

sındurmak: Kırmak, kırdırmak.

“allâh emrin **sındurmağa** korçarven dër” (KY B61v14a)

soķmak: Sokmak.

“burnuna su vèrmek (...) barmaķ saķal arasına **soķmak** sünnet ol [...]” (FK 71b11-12)

sormak: Sormak.

“bir sözüm var **sormağa** dilim varmaz” (KY B61v12a); “vây sekidü su’âl **sormağa** vây ol harâm ve helâl kazandugumuz assı kılmadı” (BH 14a8-9)

soymak: Soymak.

“yüsuf aydur saņa ben ayتماğa / hem yüzümden niķâb **soymağa**” (KY B47r3)

sökmek: Sökmek.

“ye’cüc ve me’cüc anı **sökmeye** kaşd kıldılar” (BH 10b5)

söylemek: Söylemek.

“tolun ayğa beņzer idi yüzüņ naķşı / söyleseņ **söylemeye** sözün yahşı” (KY B55v16); “haķdan ‘azze ve celle destür keldi tağa **söylemeye**” (BH 22a5-6)

şuvarmak: Sulamak, su vermek.

“receb ekmek ayı durur şa’bân **şuvarmak** ayı durur ramażân biçmek ayı durur” (BH 22a24-25)

sürmek: Sürmek, uzaklaştırmak, kovmak.

“emdi kim men üyürdüm kimüņ küci yètesi sürmeye” (BH 24b14)

tapınmak: Tapınmak.

“seniñ kibi melik oda **tapınmağ** nelik / bunu işit oddan putdan döngil emdi”
(KY B22v6)

têgürmek: Değdirmek, ulaştırmak, yetiştirmek.

“dün ü kün bu haber ile kězdi / bu haberi **têgürmege** erer emdi” (KY B47r10)

tutulmağ: Tutulmak.

“yūsuf aydur yā ‘arab ғаşduñdan adur / ayakların **tutulmağı** fi‘liñ nedür” (KY B46r1)

uçmağ: Uçmak.

“kerseler inçe şırātnı kuş davuğ sen **uçmağa**” (BH 10a4)

ulaşmağ: Ulaşmak.

“tañrıyı bilmek aña **ulaşmağa** sebep durur” (BH 7b5-6)

ummağ: Ummak.

“raħmetinden rāħat **ummağ** kerek emdi” (KY B68r12b)

urmağ: Vurmak.

“ağaç tartup **urmağa** ħamle kıldı” (KY B45v10a)

utanmağ: Utanmak.

“anı işitüp cümlesi yüzün düşdi / **utanmağdan** cümlesiniñ ‘aqlı şışdi” (KY B71v15)

uyumağ: Uyumak.

“aħşamı ürdi ta‘āmuñ için yatsuyı ürdi **uyumağ** için” (BH 25b3)

üyezlenmek: Sivrisinek sarmak.

“ve ol ay kim siñek ve üyez kögeven üredi deve **üyezlenmekden** kıyruğın kötürdi ol aya şevvāl dediler” (BH 34a13-14)

varmak: Varmak. *krş.* **barmaq**

“hürmetiñ bizden saña yigrek ėmdi / lāyık degül anlara sen **varmaqğa**” (KY B17v14)

vèrmek: Vermek.

“yarlı ya‘küb bu tedbire rāzī oldu / yūsufu **vèrmege** ikrār kıldı” (KY B6r10);
“namāza yunmaq başladuqda (...) misvāk kılmaq (...) ağızına su **vèrmek**” (FK 71b10-11)

yalvarmaq: Yalvarmak.

“yatsuyı ürdi uyımaq içün seheri ürdi **yalvarmaq** içün” (BH 25b3-4)

yapmaq: Yapmak.

“aciz şanem muhtācındur anı **yapmaq** / zalāletdür şamed koyup aña bakmaq” (KY B39v13)

yaratmaq: Yaratmak.

“**yaratmağa** rızq vèrmege lāyık durur / seni meni ol yarattı bilgil ėmdi” (KY B21v11)

yarlıgamaq: Affetmek, bağışlamak.

“re’fet **yarlıgamaq** durur ma’nī bu durur kim (...)” (BH 6a17)

yarlıganmaq: Affedilmek, bağışlanmak.

“arzular sen **yarlıganmaq** yazuğun yuvlınmağı sen” (BH 11a13)

yaşamaq: Yaşamak.

“nite degdi bu **yaşamaq** kim ‘īsā birle mēnüm aramda altı yüz yıl keçdi” (BH 21b14-15)

yatmaq: Yatmak.

“vāy sünükler yerinden daşınmağa vāy peşimān bolup **yatmağa**” (BH 14a7-8)

yaymak: Yaymak.

“kõnüllere şazlık **yaymak** için” (BH 3a1)

yazılmak: Yazılmak.

“biti **yazılmak** düni durur anuñ için kim melik ta‘ālā bu dün dürlü dürlü biti yazup ferişte eline bërür bëribir” (BH 29a18-19)

yazmak: Yazmak.

“biti yazmak düni durur dünlerde kutlu dün durur” (BH 29a8)

yemek / yémek: Yemek.

“**yemekden** içmekden maħrüm kaldı” (KY B27r5a); “melik celle celāluhu bu ay içinde sökellikde **yémek** buyurdu” (BH 38b16-17)

yétürmek: Yitirmek, kaybetmek.

“bir kez oğlı ata elinden qarındaşları alu **yétürmek** için oyun oynamağı bahāne kıılır” (BH 70b4-5)

yoymak: Yok etmek.

“irkilmiş yazuķı **yoymak** için” (BH 3a2)

yörimek: Yürümek.

“ten kim cāndan ayrılrsa ayağından **yörimek** ayrılır” (BH 30a15)

yumak: Yumak, yıkamak.

“farīze durur **yumak** tende yüz **yumak** başa mesh kıılmak” (FK 71b2)

yuvlınmak: Yıkanmak.

“ārzular sen yarlığanmak yazuğuş **yuvlınmağı** sen” (BH 11a13)

2.2.21.2. Sıfat-fiiller

açılması: Açılması.

“yarın uçmak kapuları tevḥīd birle **açılması** durur” (BH 7b15)

ağladuğ: Ağladık.

“anlar yūsuf zārına hīç bakmadılar / ḥasretile **ağladuğın** dutmadılar” (KY B10r15); “bunda sin içinde **ağladuğun** assısuz durur” (BH 13b22)

ağlaşduğ: Ağlaşdık.

“yazuqlular yazuqı için **ağlaşduğı** kün durur” (BH 11b14-15)

ağlayan: Ağlayan.

“<ne> meqlü kim bu dün içinde tañrıdan qorqup **ağlaya<n>lar**” (BH 33a6)

alan: Alan.

“dünyādan naşībin **alanlara** vaqtı kelüp ölenlere nūr uçmak erzānī kı1” (BH 3a8-9); “biri atasını satun almış bolsa iki bahir bu satun **alana** vèreler” (FK 71a17-18)

aldaç: Aldatacak, aldatıcı.

“körüklü yüzler gürge kirse nūrı kider / **aldaç** kul bātıl işe dağı neter” (KY B38v3)

alduğ: Aldık.

“andan sonra qanzafer fikr kıldı / yūsufi **alduğına** pişmān oldı” (KY B31v14)

almayan: Almayan.

“ve bir seyek ol satun **almayan** āzād kıza vèreler” (FK 71a18-19)

almış: Almış.

“biri atasını satun **almış** bolsa iki bahir bu satun alana vèreler” (FK 71a17-18)

ayduğ: Söyledik.

“yūsufa kaçan cebrā’īl keldiyse / ol cebrā’īl **ayduğun** bildiyse” (KY B11r1)

ayıttuğ: Söyledik.

“ve ol kimse kim saqınmasa bu **ayıttuğumuz** şevābı bulmaya” (BH 19b12-13)

ayrıldığ: Ayrıldık.

“köñüller ĩmāndan **ayrıldığı** kün dēdügi bolur” (BH 30a14)

ayrılan: Ayrılan.

“cāndan **ayrılanlar** diri sağışına durur (...) ĩmān birle dünyādan çıkanlar ölmesler” (BH 30a2-3)

azmış: Azmış, doğru yoldan çıkmış.

“yine düni kündigt üzre ketürür ve kün nürin cihāndan kötürür qarañulıq birle ‘aşiler ‘aybın örtmek için ve **azmışlar** uyıp dinlenmek için” (BH 63a24-25)

bağladığ: Bağladık.

“her dem yūsuf dēyü ađladıqdan / ađlamađa qařd ü töhmet **bađladıqdan**” (KY B45v1)

baқан: Bakan.

“dönüp çıksa cihānnı münevver dutar / **baқан** hergiz cemāline doymaz ěmdi” (KY B21v2)

bekleyen: Bekleyen.

“cebrā’ili ürdi vahyün indüren mıkāyili ürdi ni’metün saqlayan isrāfili ürdi levhün **bekleyen**” (BH 25a13-14)

beñzer: Benzer.

“bir neçe ferıřteler kelmiřdi / kuřa **beñzer** yūsufa eř olmuřdı” (KY B14v13)

beñzeyür: Benzer.

“yūsufuma **benzeyür** şüretiñ var / kim sen kimniñ oğlı sen dèyür èmdi” (KY B63v8)

bèrdük: Verdik.

“çalabısı aña ni‘met **bèrdügin** bildürür bulara çalabısından azay kıtur” (BH 58b1)

bèren: Veren.

“dükeli halka ruzi **bèren** rahmān durur” (BH 5a9-10)

bèribiyen: Gönderen.

“bu sultāni **bèribiyen** subhān dur<ur>” (BH 17b13)

berkinmiş: Sağlamlaştırılmış, sahih.

“üçinçi **berkinmiş** sünnetler” (BH 4a14)

bildük: Bildik.

“ta‘bīr ‘ilmin **bildügin** neçük bildüñ / anı sen nete şorduñ dèyür èmdi” (KY B49r3)

bilmeyen: Bilmeyen.

“allāh adın işidüp halāvetin **bilmeyen** şıgır [bolur]” (BH 4b16)

bilmez: Bilmez.

“daşdıñkı muķīmleriñ dānişmendeleri bārsi dilin **bilmez** bolsalar” (FK 60a13-14)

birgüçi: Veren.

“sen kendü hālīñi bilgin dèdi / körük **birgüçi** haķiķat benven èmdi” (KY B23v14)

bişdük: Piştik.

“susuzlıkdan bağırlar **bişdügi** kün durur” (BH 11b17)

bitesi: Bitesi.

“bu yıldan ol yıla degin kökden yere nice yağmur yağası durur nice yel esesi durur nice nebāt **bitesi** durur” (BH 29a20-21)

bolan: Olan.

“ey uyuz **bolan** sen ‘attār qapusın doqı ey yazuq kılan sen cebbār qapusın doqı” (BH 15b20-21); “biregü bir bende āzād kılmış bolsa andan bu āzād **bolan** ölse çalap andan mırās_duta” (FK 71a3)

bolası: Olası.

“kankı iqlimde tarlık **bolası** durur kime helāl kime harām degesi durur” (BH 29a21-22)

bolduq: Olduk.

“ey subhāna’ llāh bir tağ kim muħammed muřtafā ve anuñ ümmetin seven kimse anuñ içinde **bolduğı** için ança uluğluq bulsa” (BH 22a9-10)

bolmış: Olmuş.

“hevā bulanuğında řāfi **bolmış** bolsa (...)” (BH 6b19-20)

bulası: Bulası.

“ana qarnına dışen oğlan nicesi rüşd **bulası** durur” (BH 29a24)

bulaşmış: Bulaşmış.

“mübārek ravzasından daşra çıqa yaş alma kibi yaşaqları yarma belük saçları toz toprak birle **bulaşmış** bola” (BH 92a4-5)

buğalmış: Bunalmış, sıkıntıya dışmüş.

“za’ıflere seneddür **buğalmışa** mededdür (...)” (BH 5a11-12)

buşduq: Sinirlendik, öfkelenlik.

“yalvarur yarlı dıne kirü dönmez / qardaşları **buşduğun** hem işitmez” (KY B7r6)

çağırduk: Çağırdık.

“sen hoş bilür tañrı sen anuñ derdini neşe **çağırduğımı** velīkin ol gūr içinde yaluñuzluğundan zārılığ kılur” (BH 14a13-14)

çıkan: Çıkan.

“cāndan ayrılanlar diri sağışına durur (...) ĩmān birle dünyādan **çıkanlar** ölmesler” (BH 30a2-3)

çıkdık: Çıktık.

“bu hāl üzre ‘azīz anda hāzır olmış / kulın kava **çıkdüğün** körmiş ěmdi” (KY B42r7); “eger beytü’l-mağdis mescidi mübārek erse peygāMBER mi‘rāca **çıkdığı** senüñ” (BH 31a24-25); “**çıkdığı** yer arıq yere yayılsa (...) hağ bolur yumağlık (...)” (FK 71b21-22)

dapunduk: Tapındık.

“**dapunduğı** şanemden yüz döndürdi / benüm hālīm beyle imiş bildim ěmdi” (KY B54r1)

dalduran: Daldıran.

“ey düşmişleri kalduran ey yazuğluyı rahmet denizine **dalduran**” (BH 11a15)

dédik / déduk: Dedik.

“melik aydur bu sözüñ kabül kıldım / sen **dédigün** teñriye muñı‘ oldum” (KY B22v7); “ol kuyu **dédüğüm** dünyā durur” (BH 8b17)

degen: Değen, ulaşan.

“dünyā halkına hürmet dutup uluğluğa **degen** kimse āhiret pāzişāhığa hürmet dutup uluğluğa degse ne ‘aceb” (BH 15b3)

dégen / déyen: Diyen.

“men za‘īfa ilhām tevfiğ koyı vėrgil / kudretiñ ol **dégen** olur ěmdi” (KY B28r2); “pes bu āyet bize hüccet (...) **déyenler** üzre” (BH 5b4-5)

degesi: Değesi.

“kankı iklīmde ıarlık bolası durur kime helāl kime harām **degesi** durur” (BH 29a21-22)

dêrdük: Dêrdik, topladık.

“**dêrdüğün** altun kümişni harcağıl haq yolında” (BH 11a5)

dêrneşdük: Toplandık.

“yüz miñ yigirmi miñ peygamberler **dêrneşdügü** kün durur” (BH 11b13-14)

dinendüren: Dinlendiren.

“kayğuları **dinendüren** vişāliñ var / maħzūnları dolanduran cemāliñ var” (KY B63v7)

dirilesi: Dirilesi.

“kamu anda **dirilesi** uşlu delü” (BH 28b4)

doğan: Doğan. *krş.* **toğan**

“bu iki seyek idileri dörütlü kişi durur bir iki gendüden **doğan** kızlar durur” (FK 63b13-14)

doğduq: Doğduk.

“abdullah bin mes‘ūd red görmes dört gürüh birle oğulu kızızı andan **doğduğı** kızızı birle” (FK 63a13-14)

doğmuş: Doğmuş.

“bu er oğlınıñ bunıñ kayın anasından oğlı **doğmuş** bolsa” (FK 71a23)

doldurduq: Doldurduk.

“ayruq aylarda harām birle **doldurduqları** kırsağı bu ayda arıtsunlar dèdi” (BH 34b23-35a1)

dökilgesi: Dökülesi.

“**dökilgesi** dükel yılduz bu felekden” (BH 28b5)

döndüren: Döndüren, çeviren.

“**döndürene** yazana oқыyana üstädlarına kamu muhammed ümmetine kim bunu oқыsa bizni du‘ādan unıtmasa” (FK 60a17-18)

durası: Durası, durulacak.

“barup **durası** yèr uçmaq durur” (BH 8a9)

dutan: Tutan.

“tevfīk senden umanur men bir za‘īf kul / delīl seni **dutanlara** başarur yol” (KY B2v15); “ma‘rifet ağacuj kökine meñzer nitekim ağacı boyı üzre kāyim **dutan** yèr içindeki kök erse” (BH 6a1-2)

dutar: Tutar.

“birök damla şudan ol yarattı kul özünü / **dutar** el yörir ayak körer iki közüñni” (BH 32b8-9)

duttuq: Tutmak.

“haṭālarım yoydum bu düni diri **duttuğı** için kim men bir men hācetsüz men” (BH 14a20-21)

dükenesi: Tükenesi.

“saña sağış birle nefes yazılmış durur ol nefesün **dükenesine** küye durur” (BH 33b1-2)

dükenmiş: Tükenmiş.

“**dükenmiş** māl hazāne neçe doldı / hālıqğa şükr ü sipas kılgıl emdi” (KY B32v7)

düneyen: Tüneyen.

“amel eyü mü‘mine yuvada **düneyen** kuş kibi durur tañrı bérür rızkı dürişmedin” (BH 14a3)

düşdük: Düşdük.

“karavaşlar cümlesi aña uşdı / ‘aklı kitüp **düşdügin** ‘acebleşdi” (KY B30r2);
“‘âlem halkı korqudan dizin **düşdügi** kün durur” (BH 11b15)

düşen: Düşen.

“bu kıuyuya **düşenüj** birisi ip issi birle bilişür ermiş” (BH 8b10)

eksilmes: Eksilmez.

“ve yemişinüj menfa‘ati kıamu vaqtın **eksilmes** bolur” (BH 5b15-16)

eksilmeyen: Eksilmeyen.

“üç yüz toksan kışi yedi toydı / ni‘meti **eksilmeyen** kıalur emdi” (KY B23r2)

erdük: Erdik, ulaştık.

“budaqları **erdüğünden** elvān olsun / yemişleri elvān elvān olsun emdi” (KY B35r4); “mü‘minüj arzısı şu **erdügin** bilür bir çanaq buzlu şu bile ketürür” (BH 22b13-14)

esesi: Esesi.

“bu yıldan ol yıla degin kökden yere nice yağmur yağası durur nice yel **esesi** durur” (BH 29a20-21)

eşidür: İştir.

“dutar el yörir ayak körer iki közüñni / **eşidür** iki kıula<k> dilün söyler sözüñni” (BH 32b9-10)

eyitmedük: Söylemedik.

“‘abdu’llāh aydur men **eyitmedüğüme** özüm köyündü” (BH 6a12)

geçmedük: Geçmedik.

“er ölse ve urağut ‘idati **geçmedük** bolsa ol urağut ol erden mīrās dutar” (FK 64b25-26)

götreliş: Götürölmüş, bozulmuş.

“ölümden aşnu andan nikāh **götreliş** ve raḥim ve nikāh ve valā yok ol mīrās dutdı” (FK 71a1)

inanmayan: İnanmayan.

“aḡa **inanmayanlar** kāfir olmuş / raḥmetinden rāḡat ummak kerek emdi” (KY B68r12)

içen: İçen.

“ey durmadım süçi **içen** süçiden elüñ yuğıl ve tartğıl” (BH 29a4-5)

idüğü: İdiğı, olduğı.

“melik duğar ol kuşlarını anda kördi / ferişte **idüğü** bilümedi” (KY B14v15)

indüren: İndiren.

“cebrā’ili ürdi vaḡyüñ **indüren** mīkāyili ürdi ni‘metüñ sağlayan isrāfīli ürdi levḡüñ bekleyen” (BH 25a13-14)

irkilmiş: Toplanmış.

“**irkilmiş** yazukı yoymak için” (BH 3a2)

istedük: İstedik.

“atasına bu aḡvālden ḡaber vèrdi / **istedüğü** mışır ‘azīz bayık emdi” (KY B27v7)

işiddük: İşittik.

“yūsuf aydur pendü işit ayā melik / **işiddüğü** dutuban olğıl sālik” (KY B22v5)

işiden: İşiten, duyan.

“kamuya anı ma’lüm kılmışdı / **işidenler** ‘acāyibe ḡalurlar emdi” (KY B9v16);

“tā **işidenler** aşşı bulsun köñülleri dīne issi bolsun” (BH 3a14-15)

işlemegen: İşlemeyen.

“şālihlerge uşbu iş olmaz lāyık / uşbu işni **işlemegen** yigrek emdi” (KY B8v11)

kaçduq: Kaçdık.

“karındaş karındaşdan **kaçduğı** kün durur yazuqlulara zebānīler üşdigi kün durur” (BH 11b16)

qalası: Kalası.

“yine bu yıldan yinekisi yıla deginçe niceler ölesi durur **qalası** durur” (BH 29a23)

qalduq: Kaldık.

“seniñ kirü on oğluñ **qalduğunu** / anı neşe yazmaduñ déyür emdi” (KY B70r16)

qalduran: Kaldıran.

“ey düşmişleri **qalduran** ey yazuqluyı rahmet denizine dalduran” (BH 11a15)

qalmış: Kalmış.

“toquz ay yazuq qaranıluğında mütehayyir **qalmış** bolur” (BH 18b5-6)

qaynaduq: Kaynadık.

“konuqlaya izim uğan / yedi tamu taşa taşa / öyke birle **qaynaduqdan**” (BH 39b10)

qazanduq: Kazandık.

“vāy sekidü su'āl sormağa vāy ol hārām ve helāl **qazanduğumuz** assı qılmadı” (BH 14a8-9)

keçdeçi: Gececek.

“kerilse tamu üzre inçe şırāt / tiz **keçdeçi** anı ol kün yüzi şulu” (BH 28b8)

kéçken: Geçen.

“yūsuf aydur **kêçken** söz kirü kelmez / haq taqdiri beyledür kimse bilmez” (KY B18v11)

keçmiş: Geçmiş.

“nice **keçmiş** yazuğı barısa bir anı yarlıgaya” (BH 11b10)

keçürilmiş: Geçirilmiş.

“kullar kılınuñ nişanı ol durur kim kulağı delüklü bolur ve kulağına halka **keçürilmiş** bolur ve alnı dāglu bolur” (BH 35a14-15)

keldeçi: Gelecek.

“ikinci ne kim **keldeçi** yazuqlar durur andan saqlaya” (BH 11b10-11)

keldük: Geldik.

“yūsuf kirü **keldügin** melik bildi” (KY D23v17a); “bu ay **keldügin** mü’minler küvenürler şālihler sevinürler ‘ābidler kıvanurlar” (BH 42a23-24)

kelen: Gelen.

“der-gāha **kelenleri** kirü komaz / şabr kılğıl hafv ü recā olğıl emdi” (KY B37r12)

kesen: Kesen.

“yūsuf aydı sākīye kirü varğıl / elin **kesen** ‘avratları cümle dergil” (KY B50r10)

kesildük: Kesildik.

“elleri **kesildügin** tuymadılar / ol ‘avratlar cümle hayrān kalur emdi” (KY B42v5)

ketürdük: Getirdik.

“yā ‘isā eger seni azduramadum erse sen yola **ketürdügün** kimselerden senün sebebün birle delim halkı azdura men dēdi” (BH 164b4-6)

kılan / kılğan: Kılan, yapan, eden.

“her ne **kılgan** ‘amelin buldaçıdır / sağdan soldan iki ferişte yazar emdi” (KY B38v6); “mütâla‘a **kılanlar** bizi du‘ādan yāz kıla” (BH 2b11); “eger ata er karındaşı oğlu birle mevlāy ya‘nī āzād **kılan** çalap kılsa māl kamu ata er karındaşı oğlına véreler” (FK 68b24-25)

kılası: Kılası.

“yine bu yıldan ol yıla degin nice kimseler t̄a‘at **kılası** durur nice kimseler ma‘şiyet **kılası** durur” (BH 29b2-3)

kıldık: Kıldık, yaptık, ettik.

“yūsuf üzre ahvāl netek keldüğini / kardaşları yūsufi ne **kılduğını**” (KY B3r9); “haq subhānehu ve ta‘ālā ol **kılduğı** namāz müzdini aña bēribiye” (BH 13a3)

kılgucu: Kılan.

“dördünçi süçi içicileri bēşinçi ribā yēyicileri altınçı zinā **kılgucuları**” (BH 29a1)

kılmış: Kılmış.

“bular bu ay içinde yazuqdan el dartaqlar **kılmış** yazuqa tevbe kıqlurlar” (BH 17a20)

kıran: Kıran.

“ikinci ‘ömer-i hattāb düşmenler **kıranı**” (BH 4a10)

kirdük: Girdik.

“**kirdüğünden** gū<r>uñ içre sēnden ol arta kıalınça” (BH 11a6)

kiydük: Giydik.

“züleyhā aydur bu tonlar sen kıyüñ dēr / **kiydüğünü** ‘azīz dahı revā körer” (KY B32v16)

kıpan: Çıkmak.

“nitekim duzaqçınun duzaqına av dutılsa ol av duzaqdan boşanmasun dèyü nite katarlar erse kıyāmette gürdan **qopa<n>lar** eyle katarlaşu baralar” (BH 57a20-22)

qopduğı: Koptuğı, meydana çıktığı.

“**qopduğı** yer mekke haremı medīne durur” (BH 13b16)

könılmiş: Açıkça söylenmiş, kabul edilmiş.

“ilm üç dürlü durur bir muhkem āyetler ikinci **könılmiş** farīzalar” (BH 4a13-14)

kördük: Gördük.

“**kördüğü** düşni bizden pinhān kıılma” (KY B5r10a); “anuğ kibi uzun boylu datlu yıyılı er dağı **kördüğüm** yoq erdi” (BH 21b8)

kören: Gören.

“**kören** hayrān ser-gerdān olur emdi” (KY B25r1b)

körer: Görür.

“birök damla şudan ol yarattı kul özünü / dutar el yörir ayak **körer** iki közüni” (BH 32b8-9)

körge: Gören.

“şamed körer **körge**ni hiç yaşılmaz / şamed buşup yazduğın kul anlamaz” (KY B39v15)

körinmes: Görünmez.

“bir kez otururken andağ körindi hadīce saçın açdı cebrā’ il **körinmes** boldı” (BH 146b14-15)

küldük: Güldük.

“yūsuf aydur qardaşlarım ben **küldüğüm** / ewden iken men saqınç kıyas kıldım” (KY B8v2)

oқыyan / oқуyan: Okuyan.

“oқumaға diңlemeға oldı āsān / **oқуyanlar** du‘ā içre olsun ėmdi” (KY B78v7);
“döndürene yazana **oқıyana** üstādlarına қamu muḥammed ümmetine kim buni
oқısa bizni du‘ādan unitmasa” (FK 60a17-18)

olduқ: Olduk.

“ibni yemen şād **olduғın** anlar bildi / ne ma‘niden şād olduғ dёрler ėmdi” (KY
B62r2)

oңası: İyileşesi.

“sökel bolanlardan nicesi **oңası** nicesi ölesi durur” (BH 29a23-24)

öğretdüк: Öğrettik.

“andan қullarına ‘ilm **öğretdüғін** bildürdi” (BH 4a1)

öldük: Öldük.

“tā ol vaқte degin ol **öldüғi** yılda receb ayınuғ ilk düni kelinçe” (BH 14a10)

öldüren: Öldüren.

“қанда durur kim **öldüren** ölenden mīrās bula” (FK 64b17)

ölen: Ölen.

“dünyādan naşībın alanlara vaқtı kelüp **ölenlere** nūr uçmaқ erzānī қıl” (BH 3a8-
9); “қанда durur kim öldüren **ölenden** mīrās bula” (FK 64b17)

ölesi: Ölesi.

“yine bu yıldan yinekisi yıla deginçe niceler **ölesi** durur” (BH 29a23)

örtmiş: Örtmüş.

“yazuқdan el dartmış bolғıl ve tā‘at tonı birle ‘aybuғ **örtmiş** bolғıl” (BH 18b16-
17)

öten: Geçen.

“şamdān yaña kapuda kelip durdı / **ötenden** keçenden aḥvāl sordı” (KY B60v5)

sağınduk: Sandık, düşündük.

“kul **sağınduğı** hergiz revā olmaz / ol şehirde yūsufı kiři bilmez” (KY B23v9)

sağladuk: Sakladık.

“bir it tañrı dōstların **sağladuğı** içün itlik andan kiderdiler” (BH 16a20)

sağlayan: Saklayan.

“cebrā’ili ürdi vahyün indüren mīkāyili ürdi ni‘metün **sağlayan** isrāfilī ürdi levhün bekleyen” (BH 25a13-14)

satan: Satan. *krş.* **satğan**

“seni **satanlar** hem saña kul olurlar êmdi” (KY B51v15b); “yarın kim kıyāmette ol yūsuf **satanlaruđ** da ‘vīcisi ya ‘ķūb peygāMBER bolğa ve bu ‘ilmni **satanlaruđ** dav ‘īcisi ‘allāmu’l-ğuyūb bola” (BH 85b8-9)

satğan: Satan. *krş.* **satan**

“melik bu kez yūsufa gene şordı / seni baña **satğanlar** kimler idi” (KY B31v8)

satılır: Satılır.

“ben **satılır** kul olsam dedün midi / benüm bahām kim tégür dedün êmdi” (KY B15r10)

sattuk: Sattık.

“elinde nübüvvet nūrını kördi / **sattuđına** pişmān olup sorar êmdi” (KY B31r5)

savşınduk: Küstük, darıldık.

“**savşınduğı** ḥaşım birle körişürler” (BH 39a5)

sevdük / sewdük: Sevdik.

“benüm için oğluñ qurbān kılgıl / dileyüp **sewdügün** dèyür èmdi” (KY B9r15);
“tañrı ‘azze ve celle bu tevħīd ipini **sevdük** qulına bèribidi” (BH 8b2)

seven: Seven.

“ey subħāna’llāh bir tağ kim muħammed muştafā ve anuñ ümmetin **seven** kimse
anuñ içinde bolduğı için ança uluğluk bulsa” (BH 22a9-10)

sewer: Sever.

“siz ol kim atañızı ağlatmış siz / aldayuban **sewer** oğlan hem almış siz” (KY
B66v9)

sewgen: Seven.

“anlar kördi bunlaruñ iħsānını / ağırlayıp ħürmet èdüp **sewgenini**” (KY B58r1)

salduq: Saldık.

“aldayuban atasından aldıkların / donın soyup quyuya **salduqların**” (KY
B62v8)

sınduq: Kırıldık, kesildik.

“yūsufu **sınduğı** beyān bildi / namāz kılsa ağılayu qılur èmdi” (KY B12r7)

solduq: Solduk.

“züleyhā aydur sizler kördünüz mü / benüm beñzüm **solduğın** bildünüz mü”
(KY B42v8)

soran: Soran.

“pes ol **soranlara** ħaber açdı / işitüp cühūdlaruñ ‘aqlı şışdı” (KY B78r15)

söylemes: Söylemez.

“ve dükel faşihler **söylemes** bolğalar” (BH 28a8)

söyler: Söyler.

“ve **söyler** dili söylemes qılalar” (BH 28a11)

sözledük: Söyledik.

“oğlan netek **sözledügin** ‘azîz diñler” (KY B41v3b)

şusamış: Susamış. *krş.* **suwsamış**

“mescidlere şem‘ ve kandîl yandurur **şusamış** cānları kandurur” (BH 17b9-10)

suwsamış: Susamış. *krş.* **şusamış**

“açlar doyar **suwsamışlar** kanur emdi” (KY B50v15b)

toğan: Doğan. *krş.* **doğan**

“tolun ay tēk balkur idi yañı **toğan**” (KY B36v3b); “‘alī halkı uçmağ tūbāsından erdi andan **toğan** ‘alevīler boldılar” (BH 128a5); “ferāiz idilerin bilmekliki ol ilkin gendüden **toğan** oğlanlar mes‘eleleri durur” (FK 60a18-19)

tozan: Tozan.

“maşlaḡat eyledür suwğa kirsēñ / boynuñdan **tozan** tofrağ kitsün emdi” (KY B24r6)

uçan: Uçan.

“nice hevāsında **uçanları** ‘ibādet meydānına indürür” (BH 17b10-11)

uçkunası: Esirgeyesi, vermemek için geri çekesi.

“ve ip issi kavī durur **uçkunası** degül” (BH 9a4)

uyumış: Uyumuş.

“iki menzil yer ḡalsa ve ol tā‘at zālimleri kim ḡaflet birle **uyumış** bolur” (BH 18b7)

üşdük: Üşüşdük, toplandık.

“ḡarındaş ḡarındaşdan ḡaçduğı kün durur yazuḡlulara zebānīler **üşdigi** kün durur” (BH 11b16)

üzülesi: Kopası, kesilesi.

“bildi kim yavşınup **üzülesi** degül” (BH 9a3)

vèrdük: Verdik.

“ağırlayıp hürmet èdüp sewgenini / her birine bir ètmeg **vèrdüğünü**” (KY B58r1b-B58r2a)

yağadurğan: Yağan.

“oluğ sâ‘at qar yağmur selīm oldı / **yağadurğan** qar buzlar cümle qaldı” (KY B21r7)

yağası: Yağası.

“bu yıldan ol yıla degin kökden yère nice yağmur **yağası** durur” (BH 29a20-21)

yağlanmış: Yağlanmış.

“anıñ için kim **yağlanmış** deve kuma çökse yağı kuma siñer devenün uyuzu oğalmas” (BH 16a5-6)

yalvaran: Yalvaran.

“çalap <celle> celāluhu bu dünde yazuқи için **yalvaran** qulları yarlıqar” (BH 29a12)

yanduk: Yandık.

“kendü eliñ **yandüğün** duymaduñ mu” (KY B55r7a)

yarar: Yarar.

“tā ol deri namāza **yarar** bolur” (BH 37a15)

yarılduk: Yarıldık.

“ol barmağı birle işāret qılup <ay> **yarıldığı** dün durur” (BH 32a3-4)

yarlıqayan: Affeden, bağışlayan.

“yazuqlular **yarlıqayan** gufrān durur” (BH 5a9)

yatası: Yatası.

“mënüm birle rāz kılmak dünle sizün kıyāmete degin **yatası** yer sinle sizün” (BH 36a24-25)

yazan: Yazan.

“döndürene **yazana** okıyana üstādlarına kamu muḥammed ümmetine kim buni okısa bizni du‘ādan unıtmasa” (FK 60a17-18)

yazduķ: Yazdık.

“şamed körer körgenin hıç yañılmaz / şamed buşup **yazduķın** kul añlamaz” (KY B39v15)

yèduk: Yedik.

“vitr namāzın cemā‘at birle kılmak ve ḥelālden **yèduk** ta‘ām ḥisābsuz bolmak ve fāsıklar fışkıdan perhız kılmak” (BH 38a8-9)

yètesi: Yetesi.

“èmdi kim men üyürdüm kimün küci **yètesi** sürmege” (BH 24b14)

yèyen: Yiyen.

“ol kırdı ya‘ķūba ketürdiler / yūsufu **yèyen** bu kırdur derler èmdi” (KY B13r9)

yıĝılmayan: Menedilmeyen, engel olunmayan.

“ellerini zulmden yıĝsa **yıĝılma[yanları]** siyāset kılsa” (BH 18a13-14)

yırtılmış: Yırtılmış.

“kõnlegünde hıç **yırtılmış** yer kõrmedi / ne mihr-bān kırt yemiş tēp aĝlar èmdi” (KY B12v15)

yorduķ: Yorduk.

“bu kün saña asıĝ kılmaz düş kördüĝün / düşünji atamıza **yorduĝun**” (KY B7v8)

yönenmiş: Yönelmiş, çevrilmiş.

“ve budaqları kök dapa **yönenmiş** bolur” (BH 5b15)

yörendük: Dolandık, çevrildik.

“ay otuz künde bir kez degzinür <kün> üç yüz altmış künde **yörendüğün** ay otuz künde yörenür” (BH 37b10)

yörir: Yürür.

“birök damla şudan ol yarattı kul özünni / dutar el **yörir** ayak körer iki közünni” (BH 32b8-9)

yunmaduğ: Yıkanmadık.

“velikin sen ol **yunmaduğ** yüzün ma‘şiyetlü özün gülef suvına lāyık degül sen” (BH 16b11)

yügrüşdük: Koştuk.

“aşiler yalıñ ayak yalıñçağ **yügrüşdügi** kün durur” (BH 11b14)

2.2.21.3. Zarf-fiiller

acığup: Acıkıp.

“yine ramazān ayı kelse farīza oruçı dutar erdük anuñ birle **acığup** şuşar erdük” (BH 27b10-11)

‘**aceblep:** *Ar.* + *T.* Şaşırıp, hayret edip.

“**aceblep** at ‘inānın darta emdi” (KY B55r5b)

açılup: Açılıp.

“kün **açılup** cihān hurrem olur emdi” (KY B21r8b)

açıp / açup: Açıp.

“közin **açıp** cihāna hergiz baqmaz” (KY B46v4a); “bolursa yazuğun hem yer kuminça / bağışlaya çalap anı közün **açup** yuminça” (BH 14b20)

açmadan: Açmadan.

“azīz yūsuf ol bitini aldı kördi / **açmadan** öpüp yüzüne sürdü” (KY B70r3)

açuban: Açarak.

“yūsuf niķāb **açuban** cevelān kıldı / ol hātunlar kōzleri aña düşdi” (KY B42v2)

ağırlayıp: Ağırlayıp.

“ketürürler yūsufı **ağırlayıp** / yūsuf aşar kamulardan artuķ emdi” (KY B24v2)

ağlaban: Ağlayarak.

“ma‘şiyet işden kaçalar **ağlaban** hasret yaşın saçalar” (BH 17b3-4)

ağlap: Ağlayıp.

“keldi berāt dūni ķul bēlūñ bekrü bangıl / tã‘at kııl ol çalapğa **ağlap** yazuğa yangıl” (BH 33a14)

ağlarken: Ağlarken.

“**ağlarken** müdām kirü destür diler” (KY B17v6a)

ağlaşu: Ağlaşarak.

“ķanın yūsuf kōñlegine bulaşturdı / cümleleri **ağlaşu** varurlar emdi” (KY B11v15)

ağlayu: Ağlayarak.

“cümleleri sewünüşüp alıp vardı / dīne miskīn **ağlayu** yügürür emdi” (KY B7r1); “ança yalvarğıl çalapğa köyne köyne **ağlayu** sen” (BH 10b21)

aķıp: Akıp.

“ale‘l-hāl ķanı **aķıp** yere tamsa / yer üzre yūsuf atı yazulur emdi” (KY B33r9)

aldayuban: Aldatıp, kandırıp.

“**aldayuban** yūsufi ketürdiler / on ķarındaş yığlaşu oturdılar” (KY B5r4)

aldurup: Aldırıp, kaybedip.

“kaçan vèrem ben size ibni yemenni / bir **aldurup** yūsufsuz ҡaldım èmdi” (KY B60r8)

algalı: Alalı.

“oqlarımız **algalı** varduđ idi / yūsuf metāⁱ sađlayu ҡalur èmdi” (KY B12v3)

alıp / alup: Alıp.

“elimden ҡurtlar **alıp** kider èmdi” (KY B5v13b); “bu pārsā bir dūn endīše ҡıldı aydur men kūdüzüm içün ҡūt ketürmes men bu urađutġa nafađa yetürmes men bir bucađ **alup** oturmayaım yarın çıķayım muzdūrliđ ҡılayım” (BH 80a19-20)

alkışlağu: Dualaşarak.

“yūsuf ol balığ birle esenleşdi / ikilesi **alkışlağu** ayrılığuğı” (KY D23v13)

alu: Alarak.

“aydur bize darlığ yavlağ eğer ҡıldı / aşlığ **alu** mışıra varuğ èmdi” (KY B56r7)

aııp: Anıp.

“seni **aııp** ađlar dūřer yere uđunup” (KY B45r14a)

aıuban: Anarak.

“āhireti **aıuban** sağınurven” (KY B39r2a)

arttuğında: Arttığında.

“zūleyhā seni fiřka dutduđundan / anıđ keydi seniđ üzre **arttuđından**” (KY B53r1)

ārzūlayup: *Far.+T.* Arzulayıp.

“yūsufi **ārzūlayup** beızi soldı” (KY B29r15a)

asıban: Asarak, kaldırarak.

“barmağın **asıban** tehdīd ҡılır idi” (KY B39r9b)

aşurğaç: Aşırınca.

“anlar yūsufı bir қаша ашурдılar / қаşını **aşurğaç** itüp yere düşürdiler” (KY B7r14)

aşru: Aşırarak.

“züleyhā söyledi tahtında indi / yūsufuñ boynuñ **aşru** elin sundu” (KY B39v1)

atlanup: Atlanıp.

“yūsuf yene **atlanup** hazır keldi” (KY B54r10b)

awlap: Avlayıp.

“tağdan **awlap** bir günāhsız kurt duttular” (KY B13r8b)

‘**ayblaşu:** *Ar. + T.* Ayıplayarak.

“ya ‘kūbdan anı işidüp dañlaşdılar / ya ‘kūba ‘**ayblaşu** sözleşdiler” (KY B72v15)

aydup: Söyleyip.

“bunu **aydup** ağlap ağlap düşer emdi” (KY K5v16b)

‘**ayıplap:** *Ar. + T.* Ayıplayıp.

“züleyhānı ‘**ayıplap** ol urağutlar / her birisi bir dürlü söz sözleşürler” (KY B42r8)

ayrup: Ayırıp.

“karavaşı yūsufa dāye kıldı / kiçi oğlanın **ayrup** satar emdi” (KY B72r12)

aytu: Söyleyerek.

“pes züleyhā yūsufa karşı durdı / cemāline medh ü senā **aytu** kirdi” (KY B36v15)

bağlaban: Bağlayarak.

“keldüğüne pişmān oldıysa / yeti қапуғ **bağlaban** yapar emdi” (KY B36r10)

bağlap: Bağlayıp.

“elin **bağlap** yawlağ atı berkittiler / boşanuban açmasun d rler  mdi” (KY B19r2)

baıban: Bakarak.

“**baıban** anı  zre seni k re /  m dd r kim boyun v re muı‘ ola” (KY B35v9)

baup: Bakıp.

“uyu  zre ovaların n z l ıldı / yus f anda **baup** anı k rer  mdi” (KY B15r6); “ma‘  m nerestelere **baup** orlanmaslar” (BH 17b7)

balıban: Parlayarak, ııldayarak.

“y sufu n rı ile uyu toldı / taaru hem n r **balıban** ıar  mdi” (KY B11r6)

balup: Parlayıp, ııldayıp.

“ni b soyup y zin au ıldıysa / sar ydan n rı **balup** ıar  mdi” (KY B24v9)

barup: Varıp, gidip. *kr.* **varıp**

“**barup** durası y r uma durur” (BH 8a9)

basıban: Basarak.

“y suf anı  zesinde  bit oldu / arasına **basıban** miner  mdi” (KY D23r13)

baladuda: Baladıında.

“nam za yunma **baladuda** (...) misv k ılma (...) azına su v rmek” (FK 71b10-11)

balap: Balayıp.

“y suf sawı neb  beir **balap** yetti / ya‘ b olanları neb  c mle dutdı” (KY B66r1)

bel rine: Belirince.

“yā cebrā’ il ne vaḳte deġin ḳapular aḳuḳ bolur ayıttı daġ yeri **belürinçe** aḳuḳ durası durur” (BH 33a13)

beñzetü: Benzeterek.

“yūsufa **beñzetü** ḥāc eyledi / cümleleri ol ḥāca taparlar emdi” (KY B21v15)

bèrinçe: Verince.

“araşāt ḥalḳı bitilerin oḳıyınça ve ḥisābların **bèrinçe** ve ‘amelleri terāzūya dartılınça bular anda dursunlar” (BH 27b14-15)

bezenüp: Bezenip.

“yūsuf aydur ḥalvet sārāy **bezenüpdür** / ḥūr kibi züleyḥā düzenüpdür” (KY B36v5)

biliben: Bilerek.

“yūsuf aḥvāl **biliben** şākir oldı / ḳazāsına daġı teslīm olur emdi” (KY B11v12)

bilip: Bilip.

“ḳadriñ **bilip** seniñ üḳün saḳlayalım / bilezükni yehūdāya vèrür emdi” (KY B62r12)

binüp: Binip.

“azīz yūsuf **binüp** seyrān ḳılduġından / sekiz biñ ‘ālem birle ḳıḳar emdi” (KY B53v3)

bolduġınça: Olduġunca.

“anuñ evinden ol diri **bolduġınça** yine ḳaçan kim ġurından ḳopsa ḳıyāmet küñinde ketüri bère” (BH 24a4)

bolduġında: Olduġunda.

“ḳaçan namāzından fāriġ **bolduġında** yetmiş ḳurla maña şalavāt bère” (BH 12b9-10)

bolduğda: Olduğunda.

“ve bu müşkil ança bolur ne res̄ide bolsa res̄ide **bolduğda** ma‘lüm bola” (FK 64a4-5)

bolınca / bolınça: Olunca.

“sökel key **bolınça** yēsün müsāfir muḳīm **bolınça** yēsün” (BH 37b18); “māl yığasın kim ḥāl bolur nice res̄ide **bolınca**” (FK 64a15)

bolmayınca: Olmayınca.

“abū ḥanīfe ḳavlinde dükel āzād **bolmayınca** andan mīrās dutmaya” (FK 71a7)

bolunup: Olunup.

“fesād işlep **bolunup** ḳalmayalım / şabr ḳılğıl şeytān maḳhūr olsun emdi” (KY B36v14)

bolup: Olup.

“vāy sünükler yerinden daşınmağa vāy peşīmān **bolup** yatmağa” (BH 14a7-8)

boşanuban: Boşanıp.

“elin bağlap yawlaḳ ḳatı berkittiler / **boşanuban** ḳaçmasun dērler emdi” (KY B19r2)

bozlap: Bozlayıp, bağırıp.

“yūsufa ḥaber ma‘lüm oldıysa / deve **bozlap** aḥvāl a‘lem ḳıldıysa” (KY B45v7)

böle: Bölerek.

“ayruḳı iki oğula **böle** demdeng ülüş ḳllalar” (FK 60b13)

bulınça: Bulunca.

“ağlamaḳdan ol dölenmes ol anasından süd **bulınça**” (BH 11a12)

buluban: Bularak.

“ben seniñ yükünden şā‘ kizleyelim / şā‘ **buluban** ben seni oğrı dēyelim” (KY B65r13)

bulup: Bulup.

“bu şerīf vaqtı kim **bulup** durursın ġanīmet dutġıl” (BH 33b4-5)

buşıban: Sinirlenerek, öfkelenerek.

“bu aħvāl ƣanƣafere ma‘lūm oldı / zūleyhāya **buşıban** keyd ƣıldı” (KY B43v4)

buşup: Sinirlenip, öfkelenip.

“melik **buşup** bir neçe söger oldı” (KY B20r16a)

buyuruban: Buyurarak, emrederek.

“**buyuruban** yalın söz hem söylemez” (KY B5r7a)

buyurup: Buyurup.

“ol melik anda va‘de ƣılmışdı / ƣullarına **buyurup** asmarladı” (KY B15v3)

büzülüben: Büzülerek.

“ğür içinde telim körüklü yüz **büzülüben**” (KY B38v1a)

çağıruban: Çağırarak.

“zūleyhā **çağıruban** feryād ƣıldı / yā yūsuf benden yaña baƣıl ėmdi” (KY B54r11)

çağırup: Çağırıp.

“cümleleri **çağırup** feryād ƣıldı / hīƣ yerden meded feryād ėrmez ėmdi” (KY B20v4)

çekiben: Çekerek.

“rāvīl saƣın **çekiben** yere sērer / keltürünj yūsufi öldürünj dēr” (KY B7v12)

çıkarıban: Çıkararak.

“kuyudan **çıkarıban** satıldıçı / andan sonra töhmetler köp boldacı” (KY B11v5)

çıkup: Çıkıp.

“hurrem bile karşı **çıkup** var dediler / ol oğlan uş budur bilgil emdi” (KY B22r10)

çırap: Çınlayıp.

“yüsuf aydı şā‘ ketürüñ kim varalım / şā‘ **çırap** ne dër imiş körelim” (KY B71r7)

çöküp: Çöküp.

“melik duğar anuñla beyle vardı / düzin **çöküp** hıdmetine el kavşurdı” (KY B21r3)

çürüp: Çürüyüp.

“on iki süñek cümle yok boldacı / ét **çürüp** kaşşayu yatur emdi” (KY B38r16)

dadanu: Dadanarak.

“kanı sizüñ ol yaş kuru yemişlerni / seve seve **dadanu** yédügüñüz” (BH 143b15)

dağıp: Takıp.

“beline bir yip **dağıp** köndürdiler / yüsufi ol kuyuya indürdiler” (KY B10v5)

daraguban: Öfkelenerek.

“yehūdānıñ pendine hıç bakmadılar / cümle **daraguban** buşar emdi” (KY B10r16)

darayuban: Tarayarak.

“**darayuban** uzun saçın örer emdi” (KY B6v7b)

dartılınça: Tartılınca.

“‘araşāt halkı bitilerin okıyınça ve hisābların bérinçe ve ‘amelleri terāzūya **dartılınça** bular anda dursunlar” (BH 27b14-15)

da‘vālaşı: *Ar.+T.* Davalaşarak, iddialaşarak.

“aklı kāmīl ‘ilm ü h̄ikmet temām bilür / müdde‘īler **da‘vālaşı** aña kelür” (KY B51r6)

dēben: Diyerek.

“mēnüm ayum **dēben** bērdi recebni” (BH 14b14)

dédükçe: Dedikçe, dediği gibi.

“bu ewi baña lāyık hoş düzmiş sen / benim köñlüm **dédükçe** eylemiş sen” (KY B74v1)

dēp: Söyleyip, diyip. *krş.* **tēp**

“yūsufi öldürelüm **dēp** andlaşdılar” (KY B6r15a)

dérlep: Toplanıp, bir araya gelip.

“tāzī kişnep leşker **dérlep** keldügünçe” (KY B53v10b)

dérlüben: Toplayarak, bir araya getirerek.

“azīz yūsuf barı leşker **dérlüben** / atasına qarşu çıqup hem keliben” (KY B74r1)

dérneşüben: Toplanarak, bir araya gelerek.

“**dérneşüben** bātıl tedbīr kıılır èmdi” (KY B4v15b)

dérülüp: Toplanıp, bir araya gelip.

“evlād ihvān **dérülüp** nevha kııldı” (KY B77r14a)

dēye: Diye, diyerek.

“velīkin ayıtmadum kórkdum peygāmbēr ayda ol degül **dēye** men hacīl bolam dēdüm” (BH 6a9-11)

dēyü: Diyerek. *krş.* **tēyü**

“āh dirīga yūsuf **dēyü** çoğılaşdılar” (KY B12r9a); “körklü kelimeyi körklü ağaca menzedüp körklü kelime **dēyü** tevḥīd kelimesine aydur” (BH 5b11-12)

dēyüben: Diyerek.

“bunlar seni **kül dēyüben** başa satdı” (KY B17r3b)

dēyüp: Deyip.

“receb taḡrı ayı **dēyüp** ‘azīz dutarlar” (BH 17a22-17b1)

diküp: Dikip.

“yēdi aqlām berberesin koymak başrī ‘abḡarī donlar **diküp** keymek yüz miḡ şaf yırtıcı alplar almak” (BH 145a11-12)

dilep: Dileyip. *krş.* **tilep**

“hemān-dem revā kıldı öre durdı / icāzet **dilep** ‘arab yola kirdi” (KY B47r9)

dileyüp: Dileyip.

“benüm üçün oḡluḡ ḡurbān ḡılgıl / **dileyüp** sewdüḡüḡ dēyür emdi” (KY B9r15)

diḡledükçe: Dinledikçe.

“yūsuf sawḡı kışşasın ‘aql oḡur / **diḡledükçe** fehmi artur yaşı aḡar” (KY B78v8)

diḡleyü: Dinleyerek.

“ol oḡlannı ‘azīz eline aldı / hem oḡşayu hem **diḡleyü** sorar emdi” (KY B41r16)

doluḡlayu: Doldurarak.

“ikilesi ḡovaların indürdiler / **doluḡlayu** ḡovaların toldurdılar” (KY B15r7)

dolnça: Dolunca.

“yazuḡuḡ yarlıḡamaḡa közlerüḡ ḡan yaş **dolnça**” (BH 10b22)

döklinüp: Dökülüp.

“közlerüḡden **döklinüp** yaş yazuḡuḡnı düp yülince” (BH 10b18)

döndürüben: Döndürerek.

“**döndürüben** mışıra ketürdiler / çuvalların yüklerin aradılar” (KY B66r5)

döndürüp: Döndürüp.

“yūsufdan yüz **döndürüp** anlar bezdi / peygamberi bendelikge satarlar emdi”
(KY B17v2)

dönüp: Dönüp.

“andan **dönüp** ewimize kirü varalum / cümlemiz ağlaşalum nevha kılalum” (KY B6r16)

durmadan / durmadın: Durmadan.

“**durmadan** sevüklü eygü söz sözlemegil / ta‘ām arpa etmegi vèrgil emdi” (KY B17r12); “ol durur halka sığınça **durmadın** dün kün sığınıl” (BH 10b17)

duru: Durarak, bekleyerek.

“züleyhā bu kavle rāzī oldı / uykusından uyanu **duru** keldi” (KY B27r10); “saņa sığınup **duru** kolduk” (BH 27b13)

duruban: Durarak.

“mamile **duruban** terkin vardı / pinhān anıñ katında biraz turdı” (KY B67r9)

durup: Durup.

“şem‘un **durup** kendü elin biti yazdı / biti yazdı kamularda mühr basdı” (KY B17v1); “evvel kök kapusı üzre bir ferişte kördüm **durup** nidā kıılır aydur” (BH 32b21); “yalvaç aydur örü **durup** abdest sınmas (...) yanın yatıp uyısa abdest sınır” (FK 71b25-26)

duta: Tutarak.

“ikiñçi kün mışr ehli yene keldi / ikişer altunı **duta** keldi” (KY B24v16)

dutduğunda: Tuttuğunda.

“züleyhā seni fişka **dutduğundan** / anıñ keydi seniñ üzre arttuğundan” (KY B53r1)

dutuban: Tutarak.

“varıñ sizler ol kırdı isteñ dutuñ / **dutuban** ol kırdı alıp keliñ” (KY B13r4)

dutuluban: Tutularak.

“ol ‘ arab ne kılasın bilümedi / **dutuluban** ‘aciz olup hayrān ƙaldı” (KY B45v11)

dutup: Tutup.

“şem‘ūna sığınur ise ƙarşu ƙapar / rāvil **dutup** uruban saçın çeker” (KY B7v10b); “dünyā ħalkına ħürmet **dutup** uluğluğa degen kimse āĥiret pāzişāhığa ħürmet **dutup** uluğluğa degse ne ‘aceb” (BH 15b3)

dürişmedin: Çabalamadan, mücadele etmeden.

“amel eyü mü‘mine yuvada düneyen ƙuş kibi durur tañrı bërür rızkı **dürişmedin**” (BH 14a3)

düşüp: Düşüp.

“dekin dekin yūsufu çok aradı / bir gür üzre yüzün **düşüp** ağlar emdi” (KY B20r2)

düzenüp: Düzünüp, süslenip.

“yūsuf aydur ħalvet sārāy bezenüpdür / ħür kibi züleyhā **düzenüpdür**” (KY B36v5)

düzülüben: Düzülerek.

“yılan çıyan ƙurt ƙarınça **düzülüben** / ağız burun dil tamağdan kezer emdi” (KY B38v2)

édüp: Edip.

“keldiler selām ħıdmet eylediler / müşfikın revā **édüp** söylediler” (KY B5v4)

êrmedin: Ermeden, ulaşmadan.

“dürlü eyülük eylegil sen **êrmedin** oşanmadın” (BH 10a11)

erüben: Eriyerek.

“buz **erüben** suw oluban yere siñdi” (KY B21r8a)

erüp: Erip.

“atañ ya ‘küb ken ‘āndan körüp keldüm / anıñ hāl-i ğurbetine **erüp** keldim” (KY B45r11)

êsdükçe: Esdikçe.

“müdām yel **êsdükçe** ken ‘ān yeli / ol yığaçdan ğasret ğokusu kelür emdi” (KY B46r12)

esirgeben: Esirgeyerek.

“yalançıdur sözine inanmağıl / **esirgeben** mihr-bānlıķ eylemegil” (KY B17r11)

esirgep: Esirgeyip.

“**esirgep** bizlere ihsān kıılır / ‘ādil kişi ğarīb-nüvāz olur emdi” (KY B57r12)

eylep: Eyleyip.

“züleyhā bu aĥvālden ğaber bildi / yavlaķ ulu dernek **eylep** da ‘vetledi” (KY B42r10)

ğörince: ğörünce. *krş.* **körinçe**

“māl yığasın kim hāl bolur nice resīde bolınca yā düş **ğörince**” (FK 64a15-16)

ğüçeklep: Zorlayarak, ısrar ederek.

“**ğüçeklep** özüme sākī ne munça yutdurur ağu” (ŞH 1b)

inanuban: İnananarak.

“**inanuban** bolur mu sen sen müselmān” (KY B3v16a)

ikileyü: İkinci defa olarak.

“oğlanları **ikileyü** andlaştılar / eve yakın kelü yawlak çoğılaşdılar” (KY B12r8)

inanup: İnanıp.

“dört peygâmbere **inanup** dör<t> kitâb okımış müzdin bulğa” (BH 23a14-15)

inip: İnip.

“ya‘kûb sawçı deveden **inip** keldi” (KY B74r4a)

inüben: İnerek.

“atından **inüben** yayan oldı” (KY B73r3b)

isterken: İsterken.

“melik özi inez inez ister emdi / **isterken** anşuzdan bir ün keldi” (KY B14v6b-B14v7a)

isteyü: İsteyerek.

“kendü yalguz **isteyü** kelümedi / hocasına ahvâl a‘lem kıılır emdi” (KY B19v14); “uyuz bolsañ keffâret **isteyü** ‘atâr çapusın dokırsın” (BH 15b18-19)

işidi: İşiterek, işitip.

“kuyu içinde âdemî ünün **işidi** bardı” (BH 8b9)

işidüben: İşiterek.

“ya‘kûb anı **işidüben** öre kopdı” (KY K5v13a)

işidüp / işitüp: İşitip.

“cühüd anı **işitüp** taşdıķ tutdı” (KY B4r2a); “allâh adın **işidüp** halâvetin bilmeyen şıgır [bolur]” (BH 4b16)

işitkeç: İşitince.

“**işitkeç** feryâd kııldı ya‘kûb nebî” (KY B60r7a)

işlep: İşleyip.

“fesād **işlep** bolunup qalmayalım” (KY B36v14a)

itüp: İtip.

“kaşnı aşurğaç **itüp** yere düşürdiler” (KY B7r14b)

kaçıp: Kaçıp.

“dura dura oğlançuk yawuz oldı / **kaçıp** kelip kuyuya kirer emdi” (KY B16v2)

qaşşayu: Dağılacak hâle gelerek.

“on iki sünek cümle yoq boldaçı / ét çürüp **qaşşayu** yatur emdi” (KY B38r16)

qalınça: Kalınca.

“kirdügünnden gū<r>uñ içre senden ol arta **qalınça**” (BH 11a6)

qalup: Kalıp.

“hayrān **qalup** nedāmet olurlar emdi” (KY B48v11b); “yā baba ne kılayum senden soñra **qalup** yezīde mü bulun bolayım” (BH 77a20-21)

qaplayu: Kaplayarak.

“kaçan barsalar kölge buları **qaplayu** duta zebānīler od kıymuqı birle buları atğa” (BH 27a19-20)

qatarlaşu: *Ar. + T.* Acele ederek; sıra sıra dizilerek.

“sézündü **qatarlaşu** yügürü keldi / yūsufı kıyu içre bulamazlar emdi” (KY B15v8); “nitekim duzaqçınun duzaqına av dutılsa ol av duzaqdan boşanmasun dēyü nite qatarlar erse kıyāmette gürdan qopa<n>lar eyle **qatarlaşu** baralar” (BH 57a20-22)

qatarlayu: *Ar. + T.* Acele ederek; sıra sıra dizilerek.

“**katarlayu** sarāya yūsuf kirdi” (KY B36r7a); “şubh-ı şādık bolsa **katarlayu** döşekden dururlar arıĝ āb-dest alurlar ve cemā‘at birle namāz kıılurlar” (BH 17a15-16)

katlışu: Karışarak.

“ana ata bir kız karındaş ata bir kız karındaş yā kız yā oĝul kıızı birle **katlışu** bolsalar” (FK 63a21-22)

kavşup: Kavuşup.

“yarın kardaşlarıña **kavşup** ıdasın” (KY K5v15a)

kavşurup: Kavuşturup.

“meşālim ol sarāya kirdi ise / el **kavşurup** anda karşı durdı ise” (KY B63v5)

kavuşdurunça: Kavuşturunca.

“beni size **kavuşdurunça** ol ketürdi” (KY B62r9a)

kayĝuruban: Kaygılanarak, üzülerək.

“ol hāl keçdi yedi yıl darlık oldı / **kayĝuruban** ekin ekmeĝ deýür emdi” (KY B51v5)

keçinçe: Geçince.

“bu ay **keçinçe** şeytān bulara zafer bulmadı” (BH 38b10-11)

keçüp: Geçip.

“ol ‘avratlar dere **keçüp** oturur emdi” (KY B42r11b)

keldüğinde: Geldiğinde.

“yūsuf nebī temām ĝusl kıldüğında / arı yuwnup suwdan taşra **keldüğinde**” (KY D23v1)

keldüğünçe: Gelince.

“müdām ay yanı olduğunça / tazī kişnep leşker dërlep **keldügünçe**” (KY B53v10)

keldükçe: Geldikçe.

“āķıbet ol yūsufa ‘āşık oldı / kün **keldükçe** her dem ‘ışkı artar emdi” (KY B33r5)

kelgünçe: Gelince. *krş.* **kelinçe**

“şiddīk yūsuf cemālını körgil dëdi / yūsuf anda **kelgünçe** kütgil emdi” (KY B10r6)

kelinçe: Gelince. *krş.* **kelgünçe**

“biz **kelinçe** bayık anja kaçā ermiş” (KY B12v4a); “tā ol vaqte degin ol öldügi yılda receb ayınuñ ilk düni **kelinçe**” (BH 14a10)

kelip / kelüp: Gelip.

“kördüğünden size **kelip** haber vërsün” (KY B5v9a); “dünyādan naşibin alanlara vaqtı **kelüp** ölenlere nür uçmaķ erzānī kı” (BH 3a8-9)

kelü: Gelince, gelerek.

“eve yaķın **kelü** yawlaķ çoğılaşdılar” (KY B12r8b)

kelüben: Gelip, gelerek.

“aķlı gāh **kelüben** gāh kiter oldı” (KY K11v6b)

keseben: Keserek.

“yūsufi körmege uğradılar / kıollarını **keseben** toğradılar” (KY B42v4)

kesüp: Kesip.

“şefkat **kesüp** yüzlerin döndürdiler” (KY B10v6a)

ketürüben: Getirerek.

“varıp yetüp yūsufuñ elin aldı / **ketürüben** rāhat içre kizler emdi” (KY B15v6)

ketürüp: Getirip.

“melik bu sözü işitüp ‘acebledi / yūsufi **ketürüp** konaqladı” (KY B22v1)

keyüp: Giyip.

“bir kün tūnī keldi kapqara islü oprak don **keyüp** aydur yā şeyh mēnüm tonuma gülef suvın saçğıl” (BH 16b6-7)

kılduğında: Kıldığında.

“yūsuf nebī temām ğusl **kılduğında** / arı yuwnup suwdan taşra keldüğinde” (KY D23v1)

kılduğunça: Kılınca.

“azīz yūsuf binüp seyrān **kılduğunça** / züleyhā yolda feryād kıılır emdi” (KY B53v11)

kılınça: Kılınca.

“suçlu suçı yarlığanmas suçına tevbe **kılınça**” (BH 10b20)

kılmadın: Kılmadan.

“ilk hālde biz aña yalvarmadın ve aña tã‘at **kılmadın** ve şefã‘atçı şefã‘at kıılmadın bize qur‘ān bērdi” (BH 30b18-19)

kılu: Kılarak.

“ol bī-çäre andayuk zārılık **kılu** dura” (BH 14a9)

kıluban: Kılarak.

“balık vedāğ **kıluban** suwa düşdi / yūsuf kirü melik tapa kelür emdi” (KY D23v14)

kılup: Kılıp.

“dīne aydur esirgemeñ yetürün der / şart **kılup** ikilesi urar emdi” (KY B7v13);
“nişe cebbār kapusına kelmessin ve zārī **kılup** ğaffār eşigine başıñ urmassın”
(BH 15b19-20)

kidinçe: Gidince.

“ben size müdām hıdmet kıldaçıven / siz **kidinçe** tapuñuzda oldaçıven” (KY B57v15)

kirmeyinçe: Girmeyince.

“üzüm süçisin ičen kimse dünle uyısa érte ayık bolur dünyā sevgülügi süçisin
ičen kimse gūra **kirmeyinçe** ayılmas” (BH 84a8-10)

kirüben: Girerek.

“tolun ay mu‘ayyen kökden indi / kıoynuma **kirüben** yaķamdan çıķdı” (KY B14r7)

kirüp: Girip.

“ķanğı dōst ğürge **kirüp** anı körse / körüklü yüzden yüz döndürüp çıķar emdi”
(KY B38r12)

kişnep: Kişneyip.

“tāzī **kişnep** ol dem leşker dērlür emdi” (KY D50v5b)

kitüp: Gidip.

“du‘āsı müstecāb ķabül oldı / miñnet **kitüp** ķar yağmur solar emdi” (KY B21r6)

kiyip: Giyip.

“uçmaħdan ğulle ta‘ām alıp keldi / ğulle **kiyip** yūsuf ta‘ām yeyer emdi” (KY B11r8)

kiyürüp: Giydirip.

“ĥil‘at **kiyürüp** cümle şādī kılır emdi” (KY B50v5b)

kizlep: Gizleyip.

“kardaşların hâtırın kırımadı / rāzın **kizlep** ayruķ söz dēyümedi” (KY B5r12)

ķonaķlayu: Konaklayarak.

“ķonaķğa telim dürlü aşlar düzdi / ihvānların **ķonaķlayu** ünder emdi” (KY B62v13)

ķop: Koyup, bırakıp.

“taŗrı tã‘atın **ķop** udsuzluķ birle nefsine tãpmış vaķt boldı” (BH 15b13)

ķorķup: Korkup.

“züleyhã aydur benim derdim ayruķ / **ķorķup** rücü‘ kılmağa dermānım yok” (KY B38v9); “<ne> meñlü kim bu dün içinde taŗrıdan **ķorķup** ağlaya<n>lar” (BH 33a6)

ķovup: Kovup.

“pes züleyhã yūsufı **ķovup** yetdi / yetüben art etegin muħkem dutdı” (KY B40v15)

ķoyup: Koyup.

“hudāvende eger haťa kıldım erse / emrünj **ķoyup** saŗa ‘aşı oldum erse” (KY B20r11)

köre: Görünce, görerek.

“anı **köre** nevħaları beter oldı / cümleleri tının yurtup saçın yoldı” (KY B12r12); “müşāhedet taŗrıyı ‘azze ve celle **köre** durmaķ bolur” (BH 7a14)

→ 2.2.8. “Göre, bakarak, nazaran.”

körinçe: Görünce. *krş.* **görince**

“aramuzda üküş zamān barısa menı işbı taŗa kıvürgil anı **körinçe**” (BH 22a17-18)

körmeden: Görmeden.

“velākin k̄adir taḳdir eyle kıldı / ol şeh̄r **körmeden** reyyān öldi” (KY B77r1b-B77r2a)

körüben: Görerek.

“şem‘ün aydur yā yūsuf nige küldüñ / nete pıçaḳ **körüben** şād-kām olduñ” (KY B8r16)

körücek: Görünce, gördüğünde.

“**körücek** şabır kitti bī-ḥod oldı / müteḥayyir oluban dēyüben düşer emdi” (KY B30v3)

körünü: Görünerek.

“oluḳ sā‘at ya ‘ḳüb sawçı **körünü** keldi” (KY B39r9a)

körüp: Görüp.

“anı **körüp** yūsuf ḳah ḳah küler emdi” (KY B8r15b); “ḳaçan kim receb ayı kelse anı **körüp** mü‘minüñ köñli külse” (BH 22b10-11)

körüşüben: Görüşerek.

“ata oḡul **körüşüben** aḡlar emdi” (KY B74r4b)

köterip: Götürüp.

“pes ya ‘ḳüb yol üze turu ḳaldı / yūsufi **köterip** anlar yola kirdi” (KY B6v16)

ḳurtıluban: Kurtularak.

“kelse sevnü **ḳurtıluban** kirse mengü uçmaḡa” (BH 10a8)

küçep: Zulmedip.

“mü‘min erseñ ḳulluḳ ét nefsüñ **küçep**” (BH 14b4)

meñzedüp: Benzetip.

“körklü kelimeyi körklü ağaca **mejzedüp** körklü kelime deyü tevḥīd kelimesine aydur” (BH 5b11-12)

nevetleşü: *Ar. +T.* Nöbetleşerek.

“aydur olsun yarın beyle ilteyesiz / **nevetleşü** eginijize köteresiz” (KY B6r12)

oḥşayu: Okşayarak.

“sewünüben yūsufuñ elin aldı / **oḥşayu** kendü tapa darter emdi” (KY B36r16)

oḳıyınça: Okuyunca.

““araşāt ḥalkı bitilerin **oḳıyınça** ve ḥisābların berinçe ve ‘amelleri terāzūya dartılınça bular anda dursunlar” (BH 27b14-15)

oḳup: Okuyup.

“biti **oḳup** rızā vèrdi revā kördi / cevāb-nāme resūl irsāl kıılır emdi” (KY B28r11)

olduğında: Olduğunda.

“ḥulle kiyüp köñli şād-kām **olduğında** / yūsufdan balıq ḥācet diler emdi” (KY D23v2)

olduğunça: Olunca.

“müdām ay yañı **olduğunça** / tāzī kişnep leşker dèrlep keldüğünçe” (KY B53v10)

olinça: Olunca.

“ança yalvarup dapğıl ol çalapğa senden ol ḥoşnūz **olinça**” (BH 10b16)

oluban: Olarak.

“ḳamuğı cemi‘ **oluban** dèrneşdiler / ilāhünā meded senden dèrler emdi” (KY B10v10)

olup: Olup.

“nā-çār **olup** ‘acāyibe alur imdi” (KY B5r7b)

oalmadın: İyileşmeden.

“ankı deve kim uma çökse ol aalara sürinmese **oalmadın** uyuz alır” (BH 16a8)

oşanmadın: Usanmadan, bıkmadan.

“dürlü eyülük eylegil sen rmedin **oşanmadın**” (BH 10a11)

otururken: Otururken.

“bir kez **otururken** andağ körindi adīce saçın açdı cebrā’il körinmes boldı” (BH 146b14-15)

oynayuban: Oynayarak.

“oğlanlar anu birle **oynayuban** tenin ağırtmasunlar” (BH 70b4)

ödep: Ödeyip.

“yarın anda çalap aknı **ödep** keldi” (BH 19a12)

ögdüğünçe: Övdükçe.

“cemālni birin birin aytur idi / **ögdüğünçe** ögmegi artur imdi” (KY B36v16)

öge: Överek.

“sözledükçe yūsufı **öge** söyler / atına rızā bolmas vişāl boylar” (KY B37r15)

öğütlep: Öğütleyip.

“yehūdā hergiz dermān bolumadı / **öğütlep** anları men ‘ ılumadı” (KY B9v4)

öldükde: Öldüğünde.

“‘abdurrahman **öldükde** ‘oşmān bin ‘afāf (...) anı urağutına mīrās vèrmiş” (FK 64b24)

ölinçe: Ölünce.

“anča dur dōst apusunda kitmegil hergiz **ölinçe**” (BH 10b15)

ölmedin: Ölmeden.

“bu er daı **ölmedin** olı ölse bu olandan ataya mīrāş vėrmeyeler” (FK 64b15)

ölüp: Ölüp.

“sizler anı maşlaat körür ise / ben **ölüp** murādıız hāşıl olar ise” (KY B8v12)

öpüp: Öpüp.

“elin **öpüp** selām hıdmet ılur ėmdi” (KY B46r4b)

ötep: Ödeyip.

“altun kümüş vėrüp aşlı satun aldı / ızul altun tenle **ötep** satar ėmdi” (KY B51v9)

pişürüben: Pişirerek.

“pes züleyhā arpa ötmekni **pişürüben** / ya‘üb nebī yemege ana hoş körüben” (KY K70v12)

saçılı: Saçılarak.

“a‘zāsından yazuları **saçılı** ıar / rahīm aa rahmet rüzī ıldı ėmdi” (KY B78v9)

saçuldurup: Aıp, paralayıp, yırtıp.

“zihī ‘aceb şavı barı atı yürek / kölekni **saçuldurup** soyarlar ėmdi” (KY B10v4)

salayu: Saklayarak.

“olarımız alalı vardu idi / yūsuf metā‘ **salayu** alur ėmdi” (KY B12v3)

salınuban: Salınarak.

“bu olannu köli ayda özi durmaz / boynuna **salınuban** yalvarur ėmdi” (KY B6r7)

sanıp: Sanıp.

“anı körüp cümlesiniñ ‘aqlı şışdı / turunç **sanıp** barmaqların keser emdi” (KY B42v3)

sarıp: Sarıp.

“men aña kefen **sarıp** gür kılsam men / üstüne münakkaşlar kılsam men” (KY B12v8)

sataşıp: Rastlayıp, karşılaşıp.

“her kime **sataşıp** kördiler erse / ağırlap muhterem dutarlar emdi” (KY B59v8)

satuban: Satarak.

“**satuban** az bahāya alduqların / üç ‘aybı vardur degenin yazmış emdi” (KY B62v11)

satup: Satıp.

“anı **satup** üküş ni‘met buldaçı sen” (KY B14r15b)

sayrayu: Ses çıkararak, gürültüyle.

“anlar yūsufi **sayrayu** keltürdiler” (KY K9v3a)

sekidü: Sektirerek.

“vāy **sekidü** su‘āl sormağa vāy ol harām ve helāl kazandıgumuz assı kılmadı” (BH 14a8-9)

serip: Serip.

“andan yumşak döşeğe kirse el **serip** ayak uzadup yatsa kirāmen kātibeyni iki ferişte anuñ yanında dursa” (BH 41b7-8)

sevnü: Sevinerek.

“kelse **sevnü** kırtuluban kirse mengü uçmağa” (BH 10a8)

sewünüben: Sevinerek.

“**sewünüben** yūsufu kuçaqladı / ƙardaşları cefāsındın saƙlar emdi” (KY B9r1)

sewünüp: Sevinip.

“melik duğar **sewünüp** ƙarşu vardı” (KY B15v5b)

sewünüşüp: Birlikte sevinip.

“cümleleri **sewünüşüp** alıp vardı / dīne miskīn ağlayu yügürür emdi” (KY B7r1)

sıgınap: Sıgınıp.

“sağa **sıgınap** duru ƙolduğ” (BH 27b13)

sıp: Kırıp, bozup.

“seni oda ƙaçan köyündüre andın **sıp** va ‘de ƙaçan döndüre” (BH 30b17)

soruban: Sorarak.

“pes züleyhā hıdmetine hāzır keldi / ya ‘ƙüb sawçı **soruban** aħvāl bildi” (KY B74r11)

soyup: Soyup.

“niğāb **soyup** yüzün açuğ ƙıldıysa / sarāydan nūrı balƙup ƙıƙar emdi” (KY B24v9)

sözledükçe: Söyledikçe.

“**sözledükçe** yūsufuñ fehmi artar / sözi şīrīn ‘ağlı temām lafzı artar” (KY B21v1)

sözlep: Söyleyip.

“şanem **sözlep** mundağ haber vèrdiyse / bu aħvāli yūsufa sorar emdi” (KY B33v5)

sunup: Sunup.

“ikin ikin ƙardaşları elin şundı / **sunup** ta ‘ām yemekge niyyet ƙıldı” (KY B65v5)

sürüp: Sürüp.

“deriçeden baqup yūsuf anı kördi / deve **sürüp** ta‘cīl birle keçer emdi” (KY B45r8)

süzüldükçe: Süzüldükçe.

“tāc oynatur qaşın kërür közin süzer / **süzüldükçe** nefesinden ‘anber tüter” (KY B36r11)

şeşiben: Çözerek.

“ikileyin yūsuf konaqladı / altun kuşaq **şeşiben** bağışladı” (KY D21v15)

şeşüp: Çözüp.

“anı işitdi yūsuf nebī özi köydi / cümlesiniñ elin **şeşüp** koyar emdi” (KY B71v8)

tartuban: Çekerek.

“ibni yemenni ben aldan çıkaralım / sizler kılıç **tartuban** turuñ emdi” (KY B67r4)

tartup: Çekip.

“munı işidüp şem’ün dağı beter oldı / pıçaq **tartup** yūsufa hāzır keldi” (KY B8r14)

tegmezdin: Değmeden.

“kuş bigin tüşti şoluq sā‘at / yūsufa suw **tegmezdin** tutar emdi” (KY B10v14)

tégürüp: Değdirip, ulaştırıp, yetiştirip.

“cebrā’īl vëribidi indi kökden / selām **tégürüp** yūsufu sorar emdi” (KY B44v7)

tép: Söyleyip, diyip. *krş.* **dép**

“köñlegünde hīç yırtılmış yer körmedi / ne mihr-bān kırt yemiş **tép** ağlar emdi” (KY B12v15)

terkleyü: *Ar.+T.* Terk ederek.

“ol kılıç bir çamaz at biner idi / **terkleyü** kamulardan ol kılıçdı” (KY B20r1)

téyü: Diyerek. *krş.* **déyü**

“yā yūsufum dön **téyü** çok yalvardı / kardaşları kayra dönüp buşar émdi” (KY B7r5)

tülep: Dileyip. *krş.* **dilep**

“rāvil **tülep** yehūdādan alumadı / ibni yemen koluna kirür émdi” (KY B62r14)

toğarken: Doğarken.

“tolun ay **toğarken** on bir yulduz / düşim içre secde kıldı başa düpdüz” (KY B3v3)

toolduru: Doldurarak.

“bağdād içinde bir zāhid bar erdi bayram küni koynına **toolduru** koz koyar erdi” (BH 60b23)

toyunça: Doyunca.

“ol körüklü yüzün **toyunça** köreyin / bunu aydup ağlap ağlap düşer émdi” (KY K5v16)

turğuzup: Durdurup, kaldırıp, yükseltip.

“**turğuzup** türlü ta‘ām yedürür idi / ol rāhatdan bu miñnete düşdim émdi” (KY B18r14)

turup: Durup.

“kulağına ağlamak üni keldi / öre **turup** ta‘accül birle karşı varur émdi” (KY B12r11)

tutuban: Tutarak.

“arslanlardan **tutuban** sordım émdi” (KY B65r4b)

tutup: Tutup.

“sewünüben yūsufuñ elin aldı / elin **tutup** put-hāneye kirer emdi” (KY B33r13)

uğunuban: Ağlayarak, kendinden geçerek.

“kardaşlarını yūsuf kördiye / **uğunuban** tahtdan yere düşer emdi” (KY B56v9)

uğunup: Ağlayıp, kendinden geçip.

“bu sözi işitüp züleyhānıñ ‘aklı şışdı / feryād kıluñ **uğunup** yere düşdi” (KY B28v10)

ulaşu: Ulaşarak.

“üçi **ulaşu** durur ol zu’l-ka‘de ve zu’l-ħicce ve muħarrem durur” (BH 19b16-17)

ulaşup: Ulaşıp.

“‘aţf demek yama bolur nitekim ÷on yamasalar yama biri biri birle **ulaşup** bir bolur” (BH 110a3-4)

urduruban: Vurdurarak, çaldırarak.

“burġu ÷abul naqqāre **urduruban** / tazı aţlar körüklü ünin kişner emdi” (KY B74r2)

uruban: Vurarak.

“şem ‘ūna sıġunur ise karşı kıpar / rāvil dutup **uruban** saçın çeker” (KY B7v10)

urup: Kurup.

“züleyhā mışır şehrine keldi kirdi / sārāy içre taht **urup** oturur emdi” (KY B28v1)

uşanmadan: Usanmadan, bıkmadan.

“kışşalardan ĥikmetlerden körklüregi / **uşanmadan** diñlemeġa datluraķı” (KY B3r15)

uşatup: Parçalayıp.

“şanemi soydı **uşatup** pāre kıldı / ĥaķır kıluñ bāzārda satar emdi” (KY B54r9)

utanuban: Utanarak.

“edeb birle selām vèrdi hıdmet kıldı / **utanuban** yeñin yüzine dutar èmdi” (KY B49v1)

uyanınca: Uyanınca.

“kaçan kim uyanırsa namāza **uyanınca** (...) uykusından” (FK 71b9-10)

uyanu: Uyanarak.

“züleyhā bu kavle rāzī oldı / uykusından **uyanu** duru keldi” (KY B27r10)

uyanuban: Uyanarak.

“körüben yūsufa āşıq oldı / ağlayu **uyanuban** kelür èmdi” (KY B26v11)

uyıp: Uyuyup.

“yine düni kündüz üzre ketürür ve kün nürin cihāndan kötürür qarañulıq birle ‘aşiler ‘aybın örtmek için ve azmışlar **uyıp** dinlenmek için” (BH 63a24-25)

uyup: Uyup, riayet edip.

“müfsidden kırtulmağa meded èrdi / haqğa **uyup** bāıl işden döner èmdi” (KY B39r16)

uzadup: Uzatıp.

“andan yumşaq döşege kirse el serip ayak **uzadup** yatsa kirāmen kātibeñni iki ferişte anuñ yanında dursa” (BH 41b7-8)

uzanıban: Uzanarak.

“selāmet şād-mān yūsuf keçdi / züleyhā **uzanıban** kıvar èmdi” (KY B40v14)

uzanup: Uzanıp.

“recīm şeytān durmağa **uzanupdur** / keydlerden sakla beni dèyür èmdi” (KY B36v6)

üleşdürü: Üleştirerek, pay ederek.

“ša‘bān taķı keĉer ĥarāmġa toymaduġ mu / oruĉ ayı kelür uş rahmetin **üleşdürü**”
(BH 35b7-8)

ündeşüp: Çaġrışıp, karşılıklı davet edip.

“ĥasan ve ĥüsyn **ündeşüp** bayaķı āyeti oķıdılar” (BH 97b3-4)

üzlüp: Üzülüp, bölünüp, parĉalanıp.

“ķoruķ kibi uzun saĉlar **üzlüp** düşer / düyme dēk bolup şüret yatur ėmdi” (KY
B38r14)

üzülüben: Üzülerek, bölünerek, parĉalanarak.

“gür içinde telim körüklü yüz büzülüben / yeti endām bendeleri **üzülüben**” (KY
B38v1)

varıp: Varıp, gidip. *krş.* **barup**

“ķovuĉulardan beklesün ĥālıķ sizi / **varıp** ķardaşlarına aytur ėmdi” (KY B4v11)

varuban: Vararak.

“yehūdā ol yazıya her kün ĉıķar / ol ķuyuya **varuban** her kün baķar” (KY
B13v16)

vèrmeginĉe: Vermeyince.

“ĥiĉ yūsuf cemālını körmeye siz / birer dīnār **vèrmeginĉe** sizler ėmdi” (KY
B24v13)

vèrüp: Verip.

“uçmaĥ **vèrüp** tamu odın satuġ almaġ / tamuġ içre bāķī ķalmaġ sizler ėmdi”
(KY B9r9)

yalanuban: Yalanarak.

“faşīĥ dilin ya‘ķūba söz sözledi / **yalanuban** tevāzu‘lık ķılur ėmdi” (KY
B13r15)

yalnu: Yalvararak.

“hūr u ğilmān qarşu kelse sevinü <hem> **yalnu**” (BH 10a9)

yalvarmadın: Yalvarmadan.

“ilk hālde biz aña **yalvarmadın** ve aña tã‘at kılmadın ve şefã‘atçı şefã‘at kılmadın bize kur‘ân bêrdi” (BH 30b18-19)

yalvarup: Yalvarıp.

“ança **yalvarup** dapğıl ol çalapğa senden ol hoşnūz olınça” (BH 10b16)

yañılmadın: Yanılmadan.

“yazın küzin yay <u> kış **yañılmadın** yazmadın” (BH 32b12)

yanup: Dönüp.

“atañıza selām kılıñlar taħkīk / ta‘accül birle kirü **yanup** keliñ êmdi” (KY B59v4)

yarlığanmadın: Affedilmaden, bağışlanmadan.

“ya‘nī oruç dutup tã‘atın kılmasa ma‘şiyet uyuzı oñalmadın yazuğı **yarlığanmadın** qalur” (BH 16a13-14)

yarlığap: Affedip, bağışlayıp.

“ança yalvar ol çalapğa **yarlığap** rahmet kılınça” (BH 11a14)

yarulaşu: Yarıya bölerek.

“eger iki oğul qalsa māl bularıñ **yarulaşu** eger üç oğul qalsa mālın üç ülü kılalar” (FK 60a23-25)

yatıp / yatup: Yatıp.

“züleyhā bir kün **yatup** uyur idi / yūsufuñ şüretin düşünde kördi” (KY B26v10);
“yalvaç aydur örü durup abdest sınmas (...) yanın **yatıp** uyısa abdest sınır” (FK 71b25-26)

yavşınup: Asılıp, tutunup.

“bildi kim **yavşınup** üzülesi degül” (BH 9a3)

yazıp / yazup: Yazıp.

“biti **yazıp** mısıra kişi ıdavèrdi” (KY B27v16b); “biti yazılmağ düni durur anuğ içün kim melik ta‘ālā bu dün dürlü dürlü biti **yazup** ferişte eline bërür bëribir” (BH 29a18-19)

yazmadın: Hata yapmadan, yanılmadan.

“yazın küzin yay <u> kış yañılmadın **yazmadın**” (BH 32b12)

yetdükçe: Yetdikçe.

“yūsuf sawçı kışsasın kılduğ ‘ayān / ‘arab ‘acem dil **yetdükçe** kılduğ beyān” (KY B78v6)

yeti: Yeterince.

“şüretüñ ‘aceb turfe luţfuñ **yeti** / hañçer kibi cānumdan keçer emdi” (KY B37v4)

yetkeninçe: Yeterince.

“tācir aydur bu satuya rāzī oldum / **yetkeninçe** mālını bahā aldım” (KY B31r2)

yèttüginçe: Yettiğince.

“ol dergāhdan ayruğ yer kıanda bolsañ bël bağlayup mev‘ize kabül kılup kücün **yèttüginçe** buyruğdan çıkmagil” (BH 16a15-17)

yetüben: Yetişerek.

“dīne miskīn dönmedi yügürüp yetti / **yetüben** yūsufuñ elin tuttu” (KY B7r4)

yetüp: Yetip, yetişip.

“varıp **yetüp** yūsufuñ elin aldı / ketürüben rāhat içre kızler emdi” (KY B15v6)

yeyüp: Yiyip.

“ya ‘kūb aydur eyle olur ise / yūsufum kırt **yeyüp** helāk kıılır ise” (KY B12v6)

yıgılıp: Yıgılıp, toplanıp.

“aydur hātun ne ma‘nīden ‘aklıñ şışdı / kamuları **yıgılıp** sorarlar ěmdi” (KY B30r3)

yıgılap: Ağlayıp.

“ol hātun oğul kıızdan üzmişdi / haqğa **yıgılap** tazarru‘ kıılır ěmdi” (KY B55r11)

yıgılaşu: Ağlaşarak.

“on qarındaş **yıgılaşu** oturdılar” (KY B5r4b)

yıgılayu: Ağlayarak.

“anı işidüp ya‘kūb nebīvarsun dēdi / köñli zārı **yıgılayu** öre durdı” (KY B6v6)

yırtılıp / yırtılıp: Yırtılıp.

“art etegi **yırtılıp** yūsuf kitti / katarlaşu taş kapuya çıkarlar ěmdi” (KY B40v16);

“tā‘at toñı birle ‘aybuñ örtmiş bolğıl kim perdeñ **yırtılıp** rüsvāy bolmağıl” (BH 18b17-18)

yırttuğında: Yırttuğında.

“sen kaçıp art etegin **yırttuğından** / ol aħvāli yā yūsuf sen añla ěmdi” (KY B53r2)

yırtubanı: Yırtarak.

“yēñ yaqanı **yırtubanı** nevha kıılıp ağlasa” (BH 156b10)

yigrenüp: İğrenip.

“eger zālimleri soña qosayıdum yazuqından **yigrenüp** soña qodı dēyeler erdi” (BH 18a7-8)

yörendürü: Dolandırarak, sardırarak.

“mevlā mü’ mine **yörendürü** sedd bağladı kendü dergāhı içinde saklamak için”
(BH 10b10-11)

yumayınca: Yıkamayınca.

“tahāret kılamak sünneti ol durur elin **yumayınca** bardağa yuķamaya” (FK 71b9)

yuminça: Yumunca.

“bolursa yazuĝuñ hem yer kıminça / baĝıslaya çalap anı közüñ açup **yuminça**”
(BH 14b20)

yumup: Yumup.

“kelse kıomas ol seni bir köz **yumup** açmaĝa” (BH 9b21)

yup: Yıkayıp.

“buyurdu yudurdu kefen sardı / kendü elin **yup** defn kıılır emdi” (KY B75r13)

yurtup: Yırtıp.

“anı köre nevhaları beter oldu / cümleleri tonın **yurtup** saçın yoldı” (KY B12r12)

yuwnup: Yunup, yıkanıp.

“yūsuf nebī temām ĝusl kılduĝında / arı **yuwnup** suwdan taşra keldüĝinde” (KY D23v1)

yüĝürü: Koşarak.

“sezündü kıatarlaşu **yüĝürü** keldi / yūsufi kıuyu içre bulamazlar emdi” (KY B15v8)

yüĝürüp: Koşup.

“dīne miskīn dönmedi **yüĝürüp** yetti / yetüben yūsufuñ elin tuttu” (KY B7r4)

yülinçe: Kazıyınca.

“közlerüñden döklinüp yaş yazuķuñı düp **yülinçe**” (BH 10b18)

2.3. Konularına Göre Fiiller

Bu başlık altında, incelenen metinlerde geçen fiiller aşağıdaki konulara ve edimsel anlamlarına (kılış, oluş-durum) göre sınıflandırılarak tetkik edilmiştir.

2.3.1. Temel Fiiller

Türkçede en çok kullanılan fiiller, metinlerde saptanarak Temel Fiiller başlığı altında örneklendirilmiştir.

2.3.1.1. Kılış Fiilleri

aç-: Açmak.

“men ācize tevfiķ apusın **açu** vėrgil” (KY B3r6a); “aķ sūbhānehu ve ta‘ālā bu dūn iinde ūç yūz apu **açar** rahmet apularından” (BH 28b20-21)

aıt-: Akıtmak.

“yūsuf aydur aqlamađıl yėgil auŋ / dėyūp **aıtmađıl** kūzden yauŋ” (KY B65v7); “nedāmet yaın kūzlerūnden **aıdur** men” (BH 15b8)

al-: Almak.

“ālı keldi kūŋlegi eline **aldı** / ūpe ua yıđlayu nazar ıldı” (KY B12v14); “cānın melekū’l-mevt alur mālını mīrās-vāre **alur**” (BH 30a16); “bular gendū aqların **ala** ve aradan savulalar” (FK 63a10-11)

→ 2.3.34.1. “Satın almak.” // 2.4.1. “Almak, durum bidiren birleşik fiiller yapar.”

ara-: Aramak.

“az dīgarī napursīd men sūyledūm **arar** men” (M VI-10b); “anlar aydur yā baba oķ **araduķ**” (KY B12v10a); “ey ‘āil bolma ğāfil kendū nefsūŋ **arađıl**” (BH 82a13-14)

arıt-: Arıtmak.

“dilūŋni ğıybetden **arıtđıl** kūŋlūŋni asedden saqlađıl” (BH 16b13)

at-: Atmak.

“munuñ ulu dedesi ibrahîm halîl / oda **attı** anı ol nemrûd-câhil” (KY B9r12);
“(…) sovuqluğı od ıssılığın yığmas (...) **atar** ‘aşilerni (...) od kıymuğları birle”
(BH 27a14-15)

bas-: Basmak, bastırmak, yok etmek.

“oruç birle nefsumüzni **basar** erdük” (BH 27b9)

→ 2.4.1. “Basmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

bêr-: Vermek, teslim etmek. *krş.* **vêr-**

“yiñên gelgey ayağçılar maña sağraknı tîz **bêrgêy**” (ŞH 2a); “rûzî **bêrür** meyl-i
töhmet yok” (BH 3a17); “iki ülü iki kıza **bêreler** bir ülü ‘aşabaya vèreler” (FK
60b2)

→ 2.4.1. “Vermek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.” // 2.4.2. “Vermek, tezlük
bildiren birleşik fiiller yapar.”

bêribi-: Göndermek. *krş.* **vêribi-**

“tañrı ‘azze ve celle bu tevîd ipini sevdük kulına **bêribidi**” (BH 8b2)

bırağ-: Bırakmak, atmak.

“hîç yok êrse bir kuyuya **bırağun** dèr / ya öle ya yırağğa düşe êmdi” (KY
B9v7); “bu ma’nîden ötrü kaçan kim taşu şuva **bırağasañ** şu taşu aşaka alur” (BH
81a20-21)

boz-: Bozmak.

“şeytân kaçd kılr kim ol seddi **boza** mü’mini hağ dergâhından çıkara” (BH
10b11-12)

bul-: Bulmak.

“yol **bulamazsañ** dağ dağ gezgil” (M III-1b); “âkıbet ne **bulasın** bilü vèrgil”
(KY B3v5b); “tâ işidenler aşşı **bulsun** köñülleri dîne issi bolsun” (BH 3a14-15);
“andan bağalar mîrâş bu kitâba yolın **bulalar**” (FK 60a11-12)

çek-: Çekmek.

“şem ‘ūna sığunur ise qarşu kıpar / rāvil dutup uruban saçın **çeker**” (KY B7v10);

“cān laṭīf durur diler kim yoķaru çıķa ten ağırlığı kıomas aşıķa **çeker**” (BH 116b1-2)

çıkār-: Çıkarmak.

“cebrā’īl ol taşnı tīz **çıkardı**” (KY B11r3b); “kıaçan dōstı ipi darttı anı **çıkardı**” (BH 8b13)

daķ-: Takmak, bağlamak.

“yūsufuñ beline yip **daķdılar** / kendülerin mihrine od yaķdılar” (KY B10r11)

dart-: Çekmek. *krş.* **tart-**

“sewünüben yūsufuñ elin aldı / oħşayu kendü tapa **dartar** emdi” (KY B63r16);

“kıaçan dōstı ipi **darttı** anı çıkardı” (BH 8b13)

→ 2.4.1. “Çekmek, kıılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

değşür-: Değıştirmek.

“faħr-ı ‘ālem dūnyā **değşürdi** ol ānda / bellü bilgil kimse kıalmayası bunda” (BH 152a3)

dik-: Bir cismi dik olarak durdurmak.

“dürlü dürlü direkler anda **diksün** / bir neçe direkler ‘aķıķ olsun” (KY B35r5);

“sen degme bir kökde bir ‘ālem **dikgil**” (BH 42a17-18)

→ 2.3.35.1. “Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek.”

dök-: Dökmek.

“azukın ite vērüp yedürdiler / bardağından suwın dağı **dökerler** emdi” (KY B7r15);

“çalap aydur celle celāluhu men kökden şu yere **döker** men” (BH 15b6);

“[...] işi üzre oturdı su **dökdi** başa dört bāreden bir bāre mesh kııldı” (FK 71b7)

dut-: Tutmak, yakalamak, bulundurmak. *krş.* **tut-**

“samūrlu bōrki bařında **dutardı** bir gōzel kırgu” (řH 6b); “çopanı berk **dut** kırtlar öküřdür” (M V-2a); “tağdan awlap bir günāhsız kırt **duttular**” (KY B13r8b); “kōnlūnde maħabbet **duťıl**” (BH 4b13-14)

→ 2.3.20.2. “Mensup olmak.” // 2.3.34.2. “Değeri olmak.” // 2.4.1. “Tutmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

dūket-: Tüketmek, bitirmek.

“anam daķı er erlendi atamdan degen mālı **dūketti**” (BH 60a18)

dūřūr-: İndirmek.

“yūklerni cūmlesin **dūřūrdiler** / ibni yemen yūkünde řā‘ bulur ėmdi” (KY B66r6)

→ 2.3.19.1. “Dūřūrmeķ.” // 2.4.1. “Dūřūrmeķ, indirmek; kılıř bildiren birleřik fiiller yapar.”

dūz-: Dizmek, sıralamak.

“bu taķdīr idi barmaķlıđı / zindānğaça melik leřker **dūzer** ėmdi” (KY B50v3)

→ 2.3.8.1. “Dizmek, yazmak.”

eş-: Eşmek.

“gūr içinde kōrūklū yūzler kōrki řeřer / yılan çıyan kırt kımuruřka anı **eřer**” (KY B38r13)

ėt-: Etmek, yapmak.

“el birle edūke meř tarttı yine gōrdūķ kıamu bařa meř tarttı bu ikiden biri **ėtse** revādur” (FK 71b7-8)

→ 2.4.1. “Etmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

eyle-: Etmek, yapmak

“bu tedbīri bunlar beyle **eylediler** / ‘arabça yūsufa sōzlediler” (KY B15v15); “ve ne eygūlūķ kim kıılır kıul ramaźān ayında **eyle** birin biņe yazar” (BH 21a7-8)

→ 2.4.1. “Eylemek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

geç-: Geçmek, aşmak.

“bir tirde bolur ve iki tire ve üç tire bölür ve dört tire bölür ve beş tire bölür
andan artuq **geçmez**” (FK 63a16-17)

getür-: Getirmek. *krş.* **keltür-** / **ketür-**

“faḫīhler ve imāmlar ḫatına gidümesler ve faḫīhleri daḫi gendü ḫatına
getürümesler” (FK 60a10-11)

→ 2.4.1. “Getirmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

ıd-: Göndermek. *krş.* **ıy-**

“sevmegiñniñ sözi birle yörümez sen / ulularım birle meni **ıdgil** emdi” (KY
K5v12)

ıy-: Göndermek. *krş.* **ıd-**

“yūsuf aydur emdi tedbīr eyle ḫılam / köñleki atamıza vèrip **ıyam**” (KY B72r5)

ilet-: İletmek, ulaştırmak.

“atamıza yalan dağı kim olmas miz / seni ḫayra kirü **iletümes** miz” (KY B18v9)

ilt-: Götürmek, yerine ulaştırmak.

“aydur olsun yarın beyle **ilteyesiz** / nevbetleşü egininize köteresiz” (KY B6r12);

“yā ferıştelerüm menüm bu üyründü ḫullarumnı ‘arş kölgesine **iltüñ**” (BH
27b13-14)

indür-: İndirmek.

“beline bir yip dağıp köndürdiler / yūsufi ol ḫuyuya **indürdiler**” (KY B10v5);

“üç yılda **indürdi** aña ḫur’ānı” (BH 4a8)

ḫaldur-: Kaldırmak.

“munı kördi yūsufuñ mihri keldi / yūsuf nebī el **qaldurdi** du‘ā kıldı” (KY B21r5b); “ey düşmişleri qalduran ey yazuqluyı rahmet deñizine dalduran düşmişleri sen **qaldurğıl**” (BH 11a15-16)

qapla-: Kaplamak.

“ol yahtuluqı çerisi şafın bağlar kök etegin çevüre **qaplar**” (BH 18b1-2)

qat-: Katmak, karıştırmak.

“tañrı ‘azza ve celle bu ay içinde tã‘at kılanlaruñ ve oruç dutanlaruñ tã‘atı ve oruçı şevābına daqı artuq şevāb **qatar**” (BH 15a20-21); “bularıñ başları sağışları birle **qatmış** gerek” (FK 62b3-4)

qaz-: Kazmak.

“ferişteler kelür bir gür **qazurlar** emdi” (KY B75v8b); “ol ağacuñ qabın soysalar erdi ve dibin **qazsalar** erdi” (BH 64b1)

keç-: Geçmek.

“mundan şonra hikmet tapa **keçiserven** / gül ü reyhān dürr ü mercān saçıservern” (KY B3r13); “çıqmağa dermān bulumadılar taqı biregü ol quyu qatında **keçer** erdi” (BH 8b9)

keçür-: Geçirmek, geçme işini yaptırmak, geçmesini sağlamak.

“suç kılırısāñ **keçürür** hālīm durur” (BH 3b2-3)

→ 2.3.17.1. “Geçirmek, bir süre yaşamak, oturmak, kalmak.”

keltür- / ketür-: Getirmek. *krş.* **getür-**

“rāvil saçın çekiben yere sērer / **keltürüñ** yūsufi öldürüñ dēr” (KY B7v12); “mekān yarattı mekānda durmadı zamān **ketürdi** zamān anı körmedi” (BH 2a11-12)

→ 2.4.1. “Getirmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

kemiş-: Atmak, bırakmak.

“ol şeytānı anadı birle vurur āf ağından aur<ur> **kemiur**” (BH 23a4-5)

ker- / kr-: Germek.

“tāc oynatur aın **krur** kzin szer” (KY B36r11a); “**kerseler** ine rātnı u davu sen umağa” (BH 10a4)

kes-: Kesmek.

“anı krur cmlerinin ‘alı idi / turun sanıp barmaların **keser** emdi” (KY B42v3); “eyla erke ol dstluı **kesmes**” (BH 8a14)

ıl-: Etmek, yapmak.

“anlar aydur hergiz eyle **ılmayavuz** / bu satuya hergiz rāz olmayavuz” (KY B16v13); “aydur bunu **ılı** velkin gāfil bolma osa dutma” (BH 12a4-5); “eger iki birlesi yoldan **ılur** erse grevz anı yoldan anura bavul ılur erse yol hkmin ılalar” (FK 64a1-2)

→ 2.3.23.1. “Ayırmak, blmek.” // 2.4.1. “ılmak, ılı bildiren birleiik fiiller yapar.”

ıs-: Kısımak, sıkıtırmak.

“pes gr anı **ısa** (...) bu eyegleri ol yaa ve ol eyegleri bu yaa (...) ıgıra gr iinde” (BH 14a5-6)

kider-: Gidermek, ıkarmak.

“hātırından ol sizi hi **kidermez**” (KY B28r5a); “ol udsuz yznu yuyasın bola kim irkilmi yazuu **kideresin**” (BH 15b15)

o-: Koymak, bırakmak. *kr.* **oy-**

“ysufa destr vrmez **omaz** emdi” (KY B5v11b); “kelse **omas** ol seni bir kz yumup amağa” (BH 9b21)

ondur-: Kondurmak.

“ol yıgaçlar üstüne kuş **ḳondursun** / ol kuşlar tegmesi bir dürlü olsun” (KY B35r11)

ḳoy-: Koymak, bırakmak. *krş.* **ḳo-**

“işhāk sawçı donbalni hem kıyürdi / bardağına suwun dağı **ḳoyar** emdi” (KY B6v11)

ḳöndür-: Göndermek.

“**ḳöndürdi** yūsufi öpe ḳuça / ısmarladı her birine uçdan uça” (KY B6v12)

ḳöter- / ḳötür-: Götürmek, kaldırmak.

“aydur olsun yarın beyle ilteyesiz / nevbetleşü egininize **ḳöteresiz**” (KY B6r12);
“ve ol ay kim sinjek ve üyez kögeven üredi deve üyezlenmekden ḳuyruğın **ḳötürdi** ol aya şevvāl dediler” (BH 34a13-14)

ḳöyündür-: Yanmak, yandırmak.

“her kim lā ilāhe illa’llāh muḫammedun resülü’llāh dēr erse men anı ḫamu odına **ḳöyündürmeyem**” (BH 30b13-14)

ört- / örüt-: Örtmek.

“ḫonla ol şanemi örte ḳoydı / aydur ma’būdım **örütüm** emdi” (KY B39v4);
“settār durur ‘aybları **örter**” (BH 3b1)

öt-: Geçmek.

“aḳrın eşgil yā şabāḫ ne **öter** sen” (KY B72v11a); “ol oğlanlığın **ötti** yigitligün hem kitti / keldi ḳocalıḳ ilki vaḳtıdur emdi sınığıl” (BH 33a16)

saç-: Saçmak, dağıtmak.

“ḫātırımdan sehv ü melāl **saçu** vèrgil / ḫātırıma raḫmet şenā saçu vèrgil” (KY B3r5); “ḫikāyet ḳılurlar kim bir er bar erdi rāygān gülef suvın **saçar** erdi” (BH 16b5-6)

sal-: Salmak, göndermek, bırakmak.

“meşālime melik reyyān kişi **saldı** / yūsuf sawçı tābūtın vërsün dëdi” (KY B77v3)

sar-: Sarmak.

“buyurdu yudurdu kefen **sardı** / kendü elin yup defn kıılır ëmdi” (KY B75r13)

seç-: Seçmek.

“bu bir ayı ol aydan **seçdi** şa‘bān ayına ulaşdurdı” (BH 19b21-22)

sër-: Sermek, düşürmek.

“rāvil saçın çekiben yere **sërer** / keltürün yūsufi öldürün dër” (KY B7v12)

sı-: Kırmak.

“yūsufum netek sözüñ **siyayın** dëdi” (KY K5v14a); “çanaķı **sır** şuvın döker ve uçma<ķ> şarābın mü’ mine karşı dutar” (BH 23a5)

şıķ-: Sıkmak.

“sākī aydur ben düşi eyle kördim / üç salkım şāf üzüm **şıķar** idüm” (KY B44r4)

soķ-: Sokmak.

“resül aydur abdest kıılır erken saķal arasına barmak **soķmasa** kıyāmet gün od **soķsalar** (...)” (FK 71b17-18)

soldur-: Soldurmak.

“tolun ay tēk nūrlu yüzim **soldurur** siz” (KY B8r6b)

soy- / şoy-: Soymak.

“deveye bindi yüzinden niķāb **soydi**” (KY B71v3b); “ol ağacuñ kıabın **şoysalar** erdi ve dibin kıazsalar erdi” (BH 64b1)

sök-: Sökmek.

“muħammed muştafā diledi ol seddi **söke** ebü tālibe ĩmān ketürde” (BH 10b7-8)

söyündür-: Söndürmek.

“huzāvendā bularuñ köñli şem‘in **söyündürmegil**” (BH 3a10-11)

sun-: Sunmak, uzatmak.

“züleyhā söyledi tahtında indi / yūsufuñ boynuñ aşru elin **sundu**” (KY B39v1)

sül-: Silmek.

“ağlar érsem közüm yaşın kim **süldeçi**” (KY B18r9b)

sürt-: Sürtmek.

“hayrān kılup tağdan uş dutdılar / kendüleri ağzıma kan **sürtdiler**” (KY B13v10)

şeş-: Çözmek.

“bağ buğağın **şeşmegil** ayağından / mısırga buğawlı varsun emdi” (KY B17r10);

“oluğ sâ‘at ismā‘ilün elin kirü **şeşdi**” (BH 71b17)

şeşdür-: Çözdürmek.

“bağ buğağın **şeşdürdi** el köndürdi / harīr zībā döşekler döşendürdi” (KY B43v6)

tart- / ʔart-: Çekmek. *krş.* **dart-**

“ikilesi **tartılar** beşir büşrā / ‘azīz yūsuf ol dem çıkdı taşra” (KY B15r15);

“bularuñ binüsin ilerü **ʔartı** verüñ” (BH 68a6)

→ 2.4.1. “Çekmek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

tégür-: Değdirmek, ulaştırmak, yetiştirmek.

“anlar yūsufi sayrayu keltürdiler / ‘ād kıyusınıñ başığa **tégürdiler**” (KY K9v3)

ʔoğra-: Doğramak, kesmek.

“yūsufi körmege uğradılar / kollarını keseben **ʔoğradılar**” (KY B42v4)

toldur-: Doldurmak.

“ikilesi kovaların indürdiler / doluğlayı kovaların **toldurdılar**” (KY B15r7)

tut-: Tutmak, yakalamak, bulundurmak. *krş.* **dut-**

“andın şonra şiddīk-ı şāhib-gār / gār içre muştafī **tutdı** anı yār” (KY B1v7)

→ 2.4.1. “Tutmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

uzat-: Uzatmak.

“başına mükellel tāk **uzatgıl** / ol taht üzre münevver sen olgıl emdi” (KY B35v4); “ve ol ay içinde <kim> bāğlar çubuğı **uzatdı** ve büstānlar urğan dardı ve ağaçlar budağlandı” (BH 34a9-10)

üz-: Koparmak, kırmak, kesmek.

“ol hātun oğul kızdān **üzmişdi** / hağğa yığlap tazarru‘ kılur emdi” (KY B55r11)

vèr-: Vermek, teslim etmek. *krş.* **ber-**

“kimseye **vèrme** hişmüne **vèrgil**” (M III-3b); “devletin mülketin ben arturam / tāk taht memleket **vèrem** emdi” (KY B11v8); “tevfīk güci **vère** bunı dūkel oqımağa” (FK 60a22)

→ 2.3.15.1. “Kız vermek” // 2.4.1. “Vermek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.” // 2.4.2. “Vermek, tezlik bildiren birleşik fiiller yapar.”

vèribi-: Göndermek. *krş.* **bèribi-**

“hālīk aña cebrā’īli **vèribidi** / yā yūsuf şükr ü sipās kılğıl dèdi” (KY B51v14)

yağ-: Yakmak.

“yūsufuñ beline yip dağdılar / kendülerin mihrine od **yağdılar**” (KY B10r11); “maşrıqdan mağrībe degin qanda kim bir gārīb barısa gurbet odı anı **yağar**” (BH 3a4-5)

yağurt-: Yaklaştırmak.

“yā nebī sen yaqın hışımlaruñı <**yağurtgıl**>” (BH 40a13)

yandur-: Yandırmak, tutuşturmak.

“anıñ için yıpar birle döşesünler / güherden kandiller **yandursunlar**” (KY B35r15); “mescidlere şem‘ ve kandil **yandurur** şusamış cānları kandurur” (BH 17b9-10)

→ 2.3.5.1. “Yakmak, sevmek, gönül vermek.”

yap-: Yapmak.

“keldüğüne pişmān oldıysa / yeti қапуғ bağlaban **yapar** ėmdi” (KY B36r10);
“ka‘be daқı dört dīvār durur yer daşından ibrahīm ḥalīl **yapdı**” (BH 15a7)

yar-: Yarmak, birbirinden ayırmak.

“başlarına doқunsa **yarar** idi / tenlerine doқunsa mecrūḥ kıldı” (KY B20v3);
“қақан nevbet bize kelse ĩmāndan **yarmağıl**” (BH 3a9); “ve daḥi bir eriñ қарнын **yarsalar** ve қарын alātın dūkel чıқarsalar” (FK 64b13-14)

yay-: Yaymak, sermek, döşemek.

“muḥammed ḥaққı içün kim anuñ şefā‘ati ‘alemin yazuқlular üzre **yayar** men”
(BH 30b12-13)

yıқ-: Yıkmak.

“pes niçün sıgınmaduñ ol ḥālıқğa / ḥālıқ ḥükmin ol reyyān nete **yıқа**” (KY B44v14); “dīv şeytān buқағudan чıқıсар nice bütün köñülleri **yıқıсар**” (BH 56a16-17)

yırt-: Yırtmak.

“köñlegin ḥiç **yırtmamış** bütün қоymış / bu arada bir ḥikmet var dēyür ėmdi”
(KY B13r1)

yol-: Yolmak, koparmak.

“şu deñli yığlağay men kim yaşumdan saz **yola** kırlar” (ŞH 7a); “cümleleri tonın yurtup saçın **yoldı**” (KY B12r12b); “deriyi sepiler bolsalar eylemek için ilkin kirece kemişürler daşdın düşün **yolarlar** içindeki etin yonarlar” (BH 37a13-14)

yoy-: Yok etmek.

“men anuñ yazuqların yarlıgadam ve hañaların **yoydum**” (BH 14a20-21)

yu-: Yumak, yıkamak. *krş.* **yuw-**

“selām dürüd tégürgil ögütlegil / hañırından ğam ğuşşasın **yusun** emdi” (KY B11v4); “ol udsuz yüzünñü **yuyasın** bola kim irkilmiş yazuquñ kideresin” (BH 15b15); “el **yuğıl** dirsekler birle” (FK 71a26-71b1)

yum-: Yummak, kapatmak.

“andan kul iki közin **yumar** çalapdan rahmet umar” (BH 22b25)

→ 2.3.16.1. “Örtmek, atmak.”

yuw-: Yumak, yıkamak. *krş.* **yu-**

“kendü elin yūsufuñ başın **yuwdı** / darayuban uzun saçın örer emdi” (KY B6v7)

2.3.1.2. Oluş-Durum Fiilleri

açıl-: Kapı, yol vb. geçit vermek.

“kaçan bu kelimeyi ayıtsalar uçmağ kapısı bulara karşı **açıla**” (BH 8a2-3)

→ 2.3.7.2. “Görmeye başlamak.”

aķ-: Akmak.

“kulven dedi közlerinden yaşlar **aķdı**” (KY B17r8a); “ķanda kim bir yetim barısa ħasret yaşı közinden **aķar**” (BH 3a5-6)

arda-: Bozulmak.

“ağız ʔolsa abdestsiz (...) ağız doldurmadı bir kesek ʔıkdı abdest **ardamas**” (FK 71b23-24)

ayrıtlan-: Ayrılmak, ayırt edilmek.

“bunı eyitmek birle islām sarāyı **ayrıtlanur**” (BH 6b1)

bağlan-: Bağlanmak, kapanmak.

“bu ay içre ʔamu ʔapusu **bağlanur**” (BH 36b5)

bar-: Varmak, gitmek. *krş.* **var-**

“marā gūyad ki **barğıl** har ʔi kamāt saḥça bārad gū” (ŞH 4b); “har dam baḥiṣm gūyī **barğıl** bēnüm ʔatımdan” (M VI-6a); “**bar** yūsufuḡ ayağın öp ‘özr dile” (KY B20v15b); “yine kirü söz başına **baralum**” (BH 7b4-5)

→ 2.4.1. “Varmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

belür-: Belirmek, ortaya ʔıkmak.

“şa‘bān şu‘ā‘un bāne dēmek bolur ya‘nī bir nūr **belürdi** dēmek bolur” (BH 18b12-13)

biş-: Pişmek, yanmak.

“ey anlar kim benim birle bilişmişler menüm şevḡum odına **bişmişler**” (BH 36a14-15)

bol-: Olmak. *krş.* **ol-**

“ḡulağıḡ aç ḡulağıḡ aç **bola** kim anda dolar sen” (M I-3b); “andan muḡammed tefekkür üzre **boldı**” (KY B3v13a); “yıpar ḡīmeti yıyısı birle durur yıyısı **bolmasa** bağır bolur” (BH 4b14-15); “taḡrı raḡmeti anıḡ üstine **bolsun**” (FK 60a12-13)

→ 2.4.1. “Olmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

bulın-: Bulunmak.

“ve her kimün ‘amelinde riyā **bulnur** erse yazuķı müzdinden artuķ bolĝa” (BH 28a3-4)

çık-: Çıkmak, ortaya çıkmak.

“yūsufuñ nūrı ile ķuyu toldı / taşķaru hem nūr balkıban **çıkār** emdi” (KY B11r6); “zu’l-ķarneyn anı berkitti ye’cūc ve me’cūc **çıkmasun** ve bu cihānı yaķmasun dēyü” (BH 10a16-17); “ana mirāşı **çıkısa** ķalan māl ata atasına ve anasına böle” (FK 69b4)

dol-: Dolmak. *krş.* **tol-**

“ķulaĝuñ aç ķulaĝuñ aç bola kim anda **dolar** sen” (M I-3b); “dükenmiş māl hazīne neçe **doldı**” (KY B32v7a)

dön-: Geri gelmek, geri gitmek.

“dīne miskīn **dönmedi** yügürüp yētti / yetüben yūsufuñ elin tuttu” (KY B7r4); “kideriseñ ünder anuñ iķün kim raħmān durur (...) **döneriseñ** avidur” (BH 3b3-4)

dur-: Durmak, beklemek. *krş.* **tur-**

“**duram** yavma’l-‘araşātda yamūtūnlar ĥayātında” (ŞH 9a); “man rüy-i saħt-karda nazdīk-i tū **durur** men” (M VI-6b); “yūsuf nebī suw iķre kırķ yıl **durdı**” (KY B77v713a); “mekān yarattı mekānda **durmadı** zamān ketürdi zamān anı körmedi” (BH 2a11-12)

→ 2.4.1. “Durmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.” // 2.4.2. “Durmak, sürerlik bildiren birleşik fiiller yapar.”

düş-: Düşmek. *krş.* **tüş-**

“ol körüklü yüzün toyunça köreyin / bunı aydup aĝlap aĝlap **düşer** emdi” (KY B5v16); “‘abdu’llāh ömer oĝlı aydur ménüm köñlüme **düşdi** kim aydam ĥurmā aĝacı durur dēyü” (BH 6a9-10-11)

gel-: Gelmek. *krş.* **kel-**

“yiñen **gelgey** ayağçılar maña sağrañnı tîz bergey” (ŞH 2a); “**gele** sen bunda saña neñ ğarazum yok işidür sen” (M I-1a); “onunç bir er evinden çıksa girü **gelmese** ve kimerse bilmese” (FK 64b8-9)

→ 2.4.1. “Gelmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

gez-: Gezmek. *krş.* **kez-**

“çelebîdür kamu dirlik çelebe gel ne **gezer** sen” (M I-2a)

gir-: Girmek, katılmak.

“basa mevlâ ‘aşaba bolur ve mîrâşa **girür**” (FK 63b7-8)

git-: Gitmek. *krş.* **kit-**

“degme hâlde ve mîrâşlar vaqtinde faķihler ve imâmlar katına **gidümesler**” (FK 60a10-11)

in-: İnmek, yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek.

“kün haķikâat kökden yere **iner** emdi” (KY B14r6b); “şu kökden yere kamu vaqtın **iner**” (BH 15b10)

→ 2.3.33.2. “Vahiy olarak gelmek.”

kal-: Kalmak, olduğu yeri ve durumu korumak.

“**kala** sen anda yavuzdur yalunuz kanda **kalur** sen” (M I-1b); “ķiyâmetke tegrü adıñ bākî **kala**” (KY B4r15a); “ümîd eyle duttum kim bizden şonra yâzigâr **kala**” (BH 2b10); “bir er ölse bir oğlı **kalısa** mâlı dükel ol oğula bolur” (FK 60a23)

→ 2.4.1. “Kalmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.” // 2.4.2. “Kalmak, sürerlik bildiren birleşik fiiller yapar.”

kalın-: Kalma işi yapılmak.

“ol dağı andan ayrıķ **kalınmadı** / oğlanları baş uruban yörürler emdi” (KY B77r11)

karıl-: Karışmak.

“ğayreti deprendi ve hamıyyeti **karıldı**” (BH 39b15)

ķayıt-: Dönmek.

“yūsuf aydur ben anı ayıtmazven / ĥakkı koyup bātıl işe **ķayıtmazven**” (KY B31v10)

kel-: Gelmek. *krş.* **gel-**

“bizüm ile temāşāya **kel** dediler” (KY B6r3a); “ķaçan nevbet bize **kelse** ĩmāndan yarmağıl” (BH 3a9)

→ 2.4.1. “Gelmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.” // 2.4.2. “Gelmek, sürerlik bildiren birleşik fiiller yapar.”

kerek-: Gerekmek.

“**kerekmez** kim seni suçlu bile ěmdi” (KY B33v15b)

kesil-: Kesilmek, sona ermek.

“mü’min birle mevlā ara[sında] sevüşmek iki yañadın bolsa dōstluķ ķaçan **kesile**” (BH 8a17-18)

kez-: Gezmek. *krş.* **gez-**

“hemān-dem firdevs içre ĥūrlar **kezer**” (KY B36r12a); “tā’atsuz **kezdüñ** evvel yañıldıñ yazduñ evvel” (BH 33a15)

kir-: Girmek. *krş.* **kür-**

“yūsufi köterip anlar yola **kirdi**” (KY B6v16b); “kelse sevnü ķurtıluban **kirse** mengü uçmağa” (BH 10a8)

kit-: Gitmek. *krş.* **git-**

“sağlar iken birisin yava kıldım / elimden kırtlar alıp **kider** emdi” (KY B5v13);
“**kideriseñ** ünder anuñ için kim raḥmān durur (...) döneriseñ avidur” (BH 3b3-4)

ķop-: Meydana çıkmak, zuhur etmek.

“cihān içre **ķopmış** idi yūsuf nebī” (KY B3r11a); “anuñ evinden ol diri bolduğınça yine kaçan kim gūrından **ķopsa** kıyāmet küninde ketüri bère” (BH 24a4)

→ 2.4.1. “Kopmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

könül-: Düzelmek, doğrulmak.

“ömer aydur resül dudağın depretti aķ saçı kara boldı bügri béli **könüldi** yad köñli ĩmin boldı” (BH 118a1-2)

kür-: Girmek. *krş.* **kir-**

“ikülemiz put-ḥāneye biz kürelim” (KY B22v11b)

ol-: Olmak. *krş.* **bol-**

“ben **olayım** kelgil seniñ ĳardaşuñ / kel bizüm ile ta‘ām yègil emdi” (KY B65v8); “cümle işler bī-sebeb bizüm üküş raḥmet ü kerem elümüzde **ola**” (BH 19a2-3)

→ 2.4.1. “Olmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

örtül-: Örtülmek.

“mescidler daķı ayruķ evler kibi **örtülmiş** durur” (BH 15a8-9)

saçıl-: Saçılmak, yayılmak.

“bir yèl eser ‘arş altından uçmaķ aģaçlarınuñ yapraķları birbirine doķınur ve ol yapraķlardan müşķ ‘anber **saçılır**” (BH 45a3-4)

salın-: Salınmak, gönderilmek.

“ba‘dezān zindāna **salındaķı** / her ḥāl içre ben beyle olam emdi” (KY B11v6)

sataş-: Rastlaşmak, karşılaşmak.

“zâlimlere **sataşmış** benüm oğlum / fażlıñ birle yarlıkağıl kerim emdi” (KY B19v10)

savul- / şavul-: Çekilmek, dağılmak.

“**şavuldi** düp kayğum kayı” (BH 13a17); “bular gendü haqların ala ve aradan **savulalar**” (FK 63a10-11)

sın-: Kırılmak, parçalanmak, bozulmak.

“anı kördi yūsuf nebī du‘ā kıldı / şanem **sındı** uşandı on pāre oldı” (KY B33v2);
“ol oğlanlığuş ötti yigitligüş hem kitti / keldi kocalık ilki vaqtıdur emdi **sınğıl**”
(BH 33a16); “yalvaç aydur örü durup abdest **sınmas** (...) yanın yatıp uyısa
abdest **sınur**” (FK 71b25-26)

söyün-: Sönmek.

“ol dün bularuş odı kalmadı **söyündi**” (BH 65b17-18)

tam-: Damlamak.

“ale’l-hāl kanı aqıp yere **tamsa** / yer üzre yūsuf atı yazulur emdi” (KY B33r9)

tol- / töl-: Dolmak. *krş.* **dol-**

“yūsufuş nūrı ile kuyu **toldı**” (KY B11r6a); “ağız **tolsa** abdestsiz (...) ağız
doldurmadı bir kesek çıkdı abdest ardamas” (FK 71b23-24)

tur-: Durmak, beklemek. *krş.* **dur-**

“aydur temām elig yul **turğıl** dedı / ol oğlanı almağa dëyür emdi” (KY B14v8)

tutaş-: Tutuşmak, ateş almak.

“kamçı oda **tutaşmış** yanar idi” (KY B55r3a)

tüş-: Düşmek, inmek. *krş.* **düş-**

“kuş bigin **tüşti** şoluğ sâ‘at / yūsufa suw tegmezdin tutar emdi” (KY B10v14)

uçra-: Rastlaşmak, karşılaşmak.

“anlar kelür idi ol dem yolın / **uçradı** anlara iblīs la‘īn” (KY K57r12)

uğra-: Bir durumla karşılaşmak.

“yūsufi körmege **uğradılar** / kollarını keseben toğradılar” (KY B42v4)

uşan-: Ufalanmak, parçalanmak.

“şanem sındı **uşandı** on pāre oldı” (KY B33v2b)

uzan-: Uzanmak.

“şubḥ-ı kâzib kırt kıyruğı kibi yörenür kök yüzine **uzanur**” (BH 18a20)

üzil-: Kopmak, kesilmek.

“ya ip süst bola **üzile** dedı ya er za‘īf bola ipi uçkına men düşem helāk bolam dedı” (BH 8b14-15)

var-: Varmak, gitmek. *krş.* **bar-**

“biguftamaş çi şud ān ‘ahd guft ol **vardı**” (M IX-1b); “kel **varalum** atamıza söyleyelüm” (KY B5r16a); “derḥarbe **varsa** kâzī hüküm kıla” (FK 64b11-12)

yan-: Yanmak.

“her keçe rızkı anıñ bir nār idi / önünjde nürdan kandıl **yanar** idi” (KY B10r9)

→ 2.3.5.2. “Üzölmek, hayıflanmak.”

yapış-: Yapışmak, tutunmak.

“cebrā’īl aydur emdi öre durğıl / urğana **yapışğıl** taşra çıkğıl” (KY B15r13)

yarıl-: Yarılmak.

“aydur tağ **yarıldı** içinden bir kıoca er çıkdı” (BH 22a12-13)

yavşın-: Asılmak, tutunmak.

“her kim menüm erse menüm ipüme **yavşınsun** dedı” (BH 8b3)

yayıl-: Yayılmak.

“kullarına buyurdı d r ldiler / ol ıuyu t gresine **yayıldılar**” (KY B14v5);
“çıkdıy ıyer arık ıere **yayılsa** (...) ıaıı bolur yumaklık (...)” (FK 71b21-22)

yıkıl-: Yıkılmak.

“y suf aydı baıa k şk h ıı kerekmez / uımaı k ski sar y h ıı **yıkılmaz**” (KY B38v13)

yun-: Yıkanmak.

“istıf r Şuvına **yunmaslar** yine Şa‘b n bularuı  zre kel r deprenmesler” (BH 17b6)

2.3.2. Fiziksel İhtiyaılar

Ele alınan metinlerde tanıklanan; insanların ve diğer canlıların acıkma, yeme, iıme, doyma, uyuma, uyanma gibi temel gereksinimlerini ifade eden fiiller Fiziksel İhtiyaılar başlığı altında incelenmiştir.

2.3.2.1. Kılış Fiilleri

aıur-: Acıktırmak.

“**aıurđıl** it ni kim Őaıa uyar bolęa” (BH 136b21)

besle-: Beslemek.

“kend  d Őmenleri y z miı  n z ni‘met birle **beslermen**” (BH 124b7)

bicer-: Beslemek, b y tmek.

“oğlan erken sizi **bicerd m** (...) ululuğa size sizi deg rd m” (BH 36b14-15)

em-: Emmek.

“kaıan oğlan anasın **emer** bolsa anasınuı b ksegi oğlan ağzında oğlanuı k zi ana y zinde s d b kseken oğlan ağzına aıar” (BH 118b20-22)

iı-: İımek.

“tū hamçū şīr-i mastī dahı anum **ıer** sen” (M VI-4a); “anı suwın hī kimesne **ımez** mdi” (KY B9v12b); “yemes **ımes** şameddr” (BH 5a11)

ır- / r-: irmek.

“**ırd** ahr ile anlar ydrd ua u ayu” (H 3b); “a yedrd kendsi suw **rd**” (KY B6v8a); “peygamber yalan syledi dgil bu uv saa **ıreyim**” (BH 22b23)

andur-: Birinin bir gereksinimini, bir isteini yeteri kadar karılamak, doyurmak.

“mescidlere şem‘ ve andl yandurur usamı cnları **andurur**” (BH 17b9-10)

→ 2.3.6.1. “Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak.”

oyur-: Doymak.

“bir yılın sd birle bir ehr ehlin **oyurdu**” (BH 51a10-11)

yatur-: Yatırmak, uyutmak.

“atam beni gini zre kterr idi / uyum kelse yastu zre **yaturur** idi” (KY B18r13)

ye- / y-: Yemek.

“yusufi urt **yedi** dp iiddrelm / atamızdan artu zr ıلالum mdi” (KY B6v1); “yemes **ımes** şameddr” (BH 5a11)

yedr- / ydr-: Yedirmek.

“ırd ahr ile anlar **ydrd** ua u ayu” (H 3b); “a‘m **yedrd** ızul altun g ketrd” (KY B65v11a)

yut-: Yutmak.

“ol ikisi kermetl opmı idi / birisi yunus **yutmu** idi” (KY D23v11)

yutdur-: Yutturmak.

“geklep zme s ne muna **yutdurur** au” (H 1b)

2.3.2.2. Oluş-Durum Fiilleri

diñlen-: Dinlenmek.

“haksuz bir dem **diñlenmediler**” (BH 5a6)

doy-: Doymak, açlığı kalmamak. *krş.* **toy- / ÷oy-**

“yüzün kören dinele rāhat olur / açlar **doyar** suwsamışlar **қанur** ėmdi” (KY B50v15)

→ 2.3.5.2. “Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak.”

gegir-: Geçirmek.

“ağız doldurmadı bir kesek çıkdı abdest ardamas anıñ gibi durur kim **gegirdi** (...)” (FK 71b24)

işe-: İşemek.

“ėmdi şerh baқavuz (...) arslıq қанқı yėrden **işerse** anıñ mirāşın alır” (FK 64a7-8)

қан-: Bir gereksinimini yeteri kadar karşılamış olmak.

“yüzün kören dinele rāhat olur / açlar doyar suwsamışlar **қанur** ėmdi” (KY B50v15); “ol қul anı iče şusalıǵı **қана** қıyāmet issisi aña kār қılmaya” (BH 24a5-6)

oyan-: Uyanmak.

“қақан **oyansalar** dünyāya meşğul bolurlar dirlik içün қayǵu saǵınç içinde қалurlar” (BH 17a18)

şuşa-: Susamak.

“yine ramazān ayı kelse farīza oruçı dutar erdük anuñ birle acıǵup **şuşar** erdük” (BH 27b10-11)

toy-: Doymak, açlığı kalmamak. *krş.* **doy-**

“üç yüz toksan kişi yedi **toydı** / ni‘meti eksilmeyen alur emdi” (KY B23r2)

→ 2.3.5.2. “Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak.”

uyan-: Uyanmak.

“**uyandum** ol şüretin bulumadum / ol ma‘niden ağlayu durdım emdi” (KY B26v15); “açan kim **uyansa** namāza uyanınca (...) uykısından” (FK 71b9-10)

uyı- / uyu-: Uyumak.

“azīz yūsuf temām on bir yařar idi / ya‘kūb sawı uyluında **uyur** idi” (KY B3v1); “bular řub vaktında ğāfil bolurlar erteğe deđin **uyıyu** alurlar” (BH 17a17)

yat-: Yatmak, uyumak.

“dīne aytur bu sā‘at **yatur** idim” (KY B7r10a); “açan kim ol ulu eceli yēte derd-i şasret birle ölüm dōřegine **yatsa**” (BH 22b11-12)

2.3.3. Yaşam Evreleri ve Beden Sağlığı

İnsanların biyolojik yaşam dōngüleri (doğum, yaşam, ölüm) ile hastalık, sağlık gibi fiziksel durum değişimlerini anlatan fiiller, metinlerde tespit edilerek Yaşam Evreleri ve Beden Sağlığı başlığı altında değerlendirilmiştir.

2.3.3.1. Kılış Fiilleri

ağart-: Ağartmak, beyazlatmak.

“yazuqsuz ken oğlanlaru ara saın **ağardalar**” (BH 28a20)

ağrı-: Ağrıtmak, incitmek.

“oğlanlar anu birle oynayuban tenin **ağrıtmassunlar**” (BH 70b4)

emle-: Tedavi etmek.

“alkda sōkel bolmasa řabīb kimi **emlesün**” (BH 104a15)

seyükle-: Kırık ve ıkıkları sarmak.

“cān u cihān-ı men ayaķı sınıķ bolmasa seyūkçi neyi **seyūklesün**” (BH 104a14)

toğur-: Doğurmak.

“hāvā erlü kıızlu iki oğlan bile **toğurdı**” (BH 68a22)

2.3.3.2. Oluş-Durum Fiilleri

ağrı-: Ağrımak.

“hācīlere aydur (...) yā hācī kim sizlerde sōkel bolsa ya başı **ağrısa** (...)” (BH 46a24-25)

ar-: Yorulmak, dermansız kalmak.

“biguft sayru idi yolda yoldaşum **ardı**” (M IX-3b); “yarlı yūsuf ağlayu **ardım** dēyür” (KY B7v6a); “ol toķuş içinde on yēdi at degşürdi ķanđı at kim **arsa** andan dūşerdi ķorıdı” (BH 77b6-7)

dođ-: Dođmak, dūnyaya gelmek. *krş.* **tođ-**

“hīç **doğmadı doğmaya** benden beşer / her kim baņa baķarsa ‘aklı şişer” (KY B23v3); “eger bir gebür gendū anasın urağutlansa andan bir oğlan **doğsa**” (FK 70b16-17)

→ 2.3.37.2. “Güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek.”

oğal-: İyileşmek.

“şamed otı toķunsa hīç **oğalmaz** / aņa ķatı oķ dērler bilgil ėmdi” (KY B39v16); “anıñ için kim yağlanmış deve ķuma çōkse yağı ķuma siğer devenūñ uyuzu **oğalmas**” (BH 16a5-6)

öl-: Ölmek.

“çün dar baram nayāyī andar ğamat **ölür** men” (M VI-1b) ; “hīç yok ėrse bir kıuyuya bıraķuñ dēr / ya **öle** ya yıraķğa dūşe ėmdi” (KY B9v7); “ol kimse kim ilk yaratduđumdan **öldi** iblīs erdi” (BH 29b17-18); “bir er **ölse** bir ođlı ķalsa mālī dūkel ol ođula bolur” (FK 60a23)

toğ-: Doğmak, dünyaya gelmek. *krş.* **doğ-**

“ādem oğlı birle perī olur imiş / yūsuf la ol perī bir kün **toğmış**” (KY B22r7)

→ 2.3.37.2. “Güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek.”

yaşa-: Yaşamak.

“‘azīz yūsuf temām on bir **yaşar** idi / ya‘kūb sawçı uyluğunda uyur idi” (KY B3v1); “aydur yā şeyh sen kaṅgı kavmdan sen nice **yaşadun**” (BH 22a14)

yejile-: İyileşmek, eski hâline dönmek.

“ya‘kūb sawçı el kaldurdı du‘ā kıldı / ‘ārmuñ **yejilemiş** şahīh oldı” (KY B75r8)

yêt-: Bir yaşa erişmek, ulaşmak, yaşı ilerlemek.

“yā resūla’llāh mēnüm yaşum **yêtđi** özüm koca boldı rüzgārum keçđi” (BH 11b20)

→ 2.3.12.2. “Kâfi gelmek, bir gereksinimi karşılayacak nicelikte olmak.”

2.3.4. Fiziksel Hareket

Bu başlık altında metinlerde geçen; insanların oturma, kalkma, yürüme, koşma gibi fiziksel hareketleri ile doğada meydana gelen devinimleri karşılayan fiiller aktarılmıştır.

2.3.4.1. Kılış Fiilleri

ağdur-: Çıkarmak, yükseltmek.

“idrīs peygāmbəri uçmağa bu kün içinde **ağdurdılar**” (BH 73b13)

çevür-: Çevirmek.

“ol yahtuluğu çerisi şafın bağlar kök etegin **çevüre** kaplar” (BH 18b1-2)

degzin-: Dolanmak, dolaşmak.

“ay otuz künde bir kez **degzinür** <kün> üç yüz altmış künde yörendüğün ay otuz künde yörenür” (BH 37b10)

depret-: Sallamak, hareket ettirmek.

“ol şuvı aña qarşu dutar **depredür**” (BH 22b14-15)

döndür-: Döndürmek, çevirmek.

“aña bakmaz genez kirü **döndürür** emdi” (KY B66r4b); “seni oda kaçan köyündüre andın sıp va‘de kaçan **döndüre**” (BH 30b17)

→ 2.3.8.1. “Çevirmek, tercüme etmek.”

kivür-: Girdirmek, sokmak.

“aramuzda üküş zamān barısa mēni işbı tağa **kivürgil**” (BH 22a17)

ķopar-: Kaldırmak, ortaya çıkarmak.

“tañrı ‘azze ve celle anı yūsuf körk ile **ķopara** daķı eyyüb peygāber müzdin şevābın berge” (BH 26a4-5)

ķov-: Kovmak, kovalamak.

“selāmet şād-mān yūsuf keçdi / züleyhā uzanıban **ķovar** emdi” (KY B40v14)

oynat-: Oynatmak, hareket ettirmek.

“tāc **oynatur** kaçın kērür közin süzer” (KY B36r11a)

şavur-: Savurmak.

“ramazān ayında şevāb ekinin biçgil bayram küni rahmet çeçin **şavurgıl**” (BH 22b1)

sür-: Sürmek, uzaklaştırmak, kovmak.

“bular ürse erdi mēnüm kücüm yēter erdi seni **süre** erdüm” (BH 24b13-14)

→ 2.3.7.1. “Dokundurmak, değdirmek.”

2.3.4.2. Oluş-Durum Fiilleri

ağ-: Yükselmek, çıkmak.

“harīr kiydi t̄ac urundı tahta **ağdı**” (KY B28v2a); “bir yüksek tağa **ağarduk** eyle kim başı kök içinde erdi” (BH 22a1)

ağna-: Debelenmek.

“ya‘kūb anı işidüben öre kopdı / yūsufuñ adağnı üstünde **ağnadı**” (KY K5v13);
“yazı yêrde delim ağaçlar dikeler develeri kuma **ağnamasun** dèyü” (BH 16a4-5)

depren- / dèpren-: Deprenmek, sallanmak; harekete geçmek. *krş.* **tèpren-**

“kaçan kim yūsufı ol şanem kördi / **dèprendi** yūsufa selām vèrdi” (KY B22v13b-B22v14a); “istiğfār şuvına yunmaslar yine şa‘bān bularuñ üzre kelür **deprenmesler**” (BH 17b6)

ditre-: Titremek.

“ol vaqtın kim yêr **ditrese** kavluhu (...)” (BH 52b21-22)

ev-: Acele etmek.

“atamız anı bizden artuğ sever / anıñ yüzün körmege yawlağ **ever**” (KY B5v2)

kaç-: Kaçmak, uzaklaşmak.

“ayturlar bir kulumuz **kaçmışdı** / anı bayıq siz bulmuş dèrler èmdi” (KY B15v10); “ma‘şiyet işden **kaçalar** ağlaban hasret yaşın saçalar” (BH 17b3-4)

katarla-: Acele etmek, davranmak.

“nitekim duzağçınuñ duzağına av dutılsa ol av duzağdan boşanmasun dèyü nite **katarlar** erse kıyāmette gürdan kopa<n>lar eyle katarlaşu baralar” (BH 57a20-22)

koş-: Koşmak, hızla gitmek.

“hemān-dem firdevs içre hūrlar kezer / ayağında mercān halhāl **koşar** èmdi” (KY B36r12)

→ 2.3.8.1. “Kitap yazmak.”

oltur- / otur-: Oturmak.

“suw üzre mu‘allağ taş muhkem tuttu / yūsuf kelip ol taş üzre **olturur** emdi” (KY B11r4); “meclis ehli kim **oturmuşlar** durur” (BH 3a10); “[...] işi üzre **oturdı** su dökdi başa dört bāreden bir bāre mesh kıldı” (FK 71b7)

têpren-: Deprenmek, sallanmak; harekete geçmek. *krş.* **dêpren-**

“alkılaşu du‘ā kılip **têprendiler** / varup yolda bir menzilde eglendiler” (KY B65v15)

titreş-: Her yanı titremek.

“heybetinden düşmenler **titreşürler** / vaşın işiden cümle hayrān qalur emdi” (KY B52v10)

tolan-: Dolanmak, gezinmek.

“ākıbet ken‘āna dönüp keldi / értegi kün dağı **tolanmadı**” (KY B47r11)

yaqlaş-: Yaklaşmak.

“**yaqlaşur** ‘aql tañrıyı bilmege şun‘ birle peygāber” (BH 7a9)

yaqu-: Yaklaşmak.

“ibni yemen ayrulmağa revā körmez / qardaşları qatına varmaz **yaqumaz**” (KY B61v7)

yawu-: Yaklaşmak.

“aqa hergiz **yawumadı** küfr ü bid‘at / ol şehir içre emīn derler emdi” (KY B76v14)

yel-: Acele ile yürümek, koşmak.

“yarlı yūsuf yanlarınça yayan **yeldi** / qardaşları qaşd kılduğın beyān bildi” (KY B7r16)

yören-: Dolanmak, çevrilmek.

“şubh-ı kâzib kırt kıyruğı kibi **yörenür** kök yüzine uzanur” (BH 18a20)

yöri- / yörü-: Yürütmek.

“yā baba yūsuf bizüm ile beyle varsun / koy katında bizümile beyle **yörüsün**” (KY B5v6); “şarkdan garba **yöridi** anuñ fermānı” (BH 4a7-8)

yügriş- / yügrüş-: Birlikte koşmak.

“münādīler neḥās içre **yügrüşdiler** / bu oğlanı kim satun alur dërler” (KY B29v6); “**yügrişeler** tağlar ol kün dapan dapan / çağrışalar ḥalklar ol kün feryāz kılu” (BH 28b6)

yügür-: Koşmak.

“cümleleri sewünüşüp alıp vardı / dīne miskīn ağlayu **yügürür** emdi” (KY B7r1)

2.3.5. Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum

Nesne, olay veya kişilerin insanın iç dünyasında oluşturduğu izlenim ve bu izlenime bağlı etki ve davranışları ifade eden fiiller metinlerde tanıklanarak Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum başlığı altında örneklendirilmiştir.

2.3.5.1. Kılış Fiilleri

ağlat-: Ağlatmak.

“siz ol kim atañızı **ağlatmış** siz / aldayuban sewer oğlan hem almış siz” (KY B66v9); “ayıttı meni ‘alī **ağlattı** kendü ağlamağı birle” (BH 93b11)

alda-: Aldatmak, kandırmak.

“anlar bu kez yūsufi **aldadılar** / atamızdan saña destür alduk dërler” (KY B6r2); “yā ādem oğlanları sizi şeytān **aldamasun** saķınuñ” (BH 40a17)

ārzūla-: *Far.+T.* İstemek, dilemek.

“yūsufi körmege **ārzūladı** / mevlīden uzun ‘ömr diler emdi” (KY B10r2); “**ārzūlar** <er>señ sen anda ḥür boynın kuçmağa” (BH 10a12)

avıt-: Avutmak.

“kideriseŋ ünder anuŋ içün kim raĥmān durur (...) döneriseŋ **avidur**” (BH 3b3-4)

aybla- *Ar. +T.* Ayıplamak.

“siz ménüm döstim ÷onın ‘**aybladuŋuz** ammā kıyāmete deŋin siz anuŋ eski ÷onın köre duruŋ” (BH 91b25)

baĝıŝla- Hoşgörmek, affetmek.

“yazuĝ kılırısaŋ **baĝıŝlar** kerīm durur” (BH 3b3)

→ 2.3.26.1. “Baĝıŝlamak, hibe etmek.”

bayıt- Zengin etmek, sevindirmek.

“ĝammāz olup ŝeytān köŋlin **bayıtmazven**” (KY B31v11a)

begen- Beĝenmek.

“**begendi** yavlaĝ zībā sarāy dēdi” (KY B37r3b)

boyla- Sürekli olarak istemek.

“katına rızā bolmas viŝāl **boylar**” (KY B37r15b)

dile- Dilemek. *krş.* **tile-**

“gar tu marā naĥvāhī man ĥōd seni **diler** men” (M VI-2b); “kel varalum atamıza söyleyelüm / yūsufu atamızdan **dileyelüm**” (KY B5r16); “menden **dilediler** kim türk dilinçe bu fen içinde bir kitāb eyleyem” (BH 2b7-8); “taŋrıdan ‘azza ve celle **dilerüz** beklese bizi ĥaṭādan” (FK 60a22)

dileş- Dileŝmek.

“savŝınuĝı ĥaŝım birle körişürler biri birinden yazuĝ **dileŝürler**” (BH 39a5)

egle- Oyalamak, avutmak.

“ĥuzāvendā sınıĝlı köŋülleri sen **eglegil**” (BH 3a11-12)

incüt- İncitmek. *krş.* **yüncüt-**

“**incütmegil** beni bu şiddet içre / yoksa ben du‘ā kılam Һasret içre” (KY B69v15)

isde- / iste-: İstemek.

“çelebî kılların **ister** çelebîyi ne sanur sen” (M I-2b); “su‘âl sordı ol cühüd Һağ resülden / dürüst cevāb şahîh sözün **ister** emdi” (KY B3v8); “ve eger eyü ad **isderiseñ** tevĥîd birle bolasın” (BH 9a20)

ķavşur-: Kavuşturmak.

“ķavşurguçı **ķavşursa** geñes emdi” (KY B16r12b); “yazuķların yarlığadı yine uçmaķa **ķavşurdı**” (BH 41b20)

ķawuşdur-: Kavuşturmak.

“meded birle sizleri ben **ķawuşduram**” (KY B40v3b)

ķın-: Arzu etmek, istekle yapmak.

“kāhelik tap eylegil tā‘atı emdi **ķıngıl**” (BH 33a17)

ķındur-: Teşvik etmek, isteklendirmek.

“şusamış cānları ķandurur nice kāhel bî-namāzları namāza **ķındurur**” (BH 17b9-10)

ķol-: İstemek, dilemek.

“saña sığınup duru **ķolduķ**” (BH 27b13)

ķorķut-: Korkutmak.

“züleyhā aydur bu oğlan zindānlağıl / tehdîd kılgıl **ķorķutğıl** öğütlegil” (KY B41r5)

ķönendür-: Sevindirmek.

“hîç kimerse ķalması cān / **ķönendüre** yoksul bayı” (BH 13a18)

ķuçaqıla-: Kucaklamak.

“sewünüben yūsufu **kuçakladı**” (KY B9r1a)

küldür-: Güldürmek, mutlu etmek.

“īmān ve ma‘rifet birle köğlümi **küldürdi**” (BH 2b4)

küy-: Beklemek, gözlemek.

“saña sağış birle nefes yazılmış durur ol nefesün dükenesine **küye** durur” (BH 33b1-2)

muğlat-: Bunaltmak.

“darlık bizi **muğlatdı** hoş kelmedi / yā evlād mışıra varuñ emdi” (KY B56r9)

muştıla-: Müjdelemek, sevindirici haber vermek.

“**muştılar** men rüzī kıldı peygambarlık / risālet mübārek olsun emdi” (KY B10v16); “beşāret bërür men ve **muştılar** men saña hergiz hayr eksük bolmaya mevlīnden saña” (BH 13a15-16)

öp-: Öpmek.

“melik duğar buyurđı ol kara kula / bar yūsufuñ ayağın **öp** ‘özr dile” (KY B20v15)

sev-: Sevmek.

“dānī ki man ba‘ālam yalguz seni **sever** men” (M VI-1a); “atamız anı bizden artuğ **sever**” (KY B5v2a); “kāfir küfri birle büti **sever** velīkin büt kāfiri **sevmes**” (BH 8a13-14)

sewdür-: Sevdirmek.

“aydur seni ya kuba kim **sewdürdi**” (KY B44v8a)

sewüşdür-: Sevdirmek.

“ben kadirven nevbet kaçan **sewüşdürem**” (KY B40v3a)

sıfa- / sığa-: Sıvamak, sıvazlamak, okşamak.

“yazuğa tevbe kııurlar dillerin ğıybetden yığarlar yetīmlerüñ başın **sığarlar**” (BH 17a20-21)

tile-: Dilemek. *krş.* **dile-**

“ketürmişler telim māl altun hāclar / cümleleri züleyhānı **tilerler** emdi” (KY B27v13)

um-: Ummak, beklemek.

“hātırından ne keçer ne **umar** sen” (KY B38v15b); “ve menden raḥmet **umar** erdi ve yarlığamağ diler erdi” (BH 14a19)

uman-: Ummak, ümit etmek.

“raḥmetindin mağfiretler **umanmayun** mu” (KY B2v11b)

utandur-: Utandırmak.

“tañrınınuñ āzāzları kelmiş dēyeler bulara yazuqların aḡduralar ve buları **utanduralar**” (BH 108a1-2)

yandur-: Yakmak, sevmek, gönül vermek.

“men za‘īf ḥikmet tapa sen **yandurğıl** / bende ḥikmet ayıtmağa sen **ḳandurğıl**” (KY B3r1)

→ 2.3.1.1. “Yandırmak, tutuşturmak.”

yarlığa- / yarlığa-: Affetmek, bağışlamak.

“fażlıñ birle **yarlığağıl** kerīm emdi” (KY B19v10b); “men kimiñ birle bolur ersen **yarlığayam** anı demek bolur” (BH 6a18)

yarsığ-: Beğenmek, imrenmek.

“ya‘nī buları köresiz dünyāyı **yarsığasız** āhiretten maḥrūm ḳalasız” (BH 29b15-16)

yüncüt-: İncitmek. *krş.* **incüt-**

“**yüncütdi** bizleri uşbu darlık / sizden ta‘ām isteyü keldük emdi” (KY B59r8)

2.3.5.2. Oluş-Durum Fiilleri

‘aceble-: *Ar. + T.* Şaşırmaq, hayret etmek.

“melik bu sözü işitüp **‘acebledi**” (KY B22v1a); “yā muḥammed ne **‘acebler** seņ bular senüñ ümmetüñ şefā‘atçısı durur” (BH 90a15-16)

‘acebleş-: *Ar. + T.* Birlikte şaşırmaq, hayret etmek.

“karavaşlar cümlesi aña uşdı / ‘aqlı kitüp düşdügin **‘acebleşdi**” (KY B30r2)

ağla-: Ağlamak.

“yā yūsufum döngil tēyü **ağlar** emdi” (KY B7r7b); “kāşki dumlısalar erdi böyle dēyü ağlayu dēmeseler **ağlaya**” (BH 13b21)

ağlaş-: Ağlaşmak.

“cümlemiz **ağlaşalum** nevḥa kılalum” (KY B6r16b); “yēdi qat kök ve yēdi qat yēr bu ümmet içün muşibet dutup **ağlaşurlar**” (BH 56a3-4)

‘ārlan-: *Ar. + T.* Arlanmaq, utanmaq.

“satumıza cümle pişmān olay idük / velākin **‘ārlanur** miz dērler emdi” (KY B18v8)

bez-: Bezmek, usanmaq.

“yūsufdan yüz döndürüp anlar **bezdi** / peygamberi bendelikge satarlar emdi” (KY B17v2)

buḡal-: Bunalmaq, darda kalmak.

“andan şonra kızlık ola ‘ālem **buḡala**” (KY B49v13a); “ikinci ḥamle kıldı seksen er başın aldı / şusuz yavlaḡ **buḡaldı** kendüzi daḡı düşer” (BH 77a17)

buş-: Sinirlenmek, öfkelenmek.

“kardaşları qayra dönüp **buşar** emdi” (KY B7r5b)

dağla-: Şaşmak, taaccüp etmek. *krş.* **tağla-**

“yūsufuñ işlerin yavlağ **dağlar** / bu ‘ibrete ‘acāyibe kalur ėmdi” (KY B17v10)

dağlaş-: Birlikte şaşırmaq.

“ya ‘kūbdan anı işidüp **dağlaşdılar**” (KY B72v15a)

doy-: Yeter bulmaq, kanmaq, tatmin olmak. *krş.* **toy- / ÷oy-**

“dönüp çıkısa cihānnı münevver dutar / bağan hergiz cemāline **doymaz** ėmdi”
(KY B21v2)

→ 2.3.2.2. “Doymak, açlığı kalmamak.”

döy-: Tahammül etmek, sabretmek, dayanmaq.

“cehennem issisi andan qatırağ durur aña nite **döye** siz” (BH 26b22)

eymen-: Çekinmek, korkmaq.

“bunı işitüp anlar yavlağ ötündiler / yūsufuñ heybetinden **eymendiler**” (KY B66r9)

hürmetle-: *Ar. +T.* Hürmet göstermek.

“kamuñuz bu oğlanı **hürmetleğ** dër / bayık anıñ hürmeti çok dëyür ėmdi” (KY B22r12)

ıñraş-: Ağlaşmaq.

“cümleleri ulu ünin **ıñraştılar** / işlerine yavlağ pişmān olur ėmdi” (KY B18v6)

imren-: İstemek, gıpta etmek.

“tañrı kullığına **imrenmesler** yazuğ işleri yigrenmesler” (BH 17b6-7)

kağğur-: Kaygılanmaq, üzölmek. *krş.* **kağğur-**

“yarlı yūsuf **kađğurur** kanın ağlar” (KY B18v3a)

kağğuruş-: Birlikte kaygılanmaq.

“anı kördi oğlanları **қадағурусті**” (KY B12r15a)

қатлан-: Dayanmak, tahammül etmek.

“uşbu işe sen **қатланғил** дёрлер ёмди” (KY B18v10b)

қавуш-: Kavuşmak.

“telim yılğı һaşretime **қавушайым**” (KY B30r4b)

қайғур-: Kaygılanmak, üzölmek. *krş.* **қадағур-**

“aydur yūsuf hergiz **қайғурмағил**” (KY B11r13a)

қиван-: Sevinmek, istemek, heveslenmek.

“taһrı ayı deýüp tā‘ata **қиванмадлар**” (BH 17b5-6)

қорқ-: Korkmak. *krş.* **қоруқ-**

“teһriden **қорқуғ** bātil ‘amel қılmaғ” (KY B9r8a); “velīkin ayıtmadum **қорқдum** peygāmber ayda ol degöl deye men һacīl bolam dedüm” (BH 6a9-11)

қорлан-: Utanmak.

“ma‘şüm nerestelere baқup **қорланmaslar**” (BH 17b7)

қоруқ-: Korkmak. *krş.* **қорқ-**

“āһiret ‘azābından **қоруқmazlar** / cümlesi yūsufa қаşd қилurlar ёмди” (KY B9v3)

көнөн-: Sevinmek.

“ramażān ayında çiçeklene oruç ve seһāvet birle yemişlene bayram күni raһmete ve maғfirete **көнене**” (BH 14b12-13)

көу-: Yanmak, üzölmek.

“melik bunı işitüp özi **көуер** / yūsufdın artuқrak özi yıғlar” (KY B17v9)

көуөн-: Yanmak, üzölmek.

“abdu’llāh aydur men eyitmedügüme özüm **köyündü**” (BH 6a12)

kül-: Gülmek.

“anı körüp yūsuf ah ah **küler** emdi” (KY B8r15b); “açan kim receb ayı kelse anı körüp mü’ minü köli **külse**” (BH 22b10-11)

küven-: Güvenmek.

“yigitlige **küvenme** ayıtma kim er durur” (BH 33b6)

niyyetlen-: Ar. +T. Niyet etmek, karar vermek.

“on iki bi er ile atlandılar / yūsufi almaa **niyyetlendiler**” (KY B23r11)

sevin-: Sevinmek. *kr.* **sewün-**

“yine açan a’bān ayı kelse **sevinür** erdü” (BH 27b7-8)

sewün-: Sevinmek. *kr.* **sevin-**

“isrā’ılden munı iitüp **sewündiler**” (KY B6r14a)

sıın-: Sıınmak.

“allāhum ramānıma **sıınmayum** mu” (KY B2v11a); “ol durur alka sıına durmadın dün kün **sıınıl**” (BH 10b17)

a-: amak, bozulmak.

“yūsuf aydur bu kez i andan kedi / teri tadīri ol tedbīri **adı**” (KY B31v2)

aur-: aırmak.

“ādir mevlīm tadīrin kim **aura** / ne āre anı ükmi olur emdi” (KY B15r16)

tala-: amak, taaccüp etmek. *kr.* **dala-**

“velākin **talayur** men bu remzii / bu i ire ne ikmet var dēyür emdi” (KY B46r14)

toy- /  oy-: Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak. *krş.* **doy-**

“ arz ları y sufi k rmek u n / k ren hergiz cem line **toymaz**  mdi” (KY B25r3); “receb ayı keldi ey  kul sen ta ı  uymadu  mu / Şa‘b n ta ı ke er har mga ** oymadu ** mu” (BH 35b6-7)

→ 2.3.2.2. “Doymak, a lı ı kalmamak.”

u k n-: Esirgemek, vermemek i in geri  ekmek.

“ya ip s st bola  zile ded  ya er za‘if bola ipi **u k na** men d Őem hel k bolam ded ” (BH 8b14-15)

uftan-: Utanmak.

“z leyh  y sufa cev b verdi / ma‘b d mdan **uftand m**  r tdim  mdi” (KY B39v8)

u gun-: A laya a laya bayılmak, kendini yitirmek.

“anı iŐid p ya ‘k bu  a lı Şaşdı / bir  a ırdı **u gundu** yere d Ődi” (KY B12r14)

utan-: Utanmak.

“**utanma ıl** ha a senden deg l  mdi” (KY B49v3b); “y  res la‘ll h hal yık birbirinden nite **utanmayanlar**” (BH 33b18-19)

yalvar-: Yalvarmak.

“kamuları y sufa  ok **yalvardı** / her birisi tev zu‘lık k lur  mdi” (KY B5r9); “an a **yalvar ıl**  alap a k yne k yne a layu sen” (BH 10b21)

yalvaruş-: Birlikte yalvarmak.

“melik meml k c mlesi **yalvaruştı** / kamulardan melik artu  yalvarur  mdi” (KY B21r10)

yan-:  z lmek, hayıflanmak.

“keldi ber t d ni kul b l n bekr  bang l / t ‘at k l ol  alap a a lap yazu a **yan ıl**” (BH 33a14)

→ 2.3.1.2. “Yanmak.”

yarlıġan-: Affedilmek, baġıřlanmak.

“suçlu suçı **yarlıġanmas** suçına tevbe kılınça” (BH 10b20)

yıġla-: Aġlamak.

“řu dešli **yıġlaġay** men kim yařumdan saz yola kırlar” (řH 7a); “melik bunı iřitüp özi köyer / yūsufdın artuķraķ özi **yıġlar**” (KY B17v9)

yigren-: İġrenmek.

“tašrı kullıġına imrenmesler yazuķ iřleri **yigrenmesler**” (BH 17b6-7)

yirin-: Üzölmek.

“<kim ramaźān> ayı kirdüġine sevinse ve çıķduġına **yirinse** uçmaķa kire” (BH 42b1-2)

2.3.6. Akıl, Zihin

Akıl, Zihin bařlıġı altında düşünme, kavrama ve anlama yetisiyle ilgili fiiller metinlerde saptanarak incelenmiştir.

2.3.6.1. Kılış Fiilleri

aš-: Anmak, hatırlamak.

“kendü bir düř körmüřdi anı **ašdı**” (KY B5v11a); “atalu oġlanları kördüm oynar men atamı **ašdum** içüm kaynar” (BH 60a20-21)

ašdur-: Andırmak, hatırlatmak.

“bī-günāh idüġimi sen **ašdurġıl**” (KY B44v5a); “tašrınınuġ āzāzları kelmiř dēyeler bulara yazuķların **ašduralar** ve buları utanduralar” (BH 108a1-2)

ašla-: Anlamak.

“naźım birle aytalım sen **ašla** ėmdi” (KY B3r10b); “**ašlayasız** kim ol vaķtın mıřr iline kaġtılıķ düřdi” (BH 101a11)

beyerle-: Kabul etmek.

“tañrılığum bildüñ men seni ƙulluğa **beyerledüm**” (BH 113a18)

bil-: Bilmek, tanımak, öğrenmek.

“ol yulduzlar adnı **bilür** érseñ / ƙaƙıƙat nübüvvet seniñ emdi” (KY B3v12);
“**bi<l>gil** kim mü'min ƙul tañrı ƙatında nice sevgülü bola” (BH 6a15); “‘ilim
bileler ve ƙandasa mırāş ƙısmet ƙılsalar” (FK 60a15)

ƙandur-: Kandırmak, inandırmak, ikna etmek.

“men za‘ıf ƙısmet tapa sen yandırğıl / bende ƙısmet ayıtmağa sen **ƙandurğıl**”
(KY B3r1); “yüz on dört süre kökden melik indürdi / ƙur‘ân cülâbı birle
muħammedi **ƙandurdi**” (BH 65b22-23)

→ 2.3.2.1. “Birinin bir gereksinimini, bir isteğini yeteri kadar ƙarşılama, doyurmak.”

ƙulağuzla-: Kılavuzluk etme, yol gösterme.

“üküş bola kim ƙulağuz bireğüyi **ƙulağuzlaya**” (BH 78a25)

oña-: Bir işi doğru ve uygun bulmak, tasvip etmek.

“mışır meliki olasın te‘vıl ƙıldı / anı bizler **oñamaduk** derler emdi” (KY B59r2)

öğren-: Öğrenmek.

“kiçi iken anda telim durmuşdım / bu dili anda **öğrendim** deyür emdi” (KY
B61r10); “biz dünyā<da> nefsumüz ƙolayınça yörimedük açlığa susuzlığa
öğrendük” (BH 27b2)

öğret-: Öğretmek.

“her kim oğlanına ƙur‘ân **öğredür** erse andan tañrı yarlıgaya” (BH 45b13-14)

öğütle-: Öğüt vermek.

“selām dürüd tégürgil **öğütlegil** / ƙatırından ğam ğuşşasın yusun emdi” (KY
B11v4)

san- / şan-: Sanmak, saymak, kabul etmek.

“çelebî kulların ister çelebîyi ne **sanur** sen” (M I-2b); “bu düş içre körüklü sewünç **sanğıl** emdi” (KY B3v6b); “kaçan kim ol ‘unuğ çıksa ‘araşāt halkı anı kölge **şanalar**” (BH 27a17-18)

sêzen-: Anlamak, farkına varmak.

“oluğ sâ‘at otağına yene keldi / aņsız degül **sêzendi** zîrek idi” (KY B15r3)

sına-: Sınamak, tecrübe etmek.

“tālūt aydur men bu süyi su birle **sınayayım**” (BH 83a24)

unut-/ unut-: Unutmak.

“yūsuf ğamı hâtırından hîç kitermez / peyveste yūsufu hîç **unutmaz**” (KY B46v5); “bu semā‘ hoşluğundan karınları açlığın **unutsunlar**” (BH 39a24); “döndürene yazana okıyana üstâdlarına kamu muhammed ümmetine kim buni okısa bizni du‘ādan **unitmasa**” (FK 60a17-18)

yor-: Yormak, bir anlam vermek, yorumlamak.

“andın ya ‘küb yūsufnıñ düşün **yordı** / te’ vîlin mübârek aytur idi” (KY B4r10)

yorit-: Yorumlatmak, tabir ettirmek.

“bu kazānı üstüme ol **yorittı** / anıñ hükmin hîç kimesne bilmez emdi” (KY B26r6)

2.3.6.2. Oluş-Durum Fiilleri

ayıl-: Ayılmak, aklı başına gelmek.

“üzüm süçisin içen kimse dünle uyısa érte ayık bolur dünyā sevgülüğü süçisin içen kimse gūra kirmeyinçe **ayılmas**” (BH 84a8-10)

bilin-: Bilinmek.

“aql aņa meņzer anuñ içün kim ‘ilm ma‘rifeti ‘aql birle **bilinür**” (BH 6b21-22)

büt-: İnanmak.

“edesizlik bu oğlandan telim **bütüm** / bī-vefādur hergiz vefā kılmaz emdi” (KY B43r15)

dölen-: Karar kılmak.

“tevḥīd ipine köñli **dölenmedi**” (BH 9a8)

man- / inan-: İnanmak.

“yā ibn **manğıl** bayıķ baña” (KY B4v2a); “mēnüm birlüğüme kērtündünüz mēnüm barlıguma **inanduğuz**” (BH 43b9-10)

kertün- / kērtün-: İnanmak.

“ḥālıķıñ birligine **kertünür** sen / dünyā āḥir devlet körünür emdi” (KY B14v2);
“tañrıya **kērtünevüz** ṭā‘at kılavuz ıṣbu kayadan bir kızıl tülü kara közlü on aylıķ botlacı arvana daşra çıksun” (BH 65b3-4)

saķın-: Kaçınmak, uzak durmak; düşünmek.

“āḥireti aņuban **saķınurven** / anıñçün muṭī‘ olmazven bilgil emdi” (KY B39r2);
“ve ol kimse kim **saķınmasa** bu ayıttuğumuz şevābı bulmaya” (BH 19b12-13)

uy-: Uymak, riayet etmek.

“yūsuf aydur baña kaşd kıılır mu siz / la‘īn şeyṭān sözine **uyur** mu siz” (KY B8r4); “açurgıl itünji kim saña **uyar** bolğa” (BH 136b21)

yañıl-: Yanılmak.

“şamed körer körgenin ḥiç **yañılmaz**” (KY B39v15a); “ṭā‘atsuz kezdüñ evvel **yañıldıñ** yazduñ evvel” (BH 33a15)

yaz-: Yanılmak, hata yapmak.

“ṭā‘atsuz kezdüñ evvel yañıldıñ **yazduñ** evvel” (BH 33a15)

→ 2.3.8.1. “Yazmak.”

2.3.7. Duyu, Algı

Görme, işitme, koklama, dokunma ve tat alma organları aracılığıyla algılanan dış dünya uyarınlarıyla ilgili fiiller metinlerde tespit edilerek Duyu, Algı başlığı altında aktarılmıştır.

2.3.7.1. Kılış Fiilleri

duy-: 1. Duymak, işitmek. *krş.* **tuy-** / **ıuy-**

“anı **duydum** uşbuda bildüm beli / innî le’ecidü rîha yūsufe dèyür èmdi” (KY B72v14)

2. Hissetmek, fark etmek.

“kendü elin yandüğün **duymaduñ** mu / kırık yıldur ol od beni yaçar èmdi” (KY B55r7); “receb ayı bulardan keçer **duymasalar**” (BH 17b1-2)

gör-: Görmek, fark etmek. *krş.* **kör-**

“ademîler hâcetin ferâiz kitâbına ve ‘ilmine muhtâclığın ve rağbetin **gördüm** te’lif kıldım” (FK 60a8-9)

→ 2.3.24.2. “Erişmek, ulaşmak.” // 2.4.1. “Görmek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

işid- / **işit-:** İşitmek.

“gele sen bunda saña neñ garazum yok **işidür** sen” (M I-1a) “ol **işitmiş** evvel öñden uşbu sözi” (KY B4v10b); “cân u cihân-ı men dōst adın kamu **işitti**” (BH 4b9)

kör-: Görmek, fark etmek. *krş.* **gör-**

“uşbu düşni beyle **kördim** hîç gümânsuz” (KY B3v4a); “bir nicesi rabbânî ‘âlemden ve bir nicesi rûhânî ‘âlemden bir nice qarındaşlar **kördüm**” (BH 2b5-6)

→ 2.4.1. “Görmek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

közet-: Gözetmek, muntazır olmak.

“ferişteler uyımaslar **közedürler** / cümleleri senüñ üzre danuğdur” (BH 30b1)

sür-: Dokundurmak, değdirmek.

“azîz yūsuf ol bitini aldı kördi / açmadan öpüp yüzüne **sürdü**” (KY B70r3)

→ 2.3.4.1. “Sürmek, uzaklaştırmak, kovmak.”

tat-: Tatmak.

“nūşîñ labat badandān kıyı kıyı **tadar** men” (M VI-8b)

tuy- / tuym-: 1. Duymak, işitmek. *krş.* **duy-**

“receb ayı keldi eyā kul sen taķı **tuymaduñ** mu / şa‘bān taķı keçer ħarāmğa toymaduñ mu” (BH 35b6-7)

2. Hissetmek, fark etmek.

“elleri kesildügin **tuymadılar** / ol ‘avratlar cümle ħayrān ħalur emdi” (KY B42v5)

yazlandur-: Kokulandırmak.

“tonnı yıpar birle **yazlandurdı**” (KY B6v9a)

yıyıla-: Koklamak.

“ve ħiç yıyı **yıyılamadum** senüñ yıyıñdan ħoşrak” (BH 13a9)

2.3.7.2. Oluş, Durum Fiilleri

açıl-: Görmeye başlamak.

“selām vèrüp beşir köñlegi şunu vèrdi / yüzüne sürdü iki közi **açılır** emdi” (KY B73r14)

→ 2.3.1.2. “Kapı, yol vb. geçit vermek.”

baķ-: Bakmak.

“allāhınñ hükmi kelse kimge **bağar**” (KY B6r9a); “şun ‘ma ‘ibret közin **bağıl**” (BH 4b13); “andan bu kitāba **bağalar** mīrās yolın bulalar” (FK 60a11-12)

balqu-: Parlamak.

“nūrı **balqur** egindeki hulle tondan” (KY D23v16a)

çıra-: Çınlamak.

“yūsuf aydur emdi bāver kılduñuz mu / şā‘ **çıradı** ne dēdi bildiñiz mü” (KY B71r11)

doğın- / **doğun-**: Dokunmak, değmek. *krş.* **toğın** / **toğun**

“başlarına **doğunsa** yarar idi / tenlerine **doğunsa** mecrūh kıldı” (KY B20v3);
“bir yel eser ‘arş altından uçmaq ağaçlarınñ yaprakları biribirine **doğınur**” (BH 45a3-4)

dumlu-: Soğumak.

“kāşki **dumlısalar** erdi böyle dēyü ağlayu dēmeseler” (BH 13b21)

işidül-: İşitilmek.

“isterken anşuzdan bir ün keldi / melikniñ kulağına **işidüldi**” (KY B14v7)

ğara-: Bakmak.

“ālem ħurdın **ğarawuz** öldürewüz / sevgülümüz yūsuf üçün dērler emdi” (KY B5v15)

ğarar-: Kararmak.

“eger ādemün künden teni ħarardı erse senün yazuğundan yüzün **ğarardı**” (BH 44b5-6)

ğoğ-: Kokmak.

“yūsuf yıssı lezzet eşer kıldıysa / dürlü yıpar ‘anber kibi **ğoğur** emdi” (KY B24v7)

körin- / körün-: Görünmek.

“ümīddür kim mevlīden meded ērdi / saña ‘izzet rif‘at **körünür** ėmdi” (KY B4r11); “bir kez otururken andağ **körindi** hadīce saçın açdı cebrā’il körinmes boldı” (BH 146b14-15)

sürin-: Sürünmek, bir şeye değerek geçmek.

“kaçan kim devenüj kiçügi dutsa barurlar ol ağaçlara **sürinürler** uyuz dökilür oñalur” (BH 16a7)

têg-: Değmek, dokunmak, ulaşmak.

“toğuz kardaş yūsufa **têgeridi** / yehūdā birle da‘vālaşur dērler ėmdi” (KY B9r3)

toğın / toğun-: Dokunmak, değmek. *krş.* **doğın- / doğun-**

“şamed otı **toğunsa** hiç oñalmaz / aña katı oğ dērler bilgil ėmdi” (KY B39v16); “hasret odı köñli içine düşdi tizlik beynisine **toğındı** bir damla der beynisinden közine indi” (BH 100b2-3)

üril-: Üflenmek, çalınmak.

“yine kaçan şür **ürilse** kıyāmet küninde ‘araşāt yerinde başuğ üzre kölge bolğam” (BH 13a14-15)

yoğa- / yuğa-: Dokunmak, el sürmek.

“**yoğamañ** muşhafa illā arılığunuz hālinde” (BH 108b15); “tahāret kılmak sünneti ol durur elin yumayınca bardağa **yoğamaya**” (FK 71b9)

2.3.8. İletişim, Etkileşim

Metinlerde geçen; insanların duygu, düşünce veya bilgileri çeşitli yollarla başkalarına aktarma ve birbirini karşılıklı olarak etkileme süreçleri ile ilgili fiiller İletişim, Etkileşim başlığı altında incelenmiştir.

2.3.8.1. Kılış Fiilleri

antlaşdur-: Anlaştırmak, sözleştiirmek.

“ḥabbāz ile sākīni **antlaşdurdı** / reyyāna aḡu vērūñ dēyür emdi” (KY B43v15)

ay-: Söylemek. *krş.* **ayıt- / ayt-**

“yūsuf **aydı** bilürem meni sever sen” (KY B5v11a); “körklü kelimeyi körklü ağaca meñzedüp körklü kelime dēyü tevḥīd kelimesine **aydur**” (BH 5b11-12); “anıñ mālin kamu yorçı ala ve qarındaşları nese almaya bu nete bolur cevāb **ayğıl**” (FK 71a21)

ayıt- / ayt-: Söylemek. *krş.* **ay-**

“mışır içre pādīşāh olduḡını / nazım birle **aytalım** sen aḡla emdi” (KY B3r10); “efzal **ayıttı** rażıya’llāhu ‘anhu ḥaḡ subḥānehu ve ta’ālā” (BH 4b1); “bāb navādir meseleleri **aytsalar** kim ḡanda durur” (FK 64b2)

belürt-: Belirtmek, ifade etmek.

“tañrı ya’nī nite **belürtti**” (BH 5b10); “saḡışın abā bābında **belürttük**” (FK 61b6-7)

bildir- / bildür-: Anlatmak, haber vermek.

“atamıza aḡvāl neçük **bildürür** siz / sorar érse cevāb vèrmek kerek emdi” (KY B8r7); “ilk ḡullarına kendü barlıḡın **bildürdi**” (BH 3b7)

→ 2.3.13.1. “Tatbik etmek.”

biti-: Yazmak.

“yā bende saña raḡmet men **bitidüm**” (BH 95a18)

buyur-: Buyurmak.

“pes **buyurdi** cebrā’īle mevlī celīl / yūsufa gene varḡıl yā cebrā’īl” (KY B11v3); “**buyurdi** maña ḡalk birle çalışmaḡ” (BH 9a15); “ve ḡākim anıñ atası er qarındaşına **buyursa** kim anı sangsar ḡılsa” (FK 64b18)

çavlandur-: Duyurmak, meşhur etmek.

“taḡı senüñ yāzıñnı ve çavıñnı ‘ālemlerde **çavlandurmaduḡ** mu” (BH 119a14)

da‘vetle-: Ar.+T. Davet etme, çağırma.

“züleyhā bu aḥvālden ḥaber bildi / yavlaḡ ulu dernek eylep **da‘vetledi**” (KY B42r10)

dê-: Demek, söylemek. *krş.* **tê-**

“ben ögiçek böyük vaşfin **dêgey** ol sazdaḡı ḡargu” (ŞH 7b); “şābit oḡlı nu‘mān aḡa **dêrler** êmdi” (KY B2v8b); “ol üç farz lâzım durur ayruḡları fāzıl durur **dêdi**” (BH 4a19); “meger kim ‘abdullah bin ‘abbās ḡavlinde ol ‘aşaba bolmas **dêr**” (FK 63a23)

diḡle-: Dinlemek. *krş.* **tiḡle-**

“siz **diḡlegiz** ol sözlesün dêrler êmdi” (KY B5v9b); “dōst taḡı bir dürlü aydayım key **diḡlegil**” (BH 20b9)

dōndür-: Çevirmek, tercüme etmek.

“êmdi yine faḡīḡ yāḡūt arslan (...) bunu dūrḡ diline **dōndürdi**” (FK 60a13)

→ 2.3.4.1. “Dōndürmek, çevirmek.”

duydu-: Duyurmak.

“aydu- bunı melikge bir **duyduḡıl** / aḡvālimi melikge sen bildürḡil” (KY B44v4)

düz-: Dizmek, yazmak.

“rif‘at aḡar vermiş iḡim cabbār / cemi‘ ḡur‘ān ḡaḡāsızın **düzmiş** êmdi” (KY B2r4)

→ 2.3.1.1. “Dizmek, sıralamak.”

gōster-: Göstermek. *krş.* **kōster-**

“bidādam ay ‘acab āvurd ḡuft **gōsterdi**” (M IX-b)

işiddür-: İşittirmek, duyurmak.

“yūsufi kırt yedi dēp **işiddürelüm** / atamızdan artuķ zārı kılalum ėmdi” (KY B6v1)

izle-: Dinlemek.

“yūsufi biz kıtumuza ündeyelüm / ne düş körmüş sorayalum **izleyelüm**” (KY B5r2)

kığır-: Çağırarak, seslenmek.

“**kığırđı** anlara yūsuf şıddıķ / aydur hā’in olur siz sizler bayıķ” (KY B67v5); “bu eyegüleri ol yaņa ve ol eyegüleri bu yaņa (...) **kığıra** gür içinde” (BH 14a5-6)

kıoş-: Kitap yazmak.

“te’lif kıldım ya’nı **kıoşdum** bu kıtābı” (FK 60a8-9)

→ 2.3.4.2. “Kıoşmak, kızla gıtmek.”

körış- / körüş-: Görüşmek.

“oğlanları ya’kūba **körüştiler** / bu külmegiñ aşlını şoraşdılar” (KY B59v15); “savşındığı hāşım birle **körışürler**” (BH 39a5)

köster-: Göstermek. *krş.* **göster-**

“andan şonra şıddetlerden ben kırtaram / atasını bayıķ hem ben **kösterem**” (KY B11v7); “anuğ du’ası birle buları maņa **köstere**” (BH 21b20)

oķı- / oķu-: Okumak; çağırarak, seslenmek.

“yūsufıa haberleşür söz **oķur**” (KY B14r1a); “**oķıgıl** yā muķrī bu āyeti kim çalap aydur celle celāluhu (...)” (BH 10a13); “döndürene yazana oķıyana üstādlarına kıamu muħammed ümmetine kim bunu **oķısa** bizni du’ādan unıtmasa” (FK 60a17-18)

sor- / şor-: Sormak.

“cānā niřan-i kūyat az har kasī **sorar** men” (M VI-9b); “te’vīlin atasına **sorar** ėmdi” (KY B3v2b); “mes’eleler kim **řordılar** köñline cevāb yoritgil” (BH 3a13-

14); “eger **sorsalar** bir er ölse ana bir ve ata bir er qarındaşı qalsa bir yorçı qalsa” (FK 71a20-21)

söyle-: Söylemek, demek.

“az dīgarī napursīd men **söyledüm** arar men” (M VI-10b); “şiddīkdı yalan hem **söylemedi**” (KY B5r13a); “türk dilinçe bu fen içinde bir kitāb eyleyem nuket nezāyir birle **söyleyem**” (BH 2b8)

sözle-: Söylemek, anlatmak.

“faşīh dilin ya ‘kūba söz **sözledi** / yalanuban tevāzu ‘lık kıılır emdi” (KY B13r15)

sözlet-: Konuşturmak.

“ol **sözletse** sözler ol tıfil oğlan / toğrılıqğa tanuqluq vērür emdi” (KY B41r14)

tè-: Demek, söylemek. *krş.* **dè-**

“yarlı yūsuf ağlayu ardım dèyür / suwsızlıqdan yavlaq za ‘if oldum **tèyür**” (KY B7v6)

tiñle-: Dinlemek. *krş.* **diñle-**

“azīz yūsuf emrini **tiñlediler** / mışır ehli cümle anda kelürler emdi” (KY B52v2)

ünde-: Çağırmaq, seslenmek.

“oğlanları **ündedi** gene şordı / qanı benüm yūsufum dèyür emdi” (KY B12v1);
“**ünderiseñ** işidür semī‘ durur” (BH 3b1-2)

yaz-: Yazmak.

“qamuları bātıl işe doğrı durdı / qabālasun vërmege **yazarlar** emdi” (KY B17r16); “eger cim aldın **yazsa** cereb bolur receb ulu dèmek bolur cereb uyuz dèmek bolur” (BH 15b17-18); “bu kitābı miskin ‘abbās **yazdı** tañrı aña raħmet kılsun” (FK 60a17)

→ 2.3.6.2. “Yanılmak, hata yapmak.”

2.3.8.2. Oluş-Durum Fiilleri

andlaş-: Anlaşmak, sözleşmek.

“yūsufı öldürelüm dēp **andlaşdılar** / gūşşasından kırtulalım dērler ėmdi” (KY B6r15)

biliş-: Birbirini tanımak, öğrenmek.

“aşlı nesli birbirine soraşdılar / ismā‘īl neslinden imiş **bilişdiler**” (KY B56r14b-B56r15a); “bu kıuyuya düşenüñ birisi ip issi birle **bilişür** ermiş” (BH 8b10)

buyurul-: Buyurulmak, emredilmek.

“**buyuruldı** size bu kıutlu ayda oruç” (BH 36a22-23)

çağır-: Çağırarak, bağırarak.

“anı işidüp ya‘kūbuñ‘aklı şaşdı / bir **çağırdı** uğundu yere düşdi” (KY B12r14);
“yüzin kök dapa kıldı ve **çağırdı**” (BH 39b15)

çağırış-: Çağırışmak, bağırışmak.

“yügrişeler tağlar ol kün dapan dapan / **çağırışalar** halklar ol kün feryāz kılu” (BH 28b6)

çoğılaş-: Çağırışmak, bağırışmak.

“anı işidüp kıardaşları ağlaşdılar / cümleleri hālıkğa **çoğılaşdılar**” (KY B10v9)

darduş-: Tartışmak, bir konu üzerinde birbirine ters olan görüş ve inançları karşılıklı savunmak.

“şahābeler rızvānu‘llāhi ‘aleyhi ecma‘īn **darduşdılar** bādiye ağaçların şaduladılar erdi” (BH 6a9)

dēdiş-: Söyleşmek, konuşmak.

“bu melik ne cümerd **dēdişdiler** / ni‘meti çok dēyüben sözleşdiler” (KY B58r3)

ēseñleş-: Vedalaşmak.

“cümlesini öpe kuça **esenleşdiler** / melik duğar diñüz diñüz ağlar emdi” (KY B18v4)

haberleş-: *Ar. +T.* Haberleşmek.

“yūsufıla **haberleşür** söz oğur / hāl ü aḥvālin cümlesin bilür emdi” (KY B14r1)

haykır-: Yüksek sesle bağırmaq.

“yehūdānıñ kuvvetin zāhir kılıñ / ol **haykırsa** işiden helāk olur emdi” (KY B67r6)

ķaville-: *Ar. +T.* Konuşmaq, anlatmaq.

“teğme bir melikden kelür idi / yalavaçlar kelüben **ķaviller** idi” (KY B27v14)

şadula-: Faydasız şeyler söylemek, gevezelik etmek.

“şahābeler rızvānu’llāhi ‘aleyhi ecma‘īn darduşdılar bādiye ağaçların **şaduladılar** erdi” (BH 6a9)

soraş-: Soruşmaq.

“firāk hāl aḥvālin **soraşayım** / ḥaķīkat vişāl kūni doğdı emdi” (KY B30r5)

sözleş-: Konuşmaq.

“kōkden kuşlar iner idi kōrer idim / ādem bigin yūsufıla **sözleşür** emdi” (KY B32r15)

yazıl- / yazul-: Yazılmak.

“‘ale’l-hāl kanı aķıp yere tamsa / yer üzre yūsuf atı **yazulur** emdi” (KY B33r9);
“ne kim kılsa<η> bu dün içre eygü yavuz / cümle **yazılur** yazıcılar anuğdur” (BH 30b2)

2.3.9. Gündelik Yaşantı

Bu başlık altında insanların gündelik yaşantılarındaki iş ve uğraşlarıyla ilgili fiiller metinlerde saptanarak örneklendirilmiştir.

2.3.9.1. Kılış Fiilleri

as-: Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştip sarkıtmak.

“‘azamet döşegin döşeyeler ‘adl ü inşaf terāzūsın **asalar**” (BH 28a1)

→ 2.3.32.1. “Öldürmek, idam etmek.”

bağla-: Bağlamak.

“deve üzre muhkem dutup **bağlar** emdi” (KY B20r16b); “ol sedd kim ye’cüc ve me’cüc ileyinde **bağladılar**” (BH 10a20)

ban-: Bağlamak.

“keldi berāt düni kıl belün bekrü **banğıl**” (BH 33a14)

berkit-: Sağlamaştırmak, kapatmak.

“elin bağlap yawlak katı **berkittiler**” (KY B19r2a); “bir sedd oldur kim zu’l-
karneyn **berkitti**” (BH 10a14)

bulaştır-: Bulaştırmak.

“kanın yūsuf köñlegine **bulaşturdı** / cümleleri ağlaşu varurlar emdi” (KY B11v15)

doldır- / doldur-: Doldurmak.

“her dürlüden birer dürlü **doldırğıl** / her dürlüsi yūsuf ağrı olsun emdi” (KY B30v9); “ol ferişte bir kızıl altun sırça şıfatlu kerye şarāb birle **doldurur** aşaka iner” (BH 23a3-4); “ağız tılsa abdestsiz (...) ağız **doldurmadı** bir kesek çıkdı abdest ardamas” (FK 71b23-24)

düg-: Düğümlemek.

“bir ip ketürdi ucın **dügdi** ayıttı” (BH 8b10)

ör-: Örmek.

“darayuban uzun saçın **örer** emdi” (KY B6v7b)

sepile-: Deri tabaklamak.

“deriyi **sepiler** bolsalar eylemek için ilkin kirece kemişürler daşdın düşün yolarlar içindeki etin yonarlar” (BH 37a13-14)

tara-: Taramak.

“kendü elin yüsufuñ başın **tarar**” (KY B33r2a)

ur-: Vurmak, koymak.

“sābıqlar ol vaqtın dururlar arıg āb-dest alurlar tañrıya tã‘at kılurlar niyāzların iñlāş tabaķına **ururlar**” (BH 17a11-12)

→ 2.3.10.1. “Vurmak, takmak.” // 2.3.12.1. “Çarpmak.” // 2.3.19.1. “Vurmak, dövmek” // 2.4.1. “Vurmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

yon-: Yonmak, kazımak.

“deriyi sepiler bolsalar eylemek için ilkin kirece kemişürler daşdın düşün yolarlar içindeki etin **yonarlar**” (BH 37a13-14)

yükle-: Yüklemek.

“yüsuf buyurdı anbārlarda yük hāzır kıldı / bizā‘atsız telim aşlıķ **yükler** emdi” (KY B59v2)

yükletdür-: Yüklettirmek.

“taķı biñ katır māl **yükletdürem** / miñ deve yük harīr zībā ola emdi” (KY B28r7)

2.3.9.2. Oluş-Durum Fiilleri

ada-: Ad vermek, adını vermek.

“receb ayınuñ ilk ādīnesi dünin ol bir dün durur kim feriştelere aña regāyib **ada<r>lar**” (BH 12a5-6)

adanıl-: Adı verilmek.

“su’āl bu aya nişe ramazān **adanıldı**” (BH47b9)

atan-: Ad verilmek.

“on iki oğıl baña ruzī kıldı / her birine birer dürlü at **atandı**” (KY B64v11b-B64v12a)

doğı-: Vurmak, kapı çalmak.

“uyuz bolsañ keffāret isteyü ‘atğār kapusın **doğırsın**” (BH 15b18-19)

keril-: Gerilmek.

“**kerilse** tamu üzre inçe şırāt / tiz keçdeçi anı ol kün yüzi şulu” (BH 28b8)

yırtıl-: Yırtılmak.

“ve nişe perdeler kim ol kün **yırtılalar**” (BH 28a13)

2.3.10. Giyim Kuşam

Giyim Kuşam başlığı altında insanların giyinme kuşanma gibi işlerini anlatan fiiller metinlerde tespit edilerek ele alınmıştır.

2.3.10.1. Kılış Fiilleri

çal-: Takmak.

“ibrāhīm ‘imāmesin başına **çaldı** / ismā‘il kemerini kuşandurđı” (KY B6v10)

→ 2.3.14.1. “Bir müzik aleti çalmak.”

gey-: Giymek. *krş.* **kiy-, key-**

“**geyürdü** dürlü atlasnı minürdi bir eyü tazi” (ŞH 6a)

key-: Giymek. *krş.* **gey-, kiy-**

“bayram ol degül kimerse yeñi ton **keyse**” (BH 56b20)

keyür- / kiyür-: Giydirmek.

“aş yedürdi kendüsi suw üçürdi / éginine dürlü dürlü ton **kiyürdi**” (KY B6v8);
“ibrāhīme hūllet hīl ‘atin orta on küninde **keyürdiler**” (BH 16b17)

kiy-: Giymek. *krş.* **gey-, key-**

“hulle **kiydi** ta‘ām yedi şükr kıldı / cemāline hezār çendān nūrı keldi” (KY B11r9)

kiydür-: Giydirmek.

“oluğ sā‘at cebrā‘īl hāzır keldi / hağ selāmın hülle donun **kiydürür** emdi” (KY D23r15)

kuşad-: Kuşatmak, bağlamak.

“muḥammed muştafāya maḥabbet kūr kuşağın recebūñ soñ on küninde **kuşaddılar**” (BH 16b17-18)

kuşandur-: Kuşandırmak.

“ibrāhīm ‘imāmesin başına çaldı / ismā‘īl kemerini **kuşandurdi**” (KY B6v10)

örtün-: Örtünmek.

“züleyhā dürr ü mercānile zülf **örtüندی** / yincü birle muraşsa‘ kılmış idi” (KY B36r1)

tonan-: Donanmak, giyinmek.

“mülevven ton **tonandı** harīr zībā / münakkaş tēc urundı oldı hūbān” (KY B36r3)

ur-: Vurmak, takmak. *krş.* **vur-**

“cümlesine birer zībā ton kiyürdi / başlarına mülevven tēc **urar** emdi” (KY B25v4); “ilk on kününde başuğa raḥmet təcın **uralar**” (BH 16b19-20)

→ 2.3.9.1. “Vurmak, koymak.” // 2.3.12.1. “Çarpmak.” // 2.3.19.1. “Vurmak, dövmek” // 2.4.1. “Vurmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

urun-: Takınmak.

“harīr kiydi t̄ac **urundi** tahta ağdı” (KY B28v2a)

vur-: Vurmak, takmak. *krş.* **ur-**

“ādemūñ başına tevbe t̄acın ilk on küninde **vurdılar**” (BH 16b16-17)

→ 2.3.19.1. “Vurmak, dövmek.” // 2.4.1. “Vurmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

yama-: Yamamak.

“atf d̄emek yama bolur nitekim t̄on **yamasalar** yama biri biri birle ulaşıp bir bolur” (BH 110a3-4)

2.3.11. Tezyinat, Tefrişat

Bu başlık altında metinlerde geçen bezeme, süsleme, döşeme ile ilgili fiiller aktarılmıştır.

2.3.11.1. Kılış Fiilleri

beze-: Süslemek.

“oluğ s̄a‘at emr kıldı ol k̄anzafer / köşk önünde meydānı **bezədiler**” (KY B29v12); “hamd u şenā ol tañrıya kim yarattı kökleri **bezedi** ay kün yılduz birle” (BH 2a8)

bezet-: Süsletmek.

“ben köşk **bezetdüm** sen şıfatlı / bu sarāynıñ bir nağşına bağıl ėmdi” (KY B37r2)

döşe-: Döşemek, yerleştirmek.

“harīr z̄ibā döşekler **döşədiler** / çewresine telim kürsī k̄ararlar” (KY B29v13); “**döşedi** yeri bezedi dürlü halkı dün k̄ündüz birle” (BH 2a9)

döşendür-: Döşetmek, yerleştirmek.

“bağ buğağın şeşdürdi el köndürdi / harīr z̄ibā döşekler **döşendürdi**” (KY B43v6)

ķur-: Kurmak, hazırlamak.

“ķewresine telim kürsī **ķurarlar**” (KY B29v13b)

yondur-: Yontturmak, hazırlatmak.

“pes züleyhā uşal dem kirü döndi / neccār bulup bir şanduk kim **yondurdi**” (KY B43v2)

2.3.11.2. Oluş-Durum Fiilleri

bezen-: Bezenmek, süslenmek.

“ve ol aylar içinde kim ağaķlar yapraklanurlar bāğ ve bāğķe gül ķiķek birle **bezendi**” (BH 34a8)

yalduzlan-: Yaldızlanmak, süslenmek.

“bu ay içinde uçmaķlar **yalduzlanur** vildānlar bezenürler” (BH 48b7)

2.3.12. Miktar, Ölķü, Ölķüm, Nicelik

Ölķülebilme, azalıp çoğalabilme ve miktar bildiren fiiller incelenen metinlerde saptanarak Miktar, Ölķü, Ölķüm, Nicelik başlığı altında örneklendirilmiştir.

2.3.12.1. Kılış Fiilleri

art-: Artmak.

“fehmi **artsun** hātırı rüşen olsun” (KY B5v7a); “kim hāķķa eglense sevinķi **artar**” (BH 5a6-7)

artur-: Artırmak.

“devletin mülketin ben **arturam** / tāc taht memleket vērem ėmdi” (KY B11v8); “yā ādem ađladuđuņķa kōzūņ nūrın **arturdum**” (BH 100b21)

ķiņit-: Genişletmek, bollaştırmak.

“fushat düni durur anuğ için melik sübhānehu ve ta‘ālā bu dün hāķķa rüzīsin **ķiņidü** bēür” (BH 29a17)

sa-: Saymak.

“yā muştafā sen kaçan urağutuña talāk bërseñ ‘iddetlerin **sağıl**” (BH 47b2-3)

tarut-: Tartmak.

“terāzüye telim māl altun dağı koydı / **tarutdılar** yūsuf ile teng kelmedi” (KY B30v12)

ur-: Çarpmak.

“oğlı ve bir kızını kalsın üçü altıya **urmuş** on sekiz bola altı anaya ve ataya bölse” (FK 62a12)

→ 2.3.9.1. “Vurmak, koymak.” // 2.3.10.1. “Vurmak, takmak.” // 2.3.19.1. “Vurmak, dövmek.” // 2.4.1. “Vurmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

yêtür-: Yetirmek, yeterli getirmek, kâfi getirmek.

“dīne aydur esirgemeñ **yêtürüñ** dër / şart kılup ikilesi urar emdi” (KY B7v13);
“bu pārsā bir dün endīşe kıldı aydur men kündüzüm için küt ketürmes men bu urağutğa nafağa **yêtürmes** men bir bucağ alup oturmayayım yarın çıkayım muzdūrlıq kılayım” (BH 80a19-20)

→ 2.3.25.1. “Yitirmek, kaybetmek.”

2.3.12.2. Oluş-Durum Fiilleri

düken-: Tükenmek, bitmek.

“ol nefesün dükenesine küye durur kaçan kim ol nefesün **dükense** cāmı senden alurlar” (BH 33b1-2)

eksil-: Eksilmek.

“peyveste ni‘metleri hiç **eksilmes** / seniñ köşkiñ fānīdür bākī sarāy anda emdi” (KY B38v14)

yağ-: Üst üste ve çok gelmek.

“cümlesinğ hātırına guşşa **yağdı** / dërneşüben bātıl tedbīr kılur emdi” (KY B4v15)

→ 2.3.37.2. “Yağmak, gökten düşmek.”

yêt-: Kâfi gelmek, bir gereksinimi karşılayacak nicelikte olmak.

“mênüm kücüm **yêtmes** bu ayı dükelin oruç dutmağa” (BH 11b21)

→ 2.3.3.2. “Bir yaşa erişmek, ulaşmak, yaşı ilerlemek.”

2.3.13. İş, Hizmet, Uygulama, Yerine Getirme

Bu başlık altında çalışma, etkinlik, bir işi yapma, yerine getirme kavramlarını ifade eden fiiller metinlerde tespit edilerek incelenmiştir.

2.3.13.1. Kılış Fiilleri

bildür-: Tatbik etmek.

“yalañçılık cezāsın **bildürüñ** dër / bid‘ad üzere rāy-ı tedbîr kıılır êmdi” (KY B8r1)

→ 2.3.8.1. “Anlatmak, haber vermek.”

bitür-: Bitirmek, tamamlamak.

“ve ol ay içinde kim dañıl dirildi ve bāzırgānlar bāzırgānliginden daşrağı işin **bitürdiler**” (BH 34a15)

eyleştür-: Hazırlamak.

“yük **eyleştürüñ** yoktur altun / ol ‘azîze bizden selām kıılıñ êmdi” (KY B56r11)

güzerle-: *Far.* + *T.* Yerine getirme, icra etme.

“bu ikiden kalan vaşıyyetin **güzerleyeler**” (FK 63a5-6)

işle-: İşlemek, yapmak.

“şabır birle **işlegil** uşbu işi / şabır birle işlene işler başı” (KY B27v4)

yörit- / yürüt-: Yürütmek, gerektiği gibi yapmak, uygulamak.

“ben kâdir emrini kıldım beyân / anıj emrin **yörütme** kerek emdi” (KY B76v8); “bu bî-çâre diline şıdık <u> şavâb **yöritgil**” (BH 3a13)

2.3.13.2. Oluş-Durum Fiilleri

başla-: Başlamak, bir işe girişmek.

“delülüge **başladuñ** key körgil bu sırrı kimseye açmağıl” (BH 94a3-4); “ilkin kefenden **başlayalar** şonra borcın vèreler” (FK 63a5)

2.3.14. Müzik, Eğlence, Ziyafet

Metinlerde geçen, müzik aletlerinin çalınması ve dönemin eğlence anlayışını yansıtan fiiller Müzik, Eğlence, Ziyafet başlığı altında ele alınmıştır.

2.3.14.1. Kılış Fiilleri

çal-: Bir müzik aleti çalmak.

“ham sen çağır içer sen ham men kòbuz **çalar** men” (M VI-7b)

→ 2.3.10.1. “Takmak.”

ırla-: Şarkı söylemek.

“ne kıla erdüñ aydur bir ır **ırlaya** erdüñ” (BH 100a9)

toyla-: Ziyafet çektirmek.

“ne yavlağ **toyladı** hicrün meni ‘ışkuñ şöleninde” (ŞH 3a)

2.3.14.2. Oluş-Durum Fiilleri

çalın-: Çalınmak, bir müzik aletinin ses çıkarması.

“zarb naqqâr burğu üküş **çalınur** emdi” (KY B53v13b)

çırğa-: İçki âlemi yapmak, ziyafet çekmek.

“hanum ‘ışkında **çırğar** men zehir pür bolsa yan dağı” (ŞH 2b)

oyna-: Oynamak.

“atalu oğlanları kördüm **oynar** men atamı ağdum içüm ıaynar” (BH 60a20-21)

2.3.15. Evlilik

İzdivaç, evlenme işiyle ilgili fiiller metinlerde saptanarak Evlilik başlığı altında aktarılmıştır.

2.3.15.1. Kılış Fiilleri

ciftlendür-: Evlendirmek.

“melik ta‘ālā ol ıula yarın uçmak ħūru‘l-‘aynların **ciftlendüre**” (BH 45a10-11)

vër-: Kız vermek.

“anı her kim bulur érse biliğ dedi / āzād ıılıp aña kızım **vèrem** emdi” (KY B15v4)

→ 2.3.1.1. “Vermek, teslim etmek.” // 2.4.1. “Vermek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.” // 2.4.2. “Vermek, tezlik bildiren birleşik fiiller yapar.”

2.3.15.2. Oluş-Durum Fiilleri

erlen-: Evlenmek, kocaya varmak.

“anam dağı er **erlendi** atamdan degen mālı düketti” (BH 60a18)

ewlen-: Evlenmek.

“andan yūsuf sorar aydur **ewlendiğ** mü” (KY B64v9a)

urağutlan-: Evlenmek.

“eger bir gebür gendü anasın **urağutlansa** andan bir oğlan doğsa” (FK 70b16-17)

2.3.16. Cenaze

Cenaze başlığı altında defın işlerini ifade eden fiiller metinlerde tespit edilerek örneklendirilmiştir.

2.3.16.1. Kılış Fiilleri

yudur-: Yıkarmak.

“buyurdu **yudurdu** kefen sardı / kendü elin yup defn kılar emdi” (KY B75r13)

yum-: Örtmek, atmak.

“kaçan kim ölüyü sine kosalar ve üstine toprak **yumsalar**” (BH 13b18)

→ 2.3.1.1. “Yummak, kapatmak.”

2.3.17. Yolculuk, Göç, Yerleşim

İncelenen metinlerde geçen seyahat, sefer, taşınma ve ilgilerini karşılayan fiiller Yolculuk, Göç, Yerleşim başlığı altında değerlendirilmiştir.

2.3.17.1. Kılış Fiilleri

aş-: Aşmak, geçmek.

“eger atlı **aşar** bolsa düni küni / altı ayda mısırğa yeterler emdi” (KY B27v11);

“şa‘bân ayı konuk durur ağırlağıl / **aşur** bolsa kitmesün gile kılu” (BH 25b18)

aşur-: Aşarmak, çıkarmak, götürmek.

“anlar yūsufi eğinine köterdiler / bir kaçını eteğine **aşurdılar**” (KY B7r8); “ol şeytānı kanadı birle vurur kâf tağından **aşur<ur>** kemişür” (BH 23a4-5)

keçür-: Geçirmek, bir süre yaşamak, oturmak, kalmak.

“yūsufun yolu üzre muķīm oldu / ‘ömrin anda **keçürem** dep nezr kıldı” (KY B53v8)

→ 2.3.1.1. “Geçirmek, geçme işini yaptırmak, geçmesini sağlamak.”

2.3.17.2. Oluş-Durum Fiilleri

daşın-: Taşınmak.

“vaķt boldı kim devletsuzluk hücesinden çıkasın ve kıtsuzluk maħallesinden **daşnasın**” (BH 15b13-14)

eglen-: Bir yerde durmak, beklemek, oyalanmak.

“bu ‘acebdür anda dağı **eglenmedi** / kirü ibni yemen olına kirür emdi” (KY B62r16); “andan istikāmet duttılar halka **eglenmediler**” (BH 5a5)

köç-: Göçmek.

“melik duğar anı iitüp andan **köçdi** / andan sonra elig yıl temām keçdi” (KY B14v11); “bu dünyādan **köçeler** ölüm argın keçeler / ikisinüñ durağı arañu gür yēr durur” (BH 33b7)

2.3.18. Karılama, Ağırlama

Karılama, Ağırlama başlığı altında misafir etme, ikram etme gibi ileri anlatan fiiller metinlerde tespit edilerek incelenmitir.

2.3.18.1. Kılı Fiilleri

ağırla-: Ağırlamak, misafir etmek.

“yoldaları birle cümle **ağırladı** / muhterem mükerrerem dutar emdi” (KY B22v2); “a ‘bān ayı onuk durur **ağırlağıl**” (BH 25b18)

bayarla-: Ağırlamak, ikram etmek.

“cümle mālum mülküm fedā eyleyürven / **bayarladum** abül ıldım dēyür emdi” (KY B28r13)

onaqla-: Misafir etmek. *kr.* **onuqla-**

“melik bu sözü iitüp ‘acebledi / yūsufi ketürüp **onaqladı**” (KY B22v1)

onuqla-: Misafir etmek. *kr.* **onaqla-**

“tañrı ‘azze ve celle buları **onuqlaya**” (BH 38b27)

2.3.19. Kavga, Mücadele, Sava

Bu başlık altında düşmanca davranı, çekime, dövü gibi kavramları karılayan fiiller metinlerde saptanarak ele alınmıtır.

2.3.19.1. Kılış Fiilleri

aħdar-: Aktarmak, yenmek.

“otuz bir er **aħdardı** otuz ikinci kendü düşdi” (BH 75b24-25)

boğazla- / boğuzla-: Boğazlamak, boğazından keserek öldürmek.

“biri bir oğlağ dutup **boğazladı**” (KY B11v14b); “andan ol çoçı kim ölüm durur **boğuzlayalar**” (BH 69b12)

düşür-: Düşürmek.

“anlar yūsufi bir çaşa aşurdılar / çaşnı aşurğaç itüp yere **düşürdiler**” (KY B7r14)

→ 2.3.1.1. “İndirmek.” // 2.4.1. “Düşürmek, indirmek; kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

ķap-: Kaptmak, yakalamak, almak.

“yā ebeti düşümde on ķurt kördim / elimizden yūsufi **ķaparlar** emdi” (KY B7r11)

ķapdur-: Kaptırmak.

“anlar aydur yūsufi biz saķlayawuz / ķardaşımız kaçan ķurda **ķapdurawuz**” (KY B5v14)

ķır-: Öldürmek, yok etmek.

“kaçan ünüm işitseñiz hāzır keliñ / bu şehir ehlini cümle **ķırıñ**” (KY B67r5)

→ 2.4.1. “Kırmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

öldür-: Öldürmek.

“**öldürür** yüz sü eri kimdür ol alp arslan” (M IV-1b); “‘ālem ķurdın ķarawuz **öldürewüz** / sewgülümüz yūsuf üçün dەرler emdi” (KY B5v15); “eger bir oğul gendü atası ķarındaşı oğlın **öldürse**” (FK 64b19)

süyre-: Sürüklemek, çekerek götürmek.

“elin alıp ağlayu yola kirdi / söger buşar yer üzre **süyrer** emdi” (KY B20r4)

ur-: Vurmak, dövmek. *krş.* **ur-**

“dīne aydur esirgemeñ yetürünj dēr / şart kılup ikilesi **urar** emdi” (KY B7v13)

→ 2.3.9.1. “Vurmak, koymak.” // 2.3.10.1 “Vurmak, takmak.” // 2.3.12.1.

“Çarpmak.” // 2.4.1. “Vurmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

vur-: Vurmak, dövmek. *krş.* **ur-**

“ol şeytāni k̄anadı birle **vurur** k̄āf tağından aşur<ur> kemişür” (BH 23a4-5)

→ 2.3.10.1. “Vurmak, takmak.” // 2.4.1. “Vurmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

yeñ-: Yenmek, kazanmak, galip gelmek.

“velākin nefsinde kitdi qarār / ‘ışkı **yeñdi** hīç şabrı qalmaz emdi” (KY B33r3)

2.3.19.2. Oluş-Durum Fiilleri

basıq-: Yenilmek, alt olmak.

“yēl bir neseğür kim niceme ağaç anuñ birle küreşür erse yēli basmas ‘ākıbet kendü **basıgur**” (BH 85b22-23)

da‘vālaş-: *Ar. +T.* İddialaşmak, tartışmak.

“toğuz kardaş yūsufa tēgeridi / yehūdā birle **da‘vālaşur** dērler emdi” (KY B9r3)

depelen-: Tepelenmek, öldürülmek.

“ol kimerseler kim çalış<da> **depelendiler**” (BH 30a8)

doķış-: Savaşmak, vuruşmak. *krş.* **toķuş**

“ey ten eger **doķışur** ersenñ şeytān birle **doķışıl** ‘ādavet üzre” (BH82b3)

düriş-: Çabalamak, mücadele etmek, savaşmak.

“key **dürüşgil** kulluk içre özünü kılığıl döst aña” (BH 11a7)

küreş-: Güreşmek, mücadele etmek.

“yël bir neseür kim niceme ağaç anuñ birle **küreşür** erse yëli basmas ‘âkıbet kendü basıgur” (BH 85b22-23)

sög-: Sövmek, küfretmek.

“elin alıp ağlayu yola kirdi / **söger** buşar yer üzre süyrer êmdi” (KY B20r4)

toķuş-: Savaşmak, vuruşmak. *krş.* **doķuş-**

“melik reyyān ataña hāş işitdi / **toķuşmağıl** murādınça olğıl êmdi” (KY B77v8)

2.3.20. Koruma, Sahiplenme, Aidiyet

Metinlerde geçen gözetme, himaye etme, sahip çıkma, mensup olma anlamlarıyla ilişkili fiiller Koruma, Sahiplenme, Aidiyet başlığı altında örneklendirilmiştir.

2.3.20.1. Kılış Fiilleri

bekle-: Gözetmek, korumak, muhafaza etmek.

“kovuçulardan **beklesün** hālîk sizi / varıp qardaşlarına aytur êmdi” (KY B4v11);

“bu za ‘îf kuluñ dilin hātā <vü> zeleden nisyān u halelden sen **beklegil**” (BH 3a12-13); “tañrıdan ‘azza ve celle dilerüz **beklese** bizi hātādan” (FK 60a22)

esirge-: Korumak, himaye etmek; kaçınmak.

“dīne aydur **esirgemeñ** yetürüñ dër / şart kılup ikilesi urar êmdi” (KY B7v13)

qorı-: Korumak.

“ol toķuş içinde on yedi at degşürdi qanğı at kim arsa andan düşerdi **qorıdı**” (BH 77b6-7)

qurtar-: Kurtarmak.

“andan sonra şiddetlerden ben **kırtaram** / atasını bayık hem ben kösterem” (KY B11v7); “kanda kim kaygulu barısa kaygudan sen **kırtar**” (BH 3a7)

sakla-: Saklamak, korumak, muhafaza etmek.

“emānet yūsufi **saklayasız** / nevbetleşü egiñize köteresiz” (KY B6v14); “ikinci ne kim keldeçi yazuklar durur andan **saklaya**” (BH 11b10-11); “degme bir oğula on ülü vèreler ve bundavuk bu tertib **saklayalar**” (FK 60b23)

→ 2.3.27.1. “Saklamak, gizlemek.”

sıgındur-: Sıgındırmak, korumak.

“kardaşın şefkatin zāhir kıldı / etegin altına **sıgındur** dedi” (KY B8v16)

2.3.20.2. Oluş-Durum Fiilleri

dut-: Mensup olmak.

“mışır iyesi aşılk size nete vèrdi / bildünüz mü kağı millet **dutar** idi” (KY B60r3)

→ 2.3.1.1. “Tutmak, yakalamak, bulundurmak.” // 2.3.34.2. “Değeri olmak.” // 2.4.1. “Tutmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

2.3.21. Başarı, Beğenme, Takdir

Başarma işi ve beğenme, yüceltme duygularıyla ilgili fiiller metinlerde tespit edilerek Başarı, Beğenme, Takdir başlığı altında ele alınmıştır.

2.3.21.1. Kılış Fiilleri

başar-: Başarmak.

“tevfik senden umanur men bir za'if kul / delil seni dutanlara **başarur** yol” (KY B2v15)

köceñlet-: Güzel, cazip göstermek, övmek.

“ğazilik vaktında boru ve naqqāre kūs birle **köceñletti**” (BH 58a10-11)

ög-: Övmek, değerini yüceltmek.

“ben **ögiçek** büyük vaşfin degey ol sazdağı kargu” (ŞH 7b); “andın şonra ezgi
‘osmān-ı şehīd var / anıñ vaşfin qur’ān içre **ögdi** cabbār” (KY B2r3b); “eger
şadağa bātı bolmaqdan saqındı erse ilk īmān birle **ögdi**” (BH 36a5-6)

2.3.21.2. Oluş-Durum Fiilleri

ögün-: Övünmek, kendi kendini övmek.

“kelip benüm qatımda **ögünür** siz / biz hāşlar biz şerīfler dērsiz ėmdi” (KY
B71r16)

2.3.22. Toplama/Toplanma, Bir Araya Getirme

Bu başlık altında derleme, devşirme, bir araya getirme anlamlarını taşıyan fiiller
metinlerde saptanarak incelenmiştir.

2.3.22.1. Kılış Fiilleri

dēr-: Dermek, toplamak, bir araya getirmek, devşirmek.

“elvān yerler aqar suwlar cümle körsün / şahralarda ravzalarda çiçek **dērsün**”
(KY B5v8); “tañrı ‘azze ve celle ‘ālem hālkını bir yere **dēriser**” (BH 26b8)

dērje-: Toplamak, bir araya getirmek.

“ol kul iş erenlerin, ve qoñşılarını **dērjer** ve qonoqluq kılur” (BH 58a23)

dērşür-: Toplamak, bir araya getirmek.

“oruç dutan mü’minleri dükeli ‘arş kölgesine **dērşüre**” (BH 38b25-26)

yığ-: Yığmak, biriktirmek.

“māl **yığasın** kim hāl bolur nice resīde bolınca” (FK 64a15)

→ 2.3.30.1. “Engel olmak, menetmek.”

2.3.22.2. Oluş-Durum Fiilleri

dērneş-: Toplanmak, bir araya gelmek.

“isrā’īlden muni işidüp sewündiler / on qarındaş ikin ikin **dërneşdiler**” (KY B6r14); “hîç ferişte kalmas dükeli ka’be içine kirür dağı yöresinde **dërneşürler**” (BH 12a10-11)

dêril- / dêrül-: Toplanmak.

“kullarına buyurdı **dêruldiler** / ol kuyu tégresine yayıldılar” (KY B14v5); “yâ mü’minler feriştelere ol dün mekkeye **dêrilürler**” (BH 12a16)

düzül-: Dizilmek.

“yağı bitmiş tal çibıkda barmaqlaruñ / lü’lü’ mercândan **düzülmiş** tırnaqlaruñ” (KY B38r1)

irkil-: Toplanmak.

“hasret yaşı köz mınarına **irkilür** köñli birle haqqa yalvarur” (BH 23a1)

uş-: Toplanmak.

“karavaşlar cümlesi aña **uşdı** / ‘aqlı kitüp düşdügin ‘acebleşdi” (KY B30r2)

2.3.23. Ayırma/Ayrılma, Bölme

Uzaklaşma, ayrı tutma ya da pay etme kavramlarını karşılayan fiiller metinlerde tasbit edilerek Ayırma/Ayrılma, Bölme başlığı altında toplanmıştır.

2.3.23.1. Kılış Fiilleri

adur-: Ayırmak. *krş.* **ayır-**

“yūsuf aydur yā ‘arab kaşduñdan **adur** / ayaklaruñ tutulmağı fi’liñ nedür” (KY B46r1)

ayır-: Ayırmak. *krş.* **adur-**

“aydur yūsuf hergiz kayğurmağıl / kardeşlaruñdan köñlin **ayırmağıl**” (KY B11r13); “ol düşüñ ilki aña miñnet erdi kim kâfirler mekr kıldılar yerinden muqāmından **ayırdılar**” (BH 70a14-15)

böl-: Ayırmak, taksim etmek.

“ol altıdan bir bolur ayruķı oğul kız aralarında **böle**” (FK 60b20)

ķıl-: Ayırmak, bölmek.

“degmesine üç on iki **ķıla** sekiz oğula ve dört kıza” (FK 62a12)

→ 2.3.1.1. “Etmek, yapmak.” // 2.4.1. “Kılmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

üleşdür- / **üleştür-**: Paylaşımak, bölüşürmek.

“mevlī celīl mağfirete lāyık kıldı / cümle mālın faķırlere **üleştürdi**” (KY B26r11); “ve vaķtlarda receb ayı ortası durur kim ķullarıma anuğ içinde rüzīler **üleşdürür** men” (BH 13b8-9)

ür-: Seçmek, ayırmak.

“eger dilek cebrā’ ilüñ ve mīkāyilüñ ve isrāfīlüñ bolsaydı bular **üreler** erdi” (BH 24b7-8)

üyür-: Seçmek, ayırmak.

“**üyürdi** ol dükel ķullardan seni” (BH 14b14)

2.3.23.2. Oluş-Durum Fiilleri

ayrılış-: Karşılıklı ayrılmak.

“yūsuf ol balık birle esenleşdi / ikilesi alķışlaşu **ayrılışdı**” (KY D23v13)

ayrıl- / **ayrul-**: Ayrılmak.

“bayık mevlī rahmetindin **ayrula** siz / yigrek oldur tevbe kılnđ dönüñ emdi” (KY B9r11); “immā hāşlar birlemegi ol durur kim dört neseden **ayrıla** kendü yalunuz kıala” (BH 6b2-3)

2.3.24. Erişme, Ulaşma

Bu başlık altında metinlerde geçen elde etme, yetişme, erişme, ulaşma anlamlarını taşıyan fiiller incelenmiştir.

2.3.24.1. Kılış Fiilleri

daldur-: Daldırmak, eriştirmek.

“ammā sübhānehu ve ta‘ālā men za‘īf kılı ‘ināyet deñizine **daldurdu**” (BH 2b3-4)

degür-: Ulaştırmak, eriştirmek. *krş.* **tégür-**

“selāmet maķāmına **degürgil**” (BH 3a5)

érür-: Eriřtirmek, ulaştırmak.

“aņa meded sen **érürgil**” (BH 3a6)

tégür-: Ulaştırmak, eriştirmek. *krş.* **degür-**

“**tégürdi** yūsufa haķ selāmın” (KY B40r12a)

ulaşdur-: Ulaştırmak.

“bu bir ayı ol aydan seĉdi şa ‘bān ayına **ulaşdurdu**” (BH 19b21-22)

2.3.24.2. Oluş-Durum Fiilleri

deg-: Değmek, ulaşmak.

“bu kün saņa anıñ mekri **degdi** êmdi” (KY B7v9b); “ziyādet ve noķşān aņa **degmes**” (BH 2a11); “ferāīz idileri veyā ‘aşabalardan bir kişi varlıķından mīrāş **degmeye**” (FK 61a16-17)

→ 2.3.34.2. “Değerinde olmak.”

degin-: Ulaşmak.

“ol ma‘nīden uluğluķğa **deginir** sen / küfr şirket miñnetlerden ķurtulur sen” (KY B14v1)

êr-: Ermek, erişmek, ulaşmak.

“ümīddür kim mevlīden meded **erdi** / saña ‘izzet rif‘at körünür emdi” (KY B4r11); “kadīm durur hadeşān aña **ermes** kādīr durur” (BH 2a10)

→ 2.4.3. “1. Ad soylu sözcükleri yüklem yapar. 2. Basit zamanlı kiplerden bileşik zamanlı kipler oluşturur.”

gör-: Erişmek, ulaşmak.

“mīrāşa atası er qarındaşından **göre**” (FK 63b1-2)

→ 2.3.7.1. “Görmek.” // 2.4.1. “Görmek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

ulaş-: Ulaşmak.

“acebā dükel ümmetlerüñ arzūsı ol durur kim cebrāyile **ulaşalar** erdi” (BH 53a9-10)

yet- / yêt-: Yetmek, yetişmek, ulaşmak.

“ta‘accül birle yūsufa **yeter** mü sen / kardaşları temāşāya ilter emdi” (KY B7r3);
“kaçan kim ol kuluñ eceli **yêtse** derd-i hasret birle ölüm döşegine yatsa” (BH 22b11-12)

→ 2.3.25.2. “Yitmek, ortadan kalkmak, kaybolmak.”

2.3.25. Kaybolma, Yitme

Kaybolma, yitme başlığı altında kaybetme, yitirme, ortadan kalkma anlamlarına gelen fiiller metinlerde saptanarak ele alınmıştır.

2.3.25.1. Kılış Fiilleri

aldur-: Aldırmak, kaybetmek.

“āh dirīğa yūsuf dēyü çoğılaşdılar / yūsufu biz **aldurduğ** dērler emdi” (KY B12r9)

yêtür-: Yitirmek, kaybetmek.

“aydur beni öldürmeñ **yêtürmeñ** dēr / kardaşınıñ kanni kötürmeñ dēr” (KY B9v6)

→ 2.3.12.1. “Yetirmek, yeterli getirmek, kâfi getirmek.”

2.3.25.2. Oluş-Durum Fiilleri

yêt-: Yitmek, ortadan kalkmak, kaybolmak.

“ḥaḳīḳat bilgil **yêter** seniñ başıñ / melik seni hîç gümânsuz asar êmdi” (KY B44r11)

→ 2.3.24.2. “Yetmek, yetişmek, ulaşmak.”

2.3.26. Emanet, İnam, Hibe

İncelenen metinlerde geçen vedia, bağış kavramlarıyla ilgili fiiller Emanet, İnam, Hibe başlığı altında toplanmıştır.

2.3.26.1. Kılış Fiilleri

asmarla-: Ismarlamak, tevdi etmek, emanet etmek. *krş.* **ismarla-**

“ol melik anda va‘de kılmışdı / kıllarına buyurup **asmarladı**” (KY B15v3)

bağışla-: Bağışlamak, hibe etmek.

“ikileyin yūsuf konakladı / altun kuşak şeşiben **bağışladı**” (KY D21v15); “ḥaḳ ta‘ālā üç ülüden bir ülüsün **bağışladı**” (BH 32b3)

→ 2.3.5.1. “Hoşgörmek, affetmek.”

ismarla-: Tevdi etmek, emanet etmek. *krş.* **asmarla-**

“**ismarladı** her birine uçdan uça” (KY B6v12b); “kime ḥelāl kime ḥarām degesi durur bularuñ bitisin yazup mīkāyile **ismarlar**” (BH 29a22)

2.3.27. Saklama/Saklanma, Gizleme

Bu başlık altında gizli tutma, saklama/saklanma anlamlarını taşıyan fiiller metinlerde tespit edilerek örneklendirilmiştir.

2.3.27.1. Kılış Fiilleri

kizle-: Gizlemek.

“ketürüben rāhat içre **kizler** emdi” (KY B15v6b); “cühūzlar anı kördiler **kizlediler** ve çalap celle celāluhu cühūzları la‘net kıldı” (BH 38a21-22)

sağla-: Saklamak, gizlemek.

“velākin emānetdür **sağla** oğul / bu düşüñi hīç kimesne ayıtmağıl” (KY B4v4)

→ 2.3.20.1. “Saklamak, korumak, muhafaza etmek.”

yuyut-: Gizlemek, saklamak.

“yūsufi nete yedüñ dēdi ise / niçün yedüñ **yuyutmağıl** ayğıl emdi” (KY B13r11)

2.3.27.2. Oluş-Durum Fiilleri

sağlan- / sağlan- : Saklanmak.

“anlar saña günāh kılmason **sağlangıl**” (KY B4v5a); “kaçan düşmen<ni> bilse **sağlana**” (BH 6b13-14)

2.3.28. Kurtulma, Rahatlama, Yararlanma

Kötü bir durumu atlatma, sıkıntılardan uzaklaşma ve yarar sağlama, çıkar kavramlarını karşılayan fiiller metinlerde saptanarak Kurtulma, Rahatlama, Yararlanma başlığı altında incelenmiştir.

2.3.28.1. Oluş-Durum Fiilleri

kırtıl- / kırtul-: Kurtulmak.

“yūsufi öldürelüm dēp andlaşdılar / guşşasından **kırtulalım** dērler emdi” (KY B6r15b); “ve bu tevḥīd birle müsülmānlaruñ qanı ve mālī **kırtulur**” (BH 6b1-2)

yara-: Yaramak, yarar sağlamak.

“āḥir benden cevr ḥatā ne bildüñüz / bu ‘ibreti diñlemeğa **yarar** emdi” (KY B8v7)

2.3.29. Benzerlik, Eşitlik

Bu başlık altında metinlerde geçen, benzer veya eşit olma durumlarını ifade eden fiiller toplanmıştır.

2.3.29.1. Kılış Fiilleri

beñzet-: Benzetmek. *krş.* **meñzet-**

“ken ‘āndağı bizüm eve **beñzetmiş** sen” (KY B74v2a)

meñzet-: Benzetmek. *krş.* **beñzet-**

“tevhīd kelimesin ħurmā ağacına **meñzetti**” (BH 5b12-13)

2.3.29.2. Oluş-Durum Fiilleri

beñze-: Benzemek, andırmak. *krş.* **meñze-**

“ādemīye **beñzemez** zāhir biliñ / muḳarreb ferīştelege **beñzer** ėmdi” (KY D24r9)

meñze-: Benzemek, andırmak. *krş.* **beñze-**

“bir niceler aydur kim ħurmā meşeli mü’mine **meñzer**” (BH 6a6)

2.3.30. Engel, Yasak

Yapılmaması istenen durumları anlatan fiiller metinlerde saptanarak Engel, Yasak başlığı altında değerlendirilmiştir.

2.3.30.1. Kılış Fiilleri

yığ-: Engel olmak, menetmek.

“yazuḳa tevbe kıllurlar dillerin ğıybetden **yığarlar** yetīmlerüñ başın sığarlar” (BH 17a20-21)

→ 2.3.22.1. “Yığmak, biriktirmek.”

zinharla-: *Far+T.* Yasaklamak, menetmek.

“anlar aydur bizler seni **zinharladuk** / atamıza yūsufi kırd yedi dēdik” (KY B16r7)

2.3.31. Taşkınlık, İsyân

Bu başlık altında taşkınca ve isyankâr davranışları karşılayan fiiller metinlerde tespit edilerek örneklendirilmiştir.

2.3.31.1. Kılış Fiilleri

azdur-: Doğru yoldan ayırmak, saptırmak.

“yā ‘isā eger seni **azduramadum** erse sen yola ketürdüğü kimselerden senün sebebün birle delim halkı **azdura** men dedi” (BH 164b4-6)

2.3.31.2. Oluş-Durum Fiilleri

az-: Azmak, yoldan çıkmak.

“neşe böyle **azar** siz ‘azizlerim / ben sizlere ne suç kıldum dēyür emdi” (KY B7v3)

2.3.32. Hukuk, Yasa, Töre

Metinlerde geçen; toplumu düzenleyen kurallar ve davranış biçimleriyle ilgili fiiller Hukuk, Yasa, Töre başlığı altında incelenmiştir.

2.3.32.1. Kılış Fiilleri

as-: Öldürmek, idam etmek.

“hākīkat bilgil yiter seniñ başıñ / melik seni hīç gümānsuz **asar** emdi” (KY B44r11)

→ 2.3.9.1. “Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştip sakıtmak.”

oğrıla- / oğurla-: Hırsızlık etmek, çalmak.

“şā‘ **oğrılamiş** siz dēp tehdid kıldı” (KY B66r2a); “ya taķı tā‘atı kısañ rüzgāruñ **oğurlasañ** yine saña iki peyk bēribidüm” (BH 18b20-21)

zindānla-: *Far.+T.* Zindana atmak, hapsetmek.

“züleyhā aydur bu oğlan **zindānlağıl** / tehdīd kılğıl kōrkutğıl öğütlegil” (KY B41r5); “yā ferīştelerüm men ol kulumı gūr içinde **zindānladum** yaluñuzluğ yèrde” (BH 14a16-17)

2.3.33. Din, İnanç, Kutsallık

Tanrı’ya inanma, ibadet etme veya Tanrı’ya özgü kavramlarla ilgili fiiller metinlerde saptanarak Din, İnanç, Kutsallık başlığı altında aktarılmıştır.

2.3.33.1. Kılış Fiilleri

bağla-: Ezan okumak.

“pes bulara buyurdi kim kaçan namāz vaqtı bolsa bağ **bağlağ** buyurdi” (BH 57b20-21)

birle-: Tanrı’nın birliğine inanmak, bir saymak.

“bèrdi bizge işbı tevḥīd **birledük** ol ḥālīkī” (BH 10a5)

dirgür-: Diriltmek.

“āyet ma’nīsı bu durur kim aydur ol ölü bolanı biz **dirgürdük**” (BH 30a7-8)

dörit-: Türetmek, yaratmak.

“ey anlar kim men sizi yarattum bir qatre şudan kudret birle **dörittüm**” (BH 36a16-17)

düzet-: Yaratmak, yapmak; Tanrı’nın olmayan bir şeyi var etmesi. *krş.* **tüzet-**

“bize dèğil seni beyle kim yarattı / bunun kibi körklü cemāl kim **düzetdi**” (KY B21v8)

ötün-: Niyaz etmek, şefaata istemek.

“ol zāhid bu aḥvāl beyān bildi / ḥālīkdan **ötündi** du’ā kıldı” (KY B10r1)

tüzet-: Yaratmak, yapmak; Tanrı’nın olmayan bir şeyi var etmesi. *krş.* **düzet-**

“şun ‘ı birle bayık beni ol yarattı / bunun gibi körüklü cemāl ol **tüzetti**” (KY B26r5)

yarat-: Tanrı'nın olmayan bir şeyi var etmesi.

“bize dègil seni beyle kim **yarattı**” (KY B21v8a); “hamd u senā ol taḡrıya kim **yarattı** kökleri bezedi ay kün yılduz birle” (BH 2a8)

2.3.33.2. Oluş-Durum Fiilleri

dap-: İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek. *krş.* **tap-** / **ṭap-**

“ança yalvarup **dapğıl** ol çalapğa senden ol hoşnūz olinça” (BH 10b16)

in-: Vahiy olarak gelmek.

“oluğ sā‘at tehdīd üzre āyet **indi** / velā taḡrabü‘z-zinā dèyür idi” (KY B39r7) ;
“bu ol kün durur kim ıkrā sūreti bu künki kün **indi**” (BH 14b22)

→ 2.3.1.2. “İnmek, yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek.”

tap- / **ṭap-:** İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek. *krş.* **dap-**

“yūsufa beḡzetü ḡac eyledi / cümleleri ol ḡaca **taparlar** ėmdi” (KY B21v15);
“taḡrı ṭā‘atın ḡop udsuzluğ birle nefsine **ṭapmış** vaḡt boldı” (BH 15b13)

tapın-: Tapma işi yapılmak.

“dünyā içre ança dewlet olur imiş / şöyle iken büte **tapınur** imiş” (KY B26v4)

yaradıl-: Yaratılmak, var edilmek.

“aydur <yēdi> neseden **yaradılduğuz** ya‘nī balçıkdan ve menī sudan ve uyımış
ḡandan ve bir pāre etden ve deriden ve cāndan” (BH 55a4-5)

2.3.34. Ticaret, Ekonomi

Bu başlık altında insanların alım satım ve iktisadi faaliyetlerini anlatan fiiller metinlerde tespit edilerek örneklendirilmiştir.

2.3.34.1. Kılış Fiilleri

al-: Satın almak.

“ne bahāya satılır sen közin körgil / müşterī hāzırdur **alur** emdi” (KY B15r14)

→ 2.3.1.1. “Almak.” // 2.4.1. “Almak, durum bidiren birleşik fiiller yapar.”

harc- *Ar.+T.* Harcamak, sarf etmek.

“dêrdügünj altun kümişni **harcağıl** haq yolında” (BH 11a5)

qazan- Kazanç sağlamak, edinmek.

“bu er bende bolsa anı bir kız satun alsa ve āzād bolsa ve māl **qazansa** ölse” (FK 71a16-17)

öde- / öte-: Ödemek.

“taḥkīkdur borçlu borçın anda **öter** / mundın boruçlu varmaq dişvār emdi” (KY B38v4); “uş keldüm bu keçe senünj haqkuñ **ödemege**” (BH 13a11)

sat- / şat-: Satmak.

“yā öldürelüm yā yırağğa **satalum** emdi” (KY B5v1b); “aydur bu şuvı **şatar** men” (BH 22b16)

2.3.34.2. Oluş-Durum Fiiller

deg-: Değerinde olmak.

“emānet saqlağıl qametni / yigirmi biñ mışır kızılına **deger** emdi” (KY B47r6)

→ 2.3.24.2. “Değmek, ulaşmak.”

dut-: Değeri olmak.

“dünyāda bu bilezük saña yeter / yigirmi biñ kızılı qamet **dutar**” (KY B47r7)

→ 2.3.1.1. “Tutmak, yakalamak, bulundurmak.” // 2.3.20.2. “Mensup olmak.” // 2.4.1. “Tutmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

kèji-: Bolluğa kavuşmak.

“yemişler köynüldi ve halk dürlü ni‘mete **kèjidi**” (BH 34a11-12)

satıl-: Satılmak.

“kuyudan çıkarıban **satılacağı** / andan sonra töhmetler köp boldağı” (KY B11v5)

satun-: Satılmak, kendini satmak.

“kendüleri kul oldılar altınçı yıl / hem yūsufa **satunurlar** bayık bilgil” (KY B51v12)

2.3.35. Tarım

İncelenen metinlerde tanımlanan, insanların zirai etkinliklerini içeren fiiller Tarım başlığı altında ele alınmıştır.

2.3.35.1. Kılış Fiilleri

biç-: Biçmek.

“ramazān ayında şevāb ekinin **biçgil** bayram küni rahmet çeçin şavurgıl” (BH 22b1)

budağlandur-: Budaklandırmak.

“kim şa‘bān ayında t̄a‘atın **budağlandursa** oruç namāz birle tesbīh tehlīl birle” (BH 27a11-12)

çiçeklendir-: Çiçeklendirmek.

“şa‘bān hürmeti birle **çiçeklendürmeye** ramazān ayında rahmet yemişin kötürmeye (...)” (BH 14b8-9)

dik-: Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek.

“çevresinde telim dürlü yıgaç **diksün**” (KY B35r10b); “kankı bende kim recebün hürmeti ağacın könlünde **dikmese**” (BH 14b7-8)

→ 2.3.1.1. “Bir cismi dik olarak durdurmak.”

ek-: Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek.

“buyurdı aşlîkı çok **ekin** dedi” (KY B51v2b); “ey bende receb ayında tâ‘at tohmi **ekgil** şa‘bân ayında köz yaşı birle şuarğıl” (BH 22a25)

ekdür-: Ekme işini yaptırmak.

“becidd vèrdi ekini köp **ekdürdi**” (KY B51v3a)

şuar- Sulamak, su vermek.

“ey bende receb ayında tâ‘at tohmi ekgil şa‘bân ayında köz yaşı birle **şuarğıl**” (BH 22a25)

2.3.35.2. Oluş-Durum Fiilleri

budaqlan-: Budaklanmak.

“vücüdî yapraqlana tâ‘at birle şa‘bân ayında **budaqlana**” (BH 14b11-12)

çiçeklen-: Çiçeklenmek.

“hasret ve nedâmet birle ramazân ayında **çiçeklene** oruç ve şehâvet birle yemişlene” (BH 14b12)

yapraqlan-: Yapraklanmak.

“ve ol aylar içinde kim ağaçlar **yapraqlanurlar** bāğ ve bāğçe gül çiçek birle bezendi” (BH 34a8)

yemişlen-: Yemişlenmek, meyve vermek.

“hasret ve nedâmet birle ramazân ayında çiçeklene oruç ve şehâvet birle **yemişlene**” (BH 14b12)

2.3.36. Hayvan Bakımı, Hayvan Himaye Etme, Hayvanlara Özgü Durumlar

Hayvanların bakımı, himaye edilmesi, at binme ve hayvanlara özgü durumları ifade eden fiiller metinlerde saptanarak Hayvan Bakımı, Hayvan Himaye Etme, Hayvanlara Özgü Durumlar başlığı altında incelenmiştir.

2.3.36.1. Kılış Fiilleri

atlandır-: Ata bindirmek.

“biñ atır deveye māl yklettrdi / taı biñ ul biñ arava **atlandurdi**” (KY B28r16)

bin-: Binmek, at, deve vb. binmek. *kr.* **min-**

“ol ılı bir amaz at **biner** idi / terkley amulardan ol ılıdı” (KY B20r1);
“zler arı b-dest birle at arasına **binseler** ynin dmn dapa dutup tekbir lsalar” (BH 52b18-19)

bindr-: Bindirmek. *kr.* **mindr-**

“deveden indrdi at **bindrdi**” (KY B21r11b); “degme birisin bir drl hyr atına **bindrr**” (BH 17b11)

apar-: At koturmak.

“sehergeh bir moal olan **apardi** ol maa aru” (H 5a)

min-: Binmek, at, deve vb. binmek. *kr.* **bin-**

“geyrd drl atlasn **minrdi** bir ey tz” (H 6a)

mindr-: Bindirmek. *kr.* **mindr-**

“pes ysufi ol dem yola ketrdiler / pals kiyrp bir deveye **mindrdiler**” (KY B19r1)

yala-: Ya srerek bakm yapmak.

“taı bir drl bdiye ‘arabla<r> aan kim develerin **yalasalar** uyuzdan tr” (BH 16a4-5)

yd-: Yetmek, bir hayvan yedee alıp ekmek.

“bir altun boynuzlu o ululıı pl kibi boynn **ydmi** keldi” (BH 71b21)

2.3.36.2. Oluş-Durum Fiilleri

atlan-: Ata binmek.

“on iki biñ er ile **atlandılar** / yūsufi almağa niyyetlendiler” (KY B23r11)

boşan-: Boşanmak, bağı çözülmek.

“nitekim duzağcınuñ duzağına av dutılsa ol av duzağdan **boşanmasun** dèyü nite katarlar erse kıyāmette gürdan qopa<n>lar eyle qatarlaşu baralar” (BH 57a20-22)

bozla-: Bozlamak, deve bağırması.

“yūsuf anda idügin deve bildi / yūsuf dèyü **bozladı** zārı kıldı” (KY B45r9b-B45r10)

çök-: Çökmek.

“yūsuf üni kulağına işidüldi / qapudan kirü **çöker** durmaz èmdi” (KY B45v6);
“anıñ için kim yağlanmış deve quma **çökse** yağı quma siñer devenüñ uyuzu oñalmas” (BH 16a5-6)

dutıl-: Tutulmak, yakalanmak.

“nitekim duzağcınuñ duzağına av **dutılsa** ol av duzağdan boşanmasun dèyü nite katarlar erse kıyāmette gürdan qopa<n>lar eyle qatarlaşu baralar” (BH 57a20-22)

èyerlen-: Eyer vurulmak.

“azīz yūsuf qullarına emr kıldı / ol tazī **èyerlendi** hazır keldi” (KY D50v6)

kişne-: Atın bağırrır gibi yüksek ses çıkarması.

“qaçan èyer ursalar **kişner** idi / mısır ehli cümlesi işidür èmdi” (KY B52r16)

tozar-: Toz kaldırmak.

“mu‘aṭṭar atı tozından **tozardı** müşk ile gül-bū” (ŞH 5b)

uç-: Kuş, kanatlı böcek vb. havada düşmeden durmak, havada yol almak.

“kuşa benzer ol kuyudan **uçarlar** emdi” (KY B14v14b); “peşimānlik birle keçeler himmet k̄anadı birle ‘ināyet meydānında **uçalar**” (BH 17b4)

üre-: Üremek, çoğalmak.

“ve ol ay kim siñek ve üyez kögeven **üredi**” (BH 34a13)

2.3.37. Doğa, Meteoroloji, Hava

Bu başlık altında doğa olayları, hava koşullarında meydana gelen değişimler ve hava olaylarıyla ilgili fiiller metinlerde tespit edilerek ele alınmıştır.

2.3.37.1. Kılış Fiilleri

bitür-: Bitki, tüy, saç vb. şeyler yetiştirmek.

“andan yeri yarar men yiyılı çiçek datlu ni‘met **bitürür** men” (BH 15b7)

2.3.37.2. Oluş-Durum Fiilleri

ağar-: Aydınlanmak; beyazlaşmak.

“kaçan ramazān ayınuñ evvel şubh yeri **ağarsa** oruç dutanlara yemek içmek harām kılsa” (BH 42a11)

bat-: Bir sıvının üstüdeyken içine gömülmek.

“ağacı denize kemişseñ ilkin suva biraz **batar** yine üste çıkar” (BH 81b1)

bit-: Bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek.

“yañı **bitmiş** tal çibıkda barmaqlaruñ” (KY B38r1a); “ol aya muharrem dediler ol aylar kim anuñ içinde kök kürledi yağmur yağdı ot çiçek **bitdi**” (BH 34a4-5);

“yā hāmile bolsa yā saçal **bitse** yā hayiz görse iki emcek **bitse**” (FK 64a16)

çağla-: Çağlamak, çağlayarak gelmek.

“uş **çağladı** ‘işmet küni / yazuqluya rahmet yayı” (BH 13a17)

çoğla-: (Güneş) yakmak, kavurmak.

“bolmaya kim ecel küneşi ‘ömrün bāğına **çoğlaya**” (BH 41a12-13)

diril-: Dirilmek, canlanmak.

“ve ol ay içinde kim dahil **dirildi** ve bāzırgānlar bāzırgānliginden daşrağı işin bitürdiler” (BH 34a15)

doğ-: Güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek. *krş.* **toğ-**

“kaçan şa‘bān ayı **doğsa** şem‘-i şu‘ā‘ birle közlerin açsa” (BH 17b2-3)

→ 2.3.3.2. “Doğmak, dünyaya gelmek.”

dökil-: Dökülmek.

“aydur ağaçlarda bir ağaç bar anuñ yaprağı **dökilmes** ol mü‘mine meñzer ol kanķı ağaç durur” (BH 6a8-9)

düt-: Tütmek. *krş.* **tüt-**

“ūd ‘anber müşg anda **dütesünler**” (KY B35r16a)

es- / ës-: Esmek, rüzgâr olmak.

“yël **esti** qar yağmur katı yağdı” (KY B20v2a); “receb ayında fazl yeli **eser**” (BH 20b2)

ķayna-: Kaynamak.

“mihr odı **ķaynadı** bağrı yandı” (KY B8v14b)

ķız-: Isıtılan veya ısınan bir nesnenin sıcaklığı çok artmak.

“ve ol ay kim anıñ içinde daşlar **ķızdı** ve ķayalar ve ķum ķızgun boldı” (BH 34a10-11)

ķon-: Kuş, kelebek, toz vb. bir yere inmek.

“ravzalarda dürlü ķuşlar **ķonar** emdi” (KY B6r3b); “her kimün yüzine yazuķ tozı **ķondı** erse aña vācib boldı kim yazuķı için ağlamak” (BH 40b15-16)

köynül-: Meyve vb. olgunlaşmak.

“yemişler **köynüldi** ve halk dürlü ni‘mete kênjidi” (BH 34a11-12)

ķuri-: Kurumak, ıslaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek.

“bāğı **ķurıdı** helāk boldı” (BH 41a9-10)

kürle-: Gürlemek.

“kök **kürledi** yıldırım ķatı heybet yağdı” (KY B20v6a); “ol aya muħarrem dediler ol aylar kim anuñ içinde kök **kürledi** yağmur yağdı ot çiçek bitdi” (BH 34a4-5)

ös-: Bitmek, yetişip büyümek.

“hem dağı yerden nebāt hıç **ösmedi**” (KY B51v6b)

sarğar- / şarğar-: Sararmak.

“yā köz-bānu ne sebebden hātırıñ tar / cemāliñ **sarğardı** ne ğuşşañ var” (KY B34r13); “süni ‘arza ķılmaķ buyurdu anlar kim suvı artuķ içdiler susalıķları ķanmadı beñizleri **şarğarmış** dudakları yarılmış erdi iriñ birle ķan aķar erdi” (BH 83b6-8)

siñ-: Sinmek, bulaşmak; inmek.

“buz erüben suw oluban yere **siñdi**” (KY B21r8a); “anıñ içün kim yağlanmış deve ķuma çökse yağı ķuma **siñer** devenüñ uyuzu oñalmas” (BH 16a5-6)

sol-: Solmak; sona ermek.

“miħnet kitüp ķar yağmur **solar** emdi” (KY B21r6b)

toğ-: Güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek. *krş.* **doğ-**

“hemān-dem on törtünçi ķolun ay **toğdı** / beñzi nürı köşki rüşen ķılur emdi” (KY B28v3)

→ 2.3.3.2. “Doğmak, dünyaya gelmek.”

toñ-: Donmak.

“ol aylar kim su **toᅇdi** sovuᅇ boldı cemād dēdi ya‘nī cemād’l-evvel cemād’l-āᅇir” (BH 34a7)

tökül-: Dökölmek.

“yeti közler körmēz olup soldaᅇı / inci kibi uᅇaᅇ düşler **tököldeᅇi**” (KY B38r15)

tüt-: Tötmek. *krᅇ.* **düt-**

“sen ᅇaᅇıᅇat yūsufumdan isi **tüter** sen” (KY B72v11b)

yaᅇ-: Yaᅇmak, gökten düşmek.

“yēl ēsti ᅇar yaᅇmur ᅇatı **yaᅇdı** / yawlaᅇ ᅇatı ᅇeybet birle yaᅇar ēmdi” (KY B20v2); “ramazān ayında ᅇullar üzre raᅇmet yaᅇmuru **yaᅇar**” (BH 20b3)

→ 2.3.12.2. “Üst üste ve ᅇok gelmek.”

2.4. Yardımcı Fiiller

Metinlerde tanıklanan; ad soylu sözlerin fiil gibi kullanılmalarını saᅇlayan et- / ol- gibi fiiller; baᅇka fiillerle birleᅇerek fiillere süerlik, tezlük gibi anlamlar kazandıran fiiller ve ad soylu sözlerin yüklem görevinde kullanılmalarını saᅇlayan ya da basit zamanlı kiplerden birleᅇik zamanlı kipler yapan er- / i- fiili Yardımcı Fiiller baᅇlığı altında adla birleᅇik fiil yapan yardımcı fiiller, fiille birleᅇik fiil yapan yardımcı fiiller ve ana yardımcı fiil Ņeklinde gruplandırılarak incelenmiᅇtir.

2.4.1. Adla Birleᅇik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller

al-: Almak, durum bildiren birleᅇik fiiller yapar.

“atamızdan saᅇa destür **alduᅇ** dērler” (KY B6r2b); “sābıᅇlar ol vaᅇtın dururlar arıᅇ āb-dest **alurlar**” (BH 17a11); “bu er bende bolsa anı bir ᅇız satun **alsa** ve āzād bolsa ve māᅇ ᅇazansa ölse” (FK 71a16-17)

→ 2.3.1.1. “Almak.” // 2.3.34.1. “Satın almak.”

bar-: Varmak, durum bildiren birleᅇik fiiller yapar.

“var vay sēnūᅇ elūᅇden men yarguya **barur** men” (M VI-5b)

→ 2.3.1.1. “Varmak, ulaşmak, gitmek.”

bas-: Basmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.

“biti yazdı kâmularda mühr **basdı**” (KY B17v1b)

→ 2.3.1.1. “Basmak, bastırmak, yok etmek.”

bêr-: Vermek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.

“sözlemedi oğlan hergiz lisân / nete sözlep tanuqlık **bêrür** êmdi” (KY B41r12);

“sekîne sefînesin kılur şekûr ad **bêrür** (...)” (BH 2b1)

→ 2.3.1.1. “Vermek, teslim etmek.” // 2.4.2. “Vermek, tezlik bildiren birleşik fiiller yapar.”

bol-: Olmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **ol-**

“hanum ‘ışkıında çırğar men zehir pür **bolsa** yan dağı” (ŞH 2b); “ki ü har lahza bar man yağı **bolğay**” (M VIII-1b); “inanuban **bolur** mu sen sen müselmân” (KY B3v16a); “tâ işidenler aşşı bulsun köñülleri dîne issi **bolsun**” (BH 3a14-15); “haşşat ol kişilere kim şeherlerden ırak **bolsalar**” (FK 60a9-10)

→ 2.3.1.1. “Olmak.”

dart-: Çekmek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **tart**

“ve ol ay içinde <kim> bağlar çubuğı uzatdı ve büstânlar urgan **dartdı** ve ağaçlar budaklandı” (BH 34a9-10)

→ 2.3.1.1. “Çekmek.”

dur-: Durmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.

“kardaşları cümlesi öre **durdı** / ikin ikin yūsufa gene şordı” (KY B5r8); “bir koca er yerinden örü **durdı** ayıttı” (BH 11b19); “ayağın örü **dursağız** namāza” (FK 71a26)

→ 2.3.1.2. “Durmak, beklemek.” // 2.4.2. “Durmak, sürerlik bildiren birleşik fiiller yapar.”

dut-: Tutmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **tut-**

“yılan çıyan cümle anda maḳām **dutmuş**” (KY B9v13b); “ümīd eyle **duttum** kim bizden şonra yāzigār ḳala” (BH 2b10); “gendü özlerini ḥaṭādan ırāḳ **dutalar** tā iki cahān fazlin müzdin bulalar ėmdi” (FK 60a16)

→ 2.3.1.1. “Tutmak, yakalamak, bulundurmak.” // 2.3.20.2. “Mensup olmak.” // 2.3.34.2. “Değeri olmak.”

dürtin-: Sürünmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.

“sürme **dürtinse** bu kün içinde ol mü'min ĩmin köz ağrısından bolęa” (BH 74b11)

düşür-: Düşürmek, indirmek; kılış bildiren birleşik fiiller yapar.

“anı işitüp melik duğar sefer ḳıldı / ‘ād ḳuyusu tēgresinde yük **düşürdi**” (KY B14v3)

→ 2.3.1.1. “İndirmek.” // 2.3.19.1. “Düşürmek.”

erüş-: Erişmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.

“telim yılęı murādına ol **erüşdi**” (KY B11r12a)

ét-: Etmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.

“āzār **étmiş** kim vārise şāfī oluğ” (KY B20v9b); “yoğdur mü'mine ölüm vāqtında ḳayęu ve sin belinji ve ḳıyāmette n'ėdeyim ne ḳılayım dēmek” (BH 14a4); “eger iki birlesinden bavul **ėder** erse buęa ḥunşā-i müşkil dērler” (FK 64a1-2)

→ 2.3.1.1. “Etmek, yapmak.”

eyle-: Eylemek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.

“ağa lāyıḳ rāy-ı tedbīr **eyleyelüm**” (KY B5r3a); “menden dilediler kim türk dilinçe bu fen içinde bir kitāb **eyleyem**” (BH 2b7-8)

→ 2.3.1.1. “Etmek, yapmak.”

gel-: Gelmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **kel-**

“rāst **gelmese** altını altıya urmuş gerek tā otuz altı bola” (FK 62a15)

→ 2.3.1.2. “Gelmek.”

getür-: Getirmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **keltür-, ketür-**

“tañrı aydur (...) ādemīler kim īmān **getürür** siz” (FK 71a25)

→ 2.3.1.1. “Getirmek.”

gör-: Görmek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **kör-**

“‘abdullah bin mes‘ūd red **görmes** dört gürüh birle oğulı kızını andan doğduğı kızını birle” (FK 63a13-14)

→ 2.3.7.1. “Görmek.” // 2.3.24.2. “Erişmek, ulaşmak.”

kal-: Kalmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.

“nā-çār olup‘acāyibe **kalur** emdi” (KY B5r7b); “tañrı rahmetinden **kalmaya** siz mahrūm dağı bir bu denāya degmeye siz” (BH 29a6-7)

→ 2.3.1.2. “Kalmak, olduğu yeri ve durumu korumak.” // 2.4.2. “Kalmak, sürerlik bildiren birleşik fiiller yapar.”

kel-: Gelmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **gel-**

“eger ol düş yerine **kelür** ise / yūsuf ulu pādīşāh olur ise” (KY B4v16)

→ 2.3.1.2. “Gelmek.” // 2.4.2. “Gelmek, sürerlik bildiren birleşik fiiller yapar.”

keltür-: Getirmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **getür-, ketür-**

“faşīh dilin şahīh īmān **keltürür** emdi” (KY B4r2b)

→ 2.3.1.1. “Getirmek.”

ketür-: Getirmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **getür-, keltür-**

“cümlesi tevāzu‘līg **ketürdiler** / ne düş kördün bize aygıl dërler êmdi” (KY B5r5); “bir yêrde işâret eyle **ketürür** kim eger kur‘ân mübârek erse menşür senüj” (BH 31a14)

→ 2.3.1.1. “Getirmek.”

ketürt- Getirtmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.

“muḥammed muştafâ diledi ol seddi söke ebü ṭālibe ĩmān **ketürde**” (BH 10b7-8)

ķıl- Kılmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.

“yaratġanum ḥuzūrunda **ķılam** sinüj bile yargu” (ŞH 9b); “man yār-i bâvafāam bar man cafā **ķılur** sen” (M VI-2a); “bu arada bu kitābnı temām **ķıldum** / okuyanlar bir du‘ā yād **ķıla** êmdi” (KY B79r12); “bar erdi kāyim zātı birle kimse anı bar **ķılmadı**” (BH 2a12); “ademīler ḥâcetin ferāiz kitābına ve ‘ilmine muḥtâclıķın ve raġbetin gördüm te‘lif **ķıldım**” (FK 60a8-9)

→ 2.3.1.1. “Etmek, yapmak.” // 2.3.23.1. “Ayırmak, bölmek.”

ķır- Kırmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.

“ķardaşların ḥâtırın **ķırumadı** / rāzın kızlep ayruķ söz dëyümedi” (KY B5r12)

→ 2.3.19.1. “Öldürmek, yok etmek.”

ķop- Kopmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.

“ya‘ķüb anı işidüben öre **ķopdı** / yūsufun ađaķnı üstünde aġnadı” (KY K5v13)

→ 2.3.1.2. “Meydana çıkmak, zuhur etmek.”

ķör- Görmek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **gör-**

“ata ķavlin bozmaġa revā **ķörmez**” (KY B5r6b); “degme bir ulu yazuķ ķılduġı içün ķul seksen yıl od içinde ‘azāb **ķöre**” (BH 23b6-7)

→ 2.3.7.1. “Görmek.”

ol- Olmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **bol-**

“nedāmet kılıban pişmān **oldı**” (KY B63r4a); “ya du‘ā kılılar mu kim du‘āların müstecāb kılavuz ya isteyeler mü kim hāzır **olavus**” (BH 33a20-21)

→ 2.3.1.2. “Olmak.”

tart-: Çekmek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **dart**

“el birle edüke mesh **tarttı** yine gördük kamu başa mesh **tarttı**” (FK 71b7-8)

→ 2.3.1.1. “Çekmek.”

tut-: Tutmak, kılış bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **dut-**

“cühüd anı işitüp taşdıķ **tutdı** / faşīh dilin şaḥīh īmān keltürür emdi” (KY B4r2)

→ 2.3.1.1. “Tutmak, yakalamak, bulundurmak.”

ur-: Vurmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **vur-**

“saçun uçında rakş **urur** ne hācetdür aña çalģu” (ŞH 8b); “kaçan éyer **ursalar** kişner idi / mışır ehli cümlesi işidür emdi” (KY B52r16); “nişe cebbār kıpusına kelmessin ve zārī kılıp ğaffār eşigine başıñ **urmassın**” (BH 15b19-20)

→ 2.3.9.1. “Vurmak, koymak.” // 2.3.10.1. “Vurmak, takmak.” // 2.3.12.1. “Çarpmak.” // 2.3.19.1. “Vurmak, dövmek.”

vér-: Vermek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.

“kördüğünden size kelip haber **vørsün** / siz dinleñiz ol sözlesün derler emdi” (KY B5v9)

→ 2.3.1.1. “Vermek, teslim etmek.” // 2.3.15.1. “Kız vermek” // 2.4.2. “Vermek, tezlik bildiren birleşik fiiller yapar.

vur-: Vurmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **ur-**

“bir kez āh dèyüp nefes **vurur** cihān halkına haber kılır” (BH 18b2-3)

→ 2.3.10.1. “Vurmak, takmak.” // 2.3.19.1. “Vurmak, dövmek.”

2.4.2. Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller

bêr-: Vermek, tezlik bildiren birleşik fiiller yapar. *krş.* **vêr-**

“yā ol ‘acāyib neselerden ne kördüj bize aydu **bêrgil**” (BH 21b21-22)

→ 2.3.1.1. “Vermek, teslim etmek.” // 2.4.1. “Vermek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

dur-: Durmak, sürerlik bildiren birleşik fiiller yapar.

“uyandum ol şüretin bulumadum / ol ma‘niden ağlayu **durdım** êmdi” (KY B26v15) “andayuk tevḥid fażlı üzüksüz issine kelü **durur**” (BH 6a6)

→ 2.3.1.2. “Durmak, beklemek.” // 2.4.1. “Durmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

kal-: Kalmak, sürerlik bildiren birleşik fiiller yapar.

“yarlı ya‘küb baċa **ċaldı** ċanın ağlar” (KY B7r9a); “bular şubḥ vaċtında ġāfil bolurlar êrteye deġin uyıyu **ċalurlar**” (BH 17a17)

→ 2.3.1.2. “Kalmak, olduġu yeri ve durumu korumak.” // 2.4.1. “Kalmak, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

kel-: Gelmek, sürerlik bildiren birleşik fiiller yapar.

“bir aċ yincü cebrā‘il duta **keldi** / ketürüp yūsufuġ aġzına saldı” (KY B43v12)

→ 2.3.1.2. “Gelmek.” // 2.4.1. “Gelmek, durum bildiren birleşik fiiller yapar.”

vêr-: Vermek, tezlik bildiren birleşik fiiller yapar.

“köñlümde ġam fehm soyı **vêrgil** / fażlıġ birle baċa ģikmet ċoyı vèrgil” (KY B3r3); “bularuġ binüsin ilerü ħartı **vêrüh**” (BH 68a6)

→ 2.3.1.1. “Vermek, iletme.” // 2.3.15.1. “Kız vermek” // 2.4.1. “Vermek, kılış bildiren birleşik fiiller yapar.”

2.4.3. Ana Yardımcı Fiil

er- / i-: 1. Ad soylu sözleri yüklem yapar.

“alam tal‘am eyā ḥanum ne sart **er** men ne bularġu” (ŞH 1a); “biguft sayru **idi** yolda yoldaşum ardi” (M IX-3b); “bir cühūd var **idi** adı būstān” (KY B3v7b); “bar **erdi** kāyim zātı birle kimse anı bar kılmadı” (BH 2a12); “ferāīz idilerin bilmekliki ol ilkin gendüden toġan oġlanlar mes‘eleleri **durur**” (FK 60a18-19)

2. Basit zamanlı kiplerden bileşik zamanlı kipler oluşturur.

“cihān içre ḳopmış **idi** yūsuf nebī” (KY B3r11a); “peygāMBER aydur **erdi** lā ol degül durur dēr **erdi**” (BH 6a9-10)

→ 2.3.24.2. “Ermek, erişmek, ulaşmak.”

2.5. Kalıplaşmış Sözler ve Saygı İfadeleri

Bu başlık altında deyim, deyiş, tabir niteliğindeki kalıplaşmış sözler ile genellikle peygamberler ve din büyükleri için kullanılan saygı ifadeleri metinlerde tespit edilerek aktarılmıştır.

‘**āqlı başına kel(mek)**: *Ar. + T.* Ayılmak, kendine gelmek. *krş.* ‘**āqlı kel(mek)**

“ol tün keçdi yarındası erte boldı / ya ‘ḳūbnıḡ **başına ‘āqlı keldi**” (KY B12r16)

‘**āqlı kel(mek)**: *Ar. + T.* Ayılmak, kendine gelmek. *krş.* ‘**āqlı başına kel(mek)**

“‘**āqlı keldi** köñlegi eline aldı / öpe ḳuça yıġlayu nazār ḳıldı” (KY B12v14)

‘**āqlı kit(mek)**: *Ar. + T.* Şaşırmaq, korkmaq.

“ḳaravaşlar cümlesi aña uşdı / ‘**āqlı kitüp** düşdüġin ‘acebleşdi” (KY B30r2)

‘**āqlı şaş(mak)**: *Ar. + T.* Düşünemez hāle gelmek, muhakemesini kaybetmek.

“anı işitüp ya ‘ḳūbuḡ ‘**āqlı şaşdı** / bir çağırdı uğundu yere düşdi” (KY B12r14)

‘**āqlı şiş(mek)**: *Ar. + T.* Aklını kaybetmek. *krş.* **ḡāḡırını şiş(mek)**

“on iki biḡ ér cümle atdan düşdi / ḳamusı ussı kitüp ‘**āqlı şişdi**” (KY B23r15)

alam tal'am: *Ar.* “Bilmiyor musun?” anlamına gelen kalıplaşmış bir ifade.

“**alam tal'am** eyā ḥanum ne sart er men ne bulargu” (ŞH 1a)

'aleyhi efzālū's-selām: *Ar.* “Selamların en üstünü onun üzerine olsun” anlamına gelen bir ifade.

“nitekim resūl ayıttı **'aleyhi efzālū's-selām (...)**” (BH 32a23)

'aleyhi'ş-şalātü ve's-selām: *Ar.* “Salat ve selam onun üzerine olsun” anlamına gelen bir ifade.

“peygāmbere aydur **'aleyhi'ş-şalātü ve's-selām** receb ayınıñ penşembesi kün oruç dutsa” (BH 12b6-7)

'aleyhi's-selām: *Ar.* “Selam onun üzerine olsun” anlamına gelen bir ifade.

“hāzā kitāb-ı yūsuf **'aleyhi's-selām**” (KY B1v1); “ma'nī bu durur kim ibni 'abbāsdan rivāyet durur kim ādem **'aleyhi's-selām** ayıttı” (BH 13b2-3)

allāhu ekber: *Ar.* “Allah en büyüktür” anlamına gelen bir terkip.

“ve **allāhu ekberi** ürdi namāzuñ kilizin kıldı” (BH 25a25)

anṭ iç(mek): Söz vermek, yemin etmek.

“fi'linizden benden gümān tutar mu siz / saklayalım **anṭ içelim** dēyür emdi” (KY B16r4)

bağrı del(mek): Çok dokunmak, içine işlemek.

“dōst yüzün körmeyesin ārzūdan **bağruñ delinçe**” (BH 11a10)

bağrı köy(mek): Bağrı yanmak, üzüntü çekmek, çok acı duymak. *krş.* **bağrı yan(mak)**

“ağlamağdan iki közüm nūrı kitdi / şadırım yandı **bağrım köydi** yüregim yandı” (KY B69v9)

bağrı yan(mak): Üzüntü çekmek, çok acı duymak. *krş.* **bağrı köy(mek)**

“ğuşsa birle қаđğudan **bağrı yandı**” (KY B5v10b)

bağrına bas(mak): Kucaklamak.

“bu keçe koynumda **bağrımın basayın**” (KY K5v15b)

başını al(mak): Öldürmek.

“ikinci hamle kıldı seksen er **başın aldı** / şusuz yavlağ buğaldı kendüzi dağı düşer” (BH 77a17)

bel bağla(mak) / bël bağla(mak): Birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek.

“rahīm mevlīm rahmetine **belin bağlar**” (KY B45v4a); “ol dergāhdan ayruğ yër kıanda bolsağ **bël bağlayup** mev‘ize kabül kılup kücün yëttüginçe buyruğdan çıkmagil” (BH 16a15-17)

bi-ḥamdi’ llāh: Ar. “Allah’a şükürler olsun anlamına” gelen bir ifade.

“**bi-ḥamdi’ llāh** mü’min muḥliş oldum emdi” (KY B54v7b)

bismillāh: Ar. Besmele, “Rahman ve rahim olan Allah’ın adıyla” anlamına gelen “Bi’smi’l-lāhi’r-rahmāni’r-rahīm” cümlesinin adı.

“aydur ilkin yazgıl **bismillāh**” (KY B69r11a)

boy vër(mek): İtaat etmek.

“kul çalap fermānına **boy vërmek** kerek emdi” (KY B18v12b)

boyun bër(mek): Boyun eğmek, teslim olmak. *krş.* **boyun vër(mek)**

“zinhār **bërme boyun** düşmene sen datlu cān sēnden alınça” (BH 11a4)

boyun vër(mek): Boyun eğmek, teslim olmak. *krş.* **boyun bër(mek)**

“züleyhā bu ögüti revā kördi / mışırda durmağa **boyun vërdi**” (KY B29r12)

cān al(mak): *Far.+T.* Canını almak, öldürmek.

“kudret birle ‘azīziñ **cānın alam** / gūr içinde giriftār anı kılam” (KY B40v5);

“zinhār bërme boyun düşmene sen datlu **cān** sēnden **alınça**” (BH 11a4)

cigerini dağla(mak): *Far.+T.* Acıyla ve özlemle içi yanmak, acıyla kıvranmak. *krş.*
yüregini dağla(mak)

“oğlanları aydur êmdi ağlamağıl / şasretile **cigerüñ dağlamağıl**” (KY B68v11)

dek tur(mak): Susmak, uyumlu olmak.

“**dek tur** řunıdam az tū u ĥāmūř mandam” (M VII-7a)

duş bol(mak) / duş kel(mek): Rast gelmek, tesadüf etmek, karşılaşmak.

“ol du‘āsı yūsufa **duř keldi**” (KY B19v12a); “<yüz> yüze **duř boldı** köz köze”
(BH 71b1)

duz êtmeg (hakkı): Birinin ekmek yedirip iyilik ettiği kimse üzerindeki manevi hakkı.

“yūsuf aydur **duz êtmeg** sanmadıñız / ne ma‘niden baña ĥürmet kılmadıñız”
(KY B66r7)

el dart(mak): Vazgeçmek, bırakmak.

“bundayuk receb ayı sâbıqlaruñ durur bular bu ay içinde yazuğdan **el dartaşlar**”
(BH 17a19-20)

elin(den) dut(mak): Elinden tutmak, yarım etmek.

“düřmiřlerüñ **elin duta[n]** miħribān durur” (BH 5a9)

ĥālden düş(mek): *Ar.+T.* Bitkinleşmek.

“züleyĥā **ĥālden düřdi** anda keđin / bir sâ‘at körmese yūsuf yüzün” (KY B33r6)

ĥalīl zebīĥ devleti: *Ar.* Hz. İbrahim peygamber zamanı.

“hem rāĥatlık beřāret buldaçı sen / **ĥalīl Zebīĥ devleti** körünür êmdi” (KY B4v1)

ĥamdü li‘llāĥ: *Ar.* “Allah’a şükür olsun” anlamına gelen bir ifade.

“ve‘l-**ĥamdü li‘llāĥı** ürdi anuğ birle ni‘metüñ tamām kıldı” (BH 25a24)

ĥāřā li‘llāĥ: *Ar.* “Allah korusun” anlamına gelen bir ifade.

“anlar dađı yūsufı hīç körmediler / **hāşā li’llāh** yūsufa ıaşd ılımadılar” (KY B13v6)

hātırı şış(mek): Ar.+T. Aklını kaybetmek. *krş.* ‘**aklı şış(mek)**

“ol şüret közüme körünü keldi / **hātırım şışdürdi** fehm aldı” (KY B26v16)

içi ıayna(mak): Bir şeye karşı büyük bir özlem duymak.

“atalu oğlanları kördüm oynar men atamı aıdum **içüm ıaynar**” (BH 60a20-21)

içini dağla(mak): Acısı yüreğine işlemek.

“hasret odı bağrın yaıar **için dağlar**” (KY B17v5b)

inşā’ allāh: Ar. “Allah izin verirse” anlamına gelen bir ifade.

“**inşā’ allāh** miñnetlerden rāhat ola / peygamberler du‘āsı ıabül emdi” (KY B46v16)

ıadd-i cevher-şerif: Ar. Her şeyin özü, mayası.

“ne ıaçar sen sarāy hāli degül midür / **ıadd-i cevher-şerif** şāf degül midür” (KY B40r3)

ıan ağla(mak): Büyük bir üzüntü içinde bulunmak.

“yūsuf anı işidüp **ıan ađladı**” (KY B46v7a)

köñül közi: Kalp gözü, basiret.

“müşāhede **köñül közi** körmekligi bolur” (BH 5a14)

köñül vër(mek): Sevmek âşık olmak.

“telim sultānlar diler hergiz varmaz / ayruğları ıabül ılımaz **köñül vërmez**” (KY B28r4)

köz süz(mek): Baygın ve anlamlı bakmak.

“tāc oynatur ıaşın kërür **közün süzer** / süzüldükçe nefesinden ‘anber tüter” (KY B36r11)

ķulađuđı aç(mak): Dikkatle dinlemek.

“ķulađuđ aç ķulađuđ aç bola kim anda dolar sen” (M I-3b)

ķulaķ dut(mak): Dinlemek, işitmek istemek.

“ķulaķ dutup diğleğiz uşbu sōzi” (KY B26r16a)

lā ilāhe illā' llāh: *Ar.* “Allah'tan başka İlah yoktur” anlamına gelen bir terkip.

“uĉmaķa yaķın kelseler baķalar uĉmaķ ķapusunda yazlu bola **lā ilāhe illā' llāh**”
(BH 8a1)

lā ilāhe illā' llāh muĉammedun resūlu' llāh: *Ar.* “Allah'tan bařka İlah yoktur ve Hz. Muhammed onun elĉisidir” anlamına gelen bir terkip.

“her kim **lā ilāhe illā' llāh muĉammedun resūlu' llāh** dēr erse men anı ŉamu odına kōyūdōrmeyem” (BH 30b13-14)

ma' āz' llāh: *Ar.* “Allah korusun” anlamına gelen bir ifade.

“**ma' āz' llāh** ģaķ bilūr hiĉ kōrmedūm / bī-gūnāh men bayķ biliđ dēyūr ēmdi”
(KY B13v1)

ne ĉāre: *T.+Far.* ĉaresi yok, elden ne gelir.

“**ne ĉāre** anıđ ģūkmi olur ēmdi” (KY B15r16b)

ne ģācet: *T.+Ar.* Gereksiz, gerek yok.

“saĉuđ uĉında raķs urur **ne ģācetdūr** aĉa ĉalđu” (řH 8b)

nūr 'alā nūr: *Ar.* ĉok ūstūn, fevkalade.

“uřbu ŉonı ģaķiķat ol buyurur / ķaĉan kiysen **nūr 'alā nūr** olur ēmdi” (KY B33r1)

raziya' llāhu 'anhā: *Ar.* “(Kadın iĉin) Allah ondan razı olsun” anlamına gelen bir ifade.

“(…) ģadīř ma'nīsi bu durur kim rivāyet ķılır 'āyiře **raziya' llāhu 'anhā**” (BH 33b15-16)

raẓıya`llāhu`anhu: *Ar.* “Allah ondan razı olsun” anlamına gelen bir ifade.

“efzāl ayıttı **raẓıya`llāhu`anhu** ḥaḳ subhānehu ve ta`ālā” (BH 4b1)

rıẓvānu`llāhi`aleyhi ecma`in: *Ar.* “Allah hepsinden razı olsun” anlamına gelen bir ifade.

“muḥammed muştafā üzre ve anuñ ehl-i beyti ve aşḥābına **rıẓvānu`llāhi`aleyhi ecma`in**” (BH 2b2-3)

şadrı yan(mak): *Ar.+T.* Yüregi yanmak, felakete uğramak. *krş.* **yüregi yan(mak)**

“**şadrim yandı** bağrım köydi yüregim yandı” (KY B69v9b)

şaf bağla(mak): *Ar.+T.* Sıralanmak, sıraya girmek.

“ol yahtuluḳı çerisi **şafın bağlar** kök etegin çevüre ḳaplar” (BH 18b1-2)

şāğ ol: Sağ ol, teşekkür ederim.

“her ne bahā lāyık erse anı vèrgil / eger mālın yetmezse **şāğ olğıl**” (KY B26r7b-B26r8a)

şalātu`r-raḥmāni`aleyhi: *Ar.* “Allah’ın merhameti ve salatı üzerine olsun” anlamına gelen bir ifade.

“nitekim muḥammed muştafā aydur **şalātu`r-raḥmāni`aleyhi (...)**” (BH 6a6-7)

şalla`lāhu`aleyhi ve rıẓvānu`llāhi`aleyhim ecma`in: *Ar.* “Salat ve selam üzerlerine olsun, Allah hepsinden razı olsun” anlamına gelen bir ifade.

“**şalla`lāhu`aleyhi ve rıẓvānu`llāhi`aleyhim ecma`in**” (BH 4a11-12)

selāmu`llāh: *Ar.* “Allah’ın selamı (üzerine olsun)” anlamına gelen bir ifade.

“ol `azīz-i mışıra **selāmu`llāh** / hālīm za`īf vaḳtım nā-ḥūb olmuş emdi” (KY B69r12)

ṭāḳāti ṭaḳ (olmak): *Ar.* Mecalsiz kalmak.

“özüm şiddik atam ya'küb dedem işhāk / kardaşlarım cefāsından **ṭākātım ṭāk**”
(KY B8r12)

uşşı ket(mek): Akli gitmek, şaşırmaq, korkmaq.

“eyle bil kim anıñ **uşşı ketmüşdi**” (KY B63v13b)

ümīd kes(mek): *Far.+T.* Bir şeyin artık gerçekleşmeyeceği inancına varmak.

“dünyādaki **ümīdüñ kesgil** emdi” (KY B68v12b)

vallāhi: *Ar.* “Allah hakkı için” anlamına gelen bir ifade.

“anlar aydur **vallāhi** biz almaduğ / ma'āza'llāh oğrılığ hīç kılmaduğ” (KY B66r3)

yalan yere: Gerçeğe uygun olmayarak, doğru olmadığını bile bile.

“alıp iltip anda helāk eyledüñiz / **yalan yerde** ağlaşur siz sizler emdi” (KY B13r3)

yüregini dağla(mak): Acıyla ve özlemle içi yanmak, acıyla kıvrınmak. *krş.* **cigerini dağla(mak)**

“āh dësem nefesümden dütüñ çıkar / peyveste **yüregim dağlar** emdi” (KY B69v6)

yüregi yan(mak): Felakete uğramak. *krş.* **şadrı yan(mak)**

“şadрім yandı bağrım köydi **yüregim yandı**” (KY B69v9b)

yüz döndür(mek): Yüz çevirmek, terk etmek.

“dapunduğı şanemden **yüz döndürdi**” (KY B54r1a); “illā tañrı emrinden **yüz döndürenler**” (BH 32b6)

yüzü düşmek: Somurtmak, mutsuz olmak.

“anı işitüp cümlesi **yüzin düşdi** / utanmağdan cümlesiniñ ‘aklı şişdi” (KY B71v15)

yüzüne ur(mak): Yüzüne vurmak, ayıplayarak kusurunu yüzüne söylemek.

“züleyhā aydur ayā şiddīk nebī / **urma** benüm **yüzüme** ol ‘aybını” (KY B55v14)

2.6. Ayetler, Sureler

Ayetler, Sureler başlığı altında genellikle *Kıssa-i Yûsuf*’ta tanıklanan ve transkript edilmiş ayetler, ait olduğu sure adı ve numarası verilerek örneklendirilmiştir. Bazı örneklerde ise ayetler, telmih niteliğinde eksik olarak verilmiştir. Bu durumda eksik ayetler, anlam bütünlüğünü sağlayacak şekilde tamamlanarak açıklanmıştır.

bi’smi’l-lāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm:¹⁹ Rahman ve rahim olan Allah’ın adıyla.

“hāzā kitāb-ı yûsuf ‘aleyhi’s-selām / **bi’smi’l-lāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm**” (KY B1v1-B1v2); “**bi’smi’l-lāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm** ḥamd u şenā ol taḥrīya kim yarattı kökleri, bezedi ay kün yıldız birle” (BH 2a7-8)

ene yûsuf hāzā aḥī: “...ene yûsufu ve hāzā aḥī... / ...ben Yûsuf’um ve bu da kardeşimdir...” Yûsuf 12/90.

“**ene yûsuf hāzā aḥī** dërler êmdi” (KY B71v14b)

essicnü eḥabbü ileyye mimmā ted’üneni: “ḳāle rabbi’ssicnü eḥabbü ileyye mimmā yed’üneni / Dedi ki, ey Rabb’im zindan bana bunların istedikleri şeyi yapmaktan daha sevimlidir.” Yûsuf 12/33.

“**essicnü eḥabbü ileyye mimmā ted’üneni** / sığındum ben saña yā rabbe’l-ġani” (KY B43r2)

fe-ekelehü’zzi’b: “...fe ekelehü’zzi’bu... / ...böylece sinsice gelen kurt onu yemiş...” Yûsuf 12/17.

“**fe-ekelehü’zzi’b** aña dërler êmdi” (KY B12v5b)

illā en-yüsebbiḥne ev ‘azābün elīm: “...en yüscene ev ‘azābün elīm / ...zindana atılması veya acı bir azapla cezalandırılması gerekir.” Yûsuf 12/25.

¹⁹ Neml suresi 31. ayette geçen bismelinin bir ayet olduğu hususu ittifakla kabul edilmekle birlikte Kur’an surelerinin başında geçen besmele ise müfessirler arasında farklı şekillerde yorumlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Yüksel Y., (2012) “Beydâvî Tefsiri’nde Besmele Tahlili”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. IIV, S 26, ss. 91-107.

“illā en-yüsebbihne ev ‘azābün elīm emdi” (KY B41r4b)

in hāzā illā melekün kerīm: “...in hāzā illā melekün kerīm / ...bu ancak güzel bir melektir.” Yûsuf 12/31.

“in hāzā illā melekün kerīm emdi” (KY B42v7b)

inneke le fī-zalālike'l-ḳadīm: “...inneke le fī-zalālike'l-ḳadīm / ...elbette sen eski şaşkınlığının içindesin.” Yûsuf 12/95.

“inneke le fī-zalālike'l-ḳadīm dèyür emdi” (KY B72v16b)

inneküḡ li-sāriḳün: “...inneküḡ li-sāriḳün... / ...şüphesiz siz hırsızısınız...” Yûsuf 12/70.

“inneküḡ li-sāriḳün dèyür emdi” (KY B66r2b)

innī le'ecidü riḡa yūsufe: “...innī le'ecidü riḡa yūsufe / ...ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum...” Yûsuf 12/94.

“innī le'ecidü riḡa yūsufe dèyür emdi” (KY B72v14b)

izhebū biḳamişī: “izhebū biḳamişī hāzā... / Şu benim gömleğimi götürün...” Yûsuf 12/93.

“izhebū biḳamişī dèyür emdi” (KY B69r7b)

ḳad rabbi āteytenī: “rabbi ḳad āteytenī mine'l mülki... / Rabbim! Bana gerçekten mülk verdin...” Yûsuf 12/101.

“ayıttı ḳad rabbi āteytenī” (KY B76r9b)

ḳālū yā ebānā: “ḳālū yā ebānā... / Dediler, ey babamız...” Yûsuf 12/17.

“ḳālū yā ebānā ya'ḳüb dèrler emdi” (KY K11v7b)

ke'l-ḳaşr: “...ke'l-ḳaşr / ...köşk gibi, saray gibi (büyük).” Murselât 77/32.

“ammā ke'l-ḳaşr okısa köşk bolur” (BH 27a16-17)

ḳul hüve'llāhu aḡad: “ḳul hüve'llāhu aḡad / De ki : o, Allah'tır, bir tektir.” İhlas 112/1.

“degme bir rek‘atında bir fâtiha sûreti on kez **kul hüve’llahu ahad** okır erse”
(BH 23b2)

kuziye’l-emrû’llezî fihi testeftiyân: “...kuziye’l-emrû’llezî fihi testeftiyân / ...bana sorduğunuz rüyanın gerçekleşek yorumu budur.” Yûsuf 12/41.

“**kuziye’l-emrû’llezî fihi testeftiyân** / yûsuf aydur haq kazası dönmez emdi”
(KY B44r13)

lâ-tahtulû yâ yûsuf: “...lâ-tahtulû yûsufe... / ...Yûsuf’u öldürmeyin...” Yûsuf 12/10.

“**lâ-tahtulû yâ yûsuf** deyür emdi” (KY B8v15b)

lâ teyesser min ravh’illâh: “...velâ tay’esü min ravh’illâhi... / ...Allah’ın rahmetinden umut kesmeyin...” Yûsuf 12/87.

“**lâ teyesser min ravh’illâh** têmüş” (KY B68r11b)

le kad kâne қаşаşahüm: “le kad kâne fi-қаşаşihim... / Elbette onların kıssalarında ... vardır...” Yûsuf 12/111.

“**le kad kâne қаşаşahüm** dep beyân oldı” (KY B78v1b)

levlâ enrâ ey bürhân: “...levlâ enrâ’e bürhâne rabbihî... / ...eğer Rabbinin delilini görmeseydi...” Yûsuf 12/24.

“**levlâ enrâ ey bürhân** deyür emdi” (KY B39v6b)

mâ cezâ’e cezâen men erâde süen: “...mâ cezâ’ü men erâde biehlake sü’en / ...senin ailene kötülük yapmak isteyen kimsenin cezası nedir?” Yûsuf 12/25.

“**mâ cezâ’e cezâen men erâde süen** dedi” (KY B41r4a)

mâ fe’altüm yûsuf: “... hel alimtüm mâ fe’altüm biyûsufe / ... Yûsuf’a neler yaptığımızı bildiniz mi?” Yûsuf 12/89.

“**mâ fe’altüm yûsuf** derler emdi” (KY B71v2b)

men ya’mel süen bihî: “men ya’mel süen yüczâ bihî... / Kötülük yapan kimse onunla cezalandırılır...” Nisâ 4/123.

“men ya‘mel süen bihī oldı ‘ayān” (KY B39r13a)

mine’l mülki ve ‘allemtenī: “...āteytenī mine’l mülki ve ‘allemtenī... / ...bana mülk verdin ve bana öğrettin...” Yûsuf 12/101.

“dêdi mine’l mülki ve ‘allemtenī” (KY B76r10a)

min te’vīli’l-eḥādiş: “...‘allemtenī min te’vīli’l-eḥādiş... / ...düşlerin yorumunu bana öğrettin...” Yûsuf 12/101.

“min te’vīli’l-eḥādiş dèyür êmdi” (KY B76r10b)

naḥnü naḩuşşu ‘aleyküm aḩsenü’l-ḩaşaş: “naḥnü naḩuşşu ‘aleyke aḩsenü’l-ḩaşaş... / Biz sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz...” Yûsuf 12/3.

“naḥnü naḩuşşu ‘aleyküm aḩsenü’l-ḩaşaş dèyür êmdi” (KY B78r8b)

şabrun cemīl: “... fe şabrun cemīlun... / ...bunda sonra (benim yapmam gereken şey) güzel (bir) sabırdır...” Yûsuf 12/18.

“ben şabır ḩılurven şabrun cemīl” (KY B13v15a)

teveffenī müslimen: “...teveffenī müslimen... / ...Müslüman olarak canımı al...” Yûsuf 12/101.

“teveffenī müslimen tēp ölüm diler” (KY B76r12a)

üzkürnī ‘inde rabbike: “...üzkürnī ‘inde rabbike... / ...efendinin (hükümdar) yanında beni an...” Yûsuf 12/42.

“üzkürnī ‘inde rabbike dèyür êmdi” (KY B44v5b)

ve elḩiḩnī bi’şşāliḩīn: “...ve elḩiḩnī bi’şşāliḩīn / ...ve beni salihlerin arasına kat.” Yûsuf 12/101.

“ve elḩiḩnī bi’şşāliḩīn dèyür êmdi” (KY B76r12b)

veḩāle limā şā’e allāhü ḩāza’l-beşer: “... ve ḩulne ḩāşā li’llāhi mā-ḩāzā beşeren... / ...Allah için bu insan değildir dediler...” Yûsuf 12/31.

“veḳāle limā šā’ e allāhü hāza’ l-beşer / bunun gibi kul kimünj eline düşer” (KY B42v6)

velā taḳrabü’ z-zinā: “velā taḳrabü’ z-zinā... / Zinaya yaklaşmayın...” İsrâ 17/32.

“velā taḳrabü’ z-zinā dëyür idi” (KY B39r7b)

ve ’tünī bi-ehliküm ecma’in: “...ve ’tünī bi-ehliküm ecma’in / ...bütün ailenizle birlikte bana gelin.” Yûsuf 12/93.

“ve ’tünī bi-ehliküm ecma’in dëyür emdi” (KY B73v4b)

yā büneyyezhebü feteḥassesü in yûsuf: “yā büneyyezhebü feteḥassesü min yûsufe ve ehihi... / Ey oğullarım! Gidin Yûsuf’u ve kardeşini araştırın...” Yûsuf 12/87.

“yā büneyyezhebü feteḥassesü in yûsuf dëyür bize” (KY B70v7a)

yā büşrä hāzā: “...ḳale yā büşrä hāzā ḡulāmun... / ...dedi müjde bu bir erkek çocuk...” Yûsuf 12/19.

“yā büşrä hāzā a’lem dëyür emdi” (KY B15v2b)

2.7. Yabancı Dillere Ait Sözlere-İbareler

Bu başlık altında, çoğunlukla Mevlânâ ve Şeyyâd Hamza’nın incelenen manzumelerinde geçen, o dönemin bilhassa Farsça yazarlarının kullandığı, Türkçeye yerleşmemiş ya da asıl biçimiyle kullanılmış sözlere-ibarelere yer verilmiştir.

alā ay şams-i tabriḳ nazar (k1) ki ’işḳat ātaşast u cism-i mā nay: *Far.* Ey Şems-i Tebriz (bak) ki aşkın ateş ve bizim tenlerimiz kamıştır.

“alā ay şams-i tabriḳ nazar k1 / ki ’işḳat ātaşast u cism-i mā nay” (M VIII-5)

ān şab ki ḥufta bāşī mast u ḥarāb şāhā: *Far.* O gece ki sen mest ve harap uyumuş olursun ey şah.

“ān şab ki ḥufta bāşī mast u ḥarāb şāhā” (M VI-8a)

ān yakī turkī ki āyad ḡüyadam: *Far.* Her gelen Türk bana (Hey, iyi misin?) der.

“ān yakī turkī ki āyad ḡüyadam hey gey mü sen” (M X-1)

ay turk-i mäh-çihra çi kardad ki har şubḥ tū āyī baḥucra-i man gūyi ki: *Far.* Ey ay yüzlü Türk ne olur sabahleyin odama gelsen de (gel beri) desen.

“ay turk-i mäh-çihra çi kardad ki har şubḥ tū / āyī baḥucra-i man gūyi ki gel berü” (M VII-1)

az dīgarī napursīd: *Far.* Başkasından sormayın.

“az dīgarī napursīd men söyledüm arar men” (M VI-10b)

bar mā fusūn biḥvānad: *Far.* Bize büyü yapmaktadır.

“bar mā fusūn biḥvānad gökçek ya kaşlaruḡ” (M VII-6a)

bārad gū: *Far.* Reddederek söyle, reddet.

“marā gūyad ki bargıl har çi kamat saḡça **bārad gū**” (ŞH 4b)

be-dürüstī ve rāstī: *Far.* Doğrusu, hakçası.

“āyet ma‘nīsi bu durur kim **be-dürüstī ve rāstī** anlar kim kāfirlik diler bularuḡ ‘ameli yazıdaḡı yalgıma salgıma meḡzer kim susamış kimseler anı su sanurlar” (BH 84b18-20)

bicū: *Far.* Ara, Bulmaya çalış.

“ay sözdeş-i tū seyrek sözdeş kaḡı **bicū**” (M VII-6b)

biguft: *Far.* Dedi.

“**biguft** sayru idi yolda yoldaşum ardı” (M IX-3b)

biguftam: *Far.* Dedim.

“**biguftam** ‘işkuḡa munça çū zulm u zūr pürgündür” (ŞH 4a)

biguftamaş ki yakī nāmai badaş-i şabā bidādam ay ‘acab āvurd guft: *Far.* Ona dedim ki saba eliyle bir mektup göndermiştim acaba getirdi mi (gösterdi) dedi.

“**biguftamaş ki yakī nāmai badaş-i şabā / bidādam ay ‘acab āvurd guft gösterdi**” (M IX-2)

biguftamaş ki çirā bīgah āmadī ay dōst: *Far.* Ona dedim ki niçin geç geldin ey sevgili.

“biguftamaş ki çirā bīgah āmadī ay dōst” (M IX-3a)

bi-ḥamdi’llāh hāza’l-kitāb faḫad kūnnet: *Ar.* Allah’a şükürler olsun ki bu kitap...

“bi-ḥamdi’llāh hāza’l-kitāb faḫad kūnnet / uğanım ‘atā vērđi şükr ü minnet”
(KY B78v3)

binūşad (çaķır) u āngah bigūyad: *Far.* (Şarabı) içer ve sonra der...

“binūşad çaķır u āngah bigūyad” (M VIII-3a)

cānā nişan-i kūyat az har kasī: *Far.* Ey can bulunduğun yeri herkesten...

“cānā nişan-i kūyat az har kasī sorar men” (M VI-9b)

çün dar baram nayāyī andar ğamat: *Far.* Yanıma gelmediğin zaman gamından...

“çün dar baram nayāyī andar ğamat ölür men” (M VI-1b)

dānī ki man ba’ālam: *Far.* Bilirsin ki cihanda...

“dānī ki man ba’ālam yalğuz sēni sever men” (M VI-1a)

farmāy ğamzaatrā tā ḥūn-i man narīzad: *Far.* Gamzene buyur da kanımı dökmesin.

“farmāy ğamzaatrā tā ḥūn-i man narīzad” (M VI-5a)

gar tu marā naḥvāhī man ḥōd: *Far.* Sen beni istemesen bile ben...

“gar tu marā naḥvāhī man ḥōd sēni diler men” (M VI-2b)

har ān naḫdī ki cinsī dīd bāman sitānad u ziman tā: *Far.* Bende gördüğü her çeşit parayı (kavga oluncaya) kadar benden (alır).

“har ān naḫdī ki cinsī dīd bāman / sitānad u ziman tā çağı bolğay” (M VIII-2)

har çi kamat: *Far.* Sana kötü olan her şey.

“marā gūyad ki bargıl **har çi kamat** saḥça bārad gū” (ŞH 4b)

har dam baḥiṣm gūyī: *Far.* Her zaman öfke ile dersin...

“**har dam baḥiṣm gūyī** bargıl bènüm katumdan” (M VI-6a)

izācā‘e każāen el ‘umye’l-başar: *Ar.* Kaza geldiğinde göz bağlanır.

“**izācā‘e każāen el ‘umye’l-başar**” (KY B6r8)

ke’ennehu yeḳūlu: *Ar.* (Allah’ın) söylediği gibi.

“**ke’ennehu yeḳūlu** ‘azze ve celle vaḳtlarda ‘ayblusı şubḥ-ı kāzib durur” (BH 18a2)

ki fardā kas nadānad ki: *Far.* Zira yarın (ne olacağını) kimse bilmez.

“**ki fardā kas nadānad ki** ne bolğay” (M VIII-4b)

lā seyfe illa zülfeḳār lā fetā illa ‘ali kerrār: *Ar.* Zülfikardan başka kılıç Ali’den başka cengâver yoktur.

“meşhūrligi **lā seyfe illa zülfeḳār / lā fetā illa ‘ali kerrār** emdi” (KY B2r6)

māhī çu şams-i tabriz ğaybat numūd guftand: *Far.* Şems-i Tebriz gibi bir ay gizlendi dediler.

“**māhī çu şams-i tabriz ğaybat numūd guftand**” (M VI-10a)

makaş az bahr-i hūn-i man ‘işkat girifta cumla-i aczām mū bamū: *Far.* Benim kanım için (kılıç) çekme aşkın vücudumun her parçasını kıl çıl tutmuştur.

“ay arslan kılıç **makaş az bahr-i hūn-i man / ‘işkat girifta cumla-i aczām mū bamū**” (M VII-5)

man çün sakan-i kūyat dunbāl-i tū: *Far.* Ben semtinin köpekleri gibi peşin sıra...

“**man çün sakan-i kūyat dunbāl-i tū** gezer men” (M VI-4b)

man rüy-i saht-karda nazdīk-i tū: *Far.* Ben yüzümü sertleştirerek senin yanında...

“**man rüy-i saht-karda nazdīk-i tū** durur men” (M VI-6b)

man yār-i bāvafāam bar man cafā: *Far.* Ben vefalı dostum bana cefa (edersin).

“**man yār-i bāvafāam bar man cafā** kılur sen” (M VI-2a)

marā gūyad: *Far.* Bana der.

“**marā gūyad** ki barğıl har çı kamat saḥça bārad gū” (ŞH 4b)

marā yārīst turk-i cangcūyī ki ū har laḥza bar man: *Far.* Benim kavgacı bir Türk dostum vardır ki bana her zaman...

“**marā yārīst Turk-i cangcūyī / ki ū har laḥza bar man** yağı bolğay” (M VIII-1)

nūşīn labat badandān: *Far.* Tatlı dudağını dişle...

“**nūşīn labat badandān** kıyı kıyı tadar men” (M VI-8b)

rasīd turkam u bāçihrahāy gul (vardı) **biguftamaş çı şud ān ‘ahd guft** (vardı): *Far.* Türküm geldi ve asık suratla gül (vardı) dedi ona o verdiğin söz ne oldu dedim (o gitti) dedi.

“**rasīd turkam u bāçihrahāy gul** vardı / **biguftamaş çı şud ān ‘ahd guft** ol vardı” (M IX-1)

rūī çu māh dārī man şād-dil az ānam: *Far.* Ay gibi bir yüzün var gönlüm ondan dolayı sevinçlidir.

“**rūī çu māh dārī man şād-dil az ānam**” (M VI-3a)

rūzī ki man nabīnam ān rūy-i hamçu māhat: *Far.* O ay gibi yüzünü görmediğim gün.

“**rūzī ki man nabīnam ān rūy-i hamçu māhat**” (M VI-9a)

rūzī nişast ḥvāham: *Far.* Bir gün (senin yanında yalnız) oturmak istiyorum.

“**rūzī nişast ḥvāham** yalguz sēnün katunḍa” (M VI-7a)

şunīdam az tū u ḥāmūş mandam ḡammaz-i man basast dar īn ‘iṣḡ rang u bū: *Far.* Senden (sus) işittim ve sustum bu aşkta renk ve koku beni ele vermeğe el verir.

“dek tur şunīdam az tū u hāmūş mandam / ğammaz-i man basast dar īn ‘iřķ
rang u bū” (M VII-7)

tū hamçū řir-i mastī: *Far.* Sen azgın bir arslan gibi...

“tū hamçū řir-i mastī dahı ķanum iķer sen” (M VI-4a)

tū māh-i turkī u mana gar turk nīstam dānam man īn ķadar ki baturkīst āb: *Far.*
Sen bir Türk ayısın ve ben her ne kadar Türk değilsem de Türkçede āba (su) dendiğini
bilirim.

“tū māh-i turkī u mana gar turk nīstam / dānam man īn ķadar ki baturkīst
āb su” (M VII-2)

ve innā ileynā: *Ar.* Ve şüphesiz bize...

“ve innā ileynā yūsuf dērler ėmdi” (KY B71v12b)

yevmü’l-‘arzi’l-ekber: *Ar.* Arzın en büyük günü, kıyamet günü.

“bu yerde yevmü’l-‘arzi’l-ekber dēyü kıyāmet dēnegine aydur” (BH 11b11-12)

zabān-i bīzabānānrā biyāmūz: *Far.* Dilsizlerin dilini öğren.

“zabān-i bīzabānānrā biyāmūz” (M V-3b)

zān-i şakar labānat: *Far.* O şeker dudaklarından...

“zān-i şakar labānat bir öpkineğ diler men” (M VI-3b)

3. BÖLÜM: İSTATİSTİK VERİLER

3.1. Tablolar

Tablo 3.1.1. Genel Söz Varlığı

2. KARIŞIK DİLLİ ESERLERİN SÖZ VARLIĞI		ŞH	M	KY	BH	FK	Toplam
		128	257	23714	71118	8630	103847
2.1. Konularına Göre Adlar		44	57	7086	24368	4127	35682
2.1.1. Zaman		Ø	2	249	2317	5	2573
2.1.1.1. Zaman, Çağ, Devir		Ø	2	104	374	4	484
1	an / ān	Ø	Ø	Ø	1	2	3
2	ara	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	çağ	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
4	dam	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
5	dem	Ø	Ø	34	17	Ø	51
6	devr	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	ezel	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
8	lahze	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	müddet	Ø	Ø	4	2	Ø	6
10	orta	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
11	rūzgār	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
12	sā'at	Ø	Ø	37	48	Ø	85
13	tārīḥ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	va'de	Ø	Ø	11	42	Ø	53
15	vaḳit / vaḳt	Ø	Ø	12	218	2	232
16	zamān	Ø	Ø	2	12	Ø	14
17	zamāne	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
2.1.1.2. Yıl, Mevsim, Ay, Gün		Ø	Ø	144	1463	1	1608
1	aḥşam	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
2	ay	Ø	Ø	1	343	Ø	344
3	daḡ	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
4	dün	Ø	Ø	7	300	Ø	307

5	erte	Ø	Ø	6	29	Ø	35
6	faşl	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
7	gün	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
8	hazān	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	ikindü	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
10	kèce / keçe	Ø	Ø	4	7	Ø	11
11	kértü şubh	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
12	ķış	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
13	kün	Ø	Ø	73	487	Ø	560
14	küz	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
15	kündüz	Ø	Ø	Ø	30	Ø	30
16	öyle	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
17	şabāh	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
18	seher	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
19	şubh	Ø	Ø	2	18	Ø	20
20	şubh-ı kāzib	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
21	şubh-ı şādık	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
22	tün	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
23	ve'l-fecr	Ø	Ø	Ø	17	Ø	17
24	yalançı şubh	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
25	yarın	Ø	Ø	3	36	Ø	39
26	yassıg	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
27	yatsu	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
28	yay	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
29	yaz	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
30	yıl / yul	Ø	Ø	39	116	Ø	155
2.1.1.3. Takvim		Ø	Ø	1	480	Ø	481
1	ādīne	Ø	Ø	Ø	20	Ø	20
2	'arefe	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
3	'aşūrā	Ø	Ø	Ø	26	Ø	26
4	berāt	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8

5	cemāde'l-āhir	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	cemāde'l-evvel	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
7	düşenbe	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	eyyāmu'l-beyz	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
9	ḥarām ayları	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	ḥurum ayları	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	ḳadir	Ø	Ø	Ø	43	Ø	43
12	muḥarrem	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
13	penşembe	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
14	ramazān	Ø	Ø	Ø	143	Ø	143
15	rebī'ān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
16	rebī'ü'l-āhir	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
17	rebī'ü'l-evvel	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
18	receb / recep	Ø	Ø	1	111	Ø	112
19	reḡāyib	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
20	şafēr	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
21	saḡır ay	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	şa'bān	Ø	Ø	Ø	80	Ø	80
23	şehr-i şa'bān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
24	şehrü'l-aşabb	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
25	şehrü'l-aşamm	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
26	şevvāl	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
27	şu'ā'un bāne	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
28	terviye	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
29	zu'l-ḥicce	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
30	zu'l-ḳa'de	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2.1.2. Gök Bilimi, Gökyüzü, Hava Olayları		Ø	2	129	668	1	800
2.1.2.1. Gökyüzü, Gök Cisimleri		Ø	2	112	553	1	668
1	'ālem	Ø	Ø	18	85	Ø	103

2	‘amud	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	‘arş	Ø	Ø	3	42	Ø	45
4	ay	Ø	1	5	26	Ø	32
5	burc	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	cahān	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
7	cihān	Ø	Ø	7	43	Ø	50
8	dolun ay	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	dünyā	Ø	Ø	9	222	Ø	231
10	eflāk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	felek	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
12	ferruḥ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	gün	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
14	ḥamel	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
15	hilāl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	ḥurşīd	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	iḥtirākāt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	ḳābus	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
19	ḳalaḳ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	kök	Ø	Ø	17	70	Ø	87
21	kök yüzi	Ø	Ø	1	1	Ø	2
22	ḳuyaş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	kün	Ø	Ø	5	41	Ø	46
24	küneş	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
25	kürsī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
26	māh	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
27	meyyān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	muḥīş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	reyyān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	sābit / sābite	Ø	Ø	1	1	Ø	2
31	şāriḥ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
32	ṭāli ‘a	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

33	tarīk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
34	tolun ay	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
35	ulduz	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
36	ülker	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
37	yılduz / yulduz	Ø	Ø	19	3	Ø	22
38	zülfeķār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.2.2. Hava, Meteoroloji Olayları		Ø	Ø	17	115	Ø	132
1	āfet	Ø	Ø	1	1	Ø	2
2	bulıt / bulut	Ø	Ø	1	12	Ø	13
3	buz	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
4	dolu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	havā	Ø	Ø	2	28	Ø	30
6	ķar	Ø	Ø	5	2	Ø	7
7	ķay	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	nesīm	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
9	ķūfān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	yağmur	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
11	yel	Ø	Ø	4	48	Ø	52
12	yıldurum	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.3. Coğrafya		2	3	342	1434	20	1801
2.1.3.1. Kara Kütleleri		1	3	61	397	3	465
1	bādiye	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	berr	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	buķ'a	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
4	ķayır	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	etek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	dağ	Ø	2	Ø	Ø	Ø	2
7	ferş	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	ģār	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	in	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2

10	kaş	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
11	ķır	1	Ø	1	Ø	Ø	2
12	mağara	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	oydu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
14	ravza	Ø	Ø	2	2	Ø	4
15	rūy-1 zemīn	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	şahra	Ø	Ø	1	2	Ø	3
17	tağ / tağ	Ø	Ø	5	59	Ø	64
18	tahte`ş-şerā	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
19	yazı	Ø	1	2	21	Ø	24
20	yer / yer	Ø	Ø	42	271	3	316
21	yer yūzi	Ø	Ø	Ø	26	Ø	26
2.1.3.2. Su Kütleleri		1	Ø	4	85	Ø	90
1	baħr	Ø	Ø	1	2	Ø	3
2	bıñar	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
3	deñiz	Ø	Ø	1	46	Ø	47
4	ırmağ	Ø	Ø	2	18	Ø	20
5	köl	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	mevc	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
7	saz	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
2.1.3.3. Coğrafi Yönler		Ø	Ø	5	23	Ø	28
1	ğarb	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2	mağrib / mağrib	Ø	Ø	4	7	Ø	11
3	maşrıķ	Ø	Ø	1	7	Ø	8
4	meğārib	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	meşāriķ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	şarķ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2.1.3.4. Yer-Yön Adları		Ø	Ø	272	929	17	1218
1	alt	Ø	Ø	1	16	Ø	17
2	ara	Ø	Ø	Ø	5	4	9
3	arķa	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7

4	baş	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
5	birün	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	çewre	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
7	daş	Ø	Ø	Ø	17	3	20
8	dib / düb	Ø	Ø	2	1	Ø	3
9	etek	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
10	eṭrāf	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	iç	Ø	Ø	20	533	2	555
12	içre	Ø	Ø	133	73	Ø	206
13	iley	Ø	Ø	Ø	31	Ø	31
14	istikāmet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
15	ka' r	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
16	ķaraġ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	ķarşu	Ø	Ø	10	2	Ø	12
18	ķaş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
19	ķıraġ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
20	ön	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
21	saġ	Ø	Ø	4	24	Ø	28
22	sınjar	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
23	sol / şol	Ø	Ø	3	18	Ø	21
24	ṭaraf	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
25	tēgre	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
26	tüb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
27	üst	Ø	Ø	3	18	1	22
28	üze	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
29	üzere / üzre	Ø	Ø	53	117	6	176
30	yan	Ø	Ø	7	10	1	18
31	yaña	Ø	Ø	8	28	Ø	36
32	yön	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
33	yöre	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
2.1.4. Hayvanlar		3	1	105	301	Ø	410

2.1.4.1. Evcil Hayvanlar, Yük Hayvanları		3	Ø	55	164	Ø	222
1	arvana	Ø	Ø	Ø	14	Ø	14
2	at	1	Ø	15	33	Ø	49
3	bësrek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	deve	Ø	Ø	22	50	Ø	72
5	eşek	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
6	it	Ø	Ø	1	8	Ø	9
7	ķarġa	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	ķatır	Ø	Ø	4	2	Ø	6
9	kelb	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	ķırġu	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
11	ķoç	Ø	Ø	1	19	Ø	20
12	ķoyın	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
13	kögerçin	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
14	ķuzı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	oġlaķ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	öküz	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
17	şıġır	Ø	Ø	2	8	Ø	10
18	tāzī	1	Ø	4	Ø	Ø	5
19	tazu at	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	teve	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
21	yılķı	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
2.1.4.2. Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları		Ø	1	41	53	Ø	95
1	arслан	Ø	Ø	2	4	Ø	6
2	balıķ	Ø	Ø	12	5	Ø	17
3	ķurt	Ø	1	11	3	Ø	15
4	ķuş	Ø	Ø	13	35	Ø	48
5	ķuzġun	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
6	pīl	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

7	yılan	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
2.1.4.3. Böcekler		Ø	Ø	9	17	Ø	26
1	çıyan	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
2	haşerāt	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	karınça	Ø	Ø	1	4	Ø	5
4	kögeven	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	ķumurusķa	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	ķurt	Ø	Ø	2	6	Ø	8
7	örümcük	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	üyez	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	siņek	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2.1.4.4. Hayvanlara Özgü Adlar, Durumlar (Organlar, Barınma, Beslenme)		Ø	Ø	Ø	67	Ø	67
1	av	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2	botlacı	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	boynuzlu	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	cān-ver	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
5	depük	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	duzaķ	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
7	ķayvān	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	iglü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	itlik	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
10	ķanad	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
11	ķiķük	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
12	kölük	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
13	kövde	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
14	ķurbānlık	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
15	ķuyruķ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
16	vuķuş	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
17	yavrı	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6

18	yumurda	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
19	yuva	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.1.5. Bitkiler		2	1	42	288	1	334
2.1.5.1. Meyveler, Sebzeler, Tarım Ürünleri		Ø	Ø	17	104	Ø	121
1	alma	Ø	Ø	1	7	Ø	8
2	arpa	Ø	Ø	3	2	Ø	5
3	bilek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	buğday	Ø	Ø	3	16	Ø	19
5	ca'ferīne	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	daħıl	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	ekin	Ø	Ø	2	9	Ø	11
8	gendenā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	ħurmā	Ø	Ø	Ø	20	Ø	20
10	isfīnāc	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	kāhū	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
12	kevāz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
13	ķoruķ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	ķoz	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
15	māş	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
16	nār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	salkım	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	şekākīl	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
19	turunç	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
20	üzüm	Ø	Ø	1	4	Ø	5
21	yemiş / yemiş	Ø	Ø	2	25	Ø	27
22	zeytün	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
2.1.5.2. Ağaçlar, Çiçekler, Diğer Bitkiler		2	1	17	180	Ø	200
1	ağaç	Ø	Ø	1	99	Ø	100
2	bābūnec	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

3	būdīne-i gāv-zebān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	cevz-i bŷyā	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
5	çiçek	Ø	1	1	14	Ø	16
6	çümen	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
7	göl	Ø	Ø	2	3	Ø	5
8	ħaşħaş	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	ħatmī-yi sipendān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	helīlec	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	ķaranful	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
12	ķargu / ķarġu	1	Ø	Ø	4	Ø	5
13	kāsnī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
14	kīkiz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
15	ķiṣnīz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
16	lāle-i nu‘mān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
17	nebāt	Ø	Ø	1	3	Ø	4
18	nergis	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
19	merzencūṣ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
20	mürd	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
21	nīlūfer	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	ot	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
23	reyhān / reyħān	Ø	Ø	1	3	Ø	4
24	şandal	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	saz	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
26	sipergam	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
27	sūsen	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
28	sūnbül	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
29	şenbelīz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
30	‘ūd	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
31	yāsemīn	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
32	yem	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
33	yıġaç	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7

2.1.5.3. Bitki Bölümleri		Ø	Ø	8	40	1	49
1	budağ	Ø	Ø	4	13	Ø	17
2	çibık / çubuk	Ø	Ø	1	1	Ø	2
3	kap	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
4	kök	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
5	misvāk	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
6	sünbül	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
7	tal	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	tohum	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	yaprak	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
2.1.6. Madenler		Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
1	bağır	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	demür	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2.1.7. İnsan Bedeni		7	5	428	1300	42	1782
2.1.7.1. Beden, Organlar, Dokular		3	3	393	1124	38	1561
1	ağak	Ø	Ø	4	1	Ø	5
2	ağız	Ø	Ø	4	32	3	39
3	alāt	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
4	alın	Ø	Ø	1	12	Ø	13
5	arğa	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
6	avuç	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
7	ayağ	Ø	Ø	4	59	2	65
8	a'zā	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
9	bağır	Ø	Ø	20	21	Ø	41
10	barmağ	Ø	Ø	3	10	4	17
11	baş	1	Ø	20	68	9	98
12	bel / bel	Ø	Ø	7	13	Ø	20
13	beğ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
14	bende	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	beğiz	Ø	Ø	19	3	Ø	22

16	beyin	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
17	bıyık	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	boğuz	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
19	boy	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
20	boyun	Ø	Ø	4	43	Ø	47
21	burun	Ø	Ø	1	Ø	1	2
22	büksek	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
23	deri	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
24	dīdār / dīzār	Ø	Ø	2	39	Ø	41
25	dil	Ø	Ø	2	4	Ø	6
26	dirsek	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
27	diş	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
28	diz	Ø	Ø	Ø	14	Ø	14
29	dopuk	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
30	döş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
31	dudağ	Ø	Ø	1	8	Ø	9
32	dü	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
33	düş	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
34	düz	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
35	egin	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
36	el	Ø	Ø	64	138	5	207
37	emcek	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
38	endām	Ø	Ø	3	22	Ø	25
39	êje	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
40	er alâtı	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
41	et / ét	Ø	Ø	5	15	Ø	20
42	éyegü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
43	fu'ad	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
44	göz	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
45	ķadd	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
46	ķāmet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

47	ķarın	∅	∅	∅	20	2	22
48	ķasuķ	∅	∅	∅	1	∅	1
49	ķaş	∅	2	2	∅	∅	4
50	ķıl	∅	∅	∅	3	∅	3
51	ķol	∅	∅	10	∅	∅	10
52	ķoltuķ	∅	∅	∅	1	∅	1
53	ķoyun	∅	∅	3	1	∅	4
54	kögüz / köküś	∅	∅	1	36	∅	37
55	köwde	∅	∅	1	∅	∅	1
56	köz	∅	∅	57	170	∅	227
57	köz mınarı	∅	∅	∅	1	∅	1
58	ķulaķ	∅	∅	6	31	∅	37
59	ķursak	∅	∅	∅	4	∅	4
60	kürpük	∅	∅	1	∅	∅	1
61	liķā	∅	∅	∅	3	∅	3
62	ma´de	∅	∅	∅	1	∅	1
63	meņ	∅	∅	∅	3	∅	3
64	omuz	∅	∅	2	∅	∅	2
65	saķ	1	∅	10	1	∅	12
66	şadr	∅	∅	2	∅	∅	2
67	saķak	∅	∅	1	∅	∅	1
68	saķal	∅	∅	1	5	∅	6
69	şüret	∅	∅	24	∅	∅	24
70	süņek / süņük	∅	∅	2	8	∅	10
71	tamaķ	∅	∅	1	∅	∅	1
72	tamar	∅	∅	2	∅	∅	2
73	ten	∅	∅	5	123	2	130
74	tepü	∅	∅	1	∅	∅	1
75	tırnaķ	∅	∅	1	∅	∅	1
76	´unuķ	∅	∅	∅	3	∅	3
77	uraġut ´avrati	∅	∅	∅	∅	1	1

78	uyluq	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
79	vücüd	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
80	yağru	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
81	yañaq	Ø	Ø	1	3	Ø	4
82	yüz	Ø	Ø	64	131	1	196
83	zülfi	1	Ø	1	Ø	Ø	2
2.1.7.2. Vücut Salgıları, Sıvıları		2	1	24	108	2	137
1	‘alaka	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	der	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
3	iriş	Ø	Ø	Ø	1	1	2
4	қан	1	1	10	32	1	45
5	köz yaşı	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	menī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	nutfe	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	yaş	1	Ø	14	65	Ø	80
2.1.7.3. Beden Sağlığı, Sağlık Gereçleri, Sağlığı Etkileyen Maddeler		2	1	11	68	2	84
1	ağrı / ağırık	Ø	Ø	1	6	Ø	7
2	ağu	1	Ø	1	9	Ø	11
3	‘ālīl	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	arnuq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	cerāhat	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
6	cereb	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
7	dārū	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	dermān	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
9	merhem	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	neşter	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	sayru / şayru	Ø	1	Ø	2	Ø	3
12	şihhat	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

13	sökel	Ø	Ø	Ø	26	Ø	26
14	sökellik	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
15	sükelik	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
16	şifâ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
17	ta'ab	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	uyuz	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
19	zehir	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
2.1.8. Gündelik Yaşantı Ögeleri		8	11	923	1965	519	3426
2.1.8.1. Ateş, Su, Toprak ve İlgilerini İçeren Adlar		1	1	69	421	5	497
1	balçık	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2	daş	Ø	Ø	2	31	Ø	33
3	doprak	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	dütün	Ø	Ø	1	5	Ø	6
5	ķaya	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
6	ķayır	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	kireç	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
8	köpük	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	ķum	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
10	od / ot	Ø	Ø	29	124	1	154
11	su / şu	Ø	1	Ø	72	4	77
12	şuv	Ø	Ø	Ø	63	Ø	63
13	suw	Ø	Ø	30	Ø	Ø	30
14	taş / taş	Ø	Ø	6	30	Ø	36
15	tofraķ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	toprak	Ø	Ø	Ø	43	Ø	43
17	toz / toz	1	Ø	Ø	11	Ø	12
2.1.8.2. Beslenme		Ø	Ø	68	108	Ø	176
1	aş	Ø	Ø	7	6	Ø	13
2	aşlık	Ø	Ø	14	Ø	Ø	14

3	azık / azuk	Ø	Ø	1	7	Ø	8
4	bal	Ø	Ø	2	7	Ø	9
5	biryān	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
6	bişürici	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
7	çig	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	çörek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	étmek	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
10	ğızā	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
11	ķūt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
12	loķma	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	nān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	ötmek	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
15	perhīz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
16	rızķ	Ø	Ø	2	1	Ø	3
17	sirke	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
18	süd	Ø	Ø	Ø	16	Ø	16
19	şeker	Ø	Ø	2	5	Ø	7
20	şerbet	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
21	ta‘ām	Ø	Ø	29	43	Ø	72
22	tağām	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	tuz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.8.3. Giyim Kuşam ve İlgilerini İçeren Adlar		2	Ø	109	134	1	246
1	‘aşā	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
2	aţf	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
3	aţlas	1	Ø	4	Ø	Ø	5
4	bāzu-bend	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	börk	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
6	destār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	don	Ø	Ø	2	7	Ø	9
8	donbal	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

9	edük	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
10	etek	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
11	ḥarīr	Ø	Ø	11	4	Ø	15
12	ḥil'at	Ø	Ø	9	27	Ø	36
13	'imāme	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	kāle	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
15	kemer	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
16	könlek	Ø	Ø	16	9	Ø	25
17	ḳumāş	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
18	ḳur	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
19	ḳuşaḳ	Ø	Ø	1	6	Ø	7
20	libās	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
21	niḳāb	Ø	Ø	14	Ø	Ø	14
22	palās	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
23	sündüs	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
24	ṭon	Ø	Ø	26	52	Ø	78
25	yaḳa	Ø	Ø	1	3	Ø	4
26	yama	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
27	yeḡ / yèḡ	Ø	Ø	1	4	Ø	5
2.1.8.4. Güzellik, Kişisel Bakım (Temizlik, Süsleme/ Süslenme, Süs Eşyası, Değerli Taş, Takı, Güzel Koku)		Ø	Ø	64	100	1	165
1	'aḳīḳ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	'anber	Ø	Ø	6	10	Ø	16
3	belük	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	bölük	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
5	bezek	Ø	Ø	2	5	Ø	7
6	bilezük	Ø	Ø	10	Ø	Ø	10
7	billūr	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	boḡmaḳ	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4

9	cevher	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
10	cülâb	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	çirk	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
12	dürr	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
13	gevher / gewher	Ø	Ø	3	7	Ø	10
14	güher	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
15	gül-âb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	gülef	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
17	halhâl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	halğa	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
19	inçi / inçü	Ø	Ø	1	6	Ø	7
20	kâfûr	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
21	kir	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
22	kol bağı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
23	lü' lü'	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	mercân	Ø	Ø	10	4	Ø	14
25	sürme	Ø	Ø	1	3	Ø	4
26	yâķüt	Ø	Ø	4	5	Ø	9
27	yıpar	Ø	Ø	5	2	Ø	7
28	yincü / yinçü	Ø	Ø	5	15	Ø	20
29	yumaķlık	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
30	yüzük	Ø	Ø	2	6	Ø	8
31	zînet	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2.1.8.5. Madde, Nesne, Eşya, Araç Gereç, Taşıt		2	1	92	419	5	519
1	açķar	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
2	âf-tâbe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	bağ	Ø	Ø	4	5	Ø	9
4	bardaķ	Ø	Ø	2	2	1	5
5	beşik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	bıçak	Ø	Ø	Ø	17	Ø	17

7	binü	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
8	bisāṭ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	böz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	carā	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
11	çādır / çāzır	Ø	Ø	1	11	Ø	12
12	çaḳmaḳ	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
13	çanaḳ	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	4
14	çerāĝ	Ø	Ø	Ø	26	Ø	26
15	çıbık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	çuval	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
17	direk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	döşek	Ø	Ø	3	20	Ø	23
19	düdük	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
20	düyme	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
21	éyer	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
22	ḥayme	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
23	ḥicāb	Ø	Ø	Ø	25	2	27
24	‘inān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	ip	Ø	Ø	Ø	28	Ø	28
26	ḳadeḥ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
27	ḳalı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
28	ḳandīl	Ø	Ø	1	6	Ø	7
29	ḳap	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
30	ḳap ḳacak	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
31	ḳaṭrān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
32	ḳayuḳ	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
33	kemi	Ø	Ø	Ø	21	Ø	21
34	kerye	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
35	kilīm	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
36	kiliz	Ø	Ø	Ø	23	Ø	23
37	ḳova	Ø	Ø	4	2	Ø	6

38	közkü	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
39	meşrebe	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
40	mil	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
41	mişbāḥ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
42	namāzlaġu	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
43	narse	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
44	neḡ	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
45	nese / nesne	Ø	1	4	98	Ø	103
46	perde	Ø	Ø	2	14	Ø	16
47	pıçak	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
48	piyāle	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
49	şanduk	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
50	saġrak	1	Ø	Ø	3	Ø	4
51	şayvān	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
52	seccāde	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
53	sefīne	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
54	sırça	Ø	Ø	1	2	Ø	3
55	sirāc	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
56	şūr	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
57	şamdān	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
58	şem ^c	Ø	Ø	1	7	Ø	8
59	şīşe	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
60	tabak	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
61	taş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
62	terāzū / terāzū	Ø	Ø	4	12	Ø	16
63	tirek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
64	urġan	Ø	Ø	1	2	Ø	3
65	yaġ	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
66	yan	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
67	yastuk	Ø	Ø	2	5	Ø	7
68	yip	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2

69	yük	Ø	Ø	16	Ø	Ø	16
70	zevrağ	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
71	zücāce	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.1.8.6. Müzik, Müzik Aletleri		1	2	6	13	Ø	22
1	boru	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2	burğu	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	çalğu	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
4	çeğāne	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	çeng	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	ır	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
7	ķobuz	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
8	kūs	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	naķķār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	naķķāre	Ø	Ø	1	2	Ø	3
11	nay	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
12	tabul	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	yır	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
14	zārb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.8.7. Miktar, Ölçü, Hacim, Hesap		Ø	Ø	47	220	281	548
1	aded	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	ağırlık	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
3	ağrı	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
4	arşın	Ø	Ø	2	3	Ø	5
5	azlık	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	bahir	Ø	Ø	Ø	Ø	4	4
7	baş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	batman	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	boy	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
10	damla	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
11	darb	Ø	Ø	Ø	Ø	3	3

12	darlık	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
13	ferseng	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	hak / hakk	Ø	Ø	Ø	7	1	8
15	kat	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
16	katre	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
17	kesib	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
18	kez	Ø	Ø	23	78	12	113
19	qismet	Ø	Ø	Ø	15	3	18
20	qurla	Ø	Ø	Ø	16	1	17
21	raqam	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
22	sa'	Ø	Ø	12	2	Ø	14
23	saqış	Ø	Ø	Ø	10	9	19
24	şinik	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
25	taqla	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
26	tevfir	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
27	tir	Ø	Ø	Ø	Ø	24	24
28	tuht	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
29	uzunluq	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
30	üküşlük	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
31	ülü / ülüş	Ø	Ø	Ø	30	144	174
32	yarı	Ø	Ø	Ø	Ø	79	79
33	yol	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
34	zerre	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2.1.8.8. Mesafe, Yakınlık-Uzaklık		Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
1	aralık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	ıraqlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	yıraqlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.8.9. Yol, Geçit		Ø	3	24	41	6	74
1	keçüt	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	yol	Ø	3	24	39	6	72

2.1.8.10. Eğlence, Ziyafet, Gezinti ve İlgilerini İçeren Adlar		2	2	21	57	Ø	82
1	cevelān	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2	çağır	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
3	çaķır	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
4	da`vet	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
5	dernek / dèrnek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	ħamr	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
7	ħarābāt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	ışret	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	külü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	oyun	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
11	raķs	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
12	seyrān	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
13	süçi	Ø	Ø	Ø	17	Ø	17
14	řarāb	Ø	Ø	2	27	Ø	29
15	şölen	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
16	teferrüc	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	temāřā	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
18	ziyāfet	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2.1.8.11. Ticaret, Ekonomi (Mal, Mülk, Servet, Takas, Para, Refah)		Ø	1	240	205	218	664
1	aķça	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	altun	Ø	Ø	49	30	Ø	79
3	altınlug	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	bahā	Ø	Ø	29	13	Ø	42
5	bahāsız	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	baħřıř	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
7	bāzār	Ø	Ø	1	3	Ø	4

8	bāzīrgānlik	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
9	bereket	Ø	Ø	1	20	Ø	21
10	bey'	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
11	beytelmāl	Ø	Ø	Ø	Ø	4	4
12	bezaḥ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
13	biżā'at	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
14	biżā'atsız	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	borç	Ø	Ø	1	3	1	5
16	borçlu	Ø	Ø	2	2	Ø	4
17	darlık	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
18	davar	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
19	dīnār	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
20	fushat	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
21	ġanīmat / ġanīmet	Ø	1	Ø	4	Ø	5
22	genc	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	ḥarāc	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	ḥazīne	Ø	Ø	15	Ø	Ø	15
25	ḥaḥṭlık	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
26	ḳāmet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
27	keṅlik / kēṅlik	Ø	Ø	2	3	Ø	5
28	ḳızıl	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
29	ḳızlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	kūmiş / kūmüş	Ø	Ø	10	7	Ø	17
31	ma'īšet	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
32	māl	Ø	Ø	34	48	207	289
33	metā'	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
34	mülk	Ø	Ø	8	26	Ø	34
35	müşteri	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
36	rāyġān	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
37	satu	Ø	Ø	12	Ø	Ø	12
38	satun / satuṅ	Ø	Ø	24	Ø	4	28

39	tafar	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
40	tarlıq	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
41	ucuz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
42	ucuzlıq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
43	varlıq	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
44	yarmaq	Ø	Ø	11	20	Ø	31
2.1.8.12. Tarım		Ø	Ø	3	30	Ø	33
1	bāğ	Ø	Ø	Ø	14	Ø	14
2	bāğçe	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	būstān	Ø	Ø	3	13	Ø	16
4	çeç	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2.1.8.13. Kent, Konut, İstihkām		Ø	1	177	217	2	397
2.1.8.13.1. Kent		Ø	Ø	17	10	1	28
1	maħalle	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2	şehr / şehr	Ø	Ø	16	7	1	24
3	şehristān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.8.13.2. Konut, Yapı, İstihkām		Ø	Ø	119	174	1	294
1	‘ādiye	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	aħur	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	anbār	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
4	bīmāristan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	binā	Ø	Ø	4	2	Ø	6
6	ev / ew	Ø	Ø	16	62	1	79
7	ħāne	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	ħavz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	ħişār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	ķonaq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	kōşk	Ø	Ø	14	17	Ø	31
12	ķuyu / ķuyuğ	Ø	Ø	30	35	Ø	65

13	otağ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	öy	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	sarāy	Ø	Ø	48	52	Ø	100
2.1.8.13.3. Konut Bölümleri		Ø	1	27	32	Ø	60
1	der	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	dereke	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
3	deriçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	dīvār	Ø	Ø	1	8	Ø	9
5	dufar	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	eyvān	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
7	hücre	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
8	kapu / kapuğ	Ø	Ø	18	9	Ø	27
9	ķubbe	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
10	ķubbe-terāk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	mişkāt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
12	oda	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
13	sakf	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.1.8.13.4. Tezyinat, Tefrişat		Ø	Ø	14	1	Ø	15
1	direk	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
2	ferş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	heyākil	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	naķř	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
2.1.9. Birey, Toplum		8	9	1109	2105	2089	5320
2.1.9.1. Yaşam-Ölüm, Yaşam Evreleri		2	1	31	260	6	300
1	dirlik	Ø	1	Ø	32	Ø	33
2	ecel	Ø	Ø	5	17	Ø	22
3	erlik	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	gāram	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	ħayāt	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
6	helāk	Ø	Ø	3	8	Ø	11

7	kāhelik	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
8	kiçiklik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	ķocalık	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
10	oğlanlık	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
11	ölüm	Ø	Ø	2	123	3	128
12	‘ömr	Ø	Ø	11	35	Ø	46
13	resīde	Ø	Ø	Ø	Ø	3	3
14	resīzelik	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
15	rüşd	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
16	şebāb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	urağutluğ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	vefāt	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
19	yamūtūn	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
20	yaş	Ø	Ø	3	16	Ø	19
21	yeņi tođđan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.9.2. Fiziksel İhtiyaçlar		Ø	Ø	11	84	6	101
1	açlık	Ø	Ø	2	8	Ø	10
2	bavul	Ø	Ø	Ø	Ø	4	4
3	nefes	Ø	Ø	3	20	Ø	23
4	şusalık	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
5	susuzlık	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
6	suwsızlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	uykı / uyķu	Ø	Ø	5	40	2	47
2.1.9.3. Fiziksel Yeterlilik, Yaradılış ve Ruh Özellikleri		2	Ø	92	337	3	434
1	‘ādet	Ø	Ø	1	8	Ø	9
2	burdubārlık	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	cān	Ø	Ø	21	226	Ø	247
4	cemāl	Ø	Ø	36	Ø	Ø	36
5	dermān	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
6	güç	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1

7	ḥayiz	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
8	ḥilm	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
9	ḥū	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
10	ḥulḳ	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
11	ḥuy	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	ʿidat	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
13	ḳuvvet	Ø	Ø	6	9	Ø	15
14	küç	Ø	Ø	Ø	34	Ø	34
15	nefs	Ø	Ø	8	42	Ø	50
16	şifat	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	ṭāḳat/ ṭāḳāt	Ø	Ø	2	9	Ø	11
18	vaşf	1	Ø	8	Ø	Ø	9
19	zūr	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
2.1.9.4. İnsan, Kadın, Erkek		1	2	134	119	185	441
1	ādem / ādemī	Ø	Ø	6	14	1	21
2	ādem oğlanı / ādem oğlı	Ø	Ø	1	17	Ø	18
3	arslık	Ø	Ø	Ø	Ø	9	9
4	ʿavrat	Ø	Ø	17	Ø	Ø	17
5	benī ādem	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	beşer	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
7	dişi	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
8	er	Ø	Ø	2	39	92	133
9	eren	Ø	Ø	Ø	9	2	11
10	érkek	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
11	ḥunşā	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
12	ins	Ø	Ø	1	4	Ø	5
13	kes	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	kişi	Ø	Ø	23	12	13	48
15	ḳız	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
16	oğlan	1	2	63	10	3	79
17	şahş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

18	tıfil	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
19	tul	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	urağut	Ø	Ø	3	9	60	72
21	zāt	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
2.1.9.5. Grup, İnsan Topluluğu		Ø	Ø	9	58	1	68
1	‘ām	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
2	dernek / dèrnek	Ø	Ø	Ø	17	Ø	17
3	ehl-i ihvān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	gürūh	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
5	ḥalāyık	Ø	Ø	4	14	Ø	18
6	ḥānedān	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
7	ḥāş	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
8	ḥaşem	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	meclis	Ø	Ø	1	11	Ø	12
10	ṭā’ife	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.9.6. İnsan İlişkileri, Toplumsal Yaşam		Ø	1	11	117	144	273
1	ara	Ø	Ø	Ø	15	35	50
2	‘aşaba	Ø	Ø	Ø	Ø	101	101
3	‘aşabalık	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
4	baylık	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
5	biliş	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
6	ehl-i beyt	Ø	Ø	1	6	Ø	7
7	ḥānumān	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	ḥışım / ḥişm	Ø	1	Ø	5	Ø	6
9	ḳoñşı	Ø	Ø	2	6	Ø	8
10	ḳoñşılık	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
11	ḳonuḳ	Ø	Ø	Ø	22	Ø	22
12	ḳonuḳlık	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
13	mūsāfir	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5

14	oğullık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	raḥim	Ø	Ø	Ø	Ø	3	3
16	teşrīf	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
17	ʿuzlet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	valā	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
19	zevi'l-erḥām	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
20	ziyāret	Ø	Ø	2	27	Ø	29
2.1.9.7. Evlilik		Ø	Ø	5	9	3	17
1	cihāz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	cüft	Ø	Ø	1	5	Ø	6
3	nikāḥ	Ø	Ø	3	4	2	9
4	urağutluḡ	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
2.1.9.8. Akrabalık		Ø	1	241	396	1698	2336
2.1.9.8.1. Kan Akrabalığı		Ø	1	241	383	1565	2190
1	aba	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2	abā	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
3	ʿammu / ʿamū	Ø	Ø	4	1	Ø	5
4	ana	Ø	Ø	12	88	229	329
5	ana ana	Ø	Ø	Ø	Ø	23	23
6	ata	Ø	Ø	33	109	150	292
7	ata ana	Ø	Ø	Ø	Ø	143	143
8	ata ata	Ø	Ø	Ø	Ø	89	89
9	atası qarındaşı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	ʿayāl / ʿiyāl	Ø	Ø	2	5	1	8
11	baba	Ø	Ø	5	22	Ø	27
12	cada	Ø	Ø	Ø	Ø	8	8
13	cada ana	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
14	cada ata	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
15	dede	Ø	Ø	10	17	Ø	27
16	er qarındaş	Ø	Ø	Ø	Ø	153	153
17	evlād	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3

18	ibn	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
19	oğlan	Ø	Ø	36	9	19	64
20	oğul	Ø	Ø	8	101	80	189
21	oğul kıızı	Ø	Ø	Ø	Ø	55	55
22	oğul oğlanı	Ø	Ø	Ø	Ø	15	15
23	oğul oğlı	Ø	Ø	Ø	Ø	42	42
24	ķardaş / ķarındaş	Ø	1	111	21	52	185
25	ķız	Ø	Ø	13	1	305	319
26	ķız ķarındaş	Ø	Ø	Ø	2	174	176
27	ķız kıızı	Ø	Ø	Ø	Ø	16	16
28	ķız oğlı	Ø	Ø	Ø	Ø	6	6
29	süddaş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	ţayı	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
31	ümm	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.9.8.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık		Ø	Ø	Ø	13	133	146
1	avrat	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2	er	Ø	Ø	Ø	4	91	95
3	ķayın ana	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
4	urağut	Ø	Ø	Ø	4	39	43
5	yorç	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
2.1.9.9. Sahiplik, Mülkiyet, Mensubiyet		Ø	Ø	51	78	15	144
1	ehl	Ø	Ø	32	54	Ø	86
2	el	Ø	Ø	8	1	Ø	9
3	içi	Ø	Ø	Ø	Ø	15	15
4	is	Ø	Ø	Ø	23	Ø	23
5	iyeye	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
2.1.9.10. Kölelik, Esaret, Mahkûmiyet		Ø	Ø	155	62	8	225
1	bende	Ø	Ø	1	5	7	13

2	bendelik	Ø	Ø	4	5	Ø	9
3	buğag	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
4	bukagu	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	bulun	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	esir	Ø	Ø	2	7	Ø	9
7	karavas	Ø	Ø	14	9	Ø	23
8	kul	Ø	Ø	74	6	1	81
9	kulluk	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
10	mahbüs	Ø	Ø	10	Ø	Ø	10
11	memlük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	nehäs	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
13	zencir	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	zindän	Ø	Ø	37	25	Ø	62
15	zindani	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.1.9.11. Cenaze, Yas, Matem		Ø	Ø	55	100	4	159
1	defn	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
2	feryad / feryaz	Ø	Ø	7	10	Ø	17
3	figän	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	gür	Ø	Ø	18	62	Ø	80
5	güristan	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
6	kefen	Ø	Ø	6	4	2	12
7	medfen	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	nevha	Ø	Ø	4	1	Ø	5
9	sin	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
10	sinle	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
11	täbüt	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
12	techiz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	türbe / türbet	Ø	Ø	1	2	Ø	3
14	vasiyyet	Ø	Ø	1	Ø	2	3
2.1.9.12. Kimlik, Ad, Unvan, San		Ø	Ø	171	239	14	424

1	ad	Ø	Ø	35	146	2	183
2	at	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	beg	Ø	Ø	6	3	Ø	9
4	buyuruq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	çalap	Ø	Ø	Ø	Ø	5	5
6	çav	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
7	fir'avn	Ø	Ø	2	21	Ø	23
8	hâcib	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	han	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
10	hâtun	Ø	Ø	17	Ø	Ø	17
11	hoca / h'âce	Ø	Ø	2	9	1	12
12	hudâvendigâr	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	imâm	Ø	Ø	Ø	2	5	7
14	melik	Ø	Ø	49	Ø	Ø	49
15	mevlây	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
16	pâdişâh / pâzişâh	Ø	Ø	12	27	Ø	39
17	şadr	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
18	server	Ø	Ø	2	3	Ø	5
19	seyyid	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
20	sultân	Ø	Ø	12	24	Ø	36
21	şâh	Ø	Ø	13	Ø	Ø	13
22	ulu	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
23	vezîr	Ø	Ø	10	Ø	Ø	10
2.1.9.13. Meslek, Uğraş, Görev		3	2	100	63	2	170
1	'atţar / 'atţâr	Ø	Ø	1	3	Ø	4
2	ayağçı	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
3	bâzîrgân	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	bekçi	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	bennâ	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
6	boyacı	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
7	cemmâl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

8	çopan	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
9	dāye	Ø	Ø	14	Ø	Ø	14
10	duzakçı	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
11	ekinçi	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
12	étmekçi	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	ḥabbāz	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
14	ḥaccām	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	ḥādim	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	ḥākim	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
17	ḥazīne-dār	Ø	Ø	7	7	Ø	14
18	ḥelwaçı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
19	ḥıdmetçü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	ḥıdmet-kār	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
21	ḳāzī	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
22	ḳazzāz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	ḳıgıruçı	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
24	köz-bānu	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
25	mu‘abbir	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
26	muzdürlik	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
27	münādī	Ø	Ø	3	4	Ø	7
28	naḳḳāş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	neccār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	perdedārlik	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
31	peyk	Ø	Ø	Ø	8	Ø	6
32	pīşe	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
33	resūl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
34	sāḳī	1	1	25	Ø	Ø	27
35	sāḳīlik	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
36	sakḳā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
37	sart	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
38	sepi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

39	seyükçi	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
40	şarāb-dār	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
41	tabīb	Ø	Ø	6	3	Ø	9
42	tācir	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
43	tapuçı	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
44	tercümān	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
45	yalavaç	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
2.1.9.14. Makam, Mevki, Mertebe		1	2	44	184	Ø	231
1	berāt	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2	derece	Ø	Ø	Ø	33	Ø	33
3	der-gāh / dergāh	Ø	Ø	1	18	Ø	19
4	dapu	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
5	ēşik	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	ezgi	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	hāzret	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
8	huzūr	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
9	kat	Ø	2	12	63	Ø	77
10	kapu	Ø	Ø	Ø	17	Ø	17
11	maḳām	Ø	Ø	16	14	Ø	30
12	menzilet	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
13	mertebe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	muḳām	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
15	tapu / tapu	Ø	Ø	8	17	Ø	25
16	tapuğ	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
2.1.10. Halk, Devlet, Siyaset		Ø	Ø	89	315	Ø	404
2.1.10.1. Soy, Boy, Kavim, Millet		Ø	Ø	19	176	Ø	195
1	halk	Ø	Ø	3	140	Ø	143
2	ḳavm / ḳavum	Ø	Ø	7	25	Ø	32
3	millet	Ø	Ø	1	8	Ø	9

4	neseb	Ø	Ø	1	3	Ø	4
5	nesl	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
2.1.10.2. Memleket, Yurt, Ülke		Ø	Ø	21	41	Ø	62
1	aqlām	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	bucaq	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
3	devlet	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
4	iqlīm	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	il	Ø	Ø	6	11	Ø	17
6	memleket	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
7	mülket	Ø	Ø	7	11	Ø	18
8	vilāyet	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
9	yurd	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2.1.10.3. Egemenlik, İktidar, Hâkimiyet,		Ø	Ø	49	98	Ø	147
1	‘alem	Ø	Ø	1	33	Ø	34
2	beglik	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
3	bey‘at	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
4	hūş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	pādişāhlik / pāzişāhlik	Ø	Ø	3	13	Ø	16
6	salṭanat	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
7	serlik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	serverlik	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	seyyidlik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	siyāset	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
11	sultānlik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	tāc	Ø	Ø	10	11	Ø	21
13	taḥt	Ø	Ø	18	23	Ø	41
14	taḥt-dār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	teslīm	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
2.1.11. İletişim, Etkileşim		Ø	5	461	1217	67	1750

2.1.11.1. İletişim, İletişim Araçları, Dil-Anlatım, Edebiyat		Ø	5	352	1004	66	1427
1	ağız	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
2	‘alāmet	Ø	Ø	1	3	Ø	4
3	‘ayn	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
4	be	Ø	2	Ø	Ø	Ø	2
5	beyān	Ø	Ø	24	17	Ø	41
6	beyt	Ø	Ø	Ø	50	Ø	50
7	biti	Ø	Ø	27	48	Ø	75
8	cevāb	Ø	Ø	35	65	7	107
9	cevāb-1 āḥar	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	cevāb-1 su’āl	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
11	cevāb-nāme	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
12	cim	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
13	defter	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
14	devāt	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	dil	Ø	Ø	20	61	2	83
16	dilçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	dilince / dilinçe	Ø	Ø	Ø	6	1	7
18	elif	Ø	Ø	Ø	27	Ø	27
19	eşer	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
20	faşih	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
21	ğalat	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
22	hā	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
23	haber	Ø	Ø	43	64	Ø	107
24	ḥarf	Ø	Ø	Ø	35	Ø	35
25	ḥatt	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
26	ḥesāb / ḥisāb	Ø	Ø	1	14	Ø	15
27	ḥı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
28	ḥikāyet	Ø	Ø	Ø	13	1	14

29	ẖitāb	∅	∅	∅	17	∅	17
30	ihtisāb	∅	∅	∅	1	∅	1
31	istifhām	∅	∅	∅	3	∅	3
32	iřāret	∅	∅	1	7	∅	8
33	iřtikāk	∅	∅	∅	3	∅	3
34	kāf	∅	∅	∅	1	∅	1
35	kāgāz	∅	∅	1	∅	∅	1
36	ķalem	∅	∅	∅	4	∅	4
37	ķařide	∅	∅	∅	1	∅	1
38	ķavil / ķavl	∅	∅	6	13	43	62
39	ķavul	∅	∅	∅	∅	1	1
40	kelām	∅	∅	2	10	∅	12
41	keleçi	∅	∅	12	∅	∅	12
42	kelime	∅	∅	∅	24	∅	24
43	ķıřřa	∅	∅	7	∅	∅	7
44	ķıt' a	∅	∅	∅	10	∅	10
45	ķitāb	∅	∅	7	42	6	55
46	lafz	∅	∅	3	2	∅	5
47	levh	∅	∅	∅	11	∅	11
48	lisān	∅	∅	1	∅	∅	1
49	luġat / lūġat	∅	∅	1	5	∅	6
50	mecāz	∅	∅	1	∅	∅	1
51	mecmū'āt	∅	∅	∅	1	∅	1
52	mektūb	∅	∅	2	∅	∅	2
53	meşel	∅	∅	∅	28	∅	28
54	meřnevī	∅	∅	∅	4	∅	4
55	mim	∅	∅	∅	6	∅	6
56	muġhātabe	∅	∅	∅	1	∅	1
57	mūhr	∅	∅	1	14	∅	15
58	mūnāzara	∅	∅	1	∅	∅	1
59	naşım	∅	∅	1	∅	∅	1

60	nezāyir	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
61	nişān	Ø	Ø	1	47	Ø	48
62	nūn	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
63	nūket	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
64	nūkte	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
65	peygām	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
66	rā	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
67	remz	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
68	rı	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
69	rivāyet	Ø	Ø	3	25	Ø	28
70	rubāğı / rubā'ı	Ø	Ø	1	2	Ø	3
71	rücū'	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
72	şe	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
73	selām	Ø	Ø	39	72	Ø	111
74	söz	Ø	Ø	81	125	Ø	206
75	sözdeş	Ø	2	Ø	Ø	Ø	2
76	su'āl	Ø	Ø	1	39	2	42
77	şerḥ	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
78	şî'r	Ø	Ø	Ø	27	Ø	27
79	te	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
80	te'lif	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
81	terceme	Ø	Ø	Ø	21	Ø	21
82	teşbîḥ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
83	vedāğ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
84	żad	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
85	zebān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
86	zı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.1.11.2. Ant, Sözleşme		Ø	Ø	9	50	1	60
1	'ahd	Ø	Ø	1	4	Ø	5
2	'aḥd	Ø	Ø	1	5	Ø	6
3	and / anṭ	Ø	Ø	4	36	Ø	40

4	ittifāk	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
5	ķasem	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
6	peymān	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
7	ķart	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	va'd	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.1.11.3. İzin, Müsaade		Ø	Ø	27	36	Ø	63
1	amān	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
2	destūr	Ø	Ø	26	25	Ø	51
3	icāzet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	ruķsat	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2.1.11.4. Buyruk, Emir		Ø	Ø	52	115	Ø	167
1	buyruk	Ø	Ø	3	25	Ø	28
2	emr	Ø	Ø	42	21	Ø	63
3	fermān	Ø	Ø	5	57	Ø	62
4	icābet	Ø	Ø	2	6	Ø	8
5	menķūr	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
2.1.11.5. Ögüt, Nasihat		Ø	Ø	21	12	Ø	33
1	bend	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	mev'ize	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	mev'izet	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	naķīhat	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
5	ögüt	Ø	Ø	8	9	Ø	17
6	pend	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
2.1.12. Hukuk, Yasa, Töre		1	1	57	233	129	421
1	'adl	Ø	Ø	1	3	Ø	4
2	'afv	Ø	Ø	4	16	Ø	20
3	'avul	Ø	Ø	Ø	Ø	21	21
4	boķ	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
5	cezā	Ø	Ø	3	9	Ø	12
6	cürm	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	derķarb	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1

8	dād / dāz	Ø	Ø	1	3	Ø	4
9	danuḳ	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
10	danuḳluk	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
11	da'vī	Ø	Ø	4	22	Ø	26
12	da'vīci	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
13	edeb	Ø	Ø	3	8	Ø	11
14	farīze	Ø	Ø	Ø	Ø	12	12
15	fetvā	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
16	ḥadd	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
17	ḥunṣā-i müşkil	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
18	'iddet	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
19	inşāf	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
20	kısaş / kısaş	Ø	Ø	Ø	1	1	2
21	mevzū'āt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	mīrāş	Ø	Ø	Ø	35	85	120
23	müdde'ī	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	nafaḳa	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
25	nıḳmet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
26	oḡrılıḳ	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
27	oḡurluḳ	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
28	rüşvet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	sangsar	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
30	suç	Ø	Ø	15	18	Ø	33
31	suçlu	Ø	Ø	5	3	Ø	8
32	suçsız	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
33	şer'	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
34	şeri'at / şerī'at	Ø	Ø	1	18	Ø	19
35	taḳşīrlıḳ	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
36	ḫalāḳ / ḫalāk	Ø	Ø	Ø	14	2	16
37	tanuḳ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
38	tanuḳluk	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4

39	tereket	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
40	töhmet	Ø	Ø	3	3	Ø	6
41	vāris	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
42	verese	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
43	yarġu	1	1	Ø	Ø	Ø	2
44	zinā	Ø	Ø	Ø	3	1	4
2.1.13. Savaş-Bariş, Ordu		Ø	5	37	168	Ø	210
2.1.13.1 Savaş-Bariş, Savaşçı		Ø	3	24	145	Ø	172
1	‘asker	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	çalış	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
3	çeri	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
4	doķıř	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
5	er	Ø	1	2	23	Ø	26
6	ġāzilık	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
7	ħamle	Ø	Ø	5	24	Ø	29
8	ħarb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	ħaşem-ġir	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	leşker	Ø	Ø	12	Ø	Ø	12
11	oķçı	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
12	ser-henk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	řulħ	Ø	Ø	1	3	Ø	4
14	sü	Ø	1	Ø	46	Ø	47
15	toķuř	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
16	üsüm başı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.1.13.2. Savaş Gereçleri, Silah, Teçizat		Ø	2	13	23	Ø	38
1	ħançer	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	ķalkān	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	ķamçı	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
4	ķılıç	Ø	1	2	17	Ø	20
5	silāħ	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3

6	ok	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
7	ya	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
2.1.14. Bilim, Sanat		Ø	Ø	31	271	13	315
1	ālet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	‘ālim	Ø	Ø	Ø	60	Ø	60
3	bilü	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	faķih	Ø	Ø	Ø	Ø	4	4
5	fen	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	ferāiz	Ø	Ø	Ø	Ø	5	5
7	feylesüf	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	fuķahā	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
9	hikmet	Ø	Ø	18	35	Ø	53
10	‘ilm	Ø	Ø	9	36	1	46
11	‘ilm-i hikmet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
12	‘ilmü’ t-tevhid	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
13	ķavluhu	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
14	ķavluhu, ta‘ālā	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
15	ma‘rifet	Ø	Ø	Ø	42	Ø	42
16	muħadiķ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
17	müfessir	Ø	Ø	1	6	Ø	7
18	ķan‘at	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
19	ķāni‘	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	tevhid	Ø	Ø	Ø	58	Ø	58
21	‘ulemā	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
22	üstād	Ø	Ø	2	Ø	1	3
2.1.15. Din, İnanç, Kutsallık		2	4	679	6159	65	6909
2.1.15.1. Genel ve Tasavvufi Kavramlar		1	Ø	208	1580	3	1792
1	āhiret	Ø	Ø	6	34	Ø	40
2	āhiretlik	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	‘araķāt	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10

4	aşhābu'l-kehf	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	āyet	Ø	Ø	3	105	Ø	108
6	'azāb	Ø	Ø	1	37	Ø	38
7	bayram	Ø	Ø	Ø	63	Ø	63
8	bedr	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
9	bid'at	Ø	Ø	5	4	Ø	9
10	bir	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
11	birlik	Ø	Ø	2	8	Ø	10
12	büt	Ø	Ø	4	15	Ø	19
13	ceberüt	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
14	cemā'at	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
15	cühüdlük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	dek	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
17	dérnek küni	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	dīn	Ø	Ø	14	59	Ø	73
19	dīvān	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
20	elest vaqıtı	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
21	furqān	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
22	hāc	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
23	harām	Ø	Ø	3	26	1	30
24	hayru'l-edyān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
25	helāl	Ø	Ø	Ø	26	Ø	26
26	hidāyet	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
27	huşu'	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
28	'īd	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
29	iḥlāş	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
30	imāmlük	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
31	īmān	Ø	Ø	8	133	Ø	141
32	incīl	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
33	islām	Ø	Ø	9	16	Ø	25
34	istiğfār	Ø	Ø	3	16	Ø	19

35	i'tikad	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
36	i'tikāf	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
37	ķāfirlik / kāfirlik	Ø	Ø	1	1	Ø	2
38	ķazā	Ø	Ø	13	Ø	Ø	13
39	keffāret	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
40	ķiyāmet	Ø	Ø	1	110	1	112
41	ķiyāmet dēnegi	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
42	ķulluķ	Ø	Ø	Ø	31	Ø	31
43	ķur`ān	Ø	Ø	4	118	Ø	122
44	ķurb	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
45	ķurbet	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
46	kūfr	Ø	Ø	4	30	Ø	34
47	kūrrāse	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
48	la`net	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
49	ma`būd	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
50	maġfiret	Ø	Ø	4	30	Ø	34
51	maġşer	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
52	manna ve selvā	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
53	melekūt	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
54	mu`cizāt	Ø	Ø	2	12	Ø	14
55	muşġaf	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
56	mübārek	Ø	Ø	5	31	Ø	36
57	mü`ezzinlik	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
58	müteşābih	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
59	nefs-i muţma`inne	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
60	nūr	Ø	Ø	3	80	Ø	83
61	nūr-ı źav`	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
62	nübüvvet	Ø	Ø	5	11	Ø	16
63	peygāمبرlik	Ø	Ø	1	20	Ø	21
64	put	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
65	rabbānī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

66	rahmet	Ø	Ø	17	161	Ø	178
67	ribā	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
68	risālet / rişālet	Ø	Ø	11	8	Ø	19
69	riyāzet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
70	rü`yet-i dīzār	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
71	şanem	Ø	Ø	29	Ø	Ø	29
72	şūr	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
73	sūret	Ø	Ø	Ø	27	Ø	27
74	şehādet	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
75	şehīdlik	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
76	şefā`at	Ø	Ø	2	47	Ø	49
77	şeref-i kırbet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
78	şirk	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
79	taşāret	Ø	Ø	Ø	2	1	3
80	taqdīr	Ø	Ø	17	14	Ø	31
81	taqrılık	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
82	teslīm	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
83	tevbe	Ø	Ø	14	65	Ø	79
84	tevekkül	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
85	tevrīt	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
86	`ubūdiyyet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
87	vāhid	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
88	vaḥy	Ø	Ø	1	18	Ø	19
89	va`z	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
90	yaradılmaqlık	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
91	yavma`l-`araşāt	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
92	zebūr	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
93	zūnnār	Ø	Ø	1	1	Ø	2
2.1.15.2. Hz. Muhammed ve Dört Halifeyle İlgili Sözcükler		Ø	Ø	3	465	9	477
1	aḥter-i ğufrān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

2	'ālem fahrı	Ø	Ø	1	54	Ø	55
3	aşhāb	Ø	Ø	Ø	3	2	5
4	burāk	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
5	eḥādīs-i felek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	enşār	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	fahr-ı 'ālem	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
8	fermān-ı imān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	ḥabībü'r-raḥmān	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
10	ḥadīs	Ø	Ø	Ø	27	Ø	27
11	ḥ ^v ān-ı emān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
12	ḥulefā-i rāşidīn	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	ḳābe-ḳavseyn	Ø	Ø	1	7	Ø	8
14	maḳām-ı maḥmūd	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
15	mi'rāc	Ø	Ø	Ø	43	Ø	43
16	muhācir	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
17	nebiyy-i raḥmet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	resūla'llāh	Ø	Ø	Ø	40	Ø	40
19	reülü's-saḳaleyn	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
20	şahābe	Ø	Ø	Ø	32	Ø	32
21	şalavāt	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
22	şalla'lāhu 'aleyhi ve sellem	Ø	Ø	Ø	38	Ø	38
23	seyyid-i ḥazret	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
24	seyyid-i kāyināt	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
25	sünnet	Ø	Ø	Ø	16	5	21
26	ümme	Ø	Ø	Ø	146	1	147
27	velāyet-i iḥsān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
28	yalvaç yārānları	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
29	zeynü'l-enbiyā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.1.15.3.Nitelemeler, Unvanlar		Ø	4	214	1549	32	1799
1	'ābid	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3

2	'alevī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	bende	Ø	Ø	1	94	Ø	95
4	bī-namāz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	cuḥūd / cūḥūd / cūhūz	Ø	Ø	5	36	3	44
6	çelebī	Ø	3	Ø	Ø	Ø	3
7	dervīş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	diyānetlü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	eimme-i dīn	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	èren	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
11	etkiyā	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	evliyā	Ø	Ø	1	4	Ø	5
13	fāsık	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
14	ġāzī	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
15	gebür	Ø	Ø	Ø	Ø	9	9
16	ḥācī	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
17	ḥalīfe	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
18	iḥlāşlu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
19	īmānlu	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
20	īmānsuz	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
21	kāfir	Ø	Ø	7	55	Ø	62
22	ḳul	Ø	1	22	355	Ø	378
23	kören	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	muḳrī	Ø	Ø	Ø	44	Ø	44
25	munāfık	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
26	mu'tekif	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
27	muvaḥḥid	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
28	mü'min	Ø	Ø	14	315	Ø	329
29	mü'mine	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
30	mü'mināt	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
31	mürsel	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
32	mürted	Ø	Ø	Ø	1	4	5

33	müselmān / müsülmān	Ø	Ø	2	36	4	42
34	müşrik	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
35	nebī	Ø	Ø	60	3	Ø	63
36	pārsā	Ø	Ø	Ø	16	Ø	16
37	peygāmbēr	Ø	Ø	23	339	Ø	362
38	resūl	Ø	Ø	9	103	1	113
39	rūkn-i islām	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
40	sawçı	Ø	Ø	38	Ø	Ø	38
41	şākīr	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
42	şefā'atçı	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
43	şefā'atlu	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
44	şefī'	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
45	şehīd	Ø	Ø	2	24	Ø	26
46	şekūr	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
47	tābi'īn	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
48	tamuluk	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
49	tersā	Ø	Ø	Ø	Ø	10	10
50	uçmaqlık	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
51	'ulemā-i şehīd	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
52	velī	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
53	yalavaç / yalvaç	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
54	zāhid	Ø	Ø	8	8	1	17
2.1.15.4. Ruhani Kavramlar, Varlıklar ve İlgilerini İçeren Adlar		Ø	Ø	92	530	Ø	622
1	'azrā'īl / 'azrāyīl	Ø	Ø	4	7	Ø	11
2	cebrā'īl	Ø	Ø	46	150	Ø	196
3	ferište	Ø	Ø	21	161	Ø	182
4	hāruṭ ve mārūt	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	īblīs	Ø	Ø	4	48	Ø	52
6	īblīs-i la'īn	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

7	isrāfīl	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
8	қанad / қанат	Ø	Ø	1	1	Ø	2
9	kirāmen kātibejni	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
10	mīkāyil	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
11	melā'ik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	melekü'l-mevt	Ø	Ø	Ø	65	Ø	65
13	münker ve nekīr	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
14	peyk-i hazret	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
15	rūḥānī	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
16	rūḥu'l-emīn	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
17	şeytān	Ø	Ø	8	67	Ø	75
18	şeytān-ı la'īn	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
19	ṭāvus	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.15.5. Sevap-Günah		Ø	Ø	13	320	Ø	333
1	günāh	Ø	Ø	8	2	Ø	10
2	ḥaṭā	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
3	ḥısbet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	şevāb	Ø	Ø	Ø	67	Ø	67
5	vebāl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	yazuq	Ø	Ø	4	239	Ø	243
2.1.15.6. Cennet- Cehennem ve İlgilerini İçeren Adlar		Ø	Ø	27	497	Ø	524
1	'adn	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	caḥīm	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	cehennem	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
4	dārü'l-қarār	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	ehl-i cennet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	fırdevs	Ø	Ø	1	3	Ø	4
7	fırdevs-i a'lā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	ḡilmān	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
9	ḥulle / ḥullet	Ø	Ø	6	13	Ø	19

10	ḥūr	Ø	Ø	2	28	Ø	30
11	ḥūr-1 'ayn	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
12	ḥūr-1 ebkār	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
13	ḥūr-1 'īn	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	ḥūru'l-'ayn	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
15	kevşer	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
16	me'vā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
17	na'īm	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	rızvān	Ø	Ø	Ø	20	Ø	20
19	şırāt	Ø	Ø	Ø	32	Ø	32
20	ṭamu / tamuġ	Ø	Ø	4	78	Ø	82
21	ṭūbā	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
22	tūrāb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	uçmaḥ / uçmaḥ	Ø	Ø	11	249	Ø	260
24	vildān	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
25	zebānī	Ø	Ø	Ø	17	Ø	17
2.1.15.7. Şükür, Hamd, İbadet, Dua		1	Ø	116	1117	21	1255
1	abdest / āb-dest	Ø	Ø	Ø	17	3	20
2	āmīn	Ø	Ø	1	2	Ø	3
3	azay	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
4	baḡ	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
5	du'ā	Ø	Ø	58	60	1	119
6	dürūd	Ø	Ø	4	1	Ø	5
7	evveh	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	farīza / farīze	Ø	Ø	Ø	15	3	18
9	farz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
10	ġusl	Ø	Ø	3	3	Ø	6
11	ḥac	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
12	ḥamd	Ø	Ø	2	4	Ø	6
13	'ibādet	Ø	Ø	Ø	25	Ø	25

14	iftār	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
15	ķible	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
16	ķiyām	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
17	ķurbān	Ø	Ø	4	76	Ø	80
18	lā ħavle	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
19	mesh	Ø	Ø	Ø	Ø	7	7
20	mūnācāt	Ø	Ø	2	7	Ø	9
21	namāz	Ø	Ø	6	194	4	204
22	nāz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
23	oruç	Ø	Ø	Ø	244	Ø	244
24	rek´at	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
25	rūkū´	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
26	şalāt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
27	secde	Ø	Ø	9	1	Ø	10
28	semā´	1	Ø	Ø	5	Ø	6
29	şiyām	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
30	sipās	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
31	sücūd	Ø	Ø	5	57	Ø	62
32	şükr / şükür	Ø	Ø	15	50	Ø	65
33	ţā´at	Ø	Ø	4	179	Ø	183
34	taĥiyyāt	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
35	ţavāf	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
36	tehlīl	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
37	tekbīr	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
38	terāvīĥ	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
39	tesbīĥ	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
40	´umret	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
41	vācib	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
42	vitir	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
43	yulu	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
44	yunmaķ	Ø	Ø	Ø	2	1	3

45	yunu	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
46	zekāt	Ø	Ø	Ø	18	1	19
47	zīkr	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2.1.15.8. Sure Adları		Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
1	bağara	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2	enbiyā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	fātiha	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	hacc	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	ıkrā	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	kehf	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	sūretü'l-`ankebūt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	ve'n-necm	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.1.15.9. Yapı, Yer ve Diğer Kavramlar		Ø	Ø	8	89	Ø	97
1	bedir tokışı	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	beytü'l-ma'mūr	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	harem	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	ka'be	Ø	Ø	Ø	27	Ø	27
5	mescid	Ø	Ø	1	34	Ø	35
6	mihrāb	Ø	Ø	1	11	Ø	12
7	put-hāne	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
8	şavmağ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	tebük gāzilığı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	tīh	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
11	ṭūr	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
2.1.16. Kavramlar		11	5	1971	4014	204	6205
2.1.16.1. Zaman Kavramı		Ø	Ø	10	86	Ø	96
1	'ākıbet	Ø	Ø	9	6	Ø	15
2	beḳā	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	ebed	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
4	fenā	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4

5	intihā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	nihāyet	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
7	soḡ	Ø	Ø	1	64	Ø	65
2.1.16.2. Değer Yargıları		Ø	Ø	125	379	1	505
1	‘ācizlik	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	alplık	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	‘ār	Ø	Ø	2	2	Ø	4
4	arığlık	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
5	‘ayb	Ø	Ø	9	12	Ø	21
6	‘azamet	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
7	‘azizlik	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
8	celālet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	edebtsizlik	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
10	fazīlet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	fażl	Ø	Ø	23	30	1	54
12	ęarīblik	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
13	ḡaḡ / ḡaḡḡ	Ø	Ø	1	44	Ø	45
14	ḡalāvet	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
15	ḡorlık / ḡorluk	Ø	Ø	1	7	Ø	8
16	ḡoşluk	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
17	ḡüner	Ø	Ø	2	2	Ø	4
18	ḡürāmet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
19	ḡürmet	Ø	Ø	18	43	Ø	61
20	‘iffet	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
21	iḡtirām	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
22	‘imāret	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
23	‘ismet / işmet	Ø	Ø	3	10	Ø	13
24	‘işyān	Ø	Ø	1	7	Ø	8
25	‘izzet	Ø	Ø	6	14	Ø	20
26	‘izzet-serā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
27	ḡadr	Ø	Ø	5	11	Ø	16

28	kardeşlik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	kemāl	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
30	kerem	Ø	Ø	2	6	Ø	8
31	kıymet	Ø	Ø	2	8	Ø	10
32	ķīmet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
33	körk	Ø	Ø	13	9	Ø	22
34	ķutluluk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
35	leķāfet	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
36	ma´şiyet	Ø	Ø	2	39	Ø	41
37	medħ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
38	mürüvvet	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
39	ögdül	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
40	rif´at	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
41	riyā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
42	sehāvet	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
43	şenā	Ø	Ø	7	6	Ø	13
44	şeref	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
45	taħsīn	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
46	ķama´	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
47	udsuzluk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
48	uluğluk	Ø	Ø	1	33	Ø	34
49	´ulüvv	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
50	vefā	Ø	Ø	2	12	Ø	14
51	yalançılık	Ø	Ø	2	1	Ø	3
52	yigitlik	Ø	Ø	2	12	Ø	14
53	yücelik	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
54	żalālet	Ø	Ø	1	7	Ø	8
55	żillet	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.1.16.3. Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum		10	2	573	1135	1	1721
1	´aceb	Ø	Ø	8	55	Ø	63

2	acığ	Ø	Ø	Ø	16	Ø	16
3	ağru	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	alçaklık	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
5	ārzū	Ø	Ø	6	23	Ø	29
6	aşaklık	Ø	Ø	Ø	21	Ø	21
7	'āşıklık	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
8	ayrulmaçlık	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	āzār	Ø	Ø	1	1	Ø	2
10	āzāzlık	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
11	belā	Ø	Ø	5	44	Ø	49
12	beliñ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
13	beşāret	Ø	Ø	9	7	Ø	16
14	bez-bahtlık	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
15	buñ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
16	cefā	Ø	Ø	8	18	Ø	26
17	cefālık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	cevr	Ø	Ø	2	3	Ø	5
19	çāre	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
20	dar	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
21	derd	Ø	Ø	5	14	Ø	19
22	derd-i ḥasret	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
23	dermān	Ø	Ø	6	22	Ø	28
24	dilek	Ø	Ø	2	47	Ø	49
25	düşhārlık	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
26	emān	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
27	esrüklik	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
28	ferah	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
29	fevzī	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
30	firāk	Ø	Ø	7	6	Ø	13
31	fırkat	Ø	Ø	10	Ø	Ø	10
32	ğam	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9

33	ğamze	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
34	ğaraž	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
35	ğinā	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
36	gile	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
37	gönül	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
38	ğurbet	Ø	Ø	3	4	Ø	7
39	ğuşsa	1	Ø	16	Ø	Ø	17
40	gümān	Ø	Ø	15	Ø	Ø	15
41	ħacālet	Ø	Ø	x	2	Ø	2
42	ħafv / ħavf	Ø	Ø	1	4	Ø	5
43	ħāl-i ğurbet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
44	ħalās	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
45	ħased	Ø	Ø	5	3	Ø	8
46	ħasret	Ø	Ø	43	13	Ø	56
47	hevā	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
48	heves	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
49	hevl	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
50	heybet	Ø	Ø	14	12	Ø	26
51	hezīmet	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
52	ħıřm	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
53	hicr	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
54	ħořnūzlık	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
55	ıřķ	3	Ø	15	7	Ø	25
56	ıřķlık	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
57	ilhām	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
58	ıillet	Ø	Ø	1	6	Ø	7
59	ıtāb	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
60	ķadģu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
61	ķahr	1	Ø	Ø	4	Ø	5
62	ķavuřmaķlık	Ø	Ø	1	1	Ø	2
63	ķayģu	1	Ø	9	27	Ø	37

64	kibr	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
65	kīne	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
66	ķorku	Ø	Ø	Ø	33	Ø	33
67	kōñül	Ø	Ø	27	282	Ø	309
68	mağbūnluk	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
69	maħabbet	Ø	Ø	Ø	27	Ø	27
70	maħzūnlık	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
71	mazlime	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
72	melāl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
73	merhem	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
74	meyl	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
75	meyl-i töhmet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
76	miħnet	Ø	Ø	18	35	Ø	53
77	mıhr	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
78	mıhr-bānlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
79	minnet	Ø	Ø	13	13	Ø	26
80	murād	Ø	Ø	25	16	Ø	41
81	muşībet	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
82	müjde	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
83	necāt	Ø	Ø	10	1	Ø	11
84	nedāmet	Ø	Ø	5	5	Ø	10
85	nīk-baħtlık	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
86	niyāz	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
87	öfke	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
88	ökünç	Ø	Ø	1	4	Ø	5
89	öpkinenç	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
90	öyke	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
91	‘özr	Ø	Ø	3	8	Ø	11
92	penāh	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
93	peşimānlık	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
94	rağbet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

95	rāḥat	Ø	Ø	38	9	Ø	47
96	rāḥatlık	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
97	rahīm	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
98	recā	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
99	re'fet	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
100	renc	Ø	Ø	18	19	Ø	37
101	şabr / şabır / şabur	Ø	Ø	28	32	1	61
102	şafā	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
103	sağınç / saķınç	Ø	Ø	9	11	Ø	20
104	sehv	Ø	Ø	1	5	Ø	6
105	sekīne	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
106	selāmet	Ø	Ø	1	21	Ø	22
107	sevgülük	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
108	sevinç / sewünç	Ø	Ø	3	2	Ø	5
109	sevmeklik	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
110	sīret	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
111	şādī	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
112	şādlık / şāzlık	Ø	Ø	1	6	Ø	7
113	şād-mān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
114	şavķ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
115	şefķat	Ø	Ø	3	4	Ø	7
116	şek	Ø	Ø	Ø	22	Ø	22
117	şevķ	Ø	Ø	1	10	Ø	11
118	şiddet	Ø	Ø	13	Ø	Ø	13
119	şehvet	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
120	şübhet	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
121	şükrāne	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
122	ṭaleb	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
123	tar	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
124	tażarru'	Ø	Ø	1	2	Ø	3
125	tażarru'lık	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3

126	tebessüm	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
127	tehdīd	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
128	tevāzu‘	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
129	tevāzu‘līg	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
130	tīzlik	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
131	‘ucb	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
132	ümīd	Ø	Ø	20	25	Ø	45
133	vişāl	Ø	Ø	13	Ø	Ø	13
134	vuşlat	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
135	yalañlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
136	yaluñuzluk	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
137	yatlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
138	yürek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
139	zāfer / zāfer	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
140	zaħmet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
141	zārı / zārı	Ø	Ø	27	10	Ø	37
142	zārılık	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
143	zulum	1	Ø	3	5	Ø	9
2.1.16.4. Akıl, Zihin, İrade,		Ø	Ø	206	320	54	580
Onay							
1	aħkām	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	‘aql / ‘aql	Ø	Ø	18	14	Ø	32
3	beşāret	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
4	bilmeklik	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
5	burhān / bürhān	Ø	Ø	5	5	Ø	10
6	cehālet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	delālet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	delülük	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	endīşe	Ø	Ø	6	8	Ø	14
10	fehm	Ø	Ø	13	Ø	Ø	13
11	fikr	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3

12	ğaflet	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
13	hātır	Ø	Ø	22	Ø	Ø	22
14	hūş	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
15	hüccet	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
16	hüküm / hüküm	Ø	Ø	19	26	33	78
17	ihtilāf	Ø	Ø	Ø	1	4	5
18	ihtiyār	Ø	Ø	3	2	Ø	5
19	ihtiyāt	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
20	ikrār	Ø	Ø	5	4	Ø	9
21	irādet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	izāfet	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
23	ķabūl	Ø	Ø	26	34	Ø	60
24	ķarār	Ø	Ø	5	2	Ø	7
25	ķiyās	Ø	Ø	3	Ø	2	5
26	mes'ele	Ø	Ø	1	17	5	23
27	muvāfaķat	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
28	mütāba'at	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	mütāla'a	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
30	nisyān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
31	rāy	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
32	rāy-ı tedbīr	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
33	rāzı / rāzı̄	Ø	Ø	25	16	Ø	41
34	rızā	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
35	sıgınmaķlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
36	ta'bīr	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
37	taşdıķ	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
38	tefekür	Ø	Ø	3	3	Ø	6
39	tefsīr	Ø	Ø	Ø	7	1	8
40	te'vīl	Ø	Ø	20	Ø	Ø	20
41	vesvese	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
42	yād / yāz	Ø	Ø	4	110	1	115

43	yaq̄in	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
44	yön	Ø	Ø	Ø	2	7	9
2.1.16.5. Hayal, Düş, Mitoloji		Ø	Ø	Ø	101	1	186
1	cāzu	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
2	dīv	Ø	Ø	Ø	27	Ø	27
3	düş	Ø	Ø	79	56	1	136
4	hüdhüd	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
5	ķāf tağı	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
6	munzır	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	perī	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
8	salgım	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	tüş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	yalgım	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2.1.16.6. Duyu, Algı		Ø	Ø	75	222	Ø	297
1	āvāz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	aydınlık	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
3	bakış	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	balk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	bulanuķ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	dutmaķlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	ıssılık	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
8	is	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	issi	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
10	ķaranuluk	Ø	Ø	Ø	25	Ø	25
11	ķoku	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	kölge	Ø	Ø	Ø	21	Ø	21
13	körmeklik	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
14	lezzet	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
15	müşāhede	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
16	müşāhedet	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
17	na'ra	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

18	nazar	Ø	Ø	10	12	Ø	22
19	nidā	Ø	Ø	Ø	52	Ø	52
20	nūr	Ø	Ø	32	2	Ø	34
21	rü'yet	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
22	sağırılık	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
23	sovuklık	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
24	şem 'i şu 'ā'	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
25	ün	Ø	Ø	15	28	Ø	43
26	yahtu / yahtu	Ø	Ø	4	21	Ø	25
27	yahtuluk	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
28	yıd	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	yıs	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
30	yıyı	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
31	yıylaguç	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
32	zulmet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.16.7. Yer, Mekân		Ø	Ø	19	31	Ø	50
1	dārü'l-maḥzūn	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2	durak	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
3	eglençek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	ḥalvet	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
5	kürsī	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
6	mekân	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
7	meydân	Ø	Ø	3	12	Ø	15
8	orun	Ø	Ø	1	9	Ø	10
9	sār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	sıgınça	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.1.16.8. Sır, Gizlilik		Ø	Ø	34	59	Ø	93
1	emānet	Ø	Ø	10	29	Ø	39
2	ḥafiyye	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
3	rāz	Ø	Ø	8	15	Ø	23
4	sır / sırr	Ø	Ø	9	15	Ø	24

2.1.16.9. Hile, Aldatma		Ø	Ø	16	5	Ø	21
1	al	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	h̄ile	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	keyd	Ø	Ø	12	Ø	Ø	12
4	mekr	Ø	Ø	1	5	Ø	6
2.1.16.10. İyilik, Yardım, Yarar		Ø	Ø	93	304	1	398
1	asıĝ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	assı	Ø	Ø	Ø	14	Ø	14
3	birr	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
4	elṭāf	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	eygülük	Ø	Ø	Ø	17	Ø	17
6	eyülük	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
7	fāyide	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	fiṭra	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
9	düzlik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	ĝiyās	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	ḥayr	Ø	Ø	4	17	Ø	21
12	ḥayrāt	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
13	himmet	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
14	iḥsān	Ø	Ø	18	15	Ø	33
15	ʿināyet	Ø	Ø	8	9	Ø	17
16	keḗezlik	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
17	lehu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	luṭf	Ø	Ø	2	14	Ø	16
19	meded	Ø	Ø	20	6	Ø	26
20	menfaʿat	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
21	muʿāvenet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	niʿmet	Ø	Ø	25	86	Ø	111
23	nuṣret	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
24	ṣadaqa	Ø	Ø	Ø	53	Ø	53

25	taẓ'if-i ḥasenāt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
26	tevfīk	Ø	Ø	9	13	1	23
27	yardum	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	yarı / yārī	Ø	Ø	3	8	Ø	11
2.1.16.11. Kötülük, Zarar		Ø	Ø	10	62	Ø	72
1	azgunluk	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
2	bühtān	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	cāzuluk	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
4	cebr	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	denā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	fisk	Ø	Ø	1	1	Ø	2
7	fitne	Ø	Ø	1	2	Ø	3
8	ġammāzlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	ġāret	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
10	ġıybet	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
11	ḥalel	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
12	ḥıyānet	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
13	şerr	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
14	'uķūbet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
15	yaġma	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
16	yavuzlık	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
17	zecr	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	ziyān	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
2.1.16.12. Dostluk-Düşmanlık		Ø	1	21	247	3	272
1	'ādavet	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	ēş	Ø	Ø	4	9	Ø	13
3	dōst	Ø	Ø	6	120	Ø	126
4	dōstlik / dōstluk	Ø	Ø	1	48	Ø	49
5	düşmān / düşmen	Ø	Ø	4	48	Ø	52
6	ḥaşım	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
7	iḥvān	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6

8	karındaş	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	qoldaş	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	ülfet	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
11	yağı	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
12	yārān / yāren	Ø	Ø	Ø	7	3	10
2.1.16.13. Doğruluk, Gerçeklik, Esaslılık, Uygunluk		Ø	Ø	86	102	38	226
1	aşl	Ø	Ø	10	13	31	54
2	baş	Ø	Ø	1	Ø	3	4
3	doğruluk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	erzānī	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
5	haq / haqq	Ø	Ø	Ø	8	1	9
6	haqīkat	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
7	kertülük	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	kök	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	rāst / rāsāt	Ø	Ø	6	Ø	1	7
10	revā	Ø	Ø	33	43	2	78
11	şahīh	Ø	Ø	14	Ø	Ø	14
12	şidk	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
13	şihhat	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	taḥkīk	Ø	Ø	18	Ø	Ø	18
15	tap	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
16	toğruluk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	tuş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.16.14. İş, Hizmet		Ø	Ø	157	174	4	335
1	‘amel	Ø	Ø	6	33	Ø	39
2	ef‘āl	Ø	Ø	Ø	Ø	3	3
3	fi‘l	Ø	Ø	3	5	Ø	8
4	harekāt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	ḥidmet / ḥidmet	Ø	Ø	38	5	Ø	43
6	iş	Ø	Ø	92	116	1	209

7	ḳabāla	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	kār	Ø	Ø	4	5	Ø	9
9	maşlahat	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
10	şun´	Ø	Ø	6	9	Ø	15
11	tīmār	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
2.1.16.15. Özveri, Karahlık		Ø	Ø	22	30	Ø	52
1	´azm	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
2	cehd	Ø	Ø	1	4	Ø	5
3	fedā / fidā	Ø	Ø	15	23	Ø	38
4	ġayret	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	ḥamiyyet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	nezr	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	tekellüf	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.16.16. Amaç, Maksat		Ø	Ø	8	36	Ø	44
1	maḳşüd	Ø	Ø	1	20	Ø	21
2	niyyet	Ø	Ø	6	5	Ø	11
3	yol	Ø	Ø	1	11	Ø	12
2.1.16.17. Sebep, Gerekçe		Ø	Ø	37	209	Ø	246
1	bahāne	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	ma´nī	Ø	Ø	28	171	Ø	199
3	sebeb	Ø	Ø	9	36	Ø	45
2.1.16.18. Durum, Hâl, Olay, Olgu		Ø	Ø	190	104	4	298
1	aḥvāl	Ø	Ø	100	9	Ø	109
2	ḥāl	Ø	Ø	85	63	2	150
3	kerāmet	Ø	Ø	4	32	Ø	36
4	navādir	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
5	ser-encām	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	yèr	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
2.1.16.19. Bölüm, Kısım, Parça-Bütün		1	Ø	14	123	87	225

1	bāb	Ø	Ø	Ø	Ø	35	35
2	bāre	Ø	Ø	Ø	Ø	17	17
3	bölük	Ø	Ø	Ø	42	Ø	42
4	qalan	Ø	Ø	4	Ø	26	30
5	kesek	Ø	Ø	Ø	4	1	5
6	qıymuq	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
7	pāre	Ø	Ø	6	14	Ø	20
8	perdā	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	sā`ırlıq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	şu`ab	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	uq	1	Ø	Ø	13	Ø	14
12	yer / yēr	Ø	Ø	2	45	8	55
2.1.16.20. Yöntem, Tarz		Ø	Ø	1	4	2	7
1	tarıq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	tertīb	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
3	yol	Ø	Ø	Ø	4	1	5
2.1.16.21. Önlem, Hazırlık		Ø	Ø	21	9	Ø	30
1	tedbır	Ø	Ø	18	Ø	Ø	18
2	yarag	Ø	Ø	3	9	Ø	12
2.1.16.22. Şans, Kısmet, Talih		Ø	2	33	76	Ø	111
1	baqt	Ø	Ø	3	5	Ø	8
2	behre-bendlik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	devlet	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
4	devletsuzluq	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	fāl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	hadeşān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	qapu	Ø	Ø	1	2	Ø	3
8	qutsuzluq	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	naşīb	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	oğur	Ø	2	Ø	Ø	Ø	2
11	rūzī	Ø	Ø	23	63	Ø	86

2.1.16.23. Hediye, İkrām, Ağırılama		Ø	Ø	14	34	Ø	48
1	armağan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	‘arż / ‘arża	Ø	Ø	1	13	Ø	14
3	‘aṭā	Ø	Ø	8	13	Ø	21
4	ayķut	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	baħşıř	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
6	cāyize	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	hedāyā	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	ikrām	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	yād-gār / yāzigār	Ø	Ø	1	2	Ø	3
2.1.16.24. Yolculuk, Göç, Yerleşim		Ø	Ø	18	20	Ø	38
1	barmaķlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	iķāmet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	intikāl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	ķāfile	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
5	kervān	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
6	köç	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
7	köçüg	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	menāzil	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	menzil	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
10	naķl	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
11	riķlet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	sefer	Ø	Ø	2	10	Ø	12
2.1.16.25. Engel, Yasak		Ø	Ø	7	15	Ø	22
1	keyd	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	men‘	Ø	Ø	4	1	Ø	5
3	nehy	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
4	sedd	Ø	Ø	Ø	14	Ø	14
2.1.16.26. Bedel, Karşılık		Ø	Ø	1	63	2	66

1	bedel	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	müzd	Ø	Ø	Ø	63	2	65
2.1.16.27. Toplama/Toplanma, Bir Araya Getirme		Ø	Ø	5	7	Ø	12
1	cem´ / cemi´	Ø	Ø	4	4	Ø	8
2	dérneşmeklik	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	mecmū´	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.16.28. Düzen, Tertip, Sıra		Ø	Ø	6	6	Ø	12
1	düzün	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	nevbet	Ø	Ø	4	4	Ø	8
3	şaf	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	sāz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.16.29. Beraberlik, Ortaklık		Ø	Ø	1	9	1	11
1	ma´iyyet	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	ortak	Ø	Ø	Ø	6	1	7
3	şirket	Ø	Ø	1	1	Ø	2
2.1.16.30. Bırakma, Ayrılma, Kaybolma, Yitme		Ø	Ø	9	2	Ø	11
1	terk	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	terük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	yava	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
4	zāyi´	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.1.16.31. Edimsel Kavramlar		Ø	Ø	37	9	2	48
1	irsāl	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
2	kāyim	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	keçmelik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	nişār	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
5	nüzül	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	öre / örü	Ø	Ø	15	4	2	21
7	şabb	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

8	ta‘accül	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
9	ta‘cīl	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
10	tekye	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2.1.16.32. Diğer Kavramlar		Ø	Ø	38	38	3	79
1	‘aleyhi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	āzmāyış	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	cemād	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	hācetsuzluk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	halā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	hāşıl	Ø	Ø	7	5	Ø	12
7	hīlāf	Ø	Ø	4	Ø	3	7
8	ınamlık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	‘ibret	Ø	Ø	5	8	Ø	13
10	kaşd	Ø	Ø	15	17	Ø	32
11	maḥlūk	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
12	mu‘allak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	nev‘	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	sened	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
15	yokluk	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
16	zāmin	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	zelel	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.1.17. Sayı Adları		Ø	2	292	1349	966	2609
2.1.17.1. Asıl Sayılar		Ø	2	217	911	746	1876
1	altı	Ø	Ø	3	13	27	43
2	altı miñ iki yüz altı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	altı yüz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	altı yüz otuz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	altmış	Ø	Ø	1	9	1	11
6	beş / bês	Ø	Ø	3	38	18	59
7	bês yüz	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	beş yüz biñ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

9	biņ	∅	∅	7	3	∅	10
10	biņ dōrt yūz	∅	∅	1	∅	∅	1
11	biņ iki yūz	∅	∅	2	∅	∅	2
12	bir	∅	1	16	161	237	415
13	doḡsan	∅	∅	∅	∅	1	1
14	dōrt	∅	∅	3	64	22	89
15	dōrt yūz	∅	∅	2	3	∅	5
16	ēlig	∅	∅	3	∅	∅	3
17	hezār	∅	∅	12	4	∅	16
18	iki	∅	∅	25	188	303	516
19	iki miņ	∅	∅	∅	3	∅	3
20	iki yūz	∅	∅	3	∅	∅	3
21	iki yūz biņ	∅	∅	∅	4	∅	4
22	iki yūz yigirmi sekiz	∅	∅	∅	∅	1	1
23	ḡrḡ	∅	∅	3	16	∅	19
24	ḡrḡ miņ	∅	∅	1	∅	∅	1
25	miņ	∅	∅	1	32	∅	33
26	on	∅	∅	35	10	5	50
27	on beṣ / on bēṣ	∅	∅	1	7	1	9
28	on bir	∅	∅	9	8	∅	17
29	on dōrt	∅	∅	∅	∅	1	1
30	on iki	∅	∅	7	15	11	33
31	on iki biņ	∅	∅	2	1	∅	3
32	on sekiz	∅	∅	5	∅	3	8
33	on sekiz miņ	∅	∅	∅	12	∅	12
34	on ūḡ	∅	∅	1	2	1	4
35	on yedi / on yēdi	∅	∅	2	3	2	7
36	otuz	∅	∅	2	11	3	16
37	otuz altı	∅	∅	∅	2	2	4
38	otuz bir	∅	∅	∅	1	∅	1
39	otuz bēṣ	∅	∅	∅	∅	2	2

40	otuz sekiz	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
41	otuz üç miñ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
42	seb'ın	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
43	sekiz	Ø	Ø	Ø	11	6	17
44	sekiz biñ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
45	sekiz miñ dört yüz yigirmi bir	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
46	sekiz yüz	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
47	seksen	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
48	toğsan	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
49	toğuz / toğuz	Ø	Ø	1	10	2	13
50	tört biñ dört yüz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
51	törüt yüz	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
52	üç	Ø	Ø	13	102	84	199
53	üç yüz	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
54	üç yüz altmış	Ø	Ø	2	8	Ø	10
55	üç yüz toğsan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
56	yedi / yedi	Ø	Ø	11	46	8	65
57	yedi yüz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
58	yedi yüz otuz beş	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
59	yeti	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
60	yetmiş / yemiş	Ø	Ø	8	34	Ø	42
61	yetmiş iki	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
62	yemiş miñ	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
63	yigirmi	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
64	yigirmi biñ	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
65	yigirmi dört	Ø	Ø	1	Ø	2	3
66	yigirmi miñ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
67	yigirmi törüt	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
68	yigirmi yedi	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
69	yüz	Ø	1	Ø	9	Ø	10

70	yüz biş	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
71	yüz biş bir	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
72	yüz miş	Ø	Ø	1	27	Ø	28
73	yüz on dört	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
74	yüz yigirmi	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.1.17.2. Sıra Sayıları		Ø	Ø	45	393	27	465
1	altınç / altınçı	Ø	Ø	4	22	4	30
2	beşinç / beşinçi	Ø	Ø	5	30	Ø	35
3	doşınç / doşuzunç	Ø	Ø	Ø	7	1	8
4	dördünç / dördünçi	Ø	Ø	Ø	53	3	56
5	evvel	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
6	ikinç / ikinçi	Ø	Ø	6	85	7	98
7	ilk / ilkininç	Ø	Ø	1	41	1	43
8	on birinç / on birünç	Ø	Ø	2	3	Ø	5
9	on beşinç	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
10	on dördünç	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
11	on ikinç	Ø	Ø	2	4	Ø	6
12	on törtünç	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	onunç / onunç	Ø	Ø	4	17	2	23
14	on üçünç	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
15	otuz ikinç	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
16	sekisinç / sekizinç	Ø	Ø	3	12	2	17
17	toşuzunç	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
18	törtünç	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
19	üçünç / üçünçi	Ø	Ø	7	73	6	86
20	yedinç / yedinçi / yedünç	Ø	Ø	2	21	1	24
21	yigirmi yedinç	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
2.1.17.3. Üleşirme-Kesir Sayıları		Ø	Ø	15	7	192	214
1	altıda bir	Ø	Ø	Ø	Ø	89	89
2	bir buçuç	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

3	birer	Ø	Ø	12	Ø	Ø	12
4	buçuk	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	caharyek	Ø	Ø	Ø	Ø	4	4
6	dörtlü	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
7	dörtte bir	Ø	Ø	Ø	1	1	2
8	heştiyek	Ø	Ø	Ø	Ø	14	14
9	ikişer	Ø	Ø	1	4	Ø	5
10	onar	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	sekizde bir	Ø	Ø	Ø	Ø	8	8
12	seyek	Ø	Ø	Ø	Ø	13	13
13	şeşyek	Ø	Ø	Ø	Ø	29	29
14	üçde bir	Ø	Ø	Ø	Ø	28	28
15	üç (...den) biri	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
16	yedişer	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
17	yigirmi dörtlü	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
2.1.17.4. Yaklaşıklık-Belirsizlik Sayıları		Ø	Ø	3	10	Ø	13
1	dümen	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	hezārān	Ø	Ø	1	7	Ø	8
3	tümen	Ø	Ø	2	1	Ø	3
4	yüzlerce	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.1.17.5. Topluluk Sayıları		Ø	Ø	12	28	1	41
1	cüft	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
2	ikevle	Ø	Ø	Ø	15	1	16
3	ikile	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
4	ikiz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	onala	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
6	üçevle	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
7	yedile	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.1.18. Varlıkların Olma ve Bulunmaları		Ø	1	140	259	6	406

1	bar	Ø	Ø	6	230	1	237
2	barlıg	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
3	hazır	Ø	Ø	80	22	Ø	102
4	var	Ø	1	54	Ø	5	60
2.2. Özel Adlar ve Dil Bilgisi Ögeleri		56	115	10938	29570	2870	43549
2.2.1. Kişi Adları (Lakap ve Unvanlarıyla)		1	4	1415	1884	50	3354
2.2.1.1. Peygamber, Halife Adları		Ø	Ø	982	1540	4	2526
1	ādem	Ø	Ø	Ø	122	Ø	122
2	aḥmed	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	‘ali	Ø	Ø	Ø	197	Ø	197
4	‘ali kerrār	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
5	‘aliyy-i murtaẓā	Ø	Ø	Ø	26	Ø	26
6	dāvud	Ø	Ø	Ø	17	Ø	17
7	ebā bekr	Ø	Ø	Ø	23	Ø	23
8	ebū bekri ‘ş-şiddīk	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
9	eyyūb	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
10	ḥalīl	Ø	Ø	14	1	Ø	15
11	ḥalīl ibrahīm	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	ḥalīlu’llāh	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	ibni ishāq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	ibrahīm	Ø	Ø	2	76	Ø	78
15	ibrahīm ḥalīl	Ø	Ø	1	6	Ø	7
16	idrīs	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
17	‘īsā	Ø	Ø	Ø	45	Ø	45
18	ishāq	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
19	ismā’īl	Ø	Ø	Ø	52	Ø	52
20	isrā’īl	Ø	Ø	25	Ø	Ø	25
21	isrā’īl’ullāh	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

22	ķātil-i küffār	∅	∅	∅	1	∅	1
23	kelīm	∅	∅	∅	9	∅	9
24	mu'āviye	∅	∅	∅	2	∅	2
25	muħammed	∅	∅	6	363	3	372
26	muħammed-i muħtār	∅	∅	∅	1	∅	1
27	mūsā / mūsī	∅	∅	4	111	∅	115
28	mūsā kelīm / mūsī kelīm	∅	∅	∅	2	∅	2
29	muştafā / muştafī	∅	∅	5	185	1	191
30	nūħ	∅	∅	∅	28	∅	28
31	'oşmān	∅	∅	∅	1	∅	1
32	'oşmān-ı 'affān	∅	∅	∅	2	∅	2
33	'oşmān-ı şehīd	∅	∅	1	∅	∅	1
34	'ömer	∅	∅	∅	3	∅	3
35	'ömer-i ħaţţāb	∅	∅	∅	2	∅	2
36	'ömer ħaţţāb oğlı	∅	∅	1	∅	∅	1
37	rūħa'llāħ	∅	∅	∅	1	∅	1
38	şāħib-i ğār	∅	∅	∅	1	∅	1
39	şāħib-i zu'l-fikār	∅	∅	∅	1	∅	1
40	şiddīķ-ı şāħib-ğār	∅	∅	1	∅	∅	1
41	süleymān	∅	∅	1	19	∅	20
42	şamson	∅	∅	∅	1	∅	1
43	şehīd-i dār	∅	∅	∅	1	∅	1
44	'uzeyr	∅	∅	∅	1	∅	1
45	yaħyā	∅	∅	∅	6	∅	6
46	ya'ķūb	∅	∅	150	62	∅	212
47	yezīd	∅	∅	∅	17	∅	17
48	yūnus	∅	∅	1	9	∅	10
49	yūsuf	∅	∅	742	122	∅	864
50	yūsuf şiddīķ	∅	∅	11	∅	∅	11
51	zekerıyyā	∅	∅	∅	8	∅	8

2.2.1.2. Hükümdar, Sultan, Kral, Yönetici Adları		Ø	1	79	7	Ø	87
1	alp arslan	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
2	‘ārmuḡ	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
3	ḡanzafer	Ø	Ø	17	Ø	Ø	17
4	nemrūd-cāḡil	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	melik reyyān	Ø	Ø	26	Ø	Ø	26
6	muṣ‘ab	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	muṣ‘ab oḡlı velīd	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	reyyān	Ø	Ø	28	Ø	Ø	28
9	ṡālūt	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
2.2.1.3. Din Büyükleri, Sahabe, Evliya Adları		Ø	Ø	3	264	43	310
1	‘abdu’llāḡ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	‘abdullah bin ‘abbās	Ø	Ø	Ø	Ø	6	6
3	‘abdullah bin mes‘ūd	Ø	Ø	Ø	Ø	6	6
4	‘abdu’llāḡ ömer oḡlı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	‘abdurraḡman bin ‘afv	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
6	abū ḡanīfe	Ø	Ø	Ø	Ø	5	5
7	abū yūsuf	Ø	Ø	Ø	Ø	12	12
8	‘ali	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
9	‘āyiṣe	Ø	Ø	Ø	17	Ø	17
10	bilāl	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
11	ca‘fer-i ṡādıḡ	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
12	ebū hüreyre	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
13	ebū sa‘īd-i ḡudrī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
14	enes ibni mālīk	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
15	fāṡimatü’z-zehrā	Ø	Ø	Ø	20	Ø	20
16	ḡadīce	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
17	ḡamīdi’ṡ-ṡavīl	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	ḡamza	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4

19	ḥasan	Ø	Ø	1	41	Ø	42
20	ḥüseyn / ḥüseyn	Ø	Ø	1	90	Ø	91
21	ibni ‘abbās	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
22	ibni mes‘ud	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
23	mes‘ūd ođlı ‘urve	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
24	muḥammed	Ø	Ø	Ø	Ø	6	6
25	‘oşmān bin ‘afāf	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
26	‘ömer	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
27	şābit oğlı nu‘mān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	selmān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
29	sevde	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
30	şuheyb	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
31	ubeyy ibn ka’an	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
32	ümmü seleme	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
33	vehb bin münebbih	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
34	zahḥāk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
35	zeyd	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
36	zeyd bin şābit	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
2.2.1.4. Sanatçı (Şair, Yazar), Düşünür Adları		1	3	1	Ø	3	8
1	abu’lleyş naşir bin ibrāhīm semerḳandī	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
2	‘ali	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	ḥāmūş	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
4	miskin ‘abbās	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
5	şams-i tabriż	Ø	2	Ø	Ø	Ø	2
6	şeyādu ḥamza	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
7	yāḳūt arslan	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
2.2.1.5. Diğer Kişi Adları		Ø	Ø	350	73	Ø	423
1	arslan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	beşir	Ø	Ø	18	Ø	Ø	18

3	būstān	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
4	būṣrā	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
5	dar	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	deñiz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	dīne	Ø	Ø	13	Ø	Ø	13
8	duġar oġlı	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
9	ebū ṭālib	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
10	ferīd	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	ġār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	ġarīb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	gūr	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	ḥavvā	Ø	Ø	Ø	16	Ø	16
15	ḥurre	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
16	ibni yemen	Ø	Ø	51	Ø	Ø	51
17	ķābil	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
18	ķan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
19	ķarġa ibni ṭālut	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
20	ķayġu	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
21	ken´ān	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
22	ķılıç	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
23	ķul	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	ķurt	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	mamile	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
26	mecnūn	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
27	melik bin duġar	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	melik duġar	Ø	Ø	19	Ø	Ø	19
29	melik-zāde ṭaymus	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	merḥā	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
31	meryem	Ø	Ø	Ø	25	Ø	25
32	meṣālim	Ø	Ø	17	Ø	Ø	17
33	rāḥil	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3

34	rāvil	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
35	selām oğlı ‘abdullāh	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
36	şem‘un	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
37	şibir	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
38	şibir-i maħzūl	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
39	ţaymus	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
40	ţaymus ibni tālus	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
41	ümmü rāhil	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
42	yehūdā	Ø	Ø	27	Ø	Ø	27
43	zelīhā	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
44	zu‘l-ķarneyn	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
45	züleyhā	Ø	Ø	142	Ø	Ø	142
2.2.2. Yer Adları		Ø	Ø	138	120	Ø	258
2.2.2.1. Şehirler, Ülkeler		Ø	Ø	134	115	Ø	249
1	‘arūs	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	bağdād	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
3	belus	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	beyān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	beytü‘l-maķdis	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
6	dımışķ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	erdün	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	feleşīn	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	ħaleb	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	ken‘ān	Ø	Ø	25	Ø	Ø	25
11	kerbelā	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
12	ķudūs	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
13	kūfe	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
14	medīne	Ø	Ø	Ø	25	Ø	25
15	mekke	Ø	Ø	Ø	30	Ø	30
16	mışır / mışır	Ø	Ø	95	20	Ø	115
17	rūm	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

18	şām	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
19	tāyif	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
20	yemen	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.2.2.2. Nehirler, Göller, Dağlar, Çöller ve Diğer Yer Adları		Ø	Ø	4	5	Ø	9
1	‘arafāt	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2	nehrü'l-‘uyün	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	nīl	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
2.2.3. Boy, Kavim, Millet Adları		1	8	42	55	1	107
1	‘acem	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	‘ād	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
3	‘arab	Ø	Ø	29	17	Ø	46
4	‘arabī / ‘arābī	Ø	Ø	5	9	Ø	14
5	benī isrā’il	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
6	benī ḳubeyle	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	dürk	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
8	fārs	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	ḫabeş	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	ḫabeşī	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	ḫatemī	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	ḳureyş	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
13	moğal	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
14	rūm	Ø	1	Ø	4	Ø	5
15	rūmī	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	tat	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
17	türk	Ø	6	Ø	3	Ø	9
18	ye’cūc ve me’cūc	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
2.2.4. Lehçe, Dil Adları		Ø	Ø	5	12	2	19
1	‘arabça	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5

2	bārsī	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
3	pārisī	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
4	tāzī	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
5	türkçe	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2.2.5. Eser, Yapıt Adları		Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
1	behcetü'l-ḥadāyık fī mev'izi'l-ḥalāyık	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.2.6. Allah'ı İfade Eden Adlar, Nitelemeler		3	2	391	1622	8	2026
1	aḥad	Ø	Ø	1	3	Ø	4
2	'ālim	Ø	Ø	1	2	Ø	3
3	allāh	Ø	Ø	7	33	Ø	40
4	'allāmu'l-guyūb	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	'azza ve celle / 'azze ve celle	Ø	Ø	Ø	147	2	149
6	'azzama şānuhu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	bāḳī	Ø	Ø	1	6	Ø	7
8	bī-şerīk	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	bī-zevāl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	cabbār / cebbār	Ø	Ø	7	13	Ø	20
11	celīl	Ø	Ø	24	6	Ø	30
12	celle celāluhu	Ø	Ø	Ø	72	Ø	72
13	celle sultānuhu	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
14	çalap / çelep	Ø	2	2	165	Ø	169
15	dayyān	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
16	eḥad	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
17	erḥam	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	erḥame'r-rāḥimīn	Ø	Ø	2	3	Ø	5
19	ġaffār / ġafūr	Ø	Ø	3	3	Ø	6
20	ġufrān	Ø	Ø	3	7	Ø	10
21	ḥācetsüz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

22	ḥaḳ / ḥaḳḳ	Ø	Ø	38	163	Ø	201
23	ḥaḳ ta'ālā	Ø	Ø	Ø	50	Ø	50
24	ḥālīḳ / ḥālīḳ	Ø	Ø	91	28	Ø	119
25	ḥālīm	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
26	ḥan	2	Ø	Ø	Ø	Ø	2
27	ḥannān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	ḥayy-i ḥālīm	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
29	īḏi / īzi	Ø	Ø	18	4	Ø	22
30	ilāh	Ø	Ø	1	2	Ø	3
31	ḳādir	Ø	Ø	30	5	Ø	35
32	ḳādir-i ber-kemāl	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
33	ḳādirü'r-raḥim	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
34	ḳavī	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
35	ḳavşurġuċı	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
36	kāyim	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
37	kerīm	Ø	Ø	6	16	Ø	22
38	ḳudret	Ø	Ø	14	32	Ø	46
39	melik	Ø	Ø	9	6	Ø	15
40	melik-i bī-niyāz	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
41	melik-i ḳadīm	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
42	melik-i zū'l-celāl	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
43	melik ta'ālā	Ø	Ø	Ø	58	Ø	58
44	mennān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
45	mevlā / mevlī	Ø	Ø	38	27	Ø	65
46	mūcib	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
47	mu'īd	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
48	ni'me'l-mevlā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
49	pādişāh	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
50	pāzişāh-i bī-zevāl	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
51	pāzişāh-i kerīm	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
52	rabb	Ø	Ø	2	11	Ø	13

53	rabbe'l-'alemīn	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
54	rabbe'l-ġanī	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
55	rahīm	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
56	rahmān	Ø	Ø	4	18	Ø	22
57	rezzāk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
58	şamed	Ø	Ø	13	1	Ø	14
59	şāni'	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
60	semī'	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
61	settār	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
62	subhān / sübhān	Ø	Ø	15	9	Ø	24
63	subhāna'llāh	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
64	sübhānehu ve ta'ālā	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
65	tañrı / teñri	Ø	Ø	21	632	6	659
66	tebāreke ve ta'ālā	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
67	tevvāb	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
68	'ūbud	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
69	uġan	Ø	Ø	2	3	Ø	5
70	yaradıcı	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
71	yaratġan	1	Ø	1	6	Ø	8
72	yaratġuċı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
73	zū'l-celāl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.2.7. Niteleme Adları		15	19	2485	4534	244	7297
2.2.7.1. Fiziksel İhtiyaçları ve Özellikleri İçeren Niteleme Adları		Ø	Ø	54	210	13	277
1	aç	Ø	Ø	1	5	Ø	6
2	aķsaķ	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	arıķ / aruķ	Ø	Ø	1	3	Ø	4
4	aşamm	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	boylu	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	büġri	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2

7	çöngə	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	dīdārlu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	diri	Ø	Ø	Ø	44	11	55
10	doğ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
11	ésen	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
12	fānī	Ø	Ø	2	10	Ø	12
13	hāmīle	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
14	heybetlü	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
15	içici	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
16	kāhel	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
17	ķarağū	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
18	ķarı	Ø	Ø	2	3	Ø	5
19	ķavī	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
20	kenç	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
21	ķoca	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
22	kör	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	kūr	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
24	ķuvvetlü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	küçlü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
26	mecrūh	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
27	nereste	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
28	oyanūķ	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
29	ölü	Ø	Ø	Ø	31	1	32
30	özlü	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
31	sağır	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
32	semiz	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
33	şıfatlu	Ø	Ø	11	1	Ø	12
34	şūretlü	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
35	şusuz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
36	şeyh	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
37	yaş	Ø	Ø	1	5	Ø	6

38	yeyici	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
39	yiti	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
40	yüzlü	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
41	za'if	Ø	Ø	18	35	Ø	53
42	zirek	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
2.2.7.2. Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları		3	7	557	744	6	1317
1	āciz	Ø	Ø	8	7	Ø	15
2	'ādil	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
3	adlu	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
4	'āk / 'ākķ	Ø	Ø	3	2	Ø	5
5	alp	Ø	Ø	1	4	Ø	5
6	alu	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
7	arıĝ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	'ārlu	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
9	arслан	Ø	1	1	Ø	Ø	2
10	'āši / 'āšī	Ø	Ø	10	60	Ø	70
11	assisuz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	atlu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	'ayblu	Ø	Ø	Ø	14	Ø	14
12	'azīm	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
13	'azīz	Ø	Ø	81	33	Ø	114
14	bāṭıl	Ø	Ø	24	8	Ø	32
15	bed-nām	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
16	bī-günāh	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
17	bī-vefā	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
18	bularĝu	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
19	cāyız	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	ciger-gūşe	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
21	cūmerd / cūmerd	Ø	Ø	1	4	Ø	5
22	dānişmende	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1

23	datlu	Ø	Ø	15	17	Ø	32
24	dermānde	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	dest-gīr	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
26	dürüst	Ø	Ø	4	10	2	16
27	eḍgü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	egü	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
29	emānetlü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	emīn	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
31	eyegü / eygü	Ø	Ø	8	31	Ø	39
32	eymen	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
33	eyü	1	Ø	Ø	21	Ø	22
34	fa‘‘āl	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
35	fāzıl	Ø	Ø	1	1	Ø	2
36	fer‘	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
37	fesād	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
38	ġālib	Ø	Ø	6	4	Ø	10
39	ġammāz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
40	ġarīb	Ø	Ø	11	14	Ø	25
41	ġarīb-nüvāz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
42	geḡes / geḡez	Ø	Ø	6	Ø	1	7
43	gey	Ø	2	Ø	Ø	Ø	2
44	gökçek	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
45	gözel	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
46	gümrah	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
48	günāhsız	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
49	güzīde	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
50	ḡā‘in	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
51	ḡaḡir	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
52	ḡalāvetlü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
53	ḡaḡ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
54	ḡaḡ-el-ḡaḡ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

55	ḥasīs	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
56	ḥaṭāsız	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
57	ḥayırlu	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
58	ḥor	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
59	ḥoş	Ø	1	24	Ø	Ø	25
60	ḥüb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
61	ḥübān	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
62	hümām	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
63	ḥürmetlü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
64	kaçquçı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
65	kāmıl	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
66	qava	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
67	kepez	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
68	kerçek	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
69	kertü / kærtü	Ø	Ø	5	15	Ø	20
70	kesbī	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
71	key	Ø	Ø	4	28	Ø	32
72	qolaylı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
73	qovuçu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
74	körklü	Ø	Ø	1	30	Ø	31
75	körüklü	Ø	Ø	25	Ø	Ø	25
76	qutlu	Ø	Ø	3	23	Ø	26
77	küç kılcı	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
78	la'ın	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
79	laṭif	Ø	Ø	8	9	Ø	17
80	lāyık	Ø	Ø	38	30	Ø	68
81	maqāmlı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
82	maqḥūr	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
83	ma'rūf	Ø	Ø	1	5	Ø	6
84	ma'şiyetlü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
85	maşlahatlu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

86	ma'yūb	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
87	ma'zūl	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
88	mekīn	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
89	melīh	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
90	mensūh	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
91	meşhūr	Ø	Ø	5	1	Ø	6
92	miskīn	Ø	Ø	3	11	Ø	14
93	mu'allā	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
94	mu'azzam	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
95	muhtāc	Ø	Ø	4	3	Ø	7
96	muhtār	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
97	muhterem	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
98	mu'teber	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
99	mübāriz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
100	müctebā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
101	müfsid	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
102	mükerrem	Ø	Ø	5	6	Ø	11
103	münezzeh	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
104	mürāyī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
105	mürüvvetlü	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
106	mürüvvet-vār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
107	müstaḥliş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
108	müstecāb	Ø	Ø	4	15	Ø	19
109	müvekkel	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
110	müzekkā	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
111	müznib	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
112	nāfi'	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
113	nigār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
114	oğrı	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
115	orunlu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
116	pāk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

117	pīş-rev	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
118	raķīķ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
119	recīm	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
120	rüsvāy	Ø	Ø	3	5	Ø	8
121	şādīķ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
122	şāf	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
123	şāfi	Ø	Ø	2	6	Ø	8
124	şāķıt	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
125	şāliħ	Ø	Ø	3	5	Ø	8
126	selīm	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
127	sevgülü	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
128	sezā	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
129	şiddīķ	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
130	siyāsetdār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
131	siyāsetlü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
132	şāyeste	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
133	şerīf	Ø	Ø	10	2	Ø	12
134	şīrīn	Ø	Ø	1	7	Ø	8
135	tāģī	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
136	taşlu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
137	tūnī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
138	taşfe	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
139	taşfe-levn	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
140	udsuz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
141	ulu / uluģ	Ø	Ø	25	61	Ø	86
142	üründü	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
143	üyründü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
144	yad	Ø	Ø	Ø	7	1	8
145	yaħşı	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
146	yalan	Ø	Ø	11	13	Ø	24
147	yalançı	Ø	Ø	1	3	Ø	4

148	yalğan	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
149	yalğançı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
150	yalın	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
151	yaman	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
152	yār	Ø	Ø	4	2	Ø	6
153	yaramas	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
154	yavuz / yawuz	Ø	2	6	21	Ø	29
155	yazuqlu	Ø	Ø	1	58	Ø	59
156	yazuqsuz	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
157	yæg	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
158	yırtıcı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
159	yigit	Ø	Ø	3	17	Ø	20
160	yüce	Ø	Ø	Ø	2	1	3
161	yüreklü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
162	yüzi aq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
163	zarīf	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
164	zelīl	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
165	zībā	Ø	Ø	15	Ø	Ø	15
2.2.7.3. Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları		Ø	Ø	275	265	5	545
1	‘acāyib	Ø	Ø	14	6	Ø	20
2	ārzūlayıcı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	‘āşık	Ø	Ø	10	7	Ø	17
4	bahtlu	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
5	bértük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	beşir	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	bez-baht	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	bī-çāre	Ø	Ø	2	7	Ø	9
9	bī-ḥod	Ø	Ø	18	Ø	Ø	18

10	bī-hoş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	bī-ḥüb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	bī-vefā	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
13	bīzār	Ø	Ø	2	2	Ø	4
14	cāfi	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
15	dil-efrūz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	dileyiçi	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
17	dişvār	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
18	düşmiş	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
19	giryān	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
20	ḥabīb	Ø	Ø	3	24	Ø	27
21	ḥacīl	Ø	Ø	1	3	Ø	4
22	ḥandān	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
23	ḥasretli	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	ḥāşī‘	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
25	ḥayrān	Ø	Ø	27	7	Ø	34
26	ḥoşnūz	Ø	Ø	Ø	14	Ø	14
27	ḥūlu	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
28	ḥurrem	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
29	īmin	Ø	Ø	Ø	22	Ø	22
30	inşāfsuz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
31	ḫatı	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
32	ḫayḡulu	Ø	Ø	8	5	Ø	13
33	ḫorḡulu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
34	köñüllü	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
35	maḡbūn	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
36	maḡmūm	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
37	maḡbūb	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
38	maḡrūm	Ø	Ø	19	24	Ø	43
39	maḡzūn	Ø	Ø	24	Ø	Ø	24
40	ma‘şūm	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2

41	ma'şuk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
42	mazlüm	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
43	meñlü	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
44	mıhr-bān / mıhribān	Ø	Ø	5	5	Ø	10
45	mu'āf	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
46	muğābin	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
47	muñliş	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
48	muştucı / muştucu	Ø	Ø	2	3	Ø	5
49	mübtelā	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
50	müferrañ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
51	müferriñ	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
52	müsteğis	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
53	müşfik	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
54	müşkil	Ø	Ø	Ø	Ø	5	5
55	müştak	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
56	mütehayyir	Ø	Ø	2	5	Ø	7
57	nā-çār	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
58	nā-hüb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
59	nevmīd / nevmiz	Ø	Ø	1	7	Ø	8
60	nīk-baht	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
61	peşimān	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
62	pişmān	Ø	Ø	12	Ø	Ø	12
63	rāğıb	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
64	rāhatlu	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
65	şabırsız	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
66	şarp	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
67	ser-gerdān	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
68	sewgülü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
69	sevüklü	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
70	sınuk	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
71	sınıklı	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2

73	siretlü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
74	şād	Ø	Ø	10	20	Ø	30
75	şād-kām	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
76	şerm-sār	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
77	ṭālib	Ø	Ø	1	1	Ø	2
78	tekebbür	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
79	uġatlu	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
80	ümīd-vār	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
81	yarlı	Ø	Ø	18	Ø	Ø	18
82	zālīm	Ø	Ø	Ø	25	Ø	25
2.2.7.4. Akıl, Zihin Nitelik ve İlgilerini İçeren Nitelme Adları		Ø	1	37	126	Ø	164
1	āgāh	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2	aḥmaḳ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	‘aḳıl / ‘āḳıl	Ø	Ø	1	16	Ø	17
4	‘ārif	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
5	ayıḳ	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
6	bī-huṣ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	bī-ḳārar	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
8	cāhil	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
9	delīl	Ø	Ø	6	22	Ø	28
10	delü	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
11	ġāfil	Ø	Ø	4	18	Ø	22
12	kösterici	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
13	ḳulaġuz / ḳulavuz	Ø	1	Ø	2	Ø	3
14	ma‘rifetsüz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	melḥūz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	muṭī‘	Ø	Ø	17	23	Ø	40
17	mühtedī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	osaḳ	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8

19	reṣīd	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	sālik	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
21	uṣlu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	yolçı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.2.7.5. Yüz Ölçümü-Zaman Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları		Ø	Ø	43	119	11	173
1	aylık	Ø	Ø	3	4	Ø	7
2	başdağı	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
3	bayağı / bayakı	Ø	Ø	4	9	Ø	13
4	értegi	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	ezelī	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
6	ıraq	Ø	Ø	Ø	12	9	21
7	ilkinki	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
8	kadīm	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	künki	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
10	künlük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	muḩarreb	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
12	sābık	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
13	yaqın	Ø	Ø	15	43	1	59
14	yarındaşı	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
15	yarıngı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	yıllık	Ø	Ø	Ø	21	Ø	21
17	yıraq	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
18	yinekisi	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2.2.7.6. Kıymetli Eşyalar, Giyim Kuşam ve Süsleme/Süslenmeyle İlgili Niteleme Adları		2	Ø	10	24	Ø	36
1	ābazān	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	‘abqarī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

3	āreste	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	dürli	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
5	muraşsa	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	mükellel	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	münakkaş	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
8	müzeyyen	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	opraq	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
10	samürli	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
11	tonlu	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
12	yalıncak	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
13	yarma	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
14	yeji	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
15	yırtuq	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.2.7.7. Miktar, Ölçü, Hacim Bildiren Niteleme Adları		5	3	342	541	71	962
1	ağır	Ø	Ø	Ø	20	Ø	20
2	artuq	Ø	Ø	17	46	39	102
3	az	Ø	Ø	4	22	Ø	26
4	bāķī	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
5	begāyet	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	bir derece	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
7	bol	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	boş	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
9	böyük	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
10	bunça	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
11	bütün	Ø	Ø	7	4	Ø	11
12	çendān	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
13	çok	Ø	Ø	27	7	Ø	34
14	dar	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	delim	Ø	Ø	Ø	37	1	38
16	deriņ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

17	diren	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	düz	Ø	Ø	1	3	Ø	4
19	egsük / eksük	Ø	Ø	Ø	11	2	13
20	eksik	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
21	firāvān	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
22	hīç	Ø	Ø	120	151	19	290
23	içim	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
24	inçe	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
25	ķadarlu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
26	ķatı	Ø	Ø	17	16	Ø	33
27	kem	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	kēj	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
29	ķısa	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
30	ķiçi / ķiçik	Ø	Ø	17	6	Ø	23
31	ķiçükçi	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
32	köp	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
33	munça	2	Ø	Ø	25	Ø	27
34	noķşān	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
35	öküş	Ø	1	Ø	Ø	9	10
36	pür	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
37	sansız	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
38	serçe	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
39	seyrek	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
40	tamām / temām	Ø	Ø	18	40	Ø	58
41	tar	Ø	Ø	1	18	Ø	19
42	telim	Ø	Ø	53	Ø	Ø	53
43	tolu	Ø	Ø	1	8	Ø	9
44	uşaq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
45	uzun	Ø	1	Ø	16	Ø	17
46	üküş	Ø	Ø	20	52	Ø	72
47	yarı	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5

48	yince	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
49	yiğen	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
50	yüksek	Ø	Ø	2	10	Ø	12
51	ziyâdet	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2.2.7.8. Benzerlik, Eşitlik Bildiren Niteleme Adları		Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
1	beñzeş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	mişâl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	müşâbih	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	teñ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
5	teng	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.2.7.9. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılaman Niteleme Adları		3	Ø	40	38	Ø	81
1	açı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	datlu	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	elvân	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
4	gül-bū	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
5	ķaraņu	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
6	ķızgūn	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
7	mu'atķar	1	Ø	1	Ø	Ø	2
8	mūlevven	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
9	mūnevver	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
10	mūşķ	1	Ø	Ø	8	Ø	9
11	nūrānī	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	nūrū	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
13	pūr-nūr	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	rūşen	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
15	sovuķ	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
16	ķatlu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	yıyū	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5

18	yumşak	Ø	Ø	3	9	Ø	12
2.2.7.10. Doğayla İlgili Niteleme Adları		Ø	Ø	9	14	Ø	23
1	açar	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
2	berrī	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
3	ḥarāb	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
4	vīrān	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2.2.7.11. Temizlikle İlgili Niteleme Adları		Ø	Ø	1	31	2	34
1	arı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	arığ / arık	Ø	Ø	Ø	24	1	25
3	arıgsuz / arısız	Ø	Ø	Ø	3	1	4
4	mısmıl	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	murdār	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2.2.7.12. Hareketlilik-Durağanlık, Ayrılma, Uzaklaşma Bildiren Niteleme Adları		Ø	Ø	12	48	26	86
1	alıcı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	anuç	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	bağlu	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
4	buğawlı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	cūdā	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	diri	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
7	đutıcı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	fāriğ	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
9	giriřtār	Ø	Ø	2	7	Ø	9
10	ķılıcı	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
11	müfterikāt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
12	mehcūr	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	müteferriķ	Ø	Ø	Ø	Ø	15	15

14	müteferrika	Ø	Ø	Ø	Ø	11	11
15	revān	Ø	Ø	2	11	Ø	13
16	şābit	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	sākin	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	sükūnāt	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.2.7.13. Toplumsal Yaşamla İlgili Niteleme Adları		Ø	1	22	174	15	212
1	āzād / āzāz	Ø	Ø	7	34	8	49
2	bay	Ø	Ø	2	13	Ø	15
3	daşdınkı	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
4	destürsüz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	faķır	Ø	Ø	3	7	Ø	10
6	hem-rāh	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	kelāne	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
8	meşgūl	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
9	mīrās ĥor / mīrās-ĥ ^v āre	Ø	Ø	Ø	3	1	4
10	mukīm	Ø	Ø	3	3	3	9
11	mukteşid	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
12	ögey	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	yetīm	Ø	Ø	Ø	20	Ø	20
14	yoksul	Ø	Ø	1	64	Ø	65
15	yoksz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	yolaķ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
17	yoldaş	Ø	1	2	3	Ø	6
2.2.7.14. İletişim, Etkileşimle İlgili Niteleme Adları		Ø	Ø	12	11	Ø	23
1	dillü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	faşīĥ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	ķā' il	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	mukırr	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
5	rāvī	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2

6	sāmi'	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	söyleyici	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	sözlü	Ø	Ø	1	4	Ø	5
9	yazıcı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	yazılı / yazlu	Ø	Ø	1	2	Ø	3
2.2.7.15. Renk Adları		Ø	4	22	54	1	81
1	ağ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2	aķ	Ø	Ø	1	11	Ø	12
3	ala	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	ķara	Ø	2	2	12	Ø	16
5	ķızıl	Ø	Ø	17	19	Ø	36
6	ķuz	Ø	2	Ø	Ø	Ø	2
7	ķafrā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	saru	Ø	Ø	Ø	3	1	4
9	yaşıl	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
2.2.7.16. İhtiva Etme, Bulundurma, Taşıma, Sahiplik, Birliktelik Bildiren Niteleme Adları		Ø	Ø	14	19	1	34
1	atalu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	atlı	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	başlı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	budaķlu	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
5	buzlu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	dāģlu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	delüklü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	develi	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	islü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	ķanlı	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
11	ķardaşlu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	ķerāmetlü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

13	közlü	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
14	noçtalu	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
15	oçlanlu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
16	örtüklü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	örtülü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	şulu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
19	şeriklü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
20	tanuçlu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
21	tülü	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
22	ülüşlü	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
23	yaşlu	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.2.7.17. Eksiklik, Yoksunluk, Yokluk Bildiren Niteleme Adları		Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
1	hālik	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	köksüz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	noçtasuz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	yalıç	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
2.2.7.18. Açıklık, Belirlilik Bildiren Niteleme Adları		Ø	Ø	164	59	1	224
1	açuç	Ø	Ø	1	8	Ø	9
2	a'lem	Ø	Ø	23	Ø	Ø	23
3	'ayān	Ø	Ø	14	Ø	Ø	14
4	bayıç	Ø	Ø	60	16	Ø	76
5	bellü	Ø	Ø	9	10	Ø	19
6	ma'lüm	Ø	Ø	21	25	1	47
7	mu'ayyen	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
8	müyesser	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	zāhir	Ø	Ø	30	Ø	Ø	30

2.2.7.19. Sır, Gizlilik, Bilinmezlik Bildiren Niteleme Adları		Ø	Ø	13	9	Ø	22
1	bāṭın	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2	ġayb / ġayib	Ø	Ø	1	8	Ø	9
3	nihān	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
4	pinhān	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
5	rāzdaş	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.2.7.20. Gösterme-Belirtme Niteleyicileri		2	3	852	2033	92	2982
1	bu	Ø	1	388	829	60	1278
2	hāzā	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
3	hemīn	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	ıṣbı / uşbu	Ø	Ø	50	56	Ø	106
5	ol	1	2	356	1093	31	1483
6	oluq	Ø	Ø	27	29	1	57
7	şol	Ø	Ø	13	3	Ø	16
8	şoluq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	şu	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
10	uş	Ø	Ø	Ø	23	Ø	23
11	uşal	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
2.2.8. Tarz-Durum Bildiren Sözlere		4	8	445	1322	318	2097
1	abdestsiz / āb-destsüz	Ø	Ø	Ø	1	3	4
2	‘acebā	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
3	aġır	Ø	Ø	9	3	Ø	12
4	aqrın	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	aqrū	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
6	‘ale’ d-devām	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
7	‘ale’ l-ḥāl	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
8	ancaq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

9	ança	Ø	Ø	4	6	1	11
10	ançılıyu	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
11	andağ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
12	andağoç	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	andavuç / andayuç	Ø	Ø	Ø	63	5	68
14	'arus-âne	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	āsān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	'āşikāne	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	āşikārā	Ø	Ø	Ø	25	Ø	25
18	ayraç	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
19	ayru / ayruç	Ø	Ø	10	Ø	Ø	10
20	ayruksuz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
21	bāmaza	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
22	bārī	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
23	bāver	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
24	becīdd	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
25	bék	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
26	bekrū	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
27	berāber	Ø	Ø	Ø	3	3	6
28	ber-tahkīk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	berk	Ø	1	2	10	Ø	13
30	beyle	Ø	Ø	47	Ø	Ø	47
31	beylek	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
32	bīmaza	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
33	binüsüz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
34	bir	Ø	Ø	Ø	8	202	210
35	bī-sebeb	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
36	bī-te'vīl	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
37	böyle	Ø	Ø	8	58	Ø	66
38	bundavuç / bundayuç	Ø	Ø	Ø	15	45	60
39	buyruqınca	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1

40	buyuḡ	∅	∅	∅	∅	14	14
41	ḡamaz	∅	∅	1	∅	∅	1
42	davuḡ	∅	∅	∅	1	∅	1
43	dāyim	∅	∅	5	∅	∅	5
44	dengince	∅	∅	∅	∅	1	1
45	derkin	∅	∅	∅	4	∅	4
46	derkinḡek	∅	∅	∅	3	∅	3
47	dīz	∅	∅	1	∅	∅	1
48	doḡrı	∅	∅	2	∅	∅	2
49	düp	∅	∅	∅	4	∅	4
50	dürlü	∅	∅	44	113	7	164
51	éksiksiz / eksüksüz	∅	∅	1	4	∅	5
52	el	∅	1	∅	1	∅	2
53	eylaḡ	∅	∅	∅	4	∅	4
54	eyle	∅	∅	37	95	∅	132
55	ferdun	∅	∅	∅	2	∅	2
56	fezālik	∅	∅	∅	1	∅	1
57	ḡāyet	∅	∅	1	2	∅	3
58	gene	∅	∅	11	∅	∅	11
59	geḡsiz	∅	∅	∅	∅	1	1
60	ḡümānsuz	∅	∅	8	∅	∅	8
61	ḡaḡsuz	∅	∅	∅	1	∅	1
62	ḡaḡsat	∅	∅	∅	∅	1	1
63	ḡilāfsız	∅	∅	∅	∅	4	4
64	ḡisābsuz	∅	∅	∅	1	∅	1
65	ḡoz	∅	∅	∅	24	∅	24
66	iḡtisāben	∅	∅	∅	1	∅	1
67	īmānen	∅	∅	∅	1	∅	1
68	ismī	∅	∅	∅	2	∅	2
69	ḡalısuz ḡanḡıḡsuz	∅	∅	∅	1	∅	1
70	ḡardaḡsız	∅	∅	2	∅	∅	2

71	ķavlınce	∅	∅	∅	∅	1	1
72	ķolayınķa	∅	∅	∅	3	∅	3
73	kre	∅	∅	∅	2	∅	2
74	lā-bdd	∅	∅	1	∅	∅	1
75	lā-cerem	∅	∅	1	15	∅	16
76	muķkem	∅	∅	11	2	∅	13
77	mundaĝ	∅	∅	7	∅	∅	7
78	mundayuķ	∅	∅	∅	14	∅	14
79	murādıńķa	∅	∅	1	∅	∅	1
80	muķlak	∅	∅	1	∅	∅	1
82	müdām	∅	∅	23	∅	∅	23
83	netekim / nitekim	∅	∅	2	212	∅	214
84	nikāhsız	∅	∅	∅	∅	2	2
85	ötrü / ötrü	∅	∅	∅	37	3	40
86	pes	∅	∅	33	74	∅	107
87	prgn	1	∅	∅	∅	∅	1
88	raķimsız	∅	∅	∅	∅	2	2
89	rencszın	∅	∅	∅	1	∅	1
90	resm	∅	∅	∅	3	∅	3
91	saķķa	1	∅	∅	∅	∅	1
92	saķt	∅	∅	2	∅	∅	2
93	sāķıce	∅	∅	1	∅	∅	1
94	ķavāb	∅	∅	3	4	∅	7
95	sensız	∅	∅	4	∅	∅	4
96	ķmme	∅	∅	∅	18	∅	18
97	sst	∅	∅	∅	3	∅	3
98	ķeytān	∅	∅	∅	2	∅	2
99	ķyle	∅	∅	8	∅	∅	8
100	ķā'atsuz	∅	∅	∅	1	∅	1
101	ķahāretsz	∅	∅	∅	1	∅	1
102	tamām / temām	∅	∅	9	∅	3	12

103	tīz	1	Ø	3	11	Ø	15
104	türlü / türlük	Ø	Ø	1	Ø	2	3
105	üzüksüz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
106	valāsız	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
107	var vay	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
108	yalañ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
109	yalğuz	Ø	2	6	Ø	Ø	8
110	yaluñuz	Ø	1	Ø	28	Ø	29
111	yana	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
112	ya 'nī	Ø	Ø	1	102	7	110
113	yaşru / yaşrun	Ø	Ø	1	18	Ø	19
114	yavlağ / yawlağ	1	Ø	73	24	Ø	98
115	yayağ	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
116	yayan	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
117	yene / yine	Ø	Ø	30	249	7	286
118	yoldaşsız	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
119	yūsufsuz	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
120	zinhār	Ø	Ø		6	Ø	6
2.2.9. Yer-Zaman Bildiren Sözlər		1	1	1554	919	53	2528
1	āñir	Ø	Ø	8	16	Ø	24
2	al	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	'ale'ş-şabāñ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	andan	Ø	Ø	34	128	3	165
5	andan şoñra / andın şoñra	Ø	Ø	38	18	1	57
6	añsuz	Ø	Ø	4	7	Ø	11
7	art	Ø	Ø	5	18	Ø	23
8	asra	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
9	aşaq	Ø	Ø	Ø	35	Ø	35
10	aşnu	Ø	Ø	2	9	2	13
11	ba 'dezān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

12	bākī	Ø	Ø	5	10	Ø	15
13	basa	Ø	Ø	Ø	Ø	18	18
14	baş	Ø	Ø	Ø	16	Ø	16
15	berü	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
16	bundan öñ	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
17	bundan şonra	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
18	burun	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
19	calāb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	derhāl	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
21	dünün	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
22	èmdi	Ø	Ø	1265	149	6	1420
23	ér	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
24	evvel	Ø	Ø	12	38	Ø	50
25	fi'l-ḥāli'z-zamān	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
26	girev	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
27	girü	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
28	hemān-dem	Ø	Ø	22	Ø	Ø	22
29	hemen	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	hemīşe	Ø	Ø	1	9	Ø	10
31	henüz	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
32	hergiz	Ø	Ø	40	27	Ø	67
33	ibtidā	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
34	ilerü	Ø	Ø	Ø	86	1	87
35	ilk	Ø	Ø	Ø	23	3	26
36	ilkin	Ø	Ø	1	14	3	18
37	ķayra	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
38	keğin	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
39	kezin	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
40	kirü	Ø	Ø	43	144	Ø	187
41	mengü	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
42	mundan şonra	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

43	nā-gāh	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
44	öñ	Ø	Ø	8	12	Ø	20
45	öte	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
46	peyveste	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
47	sehergeh	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
48	şonra	Ø	Ø	8	59	Ø	67
49	tā	Ø	Ø	Ø	46	10	56
50	taşkaru	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
51	taşra	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
52	uş	Ø	Ø	6	6	Ø	12
53	yañı	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
54	yeñi	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
55	yoqaru / yuqaru	Ø	Ø	Ø	19	1	20
56	yort	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
57	yoyuq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.2.10. Soru-Belirsizlik		5	9	897	2771	425	4107
Bildiren Sözlür							
1	ağyār	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	anca	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
3	ayru / ayruq	Ø	Ø	9	103	135	247
4	ayruqsı	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
5	barça	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
6	barı	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
7	ba'zı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	bir	3	Ø	173	618	93	887
9	birbiri / biri biri	Ø	Ø	Ø	7	2	9
10	biraz	Ø	Ø	1	6	Ø	7
11	biregü	Ø	Ø	Ø	31	5	36
12	biri	Ø	Ø	6	21	Ø	27
13	birkaç	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
14	bir nice / bir neçe	Ø	Ø	16	50	Ø	66

15	cümle	Ø	Ø	170	37	Ø	207
16	çū	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
17	degme	Ø	Ø	3	67	30	100
18	dükel	Ø	Ø	5	209	20	234
19	fulān	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
20	ḥāṣ u 'ām	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
21	her	Ø	Ø	35	65	2	102
22	her biri	Ø	Ø	20	Ø	Ø	20
23	her kim	Ø	Ø	12	70	Ø	82
24	kaç	Ø	Ø	3	3	3	9
25	kaçan	Ø	Ø	36	225	6	267
26	ķamu / ķamuğ	Ø	1	39	91	43	174
27	ķanća	Ø	Ø	3	4	Ø	7
28	ķanda	Ø	1	16	27	5	49
29	ķandalıg	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
30	ķanğı / ķankı	Ø	Ø	8	33	6	47
31	ķanı	Ø	1	6	20	Ø	27
32	ķayda	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
33	ķim	Ø	1	52	161	1	215
34	ķimi	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
35	ķimerse	Ø	Ø	Ø	73	5	78
36	ķimesne	Ø	Ø	16	Ø	Ø	16
37	ķimse	Ø	1	18	134	Ø	153
38	ne	1	3	132	390	Ø	526
39	neçe	Ø	Ø	13	Ø	Ø	13
40	neçük	Ø	Ø	15	Ø	Ø	15
41	neden	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
42	nelik	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
43	neğ	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
44	neşe / nişe	Ø	Ø	9	45	Ø	54
45	nete / nite	Ø	Ø	26	100	2	128

46	neteg / netek	Ø	Ø	5	1	Ø	6
47	neteklik	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
48	nice	Ø	Ø	Ø	152	60	212
49	niceme	Ø	Ø	Ø	15	6	21
50	niçün	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
51	nige	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
52	tegme	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
53	tükel	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.2.11. Küçültme-Pekiştirme		Ø	2	10	9	15	36
Bildiren Sözler							
1	ayruçak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	birök	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	daruçuk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	debdeng	Ø	Ø	Ø	Ø	14	14
5	demdeng	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
6	düpdüz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	giçkineç	Ø	2	Ø	Ø	Ø	2
8	kapkara	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	karıcık	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	kiçiçük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	oğlançık / oğlançuq	Ø	Ø	5	5	Ø	10
2.2.12. Olasılık-Gereklilik		Ø	Ø	47	124	17	188
Bildiren Sözler							
1	belkim	Ø	Ø	1	4	Ø	5
2	gerek	Ø	Ø	Ø	Ø	15	15
3	hācet	Ø	Ø	14	45	1	60
4	hācetlü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	īcāb	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	iḥtiyāc	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	kerek	Ø	Ø	30	71	Ø	101
8	lāzım	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3

9	muhtāclık	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
2.2.13. Seslenme-Hıtap Bildiren Sözlere		1	6	167	1031	Ø	1205
1	aḥī	Ø	Ø	2	2	Ø	4
2	ay	Ø	3	Ø	Ø	Ø	3
3	ayā / eyā	1	Ø	18	9	Ø	28
4	‘azīz-i men	Ø	Ø	Ø	87	Ø	87
5	cihān-ı men	Ø	Ø	Ø	14	Ø	14
6	ebeti	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
7	ey	Ø	Ø	19	192	Ø	211
8	hey	Ø	3	Ø	Ø	Ø	3
9	ḥudāvende / ḥuzāvendā	Ø	Ø	6	34	Ø	40
10	ilāhünā	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
11	şāh-ı cihān	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
12	yā	Ø	Ø	115	693	Ø	808
2.2.14. Şaşma-Abartma, Beğenme Bildiren Sözlere		1	1	4	Ø	Ø	6
1	āferīn	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	ne	1	1	1	Ø	Ø	3
3	ziḥī	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.2.15. Karşılaştırma Bildiren Sözlere		Ø	Ø	26	165	11	202
1	‘acebraḳ	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
2	aḡıraḳ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	aḡırluraḳ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	artuḳraḳ / artuḳuraḳ	Ø	Ø	3	Ø	2	5
5	asraraḳ	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
6	aşnuraḳ	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
7	‘azīzraḳ	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
8	beter	Ø	Ø	9	6	Ø	15
9	datluraḳ	Ø	Ø	2	2	Ø	4

10	efzal	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	egsükirek	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
12	eksüksüzrek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
13	evlârağ	Ø	Ø	Ø	Ø	4	4
14	eygürek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
15	fâzılrağ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
16	hoşrağ	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
17	katırağ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	körklürek	Ø	Ø	1	7	Ø	8
19	luţufurağ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	mihter	Ø	Ø	Ø	16	Ø	16
21	şâfirâğ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	şarprağ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
23	sevgülürek	Ø	Ø	Ø	32	Ø	32
24	şovuğırağ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
25	yağınrağ	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
26	yêgrek / yigrek	Ø	Ø	10	60	Ø	70
27	yufğarağ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2.2.16. Olumsuzluk Bildiren Sözlere		Ø	1	49	433	15	498
1	degül	Ø	Ø	42	191	Ø	233
2	red	Ø	Ø	Ø	Ø	8	8
3	yok	Ø	1	7	242	7	257
2.2.17. İkilemeler		Ø	2	50	44	Ø	96
1	ağlap ağlap	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
2	alıp iltip	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	andan bundan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	‘aşer ‘aşer	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	âyet âyet	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	ayru ayru	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
7	azın azın	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8

8	başdan başa	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
9	bayramdan bayrama	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	bir bir	Ø	Ø	1	1	Ø	2
11	birin birin	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
12	bölük bölük	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
13	dağ dağ	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
14	dapan dapan	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
15	dekin dekin	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	dişüz dişüz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	dura dura	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
18	düni küni	Ø	Ø	2	2	Ø	4
19	dürlü dürlü	Ø	Ø	4	3	Ø	7
20	elvân elvân	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
21	erkeklü dişilü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	erlü kıızlu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
23	eygü yavuz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
24	ikin ikin	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
25	iñez inez	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
26	iş küç	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
27	kah kah	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	kaşdan kaşa	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
29	keçe kündüz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	kıyı kıyı	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
31	körüklü körüksüz	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
32	köyne köyne	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
33	köz köze	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
34	kündin küne	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
35	miş miş	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
36	necm necm	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
37	öpe kuça	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
38	öteden öteye	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

39	pāre pāre	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
40	şaf şaf	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
41	sēnlü mēnlü	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
42	seve seve	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
43	sūre sūre	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
44	taşā taşā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
45	ton baş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
46	uçdan uça	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
47	uçsuz kıyısuz	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
48	ululu kiçilü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
49	yüz yüze	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
50	zārī zārī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.2.18. Zamirler		12	40	1593	6134	141	7920
2.2.18.1. Kişi Zamirleri		10	36	1247	4049	36	5378
1	alar	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	anlar	Ø	Ø	101	16	Ø	117
3	ben / bēn	1	2	271	32	Ø	306
4	biz	Ø	1	128	160	5	294
5	men / mēn	6	14	34	1544	Ø	1598
6	miz	Ø	Ø	15	Ø	Ø	15
7	o	Ø	2	163	628	21	814
8	ol	1	Ø	66	191	9	267
9	sen / sēn	2	17	430	1160	Ø	1609
10	siz	Ø	Ø	38	318	1	357
2.2.18.2. Dönüştürme Zamirleri		1	Ø	109	230	1	341
1	gendü	Ø	Ø	33	Ø	Ø	33
2	kendü	Ø	Ø	25	135	Ø	160
3	kendüz	Ø	Ø	9	69	Ø	78
4	öz	1	Ø	42	26	1	70
2.2.18.3. İşaret Zamirleri		1	4	237	1855	104	2201

1	anda	Ø	1	61	86	14	162
2	andan	Ø	Ø	20	114	9	143
3	bu	Ø	1	10	319	26	356
4	bular / bunlar	Ø	Ø	15	408	29	452
5	bunda	Ø	1	5	22	4	32
6	mu	Ø	Ø	16	114	Ø	130
7	munda	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
8	munlar	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	o	1	Ø	102	546	Ø	649
10	ol	Ø	1	6	244	22	273
11	şular	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.2.19. Edatlar		5	4	388	1977	286	2660
2.2.19.1. Soru Edatı		Ø	1	86	194	5	286
1	mı / mi / mu / mü	Ø	1	86	194	5	286
2.2.19.2. Çekim Edatları		5	3	267	1745	281	2301
1	ārī	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	belī	Ø	Ø	1	11	Ø	12
2	berü	Ø	Ø	4	19	Ø	23
3	bigi / bigin	Ø	2	2	Ø	Ø	4
3	bile / birle	1	Ø	121	943	271	1336
4	dapa	Ø	Ø	Ø	37	Ø	37
5	daparu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	degin	Ø	Ø	Ø	85	3	88
9	deginçe	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
10	dék	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
11	deñli	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
12	doğrı	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
13	evet	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
14	gibi	Ø	Ø	Ø	Ø	3	3
15	içün / üçün	Ø	Ø	35	441	4	480
16	ile	2	Ø	43	1	Ø	46

17	illā	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
18	qadar	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
19	qarşu	1	Ø	7	11	Ø	19
20	kibi	Ø	Ø	21	158	Ø	179
21	lā	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	sarı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	tapa	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
24	têgrü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	têk	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
26	yalguz	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
2.2.19.3. Ünlem Edatları		Ø	Ø	35	38	Ø	73
1	āh	Ø	Ø	16	17	Ø	33
2	ay vay	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	dirīga	Ø	Ø	17	Ø	Ø	17
4	kāşki	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
5	vāy	Ø	Ø	Ø	16	Ø	16
2.2.20. Bağlaçlar		6	7	305	4557	1125	6000
1	agar	Ø	2	Ø	Ø	Ø	2
2	ama / ammā	Ø	Ø	Ø	100	6	106
3	çü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	çün	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
5	dağı / dağu	1	Ø	45	51	Ø	97
6	dağı / dağı	Ø	1	16	Ø	36	53
7	dağı	Ø	Ø	Ø	310	Ø	310
8	eger	Ø	Ø	22	305	291	618
9	gāh... gāh...	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	ger	Ø	Ø	4	3	Ø	7
11	ham... ham...	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
12	hem	Ø	Ø	68	79	1	148
13	hem... hem...	Ø	Ø	15	1	Ø	16
14	immā	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10

15	ki	1	Ø	Ø	5	Ø	6
16	kim	1	2	35	1857	131	2026
17	meger	Ø	Ø	13	51	4	68
18	ne... ne...	1	Ø	1	Ø	Ø	2
19	taķı	Ø	Ø	3	168	Ø	171
20	u / ü	2	Ø	43	184	Ø	229
21	ve	Ø	Ø	Ø	1289	619	1908
22	velākin	Ø	Ø	14	19	Ø	33
23	velīkin	Ø	Ø	Ø	82	Ø	82
24	veyā	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
25	yā / ya	Ø	Ø	1	34	36	71
26	yā... yā... / ya... ya...	Ø	Ø	1	5	Ø	6
27	yoħsa / yoķsa	Ø	1	16	Ø	Ø	17
28	zīrā	Ø	Ø	3	4	Ø	7
2.2.21. Fiilimsiler		1	1	927	1856	159	2944
2.2.21.1. Mastarlar		Ø	1	143	712	15	871
1	açmaq	Ø	Ø	1	5	Ø	6
2	ağlamak	Ø	Ø	8	27	Ø	35
3	ağlaşmaq	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
4	ağmaq	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	almaq	Ø	Ø	6	25	Ø	31
6	atmaq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	arıtmaq	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
8	ayıtmaq	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	ayrılmaq / ayrulmaq	Ø	Ø	7	20	Ø	27
10	ayrıtlamak	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	ayrıtlanmaq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
12	bağışlamak	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
13	baķmaq	Ø	Ø	1	22	Ø	23
14	barmaq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	bayıtmaq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

16	bëribimek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
17	berkitmek	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
18	bërmek	Ø	Ø	Ø	22	Ø	22
19	biçmek	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
20	bilmek	Ø	Ø	Ø	10	2	12
21	binmek	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
22	birlemek	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
23	boğazlamak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	bolmak	Ø	Ø	Ø	34	Ø	34
25	bozmaq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
26	budaqlandırmak	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
27	budaqlanmak	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
28	bulmaq	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
29	bulunmaq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
30	buşmaq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
31	çalışmaq	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
32	çıkarmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
33	çıkmaq	Ø	Ø	1	17	Ø	18
34	çoğılmaq	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
35	daşınmaq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
36	dëmek	Ø	Ø	Ø	62	Ø	62
37	dërmek	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
38	dilemek	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
39	dişlemek	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
40	dişlenmek	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
41	doğmaq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
42	dökmek	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
43	durmaq	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
44	dutmaq	Ø	Ø	Ø	43	Ø	43
45	dürüşmek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
46	ekmek	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2

47	emmek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
48	èrmek	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
49	èrüşmek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
50	ètmek	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
51	eyitmek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
52	eylemek	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
53	haykırmak	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
54	içme / içmek	Ø	Ø	4	7	Ø	11
55	ilmek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
56	inanmak	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
57	istemek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
58	işitmek	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
59	işlemek	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
60	kaçmak	Ø	Ø	1	1	Ø	2
61	kıalmak	Ø	Ø	2	4	Ø	6
62	katmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
63	kavşurmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
64	kavuşmak	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
65	kayıtmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
66	kelmek	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
67	keymek	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
68	kığırmak	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
69	kılmağ	Ø	Ø	11	117	4	132
70	kırmağ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
71	kidermek	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
72	kirmek	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
73	koruğmağ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
74	kovmağ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
75	koymağ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
76	köçmek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
77	körmek	Ø	Ø	20	24	Ø	44

78	körüş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
79	köyündürmek	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
80	kuçmak	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
81	kırtarmak	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
82	kırtılmak / kırtulmak	Ø	Ø	5	12	Ø	17
83	külmek	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
84	meşzetmek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
85	okımak / okumak	Ø	Ø	1	10	2	13
86	olmak	Ø	Ø	2	1	Ø	3
87	oıarmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
88	oynamak	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
89	ögmek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
90	öğrenmek	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
91	öldürmek	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
92	ölmek	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
93	örmek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
94	saçmak	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
95	saklamak	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
96	şalmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
97	satılmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
98	satmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
99	sevmek	Ø	Ø	2	9	Ø	11
100	sewünmek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
101	sevüşmek	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
102	sındurmak	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
103	sokımak	Ø	Ø	Ø	Ø	3	3
104	sormak	Ø	Ø	1	1	Ø	2
105	soymak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
106	sökmek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
107	söylemek	Ø	Ø	1	9	Ø	10
108	şuvarmak	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2

109	sürmek	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
110	tapınmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
111	têgürmek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
112	tutulmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
113	uçmak	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
114	ulaşmak	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
115	ummak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
116	urmak	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
117	utanmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
118	uyumak	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
119	üyezlenmek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
120	varmak	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
121	vèrmek	Ø	Ø	6	2	Ø	8
122	yalvarmak	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
123	yapmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
124	yaratmak	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
125	yarlıgamaq	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
126	yarlıganmaq	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
127	yaşamaq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
128	yatmaq	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
129	yaymaq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
130	yazılmaq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
131	yazmaq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
132	yemek / yèmek	Ø	Ø	4	14	Ø	18
133	yètürmek	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
134	yoymaq	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
135	yörimek	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
136	yumak	Ø	Ø	Ø	Ø	3	3
137	yuvlınmaq	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.2.21.2. Sıfat-filler		Ø	Ø	144	591	30	765
1	açılısı	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2

2	ağladuğ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	ağlaşduğ	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
4	ağlayan	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	alan	Ø	Ø	Ø	8	1	9
6	aldaçı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	alduğ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	almayan	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
9	almış	Ø	Ø	Ø	Ø	3	3
10	ayduğ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	ayıttuğ	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
12	ayrıldığ	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
13	ayrılan	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
14	azmış	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
15	bağladığ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	bakan	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
17	bekleyen	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
18	beñzer	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
19	beñzeyür	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
20	bêrdük	Ø	Ø	Ø	21	Ø	21
21	bêren	Ø	Ø	Ø	14	Ø	14
22	bêribiyen	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
23	berkinmiş	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
24	bildük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	bilinmeyen	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
26	bilmez	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
27	birgüçi	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	bişdüğ	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
29	bitesi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
30	bolan	Ø	Ø	Ø	9	2	11
31	bolası	Ø	Ø	Ø	23	Ø	23
32	bolduğ	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10

33	bolmuş	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
34	bulası	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
35	bulaşmış	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
36	buğalmış	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
37	buşduķ	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
38	çağırduķ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
39	çıķan	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
40	çıķduķ	Ø	Ø	1	10	1	12
41	dapunduķ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
42	dalduran	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
43	dédik / dedük	Ø	Ø	3	35	Ø	38
44	degen	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
45	dégen / déyen	Ø	Ø	2	9	Ø	11
46	degesi	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
47	dérdük	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
48	dérneşduķ	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
49	dinendüren	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
50	dirilesi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
51	doğan	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
52	dođduķ	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
53	doğmış	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
54	doldurduķ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
55	dökilgesi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
56	döndüren	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
57	durası	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
58	dutan	Ø	Ø	1	59	Ø	60
59	dutar	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
60	duttuķ	Ø	Ø	Ø	16	Ø	16
61	dükenesi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
62	dükenmiş	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
63	düneyen	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

64	düşdük	Ø	Ø	1	2	Ø	3
65	düşen	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
66	eksilmes	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
67	eksilmeyen	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
68	erdük	Ø	Ø	1	2	Ø	3
69	esesi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
70	eşidür	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
71	eyitmedük	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
72	geçmedük	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
73	götrelmiş	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
74	manmayan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
75	içen	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
76	idüğü	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
77	indüren	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
78	irkilmiş	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
79	istedük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
80	işiddük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
81	işiden	Ø	Ø	5	2	Ø	7
82	işlemegen	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
83	kaçduķ	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
84	ķalası	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
85	ķalduķ	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
86	ķalduran	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
87	ķalmıř	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
88	ķaynaduķ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
89	ķazanduk	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
90	ķeçdeçi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
91	ķeçken	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
92	ķeçmiş	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
93	ķeçürilmiş	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
94	ķeldeçi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

95	keldük	Ø	Ø	9	16	Ø	25
96	kelen	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
97	kesen	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
98	kesildük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
99	ketürdük	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
100	ķılan / ķılğan	Ø	Ø	5	32	8	45
101	ķılası	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
102	ķıldık	Ø	Ø	16	44	Ø	60
103	ķılğucı	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
104	ķılmıř	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
105	ķıran	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
106	kirdük	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
107	kiydük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
108	ķopan	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
109	ķopduđı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
110	könilmış	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
111	kördük	Ø	Ø	7	12	Ø	19
112	kören	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
113	körer	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
114	körgen	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
115	körinmes	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
116	küldük	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
117	oķıyan / oķuyan	Ø	Ø	1	Ø	1	2
118	olduķ	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
119	oņası	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
120	öğretdük	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
121	öldük	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
122	öldüren	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
123	ölen	Ø	Ø	Ø	5	1	6
124	ölesi	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
125	örtmiş	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

126	öten	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
127	sağınduk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
128	sağladuk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
129	sağlayan	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
130	satan	Ø	Ø	1	4	Ø	5
131	satğan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
132	satılır	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
133	sattuk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
134	savşınduk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
135	sevdük / sewdük	Ø	Ø	5	5	Ø	10
136	seven	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
137	sewer	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
138	sewgen	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
139	salduk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
140	sınduk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
141	solduk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
142	soran	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
143	söylemes	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
144	söyler	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
145	sözledük	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
146	şusamış	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
147	suwsamış	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
148	toğan	Ø	Ø	1	3	1	5
149	tozan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
150	uçan	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
151	uçkunası	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
152	uyımış	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
153	üşdük	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
154	üzülesi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
155	vérdük	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
156	yağadurğan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

157	yağası	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
158	yağlanmış	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
159	yalvaran	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
160	yanduk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
161	yarar	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
162	yarıldı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
163	yarlıgayan	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
164	yatası	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
165	yazan	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
166	yazduk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
167	yédük	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
168	yétesi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
169	yéyen	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
170	yıglnmayan	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
171	yırtılmış	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
172	yorduk	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
173	yörendük	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
174	yöenmiş	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
175	yörir	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
176	yunmaduk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
177	yügrüşduk	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.2.21.3. Zarf-fiiller		1	Ø	640	553	114	1308
1	acıgup	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	‘aceblep	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	açılup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	açıp / açup	Ø	Ø	1	6	Ø	7
5	açmadan	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	açuban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	ağırlayıp	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
8	ağlaban	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	ağlap	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3

10	ağlarken	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	ağlaşu	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
12	ağlayu	Ø	Ø	16	10	Ø	26
13	aķıp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	aldayuban	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
15	aldurup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	alğalı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	alıp / alup	Ø	Ø	1	8	Ø	9
18	alkışlaşu	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
19	alu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	aņıp	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
21	aņuban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
22	arttuğında	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	ārzūlayup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	asıban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	aşurgaç	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
26	aşru	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
27	atlanup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	awlap	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	‘ayblaşu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	aydup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
31	‘ayıplap	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
32	ayrup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
33	aytu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
34	bağlaban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
35	bağlap	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
36	baķıban	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
37	baķup	Ø	Ø	4	6	Ø	10
38	balķıban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
39	balķup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
40	barup	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2

41	basıban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
42	başladıķda	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
43	başlap	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
44	belürinçe	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
45	beñzetü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
46	bèrinçe	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
47	bezenüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
48	biliben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
49	bilip	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
50	binüp	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
51	bolduğınça	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
52	bolduğında	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
53	bolduķda	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
54	bolınca / bolınça	Ø	Ø	Ø	7	1	8
55	bolmayınca	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
56	bolunup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
57	bolup	Ø	Ø	Ø	24	Ø	24
58	boşanuban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
59	bozlap	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
60	böle	Ø	Ø	Ø	Ø	99	99
61	bulınça	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
62	buluban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
63	bulup	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
64	buşıban	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
65	buşup	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
66	buyuruban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
67	buyurup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
68	büzülüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
69	çağıruban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
70	çağırup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
71	çekiben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

72	çıkârıban	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
73	çıkup	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
74	çınrap	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
75	çöküp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
76	çürüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
77	dadanu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
78	dağıp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
79	darağuban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
80	darayuban	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
81	dartılınça	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
82	da`vālaşı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
83	dében	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
84	dédükçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
85	dép	Ø	Ø	24	Ø	Ø	24
86	dérlep	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
87	dérlüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
88	dérneşüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
89	dérülüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
90	déye	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
91	déyü	Ø	Ø	16	152	Ø	168
92	déyüben	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
93	déyüp	Ø	Ø	Ø	45	Ø	45
94	diküp	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
95	dilep	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
96	dileyüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
97	diñledükçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
98	diñleyü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
99	doluğlayu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
100	dolınça	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
101	döklinüp	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
102	döndürüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

103	döndürüp	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
104	dönüp	Ø	Ø	10	Ø	Ø	10
105	durmadan / durmadın	Ø	Ø	1	2	Ø	3
106	duru	Ø	Ø	1	4	Ø	5
107	duruban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
108	durup	Ø	Ø	7	6	1	14
109	duta	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
110	dutduğunda	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
111	dutuban	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
112	dutuluban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
113	dutup	Ø	Ø	6	19	Ø	25
114	dürişmedin	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
115	düşüp	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
116	düzenüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
117	düzülüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
118	édüp	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
119	érmedin	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
120	erüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
121	erüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
122	ésdükçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
123	esirgeben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
124	esirgep	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
125	eylep	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
126	görince	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
127	güçeklep	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
128	inanuban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
129	ikileyü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
130	inanup	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
131	inip	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
132	inüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
133	isterken	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2

134	isteyü	Ø	Ø	2	6	Ø	8
135	işidi	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
136	işidüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
137	işidüp / işitüp	Ø	Ø	37	5	Ø	42
138	işitkeç	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
139	işlep	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
140	itüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
141	kaçıp	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
142	kaşşayu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
143	kalınça	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
144	kalup	Ø	Ø	3	2	Ø	5
145	kaplayu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
146	qatarlaşu	Ø	Ø	4	2	Ø	6
147	qatarlayu	Ø	Ø	1	2	Ø	3
148	qatlışu	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
149	qavşup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
150	qavşurup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
151	qavuşdurunça	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
152	qayğuruban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
153	keçinçe	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
154	keçüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
155	keldüğinde	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
156	keldüğünçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
157	keldükçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
158	kelgünçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
159	kelinçe	Ø	Ø	1	5	Ø	6
160	kelip / kelüp	Ø	Ø	17	12	Ø	29
161	kelü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
162	kelüben	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
163	keseben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
164	kesüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

165	ketürüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
166	ketürüp	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
167	keyüp	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
168	kılduğında	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
169	kılduğunça	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
170	kıılınça	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
171	kıılmadın	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
173	kıılı	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
174	kıluban	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
175	kıilup	Ø	Ø	33	32	Ø	65
176	kidinçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
177	kirmeyinçe	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
178	kirüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
179	kirüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
180	kişnep	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
181	kitüp	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
182	kiyip	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
183	kiyürüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
184	kizlep	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
185	konaklayu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
186	qop	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
187	qorqup	Ø	Ø	1	6	Ø	7
188	qovup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
189	qoyup	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
190	köre	Ø	Ø	15	37	Ø	52
191	körinçe	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
192	körmeden	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
193	körüben	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
194	körücek	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
195	körünü	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
196	körüp	Ø	Ø	31	10	Ø	41

197	körüşüben	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
198	köterip	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
199	ķurtılıban	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
200	küçep	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
201	meñzedüp	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
202	nevbetleşü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
203	oħşayu	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
204	oķıyınça	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
205	oķup	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
206	olduğında	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
207	olduğunça	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
208	olınça	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
209	oluban	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
210	olup	Ø	Ø	44	Ø	Ø	44
211	oñalmadın	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
212	oşanmadın	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
213	otururken	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
214	oynayuban	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
215	ödep	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
216	ögdüğünçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
217	öge	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
218	ögütlep	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
219	öldükde	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
220	ölinçe	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
221	ölmedin	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
222	ölüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
223	öpüp	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
224	ötep	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
225	pişürüben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
226	saçılı	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
227	saçuldurup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

228	sağlayu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
229	salınuban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
230	sanıp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
231	sarıp	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
232	sataşıp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
233	satuban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
234	satup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
235	sayrayu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
236	sekidü	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
237	serip	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
238	sevnü	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
239	sewünüben	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
240	sewünüp	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
241	sewünüşüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
242	sıgınu	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
243	sıp	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
244	soruban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
245	soyup	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
246	sözledükçe	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
247	sözlep	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
248	sunup	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
249	sürüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
250	süzüldükçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
251	şemişben	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
252	şemişüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
253	tartuban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
254	tartup	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
255	tegmezdin	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
266	têgürüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
267	têp	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
268	terkleyü	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2

269	t�y�	�	�	6	�	�	6
270	tilep	�	�	2	�	�	2
271	toĝarken	�	�	1	�	�	1
272	olduru	�	�	�	1	�	1
273	toyuna	�	�	1	�	�	1
274	turguzup	�	�	1	�	�	1
275	turup	�	�	2	�	�	2
276	tutuban	�	�	1	�	�	1
277	tutup	�	�	4	�	�	4
278	uĝunuban	�	�	1	�	�	1
279	uĝunup	�	�	6	�	�	6
280	ulau	�	�	�	1	�	1
281	ulaup	�	�	�	1	�	1
282	urduruban	�	�	1	�	�	1
283	uruban	�	�	2	�	�	2
284	urup	�	�	1	�	�	1
285	uanmadan	�	�	2	�	�	2
286	uatup	�	�	1	�	�	1
287	utanuban	�	�	1	�	�	1
288	uyanınca	�	�	�	�	1	1
289	yanu	�	�	1	�	�	1
290	yanuban	�	�	1	�	�	1
291	uyıp	�	�	�	1	�	1
292	uyup	�	�	1	�	�	1
293	uzadup	�	�	�	1	�	1
294	uzanıban	�	�	1	�	�	1
295	uzanup	�	�	1	�	�	1
296	�led�r�	�	�	�	1	�	1
297	�nde�p	�	�	�	1	�	1
298	�zl�p	�	�	1	�	�	1
299	�z�l�ben	�	�	1	�	�	1

300	varıp	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
301	varuban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
302	vèrmeginçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
303	vèrüp	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
304	yalanuban	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
305	yalınu	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
306	yalvarmadın	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
307	yalvarup	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
308	yañılmadıñ	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
309	yanup	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
310	yarlığanmadın	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
311	yarlıgıp	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
312	yarulaşu	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
313	yatıp / yatup	Ø	Ø	4	Ø	1	5
314	yavşınup	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
315	yazıp / yazup	Ø	Ø	3	2	Ø	5
316	yazmadın	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
317	yetdükçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
318	yeti	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
319	yetkeninçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
320	yèttüginçe	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
321	yetüben	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
322	yetüp	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
323	yeyüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
324	yıgılıp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
325	yıglap	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
326	yıglaşu	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
327	yıglayu	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
328	yırtılıp / yırtılup	Ø	Ø	1	1	Ø	2
329	yırttuğında	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
330	yırtubanı	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

331	yigrenüp	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
332	yörendürü	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
333	yumayınca	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
334	yumınça	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
335	yumup	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
336	yup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
337	yurtup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
338	yuwunup	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
339	yügürü	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
340	yügürüp	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
341	yülinçe	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.3. Konularına Göre Fiiller		18	42	4164	11500	1214	16938
2.3.1. Temel Fiiller		6	25	1665	4973	912	7581
2.3.1.1. Kılış Fiilleri		3	6	630	2246	561	3446
1	aç-	Ø	Ø	10	45	Ø	55
2	aķıt-	Ø	Ø	1	9	Ø	10
3	al-	Ø	Ø	43	122	7	172
4	ara-	Ø	1	6	2	Ø	9
5	arıt-	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
6	at-	Ø	Ø	4	19	Ø	23
7	bas-	Ø	Ø	Ø	12	Ø	12
8	bér-	1	Ø	Ø	321	7	329
9	bèribi-	Ø	Ø	Ø	80	Ø	80
10	bıraķ-	Ø	Ø	2	4	Ø	6
11	boz-	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
12	bul-	Ø	2	34	156	16	208
13	çek-	Ø	Ø	3	6	Ø	9
14	çıkār-	Ø	Ø	14	51	Ø	65
15	daķ-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	dart-	Ø	Ø	2	27	Ø	29
17	değşür-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5

18	dik-	Ø	Ø	3	2	Ø	5
19	dök-	Ø	Ø	3	10	1	14
20	dut-	1	1	42	62	Ø	106
21	düket-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	düşür-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
23	düz-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
24	eş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	ét-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
26	eyle-	Ø	Ø	11	17	Ø	28
27	geç-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
28	getür-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
29	ıd-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
30	ıy-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
31	ilet-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
32	ilt-	Ø	Ø	5	37	Ø	42
33	indür-	Ø	Ø	4	22	Ø	26
34	kaldur-	Ø	Ø	13	7	Ø	20
35	kapla-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
36	kat-	Ø	Ø	Ø	8	1	9
37	kaz-	Ø	Ø	3	2	Ø	5
38	keç-	Ø	Ø	30	51	Ø	81
39	keçür-	Ø	Ø	Ø	23	Ø	23
40	keltür- / ketür-	Ø	Ø	2	12	Ø	14
41	kemiş-	Ø	Ø	Ø	46	Ø	46
42	ker- / kër-	Ø	Ø	1	3	Ø	4
43	kes-	Ø	Ø	11	45	Ø	56
44	kıl-	Ø	Ø	91	610	6	707
45	kıs-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
46	kider-	Ø	Ø	2	29	Ø	31
47	ko-	Ø	Ø	11	117	Ø	128
48	kondur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

49	ķoy-	∅	∅	43	∅	∅	43
50	kndr-	∅	∅	10	∅	∅	10
51	kter- / ktr-	∅	∅	10	82	∅	92
52	kyndr-	∅	∅	∅	18	∅	18
53	rt- / rt-	∅	∅	9	17	∅	26
54	t-	∅	∅	2	4	∅	6
55	saç-	∅	∅	3	12	∅	15
56	sal-	∅	∅	7	∅	∅	7
57	sar-	∅	∅	1	∅	∅	1
58	seç-	∅	∅	∅	6	∅	6
59	sr-	∅	∅	1	∅	∅	1
60	sı-	∅	∅	2	7	∅	9
61	şık-	∅	∅	1	∅	∅	1
62	soķ-	∅	∅	∅	∅	2	2
63	soldur-	∅	∅	1	∅	∅	1
64	soy- / şoy-	∅	∅	12	4	∅	16
65	sk-	∅	∅	∅	2	∅	2
66	syndr-	∅	∅	∅	4	∅	4
67	sun-	∅	∅	6	∅	∅	6
68	sl-	∅	∅	1	∅	∅	1
69	srt-	∅	∅	1	∅	∅	1
70	şş-	∅	∅	4	4	∅	8
71	şşdr-	∅	∅	1	∅	∅	1
72	tart- / şart-	∅	∅	1	17	∅	18
73	tgr-	∅	∅	9	∅	∅	9
74	şgra-	∅	∅	1	∅	∅	1
75	toldur-	∅	∅	1	∅	∅	1
76	tut-	∅	∅	16	∅	∅	16
77	uzat-	∅	∅	1	3	∅	4
78	z-	∅	∅	2	∅	∅	2
79	vr-	∅	2	79	∅	517	598

80	veribi-	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
81	yağ-	Ø	Ø	8	3	Ø	11
82	yağurt-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
83	yandur-	Ø	Ø	1	6	Ø	7
84	yap-	Ø	Ø	2	11	Ø	13
85	yar-	Ø	Ø	1	3	1	5
86	yay-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
87	yık-	Ø	Ø	3	6	Ø	9
88	yırt-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
89	yol-	1	Ø	1	1	Ø	3
90	yoy-	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
91	yu-	Ø	Ø	4	28	Ø	32
92	yum-	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
93	yuw-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.1.2. Oluş-Durum Fiilleri		3	19	1035	2727	351	4135
1	açıl-	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
2	ağ-	Ø	Ø	11	21	Ø	32
3	arda-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
4	ayrıtlan-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	bağlan-	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
6	bar-	1	1	2	213	Ø	217
7	belür-	Ø	Ø	Ø	16	Ø	16
8	biş-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	bol-	Ø	2	19	1293	12	1326
10	bulın-	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
11	çık-	Ø	Ø	59	136	12	207
12	dol-	Ø	1	4	Ø	Ø	5
13	dön-	Ø	Ø	25	38	Ø	63
14	dur-	1	1	23	30	Ø	55
15	düş-	Ø	Ø	61	86	Ø	147
16	gel-	1	8	Ø	Ø	1	10

17	gez-	Ø	4	Ø	Ø	Ø	4
18	gir-	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
19	git-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
20	in-	Ø	Ø	9	64	Ø	73
21	kal-	Ø	1	68	64	316	449
22	kalın-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	karıl-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
24	kayıt-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	kel-	Ø	Ø	260	506	Ø	766
26	kerek-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
27	kesil-	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
28	kez-	Ø	Ø	3	6	Ø	9
29	kir-	Ø	Ø	64	97	Ø	161
30	kit-	Ø	Ø	24	25	Ø	49
31	kop-	Ø	Ø	4	26	Ø	30
32	könül-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
33	kür-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
34	ol-	Ø	Ø	285	3	Ø	288
35	örtül-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
36	saçıl-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
37	salın-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
38	sataş-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
39	savul- / şavul-	Ø	Ø	Ø	11	1	12
40	sın-	Ø	Ø	1	1	2	4
41	söyün-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
42	tam-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
43	tol- / tol-	Ø	Ø	2	Ø	1	3
44	tur-	Ø	Ø	10	14	Ø	24
45	tutaş-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
46	tüş-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
47	uçra-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

48	uğra-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
49	uşan-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
50	uzan-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
51	üzil-	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
52	var-	Ø	1	75	Ø	1	77
53	yan-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
54	yapış-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
55	yarıl-	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
56	yavşın-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
57	yayıl-	Ø	Ø	1	Ø	1	2
58	yıkıl-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
59	yun-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.3.2. Fiziksel İhtiyaçlar		3	2	61	228	6	300
2.3.2.1. Kılış Fiilleri		3	2	45	138	Ø	188
1	açur-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	besle-	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
3	bicer-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	em-	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
5	iç-	Ø	2	5	51	Ø	58
6	içür- / üçür-	1	Ø	1	6	Ø	8
7	қандur-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
8	ţoyur-	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
9	yatur-	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
10	ye- / yè-	Ø	Ø	24	51	Ø	75
11	yedür- / yèdür-	1	Ø	6	Ø	Ø	7
12	yut-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
13	yutdur-	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
2.3.2.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	16	90	6	112
1	diñlen-	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
2	doy-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	gegir-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1

4	işe-	Ø	Ø	Ø	Ø	3	3
5	қан-	Ø	Ø	1	8	Ø	9
6	oyan-	Ø	Ø	Ø	19	Ø	19
7	şuşa-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	toy-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	uyan-	Ø	Ø	2	Ø	2	4
10	uyı- / uyu-	Ø	Ø	4	19	Ø	23
11	yat-	Ø	Ø	6	25	Ø	31
2.3.3. Yaşam Evreleri ve Beden Sağlığı		Ø	2	24	73	95	194
2.3.3.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
1	ağart-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	ağrit-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	emle-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
4	seyükle-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	toğur-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2.3.3.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	2	24	63	95	184
1	ağrı-	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
2	ar-	Ø	1	1	7	Ø	9
3	doğ-	Ø	Ø	3	Ø	2	5
4	oñal-	Ø	Ø	1	2	Ø	3
5	öl-	Ø	1	11	42	93	147
6	toğ-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
7	yaşa-	Ø	Ø	2	4	Ø	6
8	yeñile-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	yét-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2.3.4. Fiziksel Hareket		Ø	Ø	50	237	1	288
2.3.4.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	9	75	Ø	84
1	ağdur-	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
2	çevür-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
3	degzin-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2

4	depret-	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
5	döndür-	Ø	Ø	7	15	Ø	22
6	kivür-	Ø	Ø	Ø	17	Ø	17
7	çopar-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
8	kov-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	oynat-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	şavur-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
11	sür-	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
2.3.4.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	41	162	1	204
1	ağ-	Ø	Ø	3	22	Ø	25
2	ağna-	Ø	Ø	1	2	Ø	3
3	depreñ- / depreñ-	Ø	Ø	2	5	Ø	7
4	ditre-	Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
5	ev-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
6	kaç-	Ø	Ø	7	10	Ø	17
7	qatarla-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	koş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	oltur- / otur-	Ø	Ø	5	58	1	64
10	tèpreñ-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	titreş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	tolan-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	yaqlaş-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
14	yaqu-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	yawu-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	yel-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	yören-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
18	yöri- / yöri-	Ø	Ø	6	41	Ø	47
19	yügriş- / yügrüş-	Ø	Ø	1	3	Ø	4
20	yüğü-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
2.3.5. Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum		1	4	308	739	1	1053

2.3.5.1. Kılış Fiilleri		Ø	4	143	419	1	567
1	ağlat-	Ø	Ø	2	5	Ø	7
2	alda-	Ø	Ø	3	2	Ø	5
3	ārzūla-	Ø	Ø	6	20	Ø	26
4	avıt-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	‘aybla-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	bağışla-	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
7	bayıt-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	begen-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
9	boyla-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	dile-	Ø	2	35	178	1	216
11	dileş-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
12	egle-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
13	incüt-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	isde- / iste-	Ø	1	11	27	Ø	39
15	ķavşur-	Ø	Ø	9	7	Ø	16
16	ķawuşdur-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
17	ķın-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
18	ķındur-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
19	ķol-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
20	ķorkut-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
21	könendür-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
22	ķuçakla-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	küldür-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
24	küy-	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
25	munjlat-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
26	muştıla-	Ø	Ø	8	12	Ø	20
27	öp-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
28	sev-	Ø	1	19	48	Ø	68
29	sewdür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	sewüşdür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

31	sıfa- / sığa-	Ø	Ø	7	4	Ø	11
32	tile-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
33	um-	Ø	Ø	10	8	Ø	18
34	uman-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
35	utandır-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
36	yandır-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
37	yarlığa- / yarlıka-	Ø	Ø	4	62	Ø	66
38	yarsık-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
39	yüncüt-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.5.2. Oluş-Durum Fiilleri		1	Ø	165	320	Ø	486
1	‘aceble-	Ø	Ø	9	3	Ø	12
2	‘acebleş-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
3	ağla-	Ø	Ø	36	109	Ø	145
4	ağlaş-	Ø	Ø	8	34	Ø	42
5	‘ārlan-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	bez-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	buğal-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
8	buş-	Ø	Ø	8	Ø	Ø	8
9	dağla-	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
10	dağlaş-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
11	doy-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
12	döy-	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
13	eymen-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	hürmetle-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
15	ıñraş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	imren-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
17	қағғур-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	қағғуруş-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
19	қатлан-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	қавуş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
21	қайғур-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5

22	kıvan-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
23	korq-	Ø	Ø	11	35	Ø	46
24	qorlan-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
25	qoruq-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
26	könen-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
27	köy-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
28	köyün-	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
29	kül-	Ø	Ø	5	7	Ø	12
30	küven-	Ø	Ø	Ø	11	Ø	11
31	niyyetlen-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
32	sevin-	Ø	Ø	Ø	16	Ø	16
33	sewün-	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
34	sıgın-	Ø	Ø	5	34	Ø	39
35	şaş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
36	şaşur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
37	tañla-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
38	toy- / toy-	Ø	Ø	1	3	Ø	4
39	uçqın-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
40	uftan-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
41	uğun-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
42	utan-	Ø	Ø	1	4	Ø	5
43	yalvar-	Ø	Ø	21	10	Ø	31
44	yalvaruş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
45	yan-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
46	yarlığan-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
47	yıgla-	1	Ø	2	Ø	Ø	3
48	yigren-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
49	yirin-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2.3.6. Akıl, Zihin		Ø	1	310	409	4	724
2.3.6.1. Kılış Fiilleri		Ø	1	287	368	4	660
1	añ-	Ø	Ø	3	6	Ø	9

2	açdur-	Ø	Ø	1	6	Ø	7
3	açla-	Ø	Ø	17	1	Ø	18
4	beyerle-	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
5	bil-	Ø	Ø	226	269	3	498
6	kaçdur-	Ø	Ø	1	2	Ø	3
7	kaçlağuzla-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
8	oça-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	öğren-	Ø	Ø	2	9	Ø	11
10	öğret-	Ø	Ø	Ø	15	Ø	15
11	öğütle-	Ø	Ø	10	Ø	Ø	10
12	san- / şan-	Ø	1	5	36	Ø	42
13	sézen-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
14	sına-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
15	unit-/ unut-	Ø	Ø	3	6	1	10
16	yor-	Ø	Ø	12	Ø	Ø	12
17	yorıt-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.3.6.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	23	41	Ø	64
1	ayıl-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	bilin-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	büt-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	dölen-	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
5	inan- / inan-	Ø	Ø	12	6	Ø	18
6	kertün- / kértün-	Ø	Ø	3	3	Ø	6
7	saşın-	Ø	Ø	1	9	Ø	10
8	uy-	Ø	Ø	2	5	Ø	7
9	yaşıl-	Ø	Ø	4	6	Ø	10
10	yaz-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.3.7. Duyu, Algı		Ø	3	311	537	10	861
2.3.7.1. Kılış Fiilleri		Ø	3	226	367	6	602
1	duy-	Ø	Ø	4	4	Ø	8
2	gör-	Ø	Ø	Ø	Ø	6	6

3	işid- / işit-	Ø	2	16	112	Ø	130
4	kör-	Ø	Ø	200	238	Ø	438
5	közet-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	sür-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
7	tat-	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
8	tuy- / tıy-	Ø	Ø	2	5	Ø	7
9	yazlandır-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	yıyıla-	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
2.3.7.2. Oluş, Durum Fiilleri		Ø	Ø	85	170	4	259
1	açıl-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	bağ-	Ø	Ø	50	130	2	182
3	balku-	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
4	çıra-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	doğın- / doğun-	Ø	Ø	2	10	Ø	12
6	dumlu-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	işidül-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	ğara-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	ğarar-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
10	ğoğ-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	körin- / körün-	Ø	Ø	10	18	Ø	28
12	sürin-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
13	tæg-	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
14	toğın / toğun-	Ø	Ø	1	1	Ø	2
15	üril-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
16	yoğa- / yuğa-	Ø	Ø	Ø	2	2	4
2.3.8. İletişim, Etkileşim		1	3	946	2956	47	3953
2.3.8.1. Kılış Fiilleri		1	3	911	2915	47	3877
1	antlaşdur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	ay-	Ø	Ø	319	1232	18	1569
3	ayıt- / ayt-	Ø	Ø	13	603	1	617
4	belürt-	Ø	Ø	Ø	3	1	4

5	bildir- / bildür-	Ø	Ø	9	43	Ø	52
6	biti-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
7	buyur-	Ø	Ø	23	143	2	168
8	çavlandur-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
9	da'vetle-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	dè-	1	Ø	331	424	3	759
11	diñle-	Ø	Ø	12	14	Ø	26
12	döndür-	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
13	duydur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	düz-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
15	göster-	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
16	işiddür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	izle-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
18	kığır-	Ø	Ø	1	18	Ø	19
19	koş-	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
20	körüş- / körüş-	Ø	Ø	3	5	Ø	8
21	köster-	Ø	Ø	7	48	Ø	55
22	okı- / oqu-	Ø	Ø	11	129	1	141
23	sor- / şor-	Ø	1	79	67	2	149
24	söyle-	Ø	1	21	62	Ø	84
25	sözle-	Ø	Ø	34	Ø	Ø	34
26	sözlet-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
27	tè-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
28	tiñle-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	ünde-	Ø	Ø	12	63	Ø	75
30	yaz-	Ø	Ø	21	56	15	92
2.3.8.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	35	41	Ø	76
1	andlaş-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2	biliş-	Ø	Ø	1	10	Ø	11
3	buyurul-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	çağır-	Ø	Ø	6	6	Ø	12

5	çağrış-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
6	çoğılaş-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
7	darduş-	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
8	dédiş-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
9	éseñleş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	haberleş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	haykır-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
12	ķaville-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	şadula-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
14	soraş-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
15	sözleş-	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
16	yazıl- / yazul-	Ø	Ø	1	14	Ø	15
2.3.9. Gündelik Yaşantı		Ø	Ø	23	88	1	112
2.3.9.1.Kılış Fiilleri		Ø	Ø	22	68	1	91
1	as-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	bağla-	Ø	Ø	7	53	Ø	60
3	ban-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	berkit-	Ø	Ø	1	4	Ø	5
5	bulaştır-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
6	doldır- / doldur-	Ø	Ø	2	3	1	6
7	düg-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	ör-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
9	sepile-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	tara-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	ur-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
12	yon-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
13	yükle-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	yükletdür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.9.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	1	20	Ø	21
1	ada-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
2	adanıl-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3

3	atan-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	doğı-	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
5	keril-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
6	yırtıl-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2.3.10. Giyim Kuşam		1	Ø	39	51	Ø	91
2.3.10.1. Kılış Fiilleri		1	Ø	39	51	Ø	91
1	çal-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	gey-	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
3	key-	Ø	Ø	Ø	27	Ø	27
4	keyür- / kiyür-	Ø	Ø	13	17	Ø	30
5	kiy-	Ø	Ø	14	Ø	Ø	14
6	kiydür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	kuşad-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
8	kuşandur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	örtün-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	tonan-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	ur-	Ø	Ø	3	1	Ø	4
12	urun-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
13	vur-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
14	yama-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.3.11. Tezyinat, Tefrişat		Ø	Ø	16	35	Ø	51
2.3.11.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	16	25	Ø	41
1	beze-	Ø	Ø	7	21	Ø	28
2	bezet-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	döşe-	Ø	Ø	4	4	Ø	8
4	döşendür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	kur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	yondur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.11.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
1	bezen-	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
2	yalduzlan-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

2.3.12. Miktar, Ölçü, Ölçüm, Nicelik		Ø	Ø	29	67	9	105
2.3.12.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	26	34	9	69
1	art-	Ø	Ø	16	14	Ø	30
2	artur-	Ø	Ø	4	11	Ø	15
3	kişit-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
4	sa-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
5	tarut-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
6	ur-	Ø	Ø	Ø	Ø	9	9
7	yétür-	Ø	Ø	4	2	Ø	6
2.3.12.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	3	33	Ø	36
1	düken-	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
2	eksil-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
3	yağ-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	yét-	Ø	Ø	Ø	25	Ø	25
2.3.13. İş, Hizmet, Uygulama, Yerine Getirme		Ø	Ø	8	26	3	37
2.3.13.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	8	16	1	25
1	bildür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	bitür-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
3	eyleştür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	güzerle-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
5	işle-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
6	yörit- / yürüt-	Ø	Ø	1	12	Ø	13
2.3.13.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	Ø	10	2	12
1	başla-	Ø	Ø	Ø	10	2	12
2.3.14. Müzik, Eğlence, Ziyafet		2	1	1	8	Ø	12
2.3.14.1. Kılış Fiilleri		1	1	Ø	3	Ø	5
1	çal-	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
2	ırla-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3

3	toyla-	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
2.3.14.2. Oluş-Durum Fiilleri		1	Ø	1	5	Ø	7
1	çalın-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	çırğa-	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
3	oyna-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2.3.15. Evlilik		Ø	Ø	4	3	2	9
2.3.15.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	3	2	Ø	5
1	ciftlendür-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	vér-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
2.3.15.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	1	1	2	4
1	erlen-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	ewlen-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	urağutlan-	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
2.3.16. Cenaze		Ø	Ø	1	1	Ø	2
2.3.16.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	1	1	Ø	2
1	yudur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	yum-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.3.17. Yolculuk, Göç, Yerleşim		Ø	Ø	18	27	Ø	45
2.3.17.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	11	5	Ø	16
1	aş-	Ø	Ø	8	4	Ø	12
2	aşur-	Ø	Ø	2	1	Ø	3
3	keçür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.17.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	7	22	Ø	29
1	daşın-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2	eglen-	Ø	Ø	4	16	Ø	20
3	köç-	Ø	Ø	3	5	Ø	8
2.3.18. Karşılama, Ağırılama		Ø	Ø	10	8	Ø	18
2.3.18.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	10	8	Ø	18
1	ağırıla-	Ø	Ø	5	4	Ø	9
2	bayarla-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

3	konakla-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
4	konukla-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
2.3.19. Kavga, Mücadele, Savaş		Ø	1	29	41	1	72
2.3.19.1. Kılış Fiilleri		Ø	1	26	15	1	43
1	ağdar-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2	boğazla- / boğuzla-	Ø	Ø	1	10	Ø	11
3	düşür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	kap-	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
5	kapdur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	kır-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
8	öldür-	Ø	1	11	Ø	1	13
9	süyre-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	ur-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
11	vur-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
12	yeğ-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.19.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	3	26	Ø	29
1	basık-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
2	da'vālaş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	depelen-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	doğiş-	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
5	düriş-	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
6	küreş-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
7	sög-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	toķuş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.20. Koruma, Sahiplenme, Aidiyet		Ø	Ø	35	62	2	99
2.3.20.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	34	62	2	98
1	bekle-	Ø	Ø	2	15	1	18
2	esirge-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
3	ķori-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1

4	kırtar-	Ø	Ø	10	21	Ø	31
5	sağla-	Ø	Ø	18	25	1	44
6	sığındur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.20.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
1	dut-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.21. Başarı, Beğenme, Takdir		1	Ø	7	40	Ø	48
2.3.21.1. Kılış Fiilleri		1	Ø	6	40	Ø	47
1	başar-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	köceñlet-	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
3	ög-	1	Ø	5	33	Ø	39
2.3.21.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
1	ögün-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.22. Toplama/Toplanma, Bir Araya Getirme		Ø	Ø	18	62	1	81
2.3.22.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	3	35	1	39
1	dér-	Ø	Ø	3	25	Ø	28
2	dérñe-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
3	dérşür-	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
4	yığ-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
2.3.22.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	15	27	Ø	42
1	dérneş-	Ø	Ø	11	6	Ø	17
2	déril- / dèrül-	Ø	Ø	2	20	Ø	22
3	düzül-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	irkil-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	uş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.23. Ayırma/Ayrılma, Bölme		Ø	Ø	14	129	109	252
2.3.23.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	7	106	109	222
1	adur-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	ayır-	Ø	Ø	5	14	Ø	19

3	böl-	Ø	Ø	Ø	Ø	108	108
4	kıl-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
5	üleşdür- / üleştür-	Ø	Ø	1	3	Ø	4
6	ür-	Ø	Ø	Ø	62	Ø	62
7	üyür-	Ø	Ø	Ø	27	Ø	27
2.3.23.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	7	23	Ø	30
1	ayrılış-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	ayrıl- / ayrul-	Ø	Ø	6	23	Ø	29
2.3.24. Erişme, Ulaşma		Ø	Ø	56	196	7	259
2.3.24.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	9	48	Ø	57
1	daldur-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	degür-	Ø	Ø	Ø	39	Ø	39
3	érür-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
4	tégür-	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
5	ulaşdur-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2.3.24.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	47	148	7	202
1	deg-	Ø	Ø	7	92	5	104
2	degin-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	ér-	Ø	Ø	32	42	Ø	74
4	gör-	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
5	ulaş-	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
6	yet- / yèt-	Ø	Ø	7	4	Ø	11
2.3.25. Kaybolma, Yitme		Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
2.3.25.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
1	aldur-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
2	yètür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.25.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
1	yèt-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.26. Emanet, İnam, Hibe		Ø	Ø	11	18	Ø	29
2.3.26.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	11	18	Ø	29
1	asmarla-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

2	bağışla-	Ø	Ø	5	3	Ø	8
3	ısmarla-	Ø	Ø	5	15	Ø	20
2.3.27. Saklama/Saklanma, Gizleme		Ø	Ø	19	13	Ø	32
2.3.27.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	18	12	Ø	30
1	kizle-	Ø	Ø	5	12	Ø	17
2	sağla-	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
3	yuyut-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2.3.27.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	1	1	Ø	2
1	sağlan- / şağlan-	Ø	Ø	1	1	Ø	2
2.3.28. Kurtulma, Rahatlama, Yararlanma		Ø	Ø	5	43	Ø	48
2.3.28.1. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	5	43	Ø	48
1	ķurtıl- / ķurtul-	Ø	Ø	4	43	Ø	47
2	yara-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.29. Benzerlik, Eşitlik		Ø	Ø	12	70	Ø	82
2.3.29.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	1	9	Ø	10
1	beğzet-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2	meğzet-	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
2.3.29.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	11	61	Ø	72
1	beğze-	Ø	Ø	11	Ø	Ø	11
2	meğze-	Ø	Ø	Ø	61	Ø	61
2.3.30. Engel, Yasak		Ø	Ø	1	18	Ø	19
2.3.30.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	1	18	Ø	19
1	yığ-	Ø	Ø	Ø	18	Ø	18
2	zinharla-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.31. Taşkınlık, İsyân		Ø	Ø	1	5	Ø	6
2.3.31.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
1	azdur-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2.3.31.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
1	az-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

2.3.32. Hukuk, Yasa, Töre		Ø	Ø	4	4	Ø	8
2.3.32.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	4	4	Ø	8
1	as-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2	oğrıla- / oğurla-	Ø	Ø	1	2	Ø	3
3	zindānla-	Ø	Ø	1	2	Ø	3
2.3.33. Din, İnanç, Kutsallık		Ø	Ø	11	100	Ø	111
2.3.33.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	7	92	Ø	99
1	bağla-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	birle-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
3	dirgür-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	dörit-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
5	düzet-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	ötün-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
7	tüzet-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	yarat-	Ø	Ø	3	85	Ø	88
2.3.33.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	4	8	Ø	12
1	dap-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2	in-	Ø	Ø	1	3	Ø	4
3	tap- / tap-	Ø	Ø	2	2	Ø	4
4	tapın-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	yaradıl-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.3.34. Ticaret, Ekonomi		Ø	Ø	56	23	1	80
2.3.34.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	49	22	1	72
1	al-	Ø	Ø	15	Ø	Ø	15
2	harc-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	kazan-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
4	öde- / öte-	Ø	Ø	1	2	Ø	3
5	sat- / şat-	Ø	Ø	33	19	Ø	52
2.3.34.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	7	1	Ø	8
1	deg-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2	dut-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

3	kęji-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	satıl-	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
5	satun-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.3.35. Tarım		Ø	Ø	5	37	Ø	42
2.3.35.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	5	24	Ø	29
1	biç-	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
2	budaqlandır-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	çiçeklendir-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
4	dik-	Ø	Ø	1	3	Ø	4
5	ek-	Ø	Ø	2	3	Ø	5
6	ekdür-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
7	şuvar-	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
2.3.35.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	Ø	13	Ø	13
1	budaqlan-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
2	çiçeklen-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
3	yapraqlan-	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
4	yemişlen-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
2.3.36. Hayvan Bakımı, Hayvan Himaye Etme, Hayvanlara Özgü Durumlar		3	Ø	22	49	Ø	74
2.3.36.1. Kılış Fiilleri		2	Ø	12	29	Ø	43
1	atlandır-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2	bin-	Ø	Ø	7	15	Ø	22
2	bindür-	Ø	Ø	2	10	Ø	12
3	çapar-	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
4	min-	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
5	mindür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	yağla-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
7	yéd-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
2.3.36.2. Oluş-Durum Fiilleri		1	Ø	10	20	Ø	31
1	atlan-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

2	boşan-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
3	bozla-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	çök-	Ø	Ø	2	6	Ø	8
5	dutıl-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
6	eyerlen-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	kişne-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
8	tozar-	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
9	uç-	Ø	Ø	3	7	Ø	10
10	üre-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
2.3.37. Doğa, Meteoroloji, Hava		Ø	Ø	29	124	2	155
2.3.37.1. Kılış Fiilleri		Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
1	bitür-	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
2.3.37.2. Oluş-Durum Fiilleri		Ø	Ø	29	120	2	151
1	ağar-	Ø	Ø	Ø	10	Ø	10
2	bat-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
3	bit-	Ø	Ø	1	9	2	12
4	çağla-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
5	çoğla-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
6	diril-	Ø	Ø	Ø	14	Ø	14
7	doğ-	Ø	Ø	Ø	20	Ø	20
8	dökil-	Ø	Ø	Ø	9	Ø	9
9	düt-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
10	es- / ës-	Ø	Ø	2	19	Ø	21
11	kıyna-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	kız-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
13	kın-	Ø	Ø	1	7	Ø	8
14	köynül-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
15	kıurı-	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
16	kürle-	Ø	Ø	1	1	Ø	2
17	ös-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

18	sargar- / şargar-	Ø	Ø	1	2	Ø	3
19	siğ-	Ø	Ø	1	2	Ø	3
20	sol-	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
21	toğ-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
22	toņ-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
23	tökül-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	tüt-	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
25	yağ-	Ø	Ø	6	14	Ø	20
2.4. Yardımcı Fiiller		4	6	1386	5332	419	7147
2.4.1. Adla Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller		3	5	889	1700	305	2902
1	al-	Ø	Ø	25	19	1	45
2	bar-	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
3	bas-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	bêr-	Ø	Ø	1	137	Ø	138
5	bol-	1	2	8	193	201	405
6	dart-	Ø	Ø	6	4	Ø	10
7	dur-	Ø	Ø	13	8	2	23
8	dut-	Ø	Ø	6	128	20	154
9	dürtin-	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
10	düşür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	êrüş-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	êt-	Ø	Ø	2	4	1	7
13	eyle-	Ø	Ø	22	10	Ø	32
14	gel-	Ø	Ø	Ø	Ø	9	9
15	getür-	Ø	Ø	Ø	Ø	1	1
16	gör-	Ø	Ø	Ø	Ø	2	2
17	çal-	Ø	Ø	42	18	Ø	60
18	kel-	Ø	Ø	5	Ø	Ø	5
19	keltür-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	ketür-	Ø	Ø	3	134	Ø	137

21	ketürt-	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
22	ķıl-	1	2	642	1004	65	1714
23	ķır-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	ķop-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	ķör-	Ø	Ø	18	11	Ø	29
26	ol-	Ø	Ø	6	4	Ø	10
27	tart-	Ø	Ø	Ø	Ø	3	3
28	tut-	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	ur-	1	Ø	4	17	Ø	22
30	vér-	Ø	Ø	79	Ø	Ø	79
31	vur-	Ø	Ø	Ø	6	Ø	6
2.4.2. Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller		Ø	Ø	39	78	Ø	117
1	bér-	Ø	Ø	Ø	26	Ø	26
2	dur-	Ø	Ø	10	31	Ø	41
3	ķal-	Ø	Ø	4	2	Ø	6
4	kel-	Ø	Ø	9	Ø	Ø	9
5	vér-	Ø	Ø	16	19	Ø	35
2.4.3. Ana Yardımcı Fiil		1	1	458	3554	114	4128
1	er- / i-	1	1	458	3554	114	4128
2.5. Kalıplaşmış Sözler ve Saygı İfadeleri		2	2	103	278	Ø	385
1	‘āķlı başına kel(mek)	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
2	‘āķlı kel(mek)	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
3	‘āķlı kit(mek)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	‘āķlı şaş(mak)	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
5	‘āķlı şış(mek)	Ø	Ø	10	Ø	Ø	10
6	alam tal‘am	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
7	‘aleyhi efzālū’s-selām	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
8	‘aleyhi’ş-şalātū ve’s-selām	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7

9	'aleyhi's-selām	Ø	Ø	1	149	Ø	150
10	allāhu ekber	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
11	ant iç(mek)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
12	bağrını del(mek)	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
13	bağrı köy(mek)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
14	bağrı yan(mak)	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
15	bağrına bas(mak)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	başını al(mak)	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
17	bel bağla(mak) / bël bağla(mak)	Ø	Ø	3	2	Ø	5
18	bi-ḥamdi'llāh	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
19	bismillāh	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
20	boy vër(mek)	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
21	boyun bër(mek)	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
22	boyun vër(mek)	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4
23	cān al(mak)	Ø	Ø	2	3	Ø	5
24	cigerini dağla(mak)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	dek tur(mak)	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
26	duş bol(mak) / duş kel(mek)	Ø	Ø	1	3	Ø	4
27	duz ètmeg (hakkı)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	el dart(mak)	Ø	Ø	Ø	7	Ø	7
29	elin(den) dut(mak)	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
30	ḥālden düş(mek)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
31	ḥalīl zebīḥ devleti	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
32	ḥamdü li'llāh	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
33	ḥāṣā li'llāh	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
34	ḥātırı şış(mek)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
35	içi kayna(mak)	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
36	içini dağla(mak)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
37	inşā'allāh	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2

38	ḳadd-i cevher-şerīf	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
39	ḳan ağla(mak)	Ø	Ø	7	Ø	Ø	7
40	könül közi	Ø	Ø	Ø	4	Ø	4
41	könül vèr(mek)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
42	köz süz(mek)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
43	ḳulağunı aç(mak)	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
44	ḳulaḳ dut(mak)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
45	lā ilāhe illā' llāh	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
46	lā ilāhe illa' llāh muḫammedun resūlu' llāh	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
47	ma' āz' llāh	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
48	ne çāre	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
49	ne ḫācet	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
50	nūr 'alā nūr	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
51	raẓıya' llāhu 'anhā	Ø	Ø	Ø	8	Ø	8
52	raẓıya' llāhu 'anhu	Ø	Ø	Ø	55	Ø	55
53	rızvānu' llāhi 'aleyhi ecma' ĩn	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
54	şadrı yan(mak)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
55	şaf bağla(mak)	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
56	şağ ol	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
57	şalātu' r-raḫmāni 'aleyhi	Ø	Ø	Ø	5	Ø	5
58	şalla' lāhu 'aleyhi ve rızvānu' llāhi 'aleyhim ecma' ĩn	Ø	Ø	Ø	3	Ø	3
59	selāmu' llāh	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
60	tāḳāti taḳ (olmak)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
61	uşşı ket(mek)	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
62	ümīd kes(mek)	Ø	Ø	6	Ø	Ø	6
63	vallāhi	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
64	yalan yere	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

65	yüregini dağla(mak)	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
66	yüregi yan(mak)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
67	yüz döndür(mek)	Ø	Ø	6	4	Ø	10
68	yüzü düş(mek)	Ø	Ø	3	Ø	Ø	3
69	yüzüne ur(mak)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.6. Ayetler, Sureler		Ø	Ø	33	63	Ø	96
1	bi'smi'l-lāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm	Ø	Ø	1	60	Ø	61
2	ene yūsuf hāzā aḥī (Yūsuf 12/90)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
3	essicnü eḥabbü ileyye mimmā ted'ünenī (Yūsuf 12/33)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
4	fe-ekelehü'zẓi'b (Yūsuf 12/17)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
5	illā en-yüsebbiḥne ev 'azābün elīm (Yūsuf 12/25)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
6	in hāzā illā melekün kerīm (Yūsuf 12/31)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
7	inneke le fī-żalālike'l- kaḍīm (Yūsuf 12/95)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
8	inneküüm li-sāriḳün (Yūsuf 12/70)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
9	innī le'ecidü rīha yūsufe (Yūsuf 12/94)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
10	iżhebü biḳamīṣī (Yūsuf 12/93)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
11	kaḍ rabbi āteytenī (Yūsuf 12/101)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1

12	ḳālū yā ebānā (Yûsuf 12/17)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
13	ke'l-ḳaşr (Murselât 77/32)	Ø	Ø	Ø	2	Ø	2
14	ḳul hüve'llāhu aḫad (İhlas 112/1)	Ø	Ø	Ø	1	Ø	1
15	ḳuziye'l-emrū'llezī fihi testeftiyān (Yûsuf 12/41)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
16	lā-taḳtulū yā yûsuf (Yûsuf 12/10)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
17	lā teyesser min ravh'illāh (Yûsuf 12/87)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
18	le ḳad kāne ḳaşaşahüm (Yûsuf 12/111)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
19	levlā enrā ey bürhān (Yûsuf 12/24)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
20	mā cezā'e cezāen men erāde süen (Yûsuf 12/25)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
21	mā fe'altüm yûsuf (Yûsuf 12/89)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
22	men ya'mel süen bihī (Nisâ 4/123)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
23	mine'l mülki ve 'allemtenī (Yûsuf 12/101)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
24	min te'vili'l-eḫādiş (Yûsuf 12/101)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
25	naḫnü naḳuşşu 'aleyküm aḫsenü'l-ḳaşaş (Yûsuf 12/3)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
26	şabrun cemīl (Yûsuf 12/18)	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2

27	teveffenī müslimen (Yûsuf 12/101)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	üzkürnī 'inde rabbike (Yûsuf 12/42)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
29	ve elhiknī bi'sşālihīn (Yûsuf 12/101)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
30	veķāle limā şā'e allāhü hāza'l-beşer (Yûsuf 12/31)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
31	velā taķrabü'z-zinā (İsrâ 17/32)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
32	ve 'tünī bi-ehliküm ecma'in (Yûsuf 12/93)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
33	yā büneyyezhebü feteħassesü in yûsuf (Yûsuf 12/87)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
34	yā büşrä hāzā (Yûsuf 12/19)	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
2.7. Yabancı Dillere Ait Sözler-İbareler		4	35	4	7	Ø	50
1	alā ay şams-i tabriż nażar (kıl) ki 'işkat ātaşast u cism-i mā nay	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
2	ān şab ki ħufta bāşī mast u ħarāb şāhā	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
3	ān yakī turkī ki āyad gūyadam	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
4	ay turk-i mäh-çihra çi kardad ki har şubħ tū āyī baħucra-i man gūyi ki	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
5	az dīgarī napursid	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
6	bar mā fusün bihvānad	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1

7	bārad gū	1	∅	∅	∅	∅	1
8	be-dürüstī ve rāstī	∅	∅	∅	2	∅	2
9	bicū	∅	1	∅	∅	∅	1
10	biguft	∅	1	∅	∅	∅	1
11	biguftam	1	∅	∅	∅	∅	1
12	biguftamaş ki yakī nāmai badaş-i şabā bidādam ay 'acab āvurd guft	∅	1	∅	∅	∅	1
13	biguftamaş ki çirā bīgah āmadī ay dōst	∅	1	∅	∅	∅	1
14	bi-ḥamdi'llāh hāza'l- kitāb faḡad kūnnet	∅	∅	1	∅	∅	1
15	binūşad (çaḡır) u āngah bigūyad	∅	1	∅	∅	∅	1
16	cānā nişan-i kūyat az har kasī	∅	1	∅	∅	∅	1
17	çūn dar baram nayāyī andar ḡamat	∅	1	∅	∅	∅	1
18	dānī ki man ba'ālam	∅	1	∅	∅	∅	1
19	farmāy ḡamzaatrā tā ḡūn- i man narīzad	∅	1	∅	∅	∅	1
20	gar tu marā naḡvāhī man ḡōd	∅	1	∅	∅	∅	1
21	har ān naḡdī ki cinsī dīd bāman sitānad u ziman tā	∅	1	∅	∅	∅	1
22	har çī kamāt	1	∅	∅	∅	∅	1
23	har dam baḡişm gūyī	∅	1	∅	∅	∅	1
24	izācā'e ḡazāen el 'umye'l-başar	∅	∅	1	∅	∅	1
25	ki fardā kas nadānad ki	∅	1	∅	∅	∅	1
26	ke'ennehu yeḡūlu	∅	∅	∅	4	∅	4

27	lā seyfe illa zūlfeḳār lā fetā illa ‘ali kerrār	Ø	Ø	1	Ø	Ø	1
28	māhī çu şams-i tabriḳ ğaybat numūd guftand	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
29	makaş az bahr-i hūn-i man ‘işḳat girifta cumla-i aczām mū bamū	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
30	man çūn sakan-i kūyat dunbāl-i tū	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
31	man rūy-i saht-karda nazdīk-i tū	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
32	man yār-i bāvafāam bar man cafā	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
33	marā gūyad	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
34	marā yārīst turk-i cangcūyī ki ū har laḳza bar man	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
35	nūşīn labat badandān	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
36	rasīd turkam u bāçihrahāy gul (vardı) biguftamaş çı şud ān ‘ahd guft (vardı)	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
37	rūr çu māh dārī man şād- dil az ānam	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
38	rūzī ki man nabīnam ān rūy-i hamçu māhat	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
39	rūzī nişast hvāham	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
40	şunīdam az tū u hāmūş mandam ğammaz-i man basast dar īn ‘işḳ rang u bū	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
41	tū hamçu şīr-i mastī	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1

42	tū māh-i turkī u mana gar turk nīstam dānam man īn qadar ki baturkīst āb	∅	1	∅	∅	∅	1
43	ve innā ileynā...	∅	∅	1	∅	∅	1
44	yevmü'l- 'arzi'l-ekber	∅	∅	∅	1	∅	1
45	zabān-i bīzabānānrā biyāmūz	∅	1	∅	∅	∅	1
46	zān-i şakar labānat	∅	1	∅	∅	∅	1

Tablo 3.1.2. Başlık-Esere Göre Madde Başı Dağılımı

Karışık Dilli Eserlerin Söz Varlığı	ŞH	M	KY	BH	FK
Konularına Göre Adlar	42	46	1135	1450	255
Özel Adlar ve Dil Bilgisi Öğeleri	44	61	962	977	175
Konularına Göre Fiiller	19	26	477	336	61
Yardımcı Fiiller	4	4	28	22	11
Kalıplaşmış Sözler ve Saygı İfadeleri	2	2	46	24	Ø
Ayetler, Sureler	Ø	Ø	32	3	Ø
Yabancı Dillere Ait Sözler-İbareler	4	35	4	3	Ø

Tablo 3.1.3. Başlıklara Göre Toplam Madde Başı Dağılımı

Başlık	Madde Başı Sayısı
Konularına Göre Adlar	2160
Özel Adlar ve Dil Bilgisi Öğeleri	1886
Konularına Göre Fiiller	658
Yardımcı Fiiller	37
Kalıplaşmış Sözler ve Saygı İfadeleri	69
Ayetler, Sureler	34
Yabancı Dillere Ait Sözler-İbareler	46
Toplam	4890

Tablo 3.1.4. Köken Bilgisi

Köken	ŞH	M	KY	BH	FK
Türkçe	74	116	1166	1286	310
Arapça	16	4	723	865	99
Farsça	14	10	233	209	34
Türkçe + Arapça	1	1	Ø	2	2
Türkçe + Farsça	Ø	Ø	1	Ø	1
Arapça + Türkçe	1	Ø	58	49	8
Farsça + Türkçe	1	Ø	24	34	1
Arapça + Farsça	1	Ø	14	10	3
Farsça + Arapça	Ø	Ø	9	12	2
Arapça + Farsça + Arapça	Ø	Ø	Ø	1	Ø
Moğolca	2	Ø	Ø	Ø	Ø
Rumca	Ø	Ø	Ø	1	Ø
İbranice + Türkçe	Ø	Ø	1	Ø	Ø
Toplam	110	131	2229	2469	460

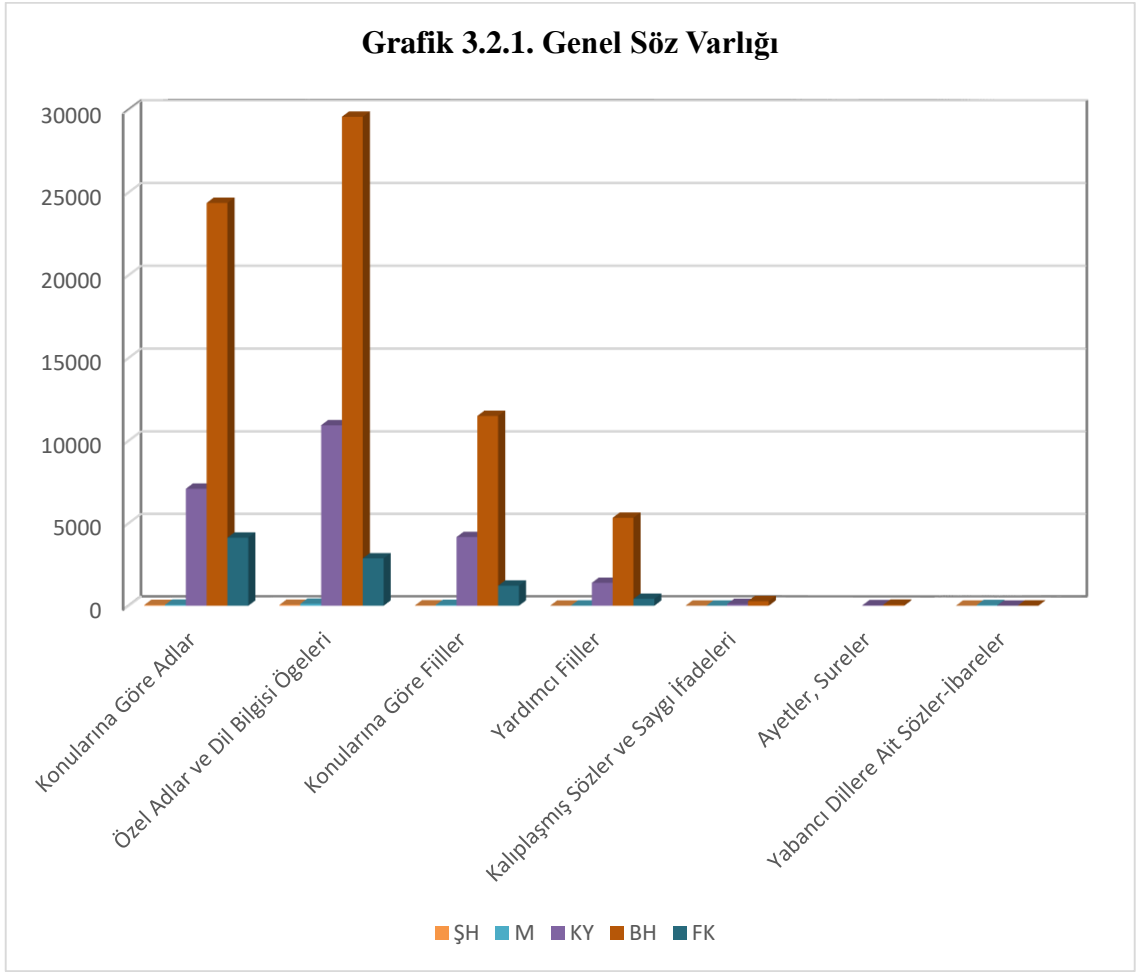
Tablo 3.1.5. Batı Türkçesini Yansıtan Birtakım Dil Özelliklerinin Görülme Sıklığı

Batı Türkçesi		ŞH	M	KY	BH	FK	Toplam
1	ol- (Temel Fiil)	Ø	Ø	285	3	Ø	288
2	ol- (Yardımcı Fiil)	Ø	Ø	6	4	Ø	10
3	var	Ø	1	54	Ø	5	60
4	var-	Ø	Ø	5	41	Ø	46
5	vêr- (Temel Fiil)	Ø	2	79	Ø	517	598
6	vêr- (Yardımcı Fiil)	Ø	Ø	95	19	Ø	114
7	ben	1	2	271	32	Ø	306
8	göñül	1	Ø	Ø	Ø	Ø	1
9	gün (Güneş)	Ø	1	Ø	Ø	Ø	1
10	dağı	Ø	Ø	Ø	310	Ø	310
11	dükel	Ø	Ø	5	209	20	234
12	dê-	1	Ø	331	424	3	759

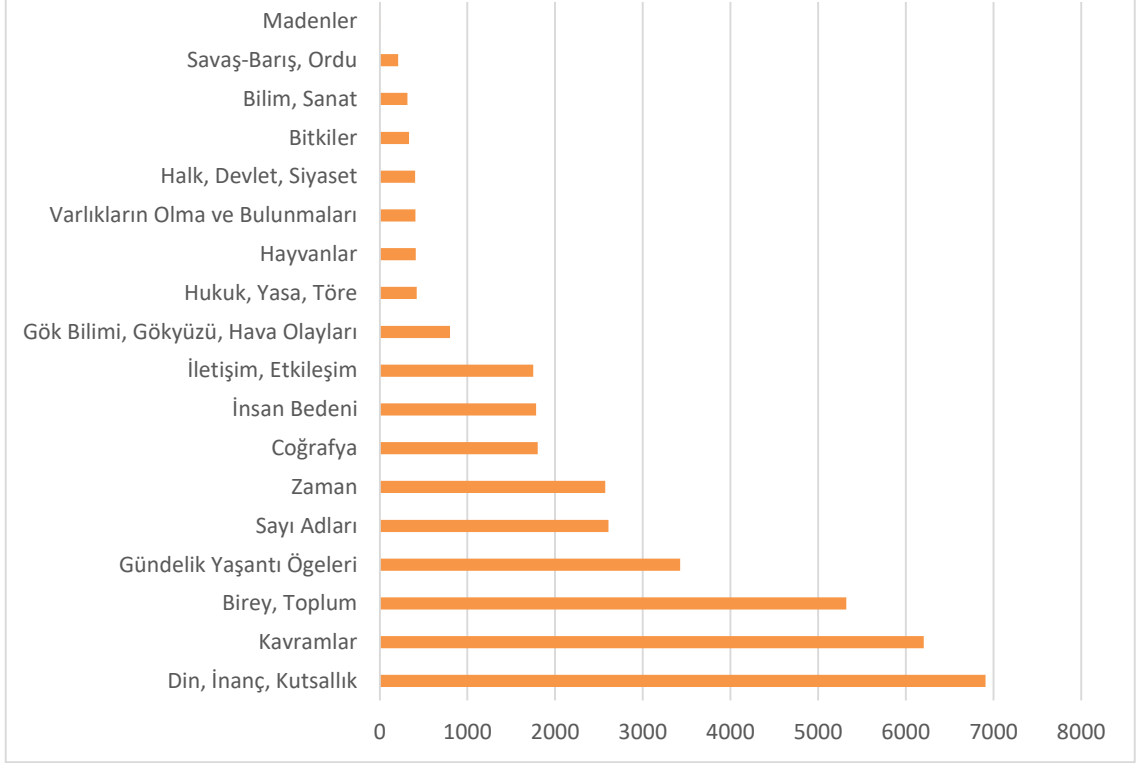
Tablo 3.1.6. Doğu Türkçesini Yansıtan Birtakım Dil Özelliklerinin Görülme Sıklığı

Doğu Türkçesi		ŞH	M	KY	BH	FK	Toplam
1	bol- (Temel Fiil)	Ø	2	19	1293	12	1326
2	bol- (Yardımcı Fiil)	1	2	8	193	201	405
3	bar	Ø	Ø	6	230	1	237
4	bar-	1	1	2	213	Ø	217
5	bêr- (Temel Fiil)	1	Ø	Ø	321	7	329
6	bêr- (Yardımcı Fiil)	Ø	Ø	1	163	Ø	164
7	men	6	14	34	1544	Ø	1598
8	könül	Ø	Ø	27	282	Ø	309
9	kün (Güneş)	Ø	Ø	5	41	Ø	46
10	taçı	Ø	Ø	3	168	Ø	171
11	tükel	Ø	Ø	2	Ø	Ø	2
12	tê-	Ø	Ø	4	Ø	Ø	4

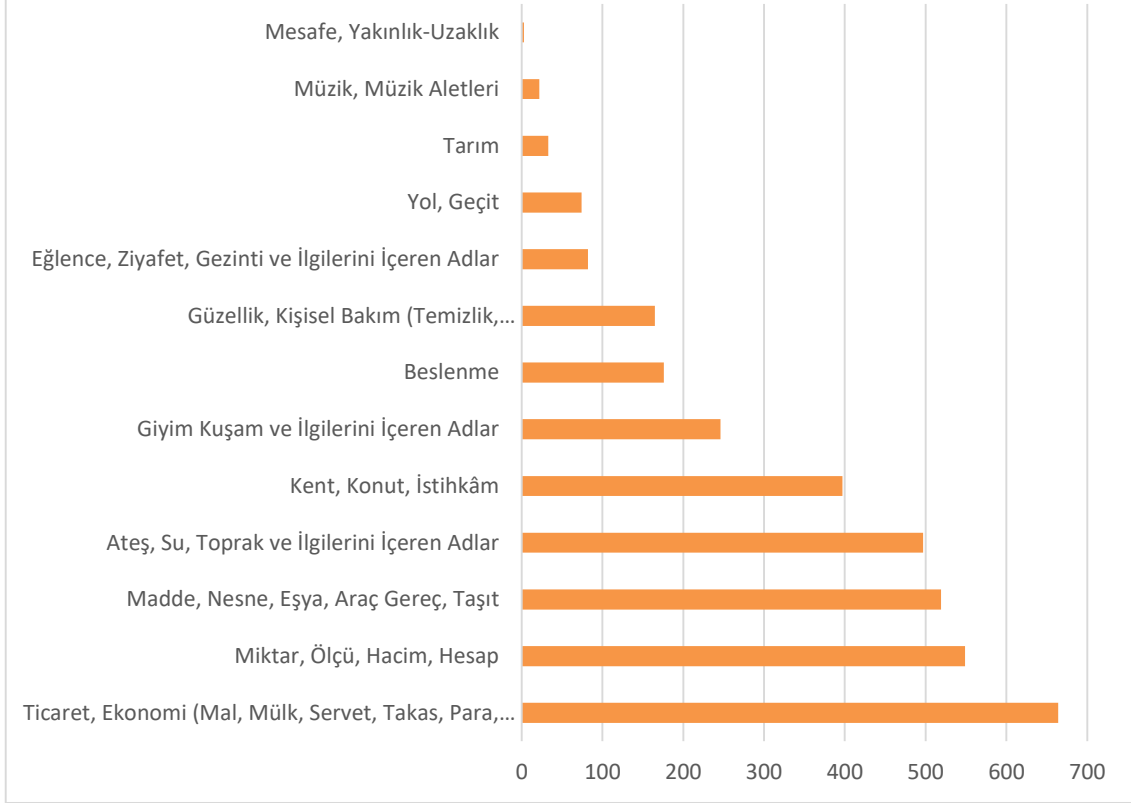
3.2. Grafikler

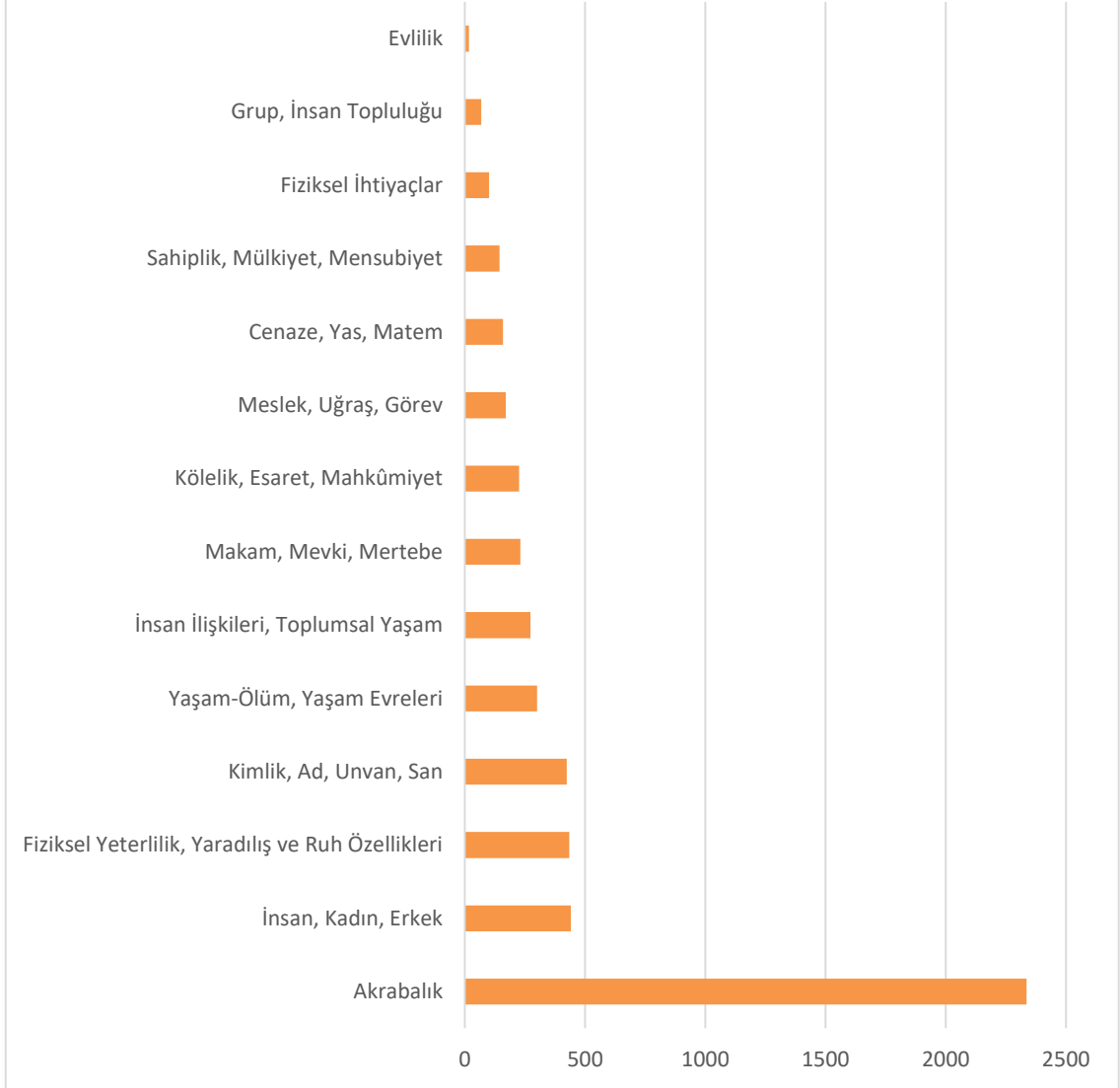
Grafik 3.2.2. Konularına Göre Adlar

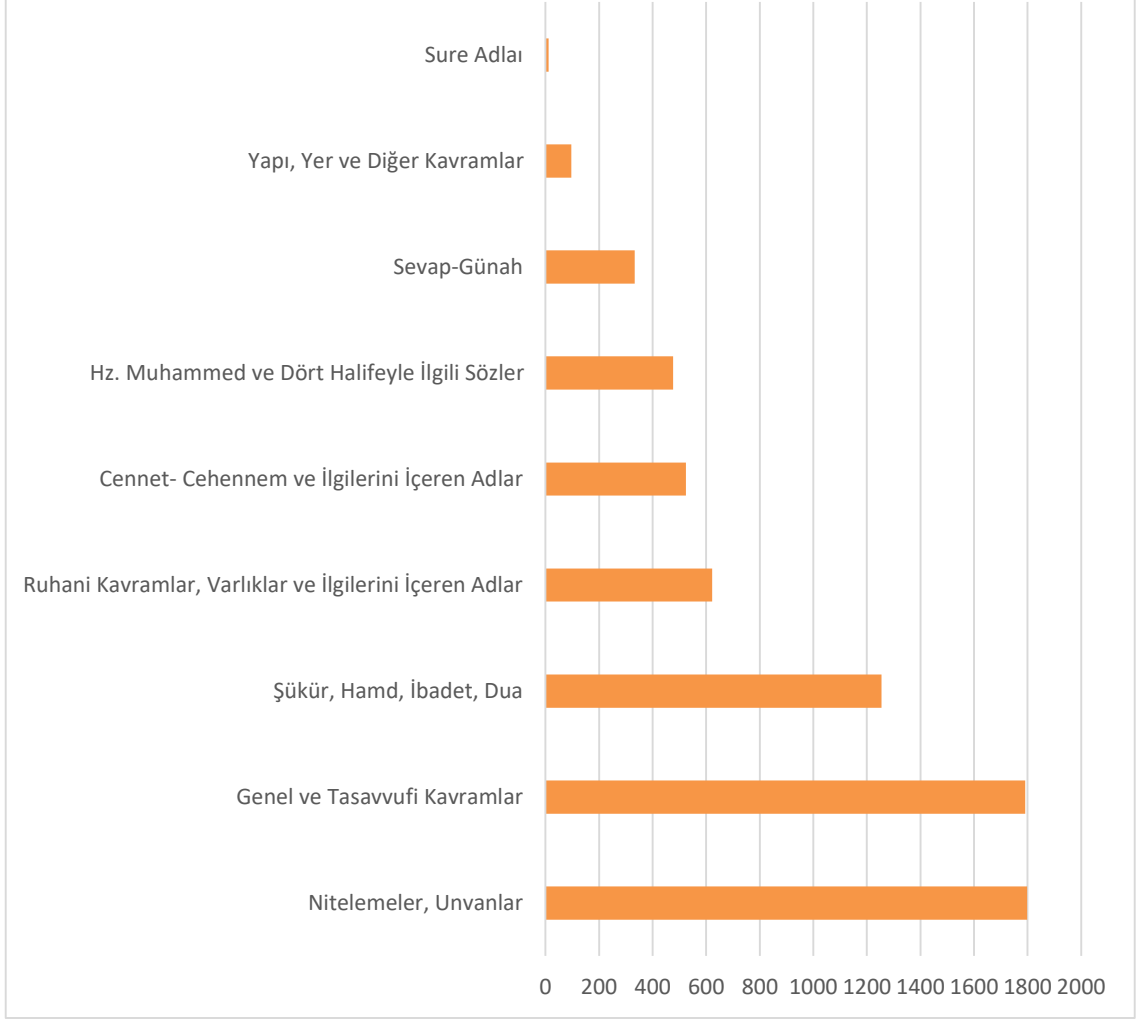
Grafik 3.2.3. Gündelik Yaşantı Ögeleri

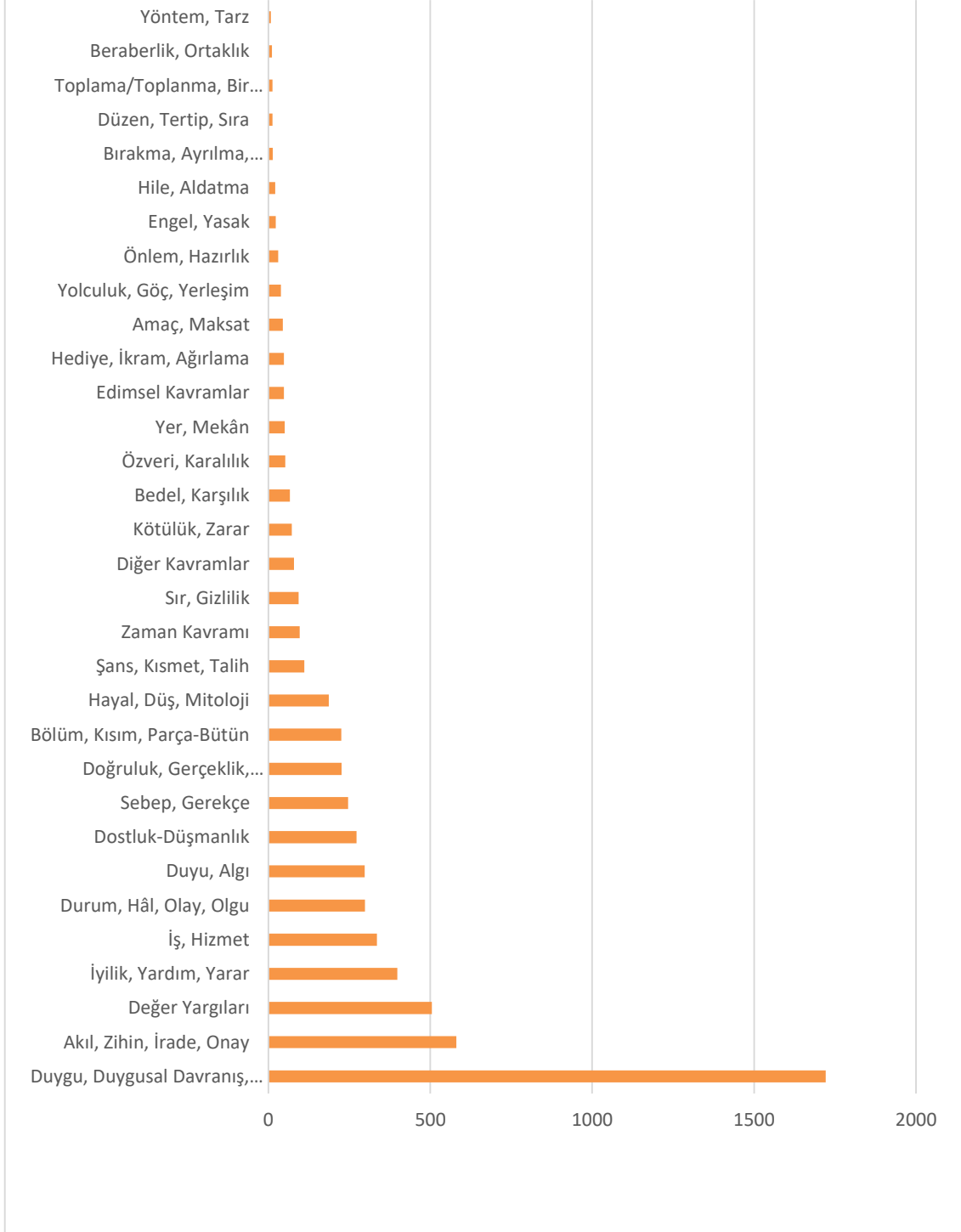
Grafik 3.2.4. Birey, Toplum

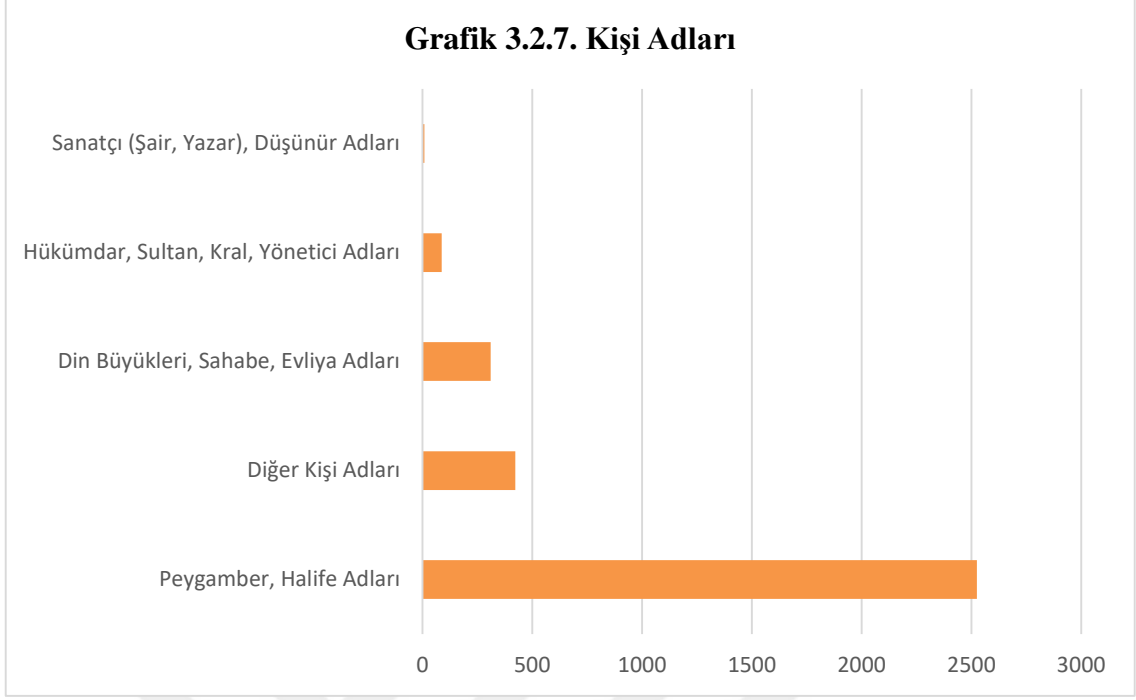
Grafik 3.2.5. Din, İnanç, Kutsallık

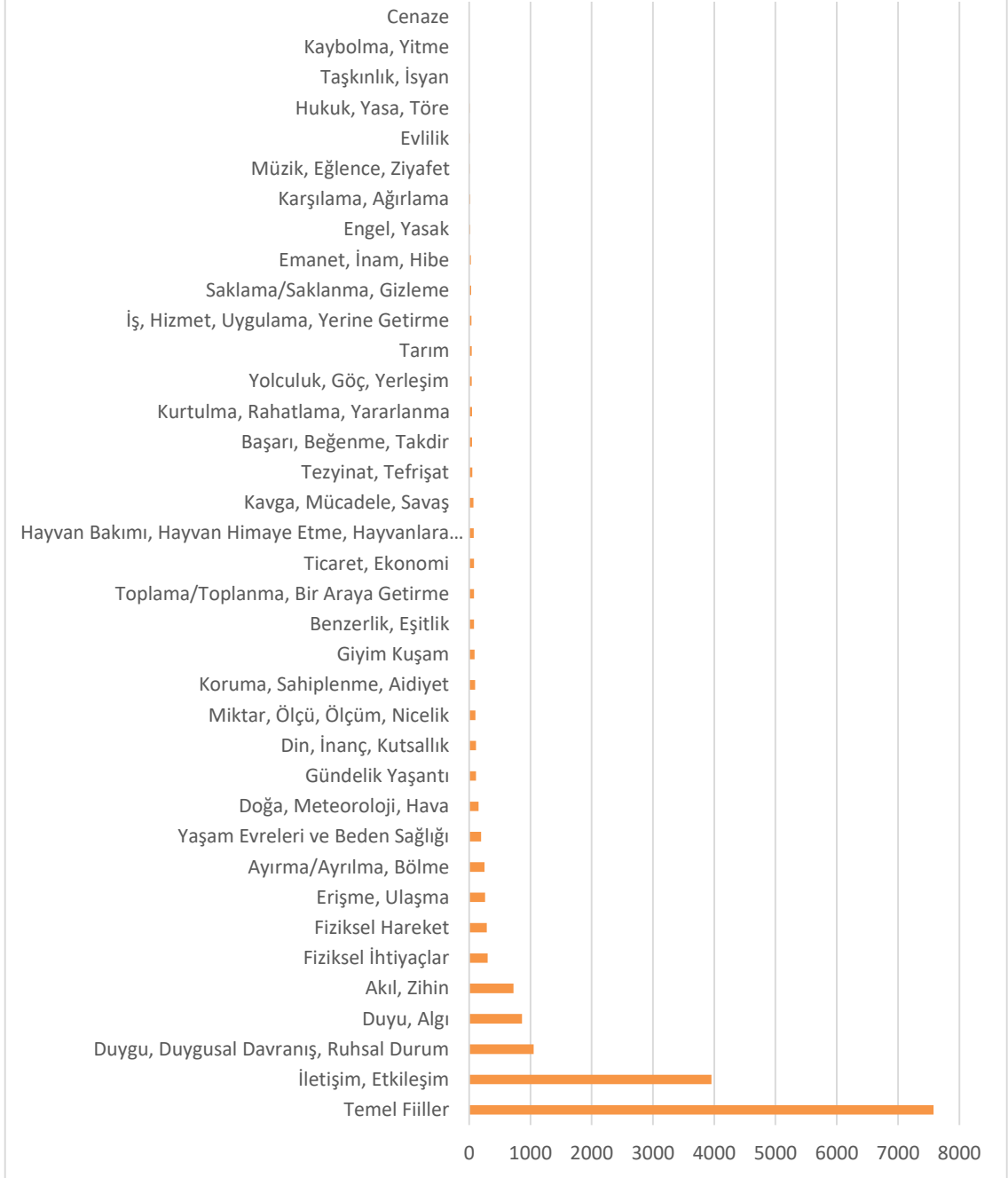
Grafik 3.2.6. Kavramlar

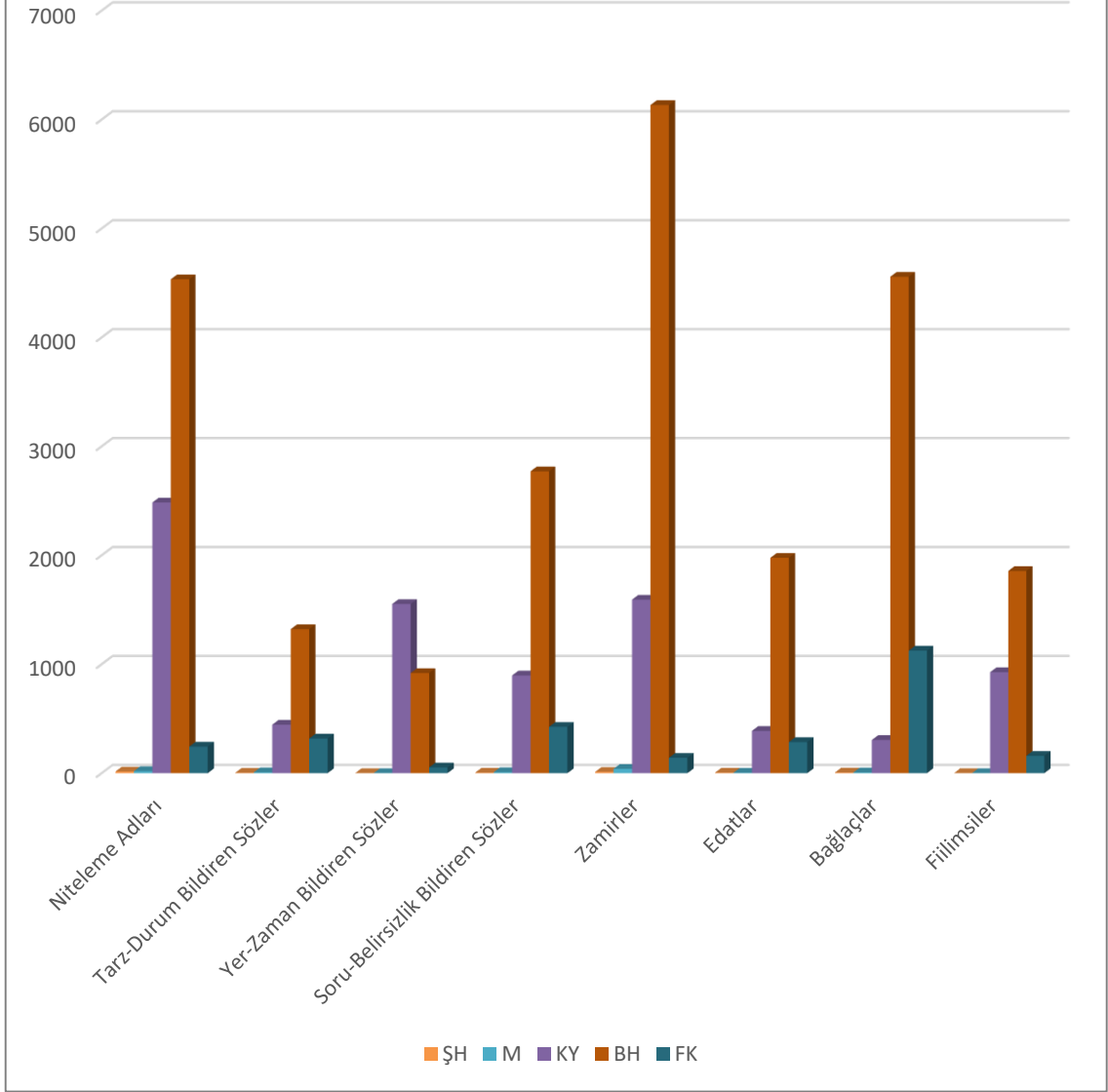
Grafik 3.2.7. Kişi Adları

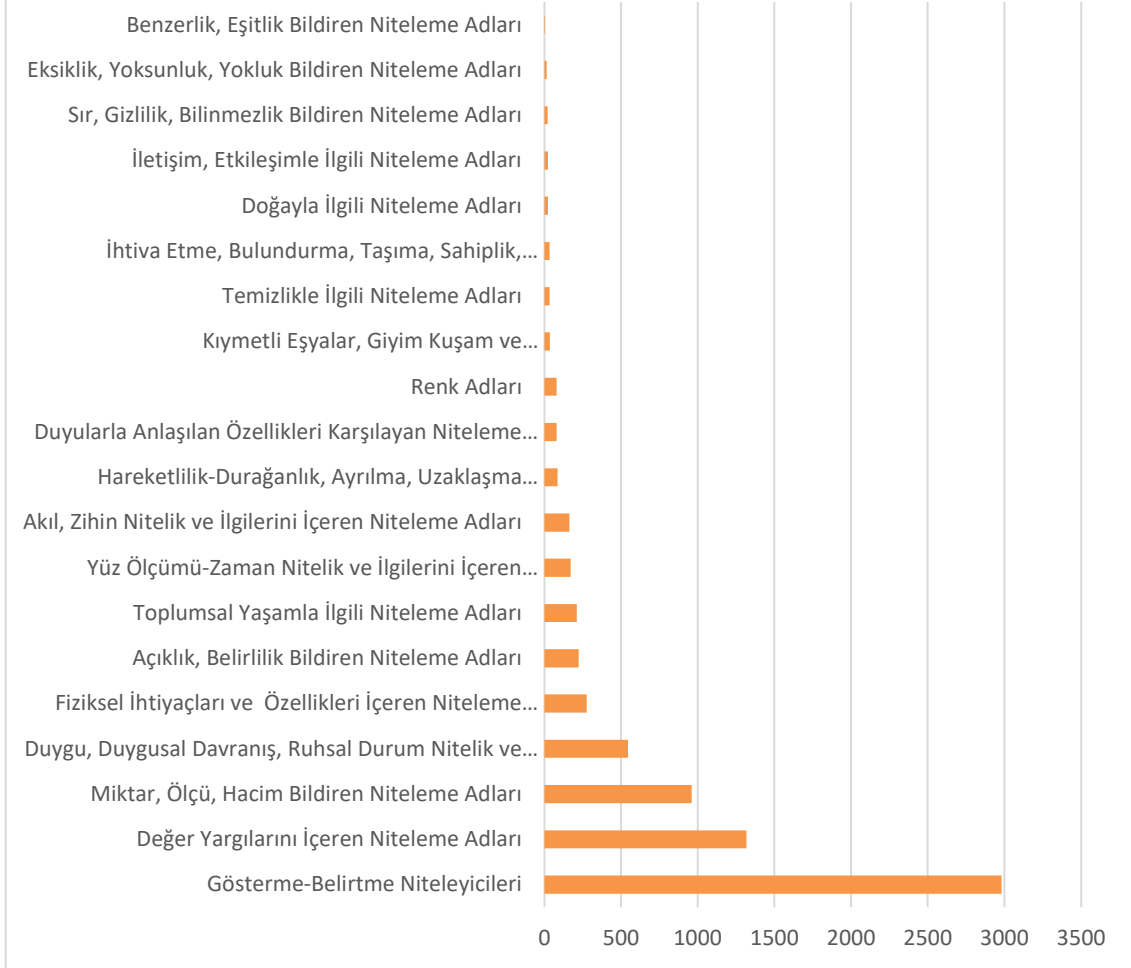
Grafik 3.2.8. Konularına Göre Fiiller

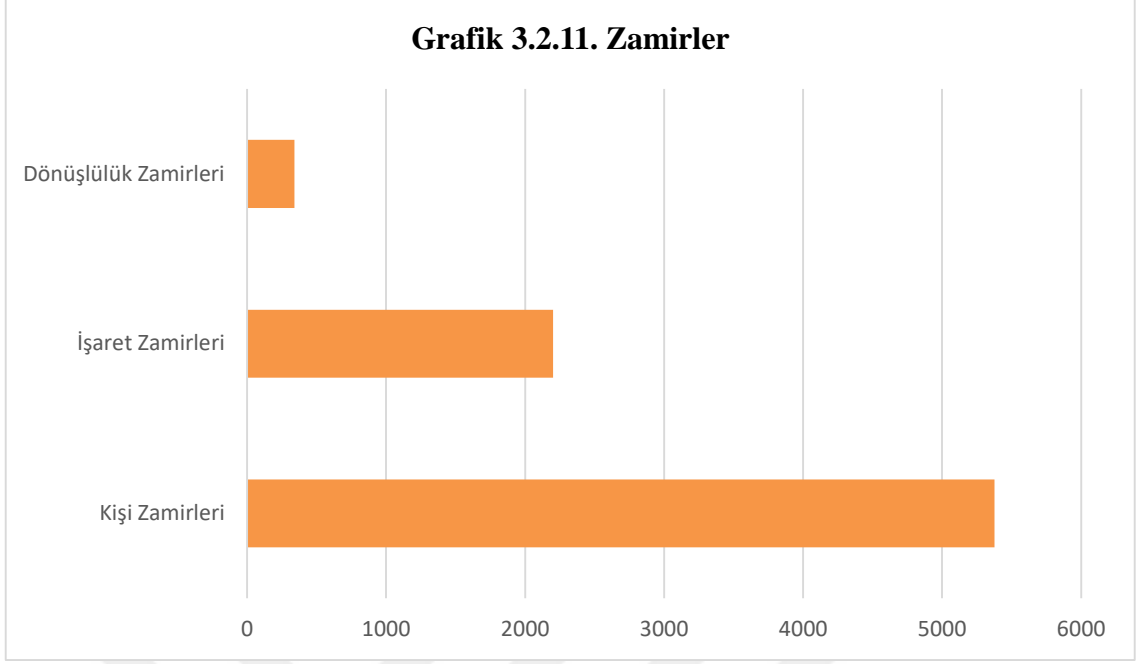
Grafik 3.2.9. Dil Bilgisi Öğeleri

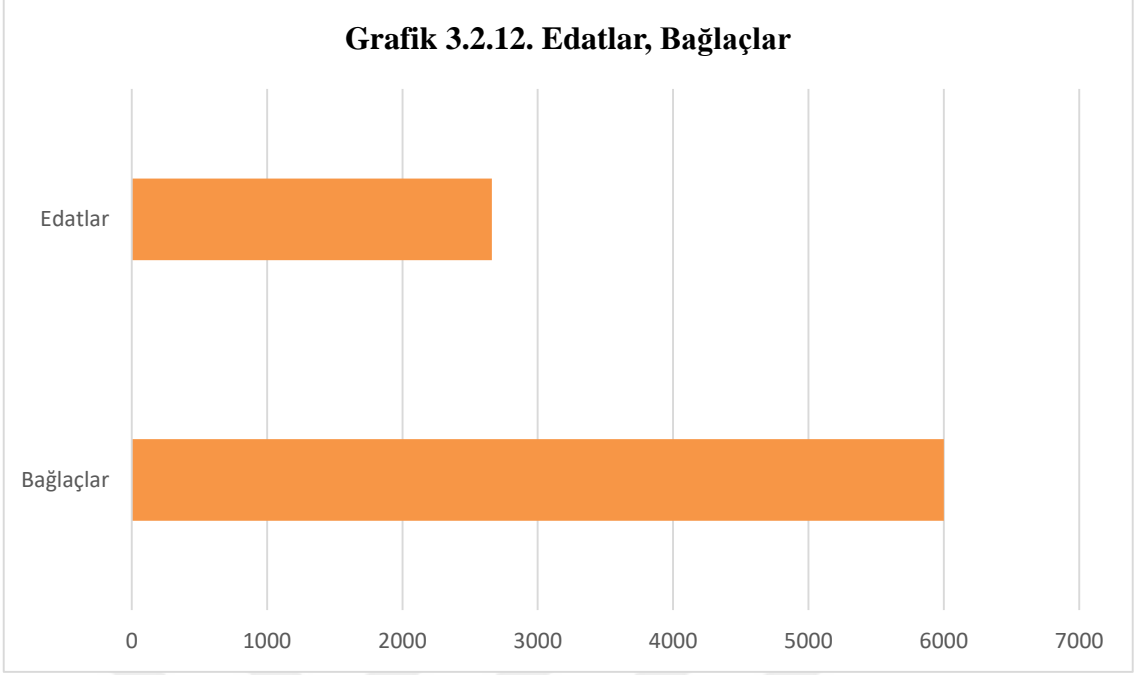
Grafik 3.2.10. Niteleme Adları

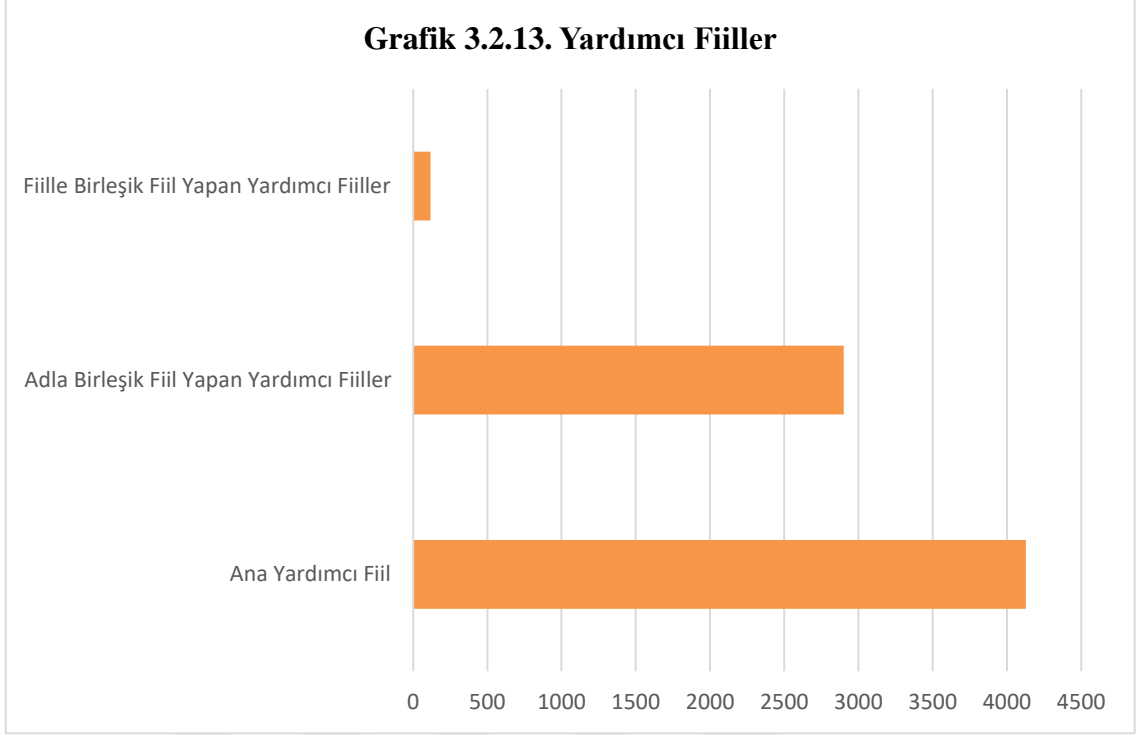
Grafik 3.2.11. Zamirler

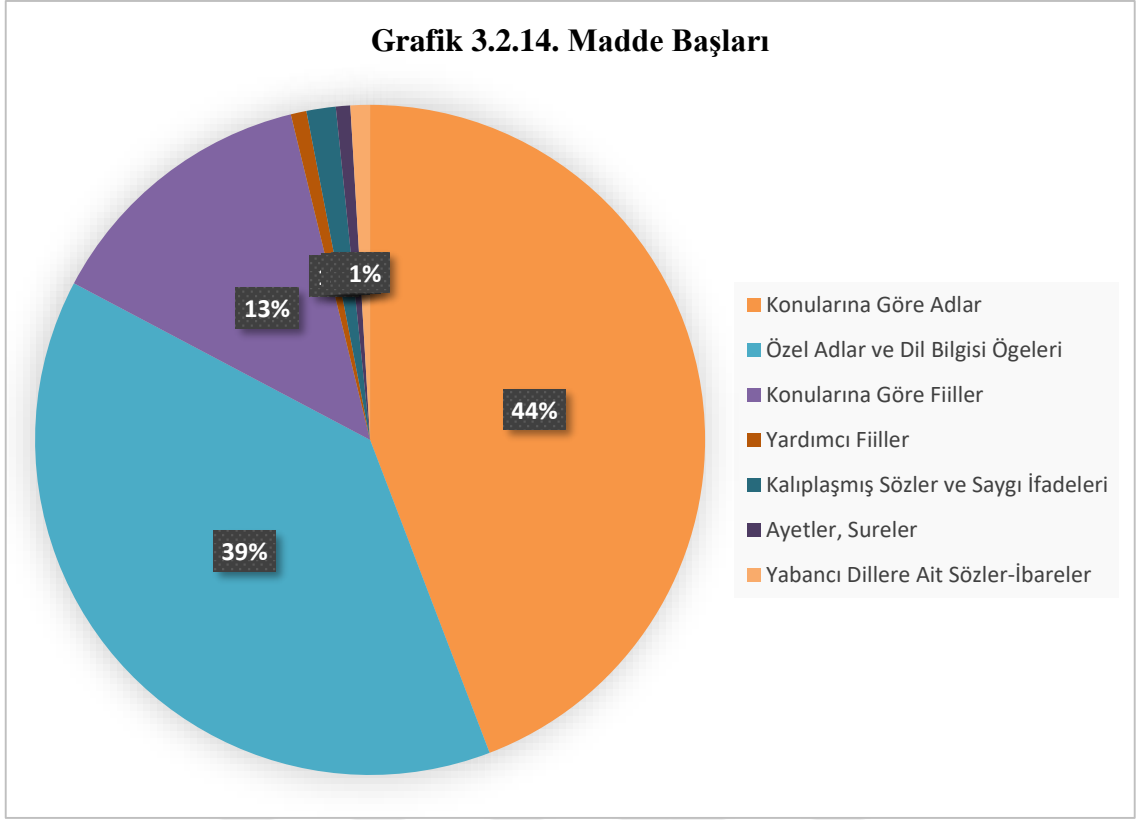
Grafik 3.2.12. Edatlar, Bağlağlar

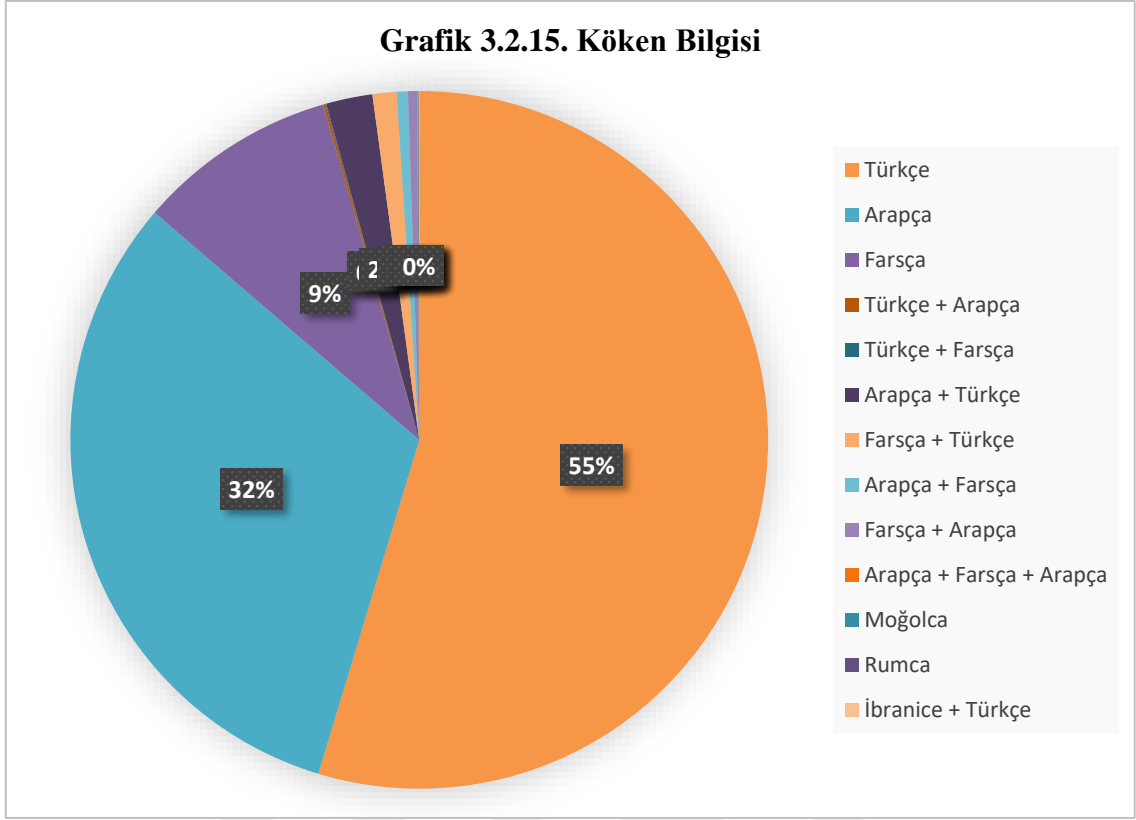
Grafik 3.2.13. Yardımcı Fiiller

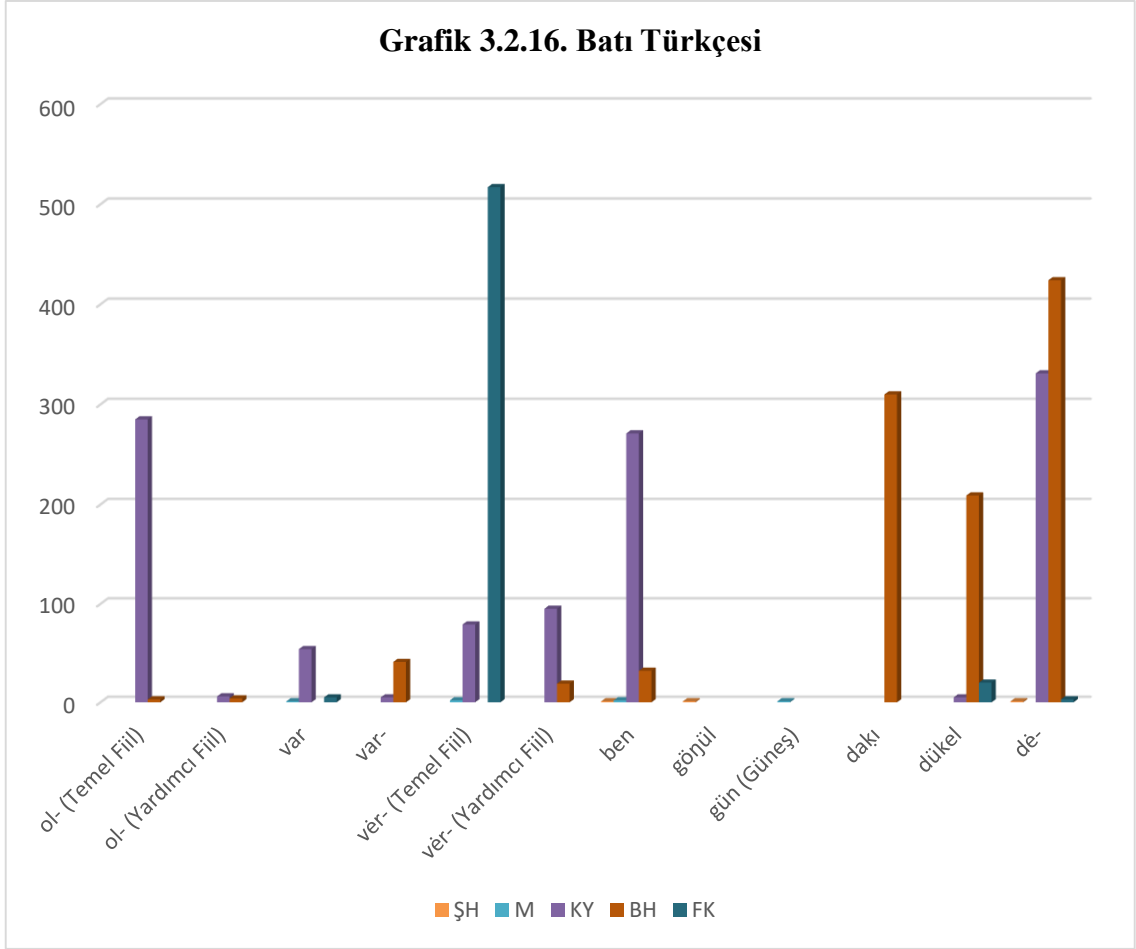
Grafik 3.2.14. Madde Başları

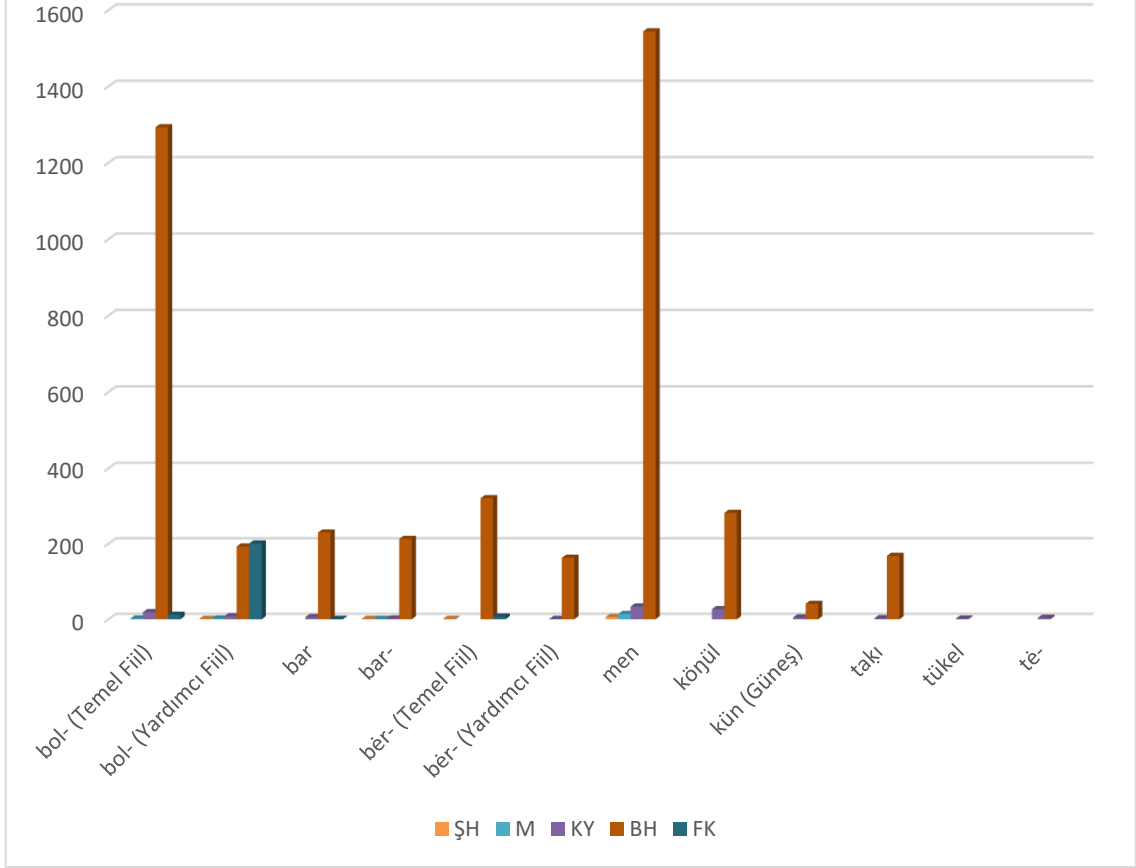
Grafik 3.2.15. Köken Bilgisi

Grafik 3.2.16. Batı Türkçesi

Grafik 3.2.17. Doğu Türkçesi

SONUÇ

“Karışık Dilli Eserlerin Söz Varlığı” adını taşıyan bu çalışmada, karışık dilli eserler üzerine araştırma ve inceleme yapan neredeyse tüm araştırmacılar tarafından “karışık dilli eser” olarak kabul edilen ve XIII. yüzyıl veya öncesinde Anadolu’da yazıldığı düşünülen eserlerden *Behcetü’l- Hadâik fi Mev’izati’l-Halâik*, *Kıssa-i Yûsuf*, *Ferâiz Kitâbı*, Mevlânâ’nın bir kısım Türkçe manzumeleri ile Şeyyâd Hamza’nın bir manzumesini oluşturan sözler tematik olarak sınıflandırılmıştır.

Çalışmanın malzemesini oluşturan söz konusu metinlerde; konularına göre sınıflandırılmış 2160 ad, 1886 özel ad ve dil bilgisi ögesi, konularına göre tasnif edilmiş 658 fiil, 37 yardımcı fiil, 69 kalıplaşmış söz ve saygı ifadesi, 34 ayet ve sure, 46 yabancı dillere ait söz-ibare yer almaktadır. Buna göre toplam madde başlarının sayısı, 4890’dır. Tekrarlanan sözler yani madde başlarının tanıklanma sıklığı temel alındığında ise Konularına Göre Adlar başlığı altında 35682, Özel Adlar ve Dil Bilgisi Ögeleri başlığı altında 43549, Konularına Göre Fiiller başlığı altında 16938, Yardımcı Fiiller başlığı altında 7147, Kalıplaşmış Sözler ve Saygı İfadeleri başlığı altında 385, Ayetler, Sureler başlığı altında 96, Yabancı Dillere Ait Sözler-İbareler başlığı altında 50 söz geçmektedir. Bu bağlamda, çalışmada tespit edilen toplam söz varlığı 103847’dir.

Tabi ki bu sayıların, Türkçenin Anadolu’da müstakil bir yazı dili olarak kullanılmaya başlandığı Eski Anadolu Türkçesinin ilk dönemine ilişkin söz varlığını tam olarak yansıttığı söylenemez. Öncelikle bu süreçte Moğollarla Haçlıların tahripçi akınları sonucu birçok eserin kaybolduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan o dönemden günümüze ulaşabilen tüm eserlerin söz varlığı yönüyle incelenmesi, bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Yine de bu çalışmada incelenen eserlerin -özellikle *Behcetü’l- Hadâik fi Mev’izati’l-Halâik* ve *Kıssa-i Yûsuf*’un oldukça hacimli olmaları sayesinde- dönemin dil-düşünce-kültür ilişkisine dair çok önemli çıkarımlara varılabilecek kadar zengin bir söz varlığına sahip olduğu görülmektedir.

Eserlerde geçen sözlerin anlamları ve görevleri metin içerisindeki bağlamdan yola çıkılarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bazı sözlerin birden fazla anlamda veya görevde kullanıldığı saptanmıştır. Bir sözün aynı başlığı ilgilendiren birden fazla anlamı varsa bu anlamlar numaralandırılarak verilmiş ve ayrı ayrı örneklendirilmiştir. Fakat bir

sözün farklı başlıklarla ilgili birden fazla anlamı varsa ok (→) işaretiyle ilgili başlığa gönderme yapılmış ve anlamı tırnak işareti (“ ”) içinde verilmiştir. Çalışmada tespit edilen 4890 madde başının 401’i bu özelliği göstermektedir. Buna göre yaklaşık her 12 madde başından birinin çok anlamlılık özelliği taşıdığı görülmektedir. Bu oran, söz konusu eserlerin Anadolu’da yazı dilinin yeni oluşmaya başladığı bir dönemde yazılmış olmasına rağmen dildeki işlenmişliği göstermesi bakımından önemlidir.

Çalışmanın genel söz varlığı içerisinde en yüksek madde başı sayısına sahip olan başlık, 2160 söz ile Konularına Göre Adlardır. En az madde başı sayısına sahip olan başlık ise 34 söz ile Ayetler ve Surelerdir. Madde başlarının tanıklanma sıklığı açısından en yüksek sayıya sahip olan başlık, 43549 söz ile Özel Adlar ve Dil Bilgisi Ögeleridir. En az sayıya sahip olan başlık ise 50 söz ile Yabancı Dillere Ait Sözcüklerdir. Madde başı sayısına göre Konularına Göre Adlardan daha düşük olan Özel Adlar ve Dil Bilgisi Ögelerinin madde başlarının tanıklanma sıklığı açısından yüksek olmasının sebebi; niteleme adları, zamirler, bağlaçlar gibi dil bilgisi ögelerinin tekrarlanma sıklığıyla ilgilidir.

Konularına Göre Adlar başlığı altında en çok tekrar eden söz; Din, İnanç, Kutsallık alt başlığında tanıklanmıştır. Bu durum, incelenen eserlerin ağırlıklı olarak dinî içerikli olmasıyla açıklanabilir. Nitekim *Behcetü’l- Hadâik fi Mev’izati’l-Halâik* dinî, ahlaki öğütler içeren bir eserdir. *Kıssa-i Yûsuf*’ta Hz. Yûsuf kıssası işlenmiştir. *Ferâiz Kitâbı* İslam hukukuna göre miras dağıtımını ele almaktadır. Mevlânâ’nın bir kısım Türkçe manzumeleri ile Şeyyâd Hamza’nın bir manzumesi de tasavvufa yakın bir içerikle yazılmıştır. Din, İnanç, Kutsallık başlığı altında en çok tanıklanan sözler ise Nitelemeler, Unvanlar ile Genel ve Tasavvufi Kavramlar başlıkları altındadır.

İncelenen eserlerin ağırlıklı olarak dinî içerikli olmasının yanında toplumsal yaşamdan da uzak olmadığı söylenebilir. Hatta bu eserler, dönemin gündelik yaşantısını, giyim kuşam unsurlarından müzik ve eğlence ögelerine varıncaya kadar canlı bir biçimde yansıtacak kadar zengin bir söz varlığına sahiptir. Gündelik Yaşantı Ögeleri altında ele alınan bu başlıklar içinde en çok tekrar eden söz; Ticaret, Ekonomi (Mal, Mülk, Servet, Takas, Para, Refah) alt başlığında tanıklanmıştır. Çünkü özellikle *Kıssa-i Yûsuf*’ta Önce Yûsuf’un köle olarak satılması, daha sonra Mısır melikine danışman, ardından Mısır meliki olması doğal olarak bu metinde *altun, bahā, hazine,*

kümüş / kümüş, māl, satun / satun, yarmak gibi ticaret ve ekonomiyle ilgili sözlerin sıklıkla tekrar etmesini sağlamıştır. Yine İslam hukukuna göre miras dağıtımını işleyen *Ferâiz Kitâbı*'nda hem ticaret ve ekonomiyle ilgili sözler hem de *bahir (pay, hisse), kez, sağış, tir (pay, hisse), ülü / ülüş* gibi nicelik bildiren sözler oldukça fazladır. Bu nedenle Gündelik Yaşantı Ögeleri başlığı altında ikinci sırada en çok tanıklanan söz; Miktar, Ölçü, Hacim, Hesap başlığı altında geçmektedir. Gündelik Yaşantı Ögeleri başlığı altında üçüncü sırada en çok tanıklanan söz ise Madde, Nesne, Eşya, Araç Gereç, Taşıt başlığı altındadır. Bu başlık altında geçen *açkar (anahtar), binü, çādır / çāzır, çerāğ, döşek, ip, kandīl, kap kaçak, kiliz, közkü (ayna), perde, şanduk, şayvān, yastuk* gibi sözlerin dönemin gündelik yaşantısında insanların en çok kullandığı eşyalar arasında olduğu söylenebilir.

Birey ve Toplum başlığı altında en çok tekrar eden söz; Akralılık alt başlığında tanıklanmıştır. Bu durum, yine *Ferâiz Kitâbı*'nın içeriğiyle ilişkilendirilebilir. Eserde, fikhın feraiz (miras dağıtımını) kısmıyla ilgili oldukça karışık ve hassas bir konunun halkın anlayabilmesi için *ana ana, ata ana, ata ata, er qarındaş, oğul kıızı, oğul oğlı, kız qarındaş, kız kıızı, kız oğlı* gibi akrabalık adlarının seçilerek en açık şekilde anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Düşüncelerin, duyguların, olayların veya nesnelerin ortak özelliklerini kapsayan ve ortak bir ad altında toplayan genel tasarım mahiyetindeki sözler, Kavramlar başlığı altında incelenmiştir. Bu başlık içinde en çok tanıklanan söz; Duygu, Duygusal Davranış, Ruhsal Durum başlığı altında geçmektedir. Nesne, olay veya kişilerin insanlarda oluşturduğu izlenim ve bu izlenime bağlı etki ve davranışları karşılayan *ārzü, belā, cefā, dermān, dilek, gam, hased, hasret, ışk, kaygu, köñül, miñnet, yaluzluk, zulm* gibi sözlerin incelenen metinlerde sıklıkla geçmesi, bu eserlerin, insanın iç dünyasına hitap eden yönünün zenginliğini göstermektedir.

Metinlerde tanıklanan kişi adları, varsa lakap ve unvanlarıyla birlikte ele alınmıştır. Kişi Adları başlığı altında en çok tanıklanan ad ise Peygamber, Halife Adları başlığında geçmektedir. Bu durum da yine incelenen eserlerin ağırlıklı olarak dinî içerikli olmasıyla bağdaşmaktadır.

Eserlerde geçen fiiller, Konularına Göre Fiiller ve Yardımcı Fiiller başlıkları altında sıralanmıştır. Metinlerde konularına göre tasnif edilmiş 658 fiil ve 37 yardımcı fiil tespit edilmiştir. Tekrarlanan fiillerle birlikte bu sayı Konularına Göre Fiiller başlığı altında 16938'e, Yardımcı Fiiller başlığı altında 7147'ye çıkmaktadır. Çalışmada, fiilimsiler Eski Anadolu Türkçesi Döneminin genel bir özelliği olarak karışık dilli metinlerde de sıklıkla tanıklandığı ve türemiş sözcükler oldukları için ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Çalışmada; Mastarlar, Sıfat-fiiller, Zarf-fiiller başlıkları altında toplam 655 fiilimsi tanıklanmıştır. Tekrar eden fiilimsilerle birlikte bu sayı 2944 olmaktadır. Konularına Göre Fiiller başlığı altında fiil olarak tanıklanmayan fakat metinlerde geçen *kuçmağ* (*kucaklamak*), *üyezlenmek* (*sivrisinek sarmak*), *düneyen* (*tüneyen*), *savşınduk* (*küstük, darıldık*), *dadanu* (*dadanarak*), *güçeklep* (*zorlayarak, ısrar ederek*) gibi fiilimsilerden bu eserlerin fiil çeşitliliğinin aslında çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Konularına Göre Fiiller başlığı altında en çok fiil, Temel Fiiller başlığı altında tanıklanmıştır. Bu fiiller, Türkçede en yaygın kullanılan fiillerdir. İkinci sırada insanların duygu, düşünce veya bilgileri çeşitli yollarla başkalarına aktarma ve birbirini karşılıklı olarak etkileme süreçleri ile ilgili fiillerin geçtiği İletişim, Etkileşim başlığı gelmektedir. Bu durum, incelenen metinlerde dil-anlatım öğelerinin ön planda tutulduğunun bir göstergesidir.

Metinlerin dil bilgisi öğeleri yönünden söz varlığı incelendiğinde zamirlerin, niteleme adlarının ve bağlaçların en yüksek kullanım sıklığına sahip oldukları görülmektedir. Zamirler 7920, niteleme adları 7297, bağlaçlar 6000 kez tanıklanmıştır. Zamirlerin tanıklanma sıklığının bu kadar yüksek olması, o dönemde kişi zamirlerinin bir kısmının fiil çekimlerinde henüz ekleşmemiş olmalarına bağlanabilir. Çalışmada fiil çekim ögesi göreviyle ekleşmeden kullanılan kişi zamirleri, ayrı bir sözcük olarak kabul edilmiştir. Örneğin, “alam tal'am eyā hanum ne sart er *men* ne bularğu” (ŞH 1a); “dānī ki man ba'alam yalğuz sēni sever *men*” (M VI-1a); “mevlīm saña sığınur *men* men bir za'if” (KY B2v13a); “beşaret bērūr *men* ve muştılar *men* saña hergiz hayr eksük bolmaya mevlīñden saña” (BH 13a15-16) dize veya cümlelerinde 1. tekil kişi zamiri olan “*men*” fiil çekim ögesi olarak kullanılmıştır. *Behcetü'l- Hadâik*, gerek hacminden gerekse de düzyazı olmasından dolayı zamirlerin en çok kullanıldığı metindir.

Kullanıldığı cümleye bağlı olarak çoğunlukla sıfat olma potansiyeli taşıyan sözleri karşılayan niteleme adları; varlıkların, kavramların renk, durum, biçim gibi yönlerden niteliklerini anlattıkları için metinlerde yaygın olarak kullanılmıştır. Niteleme adlarının en çok kullanıldığı metinler, *Behcetü'l- Hadâik* ile bir olayı (Yûsuf kıssası) öykülediği için anlatıcısının niteleme adına sıkça ihtiyaç duyduğu *Kıssa-i Yûsuf*'tur. Bağlaçlar, Türkçenin her döneminde eş görevli sözleri veya önermeleri birbirine bağlamak için kullanılan sözcüklere denir. XI. yüzyıldan sonra, Arapça ve Farsça kökenli bağlaçların da kullanımının yaygınlaşmaya başlamasıyla bağlaçlar, özellikle uzun cümleler için tercih edilen, önemli bir yardımcı sözcük hâline gelmiştir. Bu çalışmada, *Behcetü'l- Hadâik*'in hacminden ve düzyazı olmasından dolayı bağlaçların en çok kullanıldığı metin olduğu görülmektedir.

Çoğunlukla fiillerin anlamını nitelik bakımından etkileyen dolayısıyla durum zarfı olma potansiyeli taşıyan sözler incelenen metinlerde tespit edilerek Tarz-Durum Bildiren Sözler başlığı altında aktarılmıştır. Çalışmada bu özelliği yansıtan sözler, 2097 kez tanıklanmıştır. Fiillerin anlamını yer veya zaman bakımından etkileyen yani yer veya zaman zarfı olma potansiyeli taşıyan sözler, Yer-Zaman Bildiren Sözler başlığı altında incelenmiş ve bu türden sözlerin kullanım sıklığı 2527 olarak tespit edilmiştir.

Metinlerde geçen, soru veya belgisizlik anlamı taşıyan ve kullanıldığı cümleye bağlı olarak sıfat, zarf ya da zamir olarak görev yapan sözler, Soru-Belirsizlik Bildiren Sözler başlığı altında ele alınmıştır. Çalışmada bu özelliği yansıtan sözler, 4107 kez tanıklanmıştır.

Bir dilin gelişmişliği ve işlevselliğini en iyi yansıtan anlatım yollarından olan ikilemeler ve kalıplaşmış sözler incelenen metinlerde sıklıkla geçmektedir. İkilemeler 96, kalıplaşmış sözler ve saygı ifadeleri 385 kez tanıklanmıştır. İncelenen metinlerde; anlatılması zor, soyut durumların '*ākli başına kel(mek)*, '*aklı şaş(mak)*, '*bağrını del(mek)*, '*cigerini dağla(mak)*, '*duz étmeg (hakkı)*, '*el dart(mak)*, '*kulağın aç(mak)* gibi deyimlerle kolaylıkla somutlaştırılabildiği gözlemlenmiştir. Bu durum, Türkçenin yüzyıllardır süregelen gelişmiş bir anlatım kabiliyetine sahip olduğunun en açık örneğidir.

Çalışmada, incelenen sözlerin kökenleri; kişi adları, yer adları, eser adları, melek adları, savaş adları gibi bazı özel adlar ile ayetler ve sureler dışında ilgili maddenin yanında kısaltılarak verilmiş ve bu bilgiler Köken Bilgisi adlı tabloya veri olarak işlenmiştir. Ancak bazı fiilimsilerin kök ya da gövdeleri fiillerde de tanıklandığı için yanıltıcı olmaması adına bu tabloya dahil edilmemiştir. Buna göre, tabloya toplam 3988 madde başının köken bilgisi veri olarak girilmiştir. Daha sonra bu verilerin yüzdeler oranlarını gösteren bir grafik hazırlanmıştır. Bu grafiğe göre, tekrarlanan sözlerle birlikte köken bilgisi oranları şu şekildedir: Türkçe % 55, Arapça % 32, Farsça % 9, diğerleri (Türkçe + Arapça, Türkçe + Farsça, Arapça + Türkçe, Farsça + Türkçe, Arapça + Farsça, Farsça + Arapça, Arapça + Farsça + Arapça, Moğolca, Rumca, İbranice + Türkçe) % 4. Çalışmada incelenen eserlerin ağırlıklı olarak dinî içerikli olmasına rağmen metinlerde geçen sözlerin yarısından fazlasının Türkçe kökenli olması, dönemin genel dil yapısıyla büyük ölçüde örtüşmektedir.

Bu çalışmada, karışık dilli eserlerin söz varlığı incelendiği için eserlerin karışık dil yapılarını yansıtan birtakım dil özelliklerinin görülme sıklıkları da Batı Türkçesini Yansıtan Birtakım Dil Özelliklerinin Görülme Sıklığı ve Doğu Türkçesini Yansıtan Birtakım Dil Özelliklerinin Görülme Sıklığı adlı tablolara veri olarak işlenmiş ve bu veriler grafiklerle somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Tablo ve grafiklerde, eserlerin karışık dil yapılarının karakteristik özelliklerini yansıttığı düşünülen *ol-* (temel fiil) ~ *bol-* (temel fiil), *ol-* (yardımcı fiil) ~ *bol-* (yardımcı fiil), *var* ~ *bar*, *var-* ~ *bar-*, *vér-* (temel fiil) ~ *bér-* (temel fiil), *vér-* (yardımcı fiil) ~ *bér-* (yardımcı fiil), *ben* ~ *men*, *göñül* ~ *köñül*, *gün* (güneş) ~ *kün* (güneş) ~ *dağı* ~ *tağı*, *dükel* ~ *tükel*, *dè-* ~ *tè-* sözleri incelenmiştir. Buna göre, söz varlığı incelenen eserlerde hem Batı Türkçesinin hem de Doğu Türkçesinin özelliklerinin belirgin biçimde görülmesinin yanında Şeyyâd Hamza'nın bir manzumesi, Mevlânâ'nın bir kısım Türkçe manzumeleri ve *Behcetü'l-Hadâik*'ta Doğu Türkçesi; *Kıssa-i Yûsuf* ve *Ferâiz Kitâbı*'nda Batı Türkçesi özelliklerinin ağır bastığı tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Akar, A., (2012), Türk Dili Tarihi, (5. Basım), Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Akkuş, M., (1995), Kitab-ı Gunya, TDK Yayınları, Ankara.
- Aksan, D., (2002), Anadilimizin Söz Denzinde, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D., (2004), Türkçenin Sözvarlığı, (3. Basım), Engin Yayınevi, Ankara.
- Algül, H., (1997) “Haram Aylar”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 16, ss. 105-106.
- Arat, R. R., (1987), “Anadolu Yazı Dilinin Tarihî İnkişâfına Dâir”, *Makaleler*, C. I, (Haz. Osman Fikri Sertkaya), TKAE Yayını, Ankara.
- Argunşah, M. ve Sağol Yüksekaya G., (2017), Karahanlıca Herezmce Kıpçakça Dersleri, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Banguoğlu, T., (2015), Türkçenin Grameri, (10. Baskı), TDK Yayınları, Ankara.
- Başkan, Ö., (2003), Lengüistik Metodu, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Buluç, S., “Eski Bir Türk Dili Yadiğârı *Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izeti'l-Halâik*”, *İÜ TDED*, C. VI, 1955, ss.119-131.
- Canpolat, M., “*Behcetü'l-Hadâik*'in Dili Üzerine”, *TDAY Belleten 1967*, TDK Yayınları, Ankara, 1968, s. 165-175.
- Canpolat, M., (2018), *Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik*, TDK Yayınları, Ankara.
- Cin, A., (2004) *Ali, Kıssa-i Yûsuf (H.630/M.1233) (İnceleme-Metin-Dizin)* (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı (Yeni Türk Dili) Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Clauson, G. sir, (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, The Clarendon Press, Oxford.
- Coşar, A., M., “Eski Anadolu Türkçesi Üzerinde Düşünce ve Yorumlar”, *Turkish Studies*, 5/1, Kış 2010, ss. 246-262, www.turkishstudies.net, (01.12.2018).
- Derleme Sözlüğü I-XII, (1993), TDK Yayınları, Ankara.

- Develi, H., “Ağız Özellikleri Taşıyan Bir Eski Türkiye Türkçesi Metni Fatihâ Tefsiri”, *İlmî Araştırmalar*, S. 6, İstanbul 1998, ss. 63-81.
- Devellioğlu, F., (1978), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Doğu Matbaası, Ankara.
- Dilçin, C., (2009), *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Ercilasun, A. B., vd. (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ercilasun, A. B., (2015), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, (15. Baskı), Akçağ, Ankara.
- Ercilasun, A. B. ve Z. Akkoyunlu, (2015), *Kâşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti't-Türk Giriş - Metin - Çeviri - Notlar - Dizin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Erdem, M., (1992) *Kitab-ı Güzide (76a-134a) İnceleme-Metin-Sözlük* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Erdem, M., M., Sarı, “Karışık Dilli Eserlere Farklı Bir Bakış”, *Turkish Studies*, 5/1, Kış 2010, ss. 390-415 www.turkishstudies.net, (21.11.2018).
- Eren, H., (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, (2. Baskı), Bizim Büro Basım Evi, Ankara.
- Ergin, M., (2013), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Erkan, M., (1992) “Behcetü'l-Hadâik”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, ss. 346-348.
- Gülensoy, T., (1989) “Ali”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, ss. 379.
- Gülensoy, T., (2007), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü C. I-II*, TDK Yayınları, Ankara.
- Gülsevin, G. ve E. Boz, (2010), *Eski Anadolu Türkçesi*, (2. Baskı), Gazi Kitabevi, Ankara.

Güneş, İ., (2015) *Karışık Dilli Kitâb-ı Ata-Dede Adlı Eser Üzerinde Bir Dil İncelemesi* (Yayımlanmamış doktora tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kayseri.

Koç, M., “Anadolu’da İlk Türkçe Telif Eser”, *Bilig Dergisi*, S. 57, 2011, ss.159-174.

Korkmaz, Z., “Eski Bir Kuduri Çevirisi”, *XI. Türk Dil Kurumunda Okunan Bilimsel Bildiriler*, Ankara, 1968, ss. 225-231.

Korkmaz, Z., (1973a), *Marzuban-nâme Tercümesi*, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Z., “Selçuklular Çağı Türkçesinin Genel Yapısı”, *TDAY Belleten*, Ankara, 1973b, ss. 17-34.

Korkmaz, Z., (1995), “Eski Türk Yazı Dilinden Yeni Yazı Dillerine Geçiş Devri ve Özellikleri”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. I, TDK Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Z., (2007), “Gramer Terimleri Sözlüğü”, TDK Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Z., (2013), *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK Yayınları, Ankara.

Köprülü, F., (1980), *Türk Edebiyatı Tarihi*, (2. Basım), Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Mansuroğlu, M., “Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi”, *İÜ TDED*, IV/3, 1951, ss. 215-229.

Mansuroğlu, M., “Mevlâna Celâleddin Rumî’de Türkçe Beyit ve İbareler”, *TDAY Belleten*, 1954, ss. 207-220.

Mansuroğlu, M., “Şeyyad Hamza’nın Doğu Türkçesine Yaklaşan Manzumesi” *TDAY Belleten*, 1956, ss. 125-144.

Mansuroğlu, M., (1960), “Şerhü’l-Menâr’ın Dili Hakkında”, *V. Türk Tarih Kongresi (Kongreye Sunulan Tebliğler)*, TTK Yayınları, Ankara.

Mazıoğlu, H., “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin Türkçe Şiirleri”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. XCIV, Aralık 2007, S. 672, ss. 811-822.

Özkan, M., “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Tercümelelerin Türk Diline Etkisi”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 3, Kış 2011, ss. 1-64.

Özkan, M., (2013), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, (4. Baskı), Filiz Kitabevi, İstanbul.

Özkan, M., “Türkçenin Anadolu’da Yazı Dili Olarak Gelişmesi”, *Türkiyat Mecmuası*, C. XXIV, Bahar 2014, ss. 53-73.

Şemseddin Sami, (1996), *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Şirin User, H., (2009), *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları (Söz Varlığı İncelemesi)*, (1. Baskı), Kömen Yayınları, Konya.

Tarama Sözlüğü I-VIII, (1996), TDK Yayınları, Ankara.

Taş, İ., (2008), *Şeyyâd Hamza-Yûsuf ve Zelîhâ*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 42, İstanbul.

Tekin, Ş., “1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde ‘olga-bolga’ Sorunu”, *TDAY Belleten*, 1974, ss. 59-157.

Tulum, A. M., “Şerhu’l-Menâr Hakkında”, *İÜ TDED*, XVI, 1968, ss. 133-138.

Türkçe Sözlük, (2009), (10. Baskı), TDK Yayınları, Ankara.

Yaltkaya, M. Ş., “Mevlânâ’da Türkçe Kelimeler ve Türkçe Şiirler”, *Türkiyat Mecmuası*, C. IV, 1934, ss. 111-168

Yüksel Y., “Beydâvî Tefsiri’nde Besmele Tahlili”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. IIV, S 26, 2012-2, ss. 91-107.